

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

**OBECNÍ REPREZENTACE BUČOVIC A SLAVKOVA
(1850–1914)**

Disertační práce

Jan Růžička

Školitel: prof. Mgr. Jaroslav Miller, M.A., Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně a uvedl veškerou použitou literaturu a prameny.

.....

Bučovice 6. ledna 2015

Na tomto místě chci poděkovat Jaroslavu Millerovi, který se s velkou ochotou stal mým školitelem. Můj dík patří také vstřícným pracovníkům archivů, zejména pak Michaele Zemánkové. Děkuji také svým kolegům a přátelům – Jakubu Huškovi, Petře Chalupové, Jiřímu Setinskému a Michaelu Viktoříkovi – za užitečné připomínky, zajímavé postřehy a inspirativní rozhovory. A obrovské poděkování patří mé manželce Marii, která mi s neobyčejným pochopením umožnila, abych se mohl disertační práci několik let věnovat.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vymezení klíčových pojmů.....	10
2. Stav bádání, metodika a pramenná základna.....	15
3. Sídlní typologie a dvojice zvolených lokalit.....	30
3.1 Typy měst, vymezení maloměsta v 19. století.....	30
3.2 Charakteristika Bučovic.....	37
3.3 Charakteristika Slavkova.....	42
4. Obecní zákonodárství druhé poloviny 19. století.....	50
5. Komunální voliči a jejich reprezentanti.....	64
5.1 Voličská základna a daňová poplatnost.....	65
5.2 Skladba obecních reprezentací.....	74
5.3 Živnostníci.....	84
5.4 Duševně pracující.....	90
5.5 Muži ze světa podnikání.....	100
5.6 Dělníci.....	104
5.7 Aristokraté – velkostatkáři.....	106
6. Volební zápasy a praktická činnost obecních samospráv.....	111
6.1 Obecní výbory v Bučovicích.....	112
První roky samosprávy a Janouškové v čele města.....	112
Čtvrtstoletí starosty Racka.....	128
Pokrokový proud na radnici.....	144
6.2 Obecní výbory ve Slavkově.....	149
Padesátá léta a éra Jana Kolářka.....	149
Advokát starostou.....	161
Čtvrtstoletí starosty Valníčka.....	169
Vítězství pokrokářů.....	188
7. Postřehy o vybraných projektech obecních reprezentací.....	195
7.1 Škola pod záštitou samosprávy.....	195
7.2 Neúspěšné snahy o posílení významu maloměst.....	207
7.3 Radnice jako viditelná reprezentace samosprávy.....	211
7.4 Technická modernizace města a obecní hospodářství.....	219

7.5 Obecní reprezentace ve veřejném prostoru.....	231
Závěr.....	242
Seznam pramenů a literatury.....	252
Resumé.....	268
Přílohy.....	270
Příloha 1.....	270
Příloha 2.....	272
Příloha 3.....	274
Příloha 4.....	311

Úvod

Bouřlivé události započaté v březnu 1848 rychle zachvátily celou habsburskou monarchii. V následujícím roce byla revoluce poražena, ovšem vrátit se do předbřeznové éry již dost dobře nešlo, protože to, co se stalo, příliš výrazně proměnilo dosavadní žití. Ve starém Rakousku došlo k řadě strukturálních změn, mezi které patří proměna role státu spojená se zánikem patrimoniálních úřadů, zavedením nové organizace veřejné správy a zřízením novodobých obecních samospráv. Komunální volby byly sice v neoabsolutistické éře na jedno desetiletí přerušeny, ale poté se koncept občanské obecní samosprávy stal reálnou součástí postupně se měnícího života obyvatel měst i vesnic monarchie.

V předminulém století docházelo kromě přeměny tradiční agrární společnosti v industriální a venkovské společnosti v městskou, také k rozdrolení stávajícího sociálního řádu založeného na poddanských vazbách a stavovských rozdílech. Je jasné, že myšlenkový svět lidí se neměnil tak rychle jako zákony a že nějaký čas přetrvával navyklý způsob života spojený se závislým chováním širokých vrstev obyvatel a naopak s ochrannými tendencemi dřívějších vrchností. Přesto je patrné, že z bývalých vrchností oplývajících správními a soudními pravomocemi se během krátké chvíle stali vlastně jen podnikatelé zpravidla v agrárním sektoru. A těmi byli nově také jejich dřívější poddaní. Svět založený na stavovských rozdílech přestával existovat, a to také kvůli tomu, že správní úkoly byly všeobecně svěřeny širokým vrstvám obyvatel jednotlivých obcí. Vytvoření skupin zastupitelů a zastupovaných se tak stalo jedním z podstatných elementů pro emancipaci někdejších poddaných v občany. A to je důvod, proč zkoumat fungování obecních samospráv.

Impulsy ke studiu dějin přicházejí v nezanedbatelné míře ze světa současnosti a obnova obecní samosprávy v českých zemích v roce 1990 byla zajisté popudem k většímu zájmu o dějiny obcí. Kromě řady různě kvalitních knih věnovaných konkrétním lokalitám však lze do polistopadové éry klást také počátky nového výzkumu sociálních historiků. Ten je zaměřen na vymezený městský prostor, ovšem jeho výstupy nelze pokládat pouze za studie o lokálních či regionálních dějinách. Záměr sociálních historiků 19. století je odlišný, neboť se na půdě měst snaží sledovat jednu z klíčových strukturálních změn předminulého věku, kterým je vznik občanské společnosti. Není náhodou, že k rozvoji tohoto výzkumu došlo v domácím prostředí až po listopadu 1989. *„Absence stavu označovaného pojmem občanská společnost byla pocíťována zvláště*

naléhavě ve společnostech, v nichž byly všechny aspekty života silně centralizovány a ve kterých jediná politicko-ekonomicko-ideologická hierarchie netolerovala žádné soupeře a jediná koncepce definovala nejen pravdu, ale i osobní morálku. [...] V této situaci vznikla potřeba nového ideálu, kontra-vize, která byla nakonec nalezena v občanské společnosti...“¹

Za důležitou komponentu občanské společnosti je nutné považovat místní samosprávu, která ve své novodobé, široce působící podobě vznikla v habsburské monarchii v polovině 19. století.² Na počátku nového tisíciletí se tedy na fenomén obecní samosprávy intenzivně zaměřili čeští a moravští historici při studiu sociálních dějin věku měšťanstva.³ Cílem jejich výzkumu se stala analýza sociální struktury měst, složení jejich řídicích vrstev a propojení těchto poznatků se správním, politickým a hospodářským vývojem dané lokality, pokud možno se zařazením do kontextu doby v rámci země a státu. Tento výzkum přinesl své ovoce a do současné doby byla publikována řada dílčích studií i několik monografií věnovaných obecním samosprávám především moravských a slezských měst (o tom bude pojednáno dále).

Protože však i u této tematiky platí, že práce je více než badatelů, pokusím se i já skrze nahlížení na obecní samosprávy dvou vybraných lokalit přispět k poznání části moravské společnosti druhé poloviny 19. století a napomoci k hledání nástrojů, které v procesu formování občanské společnosti působily. Jako mnozí jiní i já jsem přesvědčen, že její vývoj lze docela dobře sledovat při studiu konkrétních lokalit, proto jsem pro své bádání zvolil dvě malá města Bučovice a Slavkov, která leží ve venkovské oblasti východně od zemské metropole Brna.⁴

Cílem předkládané disertační práce je poznání sociální a profesní skladby a ideové či politické orientace obecních reprezentantů vybraných lokalit a popsání

---

¹ GELLNER, Ernest: *Podmínky svobody. Občanská společnost a její rivalové*. Brno 1997, s. 7–9.

² „Model obecní samosprávy, jako poměrně efektivní způsob výkonu místní správy, přežil v poněkud více byrokratizované formě první republiku, teprve oba totalitní režimy provedly s větším či menším halasem faktické vyprázdňení pojmu samospráva a nekonáním či manipulací voleb znemožnily občanům reálnou participaci na správě záležitostí, které se jejich běžného života dotýkaly nejbezprostředněji.“ FASORA, Lukáš: *Co zůstalo z liberálního konceptu obecní samosprávy 19. století?* In: ŘEPA, Milan (ed.): *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*. Praha 2008, s. 261.

³ „V této souvislosti nesmíme zapomenout, že občanská společnost byla ve svých počátcích záležitostí měst a městského obyvatelstva.“ ŠTAIF, Jiří: *Počátky občanské společnosti, revoluce 1848–1849 a české země (koncepty, historiografie a výzkum)*. In: KÁRNÍK, Zdeněk (ed.): *K novověkým sociálním dějinám českých zemí II. Z dob rakouských a předlitavských (1848–1918)*. Praha 1998, s. 19.

⁴ Jméno Slavkov zde není užito pro zkrácení názvu, ale jako dobově odpovídající označení. Nynější název Slavkov u Brna pochází až z roku 1922: „Ministr vnitra ustanovuje [...] k žádosti městské obce Slavkova, pol. okres Vyškov, aby název této obce a osady Slavkov/Austerlitz změněn byl na »Slavkov u Brna«.“ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), f. A 9 – Zemský výbor, inv. č. 2 909, fasc. 553, fol. 35.

širokého spektra činností obou obecních samospráv. Časový rámeček je omezen na jedné straně rokem 1850, který představuje počátek novodobé obecní samosprávy, na straně druhé pak vypuknutím první světové války, která mimo jiné znamenala konec svobodného rozhodování na radnicích.

Komunální reprezentace v epoše právě probíhající industrializace, urbanizace, nacionalizace, sekularizace a dalších dobových procesů nepředstavovaly pouze nástroj aktivizující občanské vrstvy. Lidé na radnici spoluutvářeli prostor dané obce a měli vliv na její rozvoj. Proto považují za nutné zabývat se praktickou činností klíčových osob v samosprávách, prioritami prosazovanými jednotlivými skupinami na radnici a také cestami, jež vedly k jejich případné realizaci. Pánové na radnici tehdy řešili řadu praktických otázek: Jak zajistit hospodářský chod města? Jak posílit význam své obce? Jak odpovědět na modernizační výzvy při budování technické infrastruktury? A především, jak to všechno financovat; ačkoliv na mysl jim přicházela jistě řada dalších problémů.

V rámci zvoleného výzkumu jsem se nejdříve musel vypořádat s analýzou výsledků obecních voleb, když jsem zjišťoval, jak široká byla voličská základna, a dále to, kdo byl do obecní samosprávy zvolen. Následně jsem se zabýval tím, zda a jak se měnila sociální skladba obecních reprezentací, tedy jak vývoj v čase pozměnil význam starých středních vrstev, kterým byla městská správa svěřena již v předbřeznové éře. Dále mě zajímalo, jak původ, názory, politické přesvědčení a náboženská víra jednotlivých zastupitelů ovlivňovaly jejich působení na radnici.

Akcent na obecní samosprávu, který byl opakovaně podtržen, není zapříčiněn pouze záměrem sledovat život vymezeného počtu měšťanů v konkrétních lokalitách, ale také zájmem o komunální politiku. Přístup k obecním volbám byl pro obyvatele Předlitavska v porovnání s volbami do zemských a říšských zastupitelských orgánů po většinu sledovaného období nejvíce otevřený, protože volit do zemského sněmu či říšské rady (do roku 1897) nemohl ten, kdo nedisponoval volebním právem v obci.⁵ Obecní samospráva se tak stala prvním a nejdostupnějším prostorem, kde se široké vrstvy obyvatel učily správě věcí veřejných.

---

⁵ URBANITSCH, Peter: *Die Gemeindevertretungen in Cisleithanien*. In: RUMPLER, Helmut – URBANITSCH, P.: *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Verfassung und Parlamentarismus*, Bd. VII/2. Wien 2000, s. 2224. K tomu je možné uvést konkrétní příklad z Bučovic. V roce 1895 zde bylo 585 komunálních voličských hlasů, ale jen 243 osob mohlo volit do říšské rady. MZA, Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna (dále SOKA), f. Archiv města Bučovice (dále AMBu), inv. č. 395, kart. 13.

Věřím, že pohled na dvojici zvolených obcí napomůže tomu, aby bylo možné reálněji vnímat život v maloměstech, a to prostřednictvím poznání jednání těch osob, které se aktivně zapojily do fungování místních samospráv. Nikdo ze sledovaných mužů zásadně neovlivnil běh velké politiky, ale všichni určitou měrou spoluutvářeli ráz vlastních městských pospolitostí a zároveň žili svými každodenními starostmi. Tato práce si proto klade za cíl nejen dohledat příslušníky obecních reprezentací, nahlédnout na jejich styl života a do jejich myšlenkového světa, ale také zachytit v co největší šíři jejich veřejné působení, a vytvořit tak plastický obraz fungování dvojice městských samospráv a běžného života ve zvolených lokalitách.

Samotný text disertační práce je rozdělen do sedmi kapitol. Na úvodní pasáži navazuje první oddíl práce, který se věnuje především vymezení pojmu občanská společnost. Následující kapitola shrnuje dosavadní výzkum obecní samosprávy a občanské společnosti doma i v zahraničí. Zároveň je přiblížena zvolená metodika a využité prameny. Třetí kapitola je věnována sídelní typologii a představení Bučovic a Slavkova s hlubším pohledem do minulosti a přiblížením socioekonomických a populačních charakteristik druhé poloviny 19. století. Čtvrtá kapitola přináší pohled na tvorbu dobové obecní legislativy a stav, který nastolila jak z pohledu volebního mechanismu, tak praktického fungování místních samospráv. Poznatky o počtu a skladbě voličů i o struktuře obecních výborů obou měst zprostředkovává pátá kapitola. Nejobsáhlejším oddílem je šestá kapitola, která se věnuje v chronologickém sledu volebním zápasům, politice na radnicích i běžnému chodu městských správ Bučovic a Slavkova. Sedmá kapitola předchází závěru a představuje komparativní pohled na cesty realizování vybraných projektů, snahy zastupitelů i různá úskalí, se kterými se měli vypořádat.

1. Vymezení klíčových pojmů

V úvodu byla několikrát použita slova odvozená od pojmu občan. Tento výraz je v současnosti používán širokou veřejností často, ovšem mnohdy dosti vágně. Na skutečný obsah pojmu se leckdy zapomíná a občanská společnost je mylně považována za něco samozřejmého. Děje se tak začasťe při zaměňování slova občan s výrazem obyvatel či státní příslušník, a tak je tento mnohotvárný pojem vztahován pouze na administrativní rovinu. Jenže občany nelze hledat tam, kde není občanská společnost zformována (dnes v zemích s autoritativními a totalitními režimy). Přestože je mnohdy

těžké vymezit daný pojem, je nezbytné se o to pokusit. Čtenář totiž má mít představu o tom, co autor použitým výrazem označuje.

Občanská společnost je po mém soudu společností svobodných svéprávných lidí, disponujících politickými právy, kteří mohou spolurozhodovat o věcech veřejných a zároveň za svá rozhodnutí nesou zodpovědnost. Jejich soužití je organizováno na základě konsenzu a společnost občanů se nevyznačuje „*přílišnou vahou mocenských orgánů a neúnosnou společenskou nerovností*“.⁶ V současnosti je v demokratických zemích občanem každý jedinec určitého věku (považovaného za nutnou hranici zralosti), jemuž je umožněno, aby se zapojil do politického života a chodu organizovaných společenských složek. Občanskou společnost vnímám v maximalistickém pojetí⁷ a neredukuji ji, jak je někdy užíváno, pouze na sféru oddělenou od politiky, ekonomiky a náboženského života, reprezentovanou nevládními neziskovými organizacemi. Občanskou společnost totiž od hospodářství, náboženství ani politiky oddělit dost dobře nelze a nestojí dle mého názoru ani v protikladu vůči státu. Spíše se dá říci, že je mimo státní moc a pohybuje se v prostoru, který občané na státní moci získali.⁸ Velmi důležitý je zvláště sociální rozměr: „*Občanem se člověk stává nikoliv jako individuum mimo společenství jiných lidí, ale právě jako člen takového společenství (obce, státu) a ve vztahu k němu a k dalším jeho členům.*“⁹

Základy občanské společnosti, v níž žijeme, nacházíme v minulosti. Nelze pominout, že se v průběhu více než století v lecčem změnila, ovšem i přesto základní postoje a východiska v mnohém souvisejí s problémy naší doby.¹⁰ Proto právě dotazování se na „*počátky, principy nás v lecčem přivádí k podstatným rysům a otázkám pozdějších dob. Mnoho našich zdánlivě samozřejmých »objektivních podmínek«, stejně jako řada subjektivních zásad a hodnotových představ, spočívá tak či onak na výhybkách postavených dřívějšími generacemi.*“¹¹

Občanskou společnost (německy *Bürgergesellschaft* či *Zivilgesellschaft*) jistě není možné redukovat pouze na společnost voličů a její rozvinutí nelze omezit na vznik určitého volebního mechanismu – nejde jen o právo volit a být volen. Přesto je možnost

⁶ Srov. ŠTAIF, J.: *Počátky*, s. 11–12.

⁷ Pro soudobé vymezení pojmu občanská společnost a různé přístupy (generalisté, maximalisté, minimalisté) srov. MÜLLER, Karel. B.: *Koncept občanské společnosti – vymezení pojmu a dilemata*. In: Občanský sektor. Studie a souvislosti. Praha 2002, s. 40–56.

⁸ GELLNER, E.: *Podmínky*, s. 10.

⁹ HUNČOVÁ, Magdalena: *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Praha 2010, s. 17.

¹⁰ LOEWENSTEIN, Bedřich: *Projekt moderny. O duchu občanské společnosti a civilizace*. Praha 1995, s. 15.

¹¹ Tamtéž, s. 11.

volby nutnou, nikoliv však jedinou podmínkou fungující občanské společnosti. Není překvapením, že volební právo mělo ve sledovaném čase a prostoru docela jasná omezení, skupina voličů byla ohraničena mnohem úžeji v porovnání se stavem, který je výsledkem procesu demokratizace. Chápání „*volebního práva v 19. století bylo v měšťanské společnosti bezprostředně spojeno s aplikací majetkového [a vzdělanostního, pozn. aut.] cenzu, neboť jen osoby přispívající daňovým odvodem do veřejných rozpočtů měly v tomto pojetí nárok na spolurozhodování o »res publica«.*“¹²

S politickým rozhodováním v druhé polovině 19. století je spojováno tehdejší měšťanstvo, které je vnímáno jako specifická společenská vrstva podílející se na rozvoji občanské společnosti: „*Předminulé století je v odborné historické literatuře a i v beletrii už skoro sto let charakterizováno jako věk měšťanstva. Měšťanstvo prý bylo hlavním motorem modernizace, měšťanstvo se zásadně podílelo na přeměně stavovské společnosti v občanskou, a bylo tedy garantem proměny základních životních i transcendentálních hodnot.*“¹³

Jak ale vnímat termín měšťanstvo? Vždyť pojem používaný v němčině – *Bürgertum* – lze do češtiny přeložit alespoň dvěma způsoby.¹⁴ Jedná se jak o měšťanstvo z dob stavovské společnosti, tak i o novodobé občanské vrstvy. Občanské vrstvy netvořili zcela všichni obyvatelé monarchie, kteří měli zaručena státně občanská práva. Jak již bylo zmíněno, aby mohl být člověk voličem, nestačilo pouze chtít zasáhnout do veřejného dění. Pro aktivní vstup do volebního klání bylo nezbytné splnit majetkový či vzdělanostní cenzus. Proto jsou občanské vrstvy jen částí dobové společnosti, je to svobodná, politicky aktivní pospolitost lidí s právy i povinnostmi. Snad lze říci politická společnost v aristotelském vnímání občana jako *homo politicus*.¹⁵ Tito aktivní voliči sami prosazovali principy *societas civilis* a ovlivňovali veřejné dění.

---

¹² „*Námítku, že liberální model samosprávy měl velkou slabinu v nedemokratickém volebním právu opřeném o daňový cenzus, je třeba odmítnout jako ahistorickou.*“ FASORA, L.: *Co zůstalo z liberálního konceptu*, s. 257.

¹³ HLAVAČKA, Milan: *Historicko-sociální parametry občanské společnosti aneb Jak se v českých zemích změnili měšťané v občany?* In: *Formování občanské společnosti ve Slaném a na Slánsku na přelomu 19. a 20. století*. Slaný 2012, s. 9.

¹⁴ V češtině pojmy měšťan a občan nesplyvají. Snad proto, že příslušníci českého národa, formujícího se v 19. století, neměli po dlouhou dobu ve městech příliš silnou pozici (kromě Prahy) a inklinovali spíše k idealizaci venkova, neboť právě tam byl hledán základ českého národa. RAK, Jiří: *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*. Jinočany 1994, s. 3–4. Přesto zcela pochopitelně také v prostoru českých zemí sehrálo obyvatelstvo měst v procesu utváření občanské a národní společnosti důležitou roli.

¹⁵ Stručný přehled moderních politicko-filozofických tradic občanské společnosti předkládá ŠIMA, Karel: „*Naši velcí mužové*“ a *my. Národní reprezentace mezi občanskou společností 19. století a dneška*. In: ŘEPA, M. (ed.): 19. století, s. 193–195.

Přestože neplatí bez výjimky, že občanské vrstvy splývaly s držiteli aktivního volebního práva do obcí, rozhodl jsem se obecní voliče za občanské vrstvy (či novodobé měšťanstvo) označit. Činím tak inspirován dosavadní literaturou, tedy pracemi moravských historiků, kteří toto vymezení přejali z frankfurtského výzkumu realizovaného badateli v okruhu Lothara Galla.

Aby byly rozptýleny případné další pochybnosti ohledně pojmu měšťanstvo, lze dodat, že tento termín byl pochopitelně používán mnohem dříve pro ohraničenou skupinu stavovské společnosti, ve druhé polovině 19. století je však *Bürgertum* (měšťanstvo/občanské vrstvy) docela novou sociální formací. Vždyť již neplatila omezení daná fixací na měšťanská práva z předbřeznové doby a hranice této sociální skupiny nebyly tak ostré jako dříve. Pokud je za klíčové měřítko pro vymezení měšťanstva jakožto občanských vrstev považována držba volebního práva, snadno lze dospět ke zdánlivému protimluvu. Neboť k měšťanstvu pak musí být počítáni i příslušníci šlechty, duchovenstva, úřednictva, podnikatelstva, svobodných povolání, kvalifikovaného dělnictva a díky zrušení poddanství a zavedení svobodné samosprávy vesnic také venkovští rolníci. Proti takovému vymezení měšťanstva mohou zaznít výtky, protože přinejmenším dělníci a šlechtici do této společnosti na první pohled nepatří.¹⁶ Byť jejich počet nebyl v obecních výborech vybraných měst nijak velký, přesto i oni se účastnili politického života ve svých obcích a podíleli se na formování občanské společnosti. Lze předpokládat, že dělníci odvádějící určitou výši daní nejen „trpěli s městem“ (tak jako před nimi cítili sounáležitost s městem po staletí staří měšťané), ale přejímali také měšťanský životní styl a postupně došlo k jejich „poměšťanštění“ (*Verbürgerlichung*).¹⁷ Proměnou nepochybně prošla také šlechta, jež se ve sledované éře mnohdy dobře zorientovala, zapojila do samosprávného působení a také do tržního hospodaření.¹⁸ Za docela výstižné, byť nutně zjednodušující, lze označit konstatování právního historika Jiřího Georgieva, který o šlechtě druhé poloviny 19. století napsal: „Z exkluzivní politické korporace zůstala rodinnými vazbami a historickou tradicí propojená pospolitost občanů s erbem.“¹⁹

¹⁶ FASORA, L.: *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*. Brno 2007, s. 22.

¹⁷ K tematice transferu hodnot měšťanstva a dělnictva srov. TÝŽ: *Dělník a měšťan. Vývoj jejich vzájemných vztahů na příkladu šesti moravských měst 1870–1914*. Brno 2010, s. 22–23.

¹⁸ Srov. BRNOVJÁK, Jiří – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.): *Šlechtic podnikatelem – podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18.–19. století*. Ostrava 2008.

¹⁹ GEORGIEV, Jiří: *Ať do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*. Praha 2011, s. 79.

Ve zvoleném maloměstském prostředí žili a do obecní samosprávy aktivně zasahovali jak příslušníci tradičního, tak i podnikatelského a vzdělanostního měšťanstva, zástupci dělníků a rolníků a v omezené míře i šlechty. Jsem proto přesvědčen, že vymezení měšťanstva/občanských vrstev, užití v této práci, není na škodu. Snad je tomu spíše naopak, neboť je užitečné sledovat vzájemné vztahy a kontakty mezi jednotlivými společenskými skupinami a vidět, že voličstvo a obecní reprezentace měst druhé poloviny 19. století nebyly monolitem, ale vnitřně velmi diferenciovanou a měnící se skupinou.

Zvolené vymezení měšťanstva přesto může být pro mnohé diskutabilní. Svědčí o tom i zcela odlišný pohled předního teoretika výzkumu problematiky *Bürgertum* v Německu Jürgen Kocky, podle kterého bylo měšťanstvo raně moderní éry vymezeno dosti úzce.²⁰ Jeho „*pojetí bürgerliche Gesellschaft zahrnovalo v 19. století mnohem větší podíl měšťansko-buržoazního prvku, vymezeného v sociálním smyslu směrem nahoru vůči vrchnostenskému státu, aristokracii a duchovenstvu, směrem dolů ve vztahu k rolnictvu a nižším vrstvám měst i venkova, především k dělnictvu.*“²¹ Naproti tomu Thomas Nipperdey, autor syntézy *Deutsche Geschichte 1800–1918*, trefně upozornil na eventualitu, že při formování občanské společnosti působilo nejen úzce vymezené měšťanstvo, ale všechny společenské skupiny dané doby, jejichž soužití nebylo rozhodně bez vzájemného působení a konfliktů.²²

Naznačil jsem inspiraci německým výzkumem, zároveň však musím upozornit na nutné korekce, které je třeba ve zvoleném maloměstském prostředí provést. Jestliže v německém prostoru vznikla myšlenka, že ústřední roli v procesu modernizace a vytváření občanské společnosti hrálo městske prostředí, pak je třeba upozornit také na to, že němečtí badatelé svůj výzkum prováděli ve městech, která se od mnou zvolené dvojice sídel významně lišila. Zkoumaná říšská města byla mnohem větší, bohatší a jejich obyvatelstvo bylo pochopitelně odlišně strukturováno. Proto také volebním právem do obcí disponovaly v porovnání s maloměstsky podstatně movitější osoby. Moje

---

²⁰ Při vymezení měšťanstva na základě volebního práva do obcí zcela pochopitelně dochází ke střetu s charakteristikou použitou Jürgenem Kockou, který mezi měšťanstvo nezařazuje šlechtu, katolické duchovní, sedláky a nižší vrstvy městskeho obyvatelstva, dělnictvo nevyjímaje. KOCKA, Jürgen: *Bürgertum und bürgerliche Gesellschaft im 19. Jahrhundert. Europäische Entwicklungen und deutsche Eigenarten*. In: TÝŽ – FREVERT, Ute (Hg.): *Bürgertum im 19. Jahrhundert. Deutschland im europäischen Vergleich*, Bd. 3. München 1988, s. 11.

²¹ KOŘALKA, Jiří: *Stav výzkumu formování občanské společnosti v městech českých zemí*. In: JURK, Jiří (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Ostrava 2001, s. 297–298.

²² ŠTAIF, J.: *Počátky*, s. 24.

volba dvou maloměst ale byla zcela záměrná, neboť tato sídla docela vhodně odpovídají moravské sídelní struktuře a snad umožňují lepší poznání života typických obyvatel těchto lokalit: řemeslníků, drobných obchodníků a dalších živnostníků. Tedy lidí, jejichž svět je stále vnímán dosti povrchně. Na mysl totiž často přichází slovo s negativní konotací – maloměšťák. Člověk, který není vnímán jako individualita, nýbrž jako typ, s nímž jsou spojovány nelichotivé charakteristiky lakomství, omezenosti a směšnosti.²³ Skutečnost však mohla být – jak už tomu často bývá – poněkud složitější a barvitější.

2. Stav bádání, metodika a pramenná základna

Obecní samospráva nebyla pro historiky nikdy zcela opomíjeným tématem. Už z toho důvodu, že dějiny měst patří mezi etablovanou součást historiografie, a to nejen té moderní (ze starších dějin lze připomenout městské kroniky či panegyrické tisky). Docela pochopitelně pak mnohé publikační výstupy vzniklé například v rámci regionálního bádání nahlížely na minulost jednotlivých lokalit mimo jiné prizmatem pramenů z provenience místních správ. Výzkum samospráv však dlouho nebyl pevněji metodologicky ukotven, důkladnější a také časové náročnější analýzy představitelů jednotlivých lokalit obvykle prováděny nebyly. Marie Macková při analýze domácího bádání velmi přesně vystihla situaci, když napsala, že v rámci regionálního výzkumu, který vzkvétal na konci 19. století, byla obecní samospráva příliš žhavou současností, než aby byla podrobněji zachycena. Velmi podobné byly důvody nezájmu o samosprávu i v meziválečném období. Po druhé světové válce nastala odlišná situace – výzkum liberálního samosprávného principu nebyl žádoucí.²⁴

Obecní samospráva však byla reflektována právními historiky při výzkumu správních dějin. Ostatně přehledová práce Jiřího Klaboucha je stále považována za základní dílo.²⁵ Hledání nových přístupů k tematice obecní samosprávy a skutečný obrat novým směrem k sociálním dějinám se však v domácí historiografii projevil až ve spojitosti s mladší generací historiků v čele s Lukášem Fasorou a Pavlem Kladiwou. Tato dvojice publikovala v roce 2004 na stránkách Českého časopisu historického

²³ Srov. CROSSICK, Geoffrey – HAUPT, Heinz-Gerhard: *Die Kleinbürger. Ein europäische Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts*. München 1998, s. 11; ZIMMERMANN, Clemens: *Die Kleinstadt in der Moderne*. In: TÝŽ (Hg.): *Kleinstadt in der Moderne*. Ostfildern 2003, s. 9.

²⁴ MACKOVÁ, Marie: *Obecní samosprávy v kontextu českého regionálního bádání*. In: FASORA, L. – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006, s. 108.

²⁵ KLABOUC, Jiří: *Die Gemeindeselbsverwaltung in Österreich 1848–1918*, Wien 1968.

článek,²⁶ který pro další badatele představoval určitou výzvu. Oba zmínění autoři našli metodologické podněty pro své výzkumy v prostředí německé historiografie, kde byla problematika občanské společnosti tematizována a výzkum institucionálně zakotven již v osmdesátých letech minulého století na univerzitních pracovištích v Bielefeldu a ve Frankfurtu nad Mohanem. Ostatně „zdejší *Bürgertumsforschung* získal nepochybně světový ohlas a byl snad nejvýraznějším produktem tzv. sociálně-historického obratu v německé historické vědě“.²⁷

Bürgertumsforschung jako takový sice nebyl „vynalezen“ v Bielefeldu ani ve Frankfurtu, zde ovšem zaznamenal opravdovou konjunkturu. Velmi produktivní přitom byli především historici svázaní s bielefeldským pracovištěm,²⁸ kteří vydali na pět stovek publikačních výstupů.²⁹ Zorientovat se v bohaté německé produkci není snadné. Alespoň stručně lze uvést, jak byly oba zmíněné projekty zaměřeny.³⁰

Bielefeldský výzkum nazvaný *Sozialgeschichte des neuzeitlichen Bürgertums: Deutschland im internationalen Vergleich* probíhal v letech 1986–1997. Především na počátku se výrazně dotýkal teze o zvláštnosti německé cesty moderními dějinami (*deutscher Sonderweg*),³¹ která vedla nejen k první světové válce, ale i k neúspěšnému pokusu o demokratickou republiku a nakonec k nacistické říši, jež rozpoutala nejničivější světový konflikt.³² Na okraj lze zmínit, že předpoklady německého

²⁶ FASORA, L. – KLADIWA, Pavel: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850–1918*. Koncept a dílčí výsledky výzkumu. Český časopis historický (ČČH) 102, 4/2004, s. 796–827.

²⁷ FASORA, L.: *Občanské elity a obecní samospráva*. Historica Olomucensia 37 – 2010. Sborník prací historických XXV, s. 11.

²⁸ Okruh podobně smýšlejících historiků sociálních dějin, z nichž byla řada spojena s bielefeldskou univerzitou (založenou roku 1969 jako centrem pro interdisciplinární výzkum), je běžně označován jako bielefeldská škola. Tento směr nejvýrazněji formoval výzkum sociálních a hospodářských dějin v Německu v poslední třetině 20. století. Jejimi protagonisty byli Hans-Ulrich Wehler, který vytvořil základy německé historické sociální vědy (*historische Sozialwissenschaft*), a Jürgen Kocka. Obecně o této škole a metodách např. IGGERS, Georg G.: *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*. Praha 2002, s. 64–72; KOCKA, J.: *Sozialgeschichte. Begriff – Entwicklung – Probleme*. Göttingen 1977; HITZER, Bettina – WELSKOPP, Thomas (Hg.): *Die Bielefelder Sozialgeschichte. Klassische Texte zu einem geschichtswissenschaftlichen Programm und seinen Kontroversen*. Bielefeld 2010.

²⁹ Bez zajímavosti není, že v rámci zmíněného bielefeldského výzkumu bylo zpracováno přes 30 disertačních a přibližně 15 habilitačních prací. MERGEL, Thomas: *Die Bürgertumsforschung nach 15 Jahren. Für Hans-Ulrich Wehler zum 70. Geburtstag*. Archiv für Sozialgeschichte 41, 2001, s. 516.

³⁰ K jednotlivým německojazyčným výzkumům a jejich hodnocením z pohledu domácího historika srov. KLADIWA, P.: *Stav bádání k problematice formování a vývoje občanské společnosti v 19. (18.) století. Srovnání frankfurtského, bielefeldského a vídeňského projektu na téma Bürgertum*. Slezský sborník 100, 2/2002, s. 124–143.

³¹ Pro bilanci bielefeldského výzkumu, jeho etapy a výsledky viz úvod sborníku LUNDGREEN, Peter (Hg.): *Sozial- und Kulturgeschichte des Bürgertums. Eine Bilanz des Bielefelder Sonderforschungsbereich (1986–1997)*. Göttingen 2000.

³² Měřítkem se staly, a tedy „normální cestou“ putovaly dle tohoto náhledu Británie a Francie, zatímco německý prostor vykazoval v 19. století „deficit měšťanskosti/občanskosti“. V porovnání se středovýchodní a východní Evropou je však možné právě v německém prostředí vidět aktivní, na svých

nacionálního socialismu promýšlel velmi intenzivně také český historik Bedřich Loewenstein, který se zabýval touto tematikou nikoliv z hlediska modernizace, nýbrž z pohledu dějin idejí, a značnou pozornost věnoval vehementní dobové kritice měšťanské společnosti.³³

Bielefeldský výzkum, který se vydal cestou dílčích témat, jako byly sociální, kulturní, ale i politické, hospodářské a právní dějiny, se neomezil na bádání vymezené německými hranicemi, ale do své komparace zahrnul další evropská, především anglická města.³⁴ Při výzkumu byla nabídnuta velká míra kooperace zahraničním historikům, a tak se bielefeldských symposií účastnili badatelé z několika zemí. Charakteristickým rysem celého projektu se stal srovnávací přístup. Ten měl napomoci nejen s nalezením odpovědi na otázku, zda a proč byly německé měšťanské vrstvy v porovnání se západoevropským prostředím slabší a méně schopné vybudovat moderní politické instituce nezbytné pro fungování demokratické společnosti. A především měl vést k poznání mechanismů utvářejících občanskou společnost; problematika *Bürgerlichkeit* byla nahlížena jako zásadní téma německých dějin 19. a 20. století.³⁵

Jednotlivé práce vycházející z městského prostředí byly koncipovány jako teoretické a metodologické eseje i jako detailní případové a srovnávací studie. Přístupů k poznání občanských vrstev bylo zvoleno několik (např. skrze ekonomické vztahy, náboženskou víru, měšťanskou kulturu, historické vědomí o středověké minulosti měst atd.).³⁶ Studií o městě v užším slova smyslu byla práce Hanse-Waltera Schmuha, ³⁷ v níž se autor věnoval komunálním řídicím skupinám (členům samosprávy a magistrátním úředníkům) v bavorském Norimberku a severoněmeckém Braunschweigu v období od konce 18. století do konce první světové války. Vzorek dvou (Braunschweig),

---

vlastních nohou pevně stojící měšťanstvo. Srov. KACZYNSKA, Elzbieta: *Bürgertum und städtische Eliten. Kongreßpolen, Rußland und Deutschland im Vergleich*. In: KOCKA, J. – FREVERT, U. (Hg.): *Bürgertum*, s. 466–488. Teorie o Sonderweg narazila v Německu na ostrou kritiku, neboť přehlížela skutečnost, že modernizace není procesem, který by se ubíral jedinou možnou cestou. IGGERS, G. G.: *Dějepisectví*, s. 68.

³³ Srov. LOEWENSTEIN, B.: *Projekt*.

³⁴ Srov. např. komparační studii dvou dynamicky se rozvíjejících přístavních velkoměst zaměřených na námořní obchod: BERGHOFF, Hartmut – MÖLLER, Roland: *Wirtschaftsbürger in Bremen und Bristol 1870–1914. Ein Beitrag zur komparativen Unternehmerforschung*. In: PUHLE, Hans-Jürgen (Hg.): *Bürger in der Gesellschaft der Neuzeit. Wirtschaft – Politik – Kultur*. Göttingen 1991, s. 156–177.

³⁵ KOCKA, J.: *Bürger und Bürgerlichkeit im 19. Jahrhundert*. Göttingen 1987, s. 10.

³⁶ LUNDGREEN, P. (Hg.): *Sozial- und Kulturgeschichte*, s. 16–17.

³⁷ SCHMUHL, Hans-Walter: *Bürgerliche Eliten in städtischen Repräsentativorganen. Nürnberg und Braunschweig im 19. Jahrhundert*. In: PUHLE, H.-J. (Hg.): *Bürger*, s. 178–198. Tematicke vedoucích vrstev v Norimberku a Braunschweigu se Hans-Walter Schmuhl věnoval také ve své habilitační práci SCHMUHL, H.-W.: *Die Herren der Stadt. Bürgerliche Eliten und städtische Selbstverwaltung in Nürnberg und Braunschweig vom 18. Jahrhundert bis 1918*. Gießen 1998.

respektive tří (Norimberk) stovek osob přitom nebyl sledován pouze z hlediska praktické lokální politiky, analyzována byla především sociální skladba a také osobní vazby těchto mužů (sňatková strategie, výběr kmotrů atd.). Výzkum v obou městech pak ukázal, že měšťanstvo bylo velmi dynamickým uskupením.³⁸ Ve srovnání se projevilo, že význam starých měšťanských vrstev reprezentovaných řemeslníky a obchodníky byl v Norimberku veliký, zato v Braunschweigu postupem času docela nepatrný. Zřetelně tak bylo poukázáno na to, že sociální struktura obecních reprezentací je závislá na typu daného města.³⁹

Přestože bielefeldské publikační výstupy zaměřené na komunální rovinu (kromě Hans-Waltera Schmuha to byla především disertační práce Paula Nolteho)⁴⁰ neviděly ve starých měšťanských vrstvách porážence modernizace,⁴¹ projekt obecně konstatoval, že nositeli hospodářského rozvoje a společenských změn 19. století byly kromě samotného státu⁴² především ty osoby, které nelze hledat v řadách starého měšťanstva. Jednalo se totiž o úředníky, učitele, právníky, lékaře, techniky, podnikatele a další. Obecně vzato šlo o osoby s profesí vyžadující vzdělání (*Bildungsbürgertum*) nebo o příslušníky podnikatelstva. Původní jádro měšťanstva tvořené řemeslníky a drobnými obchodníky bylo naopak hodnoceno jako velmi statický element: „*Staré měšťanstvo se v tomto pohledu jeví spíše jako tradicionalistický balast než jako dynamická síla na cestě k »občanské společnosti«.*“⁴³

Výzkumný projekt *Stadt und Bürgertum*, zahájený v roce 1988 pod záštitou Lothara Galla ve Frankfurtu nad Mohanem, byl koncipován odlišně a považoval tradiční měšťanstvo za hlavního aktéra v přechodu od tradiční k moderní společnosti. Pod vlivem Lothara Galla frankfurtský projekt míní, že občanská společnost a její ideologie – liberalismus – pocházejí ze starého měšťanského prostředí.⁴⁴ Již na počátku výzkumu

³⁸ HETTLING, Manfred: *Stadtgeschichtliche Forschungen an der Universität Bielefeld. Der Sonderforschungsbereich „Sozialgeschichte des neuzeitlichen Bürgertums im internationalen Vergleich“*. Informationen zur modernen Stadtgeschichte, 1/1990, s. 8–13.

³⁹ SCHMUHL, H.: *Bürgerliche Eliten*, s. 195.

⁴⁰ NOLTE, Paul: *Gemeindebürgertum und Liberalismus in Baden 1800–1850. Tradition, Radikalismus, Republik*. Göttingen 1994.

⁴¹ MÖLLER, Frank: *Bürgerliche Herrschaft in Augsburg 1790–1880*. München 1998, s. 12.

⁴² S obdobným názorem se lze setkat v klasické práci *Deutsche Geschichte 1800–1866* od Thomase Nipperdey. „*Modernizace prvních desetiletí 19. století nevycházela v Německu od reformních požadavků určité společenské vrstvy: modernizace byla společnosti vnucena byrokratickou revolucí shora.*“ Citováno podle LOEWENSTEIN, B.: *Projekt moderny*, s. 84.

⁴³ LANGEWIESCHE, Dieter: *Kommentar*. In: GALL, Lothar (Hg.): *Stadt und Bürgertum im Übergang von der traditionellen zur modernen Gesellschaft*. München 1993, s. 230.

⁴⁴ Také Paul Nolte patří k autorům spojeným s bielefeldským výzkumem chtěl ve své práci exemplárně ukázat, že liberalismus nepřišel „zvenčí“ ani „shora“, ale „zdola“ či „zevnitř“ obcí. NOLTE, P.: *Gemeindebürgertum*, s. 14; MÖLLER, F.: *Bürgerliche Herrschaft*, s. 11.

byla totiž položena ústřední otázka, zda se hospodářsky dynamické občanské vrstvy nevyvinuly ze stavovského měšťanstva ve větší míře, než se myslelo dříve. Zde je ovšem třeba předeslat, že staré měšťanstvo nebylo v německém prostředí zastoupeno pouze drobnými a tedy nepříliš majetnými živnostníky, ale také například zámožnými obchodníky, kteří patřili do stejného ranku jako Buddenbrookovi ze známého románu Thomase Manna.⁴⁵

Frankfurtský výzkum byl prováděn analýzou života konkrétních lokalit, neboť bylo usouzeno, že měšťanstvo je třeba sledovat v jeho originálním a formujícím prostředí – v konkrétním městě. Badatelé z okruhu Lothara Galla zpracovali studie o vybraných německých lokalitách ležících (až na výjimku) západně od železné opony.⁴⁶ V devadesátých letech minulého století tak byly v řadě *Stadt und Bürgertum* vydány sborníky a disertační i habilitační práce věnované zvoleným městům. Při výběru lokalit se přihlíželo nejen k dostupnosti pramenů, ale také ke strukturním typům měst, neboť bylo evidentní, že ačkoliv je každá lokalita nepochybně osobitá, pro výzkum je nutné zobecnění. Uvést souhrnnou bilanci publikací frankfurtského projektu je nesnadné pro výraznou osobitost jednotlivých analyzovaných měst a rozdílnost v argumentaci autorů.⁴⁷ Pro zvolené téma této práce je však klíčové Gallovo konstatování, že občanský svět vznikl ve spolicích a orgánech obecní samosprávy.⁴⁸

Oba německé projekty měly zájem na pochopení změn týkajících se měšťanstva jako společenských vrstvy, jež měla nejvýrazněji ovlivnit život v raně moderní éře. Stejná pak byla také snaha o mikrohistorický přístup, který se osvědčil a byl přijat i za německými hranicemi: „*Cestou k pochopení světa měšťanstva, jeho hodnot a konfliktních linií je fixace bádání na půdu konkrétních měst. Sounáležitost s městem hrála v identitě měšťanstva rozhodující úlohu, již sekundoval snad jen důraz na samostatnost (ekonomickou, myšlenkovou apod.)*.“⁴⁹

Zdá se, že tato samostatnost byla klíčová i ve sledovaném maloměstském prostředí, neboť byla vázána na nezávislé pracovní postavení a nemovitý majetek.

⁴⁵ FASORA, L.: *Občanské elity*, s. 11.

⁴⁶ Výběr 15 měst ze „starých“ spolkových zemí vycházel především ze skutečnosti, že k zahájení výzkumu došlo ještě před sjednocením Spolkové republiky Německo a Německé demokratické republiky (posléze bylo doplněno Lipsko): obchodní centra (Brémy, Kolín nad Rýnem, Frankfurt nad Mohanem, Mannheim, Lipsko), rezidenční a správní města (Münster, Karlsruhe, Wiesbaden, Mnichov), univerzitní města (Göttingen, Heidelberg), raně industrializovaná města (Cáchy, Heilbronn, Augsburg), průmyslová města (Dortmund) a stagnující Wetzlar. GALL, L.: *Stadt und Bürgertum im Übergang von der traditionellen zur modernen Gesellschaft*. In: TÝŽ (Hg.): *Stadt*, s. 4.

⁴⁷ MÖLLER, F.: *Bürgerliche Herrschaft*, s. 12.

⁴⁸ MERGEL, T.: *Die Bürgertumsforschung*, s. 515.

⁴⁹ FASORA, L.: *Občanské elity*, s. 11.

Dostatek finančních prostředků pak byl nutným předpokladem pro získání vzdělání, a tím pádem lepšího zaměstnání. A obojí – majetek či vzdělání – pak bylo nutným předpokladem pro aktivní zasahování do (nejen) komunální politiky.

Přes styčné body tkvící v obdobné tematice je z výše uvedeného zřejmé, že mezi oběma výzkumnými přístupy je možné nalézt řadu odlišností. Například již v tom, že neexistuje shoda ve vymezení toho, co je *Bürgertum* (měšťanstvo/občanské vrstvy). Bielefeldský projekt přijal za svůj koncept Maxe Webera: měšťanstvo je třídou, společností lidí sdílejících stejné hodnoty a kulturu; úzce vyprofilovanou elitou, pro jejíž vymezení je klíčová vlastní identita. Zato ve Frankfurtu bylo měšťanstvo ohraničeno pragmatičtěji, a to držbou aktivního volebního práva do městského zastupitelstva: občanská společnost je společností politickou a za nejdůležitější složku pro její utváření je považována samosprávná obec pocházející z časů stavovské společnosti. Frankfurtský projekt vlastně koncipoval novodobé měšťanstvo jako staré měšťanstvo, které se samo o sobě proměnilo a navíc bylo doplněno o další skupinu především vzdělanostních měšťanů.

S ohledem na lokality zvolené pro tuto práci lze naopak zmínit to, co je pro oba výzkumu společné. Bielefeldský ani frankfurtský výzkum téměř vůbec nevěnovaly pozornost německým maloměstům.⁵⁰

Domácí historiky inspirovaly oba projekty, ovšem frankfurtský (v německém prostředí hodnocený jako málo invenční) zapůsobil na moravské badatele lépe, protože „*mapuje modernizaci města a v rámci ní změny struktury městské společnosti, takže stojí na pomezí bádání o dějinách měst a dějinách občanské společnosti.*“⁵¹

Dalším inspiračním zdrojem se zvláštním významem pro studium měšťanstva ve středoevropském prostoru byla rakouská historiografie. Badatelé vídeňského projektu v okruhu Ernsta Bruckmüllera, Hanesse Stekla a Petera Urbanitsche považovali za nezbytné přizpůsobit reflektovaný výzkum německého měšťanstva prostoru mnohonárodnostní habsburské monarchie s malým počtem velkých měst a naprostou absencí tak svébytných entit, jakými byla svobodná říšská města. Nutný byl také posun v časovém rámci výzkumu, kdy se těžištěm nestala (jako v Německu) první, nýbrž druhá polovina 19. století. V roce 1985 tak byl zahájen projekt *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, který pokračoval v následující dekádě, a díky spolupráci

---

⁵⁰ MERGEL, T.: *Die Bürgertumsforschung*, s. 518–525; FASORA, L.: *Občanské elity*, s. 12.

⁵¹ FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva*, s. 13.

rakouských, maďarských, polských,⁵² českých i dalších historiků vyšlo v letech 1990 až 2003 deset knižních svazků vídeňské knižní řady.⁵³

Tento projekt opravdu zohlednil výrazné odlišnosti reálií habsburské říše od německého prostředí.⁵⁴ Pojmy zavedené při studiu rozvinutého německého prostoru byly proto přizpůsobeny odlišným poměrům v sídelní síti monarchie. V těchto pracích se tak nikoliv zcela nově, ale především častěji vyskytují výrazy jako *Kleinstadtbürgertum* (tj. měšťanstvo maloměst) a *Kleinstadtbildungsbürgertum* (tj. vzdělanostní měšťanstvo maloměst).

Na místě je ovšem upozornění, že ani vídeňská řada není zcela uceleným dílem. Některé publikační výstupy se vyčleňují úžeji zaměřeným tématem, jiné pak prostorem. „Svazky jedna, dva, šest a devět jsou důležitým počínem, přinášejícím mnoho hodnotných poznatků a nových impulzů pro další výzkum. Zdůrazňují velkou návaznost občanských vrstev na staré měšťanstvo a maloburžoazie na cechovní řemeslnictvo, význam malovýroby i pro druhou polovinu 19. století, roli komunální samosprávy při budování občanské společnosti a také diferenciaci poměrů v centru a periferii.“⁵⁵

Rakouští historikové při bádání o malých městech využili velmi užitečné zdroje v podobě voličských seznamů, přičemž nepustili ze zřetele ani další přínosné prameny vzniklé v druhé polovině 19. století v monarchii, jako například sčítací operáty, daňové soupisy, pozůstalosti či egodokumenty v podobě deníků, korespondence a memoárů. Jejich pozornost byla do značné míry zaměřena na lokální tisk a zápisy ze schůzí obecních zastupitelstev.⁵⁶ Tato pestrá skladba pramenů se ostatně stala základem také pro předkládanou práci.

---

⁵² Jedná se především o příspěvky Jacka Purchly věnované Krakovu.

⁵³ Např.: BRUCKMÜLLER, Ernst – DÖCKER, Ulrike – STEKL, Hannes – URBANITSCH, Peter (Hgg.): *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*. Wien – Köln 1990; STEKL, H. – URBANITSCH, P. – BRUCKMÜLLER, E. – HEISS, H. (Hgg.): „*Durch Arbeit, Besitz, Wissen und Gerechtigkeit*“. *Bürgertum in der Habsburgermonarchie II*. Wien – Köln – Weimar 1992; HAAS, Hanns – STEKL, H. (Hgg.): *Bürgerliche Selbstdarstellung. Städtebau, Architektur, Denkmäler. Bürgertum in der Habsburgermonarchie IV*. Wien – Köln – Weimar 1996; FRIEDRICH, Margret – URBANITSCH, P. (Hgg.): *Von Bürgern und ihren Frauen. Bürgertum in der Habsburgermonarchie V*. Wien – Köln – Weimar 1996; HOFFMANN, Robert (Hg.): *Bürger zwischen Tradition und Modernität. Bürgertum in der Habsburgermonarchie VI*. Wien – Köln – Weimar 1997; STEKL, H. (Hg.): *Bürgerliche Familien. Lebenswege im 19. und 20. Jahrhundert. Bürgertum in der Habsburgermonarchie VIII*. Wien – Köln – Weimar 2000; STEKL, H. – URBANITSCH, P. (Hgg.): *Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862–1914. Bürgertum in der Habsburgermonarchie IX*. Wien – Köln – Weimar 2000.

⁵⁴ Práce o malých německých městech samozřejmě také existují, ale tato tematika stála mimo centrum badatelské pozornosti. Srov. např. ZIMMERMANN, C. (Hg.): *Die Kleinstadt*.

⁵⁵ KLADIWA, P.: *Stav*, s. 139.

⁵⁶ URBANITSCH, P.: *Bürgerliche Eliten, Modernisierung und Wertewandel in Klein- und Mittelstädten Cisleithaniens 1848–1918*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Občanské elity*, s. 49–51.

Vídeňský projekt nebyl přirozeně omezen hranicemi dnešního Rakouska, ale dotýkal se širšího prostoru monarchie, zcela pochopitelně do něj proto byli zapojeni i čeští badatelé.⁵⁷ Jednalo se jak o archiváře,⁵⁸ kteří přispěli svými studii jakožto znalci domácího prostředí, tak o historiky zabývající se dlouhodobě sociokulturním a politickým životem v českých zemích 19. století (např. Jiří Kořalka, Jiří Malíř či Otto Urban).

S ohledem na sledovaný prostor maloměst není bez zajímavosti, že pilotní studii ovlivněnou zmíněným metodologickým přístupem byla u našich jižních sousedů kolektivní monografie o měšťanstvu v malých dolnorakouských městech Horn, Eggenburg a Retz na přelomu 19. a 20. století.⁵⁹ Pohled autorů této publikace byl zacílen záměrně na mikrokosmos obcí s méně než pěti tisíci obyvatel. Orientace na prostředí občanských vrstev v malých městech vycházela z průběhu urbanizace v Předlitavsku a autoři zdůraznili, že při svém bádání zohledňovali postavení jednotlivých lokalit v rámci sídelní sítě.⁶⁰ Ústředním tématem pak byla měšťanská kultura, hospodářství a politika v Hornu, Eggenburgu a Retzu. Autoři se také snažili ověřit tezi, že právě v maloměstském prostředí je rozpoznatelné, co pro konkrétní společnosti měšťanů znamenaly výše zmíněné oblasti života a jak prožívaly či ovlivňovaly proces modernizace.⁶¹

Dalším zajímavým rakouským dílem, které nepatří do řady *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, je publikovaná diplomová práce Olivera Kühschelma o dolnorakouském lázeňském městečku Vöslau.⁶²

Syntetizující pohled na obecní samosprávu v Předlitavsku přinesl příspěvek Petera Urbanitsche v sedmém svazku monumentálního díla *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*.⁶³ Autor částečně vycházel z jednotlivých studií, které byly otištěny

---

⁵⁷ Zde je možné doplnit, že v rámci bielefeldské pracovní skupiny působil také český historik Miroslav Hroch. HROCH, Miroslav: *Das Bürgertum in den nationalen Bewegungen des 19. Jahrhunderts. Ein europäischer Vergleich*. In: KOČKA, J. – FREVERT, U. (Hgg.): *Bürgertum im 19. Jahrhundert*, s. 337–359.

⁵⁸ Např. Jiří Čoupek napsal studii o Uherském Hradišti a František Spurný o Šumperku.

⁵⁹ STEKL, Hannes (Hg.): *Kleinstadtbürgertum in Niederösterreich. Horn, Eggenburg und Retz um 1900*. Wien 1994.

⁶⁰ Autoři při zkoumání dolnorakouského prostoru přihlíželi k tomu, jaká hospodářská, správní a kulturní zařízení ve zvolených městech existovala. Sledovali také polohu, rozložení a velikost jednotlivých sídel. Přihlédnuto při tom bylo k sídelně geografické teorii centrálních míst Waltera Christallera (deduktivní model zkoumající vztah hierarchického uspořádání sídelního systému v prostoru) a k modelu centrum × periferie (inspirovaný teorií světového systému od Immanuela Wallersteina). Tamtéž, s. 7–9.

⁶¹ Tamtéž, s. 3.

⁶² KÜHSCHELM, Oliver: *Bad Vöslau und seine Bürger 1850–1914*. Bad Vöslau 1996.

⁶³ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*.

v devátém svazku vídeňské řady věnovaném malým a středním městům (Ústí nad Labem, Baden, Beroun, Bregenz, Brixen, Hallein, Šumperk a Uherské Hradiště).⁶⁴

Pro zajímavost lze zmínit poněkud překvapující zjištění, že první impulzy k výzkumu měšťanstva v rámci někdejší monarchie byly vyslány z Maďarska⁶⁵ a že tamější výzkum občanských vrstev rozhodně není nevýznamný. Za povšimnutí stojí také to, že tematika uherského měšťanstva je reflektována také v Rumunsku⁶⁶ a že život měšťanů v Polsku nezkoumali výhradně autoři zapojení do vídeňského projektu.⁶⁷

Vzhledem k tradiční vázanosti české historiografie na blízké a rozvinutější německé prostředí nepřekvapí, že se také historici z Čech zajímali o jeho výsledky při výzkumu tematiky *Bürgertum*. Byl to Jiří Pešek, který se již v roce 1994 vyjádřil ve svém referátu na konferenci pořádané Archivem hlavního města Prahy ke stavu domácího výzkumu komunálních dějin a srovnal jej se zahraničním bádáním (příspěvky z této konference byly publikovány ve sborníkové edici *Documenta Pragensia*).⁶⁸

Výsledkem Peškova dlouhodobějšího výzkumu pak byla komparativně pojatá kniha s titulem *Od aglomerace k velkoměstu*. Tato monografie nepřinesla pouze srovnávací pohled na šestici středoevropských zemských metropolí⁶⁹ a nové informace o dějinách Prahy a její infrastrukturní modernizaci, ale zároveň znovu zprostředkovala autorův pohled na několik publikačních výstupů z německé a rakouské literatury věnovaných tématu *Bürgertum*. Bylo zde připomenuto, že v posledních dvou desetiletích se stala problematika vývoje měšťanstva jakýmsi leitmotivem německého i rakouského dějepisectví. S ohledem na prostředí velkých měst byly Peškově analýze podrobeny studie zaměřené na významnou skupinu v těchto sídlech, tedy „měšťáky vzděláním“.⁷⁰ Zmíněny byly nejdůležitější poznatky vycházející z obou německých i z rakouského výzkumu a vysledované limity či nedostatky (jako např. Kockova

⁶⁴ TÝŽ – STEKL, H. (Hg.): *Kleinstadtbürgertum*.

⁶⁵ BÁCSKAI, Vera (Hg.): *Bürgertum und bürgerliche Entwicklung in Mittel- und Osteuropa*. Budapest 1986.

⁶⁶ PÁL, Judit: *Städtegeschichte und die Forschung der bürgerlichen Eliten in der ungarischen Geschichtsschreibung*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Občanské elity*, s. 84–93.

⁶⁷ Srov. HOFF, Jadwiga: *Mieszkańcy małych miast Galicji Wschodniej w okresie autonomicznym*. Rzeszów 2005. Recenzováno Lukášem Fasorou v Časopise Matice moravské (ČMM) 128, 1/2009, s. 242.

⁶⁸ PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav (ed.): *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848–1948. Documenta Pragensia XIV*. Praha 1997. Ve stejné řadě vyšel také sborník s referátem věnovaným přechodu od reprezentativní měšťanské samosprávy k modernímu vedení středoevropských velkoměst. PEŠEK, J.: *Městská správa mezi „Honorationes“ a „Leistungsverwaltung“ kolem roku 1900 ve střední Evropě*. In: FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, V. – PEŠEK, J. (ed.): *Osm set let pražské samosprávy. Documenta Pragensia XXI*. Praha 2002, s. 141–148.

⁶⁹ Do výběru byla zařazena města Vídeň, Berlín, Budapešť, Mnichov, Krakov a Varšava.

⁷⁰ Srov. PEŠEK, J.: *Od aglomerace k velkoměstu. Praha a středoevropské metropole 1850–1920*. Praha 2009, s. 204–231.

definice toho, kdo je skutečným *Bildungsbürgerem*).⁷¹ S výtkou k příliš úzkému vymezení tohoto pojmu je možné souhlasit stejně jako s oceněním přínosu bielefeldských symposií. Trefné zhodnocení frankfurtských prací uzavřelo konstatování či spíše přání do budoucna: „*Propojíme-li v Čechách mnohdy až atrofované zkoumání národních dějin 19. století [...] s tendencemi, které ukázaly studie Gallova týmu (ten národní či regionálně identifikační motivy nebral vůbec v úvahu), získáme možnost vidět nejen jeden moment středoevropského vývoje v dosud nečekaných kontextech.*“⁷²

Zajímavou reflexi samosprávy v Čechách využívající několik konkrétních událostí představuje publikace Milana Hlavačky s titulem *Zlatý věk české samosprávy*, která se snaží „*postihnout vznik a fungování české samosprávy tak, jak byla tvořena, chápána a uskutečňována přímo ve »společenském terénu«.*“⁷³ Tematika samosprávy byla uchopena prostřednictvím několika životních osudů a sledována v jednotlivých patrech (obec, okres, země). Touto knihou velmi jasně prostupuje zdůraznění šlechtického elementu v samosprávných institucích, jenž je reprezentován osobou Jiřího Kristiána knížete Lobkovicze. Důraz na šlechtu je patrný i v jiných Hlavačkových pracích a tento historik míní, že v Čechách „*místní šlechtické elity často přebíraly úlohu kultivačního a disciplinačního činitele, čímž zpochybňovaly dominantní úlohu středostavovského měšťanstva jako ideálního nositele vzorů liberálního chování při prosazování základních, nejen politických, liberálně občanských hodnot do společnosti*“.⁷⁴

Z pera výše uvedených moravských autorů vzešly, kromě časopiseckých a sborníkových studií, monografie věnované analýze jednotlivých samospráv v Moravské Ostravě,⁷⁵ Opavě⁷⁶ a v Brně.⁷⁷ K bádání o vývoji obecní samosprávy a její úloze v procesu vzniku občanské společnosti přispěla také mezinárodní konference s hojným množstvím příspěvků nazvaná *Občanské elity a samospráva 1848–1948. Stav,*

---

⁷¹ Mělo se jednat o člověka pocházejícího nejlépe z rodiny akademicky vzdělaného úředníka, zároveň o protestanta, který absolvoval modernizované německé gymnázium, následně studoval univerzitu a pracoval ve státních službách. S dalšími lidmi v témže ranku byl spojen osobitou kulturou a hodnotovým systémem. Tamtéž, s. 207.

⁷² Tamtéž, s. 221, 225.

⁷³ HLAVAČKA, M.: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862–1913*. Praha 2006, s. 7.

⁷⁴ TÝŽ: *Historicko-sociální parametry*, s. 26.

⁷⁵ KLADIWA, P.: *Obecní výbor Moravské Ostravy 1850–1914. Komunální samospráva průmyslového města a její představitelé*. Ostrava 2004.

⁷⁶ POKLUDOVÁ, Andrea: *Obecní rada Opavy 1850–1912. Komunální samospráva zemského hlavního města a její reprezentanti*. Opava 2007.

⁷⁷ FASORA, L.: *Svobodný občan*.

metody a perspektivy bádání.⁷⁸ V krátkém čase byla vytvořena rozsáhlá dvousvazková kolektivní monografie věnovaná Moravské Ostravě, Opavě, Olomouci, Vítkovicím, Přerovu, Novému Jičínu, Frýdku a Příboru.⁷⁹ Před ní byla ještě vydána kniha analyzující dobovou obecní legislativu.⁸⁰

Zmíněné monografie představují solidní výsledky výzkumu měst střední velikosti (ať již se jedná o tradiční správní centra či rychle rostoucí industrializovaná sídla) a jednoho velkoměsta v případě Brna. Pozornost autorů z univerzity v Ostravě však byla věnována také malému městu, které představoval Příbor. Na stále dosti opomíjený prostor maloměsta či městečka se zaměřil již dříve Martin Markel, který se zabýval městečkem Jaroslavice na Znojemsku.⁸¹ A svůj zájem o občanské elity na lokální úrovni později uplatil ve studii věnované voličstvu obcí soudního okresu Jaroslavice a měšťanstvu Znojma.⁸²

Kniha, která se věnuje částečně měšťanstvu, ale zároveň ukazuje na orientaci výzkumu novým směrem, je publikace s názvem *Dělník a měšťan* od Lukáše Fasory. Tato kniha reflektuje na jistou dobu opuštěnou tematiku, kterou je společenské postavení dělnictva.⁸³ Ve Fasorově podání je pak klíčová analýza vzájemných vztahů dělníků a měšťanů.⁸⁴

Chybou by jistě bylo, pokud bych nezmínil, že zájem o dějiny lokální či regionální spojené s pohledem upřeným na obecní samosprávu 19. století vedl v posledních letech ke vzniku mnoha vysokoškolských kvalifikačních prací na několika univerzitách. Jedná se jak o případové studie, tak o práce založené na komparativní metodě.⁸⁵

⁷⁸ Z této konference vzešla publikace FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Občanské elity*.

⁷⁹ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. II. díl, 1. sv., Muži z radnice*. Ostrava 2008 (dále jen *Muži z radnice*); TÍŽ: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. II. díl, 2. sv., Finance a infrastruktura*. Ostrava 2009 (dále jen *Finance a infrastruktura*).

⁸⁰ KLADIWA, P.: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. I. díl, Vývoj legislativy*. Ostrava 2007.

⁸¹ MARKEL, Martin: *Moderní historie Jaroslavic I. Příběh procesu modernizace*. In: Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě 2000. Znojmo 2001, s. 39–69.

⁸² TÝŽ: *Mezi centrem a periferií – občanské elity ve Znojmě a okolí*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Občanské elity*, s. 316–326. Martin Markel se později zaměřil především na komunální politické dějiny. TÝŽ: *Svoboda a demokracie v regionu rakouského impéria. Politika jihomoravských Němců v letech 1848–1919*. Brno 2010.

⁸³ O zájmu sociálních historiků o dělnictvo 19. století svědčila jedna sekce X. sjezdu českých historiků. Srov. HLAVAČKA, M. – ŘEPA, M.: *X. sjezd českých historiků. Ostrava 14.–16. 9. 2011. Svazek II*. Ostrava – Praha – Brno 2013.

⁸⁴ Podobně např. KOCKA, J. – MÜLLER-LUCKNER, Elisabeth (Hgg.): *Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert. Varianten ihres Verhältnisses im europäischen Vergleich*. München 1986.

⁸⁵ Řazeno chronologicky dle roku sepsání – BALAJKA, Vladimír: *Představitelé obecních samospráv a jejich účast na spolkovém životě v Kyjově 1850–1914*. Brno 2006. Diplomová práce (Mgr.). FF

* * *

Výše zmíněné zahraniční a domácí knihy a studie byly pro předloženou práci využity nejen k teoretickému ukotvení a hledání metodologických postupů, ale také ke komparaci s výsledky vlastního výzkumu, aby bylo možné zařadit život dvou moravských maloměst do širšího kontextu. Na tematiku sociálních dějin a minulost jednotlivých komunit nahlížím pohledem zaměřeným na obecní reprezentace. Předkládaná disertační práce je totiž založena na interpretativním prosopografickém přístupu nebo – jak je dnes spíše používáno – na metodě kolektivní biografie.⁸⁶ Interpretativní prosopografie studuje jednotlivosti se zřetelem k celku, přičemž tento celek bývá často dvojitý. Jeden pohled se zabývá souborem společensky významných osob, tedy elit. Druhý postihuje celou společnost ve vymezeném prostoru (například v daném městě).⁸⁷ Již z titulu této práce je zřejmé, že i v případě Bučovic a Slavkova byl zvolen elitní přístup analyzující skupinu více než tři stovek vedoucích mužů těchto maloměst (u Slavkova pouze křesťanské politické obce).

Studium společenských elit je v domácí historiografii stále ještě novinkou. V éře komunistického režimu byl pojem elita vnímán dosti negativně a hlavní důraz byl kladen na odlišná témata. Docela pochopitelnou reakcí byl proto po roce 1989 příklon k výzkumu společenských elit. Je totiž nesporné, že součástí lidské společnosti jsou menší skupiny osob, které mají v dobovém rámci mimořádný vliv. V historickém

---

Masarykovy univerzity v Brně; LATZKA, Jan: *Obecní samospráva a občanské elity na příkladu malého města Žďáru 1864–1912*. Brno 2008. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně; RŮŽIČKA, Jan: *Komunální elity a obecní samospráva v éře dvou starostů (1886–1914)*. Olomouc 2009. Diplomová práce (Mgr.). FF Univerzity Palackého v Olomouci; KRÁLÍČKOVÁ, Simona: *Obecní samospráva a občanské elity v Poličce v letech 1850–1914*. Brno 2010. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně; SPĚVÁK, Přemysl: *Občanské elity Hodonína a jejich spolkový život 1861–1914*. Brno 2011. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně; ZAPLETAL, Jan: *Lokální elity a politicko-ekonomické poměry ve slováckých městech na přelomu 19. a 20. století*. Brno 2011. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně; DĚDICOVÁ, Pavla: *Měšťanská elita v Táboře 1848–1938*. České Budějovice 2011. Diplomová práce (Mgr.). FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích; DAVID, Josef: *Komunální elity v Pacově v letech 1848–1918*. České Budějovice 2012. Diplomová práce (Mgr.). FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích; PÁSZTOROVÁ, Žaneta: *Lokální elity v obecní samosprávě*. Nechanice 1890–1918. Pardubice 2012. Diplomová práce (Mgr.). FF Univerzity Pardubice; DOLÁKOVÁ, Šárka: *Obecní samospráva a občanské elity v Novém Městě na Moravě ve druhé polovině 19. století*. Brno 2013. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.

⁸⁶ Termín kolektivní biografie v poslední třetině minulého století nahradil dříve používaný výraz *Personenforschung*, jenž sám o sobě byl pojmem vymezujícím se proti klasické prosopografii důrazem na interpretaci shromážděného materiálu.

⁸⁷ NODL, Martin: *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*. Brno 2007, s. 174–175.

bádání o 19. století zaznamenal velký rozvoj zájem o elity šlechtické, měšťanské/občanské i hospodářské (ať již podnikatelské, finančnícké či zemědělské).⁸⁸

Vzhledem k výše uvedenému patrně překvapí, že pojem občanské elity, tak hojně užívaný v titulech moravských historiků, touto prací neprostupuje. Důvodem rozhodně není názor, že by došlo za jedno desetiletí k opotřebovanosti tohoto výrazu (přestože při pohledu na názvy mnoha publikací vyvstává myšlenka, zda již těch elit opravu není příliš),⁸⁹ nýbrž přesvědčení, že osoby působící v obecní samosprávě se s největší pravděpodobností nutně neshodují se všemi osobami, které je možné v dané lokalitě za elity považovat. Navíc je velmi těžké opravdu výstižně vyjádřit, co komunální elita je. Ve sledovaném prostoru jednoznačně žili lidé majetní, vlivní či s velkou mírou osobní autority, kteří působili aktivně ve veřejném životě, avšak do samosprávné činnosti zvolených obcí přímo nezasáhli. Množina lokálních elit a obecních zastupitelů se tak beze zbytku nepřekrývá. Z toho důvodu je skupina sledovaných osob působících v obecních samosprávách dvou zvolených obcí označována jako obecní reprezentace.⁹⁰ Tímto termínem je snad výstižněji vymezena vedoucí společenská skupina s rozhodovacími pravomocemi, která ovlivňovala chod životního prostoru měšťanů.

Základnu této práce tvoří pestrý soubor pramenů. Nejpodstatnější pro vytvoření zamýšlené práce byl výchozí výzkum archiválií uložených ve Státním okresním archivu Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna. Jednalo se především o fondy Archiv města Bučovice, Archiv města Slavkov u Brna a fond Okresní úřad Vyškov. V materiálech úřední povahy byly nejdříve zkoumány prameny týkající se komunálních voleb. Dále byly využity sčítací operáty, které se však bohužel nedochovaly v úplnosti. Prameny ze sčítání obyvatel umožnily především analýzu profesí obecních reprezentací a jejich prostorové mobility, ale přinesly také údaje o náboženské víře, bydlišti a domácnosti obecních zastupitelů. Zato údaje o datu a někdy i roku narození uvedené ve sčítacích arších se ukázaly být, při srovnání s matrikami, jako velmi nespolehlivé.⁹¹ Pro zjištění

⁸⁸ Např. LENDEROVÁ, Milena – BEZECNÝ, Zdeněk – KUBEŠ, Jiří (ed.): *Proměny elit v moderní době*. České Budějovice 2003; ŠTAIF, Jiří (ed.): *Moderní podnikatelské elity. Metody a perspektivy bádání*. Praha 2007; KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří (ed.): *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Praha 2008.

⁸⁹ Obdobný názor je patrný u Jana Hájka. HÁJEK, Jan: *Podnikatelstvo, ekonomické elity, podnikání jako socioekonomický fenomén. Otevřené otázky i aktuální desiderata naší ekonomicko-sociálně orientované historiografie*. In: HLAVAČKA, M. – ŘEPA, M.: X. sjezd, s. 81.

⁹⁰ Do výzkumu byli zahrnuti pouze muži, kteří byli zvoleni jako členové obecního výboru, nikoliv náhradníci, kteří se do obecního výboru dostali až v průběhu funkčního období.

⁹¹ V matrikách lze považovat za nepřilíš spolehlivý údaj o profesi, protože v nich i ve druhé polovině 19. století bylo uváděno stavovské označení (např. měšťan, chalupník atd.), které o konkrétním způsobu

majetkových poměrů byly využity především dochované voličské seznamy obsahující daňovou poplatnost jednotlivých voličů, a tedy i sledovaných představitelů obecních reprezentací. Předpokladem totiž bylo, že jistou prestiž dávala zastupiteli již příslušnost k určité rodině ve městě a že širší příbuzenské vztahy jsou vysledovatelné pouze na základě matričního výzkumu. K tomu byly využity křestní, sňatkové a úmrtní matriky uložené v Moravském zemském archivu v Brně a výběrově také matriky z jiných oblastních archivů (pro židy pak matriky uložené v Národním archivu v Praze). Pro doplnění byl proveden také výzkum v terénu, a to především kvůli zjištění biografických údajů z nápisů na hřbitovních náhrobcích. Postupná kompletace informací o jednotlivých členech obecních výborů byla časově velmi náročná, ale také zajímavá. Jak napsal Lukáš Fasora: „*Je to práce téměř detektivní, neboť se jedná o skládání mozaiky z velmi různorodých typů pramenů.*“⁹²

Přestože se nepodařilo zjistit veškeré údaje týkající se všech zastupitelů ve vyčerpávající míře, lze konstatovat, že tato fáze výzkumu byla úspěšná. Proto nedílnou součástí disertační práce tvoří textová příloha se základními údaji o všech zjištěných členech bučovických a slavkovských obecních výborů.

Pro praktické působení samospráv bylo nutné vyhodnotit především zápisy ze zasedání obecních výborů a představenstev. Důležité byly i další prameny úřední povahy uložené v městských fondech, jako byla například korespondence, rozpočty nebo projektová dokumentace vztahující se k infrastrukturním projektům realizovaným obecními samosprávami.

Podstatný vliv na život v Bučovicích měl v určitých momentech poslanec Otakar baron Pražák, proto byla reflektována také korespondence z jeho pozůstalosti uložená v Moravském zemském archivu v Brně. Důležité archiválie byly nalezeny v téže instituci ve fondech Zemský výbor a Moravské místodržitelství.

Při studiu působení samospráv, pro sestavení výsledků obecních voleb, ale zejména pro rekonstrukci konfliktních linií, volebních zápasů a komunální politiky v obou maloměstech byl použit dobový tisk. Vydávání nových titulů souviselo s postupující politickou diferenciací a jejich vzájemné srovnání umožňuje nahlédnout na události očima politických protivníků. V místním prostředí vycházely Bučovské noviny, které vydával osobitý redaktor Václav Valenta v letech 1895 až 1900 (zpočátku měsíčník, od roku 1897 čtrnáctideník). Toto periodikum spolu s několika výtisky

---

obživy nic konkrétního neříká.

⁹² FASORA, L.: *Svobodný občan*, s. 11.

Bučovských cepů a novinami Raketa a Žihadlo, které ovšem sloužily jen k silvestrovskému obveselení čtenářů, představují veškerý dochovaný tisk vydaný ve sledované době v Bučovicích.⁹³ Dále byly excerповány veškeré výtisky Vyškovských novin z let 1892 až 1914. Toto regionální periodikum bylo vydáváno zpočátku jako čtrnáctideník, od roku 1894 jako týdeník. Nejdříve se jednalo o všeobecně národovecký list, který měl působit na čtenáře s cílem odstranit z vyškovské radnice německé vedení. Po přelomu století však již byl týdeník tiskovým orgánem vyškovských mladočechů. Národně liberální tisk představoval také Stránského deník Lidové noviny (využity byly výtisky z let 1893 až 1914). V opozici k liberálním novinám stála Moravská orlice vydávaná již od roku 1863 (využity byly výtisky z let 1893 až 1914). Tiskový orgán moravských staročechů přinášel až do prvního desetiletí minulého věku poměrně dost věrohodných informací o Bučovicích a Slavkovu, před první světovou válkou však již bylo možné dočíst se více z konzervativně katolického Hlasu.

S přesvědčením, že historie má být disciplínou zabývající se lidskými životy, a ve snaze nezaplnit práci přespříliš údaji statistické povahy byly využity také prameny narativního charakteru. Jedná se především o městské kroniky a pamětní zápisy. Specifickým pramenem se stala také memoárová produkce vztahující se k Bučovicím. Jedná se zejména o beletristicky pojatou knihu Josefa Fuhricha,⁹⁴ syna stejnojmenného dlouholetého zastupitele a radního. Její využití však má jisté omezení, neboť se v ní kromě skutečných postav objevují i osoby smyšlené. Díky znalosti bučovického prostředí lze ovšem tuto potíž eliminovat. Své paměti sepsal také Karel Fuhrich, Josefův bratr. K vydaným pamětem dále patří texty redaktora Bučovských novin Václava Valenty. Využity byly strojopisy vzpomínek profesora bučovického reálného gymnázia Jana Úlehly i syna ředitele tohoto ústavu a zastupitele Karla Suchana.

Kromě pramenů a literatury o obecních samosprávách byla samozřejmě využita také dosavadní literatura věnovaná Bučovicím a Slavkovu. Ať již jde o starší, především vlastivědné práce či novější články. K těm patří velmi užitečné dílčí studie napsané

---

⁹³ Ve Slavkově nebyl v letech 1850–1914 žádný periodický tisk vydáván.

⁹⁴ V knihách tohoto autora je jeho příjmení uváděno v počeštělé podobě FURICH, Josef: *Jaro života*. Praha 1930.

muzejním historikem Jiřím Setinským⁹⁵ či archivářkou Michaelou Zemánkovou.⁹⁶ K dějinám obou zvolených lokalit sice vyšly také syntetizující práce, jejich úroveň je ovšem dosti kolísavá. Publikace *Slavkov u Brna/Austerlitz – město nejen se slavnou minulostí* je především prací popularizační, zaměřenou na laickou veřejnost. Přesto přináší v souhrnu řadu podstatných informací o dějinách tohoto města. Na široký okruh čtenářů zejména z řad místních obyvatel je zaměřena i výpravná kniha Miloslava Michalčíka *Bučovice – mé rodné město*, která však nese příliš zřetelné známky amatérského přístupu k dějinám, a není proto dost dobře využitelná při hledání poznatku o minulosti Bučovic. Navzdory snahám opravit nedostatky předchozího dílu a přinést další údaje o dějinách Bučovic platí podobné konstatování i o druhém Michalčíkově dílu s názvem *Bučovice – město plné lidí*.⁹⁷

3. Sídlní typologie a dvojice zvolených lokalit

3.1 Typy měst, vymezení maloměsta v 19. století

Je pochopitelné, že proměny měšťanské společnosti probíhaly v jednotlivých lokalitách odlišně. Lothar Gall proto vytvořil typologii středoevropských měst 19. století, jež měla určitá specifika zohlednit rozdělením do šesti kategorií: tradiční obchodní a řemeslnická města, raně industrializovaná řemeslnická centra, industrializovaná města, rezidenční a správní města, univerzitní města a nakonec města od konce 18. století stagnující.⁹⁸

Při aplikování v prostředí Předlitavska se ukazuje, že právě málo industrializovaná, stagnující města byla co do početnosti skupinou přímo zásadní, přitom však také velmi různorodou. „Zařazení konkrétního města do vymezených typů není vůbec jednoduché a je třeba mít stále na paměti, že každé město představuje svým

⁹⁵ Např. SETINSKÝ, Jiří: *Bučovice v prvním desetiletí po obnově konstitučního zřízení*. In: Vyškovský sborník II. Slavkov u Brna 2001, s. 133–150; TÝŽ: *Hospodaření městské samosprávy v Bučovicích a městská spořitelna*. In: Ad musealem laborem. PhDr. Slavomíru Brodesserovi k šedesátým pátým narozeninám. Brno 2005, s. 81–87; TÝŽ: *Z dějin bučovických židů a jejich soužití s křesťany*. In: Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918), XXVI. Mikulovské sympozium 24.–25. října 2000. Mikulov 2003, s. 181–187; TÝŽ: *Z hospodaření obecních samospráv na Bučovicku na konci 19. a začátku 20. století*. In: 110 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–2003. Vyškov 2003, s. 33–46.

⁹⁶ ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Obecní správa města Slavkova v letech 1849–1918*. In: Vyškovský sborník VI. Slavkov u Brna 2008, s. 107–135; TÁŽ: *Jan Koláček a jeho aktivity ve veřejném životě města Slavkova v druhé polovině 19. století*. In: Vyškovský sborník VIII. Slavkov u Brna 2011, s. 213–226.

⁹⁷ PERNES, Jiří – SÁČEK, Karel – KROPÁČKOVÁ, Lubomíra: *Slavkov u Brna/Austerlitz – město nejen se slavnou minulostí*. Slavkov u Brna 2007; MICHALČÍK, Miloslav: *Bučovice – mé rodné město*. Bučovice 2012; TÝŽ: *Bučovice – město plné lidí*. Bučovice 2014.

⁹⁸ GALL, L.: *Stadt und Bürgertum im 19. Jahrhundert. Ein Problemaufriss*. In: TÝŽ (Hg.): *Stadt und Bürgertum im 19. Jahrhundert*. München 1990, s. 17.

*způsobem »zvláštní případ«, tedy specifickou kombinaci faktorů. Patrně nejsložitější situace je k vidění u měst slabě industrializovaných a stagnujících, neboť zde nacházíme mimořádně pestrou škálu maloměst, přičemž každé si vzhledem ke své orientaci spíš na sektor služeb nacházelo zvláštní postavení v síti měst.*⁹⁹ Lukáš Fasora řadí do této skupiny v závislosti na ekonomickém vývoji také Znojmo, Jihlavu a Olomouc, což byla města, která lze s dvojicí zvolených venkovských lokalit poměřovat jen s obtížemi.¹⁰⁰ Nepřekvapí tedy, že každé zobecnění naráží na limity a i výše zmíněná typologie má svá úskalí. Pokud to však prameny dovolují, proč se nezabývat skutečně stagnujícími maloměstsky? Byly to lokality patřící do sídelní sítě již od středověku, které v 19. století poněkud ustrnuly ve vývoji, ale vlastně ani předtím nebyvaly příliš lidnaté a významné. Pozornost historiků se dosud na společnost těchto sídel příliš nezaměřovala (s výjimkou výše zmíněných publikačních výstupů).

Před uvedením jednotlivých charakteristik dvojice vybraných lokalit bude nutné vypořádat se s již tolikrát zmíněným pojmem město, neboť především u Bučovic by mohla být vznesena výhrada k zařazení mezi ně. Nejjednodušším kritériem pro určení, zda je konkrétní sídlo městem, městečkem či vesnicí, je právní hledisko. To stanoví, že město je sídlem, které bylo jako město založeno nebo na město povýšeno. Ve středověku a raném novověku měla městská práva zcela zásadní význam, protože privilegovanost měst (a městeček) především v rovině tržní a řemeslné umožňovala rozvinutí dalších kvalit a funkcí těchto sídel. Proto byli od středověku řemeslníci a obchodníci nesrovnatelně silněji zastoupeni ve městech než na venkově.

Z právního pohledu byl ze zvolené dvojice městem ve sledovaném období pouze Slavkov, ačkoliv pánové na radnici v Bučovicích k statusu města poněkud šalamounsky dospěli i bez oficiálního povýšení. Bučovičtí zastupitelé projeví ve druhé půli 19. století několikrát touhu, aby bylo jejich městečko oficiálně povýšeno na město.¹⁰¹ Jejich motivace však nebyla tak silná, aby překonala neochotu zaplatit císařské kanceláři příslušnou taxu spojenou s aktem povýšení. V roce 1911 pak obecní výbor řešil otázku, zda vlastně Bučovice již městem nejsou. Přestože zaznívaly různé názory, rozhodující písemný doklad o povýšení nalezen nebyl.¹⁰² Tehdy vedená diskuze svědčí

⁹⁹ FASORA, L.: *Dělník*, s. 172.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 25, Protokoly zasedání obecního výboru 1870–1879, 12. 10. 1871; inv. č. 29, Protokoly zasedání obecního výboru 1903–1908, 28. 2. 1905; inv. č. 30, Protokoly zasedání obecního výboru 1908–1911, 18. 10. 1909.

¹⁰² Listina stvrzující povýšení Bučovic na město se nenalezla nejen v roce 1911, ale ani později. Přesto je možné setkat se v literatuře s konkrétně (ale nesprávně) uvedeným rokem povýšení. Příkladem je rok

o tom, že spory o určení statusu města či městečka nejsou výhradně záležitostí historiků starších dějin,¹⁰³ protože ani současníci neměli přesné povědomí o tom, jaký charakter má sídlo, ve kterém žijí. Ukazuje se tak, že hranice mezi městem a městečkem nebyla příliš zřetelná.¹⁰⁴ Bučovičtí zastupitelé nakonec po vyslechnutí právního rozboru svého kolegy a současně místního notáře dospěli k usnesení, že když Bučovice patří do městské skupiny pro volby do říšské rady, fakticky městem jsou.¹⁰⁵ Od té doby bylo oficiálně používáno označení město Bučovice.¹⁰⁶ K vytouženému titulu Bučovice tedy došly *via facti*, přičemž zastupitelé se v roce 1911 pouze rozhodli striktně uvádět pojem město, a to i bez povýšení *de iure*.¹⁰⁷ Pro obecní reprezentace pak bylo jistě podstatné, že toto opatření bylo možné provést – na rozdíl od oficiálního povýšení – zcela bezplatně.

1849 uvedený v díle *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. I. díl*. Praha 2006, s. 48.

¹⁰³ Pokud jde o období středověku, byl Jiří Kejř přesvědčen, že je pochybné hovořit o vyhraněné kategorii městeček. KEJŘ, Jiří: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998. Zato Jaroslav Mezník konstatoval, že od konce 13. století je nutné hovořit o městečkách, přestože to s sebou nese řadu potíží: „V seznamu markraběcích měst, která měla roku 1375 přispět městu Brnu na výdaje spojené s cestou uherských královen přes Moravu, jsou mezi *civitates* k nepochybným městům připojena i nepochybná městečka, jako Drnholec, Rousínov, Rouchovany a Kralice na Hané. To jsou ovšem celkem výjimečné případy – nepochybná města jsou ve zdrcující většině případů označována jako *civitates*, nepochybná městečka jako *oppida*.“ MEZNÍK, Jaroslav: *Problém rozlišování měst, městeček a vesnic v 13.–15. století*. In: JUROK, Jiří (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Ostrava – Nový Jičín 2002, s. 17–19.

¹⁰⁴ Nejistota ohledně toho, zda se jedná o městečko nebo město, zavládla na počátku 20. století také v Novém Rousínově (dnes Rousínov). Přičemž zkušený právní historik František Čáda k tomu uvedl: „Rozlišení mezi městy a městečky (čili podle rakouské terminologie »městysy«) není po stránce právní kvalitativní, nýbrž spíše jen kvantitativní: »městysy« byly označovány městské obce veliké a nadané samostatností svého postavení, tedy především privilegovaná města královská.“ ČÁDA, František – JANÁK, Jan – HLADKÝ, Stanislav: *Rousínov – dějiny a socialistická přítomnost*. Brno 1982, s. 37.

¹⁰⁵ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 92. S úsudkem notáře Františka Kroutila se však nelze snadno ztotožnit. Příloha zákona č. 41/1873 ř. z., který zaváděl přímou volbu do říšské rady, uvádí Bučovice v sedmé volební skupině. Jenže v samotném zákoně je v § 4, který pojednává o městských volebních skupinách, naznačeno, že do městské skupiny patří nejen města, ale také městečka (*Märkte*), průmyslové (*Industrialorte*) a jiné lokality (*Orte*). Použití tohoto zákona pro určení městskosti bylo tedy velmi nespolehlivé. *Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Ländern*. Wien 1873, s. 165.

¹⁰⁶ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 4. 12. 1911. Také v této práci je pro druhou polovinu 19. století pro Bučovice používáno označení město, které je obvyklé nejen v novodobé literatuře, ale vyskytovalo se i dobově, např.: *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. IV. díl, Bianchi-Giovini – Bžunda*. Praha 1891, s. 832; KRAMOLIŠ, Čeněk: *Bučovský okres. Vlastivěda moravská. Místopis Moravy 9*. Brno 1900, s. 40; *Lexikon obcí pro Moravu*. Wien 1906, s. 242.

¹⁰⁷ Označování Bučovic jako města mělo v té době již více než stoletou „tradici“, např. již při soupisu lidu roku 1763 na Moravě jsou uváděny Bučovice jako město (soupisové aparáty jednotlivých panství rozlišovaly jednotlivá sídla na velká a malá města, městečka a vesnice). MAREK, Jaroslav: *Městská síť na Moravě v 15. a 16. století. Studie o moravské společnosti v době jagellonské I*. ČMM 90, 2/1971, s. 290, 301. V soupisu připojeném k dekretu zemského gubernia o revizi obecních počtů z roku 1829 jsou Bučovice dokonce uvedeny mezi municipálními městy. d'ELVERT, Christian: *Zur Geschichte des Gemeindewesens in Mähren und Oester.-Schlesien*. Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der kais. königl. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1865, s. 95.

Snaha o získání právního statusu města ukazuje, že tato záležitost byla považována za závažnou, přestože v dané době šlo již pouze o věc prestiže, která ovšem v 19. století stále ještě nebyla něčím snadno opomenutelným. Je však zřejmé, že v čase probíhající urbanizace – kterou je třeba chápat jako komplexní jev, který nelze omezovat na rychlou koncentraci obyvatelstva do měst, protože zároveň přináší specifický městský styl života – fakticky ztratilo právní hledisko svou relevanci, vždyť zavedením obecního zřízení v roce 1849 byly setřeny hranice mezi vesnicemi a městskými sídly se starými výsadami.

Pro historika sociálních dějin je podstatné zabývat se zejména funkčním vymezením toho, čím město druhé poloviny 19. století bylo. Ostatně i Ottův slovník naučný, nabízející pohled současníků, v hesle *město* (zpracovaném navíc právníkem Karlem Kadlecem) pomíjí pro moderní dobu právní rámec a zdůrazňuje funkce města. Uvádí totiž, že město „*jest dnes osada s četným obyvatelstvem, živícím se hlavně obchodem a průmyslem, a kromě toho i středisko škol, úřadů a četných kulturních ústavů*“.¹⁰⁸

Neopominutelnou funkcí města byl po staletí trh. Sociolog Max Weber si uvědomoval, že město lze definovat různě – může být právně městem a nemusí být ani velké, naopak může být velké a nemusí mít městský status. Z hospodářského hlediska však považoval za klíčový prvek města jeho obchodní funkci: „*Město bylo tedy vždy místem trhu*.“¹⁰⁹ Města ve středověku a raném novověku nepochybně byla obdařena tržními právy, která získala od příslušné autority, přičemž pravidelné trhy v nich byly konány i v moderní éře. Poslední modifikaci tržních privilegií Bučovic provedli panovníci v roce 1794, kdy bylo Bučovickým propůjčeno právo na čtyři jarmarky, a roku 1838, kdy došlo k úpravě konání čtyř dobytčích trhů. Pravidelný týdenní trh se konal na náměstí každý čtvrtek.¹¹⁰ Slavkovští získali v průběhu dějin pět výročních trhů a stejný počet trhů dobytčích. Týdenní trhy se konaly každé úterý a pátek.¹¹¹ Na tomto místě je možné zmínit obecný jev, že v druhé polovině 19. století již nebyla tržní práva obnovována. Důvodem byla zásadní změna v právním uvažování a řízení státu, kdy se plně projevila tendence upravovat poměry plošně centrální mocí. Normativy proto již

¹⁰⁸ Ottův slovník naučný, *Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XVII. díl, Median – Navarrete*. Praha 1901, s. 166.

¹⁰⁹ WEBER, Max: *Autorita, etika a společnost. Pohled sociologa do dějin*. Praha 1997, s. 174.

¹¹⁰ KRATOCHVÍL, Augustin: *Dějiny Bučovic do zrušení poddanství*. Bučovice 1926, s. 12–13.

¹¹¹ LIČMAN, Alois: *Slavkovský okres. Vlastivěda moravská. Místopis Moravy 57*. Brno 1921, s. 155.

nebyly omezovány jen na určité osoby a jejich platnost nelimitoval čas, po který byl vydavatel naživu, přišla doba vydávání obecně platných právních norem.¹¹²

Města měla kromě obchodní také další funkce a jejich pestrá směsice byla součástí specifického městského života moderní doby. Městskost utvářely zejména pracovní příležitosti mimo zemědělství, tedy ve výrobní (řemeslné a průmyslové) i nevýrobní sféře a dále různé instituce, ať již šlo o správní úřady, duchovní správu či kulturní zařízení.¹¹³ Všechny uvedené funkce pak měly jednoznačný vliv na sociální a profesní skladbu obyvatel dané lokality. Bučovice a Slavkov reprezentují města se sídelně centrální funkcí, disponující několika správními úřady a školami nadmístního významu. Na tom nic nemění skutečnost, že jejich ráz byl zároveň dlouho výrazně (nikoliv však výlučně) agrární. Velký význam zemědělství je dobře zřejmý při porovnání s nedalekým městečkem Rousínov.¹¹⁴

Za pomocné kritérium při vymezení městského sídla lze použít také charakter intravilánu a podobu budov. Například v německé sídelní geografii byl v první polovině minulého století silně akcentován význam morfologie městské zástavby, protože město bylo považováno za vrcholnou složku kulturní krajiny. Tento názor byl zohledněn také při výzkumu půdorysů moravských měst sídelním geografem (a bučovickým rodákem) Zdeňkem Lázničkou, který napsal: „*Půdorys je pro geografa rozhodující znak, jímž je určena zevní tvarová struktura každého sídla. [...] Městský půdorys se svým utvářením většinou liší od vesnického, a je tudíž důležitým činitelem, vyjadřujícím městský ráz sídla.*“¹¹⁵ Při pohledu na prostorovou strukturu Bučovic a Slavkova se projevují urbanistické znaky, jako je pravidelnost zástavby či přítomnost většího počtu patrových budov v centru. Okrajové části si však zachovaly prvky odpovídající venkovské zástavbě.

Na tomto místě lze přistoupit k poslednímu pokusu o vymezení města, respektive maloměsta, a to podle počtu obyvatel, což je hledisko poměrně oblíbené.

¹¹² ČÁDA, F. – JANÁK, J. – HLADKÝ, S.: *Rousínov*, s. 13–26.

¹¹³ Například atributem městskosti v Itálii 19. století byla přítomnost divadla či opery v lokalitě. BRAKENSIEK, Stefan: *Stagnation? Die Kleinstädtische Gesellschaft im frühen 19. Jahrhundert. Kurhessische und westfälische Beispiele*. In: ZIMMERMANN, C. (Hg.): *Kleinstadt*, s. 56.

¹¹⁴ V 19. století zněl přesný název Nový Rousínov, až po vzniku Československa došlo k přejmenování, při kterém byl vypuštěn přívlasek „Nový“. Postupem času byl změněn pravopis názvu města, kdy „í“ nahradilo čárkované „i“. V letech 1869 a 1910 bylo v Rousínově (v křesťanské a židovské obci) sečteno 1 719, respektive 1 676 osob. Hospodářský historik Jan Janák o něm napsal: „*Rousínov, přestože byl v té době jenom městečkem, patřil charakterem své výroby jednoznačně mezi města, a předčil tak řadu okolních sídlišť, která sice měla status měst, jejich obyvatelstvo se však živilo zemědělstvím.*“ ČÁDA, F. – JANÁK, J. – HLADKÝ, S.: *Rousínov*, s. 72, 82.

¹¹⁵ LÁZNIČKA, Zdeněk: *Moravská města. Anthropogeografická studie*. Brno 1948, s. 7.

Důležité je při tom stanovení určitého minimálního počtu lidí, kteří by měli ve městě bydlet. Ovšem to není možné učinit bez přihlídnutí k danému období. Navíc je třeba připomenout, že tak jako nestačí pro vymezení města pouze jedno hodnotící kritérium (zejména právní či morfologické), u velikostního hlediska je nutné být dvojnásob opatrný, protože s dosažením určitého počtu obyvatel se vesnice rázem nepromění v město (a stejně je tomu i naopak). S počtem obyvatel však statistici, sídelní geografové i sociální historici pracují a je třeba se tímto pohledem zabývat.

Ve středověku neexistovalo ve střední Evropě mnoho velkých měst a ještě v raném novověku hranici velkoměstskosti představoval počet pouhých 10 tisíc obyvatel. Tato mez byla ve své podstatě psychologická, neboť ve městech do tohoto počtu byla silně vnímána vzájemná osobní známost obyvatel, jež umožňovala rozvíjet sociální vztahy komunitního typu.¹¹⁶ V 19. století však díky závratnému populačnímu růstu a výrazné prostorové mobilitě počet obyvatel měst dosáhl dříve netušené velikosti a někdejší desetitisícová hranice velkoměstskosti přestala platit.¹¹⁷ Německý historik Clemens Zimmermann využil při kvantitativním vymezení malých sídel pro pozdní 19. století kategorie stanovené v roce 1887 na mezinárodní statistické konferenci. Lokality mající od dvou do pěti tisíc obyvatel označil jako venkovská města (*Landstadt*), za malá města (*Kleinstadt*) považoval sídla s méně než 20 tisíci obyvatel.¹¹⁸ Statistiky 19. století byla ještě vymezena střední města s alespoň 20 tisíci obyvatel a velká města s nejméně 100 tisíci obyvatel.¹¹⁹ Také Peter Urbanitsch úzce propojil definici maloměsta s počtem obyvatel, když se přidržel kategorizace z rakouského sčítání obyvatel k roku 1910, která za malá města považovala sídla mající alespoň dva tisíce, ale méně než 20 tisíc obyvatel. Do této skupiny spadaly také Bučovice se Slavkovem. K tomu je vhodné dodat, že v malých městech žila na počátku 20. století téměř třetina obyvatel Předlitavska.¹²⁰ To koresponduje s tvrzením sociálních historiků Jany Macháčové a Jiřího Matějčka: „*Fenomén malého města měl v sociálním vývoji českých zemí dlouho*

¹¹⁶ Srov. MILLER, Jaroslav: *Raně novověké město: eroze komunity?* Lidé města 11, 3/2009, s. 419–439.

¹¹⁷ Pro populační vývoj v čase probíhající urbanizace a k podílu městského obyvatelstva v českých zemích např. HORSKÁ, Pavla: *Klasická industriální urbanizace v českých zemích (1830–1930)*. In: JUROK, J. (ed.): *Královská a poddanská města*, s. 195–204.

¹¹⁸ ZIMMERMANN, C.: *Die Kleinstadt*, In: TÝŽ (Hg.), *Kleinstadt*, s. 14.

¹¹⁹ V Předlitavsku ani na počátku 20. století nebyl příliš velký počet velkoměst. V roce 1910 jich zde bylo napočítáno pouze sedm. HEISS, Hans – STEKL, Hannes: *Bürgertum und gesellschaftliche Modernisierung in Österreichs Kleinstädten 1850–1914*. In: ZIMMERMANN, C. (Hg.): *Kleinstadt*, s. 90.

¹²⁰ URBANITSCH, P.: *Bürgerliche Eliten*, s. 49–50.

*významný vliv i proto, že velkých či alespoň větších měst tu bylo skoro celé 19. století poměrně málo.*¹²¹

Z výše uvedeného je zřejmé, že není snadné dojít k obecně přijímané definici toho, co je město, respektive maloměsto. Uvedené možnosti vymezení takového typu sídel přesto ukazují, že Slavkov a Bučovice lze mezi města zařadit. Tato maloměsta s nevelkým počtem obyvatel tvořila jakýsi mezistupeň mezi vesnicemi a většími městy. V porovnání s dynamicky se rozvíjejícími průmyslovými lokalitami dané doby sice přestávala držet krok v ekonomické a populační dynamice, neztratila však na významu jako centra služeb pro své okolí.

Výběr dvojice jihomoravských maloměstských sídel byl ovlivněn několika okolnostmi. Na počátku stál můj zájem o městskou společnost předminulého věku a záliba v místních dějinách. Spojení obou faktorů pak vedlo k výzkumu obecní samosprávy Bučovic.¹²² Cesta k výběru další lokality byla poněkud zdoluhavější a komplikovanější. Mým záměrem bylo nalézt pro druhou polovinu 19. století dvě sídla s počtem od dvou do pěti tisíc obyvatel, s centrálně sídelní funkcí a zemědělským zázemím. Solidní dochovanost pramenů se pak stala hlavním důvodem pro doplnění výběru o Slavkov, ležící stejně jako Bučovice v jižní části vyškovského politického okresu.

Toto území na přechodu jižní a střední Moravy v klimaticky příhodné oblasti mělo příznivé půdní podmínky, proto to byl tradičně kraj úrodný a docela hustě osídlený. Ludmila Kárníková označila vyškovský politický okres pro 19. století za úrodnou agrární oblast s intenzivním rozvojem tržního zemědělství a potravinářského průmyslu.¹²³ Přestože se jednalo poměrně výrazně o agrární region, sledované lokality nebyly městečky ležícími na periferii vzdálené od významných administrativních a industriálních center. Vždyť ani jedno z měst neleží více než tři desítky kilometrů od Brna. Přesto zvolené lokality reprezentovaly typ stagnujícího maloměsta. Při jejich výběru byl kladen požadavek na to, aby si byla velikostně i teritoriálně blízká, ale zároveň aby se vzájemně lišila. Což ostatně nebyl složitý požadavek, protože každé místo je svým způsobem jedinečné. Proto je užitečné nastínit minulost těchto městských

¹²¹ MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*. Opava 2002, s. 65.

¹²² Z publikovaných statí např. RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva Bučovic a její proměna v letech 1886–1914*, ČMM 129, 2/2010, s. 291–313.

¹²³ Do stejné kategorie byly na Moravě zařazeny politické okresy Litovel, Olomouc, Prostějov, Přerov, Kroměříž, Uherské Hradiště, Kyjov, Hustopeče, Mikulov a Hodonín. KÁRNÍKOVÁ, Ludmila: *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*. Praha 1965, s. 322–323.

sídel, přiblížit jejich hospodářský i správní význam, populační dynamiku i historické zkušenosti s městskou správou.

3.2 Charakteristika Bučovic

Bučovice leží v údolí malé řeky Litavy. První písemná zmínka o tomto sídle je dochována z roku 1322, přičemž v druhé polovině 14. století již byly Bučovice uváděny v pramenech jako městečko.¹²⁴ Bučovice představovaly po dlouhou dobu přirozené středisko pro vesnice v části středního Politaví.¹²⁵ Jistého konkurenta pro ně představoval Slavkov, ležící pouhých deset kilometrů západně.

Centrální funkci získaly Bučovice nejpozději v 16. století, kdy byl vytvořen šlechtický velkostatek a Jan Šembera Černohorský z Boskovic zde nechal vystavět své velkolepé renesanční sídlo. Panství zdědila po Šemberově smrti jeho dcera Kateřina, provdaná za Maximiliana (od roku 1620 knížete) z Liechtensteinu. Tento šlechtický rod pak vlastnil panství až do zániku vrchnostenské správy a zámek zůstal v jeho držení až do roku 1945. Na konci 17. století již však bučovická vrchnost na zámku nepobývala a v roce 1722 zde byla zřízena liechtensteinská centrální účtárna,¹²⁶ která na další dvě století zapříčinila přítomnost většího počtu úřednictva v městečku. Pro ilustraci lze uvést (ne zcela spolehlivé) údaje z popisu lidu na Moravě z roku 1763, při kterém si státní statistika již začínala všimnout socioprofesionální struktury obyvatelstva. Úředníci tehdy tvořili téměř tři procenta bučovické populace, což byla dobově poměrně vysoká hodnota.¹²⁷

Po zániku patrimoniální správy se Bučovice staly sídlem okresního soudu, v letech 1855–1868 okresního úřadu a po novém rozdělení soudní a politické správy opět pouze okresního soudu.¹²⁸ Z dalších úřadů je vhodné pro druhou polovinu 19. století zmínit berní úřad, poštovní a telegrafní úřad, notářství a četnickou stanici. Střediskovou funkci podtrhovalo místní školství. Na konci předminulého století bylo ve

¹²⁴ NEKUDA, Vladimír (red.): *Vyškovsko. Vlastivěda moravská*. Vyškov 1965, s. 311.

¹²⁵ Do soudního okresu Bučovice náležely tři desítky okolních obcí. BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, svazek X*. Ostrava 1986, s. 171.

¹²⁶ KRAMOLIŠ, Čeněk: *Bučovský okres*, s. 43–44.

¹²⁷ V roce 1763 v Bučovicích čítajících 1 199 obyvatel žilo 33 úředníků. V Brně ve stejné době tvořili úředníci více než 3 % obyvatel, zato např. ve Slavkově se jednalo asi jen 0,8 % obyvatel. Ještě na přelomu 19. a 20. století tvořili liechtensteinství úředníci většinu úřednictva ve městě. Tehdy zde působilo 19 úředníků centrální účtárny a 5 úředníků správy velkostatku, zato na okresním soudě pracovalo 6 úředníků a v berním úřadě 4. LÁZNIČKA, Z.: *Moravská města*, s. 129, 142–147, KRAMOLIŠ, Č.: *Bučovský okres*, s. 64.

¹²⁸ BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis*, s. 171.

městě zajištěno nejen nejnižší vzdělávání pro děti z města a přiškolených vesnic, ale také další typy škol. Nejdůležitější školskou institucí se pak na počátku 20. století stala vyšší zemská reálka (později reálné gymnázium). Bučovice měly vlastní duchovní správu, přičemž ve sledovaném období k farnosti náleželo ještě šest okolních vesnic. Další úroveň církevní správy představovalo bučovické děkanství.¹²⁹

A jaký byl hospodářský život v Bučovicích? Pro předbřeznovou éru platí všeobecné konstatování, že pro každé město a městečko měl rozhodující význam soubor obdržených zeměpanských a vrchnostenských privilegií. Na počátku raného novověku zaznamenala poddanská města a městečka rozvoj. Dělo se tak v souvislosti s rostoucím významem šlechtického velkostatku. Proto platí, že v 16. a 17. století jim byla dána většina privilegií.¹³⁰ Většina daných práv byla přínosem pro vrchnosti, které měly přirozeně zájem na ekonomické prosperitě svého majetku. Ovšem zcela pochopitelně měla udělená privilegia příznivý dopad na samotné obyvatele, kteří sice byli poddaní, ale jejich život se určitým způsobem vymyká z poddanských vztahů.

V roce 1600 žádali Bučovičtí svou vrchnost o upravení robotních poměrů, které mohly být ve spojitosti s budováním zámku docela tíživé. Po sdělení „ponižené stížitosti“ obyvatel městečka došlo k jejich osvobození od většiny robot. Majitel panství tedy jednal tak, jak bylo v dané době obvyklé, když většinu robotních povinností převedl na stanovený peněžní plat.¹³¹

Podstatnou výsadou starých měšťanů byla samospráva. Ta v 17. století v Bučovicích sestávala ze staršího a mladšího purkmistra a šesti konšelů neboli obecních starších. A podobné to bylo i ve druhé polovině 18. století, jak je patrné z literatury informující o obnovách městských rad v letech 1768–1770. V té době stále fungoval starý model, podle kterého byli zástupci městečka jmenováni na jeden rok a po uplynutí této lhůty došlo ke jmenování nové rady. Z uvedeného tříletí je známa celá struktura úřadu městečka, který zahrnoval nejen purkmistry, radní a rychtáře, ale také pestrou skladbu služebníků městečka.¹³²

K povinnostem představených městečka patřila správa majetku, naplňování fiskálních zájmů vrchnosti, zajištění sociální péče a výkon sporného a nesporného

¹²⁹ KRAMOLIŠ, Č.: *Bučovský okres*, s. 35, 56–60.

¹³⁰ HOFMANN, Gustav: *Vrchnostenská správa poddanských měst a městeček v jihozápadních Čechách v letech 1750–1850*. In: *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.–13. září 1995. Ústí nad Orlicí 1996, s. 47.

¹³¹ KRATOCHVÍL, Augustin: *Dějiny Bučovic za prvních Lichtenštejnů*. Bučovice 1922, s. 10–13, 16.

¹³² TÝŽ: *Dějiny Bučovic do smrti Františka Josefa z Lichtenštejnů (1781)*. Bučovice 1922, s. 21.

soudnictví. Hrdelní pravomoc byla v Bučovicích vykonávána patrně od pozdního středověku do 18. století.¹³³ Tehdy do fungování hrdelních soudů plošně zasáhly reformy Marie Terezie, které podstatně snížily jejich počet.¹³⁴ Důležitou kompetencí místní správy ovšem zůstávalo soudnictví nesporné, tedy vedení pozemkových knih, přičemž pozemkoknihovní úřad pro panství existoval v Bučovicích do poloviny 19. století.¹³⁵

Nyní přistupme k hospodářské charakteristice Bučovic předminulého věku. Tradiční zemědělský ráz již byl zmíněn a ještě na přelomu 19. a 20. století byl dosti zřetelný.¹³⁶ Tehdy zde žil stále nezanedbatelný počet rolníků: dva půllánici a 86 čtvrláníků. Podle vlastivědného autora Čenka Kramoliše však v té době platilo: „*Obyvatelé města živil se před sto lety většinou polním hospodářstvím; nyní převládá řemeslo.*“¹³⁷ Lokalita měla tedy řemeslně zemědělský ráz.

Pro jižní a střední Moravu poměrně významné potravinářství reprezentovaly ve městě pouze dva menší pivovary, jeden vlastněný liechtensteinským velkostatkem (byl pronajímán) a druhý židovskou rodinou Stiassnych. Ovšem na konci 19. století se již v těchto pivovarech nevařilo pivo, v obou byl vyráběn slad pro vývoz do zahraničí.¹³⁸

Jak bylo zmíněno výše, Bučovice disponovaly tržním právem a ve sledovaném období zde existovalo několik desítek obchodů.¹³⁹ Ve městě se vyskytoval také dosti velký počet hospod, vždyť již v polovině 19. století zde byly dva zájezdní hostince, čtyři nálevy a dvě kavárny,¹⁴⁰ zato o dvacet let dříve se v městečku nacházel pouze jeden „*dobře vypadající*“ zájezdní hostinec a jedna menší hospoda.¹⁴¹

O větším počtu řemeslníků v Bučovicích svědčí přítomnost jednotlivých cechů, jejichž vznik zde spadal do počátků raného novověku. Obecně platí, že cechy byly jedněmi z nejdůležitějších orgánů ve městě, které spojovaly soukromý svět hospodářských zájmů s veřejným děním, které zahrnovalo správu města i specifické ceremonie. Jednotlivé bučovické cechy utvořili toufaři (jejichž fajánsové výrobky

¹³³ ŠTARHA, Ivan: *Hrdelní soudy na Vyškovsku*. In: Vyškovský sborník II. Slavkov u Brna 2001, s. 90.

¹³⁴ TÝŽ: *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*. In: Poddanská města, s. 61.

¹³⁵ Tamtéž, s. 59.

¹³⁶ Roku 1900 obsahoval bučovický katastr 1 131 ha zemědělské půdy (pole tvořila 1 001 ha, louky a pastviny 103 ha, zahrady a vinice 4 ha). Ve stejném roce bylo v Bučovicích sečteno 110 koní, 424 kusů skotu a 426 kusů bravu. BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis*, s. 224.

¹³⁷ KRAMOLIŠ, Č.: *Bučovský okres*, s. 63.

¹³⁸ Tamtéž, s. 64.

¹³⁹ Tamtéž, s. 29.

¹⁴⁰ KELLNER, R.: *Popis*, s. 35.

¹⁴¹ WOLNY, Gregor: *Die Markgraffschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert von Gregor Wolny, II. Band, Brünnner kreis I., II. Abteilung*. Brünn 1836, s. 220.

získaly nadregionální ohlas), ševci, pekaři, stolaři, krejčí, zedníci a další řemeslníci. V roce 1830 zde žilo celkem 309 mistrů, nejpočetnější byli ševci (42) a tkalci (40).¹⁴² Velmi významný byl také bednářský cech, který zahrnoval 28 mistrů. Bednáři ročně vyráběli ze dřeva pocházejícího z okolních lesů asi tisíc věder na víno, jež byla vyvážena do Rakous.¹⁴³ Toto řemeslo však v místě během 19. století téměř vymizelo, neboť tradiční řemeslnou produkci negativně poznamenal nástup tovární velkovýroby. Ostatně Inocenc Arnošt Bláha (vedoucí postava brněnské sociologické školy), který tento obecnější trend před sto lety zmiňoval, uváděl za příklad právě bučovické bednáře a soukeníky.¹⁴⁴

V počáteční fázi industrializace byla klíčovým oborem výroba textilu, a také Bučovice s ní byly spojeny.¹⁴⁵ Podle počtu vydaných továrních privilegií nebo oprávnění¹⁴⁶ pro výrobu sukna a vlněného zboží na Moravě a ve Slezsku v letech 1740 až 1848 bylo největším vlnářským centrem obou zemí Brno, na druhém místě stálo Bílsko ve Slezsku a na třetím Bučovice.¹⁴⁷ Na rozdíl od Brna i Bílska drželi v Bučovicích všechna tato oprávnění židovští¹⁴⁸ podnikatelé, vesměs místní familianti, kteří zde v první polovině 19. století vybudovali několik podniků.¹⁴⁹ Židům v této době stále ještě nebylo povoleno usazovat se mimo židovské obce, a proto větší města (jako Brno) pro ně zůstávala zapovězena. Jako výhodné se tedy jevilo využít pro textilní výrobu lokality ležící nedaleko zemské metropole, ve které se – jakožto v „moravském

---

¹⁴² KRAMOLIŠ, Č.: *Bučovský okres*, s. 64.

¹⁴³ WOLNY, G.: *Die Markgraffschaft*, s. 218.

¹⁴⁴ BLÁHA, Arnošt Inocenc: *Město. Sociologická studie*. Praha 1914, s. 132–133.

¹⁴⁵ Ve 30. letech 19. století fungovala v Bučovicích ještě vrchnostenská továrna na kůžě a safián, ve které se ročně zpracovalo kolem 800 podrážkových kůží. Taktéž vrchnosti patřila výrobní potaše (uhličitanu draselného). WOLNY, G.: *Die Markgraffschaft*, s. 219.

¹⁴⁶ Důležitými právními dokumenty z počátečního období industrializace byla od konce 18. do poloviny 19. století politickou správou udělovaná zemská tovární privilegia (od roku 1813 pak výslovně nižší stupeň koncese – zemská tovární oprávnění). Obě koncese garantovaly držitelům jistý právní rámec pro podnikání a také státní podporu. O těchto pramenech a jejich využití více SMUTNÝ, Bohumír: *Zemská tovární oprávnění (privilegia)*. In: MYŠKA, Milan – ZÁŘICKÝ, Aleš a kol.: *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*. Ostrava 2010, s. 26–36.

¹⁴⁷ V uvedených letech bylo pro Brno vydáno 62 jednoduchých nebo formálních továrních oprávnění k výrobě sukna a vlněného zboží. V Bílsku to bylo 16 a v Bučovicích 7 oprávnění. JANÁK, J.: *Podíl bučovických židovských podnikatelů na vytváření vlnářského průmyslu na Moravě (do počátku 40. let 19. století)*. In: 100 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–1993. Vyškov 1993, s. 61.

¹⁴⁸ V celé práci je psáno ve slovech žid a židé malé počáteční písmeno „Ž“. Je to z toho důvodu, že dobová statistika zjišťovala u těchto osob náboženské vyznání, nikoliv národnostní příslušnost, zároveň není důvod předpokládat, že by se židé v rámci sledovaného času a prostoru odklonili od židovské víry a identifikovali se výhradně se svou etnicitou.

¹⁴⁹ Od 18. století byly v habsburské monarchii vydávány předpisy, které měly zaručit *status quo* ve vztahu k židovské populaci. Z toho důvodu byl stanoven určitý počet židovských rodin, které mohly žít v dané židovské obci. Svobodní muži proto museli nejdříve získat familiantské číslo a až poté se mohli legálně oženit.

Manchesteru“ – od konce 18. století koncentrovala vlnářská velkovýroba. Postupem času však židovští továrníci začali usilovat o přesun výroby do Brna, ačkoliv se tyto snahy často ocitaly na hraně zákonnosti nebo i za ní.¹⁵⁰

Největší rozmach bučovického textilnictví se udál mezi lety 1840 a 1860. Ve zdejších továrnách a v domácích provozech tehdy obsluhovaly přibližně dvě tisícovky pracovníků z Bučovic a okolí tisíc až patnáct set stavů.¹⁵¹ Po úplném zrovnoprávnění židovského obyvatelstva v šedesátých letech 19. století se Brno otevřelo i židovským podnikatelům. Legálnímu přesunu výroby i přestěhování majitelů tak už nic nebránilo. Bučovické soukenictví prošlo úpadkem, který byl urychlen hospodářskou krizí po krachu na vídeňské burze v roce 1873. V této době již nebyly Bučovice pro textilní velkovýrobu vyhovující, trpěly nedostatkem užitkové vody a absencí vlakového spojení.¹⁵² Zdejší podniky byly proto přeměněny na pouhé faktorie brněnských firem a před první světovou válkou zůstal v Bučovicích pouze jediný větší textilní podnik, a to tovární tkalcovství Hermanna Langa.¹⁵³

Význam železniční dráhy pro město byl evidentní. Po několika neuskutečněných plánech však první vlak do Bučovic dorazil až v roce 1887.¹⁵⁴ Možnosti nového dopravního spojení se patrně staly stimulem pro rozvoj dalšího průmyslového odvětví. Židovský továrník David Drucker postavil v devadesátých letech nedaleko nádraží parní továrnu na výrobu dřevěného zboží.¹⁵⁵ Jeho podnik však do konce existence monarchie nedosáhl takového významu a nepřinesl zdaleka tolik pracovních míst jako dřívější textilky.

Jestliže se v první polovině 19. věku mohly Bučovice jevit jako poddanské městečko zasažené výrazně industrializací, na přelomu století tomu bylo jinak. To se

¹⁵⁰ JANÁK, J.: *Podíl*, s. 77.

¹⁵¹ Židovští podnikatelé v uvedených letech vybudovali 14 tkalcovských podniků, přičemž práci zadávali také domácím tkalcům v Bučovicích a v okolních vesnicích. Z údajů o třech firmách plyne, že na konci 60. let pocházeli jejich venkovští zaměstnanci většinou ze soudních okresů Bučovice a Ždánice. SETINSKÝ, J.: *Jak se Bučovice nestaly průmyslovým centrem*. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHLOVÁ, Pavla (ed.): *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku. Vybrané kapitoly z 19. a 20. století*. Brno 2014, s. 88, 91–92.

¹⁵² Tamtéž, s. 90.

¹⁵³ KRATOCHVÍL, A.: *Dějiny Bučovic od roku 1848*. Bučovice 1927, s. 25.

¹⁵⁴ Dle zápisků Rudolfa Kellnera, sluhy liechtensteinské účtárny v Bučovicích, se již v roce 1847 objevila v novinách zpráva o možnosti výstavby železnice přes Bučovice a k vyměřování budoucí trati došlo v letech 1858, 1864, 1879 a 1882. Výstavba příční neboli transversální dráhy směřující z Brna do Uher byla provedena až v 80. letech. V říjnu 1887 byl zahájen provoz na kolejích mezi Kyjovem a Brnem (což bylo pokračování tratě Uherský Brod – Kyjov), na této trase ležely také stanice Bučovice a Slavkov. Následujícího roku byl otevřen úsek Uherský Brod – Trenčianska Teplá/Trencsén-Tepla, a tak byla zahájena doprava na celé trati. JORDÁN, František: *Příjezd prvního vlaku do Bučovic*. *Vlastivědný věstník moravský (VVM) XIX*, 2/1967, s. 242–244.

¹⁵⁵ *75 let nábytkářského závodu v Bučovicích*. Bučovice 1969, s. 8–9.

projevilo také demograficky: sídlo neposkytující dostatek pracovních příležitostí nejspíš ztrácelo na atraktivitě. Zcela zřejmý je postupný, ovšem velmi výrazný odchod židů z města. V roce 1849 zde tvořili téměř pětinu všech obyvatel, ale v roce 1900 byl jejich podíl pouze 6%.¹⁵⁶ To vedlo ke změně náboženského (a etnického) složení obyvatelstva – které bylo většinou tvořeno katolickými křesťany¹⁵⁷ – a také k homogenizaci v jazykové rovině. Lze připomenout, že židé byli tehdy ve velké většině osobami s německou obcovací řečí a kromě několika knížecích a státních úředníků to byli právě oni, kdo ve městě hovořili německy (v roce 1900 byla uvedena němčina jako obcovací řeč přibližně u 4 % obyvatel).¹⁵⁸

Ve druhé půli 19. století můžeme Bučovice vnímat jako malé město, které tvořilo centrum zemědělského regionu, mělo řemeslnicko-agrární charakter a převážně české obyvatelstvo. Navzdory ekonomickému vývoji (úpadku textilní výroby) se však toto sídlo rozvinulo do plné městskosti a nebylo ospalým městečkem, jak bude dále ukázáno.

3.3 Charakteristika Slavkova

„Mrazivý den 2. prosince 1805, kdy na prackých výšinách opodál Slavkova zvítězil Napoleon v jedné ze svých největších a přitom nejkrvavějších bitev, uvedl jméno města Slavkova natrvalo do světových dějin.“¹⁵⁹ Proslaven však nebyl český název Slavkov, ale německé pojmenování Austerlitz. Natolik rozdílné německé a české jméno bylo po dlouhou dobu hádankou. Spornou otázku se zabýval také dlouholetý starosta a zájemce o místní dějiny Jan Koláček. Při pořádání materiálů v městském archivu narazil na prameny z 15. století, ve kterých se střídavě objevovaly názvy Slavkov a Novosedlice (Neusedlitz). Obrátil se proto s prosbou o radu na Františka Palackého, který vyvodil, že jméno Austerlitz vzniklo jako jazyková zkomolenina poněmčelého pojmenování Novosedlic (Neusedlic → Nauserlic → Nausterlic → Austerlitz). František Palacký proto usuzoval, že v místě původně existovaly dvě osady, přičemž postupem času došlo k jejich splynutí. Slovanské obyvatelstvo pak používalo název Slavkov a německá populace původní název přetvořený na Austerlitz.¹⁶⁰ Přibližně o sto let novější úsudek je

¹⁵⁶ SETINSKÝ, J.: *Z dějin bučovických židů*, s. 182.

¹⁵⁷ Při sčítání roku 1900 žilo v Bučovicích 3 019 obyvatel hlásících se ke katolické víře, 5 osob k evangelické víře a 180 lidí k židovskému náboženství. *Lexikon obcí pro Moravu*. Wien 1906, s. 242.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ ŠAUROVÁ, Dagmar: *Příspěvky k dějinám města Slavkova u Brna*. VVM XVII, 2/1965, s. 237.

¹⁶⁰ PERNES, J. – SÁČEK, K. – KROPÁČKOVÁ, L.: *Slavkov u Brna*, s. 15–20.

takový, že Palackého etymologická úvaha byla správná, ale mýlil se v konstatování existence dvou sídel: „*Slavkov a Novosedlice byly dvě nestejně feudální hospodářské jednotky, poplatné různým držitelům, proměnné a někdy se i prolínající. Jednou z nich byla držba německých rytířů [...]. Jádrem druhého feudálního držení byl původní dvorec Slavkov, jehož jméno přešlo scelením panství na hrad a město.*“¹⁶¹

V nejstarších dochovaných pramenech se vyskytují právě Novosedlice, které byly roku 1237 uvedeny v listině krále Václava I. ve výčtu majetků řádu německých rytířů, kteří zde měli komendu. Těm tuto původně zeměpanskou osadu daroval markrabě Vladislav Jindřich.¹⁶² Rytířský řád město na počátku 15. století ztratil a dostalo se do majetku královské komory. Z té doby pochází znakové privilegium (vůbec nejstarší dochované v českých zemích) udělené Slavkovu roku 1416 králem Václavem IV. Jsou na něm užity figury českého lva, moravské a slezské nebo říšské orlice.¹⁶³ Po několikeré změně majetkových poměrů získali na počátku 16. století město a panství Kounicové, kteří jej vlastnili až do poloviny 19. století, tedy do zániku patrimoniální správy a současně do vymření moravské větve tohoto rodu.

Nejvýznamnějším příslušníkem rodu Kouniců byl bezesporu Václav Anton, který v čase vlády Marie Terezie spoluutvářel vnitřní i zahraniční politiku habsburské monarchie. Tento šlechtic (od roku 1764 říšský kníže) výrazně ovlivnil také život v samotném Slavkově. Dokončil stavbu slavkovského zámku na uměle vytvořeném návrší, jež byla započata již koncem 17. století, a v osmdesátých letech 18. století nechal vystavět stylově neobvyklý, klasicistní kostel.¹⁶⁴ Ten se stal nejen farním,¹⁶⁵ ale zároveň i děkanským (slavkovské děkanství vzniklo roku 1787 v souvislosti se založením brněnského biskupství roku 1777).¹⁶⁶

Slavkov se utěšeně rozvíjel již ve středověku, kdy získal významná privilegia. V roce 1497 byly vrchností potvrzeny svobody týkající se volby městské rady a rychtáře. Dále Slavkovští obdrželi právo odúmrti (tj. záruku svobodného nakládání s majetkem měšťanů i v případě smrti), vinného a pivního šenku a zároveň dosáhli osvobození od robot kromě těch, které se týkaly péče o rybník. Za tato práva a svobody

¹⁶¹ ŠAUROVÁ, D.: *Příspěvky*, s. 241–242.

¹⁶² LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 87.

¹⁶³ JAN, Libor: *Slavkov u Brna ve 14. a na počátku 15. století – rozmach a úpadek komendy řádu německých rytířů*. ČMM 109, 1/1990, s. 41–46.

¹⁶⁴ Kostel byl postaven podle plánů habsburského dvorního architekta Johanna Ferdinanda Hetzendorfa von Hohenberg. LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 100–101, 115.

¹⁶⁵ Farní správa ve Slavkově existovala již před příchodem řádu německých rytířů. Od roku 1699 farnost tvořil Slavkov spolu s vesnicemi Heršpice, Hodějice a Němčany.

¹⁶⁶ LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 140, 142.

se Slavkovští zavázali odvádět stanovený peněžní plat.¹⁶⁷ Obnoveno bylo také hrdelní soudnictví a touto pravomocí město bezesporu disponovalo až do tereziánských reforem.¹⁶⁸

Slavkovská městská rada byla podobně jako v Bučovicích osmičlenná a tvořili ji starší a mladší purkmistr a konšelé.¹⁶⁹ Kvůli nedostatkům v činnosti městské samosprávy byl vrchností vydán roku 1660 městský řád. Ten mimo jiné určil četnost zasedání rady a stanovil, že městský písař má být znalý obou zemským jazyků a pokud možno studovaný. O fungování městské správy v následujícím století vlastivědný spisovatel Alois Ličman uvedl, že od roku 1784 spravoval město purkmistr, rychtář, dva radní a čtyři členové výboru.¹⁷⁰ O tom, zda ve městě vznikl v josefínské éře regulovaný magistrát,¹⁷¹ se nezmínil, ačkoliv by se to dalo předpokládat vzhledem k tomu, že v roce 1770 patřil Slavkov k 28 moravským municipálním městům.¹⁷² Vedení pozemkových knih bylo ve Slavkově zachováno až do poloviny 19. století.¹⁷³

Původní centrum panství se v polovině 19. století stalo sídlem okresního soudu (v letech 1855–1868 smíšeného okresního úřadu). Z dalších důležitých institucí, které zde na počátku 20. století sídlily, lze jmenovat berní úřad, notářství, poštovní a telegrafní úřad, četnickou stanici a několik škol.¹⁷⁴

O rozvoji hospodářského života ve Slavkově svědčí vytvoření několika cechů, z nichž nejstarší obdržely své artikuly na počátku raného novověku. Z cechovních pořádků lze vyvodit, že ve městě postupem času fungovalo asi patnáct řemeslnických

---

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 103–104.

¹⁶⁸ ŠTARHA, I.: *Hrdelní soudy*, s. 93.

¹⁶⁹ V letech 1639–1783 byl první purkmistr v roce nazýván primátor.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 152.

¹⁷¹ Reformní počiny provedené v druhé polovině 18. století nebyly spojeny pouze s dohledem státu na soudnictví a na jeho profesionalizaci, ale směřovaly také k politické a hospodářské kontrole a k vytvoření moderních byrokratických úřadů měst. V letech 1784–1787 byly proto bez ohledu na dřívější kategorizaci měst zavedeny v českých zemích regulované magistráty. Města byla podle velikosti a bohatství rozdělena do tří kategorií. V první skupině fungoval úplný magistrát, ve druhé neúplný magistrát kombinovaný se zbytky staré městské rady a nakonec ve třetí skupině nebyl magistrát zřízen vůbec a nadále být v chodu starý správní model, tato města však ztratila svou správní samostatnost. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, J. – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005, s. 223–224.

¹⁷² d'ELVERT, Ch.: *Zur Geschichte*, s. 45. Municipální města tvořila vyhraněnou skupinu mezi poddanskými městy, což bylo dáno tím, že disponovala důležitými privilegii a měla rozvinutou samosprávu. Agenda municipálních měst sestávala částečně i ze soudních a politických záležitostí. Na městské rady pak dohlížela vrchnost i státní úřady. HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 222.

¹⁷³ ŠTARHA, I.: *K vývoji správy*, s. 60.

¹⁷⁴ CHYTIL, Alois: *Chytilův úplný adresář Moravy*. Brno 1911, s. 1067–1070.

sdužení, přičemž cechovní nařízení pro slavkovské tkalce, kováře, koláře a ševce byla platná i v nedalekém Novém Rousínově.¹⁷⁵

Zejména v 16. století byly značné plochy jižních svahů nad Slavkovem porostlé vinohrady. Vinice tvořily asi jednu třetinu celého katastru, což z města dělalo mimořádně důležitou vinařskou obec na Moravě. V důsledku třicetileté války však došlo ke zmenšení ploch vinic a k využívání půdy pro pěstování jiných plodin, přičemž tento trend v následujících stoletích pokračoval.¹⁷⁶

V raně novověkých městech bývalo velmi bohatým řemeslem soukenictví.¹⁷⁷ Toto odvětví bylo rozšířené také ve Slavkově a pozdější zrod necechovní výroby zaměřené na textilnictví zde má ještě starší minulost než v Bučovicích. Již na počátku 18. století se Dominik Ondřej Kounic rozhodl vybudovat ve Slavkově manufakturu na výrobu jemného sukna. Příčin bylo zřejmě několik. Ve Slavkově silně zasaženém událostmi třicetileté války¹⁷⁸ bylo stále mnoho pustých domů, a právě manufaktura měla přivést nové obyvatele.¹⁷⁹ Dále šlo o efektivní zpracování vlny produkované na panstvích Kouniců, protože její prodej v surovém stavu nebyl příliš výhodný. Dominik Ondřej Kounic ovlivněný myšlenkami merkantilismu, zdůrazňujícího zpracování domácích surovin, nechal v roce 1703 postavit ve Slavkově manufakturní dům, první svého druhu v českých zemích.¹⁸⁰ Skutečná koncentrovaná manufaktura zde však nevznikla, protože většina produkce pocházela z domácích dílen. Projekt soukenické manufaktury navíc po pár letech fungování vykazoval značný deficit a výroba byla následně zcela zastavena.¹⁸¹

Vidina toho, že se Slavkov stane hlavním centrem textilní výroby na Moravě nebo snad v celé monarchii,¹⁸² se neuskutečnila a město mělo nadále silně agrární ráz.

¹⁷⁵ LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 63, 154–155, 159–161.

¹⁷⁶ KABELKOVÁ, Markéta: *Z historie slavkovského vinohradnictví*. In: Vyškovský sborník III. Slavkov u Brna 2002, s. 73–74.

¹⁷⁷ CHYLÍK, Jindřich: *Přehled dějin moravského průmyslu. Díl I. Do polovice XVIII. století*. Brno 1948, s. 22.

¹⁷⁸ Slavkov tehdy patřil k nejvíce zpustlým lokalitám na Moravě. SLAVÍK, František Augustin: *Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce. Dějepisně-statistický pohled*. Telč 1891, s. 135. Také Bučovice byly v 17. století značně poznamenány válečnými událostmi. Švédové neúspěšně obléhající Brno v roce 1645 dorazili v počtu asi 500 do Bučovic, kde se jim nepodařilo dobýt zámek, bráněný úředníky a měšťany, městečko však vypálili a vyplenili. WOLNY, G.: *Die Markgraffschaft*, s. 222.

¹⁷⁹ O tom, že se má město stát díky manufaktuře lidnatějším (*populärer*), se vyjádřil slavkovský hejtman, tedy správce panství. ŠEBÁNEK, Jindřich: *Textilní podniky moravských Kouniců. Z dějin industrialisace na Moravě na počátku stol. 18*. ČMM 55, 1931, s. 95–168, 418–468.

¹⁸⁰ Jedná se o dům na Palackého náměstí 70.

¹⁸¹ ŠEBÁNEK, J.: *Textilní podniky*, s. 116 a dále.

¹⁸² Dominik Ondřej Kounic obdržel od císaře slib, že dostane privilegium na provozování manufakturní výroby jemných suken. S pokusy o zpracování co nejjemnější vlny však započal i bez slíbeného privilegia. Ovšem přání, aby „*Bůh dal, aby to s touto manufakturou proti nadání lépe dopadlo než*

Dle tereziánského popisu lidu tvořili v roce 1763 ve Slavkově rolníci přes 87 % obyvatel, což byla hodnota přesně odpovídající průměrnému podílu zemědělského obyvatelstva na Moravě (v Bučovicích to bylo asi jen 74 %), zato blíže nespécifikovaných měšťanů a řemeslníků zde žilo jen něco přes 10 % (v Bučovicích 16 %).¹⁸³ Díky souhrnným údajům pro slavkovskou křesťanskou obec ze sčítání obyvatel v roce 1869 je možné uvést také údaje asi o sto let mladší. I tehdy byl největší díl (21 %) produktivního obyvatelstva svázán se zemědělstvím. Ve výrobní sféře pracovalo téměř 18 % Slavkovanů a v obchodě jen něco málo přes 2 % sečtených. Ovšem poněkud jiný pohled přináší vyčíslení podílu rolníků, kteří byli majiteli polních hospodářství a dále samostatných řemeslníků a obchodníků. Zde se ukazuje, že největší podíl měli řemeslníci (téměř 7,5 %), zatímco samostatní rolníci s obchodníky shodně dosahovali sotva 2 %.¹⁸⁴ To je pro zvolené téma práce dosti podstatné, protože právě samostatné osoby tvořily vrstvy zapojující se do fungování obecní samosprávy.

Slavkov disponoval společně s předměstím Špitálkou (od roku 1850 součást městské politické obce) velkým katastrem, který byl v roce 1900 tvořen 1 782 hektary hospodářské půdy (z toho 1 540 ha polí), a byl tak druhým největším v soudním okrese.¹⁸⁵

Typickým domácím řemeslem ve Slavkově ve druhé polovině 18. a také v 19. století byla výroba pšeničného škrobu. Ta však s nástupem tovární výroby upadala a před první světovou válkou ve městě zůstalo jen několik posledních škrobařů.¹⁸⁶

Největším podnikem ve městě byl ve sledovaném období cukrovar. Ten byl postaven v roce 1872 jako rolnický akciový podnik, po krátkém čase provozu však

---

s předešlou“, se nesplnilo. Tamtéž, s. 110–115.

¹⁸³ LÁZNIČKA, Z.: *Moravská města*, s. 146–147; ŠMERDA, Milan: *K sociálnímu profilu národů habsburské monarchie před r. 1848*. Slovanské historické studie XIII, 1982, s. 98.

¹⁸⁴ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 612, kart. 37, Výsledky sčítání obyvatelstva ve městě, na Špitálce a v židovské obci v letech 1857, 1869 a 1880. Poměrně velkou skupinou mezi sečtenými byli majitelé domů a poživatelé důchodů (4 %), dále lidé v domácí službě (4,5 %) a neproduktivní dospělé osoby, především ženy (18 %), nejspíš manželky v domácnosti. Nesmí se však zapomenout na tu skutečnost, že vůbec největší podíl tvořili neproduktivní obyvatelé mladší 15 let věku (téměř 31 %). Na základě údajů ze sčítání 1869 ve Slavkově je ještě možné uvést, že duchovní, učitelé, advokáti a notáři, lékaři, lékárníci a úředníci tvořili vždy maximálně několik promile obyvatel, v součtu pak vzdělané vrstvy představovaly asi 1,7 %. Což nebyla úplně nízká hodnota, když se uváží, že v industrializovaném správním městě, jakým bylo Brno, tvořily vzdělané vrstvy v tomto roce 1 % obyvatel. Zato ve slezské zemské metropoli Opavě to bylo 2,9 %. FASORA, L.: *Svobodný občan*, s. 60.

¹⁸⁵ Drtivou většinu rozsáhlého slavkovského katastru tvořila pole, následována loukami a pastvinami se 170 h; 48 ha tvořily zahrady, 14 ha lesy a 10 ha vinice. Ve Slavkově bylo v roce 1900 napočítáno 119 koní, 540 kusů skotu a 395 kusů bravu. Největší katastr v soudním okrese měla obec Hostěnice; ten však byl téměř celý zalesněn. BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis*, s. 246, 252.

¹⁸⁶ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 44.

skončil v exekuci. Rozkvět přinesla až éra židovského majitele Hermanna Redlicha,¹⁸⁷ který jej koupil v roce 1877. Později závod fungoval pod názvem *Austerlitzer Zuckerfabrik Hermann Redlich & Comp.*, přičemž roku 1886 byla původní surovárna doplněna o rafinerii a do počátku 20. století se cukrovar stal jedním z největších na Moravě.¹⁸⁸

Ve Slavkově byla po staletí výrazně zastoupena židovská komunita, o čemž svědčí obřadní kniha pocházející z konce 13. století.¹⁸⁹ Ve třicátých letech 19. století žilo ve Slavkově přibližně 17 % židovských obyvatel. S bučovickou situací koresponduje postupný odchod židů ze Slavkova ve druhé polovině předminulého století, což dokazuje sčítání z roku 1900. V tomto roce bylo v obou slavkovských politických obcích, tedy křesťanské (včetně Špitálky) a židovské, sečteno dohromady 270 židů (tzn. necelých 8 % obyvatel), v křesťanské však ani ne 4 %.¹⁹⁰ Z náboženského hlediska lze dále uvést, že Slavkované byli zpravidla katolíci. V křesťanské obci tvořili na přelomu století přes 95 % obyvatel, ale i v židovské obci měli 69% majoritu. Na doplnění lze zmínit, že evangelíků ve stejné době nebylo ani jedno procento obyvatel.

Z jazykového a národnostního hlediska byl Slavkov v drtivé většině českým městem. První sčítání, které v Rakousko-Uhersku evidovalo obcovací řeč, bylo provedeno v roce 1880. Tehdy byla ve Slavkově u necelých 12 % obyvatel uvedena ve sčítacím archu němčina a v křesťanské obci šlo pouze o 6,5 % lidí. Posilování českého živlu je zřejmé při srovnání se sčítáním z roku 1900. Tehdy v celém Slavkově žilo pouze 7,5 % obyvatel s uvedenou německou obcovací řečí a v křesťanské obci se jednalo o něco více než 3 %.¹⁹¹ Je tedy zřejmé, že kromě několika obyvatel městské obce hovořili německy především židé ve své politické obci, přičemž však ani zde netvořili koncem 19. století většinu.

---

¹⁸⁷ Redlichové patřili k nejznámějším moravským podnikatelům, a to především ve spojitosti s textilkami a cukrovary. Průkopníkem podnikatelského úspěchu byl Moritz (1796–1900), židovský familiant z Bučovic, který v roce 1838 založil na Starém Brně továrnu na výrobu suken. Později získal tovární oprávnění na soukenický podnik přímo v Brně, kde jako vůbec první žid získal měšťanské právo. Spolu se svým švagrem, taktéž bučovickým rodákem, Abrahamem Popperem investoval do moravských cukrovarů ve Zborovicích a Kojetíně. Syn Hermann (1841–1895) se stal roku 1868 společníkem svého otce a podobně jako jeho bratři patřil k úspěšným podnikatelům. ŽUPANIČ, Jan: *Židovská šlechta podunajské monarchie. Mezi Davidovou hvězdou a křížem*. Praha 2012, s. 567.

¹⁸⁸ LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 162.

¹⁸⁹ FLESCHE, Heinrich: *Geschichte der Juden in Austerlitz*. In: GOLD, Hugo (Hg.): *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn 1929, s. 111.

¹⁹⁰ WOLNY, G.: *Die Markgraffschaft*, s. 151; *Lexikon obcí*, s. 246.

¹⁹¹ SOkA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 211, Obecní matrika bydlicích ve Slavkově, výsledky sčítání obyvatel z let 1869–1900.

Při zmínce o obcovací řeči a národnostním složení je dobré učinit drobnou poznámku. Posuzování toho, co byla obcovací řeč, je nejednoznačné a je potřeba mít na mysli limity používaných pramenů. Zapsání údaje do sčítacího operátu bylo ovlivněno nejrůznějšími okolnostmi a kritérium obcovací řeči nebylo zcela jasné. Těžko soudit, z jakých důvodů používala dotyčná osoba v dané situaci ten který jazyk. Nejen zkušenost se situací ve sledovaných městech vede ke konstatování, že na údaje o obcovací řeči uváděné ve sčítání nelze zcela spoléhat. Ve městech s německou většinou byli mezi osoby s německou obcovací řečí zařazováni i lidé, kteří by se tak sami nepochybně neoznačili. Obdobné „posuny“ však probíhaly také v českých městech. Nejkřiklavějším příkladem může být česká obcovací řeč uvedená u vrchního správce bučovického velkostatku Wilhelma Sommera. Tento muž jistě češtinu používal, takže to pro něj v Bučovicích byl obcovací jazyk. O jeho skutečné jazykové preferenci však svědčí členství v německé místní školní radě či předsednictví v místním německém spolku, přímo o německé národnosti pak vypovídá uvedení tohoto údaje ve sčítání z roku 1921, které již kritérium národnosti obsahovalo.

Na tomto místě je možné srovnat populační charakteristiky obou městských lokalit. Bučovice ani Slavkov nepatřily k progresivním městům, což nepochybně souvisí s hospodářskými poměry obou sídel. Počet obyvatel je totiž poměrně spolehlivým ukazatelem prosperity města, který naznačuje, jak byla daná lokalita lákavá pro příchozí.¹⁹² O počtu obyvatel města v 19. století totiž rozhodovala zejména migrace, neboť přirozená měna obyvatel (změna počtu obyvatel daná porodností a úmrtností) byla v širokém okruhu tehdejší společnosti velmi podobná (s vysokým růstem, který je pro období druhé fáze demografické revoluce příznačný).

Při porovnání počtu obyvatel z let 1834 až 1910 se ukazuje jasná stagnace obyvatelstva Bučovic i Slavkova. Bučovice dosáhly ve vymezeném období jen asi 131 % a Slavkov (již pro rok 1834 je počítáno s tehdy samostatnou Špitálkou) přes 139 % původního populačního stavu. Tyto údaje lze vztáhnout k souhrnným počtům pro české země. Obyvatelstvo Čech, Moravy a Slezska mezi lety 1834 a 1910 dosáhlo přirozeným přírůstkem asi 191 % původního stavu (celkový přírůstek byl díky zápornému migračnímu saldu asi 63%).¹⁹³ Ukazuje se tak, že v obou městech došlo ke

---

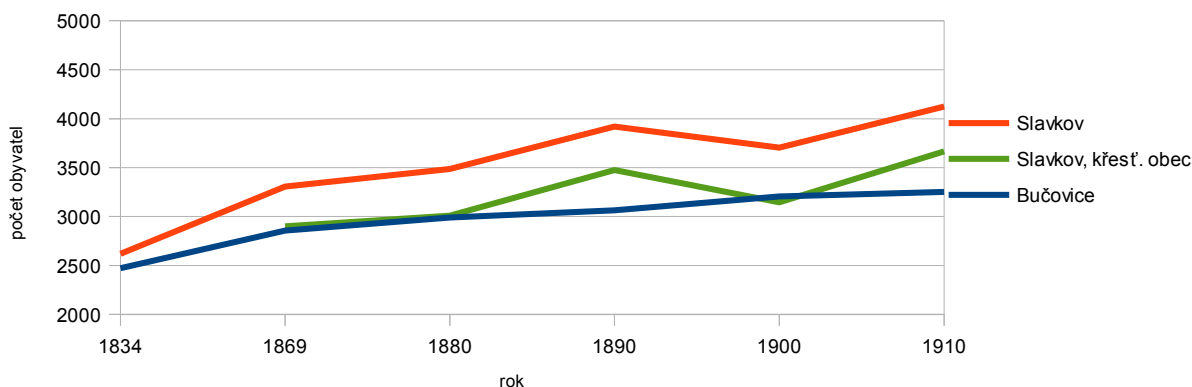
¹⁹² MAIER, Karel: *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1938*. Praha 2005, s. 16.

¹⁹³ Český statistický úřad. Obyvatelstvo – roční časové řady. Pohyb obyvatelstva v českých zemích 1785–2011 [online]. © 2013 [citováno 13. 2. 2013]. Dostupné z WWW (v xls): http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu.

skryté depopulaci. Situace v Bučovicích byla dlouhodobě o něco horší než ve Slavkově, přestože tam došlo mezi lety 1890 a 1900 přímo k populační regresi.

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel Bučovic a Slavkova (1834–1910)

S uvedeným stavem skutečně kontrastují živelně rostoucí průmyslová města (např. Moravská Ostrava dosáhla mezi lety 1843 a 1910 téměř 2 000 % původního stavu),¹⁹⁴ ovšem nelze opomenout, že i mnohé obce bez rozšířené průmyslové výroby v 19. století zásadním způsobem populačně rostly.¹⁹⁵ Navzdory stagnaci ale sledované lokality nepatřily k nejmenším městským sídlům na Moravě. Slavkov se držel asi v polovině škály určené počtem obyvatel, Bučovice pak mezi polovinou a dvěma třetinami.¹⁹⁶

Z předloženého pohledu na ekonomickou situaci vybraných lokalit vyplývá, že druhá polovina 19. století znamenala pro Bučovice i Slavkov čas hospodářského útlumu. Tato maloměsta nemohla na rozdíl od jiných sídel profitovat například z nalezišť kamenného uhlí či přítomnosti železničního uzlu. Nedošlo v nich ani k překotnému rozmachu zpracovatelského průmyslu, a nezapůsobily zde ani jiné dobové rozvojové stimuly. Za příklad lze uvést objevení pramenů umožňujících rozkvět lázeňství (ukázkou v regionu jižní Moravy jsou Luhačovice) či nalezení krasových

¹⁹⁴ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 394.

¹⁹⁵ Srov. SLAVÍK, F. A.: *Počet obyvatel větších obcí na Moravě a ve Slezsku r. 1772 a 1893*. ČMM 18, 1894, s. 54–60.

¹⁹⁶ LÁZNIČKA, Z.: *Moravská města*, s. 139–141.

jeskyní, které vedly k rozvoji turistiky.¹⁹⁷ Ano, i takové faktory mohly být důležité, protože cesty k prosperitě města byly různé.¹⁹⁸

Přesto si Bučovice a Slavkov zachovaly relativní význam, a to především díky své administrativní a obslužné funkci. Ačkoliv veřejná správa druhé poloviny 19. století fungovala na zcela jiných mechanismech než správa v předbřeznovém období, nevedla ve sledovaném prostoru ke vzniku nových správních center. Činnost obecních reprezentací se v druhé polovině 19. století stala důležitým faktorem pro rozvoj města, protože novodobá obecní samospráva naložila zodpovědnost za chod města právě na ně. Pánové z radnice se tak snažili o rozvoj svých sídel, ačkoliv stále museli respektovat výše uvedené hospodářské poměry. Přesto obecní zastupitelé daný prostor maloměst proměňovali, a to s cílem zvýšit jejich význam a přispět k tomu, aby byla lepšími místy k životu.

4. Obecní zákonodárství druhé poloviny 19. století

Přestože samospráva měla především ve městech, ale nejen v nich,¹⁹⁹ dlouhou tradici, obecní samospráva zřízená v polovině 19. století byla docela novým fenoménem, s nímž je třeba se seznámit. Pochopení legislativního rámce je totiž nezbytné nejen pro vymezení občanských vrstev čili měšťanstva, které je zde ohraničeno přístupem k obecním volbám, ale také kvůli poznání systému delegování osob do místní samosprávy a pro seznámení se s reálnými možnostmi, které obecní reprezentace při správě města měly. Předchozí kapitola přiblížila dějinný vývoj zvolených obcí a jejich hospodářskou situaci. Je však jasné, že charakter lidské společnosti není určován pouze výrobními vztahy, ale také společenskými a myšlenkovými faktory. A lidské ideje mají praktické důsledky, vždyť žádné společenské procesy nejsou automatické, ale jsou

---

¹⁹⁷ V rámci Moravy je možné zmínit oblast Moravského krasu, který lákal turisty již v 19. století, ovšem příkladem nebývalého rozvoje turistiky díky krasu a následnému rozmachu blízkého sídla je slovinský prostor (ostatně jméno slovinského regionu Kras dalo název těmto osobitým geologickým oblastem). Srov. ČEČ, Dragica: *Zakaj je Postojna hotela postati mesto?* Zgodovina za vse. Vse za zgodovino 8, 1/2001, s. 36–51.

¹⁹⁸ Srov. např. pohled na rozvoj Mariboru v druhé polovině 19. století ovlivněný mj. tím, že biskup Anton Martin Slomšek přenesl sídlo biskupství z St. Andra v Korutanech do štyrského Mariboru. HOZJAN, Andrej: *Maribor v prvih dveh desetiletjih po pridobitvi škofije. Podoba mestnega razvoja in previbalstva, pomen prenosa škofijskega sedeža in primerjave mesta z drugimi spodnještajerskimi mesti*. Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije 10, 2010, s. 357–398.

¹⁹⁹ O určité formě samosprávy na vesnicích je nutné hovořit i před rokem 1850, srov. ČOUPEK, Lukáš: *Správa a samospráva poddanských vsí Uherskohradištska před zavedením obecního zřízení*. Brno 2010. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně; MATLAS, Pavel: *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17.–18. století*. Praha 2011, s. 124–136.

výsledkem činnosti lidí. To vše mělo vliv na další vývoj a taktéž legislativa tvořila rámcové struktury, ve kterých se měli lidé dané doby pohybovat. Znalost legislativní roviny je proto základním předpokladem pro uspokojujivé postihnutí tématu. Přínosné může být také sledování ideových zdrojů, které při tvorbě legislativy působily.

Moderní historická produkce věnující se právní a správní rovině obcí není nepočetná.²⁰⁰ Velkou pozornost této sféře věnovali již současníci sledovaných obecních reprezentací vydávající příručky, jež měly napomoci ke správnému rozhodování a vedení obecních komunit.²⁰¹ Docela zajímavé jsou také dobové výchovné spisy zaměřené na obecní samosprávu. Ty přitom nebyly určeny pouze obecním zastupitelům, ale často všem voličům, které měly formovat a motivovat k tomu, aby se nezříkali občanských práv a přistupovali aktivně a uvážlivě k volbě svých zástupců.²⁰²

Nyní nahlédněme, jak byly prosazovány normativy, které umožnily návrat k samosprávě měst a vesnic (ovšemže v nových podmínkách), a jak tyto zákony ovlivnily život obcí. V první polovině 19. století byla veřejná správa v habsburské monarchii silně centralizována. Ve významnějších městech platilo to, co bylo zavedeno koncem 18. století josefínskou reformou, která fakticky zrušila od středověku fungující volené městské rady. Tendence podřídit veškeré úřadování dohledu státu přivedla do nově zřízených regulovaných magistrátů úředníky, kteří museli disponovat formálním právním vzděláním. Navzdory tomuto zásahu do samosprávnosti mnohá města o regulovaný magistrát usilovala, protože se jednalo nepochybně o prestižní záležitost.²⁰³

Požadavek na přeměnu politických struktur cestou k parlamentarismu a novodobé samosprávě byl vyslovován jak v době předbřeznové, tak především v průběhu překotného roku 1848, kdy došlo k rychlému podkopání autority patrimoniální správy a státní moci. Cílem proto bylo uklidnit poměry: „*Účast veřejnosti*

²⁰⁰ Základní přehled poskytuje HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 297–308. Novější práci na toto téma je KLADIWA, P.: *Lesk*. Nejen teoretickou rovinu obecního zákonodárství, ale i praktické výstupy přináší URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2199–2281.

²⁰¹ Z česky psaných např. MACENAUER, Josef: *Samospráva obecní. Příruční kniha pro starosty a zastupitele obecní na Moravě*. Brno 1899; UČÍK, Ladislav: *Poradce při volbách obecních výborů v zemích Koruny české. Příruční knížka pro každého, o samosprávu dbalého občana i starostu obce*. Praha 1900. Kromě monografií vycházela také periodika, např. v Brně od roku 1876 *Samospráva obecní. Časopis pro zájmy obecní*.

²⁰² Analytický pohled na tento typ literatury z let 1790–1890 předložil ŠTAIF, J.: *Ideální konstrukce obce v českých výchovných spisech 19. století. Komunální elity jako nositelé obecního dobra*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Občanské elity*, s. 117–130. Srov. rozbor knihy *Starosta Václav Dobrovský, reformátor obce nezdarovské* od znalce samosprávy a poslance Františka Schwarze v RŮŽIČKA, J.: *Komunální elity*, s. 24–26.

²⁰³ HOFMANN, Gustav: *Vrchnostenská správa*, s. 49.

na výkonu veřejné správy na místní úrovni tedy měla představovat ventil snižující přetlak, který by jinak mohl ohrozit stabilitu monarchie.²⁰⁴ Nastalá situace dospěla dle Jana Janáka k tomu, že „v mocenskopolitické sféře musel stát akceptovat princip samosprávy a postupně se měnit tak, aby zaručil formující se buržoazii přiměřený podíl na moci v ústavních podmínkách.“²⁰⁵

Oktrojovaná ústava pro Rakousko z 25. dubna 1848 – označovaná jako Pillersdorfova – v jednom ze závěrečných paragrafů uváděla: „*Die Gemeinde-Verfassungen sind nach dem Grundsatz zu ordnen, daß in derselben alle Interessen der Gemeinden und ihrer Glieder vertreten werden*“²⁰⁶, tedy že obecní zákonodárství je organizováno na zásadě zastoupení všech vlastních zájmů obce a jejích členů samotnou obcí. Vyřešit záležitost obecního zřízení měly na úrovni provincií²⁰⁷ jednotlivé sněmy. Na Moravě se na rozdíl od Čech, kde došlo k přílišnému vyhocení konfliktů, podařilo svolat zemský sněm,²⁰⁸ který se v listopadu a prosinci 1848 stal místem, kde byly obecní záležitosti diskutovány.

Ovšem již v létě 1848 bylo jasné, že koncepce samosprávy předložená v Pillersdorfově ústavě nebude realizována a že zásadním fórem pro neuherské země je ústavodárný říšský sněm, který na podzim toho roku přesídlil z Vídně do Kroměříže. Návrh říšské ústavy, který zde byl projednáván, se zabýval obcemi jen okrajově, přislíbeno však bylo sebeurčení v záležitostech týkajících se obecních zájmů, dále nezávislý výkon místní policie a svobodná volba obecních orgánů. Z kompetenčního hlediska došlo v lednu 1849 v Kroměříži k zvláštní situaci, když říšský sněm na jedné straně doporučil vládě vyslovit souhlas s obecním zřízením schváleným moravským zemským sněmem, ale na druhé straně ve stejném měsíci odhlasoval návrh, aby byl ustaven speciální výbor říšského sněmu pověřený přípravou jednotného říšského obecního zákona.²⁰⁹ Tento výbor byl ustanoven, ale nikdy se nesešel, neboť rozpory

²⁰⁴ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 134.

²⁰⁵ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 241–242.

²⁰⁶ *Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates, mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen*. Wien 1851, s. 157 (§ 57).

²⁰⁷ Pillersdorfova ústava byla jednoznačně centralistická: všechny země, pro které byla vydána (tj. pro habsburské země kromě Uher, Chorvatska a Lombardsko-Benátska), byly prohlášeny za rovnocenné provincie. HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 244.

²⁰⁸ Od konce března do poloviny května 1848 zasedal stavovský zemský sněm a poté až do ledna 1849 prozatímní volený zemský sněm. Stavovský sněm fakticky dobrovolně předal své pravomoci volenému sněmu, a tak byla navzdory revolučním časům zachována kontinuita moravské zemské samosprávy. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*. Brno 2012, s. 11–12.

²⁰⁹ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 152.

říšského sněmu a vlády se prohlubovaly a kroměřížský sněm byl v březnu 1849 rozehán. To však neznamenalo konec cesty k obecní samosprávě.

Je nepochybné, že samosprávná idea byla prosazována v liberálním politickém táboře, své zastánce ovšem měla i mezi konzervativci. Obě skupiny totiž požadovaly decentralizaci státní správy, a to nejen na úrovni místních obcí.²¹⁰ Vývoj událostí však dospěl k tomu, že se samotná státní administrativa, jež usilovala o centralizaci moci, chopila úpravy samosprávné organizace. Patrimoniální správa byla totiž v rozkladu a nová územní samospráva měla zaplnit mezeru, která tím vznikla.²¹¹ Realizace se chopila vláda Felixe knížete Schwarzenberga, který již koncem roku 1848 uvedl: „*Die Grundlage des freien Staates bildet die freie Gemeinde*“, tedy že základ svobodného státu tvoří svobodná obec.²¹² Klíčovou postavou jeho kabinetu ve vztahu k místní samosprávě byl ministr vnitra Franz hrabě Stadion. Z jeho pera nevycházela pouze oktrojovaná ústava nazývaná březnová či přímo Stadionova, ale především vlastní zákonná úprava obcí, kterou byl provizorní obecní zákon ze 17. března 1849 (č. 170 ř. z.).

„*Sám Stadion, tento slovy Josefa Polišenského »pozdně josefinský byrokrat, asi Pillersdorfova typu,« disponoval potřebnými zkušenostmi k takovému podniku. Ještě ve funkci guvernéra Přímoří se aktivně zabýval problematikou reformy místní správy, kterou koneckonců mohl zčásti realizovat během svého působení v Haliči, kde v květnu roku 1848 představil návrh nového obecního zákona. Již v tomto návrhu lze nalézt prvek charakteristický pro pozdější rakouské obecní zákonodárství, tedy rozdělení voličů do tří volebních skupin v závislosti na daňovém censu. Namísto stavovského rozdělení společnosti tak do rakouských poměrů vkročila diferenciacce na základě majetku.*“²¹³ Na zásadním spojení volebního práva s majetkem a také se vzděláním, stejně jako na nerovnosti volebního práva (kterým chtěl ministr Stadion údajně posílit majetné měšťanstvo a především integrovat pozemkovou šlechtu do nového politického řádu) byl založen jak provizorní obecní zákon, tak také říšský obecní zákon z roku 1862 a na něj navazující zemské obecní zákony, které byly určující až do konce monarchie.²¹⁴

²¹⁰ Příznačná byla situace v Čechách, kde pro českou národní stranu a konzervativní šlechtu představovala po dlouhou dobu široká samospráva společný programový bod namířený proti centralizující politické moci Vídně a zpochybňování státoprávní integrity historických zemí. K problematice konzervativní šlechty a samosprávy srov. GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*.

²¹¹ Tamtéž, s. 134, 151.

²¹² URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2200–2201.

²¹³ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 152–153.

²¹⁴ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2203.

Stadionův obecní zákon měl být v centralistickém duchu zákonnou úpravou platnou na celoříšské úrovni. Do praxe však byl uveden jen v českých a rakouských zemích, a to pouze zčásti. V úvodním ustanovení tohoto zákona po vzletném konstatování, že základem svobodného státu je svobodná obec, byla vymezena dvojitá působnost – přirozená (zákonodárce volil osvícenský slovník) a přenesená. Přirozenou působnost zahrnovalo vše, co se týkalo vlastních záležitostí obce a co bylo proveditelné v rámci jejích hranic (místní obce vycházely až na výjimky z josefinských katastrálních obcí). Tyto obecní záležitosti měly být řešeny obcí bez zásahu státu. Přenesená působnost obsahovala řízení veřejných záležitostí, které na obce delegoval stát. Politická správa na nejnižší úrovni se tak dostala do každé obce.

Zákon vymezoval tři úrovně obcí (místní, okresní a krajské). Zamýšleným záměrem bylo vytvořit nový systém samosprávných vztahů, který oslabí zemskou a národní identitu,²¹⁵ ovšem platnosti nabyly jen předpisy o místní rovině. Ty byly platné pro všechny obce kromě hlavních zemských, krajských a jiných významných měst, která později prostřednictvím zákona získala vlastní ústavy (statuty).

Každý člověk musel patřit do nějaké obce a obyvatelé byli děleni na údy (*Gemeindeglieder*) a cizince (*Fremde*). Údy tvořili měšťané (*Gemeindebürger*) a příslušníci (*Gemeinde-Angehörige*). K zařazení mezi zákonem specifikované měšťany bylo nezbytné vlastnit v obci dům či pozemek, nebo odvádět daň z řemesla či živnosti a zároveň v obci trvale pobývat.²¹⁶ K měšťanům však patřil také ten, kdo byl obcí formálně jako měšťan uznán, přestože v ní nežil. Příslušníkem obce byl každý, kdo narozením nebo přijetím příslušel k obecnímu svazku. Také státní úředníci, důstojníci, duchovní a veřejní učitelé, kterým bylo v dané obci přiděleno služební místo, byli jejími příslušníky. Cizinci pak byli všichni ostatní, kteří se v obci zdržovali.

Aktivní volební právo získali měšťané, místní duchovní správci, státní úředníci, důstojníci, všechny osoby s akademickým titulem a veřejní učitelé. Právo volit měly také ženy, ale vykonávat ho mohly pouze prostřednictvím manžela či zplnomocněnce. Podobně také děti oplývající majetkem volily prostřednictvím zástupce.

Reprezentací obce byl svobodně, veřejně a ústně volený obecní výbor, jehož jednání měla být přístupná veřejnosti. Členem výboru nemohly být ženy, vojáci v aktivní službě a lidé dobově vnímaní za nesamostatné, ať již to byli obecní úředníci

---

²¹⁵ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 155.

²¹⁶ Minimální výše daní nutná pro volební právo byla v roce 1850 stanovena na jeden zlatý. URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2203.

a sluhové nebo osoby odkázané na obecní chudinskou podporu či pracující za denní a týdenní plat. Pasivní a ani aktivní volební právo pochopitelně neměli cizí státní příslušníci.²¹⁷ Z obecního výboru bylo následně voleno obecní představenstvo tvořené starostou (jinak také purkmistrem či obecním představeným) a radními. Výkonným orgánem obce byl starosta, který uskutečňoval to, co bylo obecním výborem usneseno.

Nad orgány samosprávy byla zavedena instituce dozoru, přičemž okresní hejtmanskost dohlížela na záležitosti místní policie. Obecní samospráva vstoupila v život krátce po zahájení činnosti nově zřízených politických úřadů, a to v čase, kdy již resort vnitra vedl baron Alexander Bach.²¹⁸ O vztahu samosprávy a státní správy tehdy platilo: „*Pravomoce obcí vůči státní sféře byly, díky provizornímu, pozastavenému a nedokončenému obecnímu zákonu, definovány velmi rámcově a nebyla poskytnuta žádná pevnější opora pro představitele obcí vůči přehmatům ze strany státu. [...] Navíc mimo zemská centra a větší lokality bylo třeba počítat i s existující a někdy velmi vysokou nevyzrálostí obecních představitelů, kteří se teprve museli učit vystupovat sami za sebe v prostředí, které nebylo tak jednoznačně mocensky určeno, jako tomu bylo v době patrimoniální správy.*“²¹⁹

Padesátá léta 19. století po vydání silvestrovských patentů, které zrušily březnovou ústavu, jsou označována jako období neoabsolutismu, který bývá často nazýván podle ministra Bacha.²²⁰ Toto desetiletí je dnes historiky nově promyšleno se zřetelem k otázce, nakolik reálně či naopak fiktivně zavádělo předrevoluční pořádky.²²¹ Je zřejmé, že tato éra přinesla mnoho nových a skutečně zásadních změn v hospodářské politice a uvedla v život klíčové požadavky revoluce. Na druhé straně však císař a jeho státní byrokracie nechtěli pustit z rukou možnost zásadního rozhodování, jak je patrné ze sloučení soudnictví a politické správy ve smíšených politických úřadech i z postupné demontáže obecního zákonodárství. Jako by byl pro tuto éru použit ideový odkaz josefinismu 18. století: vše pro lid, nic skrze lid. Právem lze totiž neoabsolutismus

²¹⁷ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 203–211.

²¹⁸ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 298–299.

²¹⁹ MACKOVÁ, M.: *Úřednictvo venkovských okresů v Čechách (1850–1914). Se zřetelem k okresům východních Čech.* Ústí nad Orlicí 2001, s. 65.

²²⁰ K tomuto označení Zdeněk Kárník poznamenal, že neoabsolutismus nebyl Bachův, ale císařův, a že aktivní účast při revoluci nebyla v této éře na překážku, neboť i Alexander Bach byl osmačtyřicátník. KÁRNÍK, Zdeněk: *Konzervativní sociální zdroje supraetnického rakušanství a předlitavského supranacionalismu.* In: TÝŽ (ed.): *K novověkým sociálním dějinám českých zemí II. Z dob rakouských a předlitavských 1848–1918.* Praha 1998, s. 49.

²²¹ Srov. např. BRANDT, Harm-Hinrich: *Verwaltung als Verfassung – Verwaltung und Verfassung? Zum historischen Ort des „Neoabsolutismus“ in der Geschichte Österreichs.* *Moderní dějiny* 19, 2/2011, s. 219–231.

padesátých let v některých aspektech vnímat jako modernizaci josefínských reforem se silným zdůrazněním „blahobytného smýšlení“.²²²

V roce 1852 přestala být jednání obecních výborů veřejná a obce se dostaly pod účinnější dozor státu. Komunální volby, které se konaly v roce 1850, byly na deset let volbami posledními, neboť ty původně plánované na rok 1853 byly posunuty a později bylo vydáno ministerské nařízení, které mandáty stávajících zastupitelů prodloužilo až do vytvoření plánovaného nového obecního zřízení. Ztráty způsobené například úmrtím zastupitelů musely být nejdříve doplňovány náhradníky (ti byli zvoleni v polovičním počtu členů výboru) a dále novými členy, které jmenovaly státní úřady, jejichž prodlouženým ramenem se obecní samospráva měla stát.²²³

Jenže se zamýšleným vydáním nového obecního zřízení se příliš nespěchalo. První návrh byl sice ministrem vnitra předložen již na jaře 1852, ale k císařskému schválení zákona došlo až v roce 1859. Tento takzvaný Bachův obecní zákon z dubna 1859 zmiňoval pouze místní obce, jež byly opět rozlišeny na městské a venkovské, zdůraznil vliv státu při volbě obecních reprezentací a mezi voliče zařadil i právnické osoby.²²⁴ Pozemkové šlechtě přinášel tento zákon alternativu vyčlenění velkostatku z obce, o což aristokraté v padesátých letech usilovali. Přesto není příliš překvapující, že také konzervativní šlechtou byl tento zákon, silně oklešťující samosprávu, kritizován.²²⁵ Z nového obecního zřízení ale vstoupilo v platnost pouze ustanovení o domovském právu. Přípravné práce, které měly uvést znění zákona v život, totiž v roce 1860 ustaly, protože po demisi Alexandra Bacha (v létě 1859) se ukázalo, že samospráva bude muset odpovídat nově nastoleným poměrům v monarchii.²²⁶

Po vydání Říjnového diplomu v roce 1860, kterým císař ohlašoval konec absolutismu a přislíbil postupovat dle zásad parlamentarismu, nařídil administrativní federalista, státní ministr Agenor hrabě Gołuchowski okamžité konání obecních voleb. Základem pro ně byl provizorní obecní zákon z roku 1849.²²⁷ Přípravy šly ruku v ruce s čilou agitací mezi měšťany. Oktrojovaný obecní zákon najednou nebyl v liberálním tisku napadán, ale naopak byly zdůrazňovány jeho pozitivní stránky.²²⁸ Samotné volby se konaly na jaře 1861 a byly vůbec prvními volbami po vydání nové, opět

²²² URBANITSCH, P.: *Zentralmacht*, s. 94–95.

²²³ TÝŽ: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2204–2205.

²²⁴ Tamtéž, s. 2205.

²²⁵ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 160.

²²⁶ KLABOUCH, J.: *Die Gemeindegewalt*, s. 53.

²²⁷ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2207.

²²⁸ KLABOUCH, J.: *Die Gemeindegewalt*, s. 59.

centralistické ústavy zvané únorová či Schmerlingova.²²⁹ Do obecních výborů dosedly nové obecní reprezentace, které se skládaly jak z opětovně zvolených dlouholetých zastupitelů, tak i z radničních nováčků.

V tom čase již vláda Antona von Schmerlinga pracovala s velkým nasazením na přípravě dalšího obecního zákona, jehož první návrh byl nově ustavenému zákonodárnému sboru monarchie – říšské radě – předložen v červnu 1861. Je nasnadě, že obecní zákon na počátku šedesátých let již nebyl oktrojován, ale měl se stát výsledkem širšího konsensu politiků. Den po projednání vládní předlohy byl v poslanecké sněmovně říšské rady vytvořen speciální výbor (většinu v něm měli liberálové), který do dvou měsíců připravil vlastní návrh. V něm byla prosazována větší autonomie obcí a také, nepřiliš prozíravě, vložení široké policejní agendy do samostatné působnosti obcí, jež zajištění těchto v podstatě státních úkolů v budoucnu značně zatěžovalo. Podoba zákona vycházející z vládního návrhu a zohledňující připomínky liberálních poslanců byla schválena oběma komorami říšské rady a vydána jako zákon 5. března 1862 (č. 18 ř. z.).²³⁰

Pavel Kladiwa konstatoval, že říšský obecní zákon měl centralisticko-liberálního ducha.²³¹ A tak tomu nejspíš skutečně bylo, protože odpovídal nastolenému trendu centralizace politické moci i požadavkům liberální politiky, která byla v té době dominantní. Za pozitivum lze považovat to, že volba obecních funkcionářů nepodléhala schválení politických orgánů a samostatná působnost obcí byla poměrně široká (politická správa měla v tomto okruhu dohlížet pouze na dodržování zákonnosti). Zato šlechtičtí konzervativci, usilující o prosazení vlastní koncepce správy od samostatného velkostatku až k federalizaci státu, spokojeni být nemohli.

Zde je vhodné učinit malou poznámku. Pokud je řeč o konzervatismu, není jím myšlen tradicionalismus, tedy úsilí o udržení stávajícího stavu v nejrůznějších aspektech. Konzervatismus byl jednou z moderních politických ideologií, byť se jeho představitelé zařazování k ideologiím bránili. Jako takový nebyl politickým proudem, který by poskytoval oporu starému absolutismu či neoabsolutismu, neboť právě tato forma vlády s rozbujelými byrokratickými orgány podle konzervativců narušovala tradiční společenskou stavbu. Konzervatismus jistě bránil tradice, zvyklosti a instituce, ovšem dělo se tak při vědomí jejich společenského významu, proto byla bráněna

---

²²⁹ URBANITSCH, P.: *Zentralmacht*, s. 2207.

²³⁰ KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 21–22.

²³¹ Tamtéž, s. 34.

především rodina, obec, místní společenství a region, a to zejména před „všemocným“ centralizovaným státem.²³²

Záležitost velkostatků na celorakouské úrovni nebyla vyřešena a zůstala na rozhodnutí zemských sněmů (příčemž na Moravě velkostatky samostatnost nezískaly).²³³ Říšský zákon stanovil obecně závazná pravidla. Působnost obcí podle něj byla opět dvojí: přenesená a samostatná. V přenesené působnosti měly obce povinnost vykonávat záležitosti, které jim byly uloženy zákonem, nikoliv pouhým ministerským nařízením. Ovšem nutno podotknout, že rozsah přenesené působnosti se stále rozšiřoval, protože nové zákony o úkolech, které měly obce plnit, nebyly vydávány nijak ojediněle. Týkaly se například voleb, sčítání obyvatel, záležitostí přímých i nepřímých daní a armády. V přenesené působnosti byla zahrnuta také trestní pravomoc obcí.²³⁴

Poslanci říšské rady se při tvorbě zákona v zásadě orientovali podle provizorního obecního zřízení z roku 1849. Co se týká volebního práva, bylo stanoveno, že má dát záruky pro prosazování zájmů nejvíce zdaněným. Fyzickým osobám byly z důvodu daňové poplatnosti postaveny na roveň domácí korporace, nadace, spolky, akciové společnosti a ústavy. Rakouský správní právník Carl Brockhausen tak výstižně glosoval, že se nestali voliči lidé, ale pozemky, domy a živnosti, které volily skrze ústa svých majitelů. K daňově vymezeným voličům opět náleželi také voliči čestní a vzdělanostní. Do této skupiny patřili úředníci dvorští, státní, zemští a veřejných fondů, křesťanští duchovní a rabíni, důstojníci ve výslužbě, absolventi rakouských univerzit s doktorským titulem, ředitelé, profesori a vyšší učitelský personál škol a také příslušníci některých povolání významných v regionu (v Dalmácii to pak byli například lodní kapitáni).²³⁵ Detailování obecního zákonodárství příslušelo jednotlivým zemským sněmům. Ještě v roce 1863 byly vydány zemské zákony pro Istrii, Bukovinu a Slezsko. Následujícího roku vznikly obecní zákony na Moravě, v Korutanech, Dolních Rakousích, Čechách, Vorarlbersku, Horních Rakousích, Štýrsku a Salcbursku.²³⁶

²³² GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 19, 38–39, 48.

²³³ Tamtéž, s. 163. Diskuze o vyčlenění velkostatku byla reflektována také v Bučovicích, kde dopisovatel Moravské orlice zastával federalistické stanovisko: „*Jak věci známe, zachován bude pokoj spíše, když velkostatkář bude mimo obce, jako když ho bude muset přijmouti obec za svého.*“ Moravská orlice, 14. 3. 1863.

²³⁴ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 302.

²³⁵ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2208–2209.

²³⁶ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 164.

Obecní zřízení a volební řád pro Moravu byly vydány zemským zákonem z 15. března 1864 a týkaly se všech nestatutárních obcí.²³⁷ V obci byli rozlišováni *občané* (dobově údové, tzn. *příslušníci* a *sousedé*, čili *měšťané*) a *společníci*. Příslušníci disponovali v obci domovským právem. Tento právní institut byl vymezen říšským domovským zákonem z roku 1863, dle kterého každý obyvatel státu musel být příslušný do jedné obce. Sousedé byli ti, kdo měli v obci „sousedské právo občanské“ (měšťanské právo). Společníci nebyli ani příslušníky, ani sousedy, odváděli však v obci daň z nemovitosti, živnosti nebo důchodu v minimální předepsané délce a výši. Všichni ostatní lidé v obci byli *cizí* (přespolní). Veškeré osoby žijící v obci měly nárok na policejní ochranu, příslušníci a sousedé měli právo trvale bydlet v obci, příslušníci kromě toho mohli ještě žádat obec o chudinské zaopatření. Čestní občané měli práva údů obce, ale nebyly na ně kladeny tytéž povinnosti. Cizinci se obecního života neúčastnili.²³⁸

„V obecní legislativě se mísí staré kategorie měšťanské s moderními občanskými, navíc říšské zákonodárství se částečně rozchází se zemským, takže v některých pojmech se skutečně není jednoduché vyznat. Podle říšského zákona je každý člověk bez domovského práva cizincem, podle zemských legislativ [moravské a slezské, pozn. aut.] je cizinec nečlenem obce, tedy nemá domovské právo a není společníkem obce – zemská obecní zřízení totiž »ukovala« dohromady do skupiny členů obce dvě kategorie – lidi s domovským právem a společníky obce. Status osoby není říšským zákonem regulován jednotně, nýbrž dvěma dělicími kritérii – domovským právem a členstvím v obci. [...] Tím složitost zdaleka nekončí. Pokud chtěla vláda zajistit nerevoluční a poklidný přechod korporativního společenství do asociativní společnosti, musela zajistit, aby se v nových kategoriích (i v těch se starým názvem, ale s pozměněným významem) nerozplynuly dřívější obecní výdobytky, ať již majetkové, či politické. [...] Proto se v legislativě 60. let i dalších desetiletí setkáváme s označením Bürger jako s určitou prestižní kategorií – signifikantní však je, že měšťan neboli – češtinou druhé poloviny 19. století – soused obce již kromě práva využívat zvláštních obecních nadací a fundací nemá žádná privilegia, a to ani volební právo, které si musí jako každý jiný člen obce zasloužit majetkově (daňovými odvody) či vzděláním. Jen tak mohl být naplněn duch říšského zákona a upřednostněny zájmy vyšších daňových

²³⁷ Zvláštní statuty získala města Brno, Olomouc, Jihlava, Kroměříž, Uherské Hradiště a Znojmo (počet statutárních měst na Moravě byl v porovnání s jinými historickými zeměmi habsburské monarchie vůbec největší).

²³⁸ MACENAUER, J.: *Samospráva obecní*, s. 10–26.

poplatníků. Jelikož domovské právo v určité obci není nutně spojeno s platbou daní, přiznává zákon v obci volební právo i těm daňovým plátcům, kteří v obci bydlí, ale nemají v ní domovské právo, i těm, kteří v ní ani nebydlí (obě skupiny spadají do kategorie společníků obce).²³⁹ Oprávnění voliči volili obecní zastupitelstvo,²⁴⁰ které bylo zastřešujícím označením pro obecní výbor a z něj volené představenstvo. Počet členů obecního výboru se odvíjel od množství voličů, v nejmenších obcích mohl mít jen sedm, v největších pak 30 členů.²⁴¹ V polovičním počtu byli voleni náhradníci, kteří se účastnili jednání obecního výboru v případě opodstatněné nepřítomnosti jeho členů, kvůli jejich odstoupení z funkce či úmrtí.

Výbor volil ze svých členů starostu (dobově také obecního představeného, purkmistra či měšťanostu) a nejméně dva radní tvořící představenstvo, přičemž první radní byl starostovým náměstkem. Představenstvo se zodpovídalo obecnímu výboru, v případě přenesené působnosti vládě.²⁴² Obecní představenstvo vyřizovalo běžné záležitosti, ale stejně jako podle provizorního obecního zákona netvořilo kolegium, výsadní postavení v něm měl nadále starosta.²⁴³

Právo volit obecní reprezentace měli na Moravě kromě čestných občanů a měšťanů ti příslušníci a společníci obce, kteří platili posledních dvanáct měsíců minimálně jeden zlatý²⁴⁴ přímých státních daní, a vzdělanostní voliči označovaní také jako honorace. Volební systém byl liberální, založený především na majetnosti, protože rakouské zákonodárství vycházelo z teorie, že volby v obci jsou aktem spravování

²³⁹ KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 34–35.

²⁴⁰ V dobových pramenech je poměrně často pojmem obecní zastupitelstvo označován obecní výbor. Českojazyčné znění moravského obecního řádu v § 13 uvádělo: „Zastupitelstvo obce v záležitostech obecních jest výbor a představenstvo.“ Tento pojem byl tedy širší a zastřešoval dva orgány místní samosprávy. Protože však členové představenstva byli zároveň členy obecního výboru, nejeví se problematickým zaměňování pojmů obecní výbor a zastupitelstvo. Citováno dle *Obecní řád pro markrabství Moravské ze dne 15. března 1864, z. z. č. 4, se všemi do měsíce prosince 1891 vyhlášenými měnicími a doplňujícími zákony a nařízeními s připojeným říšským obecním zákonem ze dne 5. března 1862, ř. z. č. 18, po té řád o volení v obcích pro markrabství Moravské a zákon domovský ze dne 3. prosince 1863, z. z. č. 105, se dřívějšími domovského práva se týkajícími předpisy, a sice: konskripčním patentem z roku 1804, prozatímním obecním zákonem z roku 1849 a obecním zákonem z roku 1859, jež na základě nálezů c. k. správního soudního dvoru, c. k. ministerstva vnitra, říšského soudu a nejvyššího soudního dvoru vysvětlil Villibald Galusek. Brno 1892.* Další citace jmenovaných právních norem v této práci a odkazování se na ně vychází z tohoto zdroje, není-li uvedeno jinak.

²⁴¹ V obcích s méně než 100 voliči se skládal výbor ze sedmi, osmi nebo devíti členů (záleželo, zda voliči tvořili jeden, dva nebo tři sbory). V obcích s počtem voličů do 200 bylo výborníků 12, při 201–400 voličích jich bylo 18, při 401–600 voličích bylo členů 24 a více než 600 voličů již volilo 30členný výbor. Tamtéž, s. 16.

²⁴² KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 24, 27.

²⁴³ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 301.

²⁴⁴ Se zavedením korunové měny v roce 1892 (do roku 1900 však byly v užívání i staré peníze) to byly dvě koruny (poměr přepočtu 2 : 1).

majetku, nikoliv výkonem politických práv.²⁴⁵ Tato představa se však během let, kdy docházelo k politizaci a vyhrocené nacionalizaci společnosti, ukázala jako iluzorní.

Nutnost splnění majetkového cenzu představovala v obecním zákonodárství jasně liberální element. Ovšem zároveň asi dopomohla k tomu, aby se do obecních reprezentací měst dostalo také drobné měšťanstvo pozdně stavovské éry, označované za tradicionalistické, kterému od konce 18. století uzavírala dveře magistrátu podmínka formálního právního vzdělání.²⁴⁶ Stálo by proto za to nahlédnout především ve velkých městech také před rok 1850 a sledovat v rámci dvou odlišných epoch kontinuitu či diskontinuitu jednotlivých sociálních skupin ve vedení radnic. Tato úvaha však již vybočuje z rámce zvoleného velikostního typu měst.

Na tomto místě však lze udělat malou odbočku a podívat se, jak vypadala situace ve zvolených maloměstech. Z pramenů produkovaných městskou správou Bučovic vyplývá, že v roce 1849 tvořili tamější městskou správu purkmistr s vicepurkmistrem, rychtář, dva radní a čtyři výboři. Ve Slavkově byla téhož roku situace až na absenci vicepurkmistra obdobná. Volby uskutečněné následující rok na základě provizorního obecního zákona radikální změnu v personálním, a tedy ani v sociálním složení obecních reprezentací nezpůsobily. V Bučovicích byly zvoleny do obecního výboru dvě třetiny členů staré správy, ve Slavkově to byla polovina.²⁴⁷ Nyní se však vraťme k popisování volebního mechanismu.

Daňoví poplatníci platící za rok minimálně jeden zlatý daně byli zařazeni do volebních seznamů a sestupně seřazeni podle celkové výše odvedených přímých daní (pozemkové, domovní, výdělkové, z příjmu a vyššího služného). Patřily k nim i subjekty, které se samotného volebního aktu nemohly účastnit. To se týkalo jak žen, tak i nezletilých osob a pochopitelně i právnických osob. Jejich volba byla vykonána prostřednictvím zákonných zástupců a zplnomocněnců, za vdané ženy volili manželé. Volič disponující plnou mocí musel splňovat podmínky všeobecně kladené na osoby, které mohly přímo volit, což v sobě zahrnovalo kromě výše uvedených požadavků ještě

---

²⁴⁵ KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 34 .

²⁴⁶ Nutno podotknout, že již dříve docházelo k pronikání vzdělanostních měšťanů do městských rad, srov. např. analýzu původu 94 staroměstských konšelů – SMOLOVÁ, Věra: *Rada Starého Města pražského v letech 1650–1715*. In: *Pražský sborník historický XXIV*. Praha 1991, s. 5–35.

²⁴⁷ KRATOCHVÍL, A.: *Dějiny Bučovic do zrušení poddanství*, s. 12; SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 299, kart. 2, Soupis členů obecní správy zvolených roku 1850 v obcích vyškovského okresu; tamtéž, f. AMSI, inv. č. 170, Seznam poslušnosti představenstva dílem celého zastupitelstva města od roku 1540.

věk nejméně 24 let, svéprávnost, bezúhonnost a samostatnost (volební právo postrádaly osoby ve službě obce či lidé, kterým obec poskytovala chudinskou podporu).

Součet obnosů přímých daní všech voličů byl rozdělen na třetiny a dle součtů jednotlivých částek byli voliči rozděleni do tří rozdílně početných volebních sborů,²⁴⁸ z nichž každý volil třetinu členů obecního výboru.²⁴⁹ Protože však mohla nastat (a často nastávala) situace, že třetinu daně v obci odváděla jen hrstka nejmajetnějších poplatníků, bylo stanoveno, že první voličský sbor musí mít alespoň takový počet voličů, který odpovídá dvojnásobku jím volených členů výboru a náhradníků. V takovém případě pak pochopitelně voliči zařazení do prvního voličského sboru platili (mnohdy podstatně) více než třetinu odváděných daní. Do voličských seznamů prvního a druhého sboru byli dále zařazeni čestní občané a vzdělanostní voliči.²⁵⁰

Volby byly veřejné a každý volič přistupoval k volební komisi, před kterou jmenoval vybrané kandidáty do obecního výboru a za náhradníky. Taková forma volby byla náročná na čas, a proto se volilo několik dní, přičemž volbu zahajoval třetí sbor. Před volbou se sešli voliči příslušného sboru v určenou hodinu ve volební místnosti a pak byli v pořadí uvedeném ve volebních seznamech vyvoláváni k volbě. Svoboda volby spočívala v tom, že volič mohl volit „*sám sebe, jiného občana z kteréhokoli sboru volebního a též i vůbec nevoliti neb zdržeti se hlasování, a nikdo [neměl] práva jemu v tom dělati překážky, někoho vnucovati, napovídati, zbraňovati, strašiti pokutami a mstou*“.²⁵¹ Samozřejmě to, co uváděla dobová příručka, nemuselo v reálu dost dobře platit. Mechanismus požadující ústní volbu měl svá úskalí. Potíže s takovou formou volby neměly pouze němé osoby, a když pomineme tyto ojedinělé případy, je zřejmé, že vyslovení jmen kandidátů za přítomnosti celé řady dalších lidí jistě nenechávalo voliče příliš v klidu. Mnoho lidí tak svou veřejnou volbu korigovalo v závislosti na nejrůznějších vnějších vlivech: „*Kdo už se někdy účastnil ústní volby, ví, pod jakým tlakem stojí volič, který musí nahlas a otevřeně vyjmenovat kandidáty před lidmi, na nichž je [například, pozn. aut.] ekonomicky závislý.*“²⁵²

²⁴⁸ S výjimkou velmi malých obcí, kde mohl být počet sborů nižší.

²⁴⁹ Podle § 12–17 moravského volebního řádu sestavoval voličské seznamy starosta na základě podkladů o platbě daní, které mu poskytl berní úřad. Tyto seznamy musely být po dobu čtyř týdnů vystaveny k nahlédnutí veřejnosti. Také musela být vymezena osmidenní lhůta pro podání námitek proti správnosti sestavení těchto seznamů. Po splnění těchto podmínek mohla být zveřejněna vyhláška s rozpisem termínů voleb pro jednotlivé voličské sbory.

²⁵⁰ UČÍK, L.: *Poradce*, s. 25–27.

²⁵¹ Tamtéž, s. 63–70.

²⁵² Srov. KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 54–55.

Na okraj lze dodat, že dobové příručky k volbám neobsahovaly pouze návod, aby volby proběhly v souladu se zákonem, ale nabízely i všeobecné rady, koho volit: „*Obec potřebuje ve svém výboru lidí rozumných, moudrých, spravedlivých a nestranných, neziskuchtivých, skromných, poctivých, svědomitých, pevné povahy, hospodářsky prozíravých a vzdělaných.*“²⁵³ Ze zkušenosti totiž vycházel předpoklad, že „*okrádají obec svou hospodářskou neprozíravostí jak konservativní skrblici šosáci, tak i pokrokoví opičáci*“.²⁵⁴

Po samotné volbě došlo ke sčítání hlasů, které provedla za účasti voličů volební komise v čele se starostou. Osoby, které získaly dostatečný počet hlasů, se staly členy obecního výboru a náhradníky. Každý volitelný občan měl povinnost své zvolení do samosprávy přijmout, jinak mohl být pokutován až do výše 100 zlatých. Existovaly však určité okolnosti, které opravňovaly ke vzdání se funkce.²⁵⁵

Pokud nebyly ze strany voličů podány proti provedené volbě námitky, dalším krokem nově zvoleného obecního výboru byla volba starosty a obecních radních. Na Moravě tuto volbu vedl nejstarší člen obecního výboru. Také volba představenstva měla jasně stanovené podmínky. Členy se nemohli stát lidé, kteří v obci nežili, dále jimi nesměli být vybraní úředníci,²⁵⁶ duchovní, veřejní učitelé ve službě a také blízcí příbuzní.²⁵⁷

Volba představenstva byla platná pouze za podmínky, že se jí zúčastnily nejméně tři čtvrtiny zastupitelů. Nutnost tříčtvrtinové účasti se pak v praxi ukázala jako poměrně problematická, zvláště v případě, kdy v obecních volbách zvítězili oponenti dosavadního vedení. Zvolení zastupitelé ze staré radniční garnitury se snažili prodloužit svůj starý mandát tím, že nedorazili na ustavující schůzi nového výboru. Aby k zmíněnému ignorování ustavující schůze nedocházelo, měli být rezistentní zastupitelé pokutováni.²⁵⁸

Toto opatření naznačuje, že fungování samosprávy nebylo bezproblémové. Příčin byla celá řada a patřily k nim i měnící se společenské poměry spojené

²⁵³ UČÍK, L.: *Poradce*, s. 32.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Volbu nemuseli přijmout duchovní, učitelé veřejných škol, úředníci dvorští, státní, zemští a veřejných fondů v aktivní službě, vojáci ve výslužbě, občané starší 60 let, osoby s tělesnou vadou, která jim překážela ve vykonávání funkce, a lidé zdržující se často mimo obec z důvodu svého zaměstnání. UČÍK, L.: *Poradce*, s. 84–85.

²⁵⁶ Jednalo se o dvorské, státní, zemské úředníky a úředníky veřejných fondů i úřední sluhy v aktivní službě. Tamtéž, s. 101.

²⁵⁷ V představenstvu nemohli společně zasedat otcové se syny, bratři ani bratřanci. Překážku představovalo i sešvagření (zeťové s tchány, švagři). Tamtéž, s. 101.

²⁵⁸ KLADIWA, P.: *Lesk a bída*, s. 38.

s postupující politizací. „Logicky tak vyvstaly problémy, neboť zákonodárci šedesátých let nemohli předvídat, co nastane o tři nebo čtyři desetiletí později.“²⁵⁹ V moravském zemském sněmu proto byly projednávány novelizace obecního zákonodárství, z nichž některé byly realizovány, jiné nikoli, jak přehledně ukázal Pavel Kladiwa.²⁶⁰ Navzdory všem novelizacím však zůstal výše předložený základní rámec nezměněn.

Pokud jde o okresní samosprávu, ta na Moravě nebyla uvedena v život, přestože její zřízení říšský obecní zákon umožňoval a zemský zákon předpokládal: „Až do zřízení zastupitelstva okresního vykonávati bude zemský výbor práva, ježto dle řádu obecního přísluší zastupitelstvu a výboru okresnímu.“ (čl. IV z. č. 4/1864 z. z.). Až do konce existence monarchie však okresní zastupitelstva nebyla zavedena, a tak dohled nad obcemi vykonával zemský výbor, který byl výkonným orgánem zemského sněmu. Místní samosprávy podléhaly rozhodnutí zemského výboru zejména při dispozicích s obecním majetkem. V praktické činnosti nepřítomnost okresních zastupitelstev na Moravě pouze částečně suplovaly okresní silniční výbory, které měly na starost zřizování a údržbu silnic v rámci soudního okresu.²⁶¹

5. Komunální voliči a jejich reprezentanti²⁶²

Ještě dříve, než byly počátkem roku 1850 provedeny první moderní komunální volby, došlo k vytvoření samotných politických obcí. Provizorní obecní zákon stanovil, že mají být zformovány na základě josefínských katastrálních obcí, případně že může několik katastrálních obcí utvořit jedinou politickou obec. Tak se západní předměstí Slavkova zvané Špitálka připojilo k městu Slavkovu, s nímž od roku 1850 tvořilo jednu politickou obec.²⁶³ Jenže ve Slavkově došlo i k opačnému jevu, se kterým již obecní zákon nepočítal. Další slavkovskou politickou obec totiž tvořili židé. Té se tato práce

²⁵⁹ Tamtéž, s. 10.

²⁶⁰ K této problematice srov. tamtéž, s. 37–50.

²⁶¹ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy*, s. 305–307.

²⁶² Není-li uvedeno v poznámce jinak, vychází analýza uvedená v této kapitole (včetně podkapitol a grafů) z matričního výzkumu (srov. příslušné fondy uvedené v seznamu pramenů) a následujících pramenů: SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 299, kart. 2, Soupis členů obecní správy zvolených roku 1850 v obcích vyškovského hejtmantství 1850, inv. č. 395, kart. 13, Volby do obecního zastupitelstva 1867–1938, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, inv. č. 397, kart. 14, Obecní volby – soupis voličů; tamtéž, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, 40, Obecní volby 1850–1918, inv. č. 637, kart. 43, Soupisy oprávněných voličů 1861–1913; tamtéž, fond Okresní úřad Bučovice, kart. 1–3, Sčítací operáty – Bučovice 1857; tamtéž, fond Okresní úřad Slavkov, kart. 13–14, Sčítací operáty – Slavkov 1857; tamtéž, kart. 15, Sčítací operáty – Špitálka 1857; tamtéž, f. Okresní úřad Vyškov, kart. 14–23, Sčítací operáty – Bučovice 1869–1921; tamtéž, kart. 316–330, Sčítací operáty – Slavkov u Brna 1869–1921; tamtéž, kart. 332–333, Sčítací operáty – Špitálka 1869–1921.

²⁶³ LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 78.

nevěnuje, ale zde je možné udělat malou odbočku a vysvětlit, jak došlo ke vzniku židovských obcí.

Přítomnost židů v Bučovicích a ve Slavkově již byla zmíněna. Jejich život v průběhu času upravovaly zvláštní normativy. Patent Františka II. v roce 1792 právně upevnil postavení 52 moravských židovských obcí. Když byl do praxe uváděn prozatímní obecní zákon, řešil moravský místodržitel otázku, jak se vypořádat s těmito židovskými obcemi, neboť Stadionův zákon předpokládal vytvoření politických obcí pouze na podkladu katastrálních. Vídeňské ministerstvo vnitra původně trvalo na spojení křesťanských a židovských obcí, neboť koexistence dvou samospráv v jednom katastru nebyla dost dobře představitelná. Přesto pouze dvě moravské židovské obce – Bučovice a Velké Meziříčí – byly dobrovolně spojeny se stejnojmennými křesťanskými obcemi. V dalších 25 obcích mělo dojít ke spojení s přílehlými křesťanskými obcemi cestou úředního nařízení. Odpor proti těmto opatřením byl ale takový, že ministerstvo nakonec vytvoření samostatných židovských politických obcí umožnilo. Mezi 25 těchto obcí patřila také slavkovská. Obecní zákonodárství z počátku šedesátých let ponechalo existující židovské obce nadále v trvání a v roce 1867 se jejich počet ustálil na 27.²⁶⁴ Přestože ze strany státu několikrát vyšly tendence ke spojení křesťanských a židovských obcí, moravská zvláštnost, kterou politické židovské obce představovaly, přetrvávala až do konce monarchie.²⁶⁵

5.1 Voličská základna a daňová poplatnost

Dosavadní literatura věnovaná měšťanstvu a obecní samosprávě druhé poloviny 19. století dokládá snahu autorů zjistit a vyčíslit podíl občanských vrstev (tzn. osob s aktivním volebním právem do obce) v dané lokalitě. Zjištěný výsledek je následně interpretován a badatelé hledají souvislost mezi počtem oprávněných voličů a socioekonomickým charakterem města. Určení podílu oprávněných voličů se přitom děje na základě docela jednoduchého výpočtu. Počet voličů uvedený ve voličských seznamech je vztažen k počtu obyvatel zaznamenanému při nejbližším sčítání obyvatel.

---

²⁶⁴ Jednalo se o 21 měst, zbylé lokality byly městečky. Jmenovitě (s uvedením nynějších názvů) šlo o Boskovice, Břeclav, Bzenec, Dolní Kounice, Holešov, Hranice, Ivančice, Jevíčko, Kyjov, Lednici, Lipník nad Bečvou, Lomnici, Mikulov, Miroslav, Písečné, Podivín, Pohořelice, Prostějov, Rousínov, Slavkov u Brna, Strážnici, Šafov, Třebíč, Uherský Brod, Uherský Ostroh a Veselí nad Moravou (27. obec P. Urbanitsch neuvádí). URBANITSCH, P.: *Die politischen Judengemeinden in Mähren nach 1848*. In: *Moravští Židé*, s. 42.

²⁶⁵ Slavkovskou židovskou obec tvořil souvislý komplex domů v prostoru dnešních ulic Úzká, U Synagogy a částečně i na Kolářkově náměstí. ZEMÁNKOVÁ, M.: *Obecní správa*, s. 120.

V literatuře je dokonce možné setkat se s vyčíslením zjištěných údajů s přesností na dvě desetinná čísla.²⁶⁶ Kvůli komplikovanosti volebního mechanismu a (jak bude ukázáno) nepřesnosti zmíněné metody výpočtu je tato „preciznost“ zarážející. Výzkum v Bučovicích a ve Slavkově při pozornějším nahlédnutí do voličských seznamů ukázal, že uvedený způsob propočtu srovnává nesrovnatelné. Tím nejsou myšleny rozdílné roky uskutečnění voleb a sčítání obyvatel, tedy určitý odstup mezi zjišťovanými údaji. Za hlavní problém lze považovat především onen liberální aspekt voleb, kdy zpravidla „volil majetek“, nikoliv konkrétní fyzické osoby. Je očividné, že dle moravské obecní legislativy nebyli všichni voliči obyvateli daného města. Nešlo ani tak o volební právo čestných občanů, ale především o společníky obce, kteří v ní nežili, ale odváděli daň z majetku ležícího v rámci obecního katastru.

Pro ilustraci je možné uvést několik příkladů. V roce 1879 bylo v Bučovicích 495 voličů, z toho však 52 hlasy (tj. více než 10 %) disponovali obyvatelé jiných obcí, většinou okolních vesnic, kteří vlastnili v bučovickém katastru nějakou polnost. Situace byla obdobná i v roce 1911, kdy z 862 voličů bylo opět asi 10 % mimobučovických. V tomtéž roce disponovaly právnické osoby 1 % hlasů, což je sice podíl zanedbatelný, ale zároveň je nutné mít na mysli, že se jednalo o hlasy v prvním volebním sboru, které měly velkou váhu. Existují ještě další skutečnosti komplikující výpočet a hodnocení toho, jak široký byl ve sledované době okruh voličů. Jde o řekněme „dělené hlasy“. Například v roce 1911 disponovaly v Bučovicích více než čtvrtinou hlasů fyzické osoby nikoliv jako jednotlivci, ale společně – jednalo se především o manželské dvojice, ale i početnější skupiny nezletilých dětí. Při pohledu do volebních seznamů se tedy zdá jako správnější používat místo pojmu volič výraz volební hlas.

Vraťme se však ke společníkům obce, kteří ve Slavkově tvořili ještě větší skupinu než v Bučovicích. V roce 1870 bylo ve Slavkově zapsáno 764 volebních hlasů, přičemž mimoslavkovských tehdy bylo 321, což je celých 42 %. Tito voliči byli jako majitelé polností zařazeni v drtivé většině do třetího volebního sboru. V roce 1882 tvořili voliči nežijící ve městě téměř 40 % elektorátu a až v posledních předválečných volbách roku 1913 činil podíl neslavkovských voličů 22 %, což byla stále velmi vysoká hodnota. Jednalo se především o voliče třetího sboru.

Zjištěné hodnoty napovídají, že ve městech s rozsáhlým katastrem tvořeným především polnostmi je nutné počítat s daňovými poplatníky z okolních venkovských

---

²⁶⁶ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 50.

obcí. Tito voliči stáli stranou voleb až do doby, kdy jejich hlasy byly při vyhrocených politických zápasech považovány za dosti důležité, jak se ukázalo v obou zvolených městech. Přestože podíl mimoměstských voličů byl v jednotlivých lokalitách rozdílný, všeobecně platí, že společníci obce zvyšovali počet voličů, a je s podivem, že tuto skutečnost autoři dosavadní literatury přehlíželi.²⁶⁷ Vyčíslování podílu voličů má kvůli značnému podílu společníků obce a „dělených hlasů“ omezenou vypovídací hodnotu. Zjištěný nedostatek dosud používaného výpočtu je nutné zaznamenat a případně jej korigovat, pokud to prameny umožňují.

Po uvedení potíží se souhrnnými údaji ve voličských seznamech se podívejme na určité komplikace u druhého zdroje dat, kterým jsou materiály ze sčítání obyvatel. První moderní sčítání obyvatel proběhlo v Rakousko-Uhersku v roce 1869, další cenzy se konaly pravidelně každých deset let, a to vždy k půlnoci z 31. prosince na 1. ledna roku končícího nulou. Sčítáno bylo přítomné obyvatelstvo (tak tomu bylo i v Československu, a to až do sčítání v roce 1950), nikoliv osoby v daném místě bydlící. Sečteny tedy byly i osoby v obci trvale nežijící.

Z výše uvedeného je zřejmé, že dospět k opravdu přesnému a pro srovnávání vhodnému výpočtu podílu jednotlivých oprávněných voličů z dané obce není snadné a při komplikovanosti dobového volebního systému snad ani možné. Korigovat výpočet alespoň s ohledem na společníky obce ovšem považuji za nezbytné.

Kolik procent obyvatel tedy mohlo ovlivnit volbu obecních reprezentací ve sledovaných obcích? Spisový materiál k prvním novodobým komunálním volbám obou lokalit se sice nedochoval, ale přibližnou představu o počtu voličů si lze vytvořit na základě mechanismu pro určení počtu členů obecního výboru.²⁶⁸ V Bučovicích i ve Slavkově byly v roce 1850 zvoleny 18členné obecní výbory, z čehož plyne, že v každé obci lze v souladu s dobovou legislativou uvažovat o širokém rozmezí 220 až 319 voličů. Tištěný soupis členů obecní samosprávy zvolených roku 1850 ve vyškovském politickém okrese uváděl také „*počty duší*“ v Bučovicích (2 671) a ve slavkovské

---

²⁶⁷ Na této skutečnosti nic nemění ani to, že dle § 4 čís. 4 moravského obecního volebního řádu z roku 1864 za držitele nemovitostí, kteří bydleli v jiné obci, musel volit plnomocník. Ve vyhrocených volebních zápasech se tato skutečnost mohla stát i výhodou – více jistoty dávalo plnomocenství pro danou osobu než příslib, že člověk bude určitým způsobem volit.

²⁶⁸ Dle § 44 z. č. 170 ř. z. měl mít obecní výbor v obcích nemajících více než 100 voličů osm nebo devět členů. V obcích s více než stovkou voličů byla stanovena zásada, že na prvních 100 voličů připadá 10 členů výboru a tento počet se zvyšuje na každých 20 voličů o jednoho člena výboru. Následující paragraf určoval, že takto vytvořený počet členů výboru musí být také beze zbytku dělitelný počtem volebních sborů. *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt*, s. 209.

křesťanské obci (3 099).²⁶⁹ Přestože je těžké zjistit, jak byly tyto počty zjišťovány a nakolik jsou údaje spolehlivé, lze je použít k přibližnému výpočtu podílu oprávněných voličů. Pak se ukáže, že podíl měšťanstva v rámci všech obyvatel nebyl příliš velký: v Bučovicích asi 8–12% a ve Slavkově 7–10%.

Pro výpočet podílu oprávněných voličů od šedesátých let 19. století již lze využít údaje ze sčítání z let 1869, 1880, 1890 a 1910 a spolu s nimi dochované materiály k volbám, které se konaly v blízkém roce. Při volbách v letech 1867 a 1911 by tvořily občanské vrstvy v Bučovicích podle dosud používané metodiky 15 % (435 voličů), respektive více než 26 % (862 voličů) obyvatel. Ve Slavkově byly použity údaje z volebních seznamů pro roky 1870, 1882 a 1913, kdy by byl podíl voličů křesťanské obce asi 26% (764 voličů), přibližně 30% (913 voličů) a konečně téměř 44% (1 632 voličů).²⁷⁰ Ovšem aby nebyla tato čísla zavádějící, je třeba alespoň odečíst voliče, kteří nebyli rezidenty obou měst. Pak zjistíme, že v Bučovicích došlo k vzestupu podílu voličů z necelých 14 % v roce 1867 na téměř 24 % v roce 1911. Ve Slavkově byl mezi lety 1870 a 1913 zaznamenán vzestup z 15 na 35 %.

Peter Urbanitsch ve své syntetizující studii uvádí (bezesporu bez odečtu společníků obce), že na počátku konstituční éry bylo v západní části monarchie oprávněno volit v obcích 8 až 15 % obyvatel a že tento podíl vzrostl před první světovou válkou na 10 až 25 %. Hodnoty z Bučovic a Slavkova i po provedené korekci ukazují, že podíl voličů mohl být před válkou vyšší.

Co z těchto čísel plyne? Potvrzuje se dosavadní zjištění rakouských a moravských historiků o tom, že v malých a méně industrializovaných městech nežilo mnoho nemajetného dělnictva a lidem často stačilo pro získání volebního práva na základě daňové poplatnosti, aby vlastnili nevelké stavení či nějaký pozemek. Lze uvést několik příkladů z dosavadní literatury. V roce 1900 bylo v průmyslové Moravské Ostravě 9 % oprávněných voličů, ve Vítkovicích v roce 1903 necelých 11 %. Zato v lokalitách podobných zvolené dvojici jihomoravských maloměst to bylo v roce 1900 téměř 22 % voličů v Retzu, v Příboře roku 1903 asi 17 % voličů a v Kyjově 21 % v roce 1912.²⁷¹ Přestože nelze rozhodnout, jak by uvedené hodnoty pozměnila korekce

²⁶⁹ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 299, kart. 2.

²⁷⁰ *Lexikon obcí*, s. 246.

²⁷¹ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 403, 498, 668; STEKL, H.: *Stadtbürgertum im Umbruch – Politik und Gesellschaft in Retz am Beginn des 20. Jahrhunderts*. In: TÝŽ (Hg.): *Kleinstadtbürgertum in Niederösterreich*, s. 85; BALAJKA, V.: *Představitelé*, s. 14.

provedená pro Bučovice a Slavkov, rozdíl mezi více a méně industrializovanými městy je zřetelný.

Přestože v Bučovicích a Slavkově byl podíl oprávněných voličů poměrně vysoký, při srovnání se současností je zřejmá výlučnost dobového volebního práva (dnes jím disponují asi čtyři pětiny obyvatel Česka). Zde je ovšem potřebné upozornit na skutečnost, kterou patrně správně vystihl Martin Markel pro Jaroslavice (kde vyčíslil podíl voličů k roku 1880 na 32 %): „*Pokud bychom [...] chtěli zjišťovat podíl domácností, zjistíme, že rodiny, které nemohly prosazovat svoje zájmy přímo ve veřejné sféře, nepřevažují nad rodinami politickou situaci přímo ovlivňující.*“²⁷² Tak je možné tehdejší realitu vnímat, dalo by se říci, že otcové rodin volili za celou domácnost. Neplatí to však ve všech případech. Jak již bylo upozorněno, volební právo získaly také právnické osoby, někdy několik lidí disponovalo jedním hlasem a komunální volby nebyly výhradně doménou mužů.²⁷³ Význam žen skutečně nelze marginalizovat, neboť v Bučovicích a Slavkově disponovaly čtvrtinou až třetinou jednotlivých hlasů (nejsou zde počítány manželské dvojice) v komunálních volbách. To je velký, přitom však nijak neobvyklý podíl, protože podobná byla situace i jinde. Konkrétní příklad z Retzu ukazuje k roku 1900 na téměř čtvrtinové zastoupení voliček.²⁷⁴ Peter Urbanitsch uvádí, že v Čechách v osmdesátých letech předminulého století tvořily ženy pětinu komunálních hlasů.²⁷⁵

Již bylo uvedeno, že v Bučovicích i ve Slavkově došlo v průběhu sledovaného času ke zvýšení podílu oprávněných voličů. Dynamika růstu byla v obou obcích rychlejší než zvyšování celkového počtu obyvatel. Lze to vyjádřit relativním nárůstem voličů mezi lety 1867 a 1911 pro Bučovice, respektive 1867 a 1913 pro Slavkov (počítáno pouze s voliči rezidenty). Index²⁷⁶ voličů dosáhl v Bučovicích 1,98 a ve Slavkově 2,73. Pro srovnání indexy počtu obyvatel sledovaných obcí s využitím údajů ze sčítání z let 1869 a 1910 dosáhly v Bučovicích 1,14 a ve Slavkově 1,26.

Nárůst voličů jistě nebyl způsoben pouze peněžní inflací napomáhající k dosažení stanoveného daňového cenzu. Spíše lze usuzovat na to, že společnost obou

²⁷² MARKEL, M.: *Dějiny Jaroslavic*. Kyjov 2006, s. 118. V dolnorakouském Retzu, kde bylo v roce 1900 oprávněných voličů 270 (asi pětina obyvatel), jimi měly být reprezentovány tři pětiny domácností. STEKL, H.: *Stadtbürgertum*, s. 85.

²⁷³ Na okraj lze poznamenat, že účast ve volbách do zastupitelstev statutárních měst na Moravě mohla být ženám zapovězena, ovšem tak tomu bylo pouze v Brně. KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 47.

²⁷⁴ STEKL, H.: *Stadtbürgertum*, s. 85–86.

²⁷⁵ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2214.

²⁷⁶ Zde index ve smyslu číselného poměru jakožto ukazatel vztahu mezi různými hodnotami téže veličiny.

obcí postupně bohatla, a proto stále více poplatníků odvádělo více než jeden zlatý (respektive dvě koruny) přímých daní, čímž byl daňový cenzus splněn. Ve sledovaných městech byl nárůst počtu voličů plynulý bez zřetelných zlomů. Ve výrazně průmyslových městech se naopak mohla více projevit daňová reforma z roku 1896 (platná od roku 1898), která z platby všeobecné daně z příjmu nově nevylučovala mzdy dělníků a nádeníků, a umožňovala jim tak zařazení mezi voliče.²⁷⁷ Tato skutečnost, která měla velký dopad například v severomoravských Vítkovicích, sice pro zkoumaná maloměsta s malým počtem nemajetných dělníků velký význam neměla, přesto je potřeba zmínit, že také zde bylo voličstvo majetkově diferencované. Ukazuje to rozdělení voličů do jednotlivých volebních sborů.

Jak už víme, členové jednotlivých voličských sborů volili třetinu členů obecního výboru. Hlasy v jednotlivých sborech však měly odlišnou váhu, protože početní rozložení voličů v nich bylo značně nerovnoměrné. Rozdělení do jednotlivých sborů můžeme sledovat pomocí soupisů voličů, které jsou od poloviny šedesátých let 19. století téměř kompletně dochovány pro Slavkov. Bučovický fond je v tomto ohledu torzovitý, ale i tak umožňuje provést dvě sondy.

V Bučovicích se mezi lety 1864 až 1911 snížil podíl voličů zařazených do prvního sboru z 6 na 3 %, v druhém sboru došlo k poklesu ze 17 na 13 % a ve třetím sboru naopak k nárůstu ze 77 na 84 %. Slavkovské poměry byly téměř totožné. Mezi lety 1867 a 1913 došlo k poklesu podílu voličů prvního sboru ze 4 na 2 %, u druhého sboru byl zaznamenán pokles z 16 na 12 % a ve třetím zase nárůst z 80 na 86 %. Všeobecně lze konstatovat, že obě obce odpovídají rozčleněním voličů do jednotlivých sborů běžným poměrům, které byly zjištěny v jiných nestatutárních obcích. Asi 80% zastoupení voličů třetího sboru totiž lze vysledovat i v podstatně menších venkovských obcích a také ve větších maloměstech (např. Příbor či Nový Jičín). Dělení voličů vedlo i na venkově k výrazné disproporci mezi prvním a třetím voličským sborem, přičemž ve výrazně průmyslových městech byl podíl voličů třetího sboru ještě o něco vyšší a naopak přístup do prvního sboru výrazně těsnější. Jiná byla situace ve statutárních městech, kde měly statuty přímý vliv na poměry voličů mezi jednotlivými volebními sbory, které podstatně vyrovnávaly.²⁷⁸

---

²⁷⁷ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 51.

²⁷⁸ MARKEL, M.: *Mezi centrem*, s. 320–321; KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 50.

Voličské seznamy umožnily dospět k dalším poznatkům o rozdělení oprávněných voličů a jejich daňové poplatnosti. Moravské obecní zákonodárství stanovovalo, aby v každém ze tří sborů byli zahrnuti plátcí jedné třetiny odváděných daní. Jenže se mohlo stát, že už jeden daňový poplatník odváděl přibližně třetinu všech daní, sám však volební sbor tvořit nemohl, protože musel být naplněn také zákonný požadavek o minimálním počtu voličů v prvním sboru. Po doplnění voličů na tento počet pak přirozeně první sbor odváděl podstatně více než třetinu daní. V majetkově nepříliš diferencovaném městě tento podíl třetinu příliš nepřevyšoval. Tak tomu bylo v Bučovicích, kde voliči prvního sboru odváděli v letech 1867 až 1906 mezi 43 a 47 % daní. Podobné hodnoty byly sice zaznamenány i ve Slavkově, ale jen do konce sedmdesátých let. Poté došlo k zásadnímu zvýšení a v roce 1913 tvořil první sbor dokonce 71 % odváděných daní.²⁷⁹ Bylo to dáno rozmachem cukrovaru, který před první světovou válkou samotný platil v obci 37 % daní. Následován byl Viktorem a Antonem Redlichovými a ředitelem cukrovaru. Čtyři největší daňovní plátcí byli tedy spojeni s jedním podnikem a v úhrnu tvořili téměř 57 % odváděných daní. Cukrovar tak byl skutečným velkopodnikem a jeho ekonomická dominance ve Slavkově neměla obdobu.²⁸⁰

S rozvojem Redlichova cukrovaru se také výrazně zvedla výše odváděné daně nutná pro zařazení do prvního a druhého volebního sboru ve Slavkově. Mezi lety 1879 a 1882 došlo ke skokovému navýšení ze 47 zl. 74 kr. na 74 zl. 85 kr. v prvním, respektive z 15 zl. 82 kr. na 26 zl. 85 kr. ve druhém sboru. Mezi uvedenými lety došlo také k výraznému navýšení celkové sumy daní, kterou odvádělo veškeré voličstvo. Příčinou byl nepochybně opět cukrovar, který zažíval prosperitu. Ke skokovému zvýšení úhrnného obnosu daní došlo ve Slavkově znovu mezi lety 1897 a 1901, pak plynule narůstal, až dosáhl více než 100 tisíc korun uvedených k volbám roku 1913. Daňové prvenství cukrovaru ve městě je zřejmé a mnohem výraznější než původní

---

²⁷⁹ Ve skutečnosti se nejednalo o veškeré ve městě odváděné daně, protože v soupisech voličů nejsou uvedeny daně těch poplatníků, kteří nebyli oprávněni k volbě.

²⁸⁰ Počet 1 000 zaměstnanců použil jako měřítko pro zařazení podniku do ranku „Big Business“ uznávaný rakouský hospodářský historik Franz Mathis a je kritériem zohledňovaným také v domácím výzkumu podnikatelstva. ZÁŘICKÝ, Aleš: *Velkopodnikatel. Příklad Heinricha hraběte Larisch-Mönnicha, Josefa Zwierziny a Wilhelma Gutmanna*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 30. Slavkovský cukrovar počátkem 20. století údajně zaměstnával 1 200 osob (Hlas 1. 12. 1905). Těžko však posoudit, po jakou dobu byl takový počet zaměstnanců nezbytně nutný pro chod provozu. Jan Janák uvádí, že stabilně mohla pracovat v cukrovarech jen osmina dělníků, zatímco v době kampaně, která trvala až 150 pracovních dnů, byli potřeba všichni zaměstnanci. V rafineriích se však pracovalo po celý rok. JANÁK, J.: *Hospodářský rozmach Moravy. Vlastivěda Moravská. Země a lid 7. Dějiny Moravy 3/1*. Brno 1999. s. 119.

dominance velkostatku, který byl ve Slavkově největším poplatníkem do devadesátých let 19. století. Jeho podíl přitom tvořil v průběhu třiceti let 18–35 % daní voličů ve Slavkově, před první světovou válkou to však byla již jen 4 %.

Na příkladu Slavkova se ukazuje, že jednoduchá interpretace údajů o podílu oprávněných voličů nevychází vždy z původních předpokladů. Přestože v tomto městě byl podíl voličů vysoký, rozhodně to neznamenal, že zde nedocházelo ke stále výraznější majetkové diferenciaci. Je totiž zřejmé, že od konce 19. století se první dva voličské sbory stávaly stále více exkluzivnějšími, přestože podíl oprávněných voličů vzrostl, a to na mimořádně vysokou hodnotu.

V Bučovicích je možné pozorovat v podstatě opačný proces, kdy přední daňoví plátcí spojení s průmyslem byli ve městě přítomni spíše na počátku sledovaného období. Po celou dobu byl největším plátcem daně velkostatek, jeho postavení ale nebylo na počátku tak výsadní jako ve Slavkově, protože tvořil 12–16 % daní odváděných voliči. A to nejspíš proto, že ještě v šedesátých letech (spolehlivě dle materiálů k volbám 1867) patřili do první pětičky bučovických poplatníků textilní podnikatelé. Po odchodu těchto továrníků z Bučovic se mezi nejvýkonnější daňové plátce zařadili zámožní živnostníci, především obchodníci a hostinští, ke kterým se v devadesátých letech připojila dřevařská továrna Davida Druckera, jež získala pozici druhého největšího plátce po velkostatku.

Celková výše odváděných daní v Bučovicích byla v porovnání se Slavkovem nižší, ale zpočátku jen nevýrazně. Tak například při volbách roku 1867 odváděli bučovičtí voliči daně ve výši 91 % slavkovských. To se však v průběhu času měnilo a ve volbách roku 1906 byla daňová výkonnost Bučovických v porovnání se Slavkovskými pouze 37% (přes 31 000 K), rozdíl v počtu obyvatel obou obcí přitom nebyl nijak zásadní.

Z volebních seznamů pro tento rok lze také zjistit minimální výši daní nutnou pro zařazení do prvního a druhého sboru. Ukazuje se, že pro první sbor byla v porovnání se Slavkovem nižší (219 K 60 h oproti 258 K 18 h), zato poplatníci druhého sboru museli v Bučovicích odvádět o něco vyšší sumu (55 K 95 h oproti 53 K 63 h), což může naznačovat poměrně silné postavení středních vrstev v Bučovicích.

Zmínka o předních daňových plátcích pro Bučovice a Slavkov velmi dobře ilustruje stav a proměnu místních hospodářských poměrů. Ukazuje, jak výrazně se zánik či naopak vznik nových podniků a jejich rozvoj odrazily v daňové evidenci, jež byla

klíčovým podkladem pro sestavení volebních seznamů. Zřejmé je také to, že přestože židé v obou městech tvořili menšinu, pocházeli z jejich řad nejzámožnější poplatníci, a tedy i voliči.

Tabulka 1: Srovnání počtu obyvatel, volebních hlasů a daňové poplatnosti ve vybraných městech²⁸¹

	Bučovice	Horn	Kyjov	Moravská Ostrava	Příbor	Retz	Slavkov	Vítkovice
počet obyvatel	2 856 (1869)	2 136 (1869)	3 090 (1869)	6 881 (1869)	4 594 (1869)	1 206 (1869)	2 899 (1869)	1 677 (1869)
	3 204 (1900)	3 194 (1900)	4 290 (1900)	30 116 (1900)	5 007 (1900)	1 234 (1900)	3 145 (1900)	19 213 (1900)
počet volebních hlasů	435 (1867)	-	-	476 (1870)	732 (1870)	-	764 (1870)	132 (1882)
	801 (1907)	584 (1905)	1 001 (1912)	3 549 (1908)	869 (1903)	257 (1906)	1 241 (1901)	2 028 (1903)
min. výše daně voliče 1. sboru	140 (1867)	-	-	347 (1867)	156 (1870)	-	86 (1870)	149 (1882)
	220 (1906)	-	544 (1912)	1 781 (1908)	272 (1903)	-	211 (1901)	1 199 (1903)
součet daně všech voličů	15 532 (1867)	-	-	42 878 (1864)	22 037 (1864)	-	17 186 (1870)	34 198 (1882)
	62 547 (1906)	35 419 (1905)	73 674 (1912)	756 369 (1908)	31 769 (1903)	21 073 (1906)	150 164 (1901)	938 984 (1903)

Přehledné srovnání Bučovic a Slavkova s několika dalšími nestatutárními moravskými a dolnorakouskými městy přináší Tabulka 1. Navzdory tomu, že pro všechny lokality zvolené do výběru nebylo možné uvést údaje ze stejné doby, lze je alespoň rámcově srovnat. V překotně industrializovaných sídlech, jako byla Moravská Ostrava a Vítkovice, je zřetelný mimořádně rychlý růst počtu obyvatel, relativně malý počet volebních hlasů a vysoká hranice daňového cenzu nutná pro proniknutí do prvního volebního sboru. Hodnoty celkové sumy daní odváděných voliči jsou taktéž mimořádně vysoké. Porovnání Bučovic a Slavkova s menšími městy, která byla taktéž zařazena do tabulky, ukazuje na poměrně značnou daňovou výkonnost bučovických a zejména slavkovských poplatníků, která je vyšší než u lidnatějších měst Horn, Kyjov a Příbor.

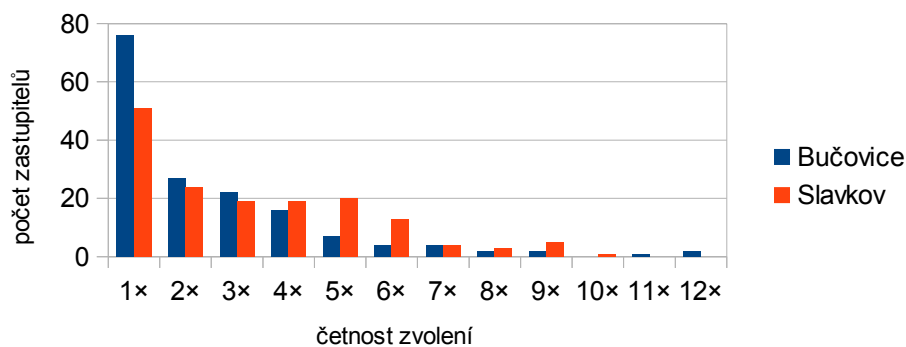
²⁸¹ Letopočty v závorkách uvádějí rok provedeního sčítání či rok voleb, ke kterým byly použity údaje o daňové poplatnosti; výše daně je uvedena v korunách (pro starší období proveden přepočten). Zdroje údajů mimo Bučovice a Slavkov: BALAJKA, V.: *Představitelé obecních samospráv*; KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*; STEKL, H.: *Kleinstadtbürgertum*.

5.2 Skladba obecních reprezentací

Komunální volby měly být každé tři roky opakovány. Jak již víme, nedělo se tak v padesátých, ale doopravdy až od počátku šedesátých let 19. století. Ovšem ani poté nebyly v obou sledovaných městech volby konány v přesných tříletých intervalech.²⁸²

V Bučovicích byly provedeny v letech 1850 až 1911 volby, po kterých bylo ustaveno 17 obecních výborů. Ve Slavkově bylo mezi lety 1850 až 1913 konstituováno 18 obecních výborů. Občané obou měst ale přistoupili k volebnímu osudí vícekrát, než odpovídá uvedeným počtům. Bylo tomu tak z důvodu několika zrušených voleb. Vzhledem ke stanovenému počtu zastupitelů a při sečtení jednotlivých voleb mohlo teoreticky přijít na radnici v Bučovicích 420 lidí a ve Slavkově 516 členů obecních výborů. Okruh zvolených obecních reprezentací v obou městech byl ovšem podstatně užší. Pro Bučovice se sice nepodařilo zjistit jména dvou členů obecního výboru zvoleného roku 1861, kromě této neznámé dvojice však bylo ve sledovaném období dohledáno 164 osob. Na radnici ve Slavkově usedlo jen 156 mužů, což svědčí o podstatně menší obměně zastupitelů tohoto města. Důvodem samozřejmě byla opakovaná volba stejných osob, což všeobecně nebylo něčím výjimečným, přestože jediné zvolení bylo v obou městech nejčastější. Ačkoliv činnost v obecní samosprávě vyžadovala jisté pracovní a časové nasazení, mnozí zastupitelé zůstávali členy výborů po několik funkčních období. Na radnici zasedali do doby, než vypršel jejich mandát, nebo se z místní samosprávy vytráceli, protože se stěhovali, rezignovali či umírali (v obou městech byl 10% podíl zastupitelů, kteří působili v samosprávě až do smrti).

Graf 2: Počet členů obecních výborů s uvedením počtu zvolení v Bučovicích v letech 1850–1911 a ve Slavkově v letech 1850–1913

²⁸² Moravský obecní řád v § 21 uváděl: „Údové výboru a náhradníci, též údové představenstva volí se na tři léta a zůstanou i po tomto čase v úřadu dotud, pokud se nezřídí nové zastupitelstvo obecní.“

Počet opakovaných zvolení měl sestupnou tendenci, jak ukazuje Graf 2. Ve Slavkově bylo poměrně časté zvolení téže osoby do pěti obecních výborů a jeden muž byl zvolen dokonce desetkrát. Byl jím Emerich Valníček, který se stal zastupitelem poprvé v roce 1876 a v letech 1885 až 1910 zastával úřad starosty. V Bučovicích bylo o poznání více jedenkrát zvolených zastupitelů. Ovšem jednomu muži se podařilo, že byl zvolen jedenáctkrát, a dva dokonce dvanáctkrát. Do této trojice patřil Josef Racek, který byl poprvé zvolen do obecního výboru v roce 1873 a v letech 1886 až 1911 zastával post starosty. Dlouholetý první radní Karel Budík působil v obecní samosprávě Bučovic ve sledovaném období vůbec nejdéle, a to mezi roky 1870 a 1911.

Příklady jiných obcí potvrzují, že členství v obecních výborech, které trvalo 20 nebo i více let, nebylo zcela výjimečným jevem.²⁸³ Kontinuita v obecním výboru však nebyla způsobena výhradně opakovanou volbou stejných osob, ale také působením mužů, mezi kterými existovaly pokrevní a příbuzenské vztahy. V obou městech lze vysledovat docela propletenou síť otců se syny, bratrů, zeťů, tchánů a švagrů. V souboru slavkovských zastupitelů byla přibližně polovina z nich příbuzensky svázána s někým, kdo taktéž působil v místní samosprávě (buť ne ve stejnou dobu). V Bučovicích byl tento podíl o něco nižší, ovšem po dobu půl století stáli v čele města starostové pocházející ze dvou rodin.²⁸⁴

Nyní si všimněme indikátorů, které ukazují na změny a zvraty ve složení obecní samosprávy. Při analýze skladby obecních výborů obou měst je možné věnovat pozornost tomu, kolik zastupitelů usedlo k jednacímu stolu na radnici vůbec poprvé. Ovšem jako vhodnější se mi jeví sledovat, jaký díl zvolených zastupitelů působil na základě volby již v předchozím obecním výboru. Návraty do zastupitelstva po více letech mimo radnici totiž nebyly zcela ojedinělé. Situaci v obou městech názorně ukazuje Graf 3.

Podobně jako v jiných městech dané doby v Bučovicích a ve Slavkově převážně platilo, že nově zvolený obecní výbor se svým složením většinou nelišil od toho předchozího. Zpracované údaje opět potvrzují zjištění, že personální obměna byla výraznější v Bučovicích. U tohoto města je zřejmý mimořádně malý podíl zastupitelů, kteří byli zvoleni jak v roce 1850, tak opakovaně roku 1861. Vyšší podíl nových mužů na radnici jistě ovlivnila jedenáctiletá přetržka v komunálních volbách, ovšem ta nemohla být jedinou příčinou velké personální obměny, jak ukazuje situace ze

²⁸³ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2247.

²⁸⁴ Srov. Přílohu 1 a Přílohu 2.

Slavkova, kde k zásadní fluktuaci roku 1861 nedošlo. V jiných městech se tak dělo a Jiří Klabouch to zevšeobecnil, když napsal, že tento rok přinesl zásadní změnu v obecní samosprávě, neboť z radnic zmizeli obecní funkcionáři zdiskreditovaní v Bachovské éře.²⁸⁵ Použité prameny neumožňují zodpovědně zhodnotit, zda byla Klabouchova teze platná také pro Bučovice. K další velké proměně došlo u obou měst v roce 1864, kdy však příčinou byla především skutečnost, že nové obecní výbory konstituované na základě moravské obecní legislativy byly početnější než ty předešlé,²⁸⁶ takže příchod nových osob byl jednoduše nezbytný. V Bučovicích však k obměně výboru přispěla také asi poměrně vzrušená atmosféra voleb, kterou napovídá nejvyšší zjištěná účast voličů (80 %).

Právě volby, které přinesly změnu kurzu místní politiky, byly mnohdy spojeny s vysokou volební účastí a také s menším počtem zastupitelů, kteří přešli z předchozího výboru. Ukazuje se, že při větší obměně obecního výboru byla také častá změna na postu starosty. V Bučovicích přešlo do nových výborů méně než 60 % stávajících zastupitelů v již zmíněných šedesátých letech a pak roku 1879, 1883, 1886, 1900 a 1911. Když pomíneme rok 1900, kdy došlo v souladu se zákonem k navýšení počtu bučovických zastupitelů z 24 na 30 a příchod několika nových zastupitelů byl nevyhnutelný, zbylá léta skutečně přinesla volbu nových starostů. Za naprosto mimořádný lze označit bučovický volební rok 1911, a to nejen v místním měřítku či ve srovnání se Slavkovem. Tak malý podíl staronových zastupitelů (dva, tj. necelých 7 %) dosud nebyl v literatuře věnované analýze skladby obecních samospráv v druhé polovině 19. století zaznamenán.²⁸⁷

Ve Slavkově byla nejmenší míra staronových zastupitelů zjištěna k roku 1885 (je-li z výše uvedených důvodů pomínut rok 1861), kdy byl poprvé zvolen starostou Emerich Valníček. Ovšem i méně než poloviční obměna obecního výboru mohla znamenat „převrat“ na radnici. O tom a o důvodech zásadních změn ve skladbě výboru ve vztahu k politickému vývoji podrobně vypovídá další z kapitol této práce.

Pohlédneme-li opačným směrem, největší podíl staronových zastupitelů v Bučovicích i ve Slavkově dosáhl čtyř pětin členů obecního výboru, přičemž taková hodnota byla v Bučovicích zaznamenána pouze jednou, zato ve Slavkově hned pětkrát.

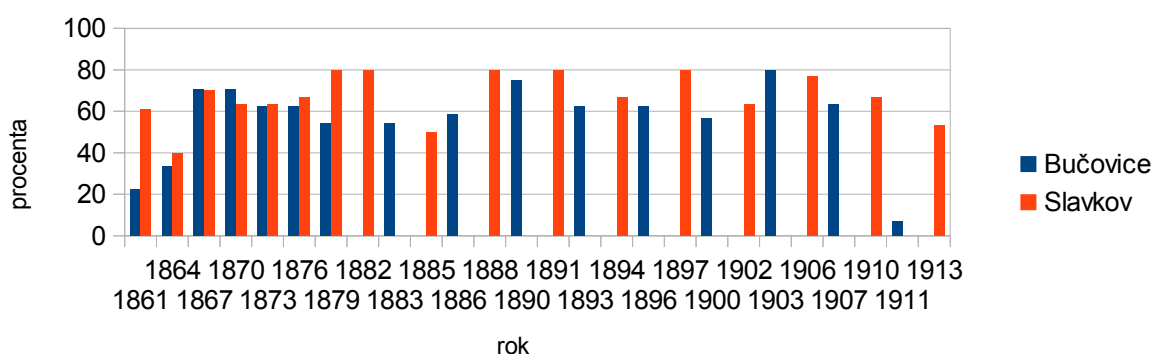
²⁸⁵ KLABOUCH, J.: *Die Gemeindeselbstverwaltung*, s. 59.

²⁸⁶ V Bučovicích tehdy došlo ke zvýšení z 18 na 24 zastupitelů, ve Slavkově z 18 na 30.

²⁸⁷ Publikace ostravských historiků uvádí jako nejnížší zjištěnou míru kontinuity mezi obecními zastupiteli v Přerově roku 1910, kdy se jednalo o 30 % výboru. KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 77.

Personální obměna zastupitelů probíhala v obou obcích v určitých vlnách, ovšem nalézt mezi nimi nějaké korelace příliš dobře nejde. Výjimkou je polovina osmdesátých let, kdy došlo v obou městech k výraznějšímu nástupu nových lidí na radnici. Porovnání s jinými městy je pak ještě problematičtější. Rakouský výzkum měšťanstva dospěl k závěrům, že k výrazné personální obměně spojené s generační výměnou došlo u obecních samospráv v šedesátých letech. Toto však platí pro Bučovice pouze pro rok 1864 a ve Slavkově vůbec. S ohledem na zjištěné hodnoty také nelze souhlasit s tím, že těsně před vypuknutím první světové války již k zásadní generační výměně nedošlo, jak ukazuje rok 1911 v Bučovicích.²⁸⁸ Příčina tolika odlišností je prostá. Při sledování skladby obecních výborů pohlížíme na komunální politiku. A politické změny mohou probíhat ve velmi svižném tempu.

Graf 3: Podíl zastupitelů zvolených v Bučovicích a ve Slavkově, kteří obhájili předchozí mandát (1861–1913)

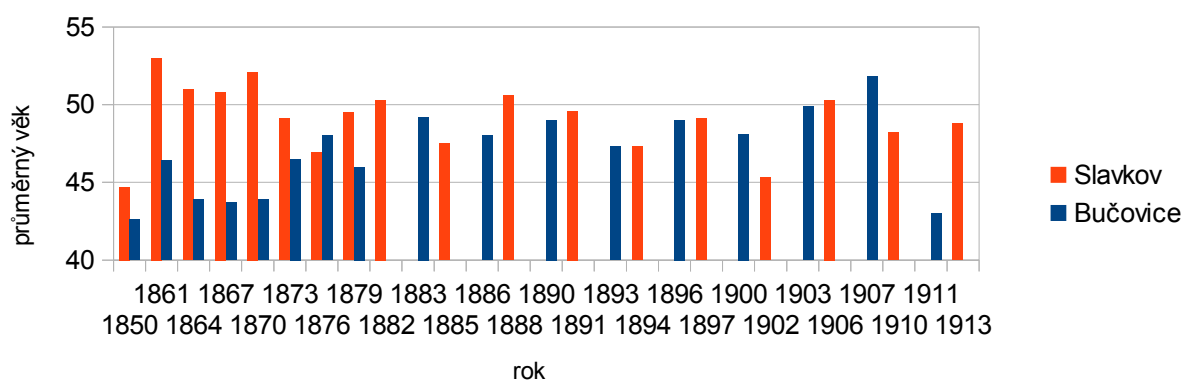
Změny v celkové struktuře obecních výborů se projevíly také v průměrném věku zastupitelů. Přestože nutně nemuselo platit, že nově zvolení členové obecního výboru musejí mít nižší věk, s větší obměnou obecních výborů přeci jen docházelo k omlazení. V Bučovicích byl průměrný věk všech zastupitelů ve sledovaném období k roku zvolení přibližně 47 let. Více mladých zastupitelů přivedly na radnici volby v šedesátých letech 19. století a v letech 1850 a 1911, kdy byl průměrný věk zastupitelů asi jen 43 let. Důvody tak nízkého průměrného věku zastupitelů na počátku sledovaného období nejsou zřejmé, naopak pro rok 1911 je odpověď snadná. Při mimořádně výrazné výměně obecních reprezentací spojené s vítězstvím pokrokářského bloku došlo k nástupu řady mladších komunálních politiků. Že se jednalo o mladší osoby, muselo

²⁸⁸ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2248.

být opravdu nápadné, protože předchozí obecní výbor byl vůbec nejstarším uskupením bučovických zastupitelů.

Průměrná výše věku zvolených zastupitelů ve Slavkově lehce přesáhla 49 let. Zcela v protikladu se situací v Bučovicích byly nejvyšší hodnoty ve Slavkově zjištěny v šedesátých letech. Vůbec nejvyššího věku zastupitelů (53 let) bylo ve Slavkově dosaženo v roce 1861, což bylo dáno velkým dílem znovu zvolených zastupitelů, kteří na radnici zasedali již od roku 1850. Nejnižší hodnota průměrného věku byla zaznamenána v letech 1850 a 1902.

Graf 4: Průměrný věk zastupitelů v Bučovicích a ve Slavkově v roce zvolení (1850–1913)

Zvolení osob mladších 30 let bylo výjimečné. Přesto k němu docházelo, vícekrát se tak stalo v Bučovicích. Zvolení mladého člověka pravděpodobně znamenalo, že šlo o osobu, která si stihla velmi rychle vybudovat náležitou prestiž. Vždyť až kolem 30. narozenin začal člověk získávat určitý respekt od okolí.

Nicméně například kníže Johann II. Liechtenstein byl v Bučovicích zvolen do zastupitelstva již ve svých 24 letech (dle zákonných požadavků v nejnižším možném věku). Jen o málo starší byli při prvním zvolení budoucí starostové Jan Janoušek a Josef Racek. Zvolení v mladším věku usnadňovala prestiž, kterou dávalo i vyšší vzdělání. Příkladem je volba 32letého lékaře Rudolfa Šebka, 29letého profesora reálky Karla Suchana a 31letého okresního soudce Gustava Lázničky. Ve Slavkově lze uvést příklad 33letého advokáta Karla Čermáka a 32letého kněze Františka Krchňáka. Přesto většinu mladých zastupitelů zvolených kolem 30. roku života tvořili živnostníci. Pokud se podíváme opačným směrem, hranice volitelnosti byla omezena přibližně 65 až 70 lety věku. Ať již byla úcta ke stáří rozšířena v obou městech v dané době jakkoliv, uvedený

věk byl jednoduše takový, že kolem jeho dosažení lidé buď umírali nebo se stahovali z veřejného působení a dále do obecní samosprávy nebyli voleni.

Pro zvolení za člena obecního výboru byla nepochybně nutná jistá míra vážnosti, ke které obvykle patřilo, že daná osoba založila vlastní rodinu.²⁸⁹ V Bučovicích bylo několik zastupitelů svobodných, ale drtivá většina komunálních politiků vstoupila do manželství. Navzdory tomu, že není možné vše zcela přesně s jistotou vyčíslit kvůli několika nezjištěným údajům, v Bučovicích přibližně jedna dvanáctina členů obecních výborů uzavřela manželství dvakrát. Stalo se tak vždy po úmrtí ženy a opakovaný sňatek tedy zajišťoval muži udržení rodinného zázemí, případně výchovu nedospělých dětí. Ve Slavkově podle zjištěných údajů do manželství nevstoupili pouze čtyři zastupitelé, vždy se však jednalo o kněze vázané povinností celibátu. Jedna osmina slavkovských zastupitelů vstoupila do manželství dvakrát, jeden dokonce třikrát. V jednom případě bylo zjištěno, že manželství bylo soudně rozloučeno. Při pohledu na rodinné poměry to byla ojedinělá skutečnost. Stejně tak bylo řídké, když se samotní zastupitelé narodili mimo manželství. V Bučovicích se jednalo o dva muže, ve Slavkově o jednoho. Společně pro ně platí, že všichni byli zvoleni do obecního výboru až v posledních předválečných volbách, kdy radnice obou měst ovládl blok pokrokářů.

Další rozbor složení obecních výborů dvojice zvolených měst umožňuje pohled na náboženskou a národnostní skladbu. V Bučovicích byli kromě katolických křesťanů zastoupeni také židé, jejichž podíl byl největší na počátku sledovaného období. V padesátých a šedesátých letech tvořili židé pětinu až čtvrtinu obecních reprezentací, od poloviny sedmdesátých let bylo jejich zastoupení podstatně nižší, ale až do konce sledovaného období vždy jeden či dva židé v obecním výboru zasedali. Z toho je patrné, že podíl židovských zastupitelů velmi přesně odpovídal podílu židů na celkovém obyvatelstvu Bučovic.

Zjištění o náboženské víře Slavkovanů na radnici není překvapivé. Místní židé měli vlastní politickou obec, takže v městské obci byli voleni pouze křesťané. Jednalo se o katolíky (přestože v několika případech po vzniku Československa z katolické církve vystoupili). Jedinou výjimkou byl evangelík Jan Karafiát, slavkovský lékař a strýc stejnojmenného autora Broučků.

---

²⁸⁹ „Z hlediska denního života středních vrstev měl v 19. století, zvláště v jeho první polovině, mnohem větší prestiž ženatý než svobodný muž, ten, kdo měl rodinu (kdo si ji mohl dovolit, kdo ji mohl zabezpečit).“ MACHAČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 220.

Sociální a profesní profil obecních reprezentací v Bučovicích a ve Slavkově do značné míry odpovídal skladbě obyvatel, respektive voličů. Při sestavování jednotlivých skupin posloužily za výchozí pramen sčítací operáty, které poskytují informaci o oboru činnosti každého jednotlivce (v některých letech byl uváděn hlavní i vedlejší obor činnosti). Tím pádem zde nejsou zastoupeny kategorie měšťanů a majitelů domů, přestože je možné se s nimi v jiných publikacích setkat.²⁹⁰ Do těch se dostaly patrně kvůli využití voličských seznamů jakožto zdrojů informací o profesi dané osoby. To se však v případě Bučovic a Slavkova ukázalo jako nevhodné. Označení měšťan bylo jednoduše i ve druhé polovině 19. století užívané jako stavovské označení, ale o profesi nic konkrétního nesdělovalo.²⁹¹ Jako měšťané byli v obou obcích zapsáni do seznamu voličů jak řemeslníci, tak i obchodníci a rolníci. Pokud jde o majitele domů, toto označení neznamenal, že by šlo o držitele domu, který mu zajišťoval obživu. Sestavovatelé voličských seznamů do kategorie majitelů domů prostě zařazovali ty osoby, které ze všech odváděných daní odváděly nejvyšší částku za domovní daň. Nebo jednoduše upřednostňovali tuto daň před daní z profese, což napovídá, že i ve druhé polovině 19. století přetrvávalo vnímání měšťana jakožto majitele domu ve městě. Proto lze najít v obou jihomoravských městech ve skupině majitelů domů různě zámožné osoby, většinou však méně majetné poplatníky, nikoliv majitele činžovních domů.²⁹²

V obou městech byli v obecních výborech většinově zastoupeni nejrozumnější živnostníci (za celé sledované období v Bučovicích 63 % a ve Slavkově 71 %), které lze do velké míry ztotožnit se starými středními vrstvami, ať již se jedná o samostatné rolníky, řemeslníky, obchodníky či hostinské.²⁹³ První se zabývali zemědělstvím, druzí

²⁹⁰ Srov. KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*.

²⁹¹ Ve využitých sčítacích operátech se objevovala také označení jako soused, domkař, čtvrtlánik atd.

²⁹² Tento úsudek potvrzuje například sonda do voličských seznamů z Bučovic pro rok 1906. V té době bylo u 44 % voličů uvedeno, že se jedná o majitele domu, nejvíce z nich při tom bylo zařazeno do třetího volebního sboru. Další početnou kategorií, která tvořila téměř 18 % voličů, byli majitelé pozemků. Ti byli téměř výhradně zastoupeni v třetím voličském sboru a často se jednalo o společníky bučovické obce, tedy lidí žijící mimo toto město. Až konkrétní uvedení pracovní činnosti ve voličských seznamech umožnilo vytvořit skupinu řemeslníků (12 % voličů), obchodníků a hostinských (9 %), úředníků (5,5 %), učitelů (2,5 %), svobodných povolání (1 %), podnikatelů (1 %) a kněží (0,5 %). Ostatní a neurčení tvořili zbylých 6,5 %.

²⁹³ Pohled z počátku 20. století na pojem živnost přináší Ottův slovník naučný: „Živností v národohospodářském smyslu rozumíme nejprve vůbec všelikou samostatnou a trvalou činnost hospodářskou, kterou jednotlivec sám nebo ve společnosti s jinými provozuje, aby si zabezpečil důchod trvalý. Spadá sem tedy i hospodářství polní a lesní (mluvíme u nás o živnostech selských) i veškeren průmysl a obchod i osobní služby a výkony, nikoliv však výroba pro potřebu vlastní domácnosti, aniž ojedinelé výkony, bez souvislosti s jinými, třeba za úplatu, předsevzaté, aniž konečně nesamostatná, námezdná práce ať v jakémkoliv postavení (úřednickém, dělnickém, nádenickém apod.) v podniku cizím.“ Ottův slovník naučný. *Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XXVII. díl, Vůz – Žižkowski*. Praha 1908, s. 852–853.

výrobní činností a poslední zprostředkováním služeb. Proto je vhodné rozdělení do tří skupin, přičemž pro zařazení mezi řemeslníky lze vycházet z toho, že pojem řemeslo zahrnoval všechny výrobní živnosti včetně potravinářských (řezníci a pekaři) i specifické služby (např. holiči). Mezi řemeslníky jsou zařazeni také zedničtí mistři a stavitelé ze sledovaných měst, přestože ti tvořili jakýsi mezistupeň mezi živnostníky a podnikateli.

Díky výsledkům výzkumu zveřejněným v dosavadní literatuře lze konstatovat, že početní převaha živnostníků v obecní samosprávě druhé poloviny 19. století nebyla vyhrazena stagnujícím maloměstům, přestože pro ně byla typická. Ostravští historici vypočítali,²⁹⁴ že o něco více než polovinu členů místní samosprávy tvořili živnostníci také ve větších a rychleji rostoucích městech, jako byl Přerov, Frýdek a Nový Jičín, i v tradičních zemských správních centrech v případě Olomouce a Opavy. Také v dynamicky průmyslové Moravské Ostravě tvořili živnostníci nejsilnější – byť ne většinovou – skupinu (42 %). Pouze ve Vítkovicích byli živnostníci početně převýšeni sociální vrstvou, která byla pro tuto „průmyslovou vesnici“ klíčová. Jednalo se o úředníky železáren, přičemž významnou část vítkovických zastupitelů tvořili také dělníci, což jinde nebylo obvyklé.²⁹⁵

Druhou nejsilnější skupinu tvořili v obou jihomoravských městech úředníci (téměř 13 % v Bučovicích a 14 % ve Slavkově). Mezi ty jsou počítáni jak okresní představení, soudci, vedoucí úředníci velkostatků a notáři, tak i další duševně pracující, byť šlo o pomocný kancelářský personál (např. diurnisté, tzn. písaři za denní plat).

Podnikatelé jsou kategorií, která byla v Bučovicích mezi obecními reprezentacemi zastoupena poměrně výrazně (téměř 7 %), zato ve Slavkově vůbec. Do této skupiny byli zařazeni majitelé bučovických průmyslových podniků a jeden podnikový manažer v případě ředitele dřevařské továrny.

Kromě úředníků tvořili pestrou skupinu vzdělanostních měšťanů příslušníci svobodných povolání,²⁹⁶ učitelé a kněží. Ti všichni byli dohromady v obou městech

²⁹⁴ Výsledky výzkumu ostravských historiků byly použity pro srovnání, přestože se jim nepodařilo ve všech městech zjistit údaje o sociálním a profesním profilu ke všem komunálním volbám. Určité odchylky pak může způsobovat skutečnost, že zmínění historici sestavovali skupinu komunálních elit tak, že k nim počítali nejen členy obecního výboru, ale i náhradníky.

²⁹⁵ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 180, 268, 361, 435, 507, 568, 615, 679; URBANITSCH, P.: *Die Gemenindevertretungen*, s. 2239–2245.

²⁹⁶ Za svobodná povolání lze považovat zdravotníky, jako byli ranhojiči, lékaři a lékárníci, z právníků pak pouze advokáty. Nejen soudce, ale také notáře je nutné řadit k úředníkům. O soudcích uváděl Ottův slovník naučný: „Soudce jest v Rakousku státní úředník povoláný k vykonávání pravomoci přikázané řádným soudům.“ Ottův slovník naučný. *Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XXIII. díl, Schlossar – Starowolski*. Praha 1905, s. 706. Podle zákona č. 75/1871 ř. z. byl notář správcem státního

zastoupení srovnatelnou měrou (společně v Bučovicích přes 11 %, ve Slavkově 12 %). Duševně pracující měšťané stáli častěji na špici samosprávy ve Slavkově, z šesti slavkovských starostů to byla polovina – lékárník, nižší kancelářský úředník a advokát. V Bučovicích, kde bylo zvoleno ve sledovaném období sedm starostů, byli kromě jednoho lékárníka všichni místními živnostníky.

Mimo typickou skupinu měšťanstva a středních vrstev společnosti stáli na jedné straně dělníci, z opačné strany společenského spektra pak šlechticí velkostatkáři. Zatímco v obou městech pronikl do samosprávy jen jeden šlechtic, zastoupení dělníků bylo v případě Bučovic podstatně početnější (v Bučovicích přes 4 %, ve Slavkově necelé procento).

Nalezení obdoby pro bučovické a slavkovské poměry, které jsou si až na výskyt podnikatelů a dělníků v obecních výborech velmi blízké, není jednoduché. Vysoký, asi dvoutřetinový, podíl živnostníků byl zaznamenán také v o něco větším Příboře. V tomto městě však byl podíl úředníků v porovnání s oběma městy méně než poloviční. Zato učitelé měli v Příboře cestu na radnici otevřenou, jejich zastoupení bylo v porovnání s oběma městy více než trojnásobné. Z o něco větších měst se bučovickým a slavkovským poměrům přiblížil Frýdek. Zde byl zjištěn obdobný podíl učitelů, duchovních a úředníků jako v Bučovicích a ve Slavkově. Situaci v Bučovicích se blížil také podíl podnikatelů. Zato účast živnostníků byla podstatně nižší a podíl svobodných povolání asi dvakrát vyšší.²⁹⁷ Shrnutí je tedy jasné. Byť lze vysledovat v městech podobné velikosti a hospodářského významu určité podobnosti, každá lokalita byla případem sama o sobě.

Podstatnější spíše je, všimnout si, jak se sociální a profesní profil obecních reprezentací proměňoval v čase. Peter Urbanitsch ve svém syntetizujícím článku, který těžil z poznatků publikovaných v případových studiích, konstatoval, že lze jen těžko vysledovat zobecňující trend. Složení obecních výborů se odvíjelo od místního prostředí, proto docházelo k nejrůznějším scénářům. Přesto shrnul, že komunální reprezentace prošly v druhé polovině 19. století zřetelnou proměnou, přičemž docházelo

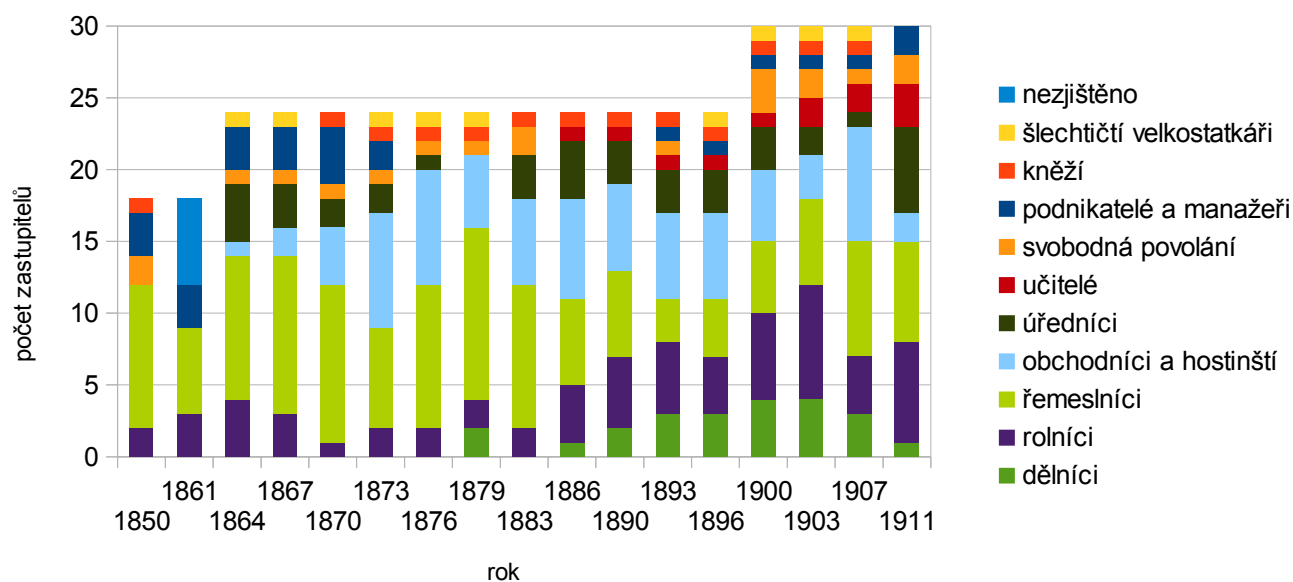

úřadu. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XVIII. díl, Navary – Oživnutí.* Praha 1902, s. 438–439. Je proto zarážející, že ostravští historikové zařadili soudce a notáře k příslušníkům svobodných povolání, srov. KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 80, pozn. 35.

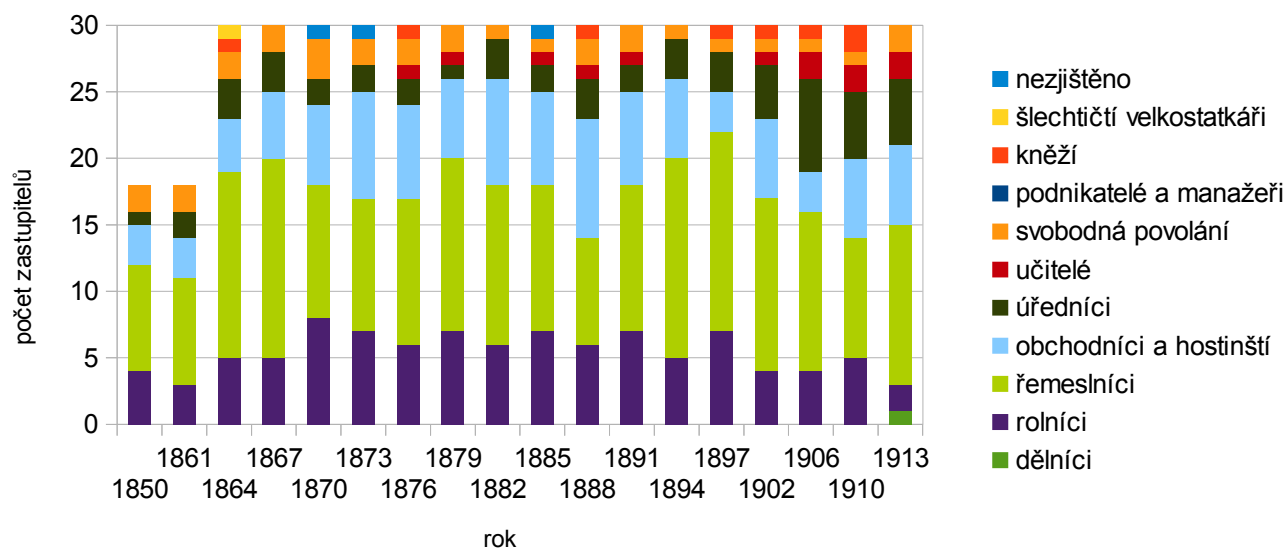
²⁹⁷ Mezi lety 1869 a 1910 došlo v Příboře k nárůstu počtu obyvatel z 4 594 na 5 405 a ve Frýdku z 5 170 na 9 879. Tamtéž, s. 334, 361, 663, 679.

k prorůstání starousedlých měšťanských vrstev s novými. A ty posledně jmenované postupem doby nabývaly na významu.²⁹⁸

Graf 5: Socio-profesní skladba ustavených obecních výborů v Bučovicích (1850–1911)

Graf 6: Socio-profesní skladba ustavených obecních výborů ve Slavkově (1850–1913)

²⁹⁸ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, 2239–2241.

V prostředí obou sledovaných měst je patrné, že ke změnám docházelo, ale nedělo se tak (s výjimkou roku 1911 v Bučovicích) nijak překotně. Lze opravdu hovořit o postupném prorůstání starých a nových obecních reprezentací. Je ovšem zároveň patrné, že osoby, které lze řadit k novým středním vrstvám, se objevily již v prvním obecních výborech zvolených v roce 1850. Tehdy na obě radnice přišli příslušníci svobodných povolání, v případě Bučovic navíc také podnikatelé a ve Slavkově úředníci. Ti pak až na výjimky v zastupitelstvech obou měst nadále nechyběli a jejich zastoupení bylo od počátku 20. století ve Slavkově a při posledních předválečných volbách v Bučovicích opravdu silné. Časem začali v obecních výborech působit také učitelé. Ve Slavkově tomu tak bylo od poloviny sedmdesátých a v Bučovicích od poloviny osmdesátých let. Novou skupinou byli také dělníci. Na bučovické radnici se vyskytli poprvé koncem sedmdesátých let a od poloviny let osmdesátých již byli trvalou součástí obecních výborů. Ve Slavkově byl zvolen jediný dělník ve sledovaném období roku 1913.

5.3 Živnostníci

Význam veřejného vlivu živnostníků v obou jihomoravských maloměstech je zřejmý z jejich početního zastoupení. Nyní si však všimněme této skupiny z pohledu hospodářského významu a sociálního postavení. Živnostenstvo na radnicích v Bučovicích a ve Slavkově bylo skupinou sociálně dosti různorodou už proto, že do ní patřili jak řemeslníci a obchodníci s hostinskými, tak i rolníci. Zemědělci se mezi obecními reprezentacemi velkých měst nevyskytovali, zato v Bučovicích a ve Slavkově tvořili důležitou součást obecních výborů, v obou případech asi pětinu všech živnostníků.

Do správy města zasahovali rolníci již v předbřeznové éře, kdy patřili ke skupině místního stavovského měšťanstva. Prvním bučovickým starostou zvoleným v roce 1850 byl rolník Petr Weger, jeho nástupcem byl zemědělec Petr Janoušek, který stál v čele města do poloviny sedmdesátých let, a rolníkem byl také Vincenc Janoušek, starosta z let 1884 až 1886. Ve Slavkově během sledovaného období žádný starosta rolníkem nebyl, zato však v prvních desetiletích patřili zemědělci k předním daňovým plátcům.

Josef Fuhrich vzpomínal na Bučovice, kde se narodil v šedesátých letech předminulého století, a na zdejší rolnické usedlosti takto: *„Většinou žili v nich čtvrtlánici, kteří se těžce lopotili na 25 měřách pozemků. Půllánků bylo mnohem méně,*

*a těch vlastníků, kteří měli již asi 100 měr, bylo jen několik. Všichni si chlubitě říkali, že jsou »měšťané«. Na hodnosti jim však nebylo, jestliže vyjížděli zvolna ze svých stavení s kravami, zapřaženými do vozu nebo pluhu na pole [...]. Manželky a dcery měšťanů poctivě pomáhaly při hospodářství a nestyděly se za žádnou práci. Ale v neděli a ve svátek chodily do kostela pěkně nastrojeny s klobouky na hlavách a byly z nich městské »paničky« a »slečinky«.*²⁹⁹ Podle tezí Jany Macháčové a Jiřího Matějčka lze mezi tehdejší střední vrstvy řadit sedláky, kteří hospodařili na více než pěti hektarech polí.³⁰⁰ Tato hranice se přibližně překrývá s pozemkovou držbou čtvrtlánků, kterých mělo být v Bučovicích nejvíce. Pokud bychom za kritérium pro zařazení ke středně zámožnému měšťanstvu zvolili hodnoty daňové poplatnosti, které použil Lukáš Fasora pro Brno, patřili by k nim poplatníci odvádějící 100 až 1 000 zlatých daní či ekvivalent v korunách. Takoví rolníci se v obou městech nacházeli, zůstávali však v menšině. Častá výše odváděných daní byla mezi 20 a 40 zlatými, což dostačovalo v obou městech po celou sledovanou dobu k zařazení do druhého volebního sboru. U zemědělců ovšem byly zjištěny také podstatně nižší hodnoty daně. A to zejména u mužů, kteří ve stáří již nevykonávali dřívější řemeslo a ve sčítacích operátech uvedli, že jsou majiteli polností. To patrně souviselo s životními cykly člověka. Starý řemeslník skončil s živností a hospodařil pouze na svých polnostech nebo žil z jejich pronájmu. Ostatně v obou městech bylo zcela obvyklé mít i v době provozování řemesla alespoň malé hospodářství. Dále bylo u sledovaných živnostníků docela časté, že během života změnili hlavní zdroj své obživy. A zemědělství se pro ně často stávalo jistějším zdrojem živobytí než upadající řemeslná odvětví (např. bednářství, tkalcovství, škrobařství). Zdá se, že v prostředí Bučovic a Slavkova platilo známé rčení o zlatém dnu spíše pro zemědělství než pro řemeslo.

Rolníci v Bučovicích žili především v přízemních domech podél komunikace, která v severní části přetíná náměstí. Ve Slavkově bydleli rolníci v podobně vyhlížejících staveních, která se nacházela v bývalých předměstích, tedy na Špitálce a v Bučovské (dnes Bučovické) ulici. Přestože v rolnické rodině bylo obvyklé zapojení všech k práci v hospodářství, zcela běžná byla v obou městech také přítomnost nájemných pracovních sil v domácnosti. Ty byly označovány ve sčítacích arších jako čeledíni, děvečky či služky v hospodářství.

²⁹⁹ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 8.

³⁰⁰ MACHÁČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 257.

Skutečnost, že lidé 19. století často teprve směřovali k vykonávání jednoho stále a odborně vykonávaného zaměstnání, je velkým úskalím pro statistické podchycení živnostníků a pro jejich rozdělení do kategorií rolníků, řemeslníků, obchodníků a hostinských. Výjimečné nejsou případy, kdy jedna osoba byla rolníkem a zároveň řemeslníkem nebo třeba hostinským a rolníkem. Josef Fuhrich tak vzpomínal na svého otce: „Živnost hostinská byla mu jen prostředkem, aby mohl přikupovati nová a nová pole a na nich hospodařiti.“³⁰¹ U některých měšťanů je souběžné vykonávání dvou zaměstnání patrné z údaje o vedlejším oboru činnosti uvedeného ve sčítacím operátu. Jindy postačí pohled na data o sečteném hospodářském zvířectvu v domě, aby bylo zřejmé, že řemeslo uvedené jako hlavní obor činnosti nebylo jediným zaměstnáním dané osoby. Oddělit proto bučovické a slavkovské rolníky od řemeslníků a obchodníků s hostinskými tlustou čarou jednoduše není možné.

Podívejme se tedy na živnostníky ještě jednou v souhrnu. Pohlédneme-li na mezigenerační sociální mobilitu, pak téměř polovina bučovických živnostníků vykonávala po určitou část života obdobné zaměstnání jako jejich otcové. Ve Slavkově bylo to samé zjištěno pro více než čtvrtinu živnostníků, ovšem vypovídací hodnota tohoto údaje není příliš velká kvůli tomu, že u třetiny otců se nepodařilo zjistit jejich povolání. Bylo to dáno především tím, že matriční zápisy stále obsahovaly stavovské označení měšťan, které pro určení nestačí. Živnostníci byli dle zjištěných údajů velmi stabilním obyvatelstvem, které se v porovnání s jinými profesními a sociálními skupinami vyznačovalo malou územní mobilitou. Více než dvě třetiny bučovických zastupitelů-živnostníků se narodily v tomto městě. Ve Slavkově pak byl podíl rodilých Slavkovanů a Špitálských mezi živnostníky více než třičtvrtinový. Z toho však nelze usuzovat, že živnostníci žili zcela usedlým životem. Vždyť v řemesle bylo po dlouhou dobu důležitým završením odbornosti vykonání vandru. Na něm se tovaryši mohli seznámit s novými výrobními postupy a srovnat je s těmi, které byly obvyklé v místě, kde se vyučili. Příkladem toho, že na takovém vandru mohl člověk dojít dosti daleko, je život Jana Osolsobě, stolaře a dlouholetého starosty z nedalekého Rousínova. Ten se vyučil v rodné obci stolařem, poté pracoval v Brně, ve Vídni a v Pešti. Několik let strávil také za hranicemi monarchie na Balkáně a poté se vrátil do Rousínova.³⁰²

Jaké bylo zastoupení řemeslníků v čele samospráv? Ve Slavkově a v Bučovicích byli starosty jen dva. Ve Slavkově to byl mlynář Jan Koláček, který se ale stal

³⁰¹ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 28–29.

³⁰² SOKA Vyškov, f. Archiv města Rousínova, bez inv. č., Obecní kronika 1876–1907, s. 12.

„profesionálním politikem“, jak plyne ze sčítacích archů, ve kterých uváděl ke zdroji obživy, že je starostou města a předsedou okresního silničního výboru. Bučovickým starostou z řad řemeslníků byl stolař František Racek.

Pohled na řemeslníky ukazuje, že nešlo o lidi, jejichž hospodářský život by plynul beze změn. Spíše tomu bylo naopak. Ostatně v turbulentní době druhé poloviny 19. století tomu mohlo být jen těžko jinak. Již výše byla připomenuta tkalcovská tradice v Bučovicích a jejím potvrzením je to, že tkalci byli vůbec nejpočetnějšími řemeslníky mezi zdejšími zastupiteli. V obecních výborech však zasedali spíše v první polovině sledovaného období, což odpovídá zjištěním o úpadku tohoto oboru v Bučovicích. V prvních moderních komunálních volbách získali silnou pozici také bučovičtí bednáři, ti se však z obecních výborů brzy zcela vytratili, což opět souvisí s obecnějším trendem úpadku tohoto řemesla.

Ve Slavkově bylo dlouho příznačným a rozšířeným řemeslem škrobařství. V dopise zaslaném v šedesátých letech do Moravské orlice stálo: *„Kdož by pomyslíl, že nás zde velice zajímají zprávy ze Severní Ameriky, z bojiště! A přece jest tomu tak, neboť na ukončení této bratrovražedné války závisí, jak zde aspoň za to máme, i naše obživa. [...] Továrny na bavlněné zboží se zastavily, aneb jenom slabě, co a jak nutná potřeba káže, pracují, a tím velice také kleslo spotřebování pšeničného škrobu, jehož vyráběním většina obyvatelstva Slavkovského se zabývá a se živí.“*³⁰³ Hlavním důvodem úpadku tohoto oboru však nebyla válka Severu proti Jihu, nýbrž nástup tovární výroby.

Přesto byli škrobaři nejčastěji zastoupenými řemeslníky mezi slavkovskými zastupiteli (jednalo se přibližně o osminu živnostníků), a to ještě i na přelomu století. Poměrně dlouho a v relativně velkém počtu působili na slavkovské radnici také kožešníci, jejich podíl se však časem také zmenšoval.

Díky údajům o daňové poplatnosti je možné vysledovat řemesla, která lze označit za poměrně chudá, a naopak živnosti, které byly zdrojem slušných příjmů. Mezi chudá řemesla v 19. století patřila obvykle ševcovina a krejčovství. Zjištěné údaje v Bučovicích a ve Slavkově tuto skutečnost pro krejčí příliš nepotvrzují. Ale je možné zmínit jeden případ nezámožného krejčího Františka Křížanovského, aby bylo zřejmé, že do užšího vedení města se nedostávali výhradně lidé ekonomicky úspěšní. Tento muž odváděl pouze několik zlatých daně, ale po celou dobu svého působení v obecní samosprávě (od roku 1864 do roku 1892, kdy zemřel) zastával post radního. V obecním

³⁰³ Moravská orlice, 16. 12. 1864.

představenstvu byl stoupencem zájmů třetího volebního sboru, tvořeného do velké míry domkáři.

Zato potravinářské živnosti byly poměrně dobrým zdrojem obživy, jak ukazuje daňová výkonnost řezníků a pekařů. Všeobecně platí, že potravinářské živnosti představovaly v 19. století určitou jistotu, protože je nepostihl nástup tovární výroby tak, jako se dotkl bednářů, tkalců, škrobařů či zcela zanikajících řemesel (např. puškařství). V závěru sledovaného období se mezi zastupiteli vyskytovali řemeslníci spojení s tehdy perspektivní výrobou, jako byli například zámečníci. Nedá se však říci, že by se jim v maloměstském prostředí Bučovic a Slavkova podařilo nějak zvlášť zbohatnout, ačkoliv v jiných městech tomu mohlo být jinak.

Potřeba reagovat na měnící se hospodářské podmínky je zřejmá ze změny ve vykonávané profesi u některých řemeslníků, kteří působili v bučovické a slavkovské samosprávě, případně z mezigeneračních změn, ke kterým navzdory silnému „dědění profesí“ docházelo. Řemesla, která neměla v 19. století dobré vyhlídky do budoucnosti, byla častěji vykonávána otci zastupitelů než jimi samotnými. Ti se pak věnovali perspektivnějšímu řemeslnému oboru, obchodu či zemědělství.

Domácnosti řemeslníků byly spjaty s provozem živnosti, a jejich součástí tak byli učni a tovaryši. Majetnější řemeslníci však disponovali také osobním služebným personálem, jak plyne z údajů o sčítání obyvatel obou měst.

Josef Fuhrich vzpomínal: „*Můstkem mezi honorací* [tj. vzdělanostním měšťanstvem, pozn. aut.] *a měšťany* [tj. rolníky a řemeslníky] *bylo několik obchodníků na náměstí.*“ Pro obchodníky a hostinské bylo časté, že se jejich profese lišila od povolání otců, což také koresponduje s růstem počtu obchodů a pohostinství v obou městech. Na konci sledovaného období došlo zejména k rozšíření počtu odborných prodejen. Ovšem velmi úspěšnými živnostníky byli obchodníci smíšeným zbožím. Příkladem je dlouholetý starosta Bučovic Josef Racek. Ten byl synem rolníka, ale koncem šedesátých let koupil dům na náměstí, ve kterém začal provozovat kupeckou živnost, a v následujícím desetiletí již patřil do první desítky největších daňových plátců v Bučovicích. Krátce po přelomu století nechal postavit dvoupatrový činžovní dům v ulici ústící do náměstí a o několik let později byl vybudován (jeho synem) na náměstí místo původního kupeckého domu dvoupatrový činžovní a obchodní dům.³⁰⁴ O množství kapitálu, který se podařilo Josefu Rackovi nakumulovat, bohužel zevrubně

³⁰⁴ Jedná se o dům s reliéfem Merkura na nároží, dnes Smetanova 184.

nesvědčí pozůstalostní spis, protože veškeré své jmění předal již za života synovi.³⁰⁵ Nicméně na příslušnících čtyř generací Racků, kteří vykonávali živnost – šlo o rolníka, řemeslníka a dva obchodníky (ačkoliv mladší převzal živnost otce až poté, co ukončil své zaměstnání bankovního úředníka) – je patrné, jak rozdílný jejich život byl, přestože se stále jednalo o živnostníky. Jednoduše lze konstatovat, že staré měšťanské vrstvy nebyly neměnné. Být živnostníkem a patřit ke staroměšťanským vrstvám neznamenal být nezámožným člověkem.

Obchodníci a hostinští patřili k předním daňovým poplatníkům v obou městech a mnozí se díky platbě daně vyšší než 100 zlatých řadili ke středním měšťanským vrstvám. Někteří tuto sumu snadno překročili, protože odváděli na dani stovky zlatých ročně. Daňově méně výkonní, a tedy méně majetní, byli ti, kdo obchodní živnost vykonávali při svém řemeslu, jako například krejčí, kteří prodávali látky.

Obchodníci a hostinští využívali finanční prostředky jednak k rozmnožení svého jmění, ale také k tomu, aby svým dětem umožnili získání lepšího vzdělání. Příkladem je hostinský Josef Fuhrich, z jehož sedmi dětí všech pět chlapců studovalo. Lékárník Karel Fuhrich vzpomínal: „*Náš otec byl pro poctivost a spořivost u ostatního občanstva ve veliké vážnosti, jen to mu zazlívali, že má tolik studentů a že pro ně vše obětuje.*“³⁰⁶ Co se týká mobility samotného hostinského Josefa Fuhricha, byla docela výrazná. Narodil se ve Slezsku v rodině podruha a do Bučovic přišel jako velitel četnické stanice. Jak napsal jeho syn: „*Mohl se státí listovním u soudu, ale raději si zvolil v r. 1864 povolání hostinského v místě svého posledního působiště v Bučovicích. K této velké a rozhodující změně jeho života došlo, když si učinil známost se svou pozdější manželkou. Byla dcerou hostinského Františka Racka, který zastával i čestnou funkci kostelníka. A s dcerou dostal také jeho hostinec »U bílého kříže« v Bučovicích.*“³⁰⁷

V souhrnu lze říci, že živnostenský stav byl v Bučovicích i ve Slavkově velmi diferencovaný, což se projevilo v pracovním životě, majetnosti, kvalitě bydlení či ve složení domácnosti. Přehledná charakteristika živnostenstva jako celku proto není možná. Živnostníci patřili jak k drobnému měšťanstvu, tak také ke středním vrstvám a v maloměstském prostředí i k ekonomickým špičkám. Obchodnická a hostinská živnost byly poměrně dobrým předpokladem jak pro solidní obživu, tak i pro fungování v obecní samosprávě už kvůli prostému faktu, že obchodníci a hostinští byli v neustálém

³⁰⁵ SOkA Vyškov, f. Okresní soud Bučovice, inv. č. 1416, k. 487, pozůstalostní řízení Josefa Racka.

³⁰⁶ FUHRICH, K.: *Vzpomínky*, s. 31.

³⁰⁷ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 26–27.

kontakty s lidmi. Ostatně ze třinácti starostů, kteří stáli v čele Bučovic a Slavkova, byli čtyři obchodníky nebo hostinskými. Obchodníky byli také vůbec nejdéle působící starostové Josef Racek a Emerich Valníček.

5.4 Duševně pracující

Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova tvořili nemalou měrou také vzdělanostní měšťané (*Bildungsbürgertum*), šlo o více než čtvrtinu všech členů obecních výborů. I oni byli velmi různorodou skupinou, která však měla jedno společné: při získávání obživy se nevěnovali manuální práci.

Nejpočetnější skupinu středostavovských vzdělavců v obou městech tvořili nejrůznější úředníci. Již na počátku sledovaného období byl do obecní samosprávy Slavkova zvolen jeden úředník soudu. Státní úředníci se pak objevovali ve Slavkově po celou sledovanou dobu, zato zastoupení úřednictva velkostatku nebylo ve Slavkově dlouhou dobu žádné. V Bučovicích byli „knížecí“ úředníci (to znamená velkostatku a centrální účtárny) velmi častými členy obecních výborů. Pokud jde o profesní život státních úředníků z počátku sledovaného období, tak se jednalo většinou o muže, kteří dříve působili v rámci patrimoniálních úřadů.³⁰⁸

Úředníci patřili k menšině zastupitelů, jejichž rodiště se nenacházelo ve sledovaných městech, ale poměrně daleko od nich. S tím souvisí i jejich jazykové preference. Přestože obcovací řeč nebyla v prvních desetiletích sledovaného období ve sčítacích operátech zjišťována, je nepochybné, že úředníci státních úřadů i velkostatku hovořili primárně německy. Svědčí o tom memoáry i skutečnost, že úředníci v obou maloměstech navštěvovali německé spolky či stolové společnosti (v dobové terminologii kasina).³⁰⁹ V případě bučovických úředníků velkostatku však spolehlivě pro období přelomu století platilo, že jejich znalost češtiny byla slušná. V česky psané korespondenci se běžně podepisovali českou podobou svého jména.³¹⁰ U státních úředníků byla předpokládána znalost jazyka užívaného v místě působení. Během doby byli do Bučovic a Slavkova dosazováni nejen úředníci češtiny znalí, ale přímo čeští. Někteří z nich se narodili na různých místech v Čechách a příchod těchto osob nepochybně přispíval k rozvoji českého národního hnutí v obou sledovaných

³⁰⁸ VYSKOČIL, Aleš: *Slovník představitelů politické správy na Moravě v letech 1850–1918*. Praha 2011, s. 96, 190, 244,

³⁰⁹ FUHRICH, K.: *Vzpomínky*, s. 2–3; ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 21; SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 710, kart. 68, Concordia 1880–1915; Moravská orlice, 20. 10. 1882.

³¹⁰ Jednalo se o Wilhelma Sommera podepsaného Vilém a Theobalda Wintera podepsaného jako Děpolt. SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 741, kart. 70, Oslavy majitelů panství.

maloměstech. Z Čech pocházel také František Novák, který byl jediným slavkovským zastupitelem z řad úřednictva velkostatku. K rozvoji národního hnutí v maloměstském prostředí přispívalo také to, že mladší generace Moravanů odcházela studovat do Prahy, což mělo pro vzdělané měšťanstvo při identifikaci s českým národem velký vliv.³¹¹ Také někteří soudní úředníci působící v Bučovicích a ve Slavkově koncem 19. a počátkem 20. století byli absolventy pražských práv.³¹²

Liechtensteinští úředníci bydleli v Bučovicích obvykle v těsné blízkosti prostor, ve kterých pracovali, tedy přímo na zámku. V něm ovšem sídlily dlouho také státní úřady, neboť nová budova okresního soudu byla postavena až krátce před válkou.³¹³ Ve Slavkově se nacházelo sídlo okresního soudu a berního úřadu v domě pronajatém od obce, který stál hned vedle radnice.³¹⁴ Státní úředníci z obou měst bydleli obvykle v pronajatých bytech domů ve středu města, ať již to bylo přímo na náměstí nebo v blízkých ulicích, ve Slavkově pak zejména v Panské ulici.³¹⁵ Bydlení v nájmu odpovídá značné územní mobilitě úřednictva, neboť všichni procházeli „úředním kolečkem“, kdy byli dosazováni na různá místa v rámci korunní země či za jejími hranicemi.³¹⁶ Za výjimku lze považovat to, že si soudce Gustav Láznička nechal postavit v Bučovicích nedaleko soudní budovy vlastní vilu.³¹⁷

Mezi úředníky, kteří působili v obou sledovaných městech a pronikli do samospráv, nebylo mnoho místních rodáků. Platí to především pro Bučovice. Ve Slavkově se téměř třetina úředníků narodila, jednalo se však vždy o úředníky místních peněžních institucí či o nižší kancelářský personál.

Zastupitelé volení z řad státního úřednictva a z úředníků velkostatku jistě měli ve společnosti maloměst velmi uznávané postavení. Důvodem bylo už to, že většinou nešlo o řadové úředníky, nýbrž o muže pracující na vedoucích pozicích. Přestože inteligenční voličům stačilo pro začlenění do komunálního elektorátu již formální vzdělání, majetkové poměry úředníků byly pro zařazení mezi voliče více než dostačující. Je možné předložit několik konkrétních údajů. Okresní představený ve

---

³¹¹ Příkladem z Bučovic je Josef Fuhrich, který taktéž studoval v Praze a o tomto městě napsal ve své třetí memoárové knize. FURÝCH, J.: *Zlatá Praha*. Praha 1932.

³¹² MZA, f. C 136 – Krajský soud Brno, nezpracované dodatky, osobní spis G. Láznička, osobní spis J. Burjanek, osobní spis A. Čermák.

³¹³ Dnes Vyškovská 486, kde sídlí Základní umělecká škola Bučovice.

³¹⁴ Dnes Palackého náměstí 65, budova využívaná městským úřadem.

³¹⁵ Panská ulice ve Slavkově byla v roce 1915 přejmenována na Husovu třídu a tak se jmenuje i dnes.

³¹⁶ Srov. VYSKOČIL, A.: *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*. Praha 2009.

³¹⁷ MZA, f. C 136 – Krajský soud Brno, nezpracované dodatky, osobní spis G. Láznička; SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 630, kart. 49, Soukromá výstavba 1905–1913.

Slavkově Johann Rittman platil v polovině šedesátých let 10 zlatých přímých daní. Tato hodnota se jeví jako malá, je však potřeba uvědomit si, že na rozdíl od domácích živnostníků nebyla navýšena o daň placenou z polností a vlastnictví domu. Roční plat Johanna Rittmana bez příplatků tehdy činil asi 1 500 zlatých.³¹⁸ Okresní soudce v Bučovicích Gustav Láznička před první světovou válkou odváděl pouhých 15 korun daně (vše z příjmu). Jeho plat na počátku války dosáhl částky 3 600 korun ročně a aktivní příspěvek činil 690 korun.³¹⁹ A roční příjem kolem 4 500 korun na přelomu století již člověka řadil k vyšším středním vrstvám.³²⁰ Úředníci velkostatků odváděli podstatně vyšší daň než státní úředníci a vyššími daňovými plátcí byli také zaměstnanci místních peněžních ústavů (patrně kvůli započítání daně z nemovitostí). Dle daňové výkonnosti patřili k velmi zámožným úředníkům v obou městech notáři.

Vzpomínky gymnaziálního profesora Jana Úlehly umožňují nahlédnout do života, respektive na způsob trávení volného času notáře Františka Kroutila: „*Vášnivý cestovatel, každý rok užíval svých prázdnin k cestám do ciziny, zpravidla se ženou. Když kromě Rakouska poznali obvyklé země, Německo, Itálii, Francii, pustili se dále, dva měsíce chodili po Sicilli a Tripolitánii, dva po Španělsku a Maroku, pětkrát navštívili severní Afriku. Zvláště miloval Egypt a několikrát ho místem prochodil a projel [...]. Dr. Kroutil pronikal i daleko do Severního moře a na Island. Měl ve své knihovně sbírku cestovních příruček a na cestování se pečlivě připravoval věcně i jazykově. Kromě němčiny, ruštiny a francouzštiny uměl italsky a miloval tu řeč. Ale aspoň nejnnutnějšímu se naučil i z odlehlých jazyků, například z arabštiny. Výborně se osvědčil také jako organisátor společných výprav do ciziny a jako jejich vůdce. Neužil jsem jeho ochoty a dovednosti, nedochodilo nám na cestování. Další jeho láskou bylo fotografování.*“³²¹

Pokud nahlédneme na mezigenerační sociální mobilitu, byla pro úřednictvo příznačná. Většina otců sledovaných zastupitelů-úředníků byli řemeslníci a rolníci, ale výrazný byl také podíl učitelů. Zjištění o profesi dětí pánů z bučovické a slavkovské radnice jsou velmi kusá. Přesto je zřejmá tendence úředníků posílat své potomky na studia. Ze zajímavých kariér je pak možné zmínit syna liechtensteinského účetního Augusta Nikische, kterým byl slavný dirigent Arthur Nikisch. V bohatých úřednických rodinách obou měst bylo obvyklé, že vyšší úroveň formálního vzdělání byla dopřána

³¹⁸ MZA, f. C 11 – Krajský soud civilní Brno, sig. B 14/1875, kart. 47.

³¹⁹ Tamtéž, f. C 136 – Krajský soud Brno, nezpracované dodatky, osobní spis G. Láznička.

³²⁰ MACHAČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 229.

³²¹ ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 20–21.

také dívkám, které se stávaly například učitelkami. Co se týče manželek úředníků, dle tezí Jana Machačové a Jiřího Matějčka neměly manželky úředníků 19. století vykonávat z prestižních důvodů zaměstnání.³²² S tím lze vcelku souhlasit až na výjimku, která ukazuje na širší souvislost toho, že ženy po přelomu století pronikaly již znatelně do úředního světa mužů.³²³ Poměrně výrazné zastoupení totiž získaly ženy v monarchii u pošt a telegrafních úřadů. A právě poštovními úřednicemi byly manželky Ladislava Navrátila, správce berního úřadu v Bučovicích, a Karla Suchana, profesora bučovické reálky.

Téměř neodmyslitelnou součástí úřednických domácností byl služební personál. Z hlediska počtu však služebné u bučovických a slavkovských úředníků nijak nepřevyšovaly služby v domácnostech starého měšťanstva. Nikdy se totiž nejednalo o více než jednu služku a někteří úředníci, a to i dosti majetní, žádnou služebnou neměli. Počet služebného personálu v domácnostech byl zřejmě podmíněn i časově. Nejen pro úřednictvo, ale i pro ostatní zastupitele, kteří měli služebné, platí, že jejich počet byl vyšší v době, kdy měli malé děti.

Další velmi majetnou skupinu v obou sledovaných městech tvořili advokáti. Tito právníci nebyli úředníky, ale specifickými poskytovateli nejrůznějších právních služeb. Jenže zámožnou klientelu bylo možné nalézt především ve velkých městech, a patrně proto se tito pánové vyznačovali značnou mobilitou a po několika letech praxe v Bučovicích odcházeli do jiných měst. Ze sedmi advokátů z řad obecních reprezentací Bučovic a Slavkova pocházeli tři z Čech, dva byli naopak místními rodáky. Skutečnost, že značná část advokátů měla rodiště v Čechách, souvisí patrně s určitou nadprodukcí právníků v této korunní zemi.³²⁴

Bučovice a Slavkov nebyly pro většinu advokátů místem, kde jejich kariéra dosáhla vrcholu a místní poměry jim byly často „malé“. Něco o tom napovídá korespondence jednoho z bučovických advokátů, který se rozhodl maloměsto opustit: *„Agenda advokátní více a více mizí, což nejlépe z toho posuďte, že nyní v měsících zimních, kdy u nás praxe jest největší, referenti zdejšího soudu nemají co dělati, majíce stále tabulam rasam.“*³²⁵ *Já si nemohu ale vzdor tomu stěžovati, ale již mám 12 roků*

³²² MACHAČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 231.

³²³ VYSKOČIL, A.: *C. k. úředník*, s. 59–60.

³²⁴ RÁJA, Martin: *Advokáti a společnost na Moravě 1869–1914*. Brno 2011. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně, s. 181.

³²⁵ K Halíkově konstatování o „tabulam rasam“ lze uvést několik čísel. V roce 1897 bylo okresnímu soudu v Bučovicích předloženo 13 555 podání (10 292 civilních a 3 263 trestních). Soudních řízení bylo v tomto roce 1 200. KRAMOLIŠ, Č.: *Bučovský okres*, s. 35.

*v Bučovicích dosti. Chlapce musil bych dáti z domu a má paní by ho neráda pustila z očí.*³²⁶

Přestože advokáti ve sledovaných městech obvykle nežili déle než několik let, jejich veřejné působení bylo docela výrazné. Pro Bučovice lze zmínit Josefa Illnera, který byl velmi činný v místním sboru dobrovolných hasičů. Jeho aktivity v hasičstvu překročily rámec Bučovic, neboť byl zvolen starostou ústředí českých hasičů v Čechách a na Moravě. Zároveň byl uznávaným hudebním kritikem a skladatelem. V těchto aktivitách pak pokračoval po přestěhování do Brna.³²⁷

Někteří otcové sledovaných advokátů byli úředníky, ale nejčastěji se jednalo o živnostníky, patrný je mezi nimi vyšší výskyt mlynářů. O zámožnosti advokátů nepřímo vypovídají údaje o jejich daňové poplatnosti. Roční odvod kolem 200 zlatých, respektive ekvivalentní částky v korunách, byl zcela běžný a řadil je k předním plátcům v obou městech. Domácnosti bučovických a slavkovských advokátů zpravidla nefungovaly bez přítomnosti služebného personálu, zpravidla se jednalo o dvě služby. Obdobný počet služebnictva v domácnosti byl typický také pro další příslušníky svobodných povolání. U lékárníků bylo na navíc obvyklé, že v jejich domácnosti žili také farmaceutičtí praktikanti.

Lékárníků nebylo mezi sledovanými zastupiteli mnoho (jednalo se o čtyři muže), ale dva z nich působili jako starostové. Byl to první starosta ve Slavkově Ferdinand Holl a poslední předválečný starosta v Bučovicích František Vlach. Daňová poplatnost lékárníků byla značná a oproti mnohým příslušníkům vzdělaného měšťanstva ji navyšovalo vlastnictví domu, které bylo kvůli provozování lékárny obvyklé.

Relativně málo početnou skupinu obecních reprezentací v podobě pěti lékařů lze považovat ve sledovaném prostředí za velmi vlivnou. Pro šedesátá a sedmdesátá léta v Bučovicích lze zmínit Františka Racka, pro přelom století pak Rudolfa Šebka. O jeho činnosti se dozvídáme poněkud více díky tomu, že si zřetelně uvědomoval pomíjivost lidské paměti, a proto řadu informací o svém veřejném i profesním působení (kupříkladu provedení tracheostomie v místních poměrech) svěřil bučovické kronice.³²⁸ Kromě doktorů medicíny se mezi obecními reprezentacemi v prvních desetiletích

³²⁶ MZA, f. G 61 – JUDr. Otakar Pražák (dále f. Otakar Pražák), kart. 8, Rozkošný, dopis z 21. 1. 1897.

³²⁷ Encyklopedie dějin města Brna. Osobnosti. JUDr. Josef Illner. [online]. © 2014 [citováno 15. 3. 2014]. Dostupné z WWW: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5348.

³²⁸ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939.

sledovaného období vyskytovali také tři ranhojiči, přičemž alespoň jeden z nich získal své vzdělání na medicínsko-chirurgickém učilišti v Olomouci.³²⁹

Pro všechny sledované zdravotníky, tedy lékárníky, lékaře a ranhojiče platí, že jejich otcové pocházeli ze středních vrstev. Většinou se jednalo o živnostníky, ale vyskytovali se mezi nimi také úředníci, učitelé a jeden ranhojič. Údaje o sociální mobilitě synů až na jednu výjimku chybí. Miloš, syn lékárníka Františka Vlacha, svého otce následoval jak profesně, tak v kariéře komunálního politika a starosty města.

K vzdělaneckému měšťanstvu patřilo také učitelstvo. V Bučovicích a ve Slavkově se jednalo v součtu o deset osob. Pro všechny platilo, že nebyli řadovými učiteli. Přestože dle tezí Jany Macháčové a Jiřího Matějčka získali učitelé koncem šedesátých let 19. století vysokou prestiž tím, že se stali státními zaměstnanci, pro zvolení do samospráv sledovaných maloměst to patrně nestačilo. Ve sledovaném maloměstech byli zvoleni pouze nadučitelé a ředitelé škol, případně univerzitně vzdělaní členové profesorského sboru reálky.

K učitelům byl zařazen také Josef Šerý, slavkovský varhaník, majitel soukromé hudební školy, vedoucí chrámového sboru a sbormistr místní Cyrilské jednoty. Ta se věnovala církevní hudbě, za což Josef Šerý obdržel papežské vyznamenání *Pro Ecclesia et Pontifice* (nejvyšší vyznamenání udělované laikům).³³⁰ Na okraj lze poznamenat, že u varhaníků starší generace bylo obvyklé, že se jednalo o učitele obecné školy. Bez zajímavosti pak není to, že společenské uznání za hraní při bohoslužbě bylo možná vyšší než za vyučování: „*U nás v Bučovicích se říkalo panu Procházkovi vždy a všude, i ve škole, »pane varhaník«, kterýžto titul zdá se, že tehdy platil více, nežli titul »vzorný učitel«.*“³³¹

Územní mobilita učitelů byla ve sledovaných městech ještě větší než u jiných vzdělanostních měšťanů, protože rodákem nebyl z desítky učitelů ani jeden. Co se týká mezigenerační mobility, učitelé nepocházeli z příliš majetných vrstev. Toto zjištění pro sledovaná města odpovídá jiným výzkumům, dle kterých byla tato skutečnost příčinou obtíží při studiu a na počátku učitelské praxe. Nejdříve si totiž studenti museli přilepšovat kondicemi a po zahájení profesní dráhy zase podporovali své rodiče, od kterých obdrželi peníze na studium.³³² Co se týká mezigenerační mobility dětí učitelů,

³²⁹ Moravská orlice, 10. 2. 1885.

³³⁰ Hlas 2. 3. 1909, 14. 3. 1909.

³³¹ VALENTA, V.: *Moje dětství*, s. 28.

³³² MACHÁČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 237.

ze zjištěných údajů vyplývá, že rodiče jim umožňovali studovat, a to i dívkám, které byly zpravidla učitelkami.

Ředitelé škol a profesori zemské reálky patřili v maloměstském prostředí jistě ke společenské špičce. Od toho se měl odvíjet i styl jejich života, ačkoliv tomu nemusela plně odpovídat jejich finanční situace. Dle zjištění Jany Macháčové a Jiřího Matějčka plat profesorů s definitivou odpovídal svou výší platu ředitelů obecných a měšťanských škol, což představovalo na počátku 20. století již solidní příjem převyšující 3 000 korun ročně.³³³ Dokladem tohoto zjištění je plat slavkovského ředitele občanské a měšťanské školy Petra Tichavského, který na počátku století dosahoval výše 3 360 korun, k tomu ještě užíval služební byt. O srovnatelném ekonomickém postavení ředitelů elementárních škol a středoškolských profesorů svědčí také jejich daňová výkonnost. Po přelomu století odváděli přibližně 50 korun daně. Ovšem ředitel reálky platil 200 korun.

Přestože profesorský plat nebyl malý, dle paměti Jana Úlehly profesní počátky a vstup do manželství doprovázelo zadlužení (u něj se jednalo o dvouleté splácení nabytku). Navzdory ne zcela uspokojivé finanční situaci však manželé Úlehlovi chodili společně do kavárny a každý zvlášť do hostince a cukrárny. Takové vystupování bylo považováno za žádoucí s ohledem na „profesorskou prestiž“.³³⁴

Poslední skupinu vzdělanostního měšťanstva tvořili duchovní, v případě obou měst katoličtí kněží. Obvykle se jednalo o místní faráře, tedy duchovní správce farnosti. Zpravidla byli zvoleni do místní samosprávy krátce poté, co byli ustanoveni do tohoto úřadu, a nezáleželo příliš na tom, zda již dříve v daném městě působili či ne. V roce 1910 však byl do obecního výboru ve Slavkově zvolen také kooperátor, tedy výpomocný duchovní František Krchňák. Tato skutečnost způsobila, že se jedinkrát za sledované období vyskytli současně v jednom obecním výboru dva kněží. Farářem nebyl ani František Poimon, který působil jako katecheta, tedy učitel náboženství ve slavkovské hlavní škole a zároveň byl jejím prozatímním ředitelem.

František Poimon je příkladem duchovního, který kromě pastorační činnosti v užším smyslu slova (tedy mimo péče o věřící ve svém okolí) byl výrazně veřejně činný. Patřil do okruhu Františka Sušila, nejznámějšího kněze na Moravě první poloviny

³³³ Definitivně ustanovený středoškolský profesor měl v průměru dvojnásobný plat než adept. V 90. letech 19. století představoval plat definitivního profesora přibližně 2 400 korun. MACHÁČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 239. Profesorovi s definitivou Janu Úlehlovi bylo v roce 1913 vypláceno roční služné 2 800 korun a aktivní příspěvek 600 korun. Mimo daně z příjmu odváděl asi 120 korun na penzijní příspěvek. Prvních deset měsíců musel navíc profesorského z platu odvádět jmenovací poplatek (asi 70 korun). ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 15.

³³⁴ Tamtéž, s. 47–48.

19. století, který se podílel na rozvoji českého národního hnutí.³³⁵ Poimouův literární záběr byl docela široký. Sestavil kancionál (zpěvník duchovních písní), věnoval se církevním dějinám i historii svého rodiště a byl velmi činným překladatelem katolické literatury.³³⁶ O jeho vztahu k literatuře i českému národnímu hnutí svědčí také knihy, které opatřil pro školní knihovnu ve Slavkově. Jednalo se o více než půl stovky titulů, přičemž téměř všechny byly psané česky.³³⁷

Pohled na kněze, kteří působili ve slavkovské farnosti a zároveň v místní samosprávě, ukazuje na proměnné hodnocení jejich veřejného působení. Od úlohy národního buditele v podobě Františka Poimona až k fázi, která přišla na přelomu století a eskalovala před válkou. Tehdy se proti místním kněžím začala stavět podstatná část měšťanstva naplněná liberálními a socialistickými idejemi. Důsledkem byla absence kněží v posledních předválečných výborech Slavkova a Bučovic. Přitom postavení bučovických kněží bylo mezi zastupiteli velmi stabilní – první byl zvolen již v roce 1850 a v letech 1870 až 1911 kněz v samosprávě nikdy nechyběl. Silné postavení kněží v rámci sledovaného období v obou maloměstech vystoupí při srovnání s jinými městy.³³⁸

Nejen hodnocení veřejné činnosti kněží prošlo ve sledovaném období proměnou. Rozdílný byl i vlastní život kněží a jejich duchovní formace. Zatímco kněží na počátku sledovaného období prošli studiem teologie silně ovlivněným zásahy státní moci, kdy byli vedeni tak, aby se stali kvalifikovanými služebníky státu spíše než služebníky Božími, kněží působící na přelomu století byli vychováni k rozvíjení co nejširší pastorace. Své působení neomezovali na prostor kostela či na rovinu duchovní správy a zemědělského vzdělávání, ale do života společnosti zasahovali prostřednictvím nejrůznějších spolkových a sociálních aktivit.³³⁹

Při zmínce o formaci budoucích kněží lze dodat, že ta probíhala v diecézních seminářích, pro většinu ze sledované skupiny devíti kněží tedy v Brně. Výjimkou byl

---

³³⁵ Milan Řepa jej zařadil do čtveřice nejdůležitějších osob pro utváření českého národního vědomí na Moravě v první polovině 19. století. Kromě Františka Sušila sem patřil František Cyril Kampelík, František Matouš Klácel a Alois Vojtěch Šembera. Je docela příznačné, že jediný Sušil byl rodilým Moravanem. ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního hnutí na Moravě v 19. století*. Brno 2001, s. 47.

³³⁶ Diecézní archiv Biskupství brněnského (dále DABB), f. Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 8781, sig. P 406, kart. 2062.

³³⁷ KREJČÍŘ, Antonín: *Z dějin naší žakovské knihovny*. In: Památník slavkovských měšťanských škol. Slavkov u Brna 1934, s. 30.

³³⁸ KLADIWA, P. – POKLUDOVÁ, A. – KAFKOVÁ, R.: *Muži z radnice*, s. 361, 679.

³³⁹ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk: *Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807–1950*. Brno 2007, s. 12.

Peter Hellebrand, který přišel do brněnské diecéze až po několikaleté činnosti v rodné olomoucké arcidiecézi.³⁴⁰ V Bučovicích a ve Slavkově působící kněží pocházeli až na jednu výjimku z vesnického prostředí a jejich otcové byli v sedmi z devíti případů venkovskými rolníky. V rámci celé diecéze byla situace obdobná, protože do první světové války zemědělský původ rodičů brněnských alumnů převažoval.³⁴¹ Rodiče kněží působících ve sledovaných městech tedy pocházeli z nižších společenských vrstev. To však nebylo překážkou pro studium jejich synů a pro volbu stát se kněžími. Ostatně katolická církev v rámci charity po staletí umožňovala nadaným mladíkům z nemajetných rodin studovat, dostat se do řad duchovenstva a vymanit se tak z prostých poměrů.

Kněží po vysvěcení přicházeli do duchovní služby ve farnostech obvykle jako kaplani. Teprve až po několika letech a po splnění daných podmínek mohli pomýšlet na post faráře. Na jejich ustanovení do konkrétní farnosti měl klíčový vliv držitel patronátního práva, na kterého se zájemci o dané působiště obraceli s prosbou o „prezentování“ do farnosti. Nezbytné však bylo také získat kanonickou investituru od biskupa.³⁴²

Ve sledovaných městech žili kněží téměř výhradně na farách, výjimkou byl František Poimon, který stejně jako jiní slavkovští katecheté obýval byt v budově školy. Vzhledem k tomu, že Bučovice a Slavkov byly městskými farnostmi s poměrně značným počtem obyvatel, bylo naprosto běžné, že na faře žilo současně několik kněží. Domácnost faráře doplňoval služební personál v podobě kuchařky a služebné. Obvyklá byla přítomnost čeledínů. Patrně nebyvalo pravidlem, že kněz žijící na faře vlastnil nějakou nemovitost ve městě. V případě Wenzla Musila tomu tak však bylo. Tento farář vlastnil v Bučovicích v letech 1847 až 1856 selské stavení a mezi roky 1852 až 1864 dům na náměstí, další dům ve městě koupil pro svého synovce.³⁴³

Kněží se vyznačovali značnou územní mobilitou, žádný ze sledované skupiny nebyl rodákem. Pro kněze bylo obvyklé, že za svůj život prošli několika působišti, určitá stabilita v jedné farnosti se dala vysledovat až poté, co byli ustanoveni za faráře.

Určení daňové poplatnosti u kněží je mnohdy komplikováno tím, že u nich jako u osob s honoračním volebním právem nebyla zapsána odváděná suma. Několik

³⁴⁰ DABB, f. Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 5675, sig. H 461, kart. 1503.

³⁴¹ CHAROUZ, J. Z.: *Brněnský alumnát*, s. 31.

³⁴² DABB, f. Biskupská konzistoř Brno.

³⁴³ TIHELKA, Karel: *Bučovické domy vzniklé před třicetiletou válkou a jejich majitelé*. Brno 1968, s. 54, 66, 84.

zjištěných hodnot ukazuje na poplatnost asi 40 korun daně na přelomu století. To je obnos o něco nižší než u středoškolských učitelů. Ohledně hmotného zajištění duchovních na konci 19. století lze na základě literatury uvést, že roční plat farářů se pohyboval mezi 700 a 1 200 korunami. U kaplanů pak mezi 350 až 400 korunami. Mzdy tedy nebyly nijak vysoké, ovšem další příjmy duchovním plynuly z plateb za vysluhování svátostí.³⁴⁴

V rámci dílčího shrnutí lze konstatovat, že vzdělanostní měšťanstvo představovalo až na výjimky v případě nižšího kancelářského personálu novou střední třídu. A nová byla ve dvou rovinách. Jednak tím, že se na maloměstě objevili lidé vykonávající profesi, která se zde dříve neobjevovala (nebo jen velmi málo). Zadruhé šlo o osoby, které se většinou v místě svého působení nenarodily. Příslušníci nové střední třídy obvykle v těchto maloměstech strávili několik let a poté odešli na jiné místo, ať už ze svého rozhodnutí či kvůli pracovnímu přeložení, jiní s těmito lokalitami spojili zbytek svého života. Vzdělanostní měšťané se jeví také jako lidé s větším rozhledem, kteří patřili k výrazným osobnostem, které prosazovaly některé z inovací provedených v obou městech.

Na tomto místě je možné zmínit to, na co nově příchozí naráželi, byť se to nedotýkalo jen vzdělanostních vrstev. Ještě koncem 19. století bylo obvyklé, že se starousedlíci výslovně vymezovali vůči přistěhovalým. Josef Fuhrich vzpomínal: „*Ale přece byla mezi obyvateli ještě jedna přehrada. Jako by jemná páska rozdělovala je na dva velké tábory. Ve větším byli lidé »zdejší«, totiž v B[učovicích] narození a tam příslušní. Od nich se lišili cizí příslušníci, jež sem zahnal vítr náhody. Byli trpěni, nebylo jim činěno žádné příkoří, ale nesměli nic kritisovati, a hlavně, nesměli se míchat do místních věcí.*“³⁴⁵ Ve skutečnosti se někteří nově příchozí do místního politického života zapojovali a „míchali“ docela výrazně. Přesto vědomí rozdílnosti skutečně existovalo a v případě Slavkova bylo záměrně udržováno. Po dlouhou dobu zde totiž obecní reprezentace odmítaly poskytovat žadatelům domovské právo a teprve v roce 1893 bylo usneseno udělovat jej spořádaným obyvatelům.³⁴⁶ Nějaký čas před tím

³⁴⁴ MACHAČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Nástin*, s. 235.

³⁴⁵ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 12.

³⁴⁶ Domovské právo bylo automaticky získáno narozením členům obce a u žen sňatkem. Specifický způsob nabytí představovalo získání úředního místa. Výslovné přijímání obyvatel do domovského svazku bylo od roku 1863 výhradně v kompetenci obce. Jednalo se o právní akt mezi danou osobu a obcí, který vyžadoval souhlas obecního výboru a nebyl nijak vymahatelný. Domovské právo mělo zásadní význam pro nemajetné vrstvy obyvatel, protože domovská obec byla jediným místem, odkud nemohl být nemocný, práce neschopný a přestárlý člověk vyhnán. A tato obec mu musela podle svých možností poskytnout pomoc v rámci chudinských zákonů. Výslovné přijetí do domovského svazku však nebylo

prohlásil Jan Sedláček, přistěhovalý advokát, před svými kolegy, slavkovskými zastupiteli: „*Předsudek – zdejší či domácí a nedomáci či cizí – musí již jednou přestat.*“³⁴⁷

5.5 Muži ze světa podnikání

Průmyslová výroba v Bučovicích byla v 19. století spojena s textilním, potravinářským a dřevozpracujícím odvětvím. Již bylo zmíněno, že soukenictví a vlnářství byly v polovině předminulého století vůbec nejdůležitější obory ve městě. S tím souvisí přítomnost textilních podnikatelů v bučovické obecní samosprávě od roku 1850. V tomtéž roce požádal Salomon Strakosch brněnskou samosprávu, aby mohl přemístit svůj vlnářský podnik do Brna. Ostatně již v předchozím desetiletí uváděl, že musí své zboží neustále převážet mezi Brnem a Bučovicemi, a že je zdejší výroba vůbec nevýhodná.³⁴⁸ Přesto bučovičtí zastupitelé a textilní továrníci Rudolf Strakosch (Salomonův zeť) a David Spitzer v maloměstě nadále podnikali. Kromě dvou vlnářských továrníků zasedal v prvním obecním výboru také majitel palírny Baruch Königsgarten. V šedesátých letech vstoupili do obecních výborů další podnikatelé – textilník Wolf Wltzek a sladovník Max Stiassny. Od sedmdesátých let byl výskyt mužů ze světa podnikání v obecních výborech řídký a k malému navýšení došlo až těsně před první světovou válkou. Podnikatelé spolu s jedním továrním manažerem tvořili v Bučovicích za celou dobu 11člennou skupinu.

Bučovický zastupitel a textilník Rudolf Strakosch zaměstnával v roce 1856 ve svém podniku 66 dělníků a k tomu ještě 15 až 20 domácích tkalců, jak zjistila úřední komise, která také uvedla, že se těší dobré pověsti a má dostatečné odborné znalosti. V roce 1863 již měla firma *Rudolf Strakosch and Comp.* kromě hlavního závodu v Bučovicích také pobočku v brněnské ulici Dolní Cejl. A v roce 1868, nedlouho před smrtí Rudolfa Strakosche, bylo ústředí firmy s hlavním provozem přeneseno do Brna. Majitelem Strakoschova podniku se nakonec stal jeho syn Isidor Rudolf, který mimo jiné zasedal v brněnské samosprávě.³⁴⁹

---

nutnou podmínkou pro získání volebního práva do obce. K vývoji legislativy v oblasti domovského práva od konce 18. století do roku 1863 srov. STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka: *Domovské právo a obecní samospráva*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Občanské elity*, s. 138–145.

³⁴⁷ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 27.4. 1893, 25. 11. 1893.

³⁴⁸ SMUTNÝ, Bohumír: *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948. Encyklopedie podnikatelů a jejich rodin*. Brno 2012, s. 428–429.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 433–434.

Z Bučovic odešli i jiní textilní podnikatelé, a ačkoliv často směřovali do Brna, nebylo jejich cílem výhradně toto město. Někdejší bučovický zastupitel David Spitzer, který byl představeným židovské náboženské obce a dle pamětních zápisů Rudolfa Kellnera vlastníkem první parostrojní tkalcovny ve městě, se zaměřil na potravinářství, jak je zřejmé z vlastnictví cukrovaru v Uherském Brodě. Ale ani toto jihomoravské město nebylo jeho posledním působištěm, jak lze usoudit z místa úmrtí, kterým byla Vídeň.³⁵⁰

Zastupitel Hermann Lang, který pronikl do obecního výboru v posledních předválečných volbách, uzavíral řadu textilních podnikatelů z Bučovic. Ve sčítacím archu z roku 1900 byl sice označen jako tkalcovský faktor, ale nesporně se jednalo o továrníka,³⁵¹ který na počátku 20. století vlastnil několik výrobních objektů³⁵² a před válkou zaměstnával přibližně 150 tkalců.³⁵³ U textilníka Langa je patrné, jak se početně slábnoucí židovská komunita sblížovala se stále výrazněji většinovým českým obyvatelstvem.³⁵⁴

S Bučovicemi zůstala spojena rodina Stiassnych, která podnikala v potravinářství. Rudolf Kellner ve svých pamětních zápisech k roku 1875 uvedl, že Max Stiassny postavil „*blíže bývalé koželužně a rasovně z dílny na vlněné zboží nový pivovar dle novějšího způsobu a též sladovnu.*“³⁵⁵ K roku 1879 pak poznamenal: „*Byl nový pivovar Max Stiassnymu prodán, který si ale dříve též knížecí pivovar pronajal, by zde žádného konkurenta neměl. Koupila ho ale zas jeho žena Eva, poněvadž on bankrot udělal a jej koupit nesměl.*“³⁵⁶ Poslední čtvrtina 19. století byla časem, kdy na Moravě pokračoval proces snižování počtu pivovarů za současného zvyšování objemu produkce piva.³⁵⁷ V té době asi nebyly malé bučovické pivovary schopné konkurence, nicméně rodina Stiassnych se orientovala na výrobu sladu, jak o tom svědčí existence podniku Maxova syna s názvem *Ignatz Stiassny Maltzfabrik Butschowitz*. Sladovnictví bylo

---

³⁵⁰ GOLD, H.: *Geschichte der Juden in Butschowitz*. In: TÝŽ (Hg.): *Die Juden*, s. 175; KELLNER, R.: *Popis*, s. 32; Neue Freie Presse, 12. 11. 1895.

³⁵¹ V adresáři z roku 1911 je Hermann Lang uveden dvakrát – jednou jako tkalcovský faktor, podruhé jako majitel továrního tkalcovství. CHYTIL, A.: *Chytilův úplný adresář*, s. 1047–1048.

³⁵² V roce 1901 získal dům od textilníků Stiassnych (dnešní Legionářská 139, ve které sídlí firma Unitecno), v roce 1904 další dům (dnešní Legionářská 140). Do roku 1910 vlastnil dům s textilní továrnou vybudovanou Rudolfem Strakoschem (dnešní Legionářská 130). TIHELKA, K.: *Bučovické domy*, s. 65, 71, 72.

³⁵³ KRATOCHVÍL, A.: *Dějiny Bučovic od roku 1848*, s. 25.

³⁵⁴ Ve sčítacím archu z roku 1900 byla u Hermanna Langa uvedena obcovací řeč čeština a ve sčítání roku 1921 národnost československá.

³⁵⁵ KELLNER, R.: *Popis*, s. 54.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ JANÁK, J.: *Hospodářský rozmach*, s. 124–125.

poměrně novým odvětvím potravinářského průmyslu, které vzniklo v šedesátých letech 19. století na střední Moravě díky nápadité myšlence dodávat pivovarům místo ječmene hotový slad. Toto výrazně exportní odvětví zažilo na Moravě do konce století velký rozmach.³⁵⁸ Specifikem otce i syna Stiassnych bylo to, že vlastnili značné množství hospodářských zvířat, takže se jednalo také o přední rolníky v Bučovicích. O jejich významném postavení v místní židovské komunitě svědčí předsednictví v náboženské obci.³⁵⁹

Všichni bučovičtí zastupitelé, kteří byli zařazeni mezi podnikatele, byli židé. To ovšem neznamená, že všichni židé byli zámožnými podnikateli. Přirozeně mezi židy byli i lidé chudí. Sledované osoby však skutečně patřily k nejzámožnějším obyvatelům Bučovic. Žádného z nich ale nelze počítat do skupiny velkopodnikatelů. Jedním z užívaných kritérií pro zařazení do tohoto ranku je daňová poplatnost v minimální výši 1 000 zlatých.³⁶⁰ Tolik však ze zjištěných údajů neodváděl v samotných Bučovicích v šedesátých letech 19. století ani Rudolf Strakosch, který byl s více než 350 zlatými druhým největším plátcem daně. Pro absenci pramenů bohužel nelze říci, jaký díl této daně odváděl z podnikání, protože značnou část musela tvořit daň domovní. Tehdy již Rudolf Strakosch nežil ve svém rodném domku v židovské čtvrti, ale obýval patrový dům v dnešní Legionářské ulici, v jehož rozsáhlém dvorním traktu byla umístěna tkalcovna.³⁶¹ Obecně platí, že tkalcovské výroby byly zpravidla postaveny ve dvorech a zahradách domů stojících v dnešní Legionářské ulici. Ovšem vznikly také ve středu města, když Salomon Strakosch postavil ve čtyřicátých letech továrnu v zahradě svého domu na náměstí.³⁶² Ve stejné době pak jiný židovský podnikatel, majitel palírny Baruch Königsgarten koupil v jižní části náměstí několik domků a postavil na jejich místě nový poschodový dům.³⁶³

Skutečným velkopodnikatelem, který působil v Bučovicích, byl David Drucker. Ten díky výhodnému sňatku započal své podnikání nejdříve v Koryčanech na Kyjovsku, kde vyráběl dřevěné obruče. Následně postavil parní pilu a továrnu na zpracování dřeva v Rájci nad Svitavou³⁶⁴. Poté se přestěhoval s rodinou do Brna a po

³⁵⁸ VIKTOŘÍK, Michael: *Veřejné angažmá sladovníků (malzfabrikantů) na půdě Olomouce*. Historica Olomucensia 37 – 2010. Sborník prací historických XXV, s. 69.

³⁵⁹ GOLD, H.: *Geschichte*, s. 175.

³⁶⁰ Tuto hranici vytvořil pro brněnské obecní reprezentace Lukáš Fasora. Srov. FASORA, L.: *Svobodný občan*.

³⁶¹ Dnes Legionářská 130.

³⁶² TIHELKA, K.: *Bučovické domy*, s. 36, 86.

³⁶³ KELLNER, R.: *Popis*, s. 43.

³⁶⁴ Dnes Rájec-Jestřebí (okr. Blansko).

zahájení provozu na Vlárské trati přišel do Bučovic, kde vybudoval dřevařskou továrnu, ve které začal v roce 1894 s 300 zaměstnanci s provozem. David Drucker dokázal nakumulovat značné množství kapitálu, který vložil nejen do průmyslových podniků, ale také do nákupu realit a obchodu se dřevem.³⁶⁵ Deset let po zahájení výroby bučovická továrna odváděla již více než 1 700 korun přímé daně a v roce 1910 to bylo již téměř 2 300 korun. Hodnoty přímých státních daní ukazují, že Druckerova továrna byla nejen největším průmyslovým podnikem v Bučovicích, ale hned po velkostatku druhým největším daňovým poplatníkem. David Drucker zemřel již v roce 1898, tedy nedlouho po spuštění bučovického provozu a do místní samosprávy nepronikl. Zájmy podniku *D. Drucker's Dampfsägewerke & Holzwarenfabriken, Butschowitz* však v obecním výboru mohl hájit ředitel továrny Max Bondy, švagr Davida Druckera, který byl zvolen obecním zastupitelem v roce 1911.

Již bylo zmíněno, že ve Slavkově na konci 19. století prosperoval velkopodnik v podobě cukrovaru. Jeho majitel však do slavkovské obecní samosprávy nikdy nepronikl a nepůsobil v ní ani nikdo z vedení závodu.

Navzdory tomu, že bučovičtí továrníci spolu s ředitelem továrny tvoří vymezenou skupinu podnikatelů mezi obecními reprezentacemi, nelze říci, že by svou daňovou výkonností (a možná i majetností) zásadně převyšovali příslušníky středně majetného měšťanstva. Žádná ze sledovaných osob neplatila více než 1 000 zlatých daně a obvyklý byl pro ně odvod několika set zlatých. Také přítomnost služebního personálu v jejich domácnostech nebyla zvláště velká, nejvíce osobních služek měl Ignatz Stiassny, a to tři.

Co se týká územní mobility, až na dvě výjimky se všichni z 11členné skupiny podnikatelů narodili v Bučovicích. To pochopitelně neznamená, že by žili usudlým životem, do migračních proudů se zapojili docela výrazně. S rodnými Bučovicemi spojili počátky podnikání, ale často ho rozvíjeli již někde jinde. Z údajů v židovských matrikách bohužel není možné zjistit, jakou profesi měli otcové domácích podnikatelů, a nelze tedy provést analýzu mezigenerační sociální mobility. Co se týká dětí bučovických podnikatelů, nacházíme mezi nimi pokračovatele v tovární tradici rodičů a ve zvýšené míře také příslušníky vzdělanostního měšťanstva.

---

³⁶⁵ *75 let*, s. 8–9.

5.6 Dělníci

Doposud byly zmíněny obecní reprezentace pocházející ze staroměstského prostředí či z okruhu nových středních vrstev vzdělanců a podnikatelstva. Ovšem v Bučovicích zasáhli do komunální správy také dělníci, přičemž v drtivé většině šlo o místní tkalce. Josef Fuhrich vzpomínal na bučovické textilky takto: „*Pracovali v nich pod dozorem mistrů dělníci, kteří neměli doma vlastního stavu. V poledne a večer, když opouštěli dílny, vyhrnuli se na ulice, jež úplně zaplavili. Šaty jejich bývaly zamaštěné a vydávaly ze sebe pronikavý zápach.*“³⁶⁶ Pro bučovické zastupitele z řad dělnictva však spíše platilo, že se jednalo o domácí dělníky. Jejich způsob práce a rozvržení pracovního dne se proto pravděpodobně příliš nelišily od drobných řemeslníků. S pracovním časem zřejmě mohli nakládat dle svého uvážení a nebyli svázaní tovární pracovní dobou. Taktéž daňová poplatnost domácích dělníků odpovídala svou výší hodnotám zjištěným u drobných živnostníků. Až na jednu výjimku nepřesáhla 10 zlatých. V jednom případě byla zaznamenána přítomnost služebného personálu v domácnosti bučovického zastupitele z řad dělníků. Obvyklé bylo, že sledovaní dělníci kombinovali svůj hlavní zdroj obživy s malým polním hospodářstvím. V některých případech však bylo zaznamenáno úplné opuštění původní profese, jak je patrné ze dvou příkladů.

Jakub Hromádka se stal poprvé členem obecního výboru v roce 1879, kdy byl zvolen jako jeden ze dvou dělníků do místní samosprávy. Do té doby žádný dělník do místní samosprávy nepronikl. Tkadlec Hromádka však přes určitou přestávku v zastupitelstvu působil až do roku 1911. Přitom počátky jeho veřejného činnosti nebyly spojeny se samosprávou, ale s aktivitami v dělnickém hnutí. Již v roce 1874 se jako soukenický tovaryš pokusil uspořádat v Bučovicích dělnickou schůzi, vůbec první počin tohoto druhu na Vyškovsku. Výsledkem mělo být patrně založení dělnického spolku. Protože však vznikla obava, že do Bučovic dorazí mnoho dělníků z Brna a nebude možné zaručit klidný průběh shromáždění, byla jeho žádost odmítnuta. Následujícího roku byla u Bučovic uspořádána stávka asi 50 tkalců, které se účastnil Jakub Hromádka i se svým švagrem, kterým byl brněnský dělnický předák Adolf Burian, pozdější redaktor socialistické Rovnosti. Jakub Hromádka chtěl uspořádat v roce 1876 veřejnou schůzi, na níž by se hovořilo o všeobecném volebním právu, ale ani tato nebyla povolena.³⁶⁷

³⁶⁶ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 10.

³⁶⁷ PODANÝ, Richard – JANÁK, Jan: *Dělnické hnutí na Vyškovsku do roku 1918*. Brno 1964, s. 9–12.

Ještě na konci 19. století, tedy v době, kdy již v Bučovicích mnoho textilních provozů nefungovalo, bylo obvyklé, že stávkové aktivity místních dělníků byly téměř okamžitou reakcí na stávku brněnských tkalců. Tak tomu bylo i v roce 1894, ve kterém dosáhlo stávkové hnutí značného rozšíření v celém Rakousku. Tehdy v Bučovicích zastavilo práci přes 200 tkalcovských dělníků a tato stávka zde byla největší od roku 1875. O tom, že místní dělníci nebyli omezeni na jeden druh obživy, svědčí to, že v době stávky odešli pracovat na pole. Po měsíci a půl stávkování došlo na bučovické radnici k jednání, kterého se zúčastnili podnikatelé, tkalcovští mistři, členové stávkového výboru a okresní hejtman. Dělníci zde uvedli, že stávkují z důvodu nízkých mezd a kvůli neodměňování za některé pomocné práce. Tyto skutečnosti továrníci popřeli a stávka pokračovala. Stávkující dělníci pak vybízeli domácí tkalce ze severní části vyškovského okresu, aby nespolupracovali s firmami, u nichž se stávkovalo, a byli tedy stávkokazy. Posléze došlo k dohodě o zvýšení mezd a stávka byla ukončena.³⁶⁸

V této době se však již Jakub Hromádka stávky s největší pravděpodobností neúčastnil, a to z několika důvodů. Živil se především zemědělstvím a jeho ideová orientace snad byla od devadesátých let křesťansko-sociální, jak se dá vytušit z několika poznámek v Bučovských novinách.³⁶⁹ K původním dělnickým aktivitám jej proto možná vedla spíše skutečnost žalostných životních poměrů v této sociální skupině, než znalost marxistických vizí. Ostatně i jeho švagr Adolf Burian patřil k umírněným socialistům, jak plyne z jeho účasti na brněnském sjezdu rakouské sociální demokracie v roce 1882. Ten byl příznakem rozkolu v socialistickém hnutí, neboť ze shromáždění odešli radikálové a zůstali vlastně jen umírnění, mezi nimi i Adolf Burian.³⁷⁰

Tkalcovský dělník Jan Res se do Bučovic přistěhoval v roce 1900 z Ruprechtova na Vyškovsku. Pracoval v textilní továrně, ale jako vedlejší obor činnosti bylo ve sčítacím archu uvedeno zemědělství. Stejně jako Jakub Hromádka byl i Jan Res činný v dělnickém hnutí. V jeho případě je zřejmé, že byl sociálním demokratem, a například v roce 1905 svolal schůzi za získání všeobecného, přímého a tajného volebního práva v Bučovicích.³⁷¹ V roce 1911, kdy v Bučovicích zvítězil ve volbách pokrokový proud, se tento socialista dostal mezi obecní reprezentace a během krátké doby změnil zaměstnání. Když zemřel, uvedl o něm bučovický kronikář, že se po přestěhování do

---

³⁶⁸ Tamtéž, s. 33.

³⁶⁹ Bučovské noviny, 14. 10. 1897.

³⁷⁰ PODANÝ, R. – JANÁK, J.: *Dělnické hnutí*, s. 16; MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Olomouc 2000, s. 84.

³⁷¹ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 12, Politická organizace dělnická v Bučovicích 1905, 4. 10. 1905.

Bučovic účastnil „*hojně práce ve straně sociálně demokratické. Při tom však pilně se vzdělával, takže v r. 1912 stal se městským kancelistou*“.³⁷²

Jakub Hromádka a Jan Res se zařadili mezi obecní reprezentace a vlastně splynuli s představiteli města z řad měšťanstva. S nimi je nakonec pojily i politické zájmy – Jakub Hromádka podporoval ve volbách v roce 1911 staročecha Josefa Racka, naopak Jan Res lidovo-pokrokáře Františka Vlacha. Jakub Hromádka se v době Rackova starostování stal nájemcem obecní váhy, takže mohl mít i ekonomický motiv pro setrvání stávajícího vedení města. Určitým vizuálním symbolem „poměšťanštění“ Jana Resa, je jeho hřbitovní náhrobek s fotografií a nápisem „*městský tajemník*“.

Ve Slavkově byl za celé sledované období jediným dělníkem v obecním výboru František Prokeš, vaříč v místním cukrovaru. Podobně jako Jan Res se dostal do samosprávy v posledních předválečných volbách, které znamenaly vítězství pokrokařského bloku. František Prokeš patřil k národním sociálům, jak je patrné z toho, že byl v roce 1919 zvolen do slavkovského zastupitelstva za Československou stranu socialistickou. V letech 1920–1923 a 1934–1938 působil jako slavkovský starosta. První komunální volby republikánské éry ve Slavkově byly nejen díky demokratizaci volebního práva, ale také kvůli všeobecné změně politického klimatu zřetelným vítězstvím národních socialistů.³⁷³ Tato strana také reprezentovala socialistický program, ale na rozdíl od sociálních demokratů se vymezovala vůči marxistické ideologii, kterou považovala za německou, a tím pádem protičeskou. Společná oběma socialistickým proudům byla skepse vůči církvi a náboženství.³⁷⁴ To lze dokladovat mimo jiné tím, že František Prokeš vystoupil v roce 1923 z katolické církve.

5.7 Aristokraté – velkostatkáři

*„Otázka zrušení patrimonií, tedy nejnižší správně organizační roviny státu, byla revolucí rozřešena, ale otevřena zůstávala ona hloubka změn, do jaké míry bývalé vrchnosti budou odtrženy od svých minulých správních jednotek a jejich obyvatelstva.“*³⁷⁵

První komunální volby v Bučovicích a ve Slavkově bývalé vrchnosti na radnici nepřivedly. Měšťané si tedy patrně dokázali docela dobře představit, že budou obec

³⁷² SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 185. Není jasné, proč se obecní zastupitelé rozhodli vybrat za městského úředníka jednoho muže ze svého středu. Dobová legislativa to totiž neumožňovala.

³⁷³ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 122, 129, 443.

³⁷⁴ MAREK, P. a kol.: *Přehled*, s. 123.

³⁷⁵ HLAVÁČKA, M.: *Zlatý věk*, s. 11.

spravovat bez zapojení majitelů velkostatků (majitel toho slavkovského však ani neměl dostatečný věk pro získání volebního práva). Aristokraté byli zvoleni do obecních výborů obou města až v konstituční éře. Byl to Johann II. kníže Liechtenstein v Bučovicích a Albrecht Vincenc hrabě Kounic ve Slavkově. Ten byl příslušníkem české větve Kouniců,³⁷⁶ která získala fideikomis na Moravě po smrti posledního mužského potomka moravské větve.³⁷⁷ Hrabě Kounic zasedal od roku 1861 v panské sněmovně říšské rady a ve stejném roce byl zvolen do moravského zemského sněmu, kde náležel ke konzervativním velkostatkářům, kteří představovali politického spojence pro poslance národní strany. Možná, že to mělo vliv na zvolení za slavkovského zastupitele v roce 1864, tedy v čase, kdy město ovládali stoupenci národní strany. Nicméně zvolení do samosprávy Slavkova se již nikdy neopakovalo. Ovšem zástupce hraběte se přesto účastnil některých zasedání zastupitelstva, protože jednání, která se zásadním způsobem týkala majetkových poměrů obce, se měl účastnit³⁷⁸ s právem poradního hlasu i člen obce, který nebyl do samosprávy zvolen. Jednalo se o takzvaného *nejvyššího daňového poplatníka*, kterým byl ten, kdo odváděl alespoň šestinu všech daní vybíraných v obci.³⁷⁹

O vztazích majitele velkostatku a slavkovských měšťanů prostudované prameny mnoho nevyprávějí. Ke kontaktům však nesporně docházelo vzhledem k tomu, že hrabě pobýval jak ve svém pražském paláci, tak i na slavkovském zámku. Roku 1897 zemřel v Praze, ale pohřben byl v rodové hrobce ve Slavkově.³⁸⁰ Drobnou zmínku lze učinit o aktivitách hraběnky Kounicové, která v roce 1873 zřídila ve Slavkově opatrovnu pro 40 chudých dětí.³⁸¹ Co se týká starších dětí, dopisovatel Moravské orlice uvedl, že šlechtična „*kdykoli sídlí na panství Slavkovském, bývá její obětavostí dvanáct žákův a dvanáct začek od hlavy k patě ošaceno*“.³⁸²

³⁷⁶ Matkou Albrechta Vincence byla Eleonora Voračická z Paběnic, které Božena Němcová věnovala Babičku.

³⁷⁷ Fideikomis byl svěřenecký statek, který přecházel jako nezczitelný na určené následovníky. Primogeniturní fideikomis Kouniců zřídil v roce 1704 Dominik Ondřej z panství Slavkov s Moravskými Prusy a z panství Uherský Brod s Ořechovem a Bánovem. RŮŽIČKOVÁ, Michaela: *Slavkovský zámek v období správy JUDr. Václava Kounice*. In: MALÍŘ, J. – RÁJA, M.: JUDr. Václav Kounic a jeho doba. Brno 2009, s. 147.

³⁷⁸ Od roku 1885 platilo, že pokud nebyl *nejvyšší daňový poplatník* pozván k jednání o obecním rozpočtu, kmenovém jmění, obecních přírážkách a roční účetní uzávěrce, byla usnesení obecního výboru neplatná. KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 27.

³⁷⁹ Alespoň šestinu daní vybíraných ve Slavkově odváděl velkostatek až do konce 19. století.

³⁸⁰ RŮŽIČKOVÁ, M.: *Slavkovský zámek*, s. 151; MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 368–369.

³⁸¹ Toto zařízení fungovalo především v letních měsících jako místo, kde byly děti střeženy v čase, kdy se jejich rodiče intenzivně zapojovali do polních prací. Děti zde dostávaly zdarma stravu i ošacení. Pobyť zahrnoval také nějakou řízenou činnost. Moravská orlice, 21. 11. 1880.

³⁸² Tamtéž.

Johann Liechtenstein byl zvolen do obecního výboru Bučovic nejen v roce 1864, ale poté ještě osmkrát. Tento muž, pocházející ze starého knížecího rodu, se v Bučovicích nezdržoval a často sem nezajížděl, obyvatelé města tedy neměli mnoho příležitostí, aby se s ním setkali. To však nebránilo tomu, aby byl volen do místní samosprávy. Nakolik to bylo dáno tím, že vlivnými voliči byli jeho úředníci, a nakolik tím, že byl populární v širších vrstvách, nelze posoudit. Kníže byl ve sledované době někdy zvolen voliči prvního, jindy i druhého či třetího sboru. V obecním výboru jej zastupovali správci velkostatku, kteří mezi zastupitele přicházeli také v případě, že kníže nebyl voleným členem, ale *nejvyšším daňovým poplatníkem* ve městě.

Kníže Johann II. se narodil na zámku v Lednici (*Eisgrub*) jako šesté dítě a zároveň prvorozený syn Aloise II. Jak bylo ve šlechtických rodinách obvyklé, dostalo se mu nejdříve vzdělání od domácích učitelů. Z cizích jazyků si osvojil znalost angličtiny, francouzštiny, italštiny a češtiny. Posléze studoval na univerzitě v Bonnu a navštěvoval technické přednášky v Karlsruhe. Po smrti svého otce v roce 1858 spravoval nejen majetky v jednotlivých historických zemích monarchie, ale zároveň vládl Liechtensteinskému knížectví.³⁸³ Byl obrovským pozemkovým vlastníkem, který držel více než 184 tisíc hektarů polí, luk a lesů.³⁸⁴ Pro srovnání fideikomis Albrechta Vincence Kounice obsahoval 9 tisíc hektarů a jeho majetky v Čechách se rozkládaly na téměř 10 tisíci hektarech.³⁸⁵ O něco výše bylo uvedeno, že slavkovský velkostatek byl dlouho největším daňovým poplatníkem ve městě. V Bučovicích tomu tak bylo po celou sledovanou dobu. Největší část daně u obou velkostatků byla odváděna z vlastnictví pozemků.

Šlechtický étos se vyznačoval mimo jiné tím, že se aristokraté stávali štědrými mecenáši, ostatně také hrabě Kounic byl podporovatelem škol a studentů. Ovšem kníže Liechtenstein byl dobrodincem v opravdu velkém stylu a něco o tom říká i jeho přízvisko Dobrotivý. V Bučovicích se při mnoha větších obecních vydáních předpokládalo, že kníže pomůže s jejich úhradou. Příkladem může být dar stavebního pozemku pro zemskou reálku, o které bude dále podrobnější zmínka. Nyní lze připomenout Liechtensteinovo podporování katolické církve a také jeho smysl pro estetiku. V osmdesátých letech 19. století byla budova bučovické fary v tak špatném stavu, vlhká a nezdravá, že kněží nejevili zájem o ustanovení za zdejšího faráře. Tyto

³⁸³ REICHEL, Eduard: *Johann II. Fürst von u. zu Liechtenstein. Sein Leben und Wirken*. Eisgrub 1932, s. 27–29.

³⁸⁴ KRATOCHVÍL, A.: *Dějiny Bučovic od roku 1848*, s. 3.

³⁸⁵ MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 368.

skutečnosti vedly k jednání o postavení nové fary. „*Obce farnosti bučovské zvolily plán, dle něhož měla stavba státi 14 tisíc zlatých r. m., ale kníže pán si zvolil plán od Neumanna,*³⁸⁶ *svého architekta, zhotovený a uvolil se ze svého zaplatiti 4 tisíce, o které byla stavba dle tohoto plánu dražší.*“³⁸⁷

Přestože nebyl kníže v roce 1911 do bučovického obecního výboru jako ideový protivník zvolen, pokrokářští zastupitelé si nepochybně byli vědomi jeho altruismu. Snad proto mu byl z první schůze nových zastupitelů zaslán holdovací telegram.³⁸⁸ V roce 1913 pak obec získala výměnou za jiné pozemky od knížete polovinu kopce zvaného Kalvarie, který se táhne severně od města. Tato část byla již v roce 1884 zalesněna a upravena knížecím zahradníkem jako veřejný park, a tak město získalo své „zelené plíce“. Roku 1898 v den svátku sv. Jana Křtitele, křestního patrona knížete, mu byl v tomto parku slavnostně odhalen památník: „*Toho dne obcovaly školní dítky slavným službám Božím, načež se odebraly v průvodu na horu Kalvarii, kdež shromáždilo se zastupitelstvo obecní a veškeré úřednictvo knížecí, aby přítomno bylo odhalení pomníku, který postavilo město Bučovice na důkaz vděčnosti zakladateli těchto sadů kníž. Janu z Lichtenštejna.*“³⁸⁹

Johann II. Liechtenstein samozřejmě nepodporoval pouze rozvoj Bučovic. Všeobecně platí, že ročně vydával miliony korun na rozvoj vědění, výstavbu technické infrastruktury, školských či zdravotnických zařízení a církevních staveb.³⁹⁰ V liechtensteinské ústřední účtárně bylo spočítáno, že pouze v roce 1908 věnoval na dary a příspěvky přes 73 milionů švýcarských franků.³⁹¹ Nepochybně to bylo ovlivněno tím, že kníže byl mužem pevné katolické víry a politicky konzervativního smýšlení. Ohledně stranických záležitostí však platí, že jako zahraniční suverénní vládce se snažil být v monarchii přísným neutrálem. Stále však byl patrný jeho zájem

---

³⁸⁶ Tato informace je v rozporu s údaji na plánech farní budovy, dle kterých byl projektantem stavitel Richard Heidrich. SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 698, kart. 67. Ovšem Gustava von Neumanna v dané době skutečně působil jako liechtensteinský dvorní architekt. Pocházel ze známé architektonické rodiny a jeho bratr Franz projektoval především vídeňské stavby, ale například také libereckou radnici. Gustav byl specialistou na sakrální stavby, které vznikaly v Rakousích, v Liechtensteinsku i na Moravě. Srov. FRICK, Florin: *Gustav Ritter von Neumann, ein Architekt des Späthistorismus*. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein* 92. Vaduz 1994, s. 293–362.

³⁸⁷ Římskokatolická farnost Bučovice, bez inv. č., *Protocollum domesticum parochie Butschovicensis*, fol. 125.

³⁸⁸ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 20. 10. 1911.

³⁸⁹ JIRÁK, Matouš: *Jubilejní památníky knížete Jana II. z Liechtenštejna*. In: *Vyškovský sborník VIII. Slavkov u Brna 2011*, s. 160.

³⁹⁰ REICHEL, E.: *Johann II.*, s. 29.

³⁹¹ JIRÁK, M.: *Jubilejní památníky*, s. 98.

o národohospodářské a sociální otázky.³⁹² Jistý vliv na něj mohl mít také protagonista křesťansko-sociální nauky Karl von Vogelsang,³⁹³ který doprovázel knížete v prvních letech vlády na jeho dlouhých zahraničních cestách. Příkladný byl také systém sociálních zařízení pro liechtensteinské zaměstnance.

Osobní život knížete byl poměrně prostý a odehrával se poněkud v ústraní. Nikdy se neoženil. Jeho zálibou byl lov a stal se velkým milovníkem výtvarného umění, což se projevilo v jeho sběratelské vášni. Umělecká sbírka Liechtensteinů ve Vídni tehdy stejně jako dnes patřila k nejvýznamnějším soukromým sbírkám na světě a Johann II. podnikl nové, živější uspořádání sbírkových předmětů. Vláda knížete, která trvala více než 70 let, skočila v roce 1923 jeho úmrtím na zámku ve Valticích (*Feldsberg*).³⁹⁴ Jeho životopisec nabídl svůj souhrnný pohled takto: „*Johann II. byl šlechticem v nejkrásnějším smyslu slova, kníže od hlavy až k patě, zářivý vzor pro všechny ty, jimž Prozřetelnost dopřála hojnosti.*“³⁹⁵

Naproti tomu Václav Robert hrabě Kounic, který získal rodový fideikomis po smrti svého bratra Albrechta, se společensky a politicky pohyboval ve zcela odlišných sférách a vědomě se rozešel se šlechtickými kruhy. Národní listy o něm napsaly: „*Aristokrat stal se demokratem.*“³⁹⁶ Tento muž nejenže používal češtinu, ale stal se přímo českým nacionalistou, který se ztotožnil s národně občanským programem, o čemž svědčí i jeho poslanecký mandát za mladočeskou stranu. V roce 1897, poté co zdědil rodové majetky, se pro časové zaneprázdnění zemského i říšského mandátu vzdal (navíc s fideikomisem získal zastoupení v panské sněmovně říšské rady, což nebylo slučitelné s mandátem v dolní sněmovně).³⁹⁷

Ve slavkovské samosprávě sám nepůsobil, ale jeho reprezentantem byl ředitel a inspektor velkostatku František Novák. Václav Kounic se stal všeobecně známým mimo jiné darem, kterým věnoval svůj dům v Brně pro účely ubytování českých studentů a zřídil nadaci pro výstavbu nových kolejí. Je-li pravda to, co napsal ve svých

³⁹² *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 5.* Wien 1971, s. 206.

³⁹³ Vogelsangovým heslem bylo odproletarizování proletariátu, přičemž nositelem jeho sociálního myšlení byla katolicky a konzervativně orientovaná šlechta, která tvořila kruh, do něho patřili například bratrance Johanna II. Alfred a Alois Liechtensteinové, Leo hrabě Thun či Egbert hrabě Belcredi. Vogelsangovy myšlenky ovlivnily také Taafeho vládou novelizovaný živnostenský řád z 80. let 19. století. TRAPL, M. – KONEČNÝ, Karel – MAREK, P.: *Politik dobré vůle. Život a dílo msgr. Jana Šrámka.* Praha 2013, s. 56–57.

³⁹⁴ REICHEL, E.: *Johann II.*, s. 28–29, 31, 60–61, 192.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 32.

³⁹⁶ VELEK, Luboš: *Aristokrat demokratem: Václav hrabě Kounic a česká politika 1883 až 1897.* In: MALÍŘ, J. – RÁJA, M.: JUDr. Václav Kounic, s. 60.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 85–86.

pamětech ředitel kočovné divadelní společnosti Václav Choděra, byl právě tento divadelník iniciátorem a František Novák přimlůvcem toho, aby byl hraběcí majetek v Brně věnován na české národní účely.³⁹⁸ Václav Kounic byl ještě dříve štědrým podporovatelem mladočeské strany a Sokola.³⁹⁹

Navzdory uděleným darům ale hospodářská realita ve Slavkově asi nebyla příliš povznášející. František Novák si povzdechl Otakaru Pražákovi: „*Věřte mně vysoce urozený pane barone, že musíme na všech stranách šetřit, by po zaplacení vysokých apanáží, annuit a úroků panu hraběti ke konci roku také něco zbylo.*“⁴⁰⁰ Však také slavkovský kronikář po smrti Františka Nováka napsal, že byl „*pro svého chlebováře úzkostlivě spořivý*“.⁴⁰¹ A dopisovatel Hlasu uvedl: „*Na místě kavalířského vystupování zvěčnělého Albrechta Kounice, který žil a celému svému okolí obživy v plné míře dopřával, viděti u nás až do krajnosti prováděný »Sparsystem« páně Novákův.*“⁴⁰² Jedním ze způsobů, jak si pomoci od dluhů, byl pronájem slavkovského zámku, ve kterém sám Václav Kounic pobýval pouze několik dnů v roce. Proto si v roce 1901 zámek pronajala Stefanie hraběnka Lónayová, znovu provdaná vdova po korunním princí Rudolfovi Habsburském.⁴⁰³

Co bylo pro hraběcí bratry Kounice i pro knížete Liechtensteina společné? Všichni získali v sídle svého velkostatku čestné občanství. Jinak je patrné, že se životy těchto aristokratů výrazným způsobem odlišovaly. O tom svědčí také pohřeb Václava Kounice, kterého se jeho šlechtičtí příbuzní vůbec neúčastnili. Poslední rozloučení s hrabětem proběhlo zcela v občanském duchu a za početné účasti zástupců Sokola.⁴⁰⁴

6. Volební zápasy a praktická činnost obecních samospráv

Na předchozích stránkách byly nastíněny určité historické předpoklady a představeno strukturování obecních reprezentací dvou jihomoravských maloměst. Ovšem přiblížit trvání i proměnu skladby obecních výborů lze přehledně a s určitým vysvětlením jen v souvislém líčení. Tato obsáhlá kapitola se bude proto dotýkat politických dějin, ale ne těch tradičních, které nahlízejí na politiku v rámci státu či historické země. Zde půjde o sledování politických zápasů v konkrétním prostředí dvou maloměst. Není nezajímavé

³⁹⁸ CHODĚRA, Václav: *Vzpomínky divadelního ředitele Václava Choděry*. Slavkov u Brna 1931, s. 67.

³⁹⁹ VELEK, L.: *Aristokrat*, s. 87.

⁴⁰⁰ RŮŽIČKOVÁ, M.: *Slavkovský zámek*, s. 147.

⁴⁰¹ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 132.

⁴⁰² Moravská orlice, 9. 8. 1908.

⁴⁰³ Tamtéž, 5. 10. 1901.

⁴⁰⁴ GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 113.

zabývat se ideovou a politickou orientací zastupitelů a tím, proč právě oni byli zvoleni a jak konkrétně usilovali o další směřování svých lokalit. Jak bude ukázáno, role individualit byla klíčová.

Jiří Malíř napsal: „*Základním předpokladem a určujícím faktorem rozvoje komunální politiky v období habsburské monarchie byla podoba a způsob fungování obecní samosprávy. Uplatnění principu volitelnosti a zastupování zájmů rozšiřovalo pole pro rozvoj veřejného života i pro formování komunální politiky.*“⁴⁰⁵ Navzdory tomu jsou dosud komunální politika a politická kultura maloměst zkoumány jen kuse. Větší pozornost byla věnována významným městům, ve kterých se místní a zemské politika přibližovaly či dokonce slévaly do jednoho proudu. Sledování národně české politiky vedlo k výzkumu i v menších městech, ovšem zejména v takových, kde docházelo k česko-německému zápasu o radnice.⁴⁰⁶ Až před nedávnem byla věnována větší pozornost také politice německé společnosti na Moravě či komunální politice českých maloměst a vesnic.⁴⁰⁷

Bučovice a Slavkov nabízejí možnost pohlédnout na radniční politiku, která byla ve sledovaném období většinou česká. Nelze však spouštět ze zřetele, že Němci v obou lokalitách po celou dobu na radnici zasedali, přestože netvořili silný blok, který by byl vážným protějškem české majority v samosprávě. Nacionální třenice proto nebyly na radnicích obou maloměst nejzásadnějšími střety. Vyhrocenější se ukázaly být půtky v rámci českého politického tábora v důsledku jeho štěpení, které způsobila postupující politizace. To vše je možné sledovat i v maloměstském prostředí a není třeba se spokojovat s konstatováním, že mezi sebou zápasily bloky označované jako radniční či starostenská strana a opozice.

6.1 Obecní výbory v Bučovicích

První roky samosprávy a Janouškové v čele města

Volby na podkladě Stadionova prozatímního obecního zřízení vynesly v roce 1850 v Bučovicích do čela obecního výboru gruntovníka čili sedláka Petra Wegera. Tento muž byl členem městské správy již v předbřeznové éře a podobné to bylo u dalších pánů, kteří byli v prvních moderních komunálních volbách zvoleni. Mezi členy

⁴⁰⁵ MALÍŘ, J.: *Nacionalizace obecní samosprávy a limity demokratizace komunální politiky před rokem 1914 na příkladu Moravy*. In: PEŠEK, J. – LEDVINKA, V. (ed.): *Mezi liberalismem*, s. 73.

⁴⁰⁶ Srov. tamtéž.

⁴⁰⁷ MARKEL, M.: *Svoboda; ČOPÍK, Jan: Proměny a kontinuita české komunální politiky. Územní samospráva v nové době (1850–2010). Díl I – do roku 1945*. Praha 2014.

obecního výboru se zařadili také někdejší purkmistři či rychtáři – Josef Budík, Josef Černý, Petr Janoušek, Josef Racek a Fridolin Stietina.⁴⁰⁸

Existence společné samosprávy pro křesťanskou a židovskou část města přirozeně znamenala, že do obecní samosprávy města byli zvoleni v menšině i židé. O jejich významném postavení svědčí skutečnost, že představený židovské náboženské obce David Spitzer byl prvním radním. V obecním výboru tedy došlo docela přirozeně k vyprofilování dvou táborů – židovského a křesťanského. O konkrétní podobě jejich vztahů na radnici však dostupné prameny nic nevypovídají, protože zápisy ze schůzí obecního výboru z padesátých let nejsou dochovány v úplnosti a navíc byly psány velmi stručně. Zdá se, že na pořad jednání obecního výboru přicházely především záležitosti hospodářského rázu, které se týkaly například pořádání trhů, pronájmu obecních pozemků, nákupu dobytka a prodeje sena.⁴⁰⁹ Až na konci desetiletí se zřetelně projevil snahy o rozdělení politické obce na křesťanskou a židovskou. Za správný okamžik pro vyřešení této záležitosti považovali zastupitelé čas vyhlášení nových komunálních voleb a koncem roku 1860 se neúspěšně obrátili se svou žádostí na moravské místodržitelství.⁴¹⁰

Náboženská rozdílnost zastupitelů je zřejmá, vysledování názorových či ideových táborů v padesátých letech 19. století možné není. A nelze ani spolehlivě zjistit národnostní rozdělení u křesťanských zastupitelů. Žádný z nich se nedožil sčítání obyvatel roku 1880, které zaznamenávalo údaj o obcovačí řeči. Vlastivědný spisovatel Augustin Kratochvíl sice uvedl, že Petr Weger „*platil za něm. starostu, za něhož se úřadovalo u obce vše německy*“.⁴¹¹ Ale asi zapomněl na to, co napsal dříve, když Petra Wegera označil za zvláštního přítele české literatury.⁴¹² Z archiválií je zřejmé, že zápisy o jednání obecních reprezentací a další písemnosti na radnici byly v padesátých letech stejně jako dříve (a také později) střídavě vyhotovovány v obou zemských jazycích. A v době ještě zcela nevyprofilovaných moderních národů bylo kolísavé používání češtiny i němčiny zcela obvyklé a znepokojovalo jen málokoho. Svědčí o tom i podpisy jednotlivých zastupitelů z té doby. Německou formu zápisu striktně dodržovali pouze

---

⁴⁰⁸ Josef Racek nebyl posledním rychtářem, jak uvádí dosavadní literatura. Byl jím Petr Janoušek. Josef Racek snad ani rychtářem nikdy nebyl, v letech 1837, 1839 a 1841 však rozhodně působil jako purkmistr. SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 13.

⁴⁰⁹ Tamtéž, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869.

⁴¹⁰ Tamtéž, 9. 1. 1861.

⁴¹¹ KRATOCHVÍL, A.: *Dějiny Bučovic od roku 1848*, s. 4.

⁴¹² TÝŽ: *Dějiny Bučovic do zrušení poddanství*, s. 9, pozn. 17.

židé. Ostatní členové obecního výboru svůj podpis i s připojeným označením funkce napsali vždy v té formě, která odpovídala jazyku protokolu.⁴¹³

Prodloužené funkční období zastupitelů zvolených roku 1850 skončilo až ustanovením nového obecního výboru v čele se sedlákem Petrem Janouškem v roce 1861. O průběhu voleb z počátku šedesátých let se kvůli absenci pramenů nedá zjistit nic určitého. Praktické záležitosti, které nový obecní výbor řešil, byly opět převážně hospodářského rázu a časem se znovu vynořila otázka vytvoření židovské politické obce. Majorita města složená z českých Moravanů byla v první polovině šedesátých let zasažena českým národním hnutím, jak je zřejmé z jednoho příspěvku v Moravské orlici: „*Národní vědomí vpustilo u nás hluboké kořeny.*“⁴¹⁴ Dopisovatel listu dále sděloval, že starosta Janoušek je horlivý národovec, „*u něhož také hlavní soustředěně probudilých Slovanů jest*“.⁴¹⁵

V únoru 1864 nařídil okresní úřad, aby byly v Bučovicích vypsány nové obecní volby. Zastupitelé se však usnesli počkat a volby provést až podle nově vydaného zemského obecního zákona. V dubnu se ještě zastupitelé rozhodli, že požádají o rozdělení na křesťanskou a židovskou obec, aby mohly být volby vypsány pro každou zvlášť. Ale očekávání bučovických zastupitelů bylo přehnané. Případné rozdělení obcí bylo velmi komplikovanou záležitostí, která mohla být provedena pouze zemským zákonem. Žádost zasláná z Bučovic však ani nepřišla na pořad sněmovního jednání a volby se opět konaly pro společnou politickou obec. Starostou byl znovu zvolen Petr Janoušek a také složení zbytku obecního představenstva zůstalo nezměněno.⁴¹⁶

Zdalo by se tedy, že volby nebyly nijak hektické. Skutečnost však mohla být jiná, jak naznačuje 80% volební účast a obsah projevu, který pronesl krátce po volbách starostův náměstek a zástupce židů Wolf Wltzek. Ten vybídl zastupitele, aby vzali zpět žádost předchozího obecního výboru o rozdělení na křesťanskou a židovskou obec. Emotivně (pochopitelně německy) se tázal: „*Bylo by spojení snad s židem hanbou pro vás?*“ Řečník si sám odpověděl, a to záporně. Za hlavní důvod snah o rozdělení obce považoval strach většiny zastupitelů, aby nezískali židé ve výboru majoritu. Tato obava se však nenaplnila, a není proto důvod na původní žádosti lpět, domníval se radní. Většina obecních reprezentantů ale byla odlišného mínění a návrh odmítla. „*Po hlasování rozpředla se nemilá a trošku vášnivá debata, po které pán Wolf Wltzek*

⁴¹³ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869.

⁴¹⁴ Moravská orlice, 8. 5. 1863.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ Tamtéž, inv. č. 347, kart. 2, Volby obecního výboru a představenstva 1864.

rozčilen, sobě žádal by do protokolu bylo následující [...] zapsáno: »od této doby budu provždy jen mluvit a pracovat seč síly mé stačí pro oddělení židů od křesťanské obce«. ⁴¹⁷ Snad to bylo zklamání z postoje kolegů v obecním výboru, které vedlo Wolfa Wltzka dva týdny nato k sepsání žádosti o zproštění úřadu starostova náměstka. Jeho záměr byl v obecním výboru diskutován, ale bez výsledku. ⁴¹⁸

Zmínku o tom, že se zastupitelé na jaře 1864 zalekli možného vítězství židů v komunálních volbách, dnes již asi není možné ověřit. Ale skutečnost nadmíru vysoké volební účasti svědčí o tom, že výsledek voleb nebyl občanům lhostejný. Příčiny tak velkého zájmu voličů mohly být různé a silná agitace proti volbě židovských zastupitelů je jen jednou z eventualit. Není ale vůbec nepravděpodobná.

Jedna politická obec integrující křesťanské a židovské obyvatele byla příčinou toho, že k jednacímu stolu na radnici zasedali nejen zástupci dvou odlišných náboženských skupin, ale také dvojího politického směřování. *„Politické strany se v národnostně smíšené habsburské monarchii na rozdíl od většiny jiných států formovaly a vyvíjely na nacionální bázi.“* ⁴¹⁹ Nejpodstatnějším dělítkem proto nebyly (až do devadesátých let 19. století) rozdílné společenské a zájmové koncepty, ale národní vědomí. Národnostně vyprofilovaná česká společnost se ztotožňovala zpočátku s jedinou národně občanskou stranou, kterou byla strana národní. ⁴²⁰ Naopak hlavní reprezentantkou německého obyvatelstva byla německá liberální strana. ⁴²¹ V moravském zemském sněmu ⁴²² se na počátku šedesátých let vytvořily dva tábory označované jako pravice a levice. Protože od dob Francouzské revoluce (až dodnes) se pravicové a levicové postoje měnily, je dobré zmínit, že tehdy v zemském sněmu pravici tvořili federalisté (národně čeští poslanci a konzervativní velkostatkáři), levici pak centralisté (němečtí liberálové a ústavověrní velkostatkáři). ⁴²³

⁴¹⁷ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 11. 9. 1864.

⁴¹⁸ Tamtéž, 25. 11. 1864.

⁴¹⁹ MALÍŘ, J.: *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914*. Brno 1996, s. 22.

⁴²⁰ „Národní strana na Moravě se utvořila na počátku 60. let kolem skupiny brněnských politiků A. Pražáka, J. Helceleta, I. Wurma, V. Brandla, A. Meznika ad. jako typická honorační strana, jejíž politika i organizace se opíraly především o autoritu jejich poslanců a o názory jejího tiskového orgánu *Moravská orlice*.“ MALÍŘ, J.: *Politické strany na Moravě v období habsburské monarchie (Pokus o srovnání systému českých a německých stran na Moravě)*. In: *Politické strany a spolky na jižní Moravě, XXII. Mikulovské sympozium*. Mikulov 1993, s. 13.

⁴²¹ Tamtéž, s. 17.

⁴²² Moravský zemský sněm se mezi lety 1861–1905 skládal ze 100 poslanců. Dva byli virilisté (olomoucký arcibiskup a brněnský biskup), první volební kurii tvořilo 30 velkostatkářů, druhou poslanci měst (31) a obchodních a živnostenských komor (6), poslední pak 31 poslanců venkovských obcí. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 14.

⁴²³ Tamtéž, s. 26.

O tomto rozdělení i na půdě Bučovic svědčil dopis zasláný do Moravské orlice, který zmiňoval, že židé se přiklánějí k proněmecké centralistické politice, „*kdežto křesťané národnosti moravské z většího dílu svou budoucnost hledají v jednání pravice ve sněmu zemském! Ten jest rozdíl ve snahách Israelitův a většiny obyvatelstva křesťanského také v obci naší a v tom se zakládají touhy obou stran: nestáti si v cestě a nepřekážeti si, kde běží o blaho obecní.*“⁴²⁴ Národnostní skladba obecního výboru zvoleného roku 1864 nebyla pestrá jenom díky přítomnosti tří židovských podnikatelů. Do výboru, který měl nově 24 členů, totiž byli zvoleni také čtyři němečtí úředníci.

Mezi obecní reprezentace však nebylo položeno pouze národnostní dělítko, ale také sociální. Snad by se dalo říci, že to byly staré stavovské rozdíly, jak je zřejmé ze sporu domkářů a gruntovníků o užívání obecních pastvin. Ten probíhal v Bučovicích po celá šedesátá léta a dotýkal se i obecních zastupitelů,⁴²⁵ jak se ukazuje z drobných náznaků, například při diskuzi o jednacím řádu obecního výboru roku 1864. Tehdy radní František Křižanovský, který patřil k domkářům, pravil, že počet pěti zastupitelů nutný dle řádu pro předložení návrhu k jednání je příliš vysoký: „*Smutné by to bylo, kdybych já ku příkladu nějaký důležitý návrh v zájmu domkářů činiti měl, neb vím, že bych po vždy odmrštěn s mým návrhem býti musel, podporován jsa jen od 4 údů v shromáždění.*“⁴²⁶ Tomu oponoval lékař František Racek s odůvodněním, že není možné ve všech nedomkářích a priori vidět nepřátele zájmů domkářů. Rokování vedené ohledně jednacího řádu bylo docela vleklé, ale i poměrně zajímavé, protože jak výstižně napsal Jiří Setinský: „*celá diskuze svědčí o relativně vysoké úrovni politického uvažování u vzdělanějších bučovických zastupitelů.*“⁴²⁷ Snad je možné doplnit, že tato charakteristika platí především pro lékaře Františka Racka, který byl nejen jedním z tvůrců jednacího řádu a velmi aktivním členem samosprávy, ale také klíčovou postavou spolkového života v Bučovicích té doby. Jak je zřejmé z jednání obecního výboru, lékař Racek pozorně sledoval parlamentní život. Ale nebyl v tom rozhodně osamocen, neboť z pramenů vyplývá, že v šedesátých letech byl zájem o parlamentarismus příznačný pro široký okruh měšťanstva Bučovic i Slavkova. František Racek dále patřil jednoznačně k mužům prosazujícím národně české zájmy,

⁴²⁴ Moravská orlice, 1. 9. 1864.

⁴²⁵ SETINSKÝ, J.: *Bučovice*, s. 140–142.

⁴²⁶ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 11. 9. 1864.

⁴²⁷ SETINSKÝ, J.: *Bučovice*, s. 136.

a to například při užívání češtiny nejen mezi zastupiteli, ale i ve vztahu ke státním úřadům.⁴²⁸

V Bučovicích sice zastupitelé nemuseli vést spor o jazyk jednání, protože čeští Moravané představovali opravdu výraznou většinu a obvykle se mluvilo česky. Minorita židů a Němců hovořila německy a jejich projevy byly podle potřeby překládány. Při schvalování jednacího řádu však došlo k debatě, jak nazývat řeč většiny zastupitelů. Soudní úředník Ferdinand Baudisch navrhol spíše než o češtině mluvit o moravském jazyce. Proti tomu vystupoval lékař Racek. Argumentoval, že literatura a dějepis neznají moravskou řeč, stejně jako nepíší nic o řeči bavorské či rakouské, zatímco lid moravský, bavorský a rakouský bezpochyby existují. Většina zastupitelů se nakonec přiklonila k označení své řeči jako českomoravské.⁴²⁹ V tištěném znění jednacího řádu je však jazyk, ve kterém má být sepsán protokol o jednání výboru, označen jako česko-slovanský.⁴³⁰ To odpovídá zjištěním Milana Řepy o tom, že v šedesátých letech sílilo díky horlivým českým Moravanům vědomí o existenci národa, který obývá české země a mluví jedním jazykem, pro který bylo hledáno vhodné označení. „*Nejvíce vyhovovalo právě přídavné jméno českoslovanský, které dominovalo vedle slova národ po celá šedesátá léta. Podstatné bylo, že zatímco v první polovině šedesátých let se muselo o oblibu dělit s adjektivem slovanský, koncem šedesátých let se již počíná častěji užívat přídavného jména český, které v sedmdesátých letech převážilo.*“⁴³¹

Mezi zastupiteli byla diskutována také panovníkova titulatura. Debata poukazuje na tehdy základní bod programu českých Moravanů, kterým bylo obnovení státoprávní souvislosti Čech, Moravy a Slezska. Takové snahy se přičily moravským Němcům.⁴³² Tak proti oslovení panovníka nejen jako císaře, ale i krále vystupoval berní úředník Maximilan Löwy se slovy: „*Morava nezná a nemá žádného krále*“.⁴³³ Tento náhled podporoval Ferdinand Baudisch. Většina zastupitelů však namítla, že státní úřady jsou

⁴²⁸ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 17. 9. 1875.

⁴²⁹ Tamtéž, 11. 9. 1864.

⁴³⁰ Muzeum Vyškovska, Muzeum Bučovice, inv. č. H-B 479, *Jednací řád obecního zastupitelstva městyse Bučovic dle usnešení výboru obecního z dne 11. září 1864.*

⁴³¹ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 150.

⁴³² Tamtéž, s. 110–111. Program moravské národní strany byl v 60. letech 19. století doplněn o státoprávní požadavek spojení českých zemí a rovnoprávnosti obou zemských národů, a to při zachování celistvosti monarchie. Prosazení takového programu však zároveň nebylo v rozporu s přetrvávajícím požadavkem autonomie Moravy. MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 51.

⁴³³ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 19. 11. 1865.

všeobecně označovány jako císařské a královské a navíc vyjádřili uspokojení nad tím, že panovník má v úmyslu nechat se korunovat králem v Uhrách i v Čechách.⁴³⁴

Pokud pohlédneme na místní záležitost v této době, je možné zmínit snahu o vyřešení potíží s růstem počtu žáků a s nedostatek prostor ve škole. V roce 1864 bylo usneseno: „*Má se stavět škola, aby se návalu školních dětí odpomohlo*“.⁴³⁵ K realizaci usnesení však z finančních důvodů nedošlo.

K vyvinutí společného úsilí přiměla zastupitele v polovině šedesátých let touha získat pro město železnici. Zastupitel a okresní představený Johann Militzek vypracoval žádost k zemskému výboru a obchodní komoře, aby plánovaná železniční trať z Brna do Přerova vedla přes Bučovice.⁴³⁶ Jenže brněnská obchodní a živnostenská komora doporučila ministerstvu obchodu vést železnici z Brna do Přerova přes Rousínov a Vyškov, s pouhým podotknutím, že časem by se mohla vybudovat železniční odbočka na Slavkov, Bučovice a dále k uherské hranici. Proto se bučovičtí zastupitelé ve spolupráci se slavkovskými rozhodli přímo žádat ministerstvo o změnu zamýšlené trasy.

Obě města o železnici opravdu stála na rozdíl od obcí na Rousínovsku, přes které měla plánovaná trať vést. Očekávání od železnice nebyla v Bučovicích malá: „*Město naše spojeno s Brnem a Vyškovem neb Kroměřížem železnou drahou rozkvetlo by v každém ohledu, síly pracovního lidu, po práci toužící, dostaly by dostatečné práce, tím i náležité výživy, měšťan, který jen pracně a nuzně z polního hospodářství žije, chopil by se obchodu, živnosti a poznovu hynoucího řemesla, průmysl v továrnách by se rozšířil a rozmnožil a následkem toho by zámožnost, blahobyť a vzdělanost v obcích našich se uhostily.*“ Pro opačný případ bylo předpokládáno, že „*město Bučovice daleko a široko v obchodních a průmyslových kruzích chvalně známé, přišlo by v zapomenutí*“.⁴³⁷ Přestože se jednalo jen o předpoklady a samotní zastupitelé se v nich nejspíš nebránili přehánění, následný vývoj jim dal téměř zcela za pravdu. Přestože bučovická i slavkovská obec neváhaly vynaložit finance na to, aby dráhu získaly,⁴³⁸ úspěchu nedosáhly. Nepomohly ani rozdílné strategie – jednou byla podporována stavba dráhy z Brna do Kroměříže, jindy do Vyškova (samozřejmě vždy přes Bučovice a Slavkov).⁴³⁹ V argumentaci z maloměst zaznělo i to, že delší trasa vedoucí

---

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ Tamtéž, 13. 11. 1864.

⁴³⁶ Tamtéž, 25. 9. 1864.

⁴³⁷ Tamtéž, 27. 11. 1864.

⁴³⁸ Tamtéž, 11. 12. 1864.

⁴³⁹ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 674, kart. 56, Pamětní zápisky o zřizování veřejných silnic a železné dráhy.

náročnějším terénem severně od nich nemusí být nevýhodná, o čemž měla svědčit unikátní horská železnice Semmering. V roce 1866 byl vyslán jeden zastupitel z Bučovic do přípravného výboru pro zřízení dráhy, která měla vést z Brna do Uher.⁴⁴⁰ Té se již Bučovičtí dočkali, ale trvalo to dvě desetiletí.

Další událostí, která zasáhla obyvatele Bučovice a nejen je, byla pruská okupace v létě 1866. Prusové dorazili do města za několik dnů po té, co porazili rakouská vojska u Hradce Králové. O jejich pobytu v Bučovicích se z pramenů městské proveniencce mnoho nedozvíme. O samotných vojácích se zmínil ve svých memoárech Václav Valenta, který však pravděpodobně nepsal o svých vzpomínkách, protože v té době byl devítiletým chlapcem. Možná zaznamenal to, co se ve městě povídalo: „*Prušáci »rabovali«, kam přišli, a běda, kde jim nevyšli ochotně vstříc. To pak pobrali všecko. Unás v Bučovicích však »nerabovali« nic. Tehdejší starosta Petr Janoušek šel s deputací města Prušákům vstříc, prohlásil, že obec dobrovolně všecko dá, oč bude požádána, a prosil Prušáky, aby šetřili obyvatelstvo a jeho jmění. [...] A tak žilo vojsko nepřátelské s obyvatelstvem v míru, dostalo vše, oč žádalo a starosta Petr Janoušek dostal za svou duchapřítomnost a rozšafnost po válce zlatý záslužný kříž.*“⁴⁴¹

Petr Janoušek skutečně vyznamenání v podobě zlatého záslužného kříže získal a byl jím dekorován také lékař František Racek,⁴⁴² což bylo v obecním výboru náležitě oslaveno. Nutno ovšem podotknout, že udělování těchto vyznamenání nebylo ve vztahu k událostem roku 1866 nijak neobvyklé.⁴⁴³ Sami zastupitelé pak ještě projevíli své uznání mimo jiné za pomoc v čase pruské invaze okresnímu představenému Johannu Miliczkovi, kterému bylo uděleno čestné občanství.⁴⁴⁴

V roce 1867 proběhly další volby, které ovšem nepřinesly žádnou zásadní změnu ve vedení města. Starostou byl zvolen opět Petr Janoušek a zbytek obecního představenstva zůstal taktéž nezměněn. Z toho však nelze usuzovat, že zastupitelé

⁴⁴⁰ Tamtéž, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 1. 3. 1866.

⁴⁴¹ VALENTA, V.: *Moje dětství*, s. 88–89.

⁴⁴² Záslužným křížem byli od roku 1850 odměňováni civilisté i vojáci za oddanost vlasti, dlouholeté působení ve veřejné službě nebo za jiné zásluhy. Vyznamenání tvořil zlatý nebo jen stříbrný kříž, uprostřed kterého byly iniciály císařova jména a okolo heslo *Viribus unitis*. Nad křížem mohla být koruna tvořící další třídu vyznamenání. VYSKOČIL, Aleš: *Moravský státní úředník a vrcholné Rakousko-Uhersko*. Brno 2007. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně, s. 162.

⁴⁴³ Císař František Josef I. se osobně vydal na návštěvu míst postižených válečnými událostmi a uděloval vyznamenání „*uznávaje věrnost a loyaltitu za příčinou posledních událostí v markrabství moravském*“. Jednalo se tehdy o dva rytířské kříže Leopoldova řádu, tři řády železné koruny třetí třídy a desítky rytířských křížů řádu Františka Josefa, zlatých záslužných křížů s korunou i bez ní, stříbrných záslužných křížů s korunou a několik bez koruny. Některým osobám byly uděleny tituly a mnoha pak byla „*vyslovena nejvyšší spokojenost*“. Moravská orlice, 20. 10. 1866.

⁴⁴⁴ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 18. 11. 1866.

tvořili jednotlivé těleso. Sami si uvědomovali, že jsou mezi ně položena určitá dělítka, proto chtěli, aby byla každá skupina náležitě zastoupena, což bylo prakticky realizováno tím, že příležitostně utvářené komise (např. pro přezkoumání obecních účtů) byly tvořeny poměrně zástupci z každého volebního sboru. A při sestavování volební komise v roce 1867 bylo explicitně vyjádřeno, že v ní má být zastoupena „každá třída společenská“: úřednictvo, gruntovníci, domkáři a židé.⁴⁴⁵

Obecní výbory v šedesátých letech byly oproti předchozímu desetiletí pestřejší také národnostně a ideově. Národnostní aspekt nabýval stále více na závažnosti a vytvoření dvou klíčových „celonárodních“ stran na Moravě se v náznamech projevovalo i v bučovickém obecním výboru. Lze připomenout, že nejdominantnějším směrem v německé společnosti v Čechách a na Moravě se stala liberální strana s centralistickým programem. Naopak Češi a čeští Moravané se ztotožňovali s federalistickým programem, který hájila národní strana.⁴⁴⁶ O rozdílnosti těchto dvou směrů i v jiných než jen národnostních otázkách svědčí záležitost, kterou projednával bučovický obecní výbor v říjnu 1867.

Starosta Janoušek tehdy svolal na vybitnutí několika zastupitelů mimořádnou schůzi, na které se představitelé obecní samosprávy vyjadřovali k otázce samosprávného postavení katolické církve.⁴⁴⁷ Ta konkordátem z roku 1855 získala mimo jiné státní uznání kanonického práva v záležitostech manželství katolíků a oprávnění pro biskupy trestat provinilé duchovní. Tyto body se spolu s církevním dozorem nad školstvím staly na konci šedesátých let předmětem sporu mezi sekularisty a konzervativci. Většina bučovických zastupitelů zúčastněných na mimořádné schůzi byla pro zachování konkordátu a zaslání dopisu císaři s tímto požadavkem. Proti byli liberálně orientovaní němečtí úředníci August Nikisch a Ferdinand Baudisch. Lékař František Racek se od svých českých kolegů lišil, když navrhl nic v této věci nekonat. Při tom poukázal na argumentaci jednoho článku v Národních novinách. Zřejmě se jednalo o ten, kde bylo napsáno: „*Také my zajisté chceme, aby konkordát v těchto dvou*

⁴⁴⁵ Tamtéž, 28. 4. 1867.

⁴⁴⁶ Vytvoření celistvosti českých zemí bylo v této době hlavním cílem národní strany v Čechách a koncem 60. let toto usilování vyvrcholilo v tzv. státoprávní boj. Ten podporovala také moravská národní strana. Protivníkem tohoto záměru byli němečtí liberálové, kteří tvořili dominantní politický proud 60. a 70. let a utvářeli také říšské vlády.

⁴⁴⁷ Zásadou šlechtického konzervativce, ministra kultury Lva Thuna získala v 50. letech 19. století katolická církev širokou autonomii. Stát uznal nezávislou aplikaci kanonického práva a možnost církve spravovat samostatně své záležitosti. Tím mělo být ukončeno josefínské „*pojetí církve jako prodloužené ruky státu*“. Proces „*propuštění církve ze státní služby*“ dokončilo uzavření konkordátu mezi Rakouským císařstvím a Svatým stolicí v roce 1855. Biskupové mohli od té doby svobodně komunikovat s Římem, získali pravomoc nad správou farností a studiem teologie. GEORGIEV, J.: *Až do těch hrdel*, s. 172–174.

článcích byl zrušen; ale rozcházíme se s parlamentem vídeňským a s těmi, jichžto jest tlumočníkem, v příčinách této žádosti naší. Parlament vídeňský chce vytrhnouti nižší duchovenstvo z područí biskupa a podrobiti je moci vlády; chce vybaviti školství z vlivu církve a uvrci je do náručí vlády. My pak chceme, aby nižší duchovenstvo bylo svobodnými občany v ústavním státu, a školy aby byly ve správě těch, kdož na ně platí, totiž obcí a zemí.⁴⁴⁸ Manželská otázka nebyla v novinách považována za závažnou.⁴⁴⁹ Změnu postavení katolické církve tedy nepožadovali pouze němečtí liberálové, ale z odlišných příčin také také autor článku v tiskovém orgánu národní strany v Čechách.

Většina bučovických zastupitelů však byla jiného mínění. Před hlasováním byli z jednání výboru vykázáni židé a poté dvanáctka zastupitelů odhlasovala návrh poslat císaři žádost, aby: „a) statky se kněžům ponechaly, b) vliv školní kněžům se ponechal a c) svátost manželství se zachovala“.⁴⁵⁰ To však nemělo žádný význam, protože některé výsady katolické církve byly likvidovány vnitrostátním zákonodárstvím v roce 1868 a později došlo k úplnému odstoupení monarchie od konkordátu. Jednání o této věci je však užitečným indikátorem pro poznání ideové orientace zastupitelů.

K zefektivnění fungování obecní samosprávy měl přispět jednací řád obecního představenstva, který byl novým zastupitelstvem schválen v létě roku 1867. Ve stejné době byl také změněn na návrh radního Wolfa Wltzka způsob hlasování v obecním výboru.⁴⁵¹ Radní požadoval, aby bylo v zastupitelstvu odstraněno hlasování aklamací, kterým se „morální nátlak na jednotlivého [zastupitele] působí“.⁴⁵²

V průběhu funkčního období bylo opět neúspěšně žádáno o rozdělení politické obce na křesťanskou a židovskou.⁴⁵³ Důležitým bodem se však ve větší míře stala péče o samotné město. Již počátkem roku 1867 bylo kostelním konkurenčním výborem rozhodnuto stavět nový hřbitov a město mělo na pokrytí výloh přispět svým dílem.⁴⁵⁴ Na svahu severně od města tak byl vybudován (v Bučovicích již v pořadí třetí křesťanský) hřbitov s romanticky historizující branou a ohradní zdi z režného cihlového zdiva. Obec dále investovala například do hasičské stříkačky, získala telegrafické spojení a rozhodla se přistoupit k finančně poměrně nákladnému stavebnímu počínu, kterým bylo částečné dláždění náměstí. Jak prohlásil starosta Janoušek: „když městys žádné pohromy, jak

⁴⁴⁸ Národní listy, 11. 10. 1867.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 14. 10. 1867.

⁴⁵¹ Tamtéž, 25. 8. 1867.

⁴⁵² Tamtéž, 5. 8. 1867.

⁴⁵³ Tamtéž, 4. 4. 1869.

⁴⁵⁴ Tamtéž, 28. 4. 1867, 2. 6. 1867.

válka, ubytování vojska⁴⁵⁵ atd. nezastihnou, bude dána možnost v čase co nejbližším náměstí vydlážditi⁴⁵⁶. Peníze byly vypůjčeny a k dláždění bylo přistoupeno, ale to již město vedl obecní výbor zvolený v roce 1870.

Volby roku 1870 nebyly nijak přelomové a patrně ani zvlášť vzrušené.⁴⁵⁷ Zastupitelé za starostu opět zvolili, a to jednohlasně, Petra Janouška. Novým mužem v obecním představenstvu byl lékař František Racek, který nahradil pokrývače Josefa Millnera. Ten se však následujícího roku do představenstva vrátil, když byl zvolen místo Wolfa Wltzka, který na post radního rezignoval. Tato volba ukazuje na přetrvávající korporativní myšlení některých zastupitelů. Překvapivé však je, že jím byl zasažen právně vzdělaný soudce Ferdinand Baudisch, který si přál, aby „v představenstvu obce každý obor zastoupen byl“, a proto požadoval místo továrníka Wltzka volit výhradně mezi zastupiteli z prvního volebního sboru. Tomu odporoval lékař Racek spolu s krejčím Křižanovským, neboť „by počínání takové bylo protizákonné, a tím svobodná volba více méně obmezená“.⁴⁵⁸

Záležitosti, jejichž řešení obecní výbor po dobu funkčního období věnoval více času, se týkaly částečného dláždění náměstí a také místního školství. Tato záležitost poukázala na hloubící se propast mezi českou a německou skupinou obyvatel. V září 1872 bylo dlouze diskutováno o zřízení oddělení s německou vyučováním řeči na obecné škole. Tento požadavek místní školní rada odmítla a její předseda, lékař Racek coby obecní radní v zastupitelstvu vysvětloval, jaké důvody je k tomu vedly. Předně uváděl nedostatek prostor a prohlašoval, že požadavek německého vzdělávání neodpovídá bučovickým potřebám, kde z německých rodin pochází ani ne desítka dětí. Vhodným řešením podle něj bylo učinit ze soukromé židovské školy, na které se vyučovalo německy, veřejnou školu pro výuku německy hovořících dětí. Rackův pohled odmítl knížecí účetní Nikisch s tím, že německou školu si přeje mnoho obyvatel a že „předběžného vzdělání německého pro střední školy nevyhnutelně zapotřebí jest“.⁴⁵⁹ Do debaty se zapojili další zastupitelé, přičemž došlo i na osobní výpady a nadávky.⁴⁶⁰ Většina členů výboru nakonec hlasovala pro schválení postoje místní školní rady, tedy

⁴⁵⁵ Při pobytu vojsk ve městě docházelo k přidělování vojáků a jejich koní do domů místních obyvatel, což bylo oběma pochopitelně nelibě neseno a obecní samospráva usilovala o snížení přidělovaného počtu ubytovávaných vojáků.

⁴⁵⁶ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 14. 10. 1867.

⁴⁵⁷ Reklamacie byly podány opět pouze kvůli přeřazení několika voličů do jiného volebního sboru. Tamtéž, inv. č. 395, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 32.

⁴⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 25, Zasedání obecního zastupitelstva 1870–1879, 6. 8. 1871.

⁴⁵⁹ Tamtéž, 22. 9. 1872.

⁴⁶⁰ Tamtéž, 1. 10. 1872.

proti zřízení německého oddělení a současně pro zavedení povinné výuky němčiny na obecné škole jako druhého jazyka.⁴⁶¹ Zřízení německého oddělení však požadovalo vyškovské hejtmanství, takže se záležitost opět dostala na pořad jednání zastupitelstva, které věc opět odmítlo.⁴⁶²

Starosta Petr Janoušek byl znovu zvolen i v roce 1873. A také většina radních obhájila své posty a novým členem v představenstvu byl pouze hostinský Jan Černý. Ze zprávy uveřejněné v Moravské orlici však vysvítá, že Janouškovo opětovné zvolení nemuselo být samozřejmé. Dle bučovického dopisovatele byla před volbami provedena soukromá porada voličů „a usnešeno v této, že za starostu p. Frant. Racek zvolen bude. [...] Když napotom [při samotné volbě starosty, pozn. aut.] k volným návrhům došlo, povstal p. hejtman a pravil usmívavě: »zvolme jednohlasně za starostu p. Janouška« (ústaváka), obdržel ale od jistého voliče za odpověď, by lístky se volilo, a p. hejtman musel si sednout; stalo se však přec, co očekáváno nebylo, p. Janoušek ovšem pouze 12 hlasy zvolen za starostu.“⁴⁶³

Tato zpráva nesevřídčí pouze o svobodě rozhodování při provedené volbě. Zarážející je Janouškovo označení za „ústaváka“. Jiné použité prameny nic neprozrazují o tom, že by byl příznivcem německých liberálních politiků, kteří byli takto nazýváni. Snad to mělo znamenat, že byl orientován liberálněji, než jiní bučovičtí stoupenci politiky národní strany. Ke všeobecné shodě při volbě Františka Racka starostu došlo až v roce 1875, kdy zemřel Petr Janoušek. Vzhledem k tomu, že stolař Racek byl dosavadním prvním radním, následovala ještě volba jednoho člena představenstva, kterým se stal sedlák František Šťastný.⁴⁶⁴

Také v tomto funkčním období se zastupitelé vyjadřovali ke školským otázkám, když přijali výzvu zastupitele a obchodníka Josefa Racka sepsat petici adresovanou zemskému sněmu s pobídkou k „rozmnožení středních škol s vyučovací řečí českou“. Dále bylo žádáno zřízení okresních samospráv či jezdeckých kasáren. Tato žádost byla předána lékařem Františkem Rackem poslanci Aloisi Pražákovi, vůdčí postavě národní strany na Moravě.⁴⁶⁵ Zde lze zmínit, že zasilání takových žádostí od místních samospráv bylo obvyklé a že k němu poslanci národní strany představitelé obcí výslovně vybízeli.

---

⁴⁶¹ Tamtéž, 22. 9. 1872.

⁴⁶² Tamtéž, 17. 10. 1872.

⁴⁶³ Moravská orlice, 12. 8. 1873.

⁴⁶⁴ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 25, Zasedání obecního zastupitelstva 1870–1879, 4. 4. 1875.

⁴⁶⁵ Tamtéž, 8. 12. 1873.

V létě následujícího roku byly vypsány nové obecní volby. Před nimi byl podán jeden protest proti správnosti sestavení voličských seznamů. Reklamační komise stížnosti nevyhověla, proto mohlo být bez průtahů přikročeno k volbám.⁴⁶⁶ Po zvolení obecního představenstva Moravská orlice otiskla: „*Opět prorazila strana národní.*“⁴⁶⁷ Starostou byl znovu zvolen stolař František Racek a představenstvo zůstalo až na Vincence Janouška (bratra zemřelého starosty), který nahradil Jana Černého, beze změny.

Pro efektivnější zvládnutí úkolů kladených na představenstvo obce byl každému radnímu přidělen okruh úkolů, kterými se měl zabývat. Jednalo se o stavební a zdravotní záležitosti, obecní hospodářství a veřejnou bezpečnost. Z dochovaných zápisů o jednání představenstva z roku 1877 vyplývá to, co jistě platilo všeobecně. A to, že činnost radních vyžadovala podstatně více času, než práce zastupitele. Je to patrné už z frekvence zasedání. Starosta a radní se v té době v Bučovicích scházeli zhruba jednou za měsíc, zato obecní výbor jen stěží plnil zákonnou povinnost sejít se jednou za čtvrt roku. Navíc mnohé záležitosti, které byly předkládány na jednání obecního výboru, odkazovali zastupitelé k vyřízení představenstvu.⁴⁶⁸ Tím pádem je při absenci zápisů z jednání městské rady obtížné dozvědět se více o činnosti obecní samosprávy v tomto období.

Předpokládat lze, že ztrátou pro obecní výbor a veřejné dění ve městě vůbec byla smrt aktivního radního, předsedy několika bučovických spolků a místní školní rady, lékaře Františka Racka, který zemřel v roce 1878. Místo něj byl do představenstva obce zvolen rolník František Pešera.⁴⁶⁹

Volby v roce 1879 v porovnání s jinými volbami ze sedmdesátých let přinesly největší personální obměnu obecního výboru, jež se projevila také při volbách představenstva. Novým starostou se stal hostinský Jan Janoušek, syn zemřelého starosty Petra Janouška. Mezi radními zůstal pouze jeden muž, který v představenstvu dříve působil, a to František Křížanovský.⁴⁷⁰

V národnostním a politickém ohledu však k žádnému obratu nedošlo. Svědčí o tom spokojenost všech zastupitelů s jmenováním Aloise Pražáka ministrem v nově utvořeném kabinetu Eduarda hraběte Taafeho, který sestával ze stran tvořících uskupení

⁴⁶⁶ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 369, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 165.

⁴⁶⁷ Moravská orlice, 2. 8. 1876.

⁴⁶⁸ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 25, Zasedání obecního zastupitelstva 1870–1879.

⁴⁶⁹ Tamtéž, 17. 11. 1878.

⁴⁷⁰ Tamtéž, 17. 8. 1879.

zvané „železný kruh pravice“. Novému ministrovi byla zaslána na návrh Josefa Illnera gratulace a celá událost „vzbudila zde vůbec velké uspokojení a upřímnou radost.“⁴⁷¹

Důležitou otázkou, ke které se nový výbor vyslovil, byla po čase opět záležitost školní budovy. V únoru 1880 navrhl předseda místní školní rady a zastupitel Jakub Veselý, aby byla zakoupena v exekuční dražbě textilní továrna Hermanna Stiassneho a upravena pro výuku, protože nedaleko od ní stojící školní budova již dlouho prostorově nevyhovuje.⁴⁷² Během jara bylo o této věci ve výboru diskutováno, odpůrcem koupě byl především kvůli finanční nákladnosti advokát Josef Illner. Většina zastupitelů však mínila, že vhodnější budova ke koupi není a že ji nezbytně potřebují, protože místnosti pronajaté pro školní vyučování jsou nevyhovující. V květnu proto došlo po delším rokování k usnesení o koupi továrny za 12 tisíc zlatých. Ještě větší problém způsobovala otázka, jak s budovou dále naložit. Posouzení této věci zastupitele časově dost zatěžovalo, jak je zřejmé z četnosti schůzí obecního výboru, které probíhaly proti minulosti zcela neobvykle i několikrát do měsíce. Plánována byla úprava stávajících prostor manufaktury a přístavba zadního křídla. Jenže zastupitelé se nemohli dohodnout na tom, kterou z navržených možností přestavby zvolit, a vše podléhalo požadavku co nejnižší finanční nákladnosti. Nešlo při tom pouze o šetrné hospodaření s obecními penězi, ale také o ohled na vlastní zájmy.

Zákonnou povinností obecních reprezentací bylo spravovat řádně majetek obce a zákonodárci zpočátku předpokládali, že obecní rozpočty budou zpravidla aktivní. Až v případě, že nedostačovaly příjmy obce, měl být schodek kryt zavedením obecních dávek nebo stanovením určitého procenta přírážek k přímým státním daním placeným poplatníky v obci. V případě stavby školy či budování nákladné technické infrastruktury města se zavedení přírážek stalo nezbytností a dotýkalo se každého daňového poplatníka. Spor o to, jak naložit s nově zakoupenou budovou, proto nenechával zastupitele v klidu. Situace nakonec vyvrcholila tím, že „se poděkovali“ členové odboru, který byl v záležitosti školy zvolen z řad zastupitelů a nakonec rezignovalo celé obecní představenstvo i zastupitel Josef Illner. Situaci se snažil uklidnit náhradník obecního výboru a místní nadučitel František Procházka, který sáhl k pověsti o tehdy oblíbené postavě knížete Svatopluka a jeho prutech. Zastupitele vybízel: „*Podějte si pánové ruce ku smíření, jen ve svornosti a v důvěře velké to dílo, jenž před sebou máte,*

⁴⁷¹ Moravská orlice, 31. 8. 1879.

⁴⁷² Tehdejší budova již nestojí. V prostorách textilní továrny přeměněné na další školní budovu dnes sídlí odloučené pracoviště Gymnázia a Obchodní akademie Bučovice.

*se vám podaří a donese vám i obci slávu a čest.*⁴⁷³ Tato slova nepostrádající patos však nezapůsobila dostatečně účinně, představenstvo na rezignaci trvalo a výbor ji přijal. Zakrátko však byli odstoupivší členové představenstva do svých funkcí opětovně zvoleni. Johann Langer však již úřad radního nepřijal a místo něj byl zvolen do představenstva Johann Krtschka.⁴⁷⁴ Původní tovární budova byla upravena k vyučování a předána místní školní radě.⁴⁷⁵

Průběh schůzí obecního výboru se od roku 1882 řídil novým jednacím řádem, který patrně připravil advokát Illner. Jednací řečí se nyní stala výhradně čeština.⁴⁷⁶ Zastupitelé rozhodli také o pojmenování ulic ve městě a o umístění tabulek s jejich názvy na nárožích. Ukazuje se tak nejen to, že zastupitelé vyšli vstříc požadavku na lepší orientaci ve městě, ale také, že chtěli posílit český charakter města ve veřejném prostoru, protože tyto tabulky byly napsány výhradně česky.⁴⁷⁷ Dalšími „*vlasteneckými projevy*“ zastupitelů na počátku osmdesátých let byl příspěvek věnovaný z obecní pokladny na obnovu Národního divadla v Praze po požáru či vzdání holdu císaři po rozdělení pražské univerzity na německou a českou část.⁴⁷⁸

V roce 1882 končil mandát stávajícího obecního výboru, a proto byly v červnu konány nové volby. Proti jejich průběhu však bylo podáno několik reklamací. Jednak rolníkem Františkem Pešerou a společníky a také tkalcovským dělníkem Jakubem Hromádkou. Podané stížnosti se zaměřovaly na různé skutečnosti, okresní hejtmanství však nezjišťovalo oprávněnost všech. Volby byly zrušeny už kvůli tomu, že voliči o náhradnících obecního výboru nehlasovali až po provedené volbě členů, nýbrž současně s ní.⁴⁷⁹

Pokud skutečnost podaných reklamací a případně i následné opakování voleb byly nejen indikátorem svobodných voleb, ale také ukazatelem dramatičnosti hlasování, lze říci, že v osmdesátých letech byly volby v Bučovicích dosti vzrušené. Patrně k tomu přispívalo štěpení způsobené nikoliv nacionálně, nýbrž v rámci českého národního tábora. Dopisovatel Moravské orlice napsal: „*Národnostní poměry v Bučovicích nejsou takové, jak ve většině našich moravských měst, kde strana česká musí ve svém domově*

⁴⁷³ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 26, Zasedání obecního zastupitelstva 1880–1885, 10. 4. 1880, 24. 4. 1881.

⁴⁷⁴ Tamtéž, 22. 5. 1881, 7. 6. 1881, 17. 7. 1881.

⁴⁷⁵ Tamtéž, opis odstupní listiny z 2. 3. 1882.

⁴⁷⁶ Tamtéž, Jednací řád obecního výboru bučovického ze 4. 5. 1882.

⁴⁷⁷ Tamtéž, 20. 6. 1880.

⁴⁷⁸ Tamtéž, 21. 8. 1881, 26. 2. 1882.

⁴⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 14.

*zápasiti s živlem německým.*⁴⁸⁰ Svou kritiku zacíлил především na socialisty a zastupitele z třetího volebního sboru vůbec. Mínil, že spor kvůli školní budově se rozhořel kvůli těmto zastupitelům, kteří při jednání projevíli přílišnou „šetrnost“ a nedostatečnou pozornost: *„Jenom na tento způsob jest možná vysvětliti si, že usnešení výboru byla při následujícím sezení zrušena a hned pro opačný návrh odhlasováno, a jen takto možná pochopiti příčinu, s níž opravou školy (?) byl většině výboru, k níž všichni členové III. sboru náleží, postaven pomník bohužel trochu drahý, protože výdaje na tuto opravu obnáší jen o 2 % přírůžek ročních méně, než by se bylo platilo, kdyby se byla stavěla škola nová.*⁴⁸¹ K nepočetným místním Němcům vyjádřil příznivé stanovisko: *„Dle našeho náhledu jest to právě pevnost charakteru, jenž jim vštěpuje to přesvědčení, že i druhé národnosti náležející občané mají právo milovati svou řeč.*⁴⁸² Na závěr konstatoval, že Němcem tohoto druhu byl jeden z členů obecního představenstva (patrně šlo o stavitele Johanna Langeru).

Proti opakované volbě konané počátkem roku 1883 za velké účasti voličů třetího sboru byly opět vzneseny námitky Jakubem Hromádkou a Faustinem Pešerou, většina z nich však byla okresním hejtmanstvím zamítnuta. O sporu ohledně volitelnosti dvou občanů rozhodlo po odvolání místodržitelství.⁴⁸³ K volení představenstva proto došlo až počátkem září 1883. Někdejší starosta František Racek získal největší, ale nikoliv dostatečný počet hlasů, proto došlo k druhé volbě, ve které uspěl dosavadní starosta Jan Janoušek. Také zbytek představenstva zůstal až na jednoho radního nezměněn.⁴⁸⁴

Obecní výbor ovšem nebyl veden Janem Janouškem příliš dlouho, protože ten již koncem února 1884 rezignoval. Jeho abdikaci zastupitelé nejdříve odmítli, ale při dalším jednání zvítězil návrh zastupitel Josefa Racka, aby byla starostova demise přijata. Před novou volbou starosty zastupitel a liechtensteinský účetní Karl Grohmann vybízel své kolegy, aby opět volili Jana Janouška. To považoval lékař František Budík za zbytečné, protože se starosta svého postu *„bez toho chtěl vzdát, čekaje na vhodný okamžik“*. Zvolit nového starostu se podařilo až napotřetí, kdy většinu hlasů získal rolník Vincenc Janoušek, strýc předchozího starosty.⁴⁸⁵

---

⁴⁸⁰ Moravská orlice, 18. 2. 1883.

⁴⁸¹ Tamtéž.

⁴⁸² Tamtéž.

⁴⁸³ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 14.

⁴⁸⁴ Tamtéž, fol. 218–219.

⁴⁸⁵ Tamtéž, inv. č. 26, Zasedání obecního zastupitelstva 1880–1885, 27. 2. 1884, 12. 3. 1884, 25. 3. 1884.

A jaká témata byla diskutována zastupiteli v polovině osmdesátých let? Opět se jednalo o školských záležitostech, ale nově byla více zmiňována také problematika vzhledu města, jeho úprava a odstraňování případných zdravotních rizik. To se ukázalo při snaze o odstranění obecních jatek s řeznickými krámkami z jižní části náměstí. Přestože většina zastupitelů souhlasila s prodejem, jeden se proti němu rázně postavil.⁴⁸⁶ Byl to řezník Jakub Veselý, jeden z nájemců obecních jatek. Když kvůli výpovědi nájemní smlouvy zažaloval obec Bučovice, spor prohrál.⁴⁸⁷ Samotné odhodlání soudit se s městem je překvapivé, ještě více zaráží to, co učinil Jakub Veselý později. Požádal totiž obecní výbor o uhrazení soudních výloh, neboť mu jejich vyrovnání přislíbil bývalý starosta (a bratranec) Jan Janoušek v případě, že bude volit v zemských volbách kandidáta národní strany,⁴⁸⁸ což Jakub Veselý učinil.⁴⁸⁹ Veselého žádost zřejmě ukazuje na skutečnost, která v rámci dobových volebních praktik nebyla výjimečná. Zásadou bylo umět „udělat volby“ a k tomu nepřispíval pouze složitý volební systém, ale i skutečné machinace. Volič mohl být totiž různými způsoby „pobídnut“, aby se nezříkal svého občanského práva a podpořil toho „správného“ kandidáta.⁴⁹⁰ Jak dopadla žádost Jakuba Veselého, není z použitých pramenů jasné, jisté však je, že obecní jatky byly prodány, následně zbořeny a na jejich místě nechala postavit místní občanská záložna k miléniu sv. Metoděje sousoší byzantských misionářů.⁴⁹¹

Čtvrtstoletí starosty Racka

Koncem léta 1886 Moravská orlice napsala: „než pomine měsíc, octne se naše občanstvo před volebním osudím, aby rozhodlo nad dalším osudem města, nad budoucností svou. [...] Při nastávajících volbách bude jen na voličstvu záležeti, jaký vývin věci nastane v českém našem městě.“⁴⁹² Po zprávě o přípravě nových voleb dopisovatel vybídl k volbě národních kandidátů a byl na pozoru před

⁴⁸⁶ Tamtéž, 27. 2. 1884.

⁴⁸⁷ Tamtéž, rozsudek z 21. 5. 1884.

⁴⁸⁸ Národním kandidátem byl stavitel Václav Paterna z Kyjova zvolený v červenci 1884. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 473. Pro voliče městského obvodu Kyjov, Bučovice, Vyškov a Strážnice byl volebním místem Kyjov.

⁴⁸⁹ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 26, Zasedání obecního zastupitelstva 1880–1885, dopis z 10. 3. 1885.

⁴⁹⁰ Srov. VELEK, L.: *Mandát za uzenku. Volební nátlak a podvody v české politické kultuře 19. století*. Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 28, 5/2006, s. 33–37. Poněkud jiným příkladem působení na voliče při zemských volbách je rozhodnutí slavkovských zastupitelů z roku 1871. Ti se usnesli uhradit z obecní poklady náklady voličům, které s volbami měli (bylo nutné jet Hustopečí, kde volby dané městské skupiny probíhaly). SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 2. 9. 1871.

⁴⁹¹ Moravská orlice, 20. 11. 1884, 28. 6. 1885.

⁴⁹² Tamtéž, 11. 9. 1886.

liechtensteinskými úředníky a před židy, přestože asi nebylo sporu o tom, že česká většina na bučovické radnici sotva může být poražena.

Přelomové byly ovšem volby představenstva, protože do čela města byl poprvé zvolen obchodník Josef Racek, který se ukázal být jednou z nejvýraznějších postav bučovické samosprávy vůbec. Na postu představeného obce setrval celé čtvrtstoletí, ale jeho první zvolení nebylo vůbec jednoznačné. V první ani druhé starostenské volbě nikdo neobdržel potřebný počet hlasů. Do užší volby postoupil Jan Janoušek s Josefem Rackem a nakonec došlo na losování, kdy bylo vytaženo Rackovo jméno.⁴⁹³ Tím vše neskončilo, protože tato volba byla okresním hejtmanstvím zrušena. Většina zastupitelů se sice usnesla podat stížnost k místodržitelství, ale několik členů výboru – mezi nimi i Jan Janoušek – schůzi opustilo, čímž nejspíše vyjádřili nesouhlas s úmyslem svých kolegů.⁴⁹⁴ Právní pomoc Josefu Rackovi tehdy poskytl Josef Illner, který již působil jako advokát v Brně, a místodržitelství starostenskou volbu potvrdilo.⁴⁹⁵

O volebním klání se zmínil také Josef Fuhrich, který sice nebyl zcela přesný v chronologii, patrně ale vystihl jednu z příčin zápasu o vedení města: *„Místní strany v Bučovicích hlásily se k životu jen při obecních volbách, aneb ještě lépe při volbě starosty. Tehdy byl delší dobu [1879–1884, pozn. aut.] starostou »Johan« Janoušek, hostinský na náměstí. Postavou byl olbřím. Měl výrazný obličej se silným plnovousem a imponoval sedlákům na okresu tak, že ho chtěli voliti i za poslance [roku 1890, pozn. aut.]. Avšak na radnici musil ustoupiti inteligentnějšímu obchodníku z náměstí Josefu Rackovi, podporovanému prvním radním Karlem Budíkem [roku 1886, pozn. aut.]. Tak zvítězila strana Racků a Budíků nad stranou Janoušků a dlouho měla vládu pevně v rukou.“*⁴⁹⁶

Jaké motivy stály za bojem o křeslo starosty v roce 1886, nelze dnes spolehlivě odhalit a možných rovin interpretace je několik. V zápase šlo jistě o osobní ambice a touhu po prestiži, ale opomenout nelze ani zmínku o zápasu starousedlých rodin. O blízkém příbuzenství starostů z rodiny Janoušků není pochyb – Petr byl bratrem Vincence a otcem Jana. Také starosty z rodu Racků pojily pokrevní vztahy – František byl Josefovým strýcem. A svázanost Racků s Budíky je taktéž zřejmá.⁴⁹⁷ Navíc muži

⁴⁹³ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, inv. č. 26, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 196.

⁴⁹⁴ Tamtéž, inv. č. 27, Zasedání obecního zastupitelstva 1886–1894, 8. 2. 1887.

⁴⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932 fol. 192–193; inv. č. 27, Zasedání obecního zastupitelstva 1886–1894, dopis z 20. 5. 1887.

⁴⁹⁶ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 284–285.

⁴⁹⁷ Srov. Přílohu 1.

z těchto rodin zastávali významné funkce ve správě Bučovic již první polovině 19. století, takže starousedlíci stáli v čele města vsutku dlouhou dobu. Všeobecně platí, že na Moravě nebyl v 19. století ani ve větších městech příliš široký okruh opravdu vlivných mužů, mohlo jít o příslušníky několika rodin.⁴⁹⁸ K získání potřebné podpory voličů pro prosazení se do vedení samosprávy však nepochybně samotná příslušnost k určitému rodu nemohla stačit, podstatné byly osobní schopnosti.

Další rovinu zápasu o starostenské křeslo mohla přinášet na konci osmdesátých let 19. století postupující politizace, která ukončila dosavadní vnějškovou jednotu českého politického tábora. Jak napsal ve svých vzpomínkách jeden z představitelů české liberální politiky na Moravě Václav Šlesinger: „*Do roku 1886 prožívala česká politická Morava svůj idylický život. V zemi byla pouze jedna česká politická strana, jež nesla název »strana národní«.*“⁴⁹⁹ Podle Šlesingera měl zásadní vliv na rozpad původně jednotného českého politického proudu na Moravě příchod Adolfa Stránského, jenž začal organizovat různorodé opoziční směry.⁵⁰⁰ V rámci moravské národní strany došlo v průběhu času k vytvoření dvou odstředivých seskupení. Zejména šlo o liberálnější a nacionálně radikálnější zaměřenou, tedy promladočesky orientovanou skupinu zformovanou v Brně kolem Moravských listů. Tento list založil v roce 1889 Adolf Stránský, aby na Moravě „*rozbil svornostenského bůžka*“, jak napsal Václav Šlesinger.⁵⁰¹ Další skupinu tvořili liberálně ladění rolníci. Navzdory tomu, že opozičnost obou křídel měla různé důvody, došlo ke spojení těchto proudů. Ty pak vystoupily proti stávajícímu vedení moravských staročeků s požadavkem neutralizace katolického křídla ve straně, což bylo odmítnuto. Václav Šlesinger s uspokojením vzpomínal: „*Během jednoho roku veřejné činnosti Moravských listů podařilo se národní stranu na Moravě rozložit na tři samostatné skupiny, a to svobodomyšlnou, kterou representovaly Moravské listy, katolickou v čele s Hlasem a staročeskou s Moravskou orlicí.*“⁵⁰² Ke sjednocení liberální opozice došlo před sněmovními volbami v roce 1890, ale

⁴⁹⁸ FASORA, L.: *Představitel obecní samosprávy*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J.: *Člověk*, s. 132.

⁴⁹⁹ ŠLESINGER, Václav: *Z bojů o pokrokovou Moravu 1890–1918*. Brno 1947, s. 10.

⁵⁰⁰ Adolf Stránský (1850–1931) se narodil do rodiny povozníka (později hostinského) Salomona Stránského, po gymnáziu studoval právo na univerzitě v Praze. Po absolvování soudní praxe a práce advokátního koncipienta si v roce 1886 otevřel advokátní kancelář v Brně a natrvalo se zde usadil. Jako obhájce se stal známým zvláště při procesu s neexistujícím tajným spolkem Omladina. Stál u vzniku mladočesky orientované lidové strany. V letech 1895–1918 působil jako zemský a říšský poslanec. Politicky byl činný také v republikánské éře, na jejímž počátku byl ministrem obchodu. Srov. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 667–672.

⁵⁰¹ ŠLESINGER, V.: *Z bojů*, s. 11.

⁵⁰² Tamtéž, s. 11–12.

samostatná lidová strana byla založena až po získání podpory od mladočechů z Čech v roce 1891.⁵⁰³

Jak bylo zmíněno Josefem Fuhrichem, Jan Janoušek měl být volen zemským poslancem, a to jako protikandidát vyškovského advokáta Ctibora Helcelety,⁵⁰⁴ kterého navrhla národní strana ve skupině venkovských obcí soudních okresů Vyškov, Bučovice a Slavkov: „naši »mladí« si nemyslili postaviti proti našemu dosavadnímu zasloužilému posl. Dru. Helceletovi protikandidáta. Po dlouhém hledání padli na p. Jana Janouška z Bučovic [...]. Najednou nalezl se ale ještě »mladší« výtečník v osobě p. Pokorného z Ivanovic, který dostal chuť státi se poslancem. Tu se zkrátka p. Janouškovi řekl: »Uhni« a pak Janoušek uhnul zcela udiven, jak tak najednou spadl s výše svých snů o cti a slávě.“⁵⁰⁵ Jan Janoušek tedy nakonec nekandidoval, ale ze zprávy lze soudit, že byl nakloněn liberálnímu politickému proudu.

V časech honorační politiky, kdy rozhodující roli pro politickou kariéru poslance hrály neformální osobní vazby, bylo velmi důležité získat v daném městě své příznivce mezi osobami, které měly vliv v místní komunitě a kandidáta náležitým způsobem představily voličům. Jak napsal bučovický advokát František Rozkošný: „maloměšťák chce slyšeti a viděti svého kandidáta“.⁵⁰⁶ Tato skutečnost se projevila v roce 1890 při sněmovních volbách v městské skupině Vyškov, Bučovice, Kyjov a Strážnice, ve kterých byl oficiálním kandidátem národní strany advokát Otakar baron Pražák.⁵⁰⁷ Proti němu vystoupil jako samostatný kandidát advokát Jan Sovadina (údajně považovaný za alter ego Adolfa Stránského).⁵⁰⁸ Situace v Bučovicích však nebyla pro Jana Sovadinu příznivá, jak je zřejmé z korespondence zaslané Otakaru Pražákovi: „Ten [Jan Sovadina, pozn. aut.] by co kandidát zde pohořel zle – neboť strana Janouškova bledne – bledne

⁵⁰³ MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 98–99.

⁵⁰⁴ Ctibor Helcelet (1844–1904) se narodil do rodiny lékaře a univerzitního učitele Jana Helcelety (později byl zemským a říšským poslancem). Navštěvoval gymnázium v Brně a ve švýcarském Porrentruy, poté studoval právo v Praze a v Krakově. Jako advokátní koncipient pracoval u Aloise Pražáka. V roce 1874 si otevřel advokátní kancelář ve Vyškově, kde žil až do smrti. Jako představitel moravské národní strany působil od roku 1878 jako zemský a od roku 1891 jako říšský poslanec. Srov. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 244–247.

⁵⁰⁵ Moravská Orlice, 18. 6. 1890.

⁵⁰⁶ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 8, Rozkošný, 30. 5. 1890.

⁵⁰⁷ Otakar Pražák (1858–1915) se narodil do rodiny advokáta Aloise Pražáka (později vůdce moravské národní strany, zemského a říšského poslance a ministra). Po absolvování gymnázia studoval právo ve Vídni a v Praze. Roku 1887 si otevřel advokátní kancelář v Brně. Jako představitel mladší generace národní strany působil v letech 1890–1915 jako zemský a v letech 1897–1911 jako říšský poslanec. Po nobilitaci svého otce se stal také on baronem. Srov. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 520–523.

⁵⁰⁸ RÁJA, Martin: *JUDr. Ctibor Helcelet mezi konzervatismem a liberalismem*. Brno 2003. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně, s. 87.

*a členové její nevyváží daleko – moc a rozvahu protistrany.*⁵⁰⁹ Touto Janouškovou protistranou byli pravděpodobně myšleni lidé v okruhu Josefa Racka. Lze předpokládat, že se jednalo v rámci národní strany spíše o představitele konzervativnějšího či katolického politického proudu (do roku 1896 vystupoval tento blok v souladu s vedením moravských staročechů). Na přelomu let 1890 a 1891 totiž ve Vyškově vznikla Katolicko-politická jednota pro politický okres vyškovský a Josef Racek byl místopředsedou tohoto spolku za bučovický soudní okres.⁵¹⁰

Ale vraťme se k obecnímu výboru zvolenému roku 1886. S nástupem Josefa Racka došlo k ještě většímu akcentování češtiny v samosprávě, když již ani svolání zastupitelů (tzn. vyvěšované pozvánky na schůzi obecního výboru) nebyla psána v obou zemských jazycích, jak tomu bylo dříve.⁵¹¹

V průběhu volebního období byla zastupiteli řešena záležitost prodeje obecních pozemků pro výstavbu železniční tratě. Také byly hledány nové zdroje obecních příjmů (zavedení poplatků z neuvázaných psů a z prodeje alkoholu). Co se týká témat odrážejících politickou orientaci, je překvapující, že spíše konzervativní vedení města nepodpořilo návrh Aloise knížete Liechtensteina na reformu, která měla obnovit konfesijní charakter předlitavského školství.⁵¹²

Další obecní volby proběhly v roce 1890 a byly ve své podstatě potvrzením stávajícího vedení města. V obecním představenstvu nedošlo oproti předchozímu období k žádné personální změně.⁵¹³ V tomtéž roce se po komunálních volbách ještě odehrála volba předsedy okresního silničního výboru, kterým se nestal ani Jan Janoušek ani Josef Racek. Dopisovatel Moravské orlice k tomu s uspokojením dodal: „*nyní alespoň částečně boj patricijský ustane, a tím i rozvaděné strany od útoku upustí a ku svornému působení ve prospěch města našeho si ruce přátelský podají*“.⁵¹⁴ V průběhu tří let funkčního období nebyla projednávána záležitost, která by odhalila zásadnější rozpory mezi zastupiteli. Přestože majitel velkostatku Johann kníže Liechtenstein již delší dobu nebyl voleným členem obecního výboru, zastupitelé mu jakožto štědrému mecenáši vyjádřili své uznání, když jej v roce 1890 jmenovali čestným občanem.⁵¹⁵

⁵⁰⁹ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 8, Rozkošný, 31. 5. 1890.

⁵¹⁰ RÁJA, M.: *Katolický politický proud na Vyškovsku 1890–1914*. In: MAREK, P.: Jan Šrámek, kněz, státník, politik. Olomouc 2004, s. 364–367.

⁵¹¹ Srov. SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 27, Zasedání zastupitelstva 1886–1894, svolání z 17. 9. 1886, 20. 12. 1886 a další.

⁵¹² Tamtéž, 25. 2. 1888.

⁵¹³ Tamtéž, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 188.

⁵¹⁴ Moravská orlice, 12. 10. 1890.

⁵¹⁵ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 27, Zasedání obecního zastupitelstva 1886–1894, dopis z 5. 10. 1890.

Před obecními volbami v roce 1893 byl v Moravských listech otištěn dopis vymezující se vůči Josefu Rackovi, kterého pisatel označil za „všemohoucího pašu“ a na závěr čtenáře vyzval: „*volme muže našeho blaha dbalé, muže poctivé o nás smýšlející, muže nestranné a spravedlivé [...]. Nedejme se ničím odstrašit a volme všichni svorně jen naše kandidáty.*“⁵¹⁶ Myšleni tím nepochybně byli liberálně orientovaní pánové. Nespokojenost s radniční stranou však nemohla být mezi voliči příliš velká, když Moravská orlice o výsledku komunálních voleb roku 1893 napsala: „*Bylyť v posledních dnech konány obecní volby v našich městech Kroměříži, Velkém Meziříčí, Uher. Hradišti a Bučovicích, v nichž všech chystala se lidová strana dle »Mor. listův« k útoku proti nám. [...] V Bučovicích konečně, kde Mladočeši neméně útočně si počínali, a příslušníky naší strany v lidových listech všemožně snižovali, utrpěli neméně porážku...*“⁵¹⁷

Silnou pozici Josefa Racka v roce 1893 ukazuje nejen jednoznačnost jeho starostenské volby, ale i způsob jejího provedení, protože byla veřejná, nikoliv tajná, jak bývalo dříve obvyklé. Nedošlo ani ke změně na postu prvního radního, kterým zůstal Karel Budík. Nově však byli zvoleni zbývající tři členové obecního představenstva.⁵¹⁸

Nový obecní výbor se pustil do většího investičního počínu, kterým byla stavba infekční nemocnice ve městě.⁵¹⁹ Mimo jiné i tato záležitost se dostala do zorného úhlu Václava Valenty, bučovického rodáka, který se do města vrátil v devadesátých letech 19. století jako úředník pojišťovny a od konce roku 1895 zde vydával Bučovské noviny. Pohnutky pro vydávání prvního periodika ve městě vylíčil s notnou dávkou sebevědomí sám Václav Valenta: „*Poznav, jaké nehorázné nepořádky a panovačnost ve veřejném životě bučovském a též na venkově panují a v jaké zatemnělosti většina lidu žije, odhodlal jsem se zlo všude potírati, lid probouzeti, poučovati a pro jeho dobro ve všech směrech pracovati.*“⁵²⁰ Vyznění jeho novin bylo silně kritické, přitom je však těžké posoudit, zda zmiňované nedostatky ve vedení města a v chování obecních reprezentací byly skutečné či spíše domnělé. Nesporné naopak je, že Václav Valenta brojil nejen proti vedení města, ale také proti mladočeské opozici, jejímž lídrem se tehdy stal

⁵¹⁶ Moravské listy, 14. 5. 1893.

⁵¹⁷ Moravská orlice, 26. 5. 1893.

⁵¹⁸ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 27, Zasedání obecního zastupitelstva 1886–1894, protokol o volbě představenstva z 29. 5. 1893.

⁵¹⁹ Dnes Dům dětí a mládeže Bučovice, Vyškovská 376.

⁵²⁰ VALENTA, V.: *Jubileum*, s. 5.

lékárník František Vlach.⁵²¹ Nepříjemné však byly zejména Valentovy výpady proti mužům z radnice. Příkladem jsou výtky kvůli nedostatečné péči o veřejná prostranství, neudržovaným chodníkům a výhrady proti tomu, že práce na stavbě infekční nemocnice byly zadány členům obecního výboru. Zejména kritika starosty byla sžiravá: „*Vypočítati všechny nedostatky ani není možná, byla by toho za celá ta leta úřadování Rackova hotová historie, tlustá jako mešní kniha.*“⁵²²

Nejen Valentovy názory získaly písemnou podobu, proto je možné přinést i opačný náhled na postavu bučovické starosty. Knížecí úředník a městský radní Karl Grohmann ke svému návrhu na zhotovení Rackova portrétu pro zasedací síň radnice napsal: „*dráha, kterou nastupuje každý představený obce, když úřad svůj převezme, jest obtížná, ba mnohdy kluzká. [...] Ctěn a vážen od mnohých, dovedl náš velectěný pan starosta [...] získati sobě při veškeré své energii srdce všech správně smýšlejících svou vzornou nestranností, svou šlechetností a bodrostí.*“⁵²³ A Valentova stanoviska nesdíleli také další lidé, jak o tom svědčí jedno z divadelních představení ochotníků, kde byl k pobavení diváků zpíván kuplet zesměšňující Valentovo jednání.⁵²⁴ Dalším počinem namířeným proti jeho listu, bylo vydávání novin nazvaných Bučovické cepy, jež měly kritického redaktora umlčet. Snaha o odplatu prostřednictvím tisku se však nevydařila. Tyto noviny měly nízkou úroveň a o jejich neúspěchu svědčí pouhá tři vydaná čísla. K rozdmýchání již tak neklidné situace ve městě to však nepochybně přispělo: „*v Bučovicích perou se našinci mezi sebou, »Bučovské noviny« ostouzejí jedny a »Bučovské cepy« mlátí do druhých*“.⁵²⁵

To vše se dělo v čase přípravy dalších komunálních voleb. Dle Bučovských novin před nimi došlo k usmíření „*vody s ohněm*“, tedy bučovických staročeků s mladočeky a Rackova strana opět vyhrála.⁵²⁶ Průběh těchto voleb konaných v září

⁵²¹ František Vlach se v roce 1886 přistěhoval do Bučovic z Vyškova. Jeho otcem byl kožešník Karel Vlach, jedna z výrazných postav českého národního života ve Vyškově. Jako sympatizant mladočeského směru se projevil František Vlach již při zmíněných zemských volbách v roce 1890, kdy volil samostatného kandidáta Adolfa Stránského, což bylo na stránkách Moravské orlice kritizováno: „*pan lékárník Vlach, patrně aby měl něco extra, dal svůj hlas dr. Stránskému. Tento jux vyvolal jednak veselost, jednak ale i rozhořčoval, neboť pan Vlach [...] zavázal se čestným slovem a podpisem, že se přičiní k tomu, by všichni voličové národní strany hlasy své dali dr. Pražákovi.*“ Moravská orlice, 20. 7. 1890.

⁵²² Bučovské noviny, 24. 12. 1896.

⁵²³ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 28, Zasedání obecního zastupitelstva 1895–1902, dopis z 28. 10. 1895

⁵²⁴ „*Ku předu se mnohý dere, rediguje noviny, čas a všechno obětuje, kritik není lenivý. Žádný podnik, žádná slavnost bez něho se nespraví, o všechno se stará vřele, div nepřijde o zdraví...*“ Bučovské noviny, 9. 5. 1896.

⁵²⁵ Vyškovské noviny, 4. 9. 1896.

⁵²⁶ Bučovské noviny, 1. 11. 1896. Společný postup představitelů a příznivců národní strany a lidové strany nebyl v té době bučovickým specifíkem. Na zemské úrovni byl pro staročeky a mladočeky dlouhodobě

1896 byl napaden Václavem Valentou se společníky a stolařem Mikulášem Hoškem se společníky. Místodržitelství rozhodlo o opakování voleb už z toho důvodu, že členy volební komise byli stávající náhradníci obecního výboru.⁵²⁷ Následně svolal Václav Valenta schůzi opozičně naladěných voličů do Janouškova hostince, kde byla dána doporučení pro volbu ve druhém a třetím sboru. Ta obsahovala také Valentovo jméno, přestože přímo na schůzi mělo být řečeno, že kandidatura tak kontroverzní postavy není příliš prozíravá.⁵²⁸

Bučovské noviny psaly, že „*před volbami se strhl pravý hon po plných mocích a po voličích*“.⁵²⁹ Nešlo tedy pouze o agitování mezi místními voliči, ale také o získávání plnomocenství od společníků obce. Z toho je patrné, jak v takových situacích nabývaly voličské hlasy společníků na významu. Zastupitelé ještě stihli jmenovat Otakara Pražáka čestným občanem města.⁵³⁰ Motivem však nejspíš nebyla potřeba, aby stávající radniční garnitura získala dalšího voliče pro první sbor, protože v něm byly její pozice dostatečně silné. A po opakovaném přistoupení občanů k volebnímu osudí zvítězila staročeská strana. Navzdory populistickému působení a na stránkách Bučovských novin projevené naději Václav Valenta u voličů neuspěl.⁵³¹ Zato Josef Racek byl hladce zvolen členem obecního výboru a jednohlasně také starostou. Obecní představenstvo tehdy rozšířilo počet svých členů, když se zastupitelé dohodli na počtu pěti radních; dva ze zvolených vykonávali tuto funkci nově.⁵³²

Valentova kritika neustala ani teď a dotýkala se opět různorodých oblastí společenského života maloměsta, zejména však místní samosprávy, fungování občanské záložny a spolkového života. Vytýkal například i to, že místní čtenářský spolek je měšťanským klubem (což ovšem bylo všeobecně zcela obvyklé): „*Podívejme se na náš čtenářský spolek v Bučovicích [...]. O funkce v něm se rvaly dva tábory svatostaročeský*

---

prioritní postup proti německým politickým rivalům. S postupující politickou diferenciací a radikalizací národního proudu došlo v 90. letech k tomu, že lidová strana plně projevila nevraživost vůči politickému katolicismu. Snaha katolického křídla národní strany prosadit hájení náboženských zájmů jako klíčový úkol pro celou stranu narážela na pokusy moravských staročechů o smír s lidovci. Konzervativní velkostatkáři odešli ze společného klubu národní strany na zemském sněmu a nastalá situace byla kompenzována národní stranou sblížením s lidovci. V roce 1896 byl uzavřen kompromis a pro sněmovní volby byla připravena společná kandidátní listina moravských mladočechů a staročechů. V reakci na to došlo k založení moravské národní katolické strany. MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 91, 162–163.

⁵²⁷ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, fol. 176–179. Problematika přítomnosti náhradníka obecního výboru ve volební komisi byla důkladně posuzována taktéž ve Slavkově. Srov. níže komunální volby ve Slavkově v roce 1910.

⁵²⁸ Moravská orlice, 6. 1. 1898.

⁵²⁹ Bučovské noviny, 24. 12. 1896.

⁵³⁰ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 28, Zasedání obecního zastupitelstva 1895–1902, 22. 10. 1896.

⁵³¹ Bučovské noviny, 24. 12. 1896.

⁵³² SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 28, Zasedání obecního zastupitelstva 1895–1902, 15. 12. 1896.

a mladočeský. Mlado vytykali zejména svým štábním oficírem lékárníkem panem Vlachem, že ti svatostaro nic nedělají, že je to škandál atd. A bylo to pravdou pravdoucí. Ve všední den místnosti skoro úplně prázdné, a přišel-li tam p. starosta Racek, p. Kchódl [Karel Budík, pozn. aut.] a velb. p. kaplan Vlach, tož přišli pouze proto, aby hráli karty. V neděli pak zase bylo slyšeti dlouho do noci pouze pácání kartami o stůl. No dobrá. Na to přece spolek není založen. Přišli Mlado a co se děje? Karty – kulečnick, kulečnick – karty, trochu pomluv a klevet a basta. A to jsou nyní samo »vybrání«, ti nejlepší z celého města a z obou táborů.⁵³³ Valentovy moralistické reflexe nebraly konce a na jeho hlavu se několikrát snesla nevybíravá odplata. Neznámí pachatelé mu údajně pomazali fasádu domu a vstupní dveře blátem a dokonce i výkaly.⁵³⁴ Navzdory podivné povaze však Václav Valenta měl i své příznivce, neboť byl zvolen starostou bučovické jednoty Sokola a předsedou živnostenského společenstva bučovického okresu. V těchto funkcích však nepůsobil déle než několik měsíců.⁵³⁵

Přestože Václav Valenta kritikou a osobními výpady nešetřil, při soudním řízení v létě 1897, které řešilo žalobu pro přečin urážky na cti, neseděl na lavici obžalovaných tento kverulant. Bučovské noviny psaly: „Sensační trestní přelíčení bude odbyváno v úterý 24. srpna t. r. u c. k. okresního soudu v Bučovicích proti 24 členům obecního představenstva v Bučovicích. [...] Jest to případ, jaký zajisté v celém Rakousku dosud ojedinělým jest, aby všichni členové městského zastupitelstva byli na lavici obžalovaných.“⁵³⁶ Ani zde se však Valentova očekávání nenaplnila. Při hlavním líčení nebyla prokázána vznesená obvinění a všichni žalovaní byli zproštěni viny.⁵³⁷

Václav Valenta byl v rámci bučovického veřejného života mužem, který prostřednictvím tisku rozpoutal mnoho neklidu, jak s jistou dávkou ironie vyjádřil příspěvatel Moravské orlice: „od té chvíle, co vám u nás začaly vycházet »Bučovické Noviny«, zavládl v Bučovicích docela jiný spolkový a společenský ruch a život.“⁵³⁸ Pokusit se zařadit Václava Valentu k některému z dobových politických směrů je

⁵³³ Bučovské noviny, 6. 6. 1897.

⁵³⁴ Tamtéž, 6. 6. 1897, 18. 7. 1897, 11. 3. 1899, 9. 9. 1899.

⁵³⁵ Volba Václava Valenty za předsedu živnostenského společenstva byla dle Moravské orlice (5. 10. 1897) zrušena. Jeho půlročního starostování v sokolské jednotě skončilo kvůli tomu, že nechal vylepit plakáty zvoucí na veřejné cvičení a taneční zábavu s dovětkem: „Vítán jest [...] každý slušný člověk. Do taneční zábavy židé a katolíci tovaryši přístupu nemají.“ Sokol Bučovice 1892–1992. Almanach. Bučovice 1992, s. 5; Moravská orlice, 6. 1. 1898.

⁵³⁶ Bučovské noviny, 15. 8. 1897.

⁵³⁷ Moravská orlice, 6. 1. 1898.

⁵³⁸ Tamtéž, 5. 10. 1897.

nesnadné. On sám se vymezoval vůči politickému stranictví a v jeho nářku nad nejednotností národního hnutí a fragmentací české politiky rezonuje myšlenka všeobjímajícího politického uskupení Čechů a oslava „národních miláčků“, tedy Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra. To by mohlo ukazovat na blízkost k národní straně, tedy staročechům. Ovšem útoky proti místním představitelům této strany jej z tohoto tábora vymezují (ve Valentově vyjadřování jsou velmi zřetelné i výpady protiněmecké, protižidovské a později také protikněžské). Zdá se, že Václav Valenta byl jakýmsi ideovým solitérem. Člověkem natolik zvláštním, že nebyl schopen dlouhodobě získat podporovatele a proniknout do obecního výboru.⁵³⁹

V devadesátých letech 19. století se Bučovic dotkly také události, které měly širší než jen místní dopad. Rivalita mezi Čechy a Němci se dotýkala různých sfér života a také politického rozhodování. Posilování českého elementu ve městech spolu s demografickým vývojem na Moravě tehdy vyvolaly obavu Němců, že na zemském sněmu časem zvítězí česká majorita. Čeští poslanci si naopak uvědomovali, že dosud většinu nemají, a byli ochotni přistoupit k jednání o volební reformě a dalších otázkách česko-německého soužití. Pokus o nacionální smíření byl na obou stranách přijímán jak s nadějami, tak také s nedůvěrou. Mezi lety 1898 a 1905 probíhala smiřovací či vyrovnávací jednání, která se týkala volební reformy, ale také školských a jiných záležitostí.⁵⁴⁰

V této politické konstelaci se bučovičtí zastupitelé rozhodli požádat o zřízení měšťanské školy. Této věci se s velkým nasazením chopil lékař Rudolf Šebek, který byl předsedou místní školní rady a zároveň přítelem poslance Otakara Pražáka. Ten jako člen subkomitétu smiřovacího výboru pro školské záležitosti bučovicou žádost jakožto národnostně relevantní záležitost prosazoval v zemském sněmu, kde v únoru 1899 podle zprávy Moravské orlice prohlásil: *„Jest to město Bučovice, které usneslo se loni v jubilejním roce, aby na počest jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále zřízena byla tam měšťanská škola. Přišlo sice poněkud pozdě se žádostí, [...] doufám však, že [...] zemský výbor blahovolně tuto záležitost vyřídí a doporučí zemské školní radě, aby měšťanská škola pro chlapce a dívky tam byla zřízena, a to tím více, jelikož již Bučovice*

---

⁵³⁹ Václav Valenta údajně na radu lékařů a po finančních ztrátách ukončil v roce 1900 svou žurnalistickou činnost a v roce 1906 se odstěhoval z Bučovic do Olomouce, kde později vydával noviny Národní očista. Ty byly taktéž psány kriticky a se značným vymezováním se vůči elitám českého národního hnutí, což opět redaktora Valentu přivedlo do soudní síně, tentokrát na lavici obžalovaných. Václav Valenta se po letech vrátil do Bučovic, ale patrně zemřel v Olomouci, kde byl pochován.

⁵⁴⁰ MAREK, Pavel: *K moravským smiřovačkám z let 1898–1905*. ČMM 111, 1/1992, s. 75–91.

*postavily budovu a všelikým podmínkám vyhověly.*⁵⁴¹ Nakonec však byla zřízena měšťanská škola pouze jako dívčí a sídlila v přístavbě obecné školy.

Přestože v samotných Bučovicích bylo získání měšťanky považováno za dostatečný úspěch ve školských záležitostech, již při jednání o vzniku této školy navrhl poslanec Pražák, aby se Bučovice ucházely o zřízení vyšší reálky. Zejména díky schopnostem Otakara Pražáka, Rudolfa Šebka a Josefa Racka bylo několikaleté snažení korunováno úspěchem. Výuka na vyšší zemské reálce byla zahájena v provizorních prostorách v roce 1902. Od roku 1903 pak studenti navštěvovali novou školní budovu postavenou nákladem přesahujícím 300 tisíc korun. Více o tom je uvedeno v sedmé kapitole.

Úkol získat pro maloměsto střední školu byl tedy spojen nejen s radniční garniturou zvolenou v roce 1896, ale také s obecním výborem ustaveným roku 1900. Ten byl kvůli zvýšení počtu voličů nově 30členný. Volby proběhly patrně docela klidně, alespoň tak lze usuzovat z toho, že nebyly proti volbě podány žádné protesty. Přítomnost dvou politických táborů ve městě, tedy moravských staročechů a mladočechů, byla již zmíněna. Do obecního výboru byla tehdy poprvé zvolena vůdčí osobnost bučovických lidovců, kterou byl lékárník František Vlach. Patrně i další radniční nováčci jako advokát Richard Halík a soudní adjunkt Cyprián Rozkošný byli příznivci lidové strany.

Starostou byl téměř jednohlasně opět zvolen Josef Racek. Ten poděkoval za projevenou důvěru a prohlásil, že navzdory původnímu odhodlání starostenský úřad nadále nevykonávat, volbu přijímá. Poté staronový starosta sdělil, se kterými pány by rád pracoval v obecním představenstvu. A ti byli posléze skutečně zvoleni. Mezi dva nové radní patřil lékař Rudolf Šebek.⁵⁴²

Z dostupných pramenů nevyplývá, že by mezi starostou Rackem a jeho příznivci na straně jedné a liberálněji orientovanými zastupiteli na straně druhé docházelo k nějakým třenicím. Ale spory dané odlišnými názory bezpochyby byly přítomné. Stačí si uvědomit, jakým způsobem se společnost počátku 20. století diferencovala a radikalizovala. Příkladem může být volba v páté (tedy všeobecné) kurii do říšské rady, která se odehrála počátkem ledna 1901 ve Vyškově.⁵⁴³ Zde se ukázalo, jak se lidovecký

⁵⁴¹ Moravská orlice, 7. 3. 1899.

⁵⁴² SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 28, Zasedání obecního zastupitelstva 1895–1902, 2. 9. 1900.

⁵⁴³ Jednalo se o volbu za soudní okresy Uherské Hradiště, Uherský Ostroh, Strážnice, Uherský Brod, Kroměříž, Zdounky, Napajedla, Vyškov, Bučovice, Kyjov, Ždánice. Volby do říšské rady se mohly od roku 1897 účastnit mužští voliči mající 24 let, kteří nevolili na základě daného daňového cenzu, jako

liberalismus silně vymezoval nejen vůči němectví. Tehdy byl také rivalem silících politických směrů – sociálně demokratického a zvláště katolického.⁵⁴⁴ Lidová strana s nelibostí nesla vzrůst vlivu katolicko-národní strany a chtěla mu čelit: „*Už od března 1899 nastoupilo její vedení aktivní »protiklerikální kurs« nejen přímo ve sněmovní práci, ale v celém veřejném životě na Moravě.*“⁵⁴⁵ České strany se rozdělily do dvou táborů. Na jedné straně stáli liberálové se socialisty, kteří se hlásili k pokrokářství a takzvanému antiklerikalismu. Dobově používaný termín antiklerikalismus však nepovažují za zcela vyhovující, protože zastánci této politiky nevystupovali pouze proti duchovním (tedy kléru), ale také proti politicky aktivním katolickým laikům. Příhodnější je snad označovat takové politiky jako protikatolické. Protějškem byli politici označováni za klerikály, ovšem tak je nazývali jejich protivníci a jako vhodnější se mi jeví mluvit o katolických politicích či o představitelích politického katolicismu. Pokud se jednalo o kněze, museli mnohdy obhajovat své právo vstupovat do veřejného života a politického dění. K cílům katolických politiků z řad kněží i laiků patřila rechristianizace společnosti či udržení takové podoby, která bude pro křesťany přijatelná. Pokrokáři naopak chtěli, aby se životní postoje pramenící z katolické víry dostaly na okraj společenského významu a zůstaly pouze v soukromé sféře věřících. Například lídr moravských liberálů Stránský zastával názor, že s růstem vzdělanosti katolíci oslabí a během několika let jejich politické strany zaniknou.⁵⁴⁶

O světonázorovém rozštěpení, které se plně projevilo v politice, svědčí událost, do které byl vtažen bučovický starosta Josef Racek. Ten při doplňovacích sněmovních volbách koncem roku 1900 ve Vyškově jako předseda volební komise údajně odmítl, aby v ní zasedli také „antiklerikální“ lidovci. Po vykonané volbě, ve které získal většinu hlasů katolicko-národní kandidát Antonín Cyril Stojan,⁵⁴⁷ odešel Josef Racek spolu

---

voliči v kurii velkostatkářské, městské, obchodních a živnostenských komor a venkovských obcí.

⁵⁴⁴ Na počátku 20. století byly při volbách do obcí a zemského sněmu relevantní pouze tři strany – národní, lidová a národní strana katolická. V této trojici představovali lidovci nejradikálnější směr, ovšem v říšských volbách, kterých se účastnili také sociální demokraté a národní sociálové, tvořili lidovci politický střed. MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 116.

⁵⁴⁵ FIALA, Petr: *Sociální struktura českého sněmovního zastoupení na Moravě zvoleného v zemských volbách roku 1902*. ČMM 111, 1/1992, s. 275.

⁵⁴⁶ TRAPL, M. – KONEČNÝ, K. – MAREK, P.: *Politik*, s. 55–73, 130.

⁵⁴⁷ Antonín Cyril Stojan (1851–1923) pocházel z rodiny rolníka a obuvníka Františka Stojana. Po maturitě na piaristickém gymnáziu v Kroměříži vstoupil do semináře v Olomouci. Roku 1876 byl vysvěcen na kněze. V duchovní správě působil jako kaplan a v letech 1888–1908 byl farářem v Dražovicích. Kromě pastorače se tehdy věnoval vlastnímu vzdělávání (získal doktorát z teologie) a byl činným představitelem katolického politického hnutí. Podílel se na zrodu katolicko-národní strany a v letech 1900, 1902, 1907 a 1913 byl zvolen zemským poslancem. Říšským poslancem byl v letech 1897–1918. Po vzniku ČSR působil jako poslanec a senátor, od roku 1921 byl olomouckým arcibiskupem. MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 661–664.

s Rousínovským starostou Janem Osolsobě na oběd do vyškovského Besedního domu, tehdejší základny lidovců. Jejich přítomnost nebyla strpěna a z restaurace byli jednoduše vyhozeni: „*Racek kladl tuhý odpor, ale než se nadál, chopilo se ho asi 12 ramen a podávající si jej jako kočka myš, dopravily jej na ulici. Pak vrátili se pro starostu Osolsobě, kterého stihl týž osud.*“⁵⁴⁸ Je to ukázka nešťastné politické radikalizace, ke které docházelo. Jak vzpomínal Václav Šlesinger: „*Padaly rány, mnohdy tekla i krev, nešetřilo se ničeho, byla prostě válka dvou směrů, válka do nekonečna, která sotva ztichla v jednom městě nebo okrese, vypukla ve druhém ještě v zuřivější formě. Tak jako se v té době bojovalo s Němci o česká města, školy i děti, stejným způsobem byl veden boj o otázky kulturní v samém českém táboře.*“⁵⁴⁹

Další komunální volby v Bučovicích se odehrály v roce 1903, bohužel však mezi městskými archiváliemi nejsou uloženy protokoly o jejich výsledcích a to stejné platí o všech volbách z prvního desetiletí minulého století. Na základě podpisových listin a zápisů ze zasedání obecních výborů je však možné složení zastupitelstva rekonstruovat. Starostou byl roku 1903 opět zvolen Josef Racek a taktéž zbytek obecního představenstva zůstal nezměněn.

Nový obecní výbor stál u dokončení několikaletého úsilí o vyšší zemskou reálku v Bučovicích, která v tomto roce získala vlastní budovu. Obecní zastupitelé chtěli přispět také k opatření nové stavby pro jinou instituci, a to pro okresní soud a berní úřad. O potřebě vyřešit tuto záležitost se diskutovalo již v roce 1897, kdy se zastupitelé usnesli v reakci na dopis od prezidia zemského soudu v Brně poskytnout eráru bezplatně stavební pozemek. Obecní výbor nyní poukázal na své dřívější rozhodnutí a nabídl pozemek ve školní zahradě.⁵⁵⁰ Erár však požadoval parcelu za hřbitovem, na které byla skutečně v roce 1911 budova soudu postavena. S institucemi státní správy souvisela také neúspěšná snaha o získání okresního hejtmanství do Bučovic. Iniciátorem a hlavním podporovatelem tohoto plánu byl Rudolf Šebek, který však nebyl úspěšný ani při svých dalších záměrech, kdy chtěl vybudovat ve městě kanalizaci a vodovod. Jako lékař považoval tato zařízení za nezbytná a svým kolegům v obecním výboru sdělil, že postavení „*kanalisace a vodovodu bylo by žádoucí nejen ze stanoviska čistoty a*

⁵⁴⁸ Lidové noviny, 6. 1. 1901.

⁵⁴⁹ ŠLESINGER, V.: *Z bojů*, s. 7.

⁵⁵⁰ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 28, Zasedání obecního zastupitelstva 1895–1902, 14. 12. 1897; tamtéž, inv. č. 29, Zasedání obecního zastupitelstva 1903–1909, 1. 3. 1904, 20. 8. 1904, 25. 10. 1904, 29. 8. 1905.

pořádku na náměstí a ulicích, nýbrž i ze stanoviska především zdravotního“.⁵⁵¹ Zastupitelé však rozhodli o odložení tohoto projektu s odůvodněním, že „*finanční poměry provedení toto nedovolují*“.⁵⁵² Zastupitele k jinému postoji nepřiměly ani výzvy k vybudování kanalizace, které přicházely od státních úřadů.⁵⁵³

Nelze říci nakolik a zda vůbec ovlivnila rozhodnutí zastupitelů nerealizovat další nákladné projekty ta skutečnost, že Otakar Pražák po třech volebních obdobích, kdy jako zemský poslanec zastupoval mimo jiné zájmy Bučovic, zvolil pro svou další kandidaturu v roce 1906 nově utvořený český městský obvod Bojkovice, Kyjov, Strážnice atd.⁵⁵⁴ Tehdy se představitelé města museli vypořádat s dilematem, kterého z kandidátů na zemského poslance v domácí městské skupině podpoří. Josef Racek se rozhodl pro Karla Albrechta,⁵⁵⁵ ale až poté, co byl důvěrně ujištěn o tom, že Otakar Pražák na kandidaturu v původním volebním obvodu skutečně nereflektuje.⁵⁵⁶ Staročech Racek, který byl věrný linii reprezentované národní stranou a rozhodně sympatizoval s katolickým politickým proudem, tedy přistoupil k podpoře lidoveckého kandidáta, kterého si zvolila většina důvěrníků volebního okresu. A svůj postoj potvrdil také v Bučovicích, kam se přijel Karel Albrecht představit na voličskou schůzi, na níž hovořil o svém volebním programu zaměřeném na zájmy živnostníků. Když se však prohlásil za stoupence lidové strany, bučovický farář a děkan a zároveň obecní zastupitel Jan Straka proti němu rozhodně vystoupil a doporučil voličům za kandidáta na schůzi přítomného Josefa Lošťáka, penzionovaného zemského školního inspektora. Dopisovatel Moravské orlice uvedl, že byla „*k návrhu pana předsedy projevena oběma kandidátům jednomyslně důvěra přítomných*“ s tím, že „*jest na voličstvu, aby volbu rozhodlo*“.⁵⁵⁷ Lidovecké Vyškovské noviny informovaly o skončení schůze obdobně, ovšem zmínily údajné vyjádření Josefa Racka, že když byl usnesením městské rady vybrán za kandidáta Karel Albrecht „*vyžaduje to čest obce, aby to také bylo splněno*“.⁵⁵⁸

⁵⁵¹ Tamtéž, inv. č. 29, Zasedání obecního zastupitelstva 1903–1909, 1. 12. 1904.

⁵⁵² Tamtéž, 25. 10. 1904.

⁵⁵³ Tamtéž, 4. 3. 1907.

⁵⁵⁴ MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 522.

⁵⁵⁵ Karel Albrecht (1861–1911) patřil k významným osobnostem českého veřejného života ve Vyškově. Od roku 1890 zasedal v obecním výboru a v roce 1910 byl zvolen starostou. V roce 1892 se stal redaktorem nově založených Vyškovských novin. Velmi aktivně se zapojil do organizování živnostenstva. Poslancem byl zvolen jako kandidát lidové strany roku 1906, ale mandátu se vzdal. Nově byl zvolen v doplňovacích volbách roku 1907 a jako zemský poslanec působil do své smrti. Tamtéž, s. 64.

⁵⁵⁶ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 4, Arnold Janda, dopis z 27. 2. 1906.

⁵⁵⁷ Moravská orlice, 16. 10. 1906.

⁵⁵⁸ Vyškovské noviny, 19. 10. 1906.

Přestože funkční období končilo bučovickým obecním zastupitelům v roce 1906 a byly podniknuty kroky k provedení nových voleb, došlo k průtahům ohledně vyřízení stížnosti na sestavení voličských seznamů a volby byly vykonány až v srpnu 1907. Zvítězila opět dosavadní radniční garnitura v čele s Josefem Rackem. Zato bučovický lídr lidovců František Vlach se do obecního výboru nedostal. Tento fakt je poněkud překvapující. Stalo se tak totiž v čase, kdy výsledky zemských a říšských voleb v letech 1906 a 1907 výrazně zhoršily postavení národní strany, protože „*hluboká politická diferenciacie a zájmové pojmání politiky podkopaly samotné princípy, na nichž národní strana jako »strana všenárodní« dosud stavěla svou existenci a svou politickou strategii*“.⁵⁵⁹ Údiv vyvolává také skutečnost, že po průtazích s uskutečněním voleb a s postupem času stále vyhrocenějšími politickým spory mezi jednotlivými tábory, nebyla volební účast nijak vysoká (do voleb zasáhla méně než třetina bučovických voličů).⁵⁶⁰

Starostou byl v ústní volbě téměř jednohlasně zvolen Josef Racek, který údajně „*na místo toto reflektovati nechtěl, an stáří jest sešlý, vida ale, že se důvěry všech pp. členů obecního zastupitelstva těší*“, volbu přijal.⁵⁶¹ Zbytek obecního představenstva tvořili zkušení radní Karel Budík, Josef Fuhrich a Rudolf Šebek spolu se dvěma nováčky.

Velmi aktivním komunálním politikem byl opět Rudolf Šebek, který prosazoval několik projektů. Opakovaně vybízel k větší aktivitě pro získání okresního hejtmanství či pro vybudování kanalizace a nově podporoval zavedení telefonního vedení do města. To se však patrně stalo příčinou roztržky mezi ním a majoritou zastupitelů, starostovi Rackovi totiž napsal: „*Vykonal jsem v této věci, co jsem za nutné považoval [...]. Ovšem bez úspěchu, jak při nynějším složení našeho výboru jest zcela pochopitelno. Vykonav svou povinnost, nehnu v této věci více ani prstem*“.⁵⁶² Z protokolů o jednání obecního výboru skutečně vyplývá, že tím působení Rudolfa Šebka v bučovické samosprávě skončilo a více se již jednání zastupitelů neúčastnil.⁵⁶³

K návratu jej nepřiměla ani skutečnost, že v létě 1908 na radnici opět usedl k rokování obecní výbor zvolený v roce 1903. Stalo se tak po obdržení nálezu správního

⁵⁵⁹ MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 95.

⁵⁶⁰ Vyškovské noviny, 23. 8. 1907.

⁵⁶¹ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 166, protokol o volbě představenstva z 5. 10. 1907.

⁵⁶² SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 535, kart. 32, Telefon, telegraf 1880–1941, dopis od Bohumila Vepřovského z 23. 5. 1908 s Šebkovou reakcí z 24. 5. 1908.

⁵⁶³ Tamtéž, inv. č. 30, Protokoly zasedání obecního výboru 1908–1911.

soudu ve Vídni, který zrušil rozhodnutí okresního hejtmanství, jež se týkalo odmítnutí stížnosti proti volbám z roku 1907.⁵⁶⁴ Na dotaz, jak v této situaci postupovat, sdělil okresní hejtman, aby se ustavený obecní výbor kvůli zrušení voleb rozešel a aby se na radnici vrátila předchozí komunální reprezentace.⁵⁶⁵ Tento obecní výbor jednal o vybudování kanalizace ve městě, o dláždění vozovky ve velmi zanedbané Liechtensteinské ulici a o sepsání žádosti ohledně zestátnění bučovické reálky.⁵⁶⁶ Tyto záležitosti však nebyly vyřešeny ani do začátku roku 1909, kdy proběhly další volby.

Pisatel katolicko-národního Hlasu bučovické události komentoval takto: *„Obecní volby ještě ani po třech letech, po dvojí vykonané volbě, po nesčetných rekursech – dosud nejsou skončeny, protože ani tentokráte nedostala se k veslu strana, která osvojila si (právem?!) hrdý název »pokroková«, která se o sobě domnívá, že má výsadu na nejryzejší češství, poctivost, bezúhonnost, nezištnou práci, horlivost a pod. občanské ctnosti. Zatím však svoje národní vědomí naposled dokázala tím, že místo dvou českých židů volila čtyři židy německé do I. sboru, svou poctivost tříbila po celý půlrok anonymním tupením [...] přece však professor Chvojka »šel nabízet« před volbami p. starostovi kompromis. [...] Ale nepomohla ani tato cesta do Canossy, propadli pokrokáři zase. Proto pověstná trojice velkovýrobců na rekursy (Halla – Štěpán – Vlach) přijala za společníka ještě žida-Němce Bondyho.“*⁵⁶⁷

Protesty proti provedené volbě podal František Vlach se společníky a dále Emil Halla, Karl Strakosch a Jakob Strakosch. Ke zrušení voleb z roku 1909 skutečně došlo, ale nikoliv na základě podaných reklamací, ale z té příčiny, že neuplynulo tříleté funkční období obecního výboru zvoleného v roce 1907. Okresní hejtman totiž musel přehodnotit svůj výklad výnosu správního soudu ohledně platnosti voleb z roku 1907. Na tomto místě se velmi zřetelně ukazuje, jak byl dobový volební systém komplikovaný a že s výkladem legislativy a judikatury měli potíže i školení státní úředníci. Lidé, které vybrali voliči v roce 1909, tedy obecní výbor neutvořili, a tomto roce se na radnici vrátili zastupitelé zvolení již v roce 1907.⁵⁶⁸

---

⁵⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 161–165, vyhláška ze 17. 7. 1908.

⁵⁶⁵ Tamtéž, fol. 160, dopis 24. 7. 1908.

⁵⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 30, Protokoly zasedání obecního výboru 1908–1911, 10. 8. 1908.

⁵⁶⁷ Hlas, 14. 3. 1909.

⁵⁶⁸ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 6 a 160, dopis z 10. 5. 1909.

Pokrokový proud na radnici

Moravská národní strana ve 20. století definitivně ztratila pozici klíčového hráče v rámci českého politického spektra. Na říšské radě se její poslanci ztotožňovali s mladočeskou politikou, zato na zemském sněmu inklinovali ke spolupráci s konzervativním blokem. Ten se však po vnitrostranických změnách v agrární straně rozpadl a staročeši a katolíci se stali opoziční menšinou.⁵⁶⁹ Sestup národní strany ze scény moravské politiky se projevil také na komunální úrovni.

Lidové noviny s nelibostí informovaly v roce 1910 o uspořádání orelského sletu v Bučovicích, který interpretovaly jako agitaci pro katolický politický proud v čase, kdy „*panství klerikálů na radnici počíná dostávat povážlivé trhliny*“.⁵⁷⁰ Zdá se, že právě vymezování se vůči katolickému politickému proudu bylo tehdy stále účinným prostředkem lidové strany (od roku 1909 lidové strany pokrokové), jak si udržet rozhodující politickou pozici. Tato středostavovská liberální strana s postupující diferenciací společnosti potřebovala sjednocující téma, aby byla přijatelná nejen pro část městské inteligence, obchodníky, řemeslníky a rolníky. Vždyť již zemské volby v roce 1906 přivedly do volebních místností nově sociální demokraty, pokrokáře a agrárníky. Rozložení sil mezi českými stranami na Moravě se tedy měnilo. Lidovci proto usilovali o společný postup s novými politickými subjekty při říšských volbách roku 1907. Klíčem k tomu mělo být vytvoření bloku protikatolických stran v čele s lidovci. V roce 1907 však nebyly tyto pokusy Adolfa Stránského naplněny. K vytvoření protikatolického politického uskupení došli liberální politici cestou fúze lidové a pokrokové strany (1909) a po sblížením s agrárníky a sociálními demokraty v roce 1911.⁵⁷¹

Téhož roku byly na přelomu února a března konány za velkého zájmu občanů komunální volby v Bučovicích. Hlasování se zúčastnily (nebo pro něj poskytly plné moci) téměř tři čtvrtiny oprávněných voličů. Čilá agitace byla rozvinuta zejména mezi voliči třetího sboru (z velké části šlo o společníky obce). Svědčí o tom vůbec největší volební účast právě v tomto sboru a také obrovské množství dochovaných zplnomocňovacích lístků.⁵⁷² Výsledek volby oznámily hned druhý den s uspokojením lidovo-pokrokářské Vyškovské noviny pod titulkem: „*Vítězství oposice a pokroku*

⁵⁶⁹ MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 95.

⁵⁷⁰ Lidové noviny, 20. 6. 1910.

⁵⁷¹ MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 118–125.

⁵⁷² SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932.

v *Bučovicích*.⁵⁷³ Lidové noviny otiskly zasláný telegram: „*Obecní volby v Bučovicích skončily zdrcující porážkou klerikální. Pokroková strana zvítězila ohromnou většinou ve všech sborech.*“⁵⁷⁴ Co znamenala tato stručná zpráva? Navzdory zkratkovitosti vyjadřovala skutečnost, že exponenti a příznivci pokrokářských stran zvítězili nad dosavadní konzervativně liberální a prokatolickou radniční garniturou. Sám Josef Racek byl ještě poměrně bez problémů zvolen. O zbytku zastupitelů to říct nešlo.⁵⁷⁵

Zakrátko Lidové noviny otiskly obsáhlý článek, ve kterém mimo jiné stálo, že Bučovice se dostaly „*rázem do rukou lidí pokrokových, spojených stran opozičních.*“ Dále zde bylo uvedeno: „*Voličstvo naše je již syto hospodaření starých pánů, kteří nemají porozumění pro nynější požadavky. [...] Byla-li porážka ve III. sboru úplná, byla v I. a II. sboru zdrcující. [...] Tedy nejen domkaři, malorolníci, dělníci i úředníci, obchodníci a velcí poplatníci, vše jako jeden muž opřelo se proti vládě Rackově. [...] Dnes té »Rackovy strany« není více, dnes Bučovice patří pokrokovým nespokojeným lidem.*“⁵⁷⁶ Přestože o tom, jak měl článek vyznít, není pochyb, ukazuje na další příčinu prohry radniční strany. Nešlo totiž výhradně o střet politických idejí liberálně konzervativního a katolického tábora s pokrokovým blokem. Při volbách rezonoval požadavek modernizace města. Mladší a často do města nově příchozí měšťané razantně požadovali budování technické infrastruktury, k jejíž realizaci předchozí obecní výbory nepřistoupily. Možná kvůli tomu, že tito lidé vycházeli ze zkušeností svého života, ve kterém se bez vodovodu, kanalizace a telefonu jednoduše obešli. Takové projekty považovali za příliš nákladné a nikoliv za nezbytně nutné. A po vybudování reálky nebyla většina zastupitelů ochotna nadále zatěžovat poplatníky novými daňovými přírážkami. Zato vzdělanější část bučovických občanů, kteří měli zkušenost se životem v jiných městech, právě tato moderní zařízení vyžadovala.

Závěr voleb byl ještě zdramatizován tím, že profesor reálky Václav Syrový urazil Josefa Racka výrokiem, že budova reálky byla před několika lety postavena oproti plánu nižší a zbylý stavební materiál byl zpronevřěn. Tvrzení dodávala na věrohodnosti skutečnost, že ve stejné době jako školní budova, byl stavěn také Rackův

---

⁵⁷³ Vyškovské noviny, 3. 3. 1911.

⁵⁷⁴ Lidové noviny, 3. 3. 1911.

⁵⁷⁵ Josef Racek byl zvolen ve třetím sboru, kde získal 289 hlasů, což byl tehdy čtvrtý nejlepší výsledek. K výraznému vítězství pokrokářů došlo v první sboru, kde byl poměr hlasů v jejich prospěch 2 : 1. Mezi jejich protivníky v této skupině patřil například kníže Liechtenstein, bučovičtí kněží Raška a Barvík, dosavadní radní Budík, lékař Šebek, ředitel reálky Kopecký, liechtensteinský úředník Sommer či sladovnick Stiasny. SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932.

⁵⁷⁶ Lidové noviny, 5. 3. 1911.

činžovní dům. Starosta si to však nenechal líbit a profesora žaloval kvůli urážce na cti. Pisatelé do Lidových novin podepsaní jako „*nenávidění inteligenti*“ o věci informovali tak, že starosta „*podává nyní žalobu na vlivné činitele lidovo-pokrokové*“.⁵⁷⁷ Při prvním stání u bučovického okresního soudu potvrdil Josef Racek, že před třemi lety byla revizí zemského výboru zjištěna diference v obecním účetnictví ve vztahu k reálce. Šlo o nemalou částku pěti tisíc korun, kterou však starosta nahradil.⁵⁷⁸ Dopisovatelé dodávali: „*Poznamenáváme, že schodek byl zjištěn revisí, oposicí vyžádanou*“.⁵⁷⁹ Neuváděli však, jakou příčinu mělo to, že peníze obci chyběly. Soudní líčení nepotvrdilo vyřčené obvinění a spor, který snad vzplanul z důvodu rozdmýchaných politických vášní, byl ukončen tím, že se profesor Syrový starostovi Rackovi omluvil, a ten žalobu stáhl.⁵⁸⁰ Syrového omluva byla otištěna v Lidových novinách, kde bylo mimo jiné uvedeno: „*nemohu p. starostu obviňovat ze žádného činu nečestného*“.⁵⁸¹ O nepravdivosti nařčení vypovídají také paměti profesora reálky Jana Úlehly, který se na údajně odlišné rozměry reálky dotázal svého tchána, který pracoval ve stavební kanceláři Václava Wittnera a na zakázce pro Bučovice osobně pracoval.⁵⁸²

Přestože ve sporu s profesorem Syrovým dosáhl starosta Racek úspěchu, nepodařilo se mu politicky využít čas, který předcházel opakovaným volbám třetího sboru. Ty byly vypsány poté, co místodržitelství po reklamaci dlouholetého zastupitele Jakuba Hromádky rozhodlo zrušit původní hlasování. Důvodem byla skutečnost, že voliči třetího sboru nepřistupovali k volbě podle pořadí daného voličskými listinami. Ostatní námítky nebyly považovány za relevantní nebo byly označeny za málo závažné.⁵⁸³

Smyslem Hromádkova rekursu jistě bylo získat v opakovaných volbách silnější pozici pro starou radniční garnituru, ale opak byl pravdou. Podzimní volby potvrdily stav z konce února s jedinou výjimkou, kterou bylo nezvolení Josefa Racka. Lidové noviny o tom napsaly: „*Do boje šlo se opětně svorně proti staré radniční klíce a jak*

---

⁵⁷⁷ Tamtéž, 8. 4. 1911.

⁵⁷⁸ Tamtéž; SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 30, Protokoly zasedání obecního výboru 1908–1911, 6. 9. 1908, 15. 10. 1908.

⁵⁷⁹ Lidové noviny, 8. 4. 1911.

⁵⁸⁰ Tamtéž, 5. 5. 1911, 17. 5. 1911.

⁵⁸¹ Tamtéž, 7. 5. 1911.

⁵⁸² „*Zval jsem tatínka i já, aby přijel jako nejpopolanější rozsoudit, co se v Bučovicích povídalo o jeho reálce. Kolega z našeho sboru tvrdil, že je proti plánu o metr nižší, a obvinil bývalé obecní zastupitelstvo, že oni ho ukradli. Když ho však zažalovali, pokorně odprosil. Tatínek o tom metru řekl, že to není pravda, ale už se nemohl rozhovořit, už nemluvil.*“ ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 27.

⁵⁸³ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, dopis z 8. 9. 1911.

*strana lidovo-pokroková, tak strana národně-sociální a sociálně-demokratická sjednoceny vrhly se do boje na potření klerikalismu a zvrácení Rackovy tak smutně proslulé samovlády.*⁵⁸⁴ Starosta byl v mladočeském tisku líčen jako přestárlý a vyčerpaný muž, který nemá porozumění pro současné žití. To bylo „dokládáno“ nadsazeným údajem o jeho věku a o počtu let strávených na radnici. Dále mu bylo kladeno za vinu, že *„on to byl, kdo za 25 let své vlády pro Bučovice nic nevykonal, ač měl mnoho příležitostí, tak že dnes Bučovice patří mezi nejposlednější města“*.⁵⁸⁵ A zopakována byla také nepravdivá domněnka ohledně ošizené stavby reálky. Toto hodnocení se velmi lišilo od toho, co pár let před tím napsaly Vyškovské noviny (byť se už tehdy jednalo o lidovecký tisk), když byl Josef Racek zmiňován jako *„o město velmi zasloužilý pan starosta“*.⁵⁸⁶

Je nesporné, že starosta Racek pro zájmy města vykonal mnohé. Ovšem i počátkem 20. století platilo, že voliči příliš neoceňují zásluhy politiků, ale rozhodují se podle svých přání a očekávání do budoucna. A ta byla jednoduše spjata s novými lidmi na radnici. Bučovický kronikář o nich napsal: *„zvítězili zcela noví, pokroku milovní lidé“*.⁵⁸⁷ Nutno podotknout, že kronikářem byl právě zvolený člen obecního výboru. Není však sporu o tom, že mezi zastupiteli se objevilo mnoho nových tváří. Vždyť z předchozího výboru přešli do nového pouze dva pánové (necelých 7 %).⁵⁸⁸

Na ustavující schůzi obecního výboru v říjnu 1911 byl jednohlasně zvolen starostou lidovec František Vlach. Ten se ujal slova a dle Lidových novin ve své řeči *„poukázal na význam voleb a převratu z nich vzešlého jak pro město, tak i pro kraj, celou střední Moravu“*.⁵⁸⁹ Obecní představenstvo dále tvořilo šest nových radních. Prvním radním a starostovým náměstkem se stal pekař a obchodník František Zelený.⁵⁹⁰

Noví zastupitelé se pustili do správy města s nebývalou razancí, jak se ostatně od nového vedení dá očekávat. Již schůze po ustavení zastupitelstva ukázala směry, kterými se chce nová radniční garnitura vydat. Pro zefektivnění chodu místní samosprávy bylo na návrh profesora Jana Chvojky odsouhlaseno vytvoření sedmi odborů (finančního, stavebního, hospodářského, školského, chudinského, policejního,

⁵⁸⁴ Lidové noviny, 6. 10. 1911.

⁵⁸⁵ Tamtéž.

⁵⁸⁶ Vyškovské noviny, 23. 8. 1907.

⁵⁸⁷ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 12.

⁵⁸⁸ Tamtéž, inv. č. 396, kart. 13, Volby do obecního výboru 1864–1932, fol. 4; Lidové noviny, 6. 10. 1911.

⁵⁸⁹ Lidové noviny (malé vydání), 12. 10. 1911.

⁵⁹⁰ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911–1915, 20. 10. 1911.

právního a sociálního).⁵⁹¹ Tak se změnila dosavadní praxe vycházející striktně z obecního zákonodárství, které stanovovalo, že představenstvo v čele se starostou je výkonným orgánem samosprávy města. Moravský obecní řád však umožňoval starostovi, aby rozdělil úkoly dle odborů na členy představenstva. Takové odbory v minulosti vznikaly ad hoc například kvůli zajištění realizace staveb, které financovala obec. Nyní měl každý odbor vést ve své kompetenci jasně vytčené úkoly, které samostatně zpracovával a předkládal na každé výborové schůzi ke schválení zastupitelům. Tím měla být zajištěna větší pružnost rozhodování.⁵⁹²

Dalším nástrojem pro zlepšení efektivity komunální správy se stal nový jednací řád obecního zastupitelstva. Členové právního odboru se nejdříve seznámili s obecními řády Kyjova a Vyškova, přičemž byl zvolen „*na návrh p. předsedy za základ řádu Bučovického řád Kyjovský, v duchu moderní samosprávy sestavený.*“⁵⁹³ Řád stanovil povinnost svolat schůzi obecního výboru každý měsíc (obecní legislativa vyžadovala provést schůzi jednou za čtvrt roku). V jednacím řádu byly specifikovány také náležitosti předkládání návrhů a způsob hlasování.

Na první schůzi byly vyřčeny také konkrétní požadavky zastupitelů: zlepšit finanční situaci samosprávy zvýšením příjmů bez navýšení přírážek, zřídit městskou spořitelnu, provést přestavbu domu zakoupeného předchozím výborem pro radnici, přispět k většímu pořádku a čistotě veřejných prostranství a získat pro Bučovice titul města.

Další plány byly předkládány a realizovány v průběhu následujících let. Jednalo se například o záležitost kanalizace, vodovodu a elektrifikace města. Ostatně o tom bude dále ještě podrobněji psáno. Zdá se, že s novými muži na radnici přišly do města jiné časy, což neplatilo pouze symbolicky, ale i reálně, protože obecní výbor přijal návrh městské rady na zavedení středoevropského času v obci.⁵⁹⁴

Během poměrně krátké doby tří let se podařilo zastupitelům vykonat pro město poměrně dost. Nespornou výhodou tohoto výboru oproti předchozím bylo působení většího počtu vzdělanějších zastupitelů s větším rozhledem. V politické rovině snad

---

⁵⁹¹ V čele finančního odboru stál ředitel továrny Max Bondy, stavebního odboru stavitel Josef Peterka, hospodářského rolník Ferdinand Janoušek, školského ředitel obecní a měšťanské dívčí školy František Ladislav Gartner, chudinského přednosta železniční stanice Karel Vondra, policejního soudce Gustav Láznicka, právního a sociálního advokát Emil Halla.

⁵⁹² SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31 Protokoly zasedání obecního výboru 1911–1915, 20. 10. 1911.

⁵⁹³ Tamtéž, inv. č. 42, Protokoly schůzí právního odboru 1911–1931/5, 2. 11. 1911.

⁵⁹⁴ Tamtéž, inv. č. 368, kart. 11, Jednací řád obecního výboru 1911–1917; tamtéž, inv. č. 31 Protokoly zasedání obecního výboru 1911–1915, 20. 10. 1911, 4. 12. 1911.

mohla být užitečná vazba na zemského poslance za lidovo-pokrokovou stranu Arnolda Jandu, který byl v roce 1912 zastupiteli zvolen čestným občanem „*v uznání velkých zásluh, které si o město získal*“.⁵⁹⁵

Vše se však nedařilo tak snadno, jak se na počátku mohlo zdát. Například záměr nezvyšovat daňové přírážky se nepodařilo naplnit a zastupitele snad dostihla obava, že by v dalších volbách nemuseli uspět. To byl v létě 1914 nepochybný motiv pro pilný návrh na jmenování nových čestných občanů, a tím pádem komunálních voličů. Byli za ně vybráni starostové blízkých i vzdálenějších obcí a také „*veřejní národní pracovníci*“, až na výjimky politici stran pokrokářského bloku. Celkově se jednalo o 25 čestných občanů.⁵⁹⁶ Tuto volební pojistku však nakonec zastupitelé nemohli využít. Kvůli vypuknutí světové války se obecní volby plánované na září 1914 neuskutečnily.

6.2 Obecní výbory ve Slavkově

Padesátá léta a éra Jana Kolářka

První volby do obecního výboru slavkovské politické obce, jež nově tvořila jednotu dvou již pouze katastrálních obcí Slavkov a Špitálka, proběhly v červnu 1850. Obecní výbor zvolil starostou lékárníka Ferdinanda Holla. Jeho náměstkem se stal obchodník Jiří Vodička a zbytek představenstva tvořili další dva radní. Patřil k nim také Jan Kolářek, který se projevil jako výrazným člen obecní samosprávy.⁵⁹⁷

Najít a rozlišit jednotlivé zájmové skupiny v prvním obecním výboru ve Slavkově je obtížné, stejně jako je nesnadné poznat blíže činnost samosprávy. Působnost obce se totiž odráží zejména v knihách, které vznikly svázáním zápisů ze schůzí obecního výboru. Ty jsou však ve Slavkově zachovány až od roku 1868. Výjimkou je jeden starší zápis o jednání obecního zastupitelstva z roku 1851.⁵⁹⁸ Využití periodický tisk také dost dobře nelze. Informace o životě ve Slavkově v padesátých letech 19. století proto poskytuje jen nepočetný spisový materiál obecní provenience a některé události již reflektuje i literatura.

Z té je zřejmé, že jako problematické se v té době jevilo ve Slavkově sloučení dvou katastrálních obcí do jedné politické. Touha po vlastní samosprávnosti, na kterou

⁵⁹⁵ Lidové noviny (malé vydání), 21. 12. 1912.

⁵⁹⁶ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31 Protokoly zasedání obecního výboru 1911–1915, 14. 7. 1914.

⁵⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 299, kart. 2, Soupis členů obecní správy zvolených roku 1850 v obcích vyškovského okresu

⁵⁹⁸ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 653, kart. 54, Zápisy schůzí obecního výboru a obecního představenstva, 21. 8. 1851.

byli dosud obyvatelé zvyklí, zde tedy nebyla svázána s křesťanskou a židovskou obcí, jak tomu bylo v Bučovicích. Tady šlo o snahu občanů Špitálky získat správní samostatnost (jejím pozůstatkem bylo oddělené vedení účetnictví a spravování movitého a nemovitého majetku), čehož však nedosáhli. Další pokusy Špitálských o osamostatnění se dostaly na pořad jednání zastupitelů v roce 1863, tedy v čase přípravy moravské obecní legislativy. Špitálští se domnívali, že mají dostatečné finanční zdroje pro samostatnou existenci politické obce, Slavkovští tvrdili opak. Vleklý spor měla vyřešit komise, která byla vytvořena obecním výborem.⁵⁹⁹ Ta doporučovala přímé spojení majetku obou obcí a uváděla, že hospodářské postavení Špitálky tím nijak neutrpí. Zároveň osvětlovala další motivy pro osamostatnění: „*příčina toho nepozůstává v přetahování břemen a příspěvků, nýbrž v tom, že obec Špitálka po dřívější samostatnosti své touží [...]. Toto jednání ale každý nepodjatý dílem omluví, když se uváží, že v nynější době, kdy v rakouském císařství zákonitá svoboda dráhu si klestí, anžto i jiným obcím samospráva zákonem obecním od 15. března 1864 udělena byla, obec Špitálka jen co přílepek města se považuje*“.⁶⁰⁰ Vše však zůstalo při starém a odstředivé tendence obyvatel Špitálky se objevovaly i v dalších letech.⁶⁰¹

Padesátá léta byla také časem snah o zlepšení úrovně vzdělanosti: „*Úsilí několik přátel školství [a členů obecního výboru], hlavně c. k. okresního Gläsrä [...] a p. J. Koláčka čelilo k tomu, by dosavadní škola triviální změněna byla na školu hlavní*“.⁶⁰² V roce 1859 byly kompetentní úřady požádány o zřízení čtyřtřídní hlavní školy. V srpnu 1861 moravské místodržitelství ve shodě s brněnskou biskupskou konzistoří žádosti za vytčených podmínek vyhovělo.⁶⁰³ Svolení pro hlavní školu tak již obdrželi noví představitelé města.⁶⁰⁴ Na přelomu února a března 1861 byl zvolen ve Slavkově obecní výbor, do jehož čela se postavil Jan Koláček. Po boku tohoto živnostníka stáli v obecním představenstvu tři radní, dva zcela nově, zato Jiří Vodička byl stejně jako dříve starostovským náměstkem.⁶⁰⁵

⁵⁹⁹ ZEMÁNKOVÁ, M.: *Obecní správa*, s. 116.

⁶⁰⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 593, kart. 30, Katastrální obec Špitálka (správa jmění, placení příspěvku Slavkovu, snaha o odloučení, konečné sloučení s městem), Sestavení a objasnění poměrů mezi obcemi městem Slavkovem a Špitálkou, s ohledem na návrhy, které odbor při sedění výboru dne 18. února 1865 zvolený, následkem protokolu od 11. března předložil.

⁶⁰¹ ZEMÁNKOVÁ, M.: *Obecní správa*, s. 116–117.

⁶⁰² *Upomínka na národopisnou výstavku ve Slavkově spojenou s výstavkou průmyslovou od 20. do 27. srpna 1893*. Slavkov 1893, s. 32.

⁶⁰³ LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 145.

⁶⁰⁴ Kvůli prodloužení funkčního období prvního obecního výboru jistě došlo k dílčí personální obměně. Písemně doložitelná je rezignace jednoho zastupitele v roce 1856. SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety.

⁶⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1861.

Dosavadní literatura uvádí, že Jan Kolářek zavedl na radnici české úřadování.⁶⁰⁶ Jednací řád zastupitelstva, který byl v roce 1864 schválen a mohl by (jak tomu bylo v Bučovicích) upravovat jazyk protokolů, se této věci nedotýkal. Z prostudovaných pramenů je zřejmé, že v Kolářkově éře byla převážná většina písemností vyhotovována v češtině. V obou zemským jazycích byla nadále psána například zveřejňovaná oznámení. Není však vůbec jisté, že ve Slavkově nebyla čeština používána i dříve, a to právě při zasedání obecního výboru. Všechna korespondence a další spisový materiál z padesátých let jsou sice psány německy, ale dochovaný zápis z jednání zastupitelů v roce 1851 byl vyhotoven právě česky.⁶⁰⁷

Nicméně je evidentní, že Jan Kolářek byl mužem aktivně zapojeným do postupujícího českého národního hnutí, čímž se lišil od svého předchůdce na starostenském postu Ferdinanda Holla. Ten pocházel z Uherského Hradiště (které mělo dlouho německý ráz) a ve sčítání obyvatel z roku 1880 je uvedeno, že jeho obcovací řečí byla němčina. Rozdílná byla i jejich politická orientace. Starosta Holl se patrně opíral o německé liberály.⁶⁰⁸ Z faktu, že se lékárník Holl stal prvním starostou, však nelze vyvozovat, že na slavkovské radnici měli němečtí Moravané většinu. V roce 1861 proto asi starostenská volba národně angažovaného Jana Kolářka nemohla příliš překvapit.

Byl to právě starosta Kolářek a lidé v jeho okruhu, kdo se v době obnovené ústavnosti ztotožnili s politikou reprezentovanou nově vzniklou moravskou národní stranou a jejím lídrem Aloisem Pražákem. *„Zatímco v roce 1848 tlumočil stavovský sněm Pražákovými ústy nechut' Moravanů k státoprávnímu spojení českých zemí, v roce 1861 tentýž poslanec, nyní ovšem vystupující jako předák českých národních poslanců, stanovil dříve odmítaný požadavek za základ politického programu své strany.“*⁶⁰⁹

Poslanec Pražák však nadále trval na svébytnosti Moravy a byl tvůrcem vlastní staročeské politiky. U Moravanů byl totiž nadále přítomný zemský patriotismus, přestože spolu s vymezováním se vůči Němcům zeslaboval. Také ve Slavkově docházelo k posílení ideje národní jednoty neněmeckého obyvatelstva Čech a Moravy: *„Protivníkův nemáme u nás mnoho, za to plné město netečných, chladných občanů,*

⁶⁰⁶ SEVERA, Jan: *Třásničky z doby dvou generací*. In: Šedesát let (1869–1929). Památník Sokola ve Slavkově u Brna. Slavkov u Brna 1929, s. 9; ZEMÁNKOVÁ, M.: *Obecní správa*, s. 111–112.

⁶⁰⁷ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 653, kart. 54, Zápisy schůzí obecního výboru a obecního představenstva, 21. 8. 1851.

⁶⁰⁸ O politické orientaci Ferdinanda Holla lze usuzovat ze zmínky v novinách o jeho účasti na projevu Rudolfa Auspitze, zemského a říšského poslance za německé liberály. *Moravská orlice*, 23. 9. 1875.

⁶⁰⁹ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 108–109.

*kterým je prý všechno »švábština« aneb ta »slovanina«, oni prý jsou Moravané. Avšak i těch ubývá. Čeho se nám nedostává, jest, že zde nemáme v žádném stavu různých vzdělanějších národovců, kteří by občany budili a vůkol sebe soustředili. [...] Co se týče námitky některých pánův, že prý s Čechy nechtějí ničeho míti, odpovídáme jim, ať jdou ku bráně, a pozří na znak znamenitého města Slavkova a ejhle! objeví se zrakům separatistův takových moravská a slezská orlice, dole pak půl lva českého s dvojím ohonem.*⁶¹⁰

Významným počinem nejen z hlediska posílení českého rázu Slavkova, ale také pro zvýšení významu tohoto města, bylo fungování hlavní školy, která získala v roce 1863 nové prostory: „*Školní budova od města nákladem 30 000 zlatých r. č. vystavěná, jest dosti prostranná, ačkoli za ty peníze mohla důkladněji provedena býti. Lonského roku, co tisícileté památce příchodu sv. Cyrilla a Methoděje na Moravu, kteříž také literárnímu umění vyučovali, učilo se první rok v této budově.*“⁶¹¹ Prozatímním ředitelem byl jmenován nejdříve katecheta Jan Korčičán a v roce 1863 katecheta František Poimon.⁶¹² Obecní reprezentace si tohoto kněze, redaktora katolického listu Hlas, překladatele a spisovatele nevybraly výhradně pro jeho pedagogické schopnosti, ale také pro jeho činnost na poli církevním a národním. Jak napsal slavkovský přispěvatel do Moravské orlice, o Poimovově „*blahé činnosti v Brně ví celá Morava*“.⁶¹³

Jak již bylo zmíněno v kapitole věnované Bučovicích, tamější snahy o získání železničního spojení byly v šedesátých letech spojeny se stejným zájmem představitelů Slavkova: „*roku 1861 rozproudil se v Slavkově i v jiných mnohých městech čilý ruch stran stavby železné dráhy, která by přes Slavkov vedená byla, a poněvác se tato záležitost za velmi důležitou pro obchod, průmysl, polní hospodářství a vůbec pro rozkvět a zvelebení města považovala, tedy zastupitelstvo ze všech sil se přičiňovalo, a ani peněžitých obětí nelitovalo, by tohož cíle dosáhlo.*“⁶¹⁴ Leč vytoužený cíl dosažen nebyl.

Další komunální volby proběhly v roce 1864 již na základě nové obecní legislativy a ve Slavkově byl volen 30členný obecní výbor. Zastupitelé zvolili v ústní volbě jednohlasně starostou opět Jana Kolářka. Prvním radním byl nadále Jiří Vodička.

⁶¹⁰ Moravská orlice, 13. 5. 1863.

⁶¹¹ Tamtéž, 25. 2. 1864. Dnes v této budově sídlí Česká pošta, část prostor využívá městský úřad.

⁶¹² LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 145.

⁶¹³ Moravská orlice, 5. 4. 1863.

⁶¹⁴ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 674, kart. 56, Pamětní zápisy o zřizování veřejných silnic a železné dráhy.

Celkový počet radních se zvýšil na čtyři, přičemž dva byli do této funkce zvoleni poprvé.⁶¹⁵

Zejména nespokojenost s počtem zvolených zastupitelů ze Špitálky, ale i další výhrady vedly k sepsání článku do Moravské orlice, v němž si dopisovatel stěžoval, že *„k volbě cedulky s jmény uchystány byly od jistých pánů, kteréž se voličům podstrkovaly a vnucovaly, by se dle nich volilo. Tudyž se stalo, že asi dvoje značné příbuzenstvo, t. j. bratři, švagři, zeťové a t. d. v počtu obecního výboru se octlo, což zcela nezákonné jest.“*⁶¹⁶ S takovými úvahami nesouhlasila čtveřice zastupitelů, jež na stránkách téhož deníku ve shodě s planou legislativou oponovala: *„vzhledem k volbě uchystaných cedulek, není nám známo, že by se neměla nižádná předběžná porada a úmluva mezi voliči dít, a i nějaký seznam důvěry hodných mužů navrhovati, což se obyčejně také vůbec děje. Že by ale listy ty byly bývaly komu vnucovány, musí p. dopisovatel teprv dokázati [...]. Co se spříbuzněných ve výboru týká, není zákonem zapovězeno, že by ve výboru býti neměli.“*⁶¹⁷

Nové zastupitelstvo stále usilovalo o získání vlakového spojení. V roce 1865 byla odeslána petice ministerstvu obchodu, která požadovala vedení dráhy z Brna do Přerova přes Slavkov a Bučovice. Podepsali ji jak obecní reprezentace Slavkova a Bučovic, tak i místní průmyslníci a majitelé obou velkostatků.⁶¹⁸ Na této trase však železnice stavěna nebyla, neboť z Brna mířila do Vyškova a dále do Přerova.⁶¹⁹ Slavkovští se snad mohli v té době utěšovat nadějí, že v brzké době bude postavena také dráha z Brna do Trenčína.⁶²⁰ Nejspíš netušili, že se jí dočkají až za více než 20 let.

Léto roku 1866 bylo i ve Slavkově spojeno s důsledky rakouské porážky u Hradce Králové. *„Od 16. až do 22. července přicházelo skoro každodenně několik Prusáků, kteří ale mimo nocleh a stravu nic více nežádali a zas dále odtáhli, až pak dne 23. července byl Slavkov bez nadání pruským vojskem všech zbraní úplně zaplaven.“*⁶²¹ Déle než měsíc trvající pobyt pruských vojsk na město tíživě dolehl a otázka náhrady rekvizice zůstala nevyřešena ještě po několika letech. Další útrapy způsobila cholera,

⁶¹⁵ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby 1864.

⁶¹⁶ Moravská orlice, 18. 6. 1864.

⁶¹⁷ Tamtéž, 23. 6. 1864.

⁶¹⁸ Tamtéž, 9. 5. 1865.

⁶¹⁹ Provoz na trati z Brna do Přerova byl zahájen v roce 1869. Ještě v roce 1867 se zřejmě snažil starosta Koláček působit přímo ve Vídni, aby byla trať vedena přes Slavkov, což se mu nepodařilo. ZEMÁNKOVÁ, M.: *Jan Koláček*, s. 218.

⁶²⁰ Moravská orlice, 19. 10. 1866.

⁶²¹ Patrně sepsáno podle Koláčkových poznámek a uveřejněno v *Prušáci ve Slavkově*. In: Šedesát let, s. 42–45.

kteřou do města Prusové zavlekli.⁶²² Zdá se, že v porovnání s Bučovicemi měla přítomnost cizí armády ve městě ničivější důsledky. Ovšem i zde (stejně jako v Bučovicích, ale i jinde v Čechách a na Moravě) byla právě obecní samospráva tou institucí, které bylo možné vděčit za udržení pořádku v čase okupace. Proto i slavkovský starosta a lékař byli vyznamenáni za „obětavé patriotické snahy v době válečné“.⁶²³

Další obecní volby byly konány roku 1867. Před jejich provedením byla vznesena pouze jedna oprávněná stížnost pro určité opomenutí při sestavování volebních listin. Na ustavující schůzi byl starostou v ústní volbě opět jednoznačně zvolen Jan Koláček. Jeho náměstkem se stal diurnista František Sommer, který působil v obecním představenstvu zcela nově.⁶²⁴ Představenstvo bylo v tomto roce rozšířeno o funkci čtvrtého radního. Další změna v obecním představenstvu byla způsobena v průběhu funkčního období resignací druhého radního Františka Vodičky.⁶²⁵

Rok 1867 přinesl ve vnitropolitickém vývoji monarchie značné změny. Ti, kteří věřili, že centralismus bude nahrazen federalizací, byli po vyřešení státoprávní otázky cestou dualismu zklamáni. Také slavkovští zastupitelé, kteří se ztotožňovali s názory předáků moravské národní strany, nastalou situaci přijímali nelibě.⁶²⁶ A přestože nová ústava proklamovala práva důležitá pro další rozvoj občanské společnosti, s některými opatřeními nemohli být spokojeni už s ohledem na místní dopad. Konečné oddělení politické správy a soudnictví v roce 1868 totiž znamenalo zrušení smíšeného okresního úřadu ve Slavkově. Město tak nadále bylo pouze sídlem pro okresní soud a berní úřad. Okresní hejtmanství sídlilo opět (jako do roku 1855) ve Vyškově, který byl Slavkovany vnímán nejen jako město cizí, ale navíc i špatně dostupné.⁶²⁷

Další rozčarování způsobila ve Slavkově reforma školství provedená na konci šedesátých let. Říšský zákon z května 1868, který řešil poměr školy k církvi, zdůraznil, že vrchní dohled nad veškerým vyučováním má stát. Autority katolické církve (nejrozšířenější konfese v monarchii) proto ztratily konkordátem danou výsadu dohlížet

⁶²² Tamtéž, s. 44. V roce 1866 údajně zemřelo ve Slavkově na cholera 116 lidí. *Upomínka*, s. 17.

⁶²³ Moravská orlice, 23. 7. 1867.

⁶²⁴ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1867.

⁶²⁵ Tamtéž, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety.

⁶²⁶ Na podporu české státoprávní politiky byla pořádána od roku 1868 početná shromáždění na památných místech Čech a Moravy. Inspirována byla irskými meetingy, ale v domácím prostředí se prosadilo označení tábory lidu. Takový tábor měl být konán také v Brně a k jeho pořadatelům patřil mj. slavkovský starosta Koláček. Moravská orlice, 23. 6. 1870.

⁶²⁷ Toto dobové vnímání je docela zřejmé z prohlášení slavkovsko-bučovické učitelské jednoty, která byla založena v roce 1870: „Vyškov co do lokálních poměrů nejneshůdnější město z celého hejtmanství jest...“ Moravská orlice, 22. 3. 1870.

na školní vyučování. V roce 1868 byly zavedeny nové orgány školské správy, kterými byly místní, okresní a zemské školní rady. Dalšími zákony bylo ošetřeno utváření, složení a působnost těchto rad. To vše předcházelo vydání říšského školského zákona z května 1869 (označovaného jako Hasnerův), který zavedl obecnou a měšťanskou školu, učitelství ústavy a stanovil osmiletou vzdělávací povinnost.⁶²⁸ Hlavní škola ve Slavkově se tedy změnila v běžnou obecnou školu. Dosavadní ředitel katecheta František Poimon byl téhož roku s politováním zastupitelů odvolán místodržitelstvím a obec mohla pouze navrhnout novou osobu do této funkce.⁶²⁹

Rok na to měli členové obecního výboru provést volbu zástupců do místní školní rady.⁶³⁰ Zastupitelé to však odmítli učinit s odůvodněním, že obec podstoupila mnoho úsilí, aby zřídila hlavní školu a nyní má pouze školu národní. Při tom obci zůstaly závazky, ale ztratila ve vztahu ke škole dřívější výsady.⁶³¹ Členové obecního výboru protestovali, ačkoliv jim bylo ze strany okresního hejtmantví pohroženo rozpuštěním.⁶³² Nakonec však nezbylo zastupitelům nic jiného, než volbu do místní školní rady provést. Dospěli k tomu však až po více než dvouletém vzdorování.⁶³³

Obecní výbor zvolený roku 1867 se vyjadřoval také k technické modernizaci. V roce 1869 se začal zabývat zřízením telegrafní stanice. Tehdy však navzdory naléhání telegrafního ředitelství nevznikla.⁶³⁴ Dalšími odloženou záležitostí bylo předláždění náměstí a ulic.⁶³⁵ Odsouvání větších výdajů do budoucna bylo patrně zapříčiněno tím, že nedávné náklady na školní budovu v podstatně vyčerpaly obecní kasu. Na okraj lze

---

⁶²⁸ VESELÁ, Zdenka: *Vývoj české školy a učitelského vzdělávání*. Brno 1992, s. 41.

⁶²⁹ Zastupitelé se ve schůzi dotazovali na důvod odvolání Františka Poimona, který „*nejen lásku školních dětí, nýbrž i důvěru všech obывatelů požíval*“. SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 20. 9. 1869.

⁶³⁰ Místní školní rada byla volena na tři roky z řad zástupců školy, obce a náboženských společností. Jejím úkolem byl dohled nad dodržováním školských zákonů, spravování místních školních fondů a nadací, kontrola školní docházky a chování žáků. Jejím úkolem byl také dohled na školní budovu a její vybavení.

⁶³¹ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 24. 9. 1870.

⁶³² Našinec, 19. 10. 1870.

⁶³³ Na tomto místě lze uvést, že nespokojenost s říšským školským zákonem z roku 1869 byla v národnostně českém prostředí rozšířeným jevem. České politické reprezentace a učitelé proti zákonu vystupovali z více důvodů, přičemž nešlo pouze o to, že jeho tvůrce patřil do řad politických protivníků. Zákon byl označován za nástroj germanizace a učitelé odmítali i záležitosti praktického rázu, jako byl dle jejich názoru přílišný počet vyučovacích hodin či byrokratizace školy. Ostatně První sjezd učitelstva československého v roce 1870, na který jel s finanční podporou obce také jeden ze slavkovských učitelů, byl velkou manifestací proti novému zákonu. SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 3. 9. 1870.

⁶³⁴ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 17. 7. 1869, 26. 8. 1869.

⁶³⁵ Tamtéž, 30. 3. 1869.

zmínit, že pro usnadnění orientace ve městě bylo v roce 1869 v souvislosti s přípravou sčítání obyvatel upraveno číslování domů.⁶³⁶

Problematika obecních pastvin, která v Bučovicích i v jiných obcích zemědělského rázu způsobovala v šedesátých letech 19. století velké napětí mezi gruntovníky a domkáři, byla řešena také ve Slavkově.⁶³⁷ Na jaře 1870 padl při zasedání obecního výboru návrh, aby byly jednotlivé dílky pastvin zvaných Ligary připsány do pozemkové knihy k domům singularistů (tj. jednotlivých vlastníků společného pozemkového vlastnictví). Tento nárok byl později podepřen několika staršími rozhodnutími z první poloviny 19. století a obecnímu představenstvu bylo uloženo věc vyřídit.⁶³⁸ Zdá se, že tato záležitost proběhla velmi klidně a v porovnání s Bučovicemi nebyla tolik dramatická.

Další komunální volby byly provedeny v roce 1870 bez podání jakýchkoliv námitek. Taktéž ústní volba starosty byla jednoznačná. Stal se jím opět Jan Koláček. V představenstvu se objevili dva noví radní. K další změně pak došlo v průběhu funkčního období, neboť radní Jan Ličman několik měsíců před novými komunálními volbami zemřel.⁶³⁹

Nový obecní výbor navazoval na práci svých předchůdců, když jednal o zajištění kvalitní vody pro obyvatele města. Starosta Koláček měl sestavit rozpočet nákladů na vodovod, aby se podle něj zastupitelé mohli rozhodnout, zda začít s jeho budováním či ne. Ještě předtím Jan Koláček žádal o zjištění vydatnosti pramene na Ligarech.⁶⁴⁰ Vzhledem k tomu, že dále se o záležitosti v jednání obecního výboru nejednalo, patrně zdroj vody dostatečně silný nebyl.

Důležitým tématem, které silně zaměstnávalo obecní reprezentace, byla otázka vzdělávání. Další rozhořčení zastupitelů způsobila skutečnost, že z rozpočtu obce měl jít

---

⁶³⁶ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky, 11. 11. 1869.

⁶³⁷ Městu od 16. století patřily louky nazývané Ligary, které užívali jak slavkovští měšťané, tak i obyvatelé Špitálky. O tyto pastviny bylo vedeno několik sporů. V 18. století se jednalo především o rozdělení pastvin mezi Slavkovany a Špitálské. V první polovině 19. století došlo k vyhrocení nového sporu, protože obyvatelé Slavkova, kteří nevlastnili dobytek, žádali o rozdělení Ligar na stejné díly. Po roce 1848 se staly pastviny soukromým majetkem singularistů. LIČMAN, A.: *Slavkovský okres*, s. 155.

⁶³⁸ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 24. 3. 1870, 21. 4. 1870.

⁶³⁹ Od roku 1870 jsou zachovány soupisy nazvané Rozdělení úřední činnosti. V nich jsou uvedeny povinnosti členů obecního představenstva v rámci přenesené a samostatné působnosti obce. SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety.

⁶⁴⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 24. 3. 1870, 3. 9. 1870.

příspěvek na fungování místních školních rad.⁶⁴¹ Ovšem s ohledem na nově nastavené struktury ve školství přišel starosta Koláček s návrhem na zřízení měšťanky ve Slavkově. Předpokládal přitom, že změna obecné školy na měšťanskou nijak nezatíží obecní finance, což bylo velmi důležité.⁶⁴² Slavkov totiž měl, podobně jako jiná města, s výdajovou stránkou rozpočtů dost velké problémy, o čemž v té době svědčí nutnost vzetí půjčky kvůli předláždění Brněnské ulice.⁶⁴³

Utváření české národní společnosti, které ve druhé polovině 19. století naplno zasáhlo i Moravu, bylo evidentně součástí širších společenských přeměn a nelze jen vztahovat pouze na jazykovou a v užším smyslu politickou rovinu. Součástí tohoto procesu bylo také snažení o získání hospodářské síly. Na Moravě tehdy bylo nejdůležitějším odvětvím potravinářského průmyslu cukrovarnictví. Šlo o obor, ve kterém se začal uplatňovat i český kapitál, přestože tomu tak bylo v mnohem omezenější míře než v Čechách. V letech 1869 až 1872, v čase velké ekonomické konjunktury, bylo na Moravě založeno osm rolnických cukrovarů, jeden z nich vznikl ve Slavkově.⁶⁴⁴

Myšlenku na vybudování slavkovského cukrovaru nejdříve vyslovil berní úředník Jan Uhlíř.⁶⁴⁵ Její realizace však byla spojena s obecními představiteli. Přípravný výbor zvolený v roce 1871 postavil do svého čela starostu města Koláčka, funkce pokladníka se ujal radní Ličman a působili v něm i další zastupitelé. Ti všichni pochopitelně projekt podporovali i na radnici.⁶⁴⁶ Z pramenů není zřejmé, zda motivem pro vznik rolnického cukrovaru ve Slavkově byly pouze zájmy o posílení českého živnostenstva, nebo také snaha o zisk významného daňového poplatníka do města. Obecní pozemky ležící jižně od města, jež byly určeny dle staršího usnesení obecního výboru k darování eráru pro výstavbu jízdních kasáren, měly být nyní na návrh Jana Koláčka bezplatně pronajaty na 30 let akciové společnosti cukrovaru.⁶⁴⁷ Návrh

⁶⁴¹ Tamtéž, 9. 12. 1871.

⁶⁴² Tamtéž, 13. 1. 1873, 6. 5. 1873

⁶⁴³ Tamtéž, 9. 12. 1871, 6. 5. 1873.

⁶⁴⁴ JANÁK, J.: *Hospodářský rozmach*, s. 118–119.

⁶⁴⁵ ZEMÁNKOVÁ, M.: *Jan Koláček*, s. 219.

⁶⁴⁶ Moravská orlice, 17. 3. 1871.

⁶⁴⁷ Zatímco v Bučovicích se obecní reprezentace v 60. letech 19. století snažily o snížení množství ubytovaných vojáků v jednotlivých domácnostech, ve Slavkově existovala obecní kasárna, která poskytovala ubytování pro značný počet vojáků, což bylo pro část obyvatel města finančně výhodné. Dle novinové zprávy utratili vojáci ve městě ročně na 1 000 zl. Náklady na kasárna však zatěžovaly obec (která kupř. roku 1871 žádala na zemském sněmu o podporu pro udržování tehdy prázdných kasáren). Snahou proto nejen na Slavkovsku bylo, aby byla vybudována kasárna financovaná z peněz zemských či říšských. Ta měla docílit zproštění povinností občanů okolních vesnic ubytovávat vojáky. Moravská orlice, 24. 1. 1869, 11. 10. 1871.

Ferdinanda Holla na zpoplatnění pronájmu těchto pozemků (ve výměře asi dvou a půl hektaru) byl stažen a zastupitelé odhlasovali původní Koláčkovu předlohu.⁶⁴⁸ Podnik, jehož vznik vzbuzoval nadšení mnohých, však nebyl přijímán zcela bez výhrad. O tom svědčí některé články uveřejňované v Moravské orlici.⁶⁴⁹ V roce 1872 se však započalo se stavbou a v říjnu toho roku byla uspořádána slavnost „zasvěcení cukrovaru“.⁶⁵⁰ „Přes všechny překážky od nepřátel nám kladené, stojí již rolnický cukrovar jakožto vítězný pomník pro ty, kteří se o zřízení jeho zasazovali, veškeré překonali obtíže, majíce jen blaho národa na zřeteli.“⁶⁵¹ Navzdory veškeré slávě to však nebyl počátek skvělé existence, jak bude ještě ukázáno.

Obecní reprezentace se v roce 1872 opět zabývaly zřízením telegrafní stanice ve Slavkově. Místní poštovní a člen obecního výboru Ferdinand Holl se tehdy vyjádřil, že je ochoten převzít úřad telegrafisty za smlouvené služné a zastupitelstvo se dohodlo na poskytnutí obecního příspěvku.⁶⁵² Nové komunikační spojení tak bylo pro Slavkov zajištěno.

V červnu 1873 byly za nevelkého zájmu voličů uskutečněny další obecní volby.⁶⁵³ Na ustavující schůzi byl aklamací, tedy veřejným projevem souhlasu, zvolen starostou opět Jan Koláček. Srozumění s volbou tohoto kandidáta je zřejmé i z toho, že proti jeho volbě nebyla podána žádná námitka, přestože moravská obecní legislativa

---

⁶⁴⁸ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 8. 5. 1871; Moravská orlice, 20. 5. 1871.

⁶⁴⁹ Bylo upozorňováno na nedostatek potřebné vody ve Slavkově a taktéž na špatnou dopravní dostupnost, protože ne všichni věřili v brzké vybudování plánované železnice. Těmto lidem pak oponovali pisatelé (mj. Jan Koláček), kteří byli na projektu nějak zúčastněni a uvědomovali si, že zmiňované výhrady odrazují potenciální akcionáře. Záměrem bylo prodat 1 500 akcií po 200 zl., aby byla získána suma 300 000 zl., která byla považována za dostatečnou pro výstavbu cukrovaru. Upisování akcií však neprobíhalo vůbec hladce. Moravská orlice, 1. 7. 1871, 5. 11. 1871, 4. 1. 1872, 9. 1. 1872, 11. 1. 1872, 13. 1. 1872; ZEMÁNKOVÁ, M.: *Jan Koláček*, s. 219.

⁶⁵⁰ Přestože se v dobových pramenech, zejména v tisku, objevují zprávy o zasvěcení či svěcení té které budovy (např. cukrovaru či školy), nejde o správný výraz. Svěcením se totiž v katolické církvi předměty a stavby vyjímají ze světského užívání. Svěcení se proto týká kostela či oltáře. Stavby a předměty určené k běžnému používání byly a jsou žehnány, aby sloužily k dobrému.

⁶⁵¹ Slavností žehnání cukrovaru se účastnili mimo kněží také státní úředníci, představitelé samosprávy, významní akcionáři, významní rodáci, místní spolky a také stavitel cukrovaru, kterým byl Václav Nekvasil (zaměřoval se na průmyslové stavby, později i na významné veřejné budovy; v 80. letech byl zvolen poslancem českého zemského sněmu za staročechy). Moravská orlice, 17. 10. 1872; LIŠKOVÁ, Marie: *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách 1861–1913*. Praha 1994, s. 211.

⁶⁵² Ferdinand Holl požadoval služné 300 zl. ročně. Z toho 120 zl. hradil stát, po 50 zl. měly přispívat křesťanská a židovská obec a zbývajících 80 zl. cukrovar. SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 8. 5. 1871; Moravská orlice, 6. 7. 1872. V roce 1874 převzal obsluhu telegrafu obchodník a zastupitel Josef Peza. ZEMÁNKOVÁ, M.: *Obecní správa*, s. 117.

⁶⁵³ V porovnání s volbami roku 1870 je zřejmý propad ve voličské účasti (pokles z 25 na 13 %). SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby.

volbu starosty aklamací neumožňovala.⁶⁵⁴ Zdlouhavější byla volba zbylých členů představenstva, protože František Bílek pro svůj pokročilý věk odmítl zvolení čtvrtým radním. Tím se proto stal Eduard Friedl, který zasedl v představenstvu poprvé.⁶⁵⁵ Hned na prvních dvou řádných schůzích výboru byl projednáván a schválen nový jednacím řád zastupitelstva.

Koncem roku 1873 svolal starosta Koláček zastupitele k mimořádné schůzi, na níž bylo jednáno opět o školských záležitostech. Žádost o zřízení měšťanky ještě nebyla vyřízena a starosta tehdy usoudil, že by bylo výhodnější zřídit ve škole nižší reálku, která by mohla být financována ze zemských prostředků. Svě úvahy doplnil o předpoklad, že podání slavkovské žádosti zemskému sněmu je v dané chvíli nejvhodnější. Patrně měl při tom na mysli, že od roku 1873 se jednání moravského zemského sněmu opět účastnili čeští poslanci. Petice za zřízení reálky byla podána a zemský výbor sdělil své podmínky. Z finančního hlediska to znamenalo, že obec měla každoročně vydávat na reálku asi čtyři tisíce zlatých. K tomu starosta s politováním uvedl, že toho „*při nynějších poměrech obec učiniti v stavu není*“ a že bude vhodnější odložit tuto záležitost na příhodnější dobu. Přestože mezi zastupiteli zazněly i jiné názory, dospěla většina členů obecních výboru v průběhu roku 1874 k rozhodnutí, že pro finanční náročnost je nutné ustoupit od záměru zřídit reálku.⁶⁵⁶

Rozhodnutí obecních reprezentací nesporně ovlivnila skutečnost, že výdaje města se stále zvyšovaly, zato zdroj příjmů byl nadále velmi omezený. V letech 1873 a 1874 pokračovalo dláždění ulic a náměstí a pro uhrazení těchto prací musely být vypůjčeny dva tisíce zlatých a rozpočet na rok 1875 byl sestaven se schodkem. Z toho důvodu bylo navrhováno zavést ve městě zvláštní poplatky například ze psů nebo z prodaného alkoholu. Takzvaný pivní krejcar byl však některými zastupiteli označen za nespravedlivou dávku, která postihne jen část poplatníků a následně byl téměř jednohlasně odmítnut. Upřednostněno bylo zavedení přírážek k přímým státním daním. Ale ani tento návrh nebyl v polovině sedmdesátých let realizován, protože zvítězila myšlenka „*co možná nejdéle příplatkům obecním se vyhnouti*“. Zastupitelé proto raději zvolili cestu financování půjčkou.⁶⁵⁷ Neutěšená peněžní situace však jistě nenechávala

⁶⁵⁴ Starosta měl být dle § 38 volebního řádu volen ústně, nebo tajně pomocí hlasovacích lístků.

⁶⁵⁵ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1873.

⁶⁵⁶ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 30. 6. 1873, 21. 7. 1873, 17. 12. 1873, 26. 3. 1874, 9. 5. 1874, 25. 11. 1874.

⁶⁵⁷ Tamtéž, 18. 3. 1875, 26. 6. 1875.

muže na radnici v klidu a vedla je k opatrnosti. V té době totiž byli svědky podcenění finanční náročnosti velkého projektu, kterým byl cukrovar.

Náklady na jeho výstavbu totiž přesáhly částku akciového kapitálu, který ani nebyl kvůli nezdařenému úpisu akcií k dispozici celý. První cukrovarnická sezona skončila se ztrátou, přestože v českých novinách bylo na podzim 1873 o obchodním roku referováno příznivě.⁶⁵⁸ Jan Koláček se v této chvíli snažil odstoupit z funkce předsedy správního výboru, ale jeho rezignace nebyla valnou hromadou přijata. Tento muž byl osobou, „*kteřá měla dát podniku váhu a záruku solidnosti. Dvacet let práce v městské samosprávě a důvěra českého živlu ve město a okolí byly jeho vstupním kapitálem. [...] Patrně snaha o morální podporu českého rolnictva zavedla jeho kroky do podniku, o jehož technickém fungování neměl žádné znalosti a které, jak sám přiznal, novému podniku chyběly.*“⁶⁵⁹ V roce 1874 Jan Koláček již předsednictví ve správním výboru nepřijal, když se ale předsedou nechtěl stát ani Albrecht hrabě Kounic, vrátil se do vedení jako ten, který „*byl od prvopočátku takřka duší celého podniku*“. Na valné hromadě pak bylo konstatováno, že kampaň „*1873–1874 dosti příznivá byla a že kdyby celý kapitál akciový splacen byl, akcionáři pěknou dividendu dostati mohli.*“⁶⁶⁰ I v čase hospodářské recese, která zasáhla monarchii po krachu na vídeňské burze v květnu 1873, bylo v roce 1875 přispěvatelem do Moravské orlice konstatováno: „*Náš rolnický cukrovar vyniká obezřetnou správou a tudíž se mu dostává za nepříznivých poměrů časových důvěry všeobecné.*“⁶⁶¹ Při uvědomění si potíží s upisováním akcií však nelze o všeobecné důvěře hovořit. V roce 1876 pak ve sporu mezi cukrovarem a největším věřitelem, kterým byla První českomoravská továrna na stroje v Praze, soud rozhodl o exekuční dražbě slavkovské „*rolnické továrny na cukr a lih*“.⁶⁶²

V době, kdy se zcela zřetelně projevil neúspěch cukrovaru, rezignoval Jan Koláček na úřad obecního starosty i na post člena zastupitelstva. Jako důvod uvedl „*nepříznivé okolnosti a poměry, do kterých jsem bez vlastní viny uvržen byl*“. V mimořádném zasedání zastupitelstva byla Koláčkova demise přijata a zastupitelé rozhodli, že po krátký čas, který zbýval do nových voleb, povede samosprávu první

---

⁶⁵⁸ Moravská orlice, 27. 9. 1873.

⁶⁵⁹ ZEMÁNKOVÁ, M.: *Jan Koláček*, s. 220–221.

⁶⁶⁰ Moravská orlice, 24. 9. 1874.

⁶⁶¹ Tamtéž, 28. 4. 1875.

⁶⁶² Tamtéž, 17. 8. 1876.

radní Jan Doležal. Zároveň byla k bývalému starostovi vyslána deputace, jež mu měla vyjádřit poděkování za „*dlouholeté blahodárné působení*“.⁶⁶³

Jan Kolářek však nebyl jediným členem představenstva, který odešel předčasně ze svého úřadu. Již v roce 1875 rezignoval druhý radní Martin Banouch, a to kvůli pokročilému věku (byl seniorem zastupitelstva). Téhož roku odstoupil také první radní František Sommer, který získal nově místo výpomocného učitele na místní škole.⁶⁶⁴

Advokát starostou

Proti komunálním volbám uskutečněným v červu 1876 nebyly podány žádné námitky, a tak se mohli členové obecního výboru zakrátko sejít na ustavující schůzi. Starostou byl tehdy v ústní volbě zvolen Matěj Voděra. Ale nemalá část zastupitelů hlasovala pro nováčka v obecním výboru, kterým byl Čeněk Materna, slavkovský rodák, jenž se do města vrátil v roce 1873, když si zde otevřel advokátní kancelář.⁶⁶⁵ A tento muž se zanedlouho starostou skutečně stal, protože Matěj Voděra v listopadu 1876 na tento post rezignoval. Důvodem bylo to, že odměna za vykonávání funkce byla jeho jediným příjmem a ten mu pro uživení jednoduše nemohl postačovat.⁶⁶⁶ Zbytek představenstva tvořili čtyři radní a na jejich složení neměla doplňovací volba starosty žádný vliv. Po smrti čtvrtého radního Martina Jandla počátkem roku 1879 již nebyl jeho nástupce volen z důvodu blízkého se termínu dalších komunálních voleb.⁶⁶⁷

Již na prvním řádném zasedání zastupitelů navrhl Čeněk Materna zefektivnit činnost samosprávy tím, že se zastupitelé budou scházet s měsíční frekvencí. To však bylo obecním výborem odmítnuto a ani v čase Maternova starostování nebyly schůze svolávány tak často. V první řádné schůzi byla však členem obecního výboru a řídicím

⁶⁶³ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety.

⁶⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 30. 6. 1873, 13. 11. 1875.

⁶⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1876. Přestože je možné setkat se v pramenech s Maternovým křestním jménem v podobě Vincenc, on sám se podepisoval jako Čeněk, jež je českou obdobou tohoto jména.

⁶⁶⁶ ZEMÁNKOVÁ, M.: *Obecní správa*, s. 133. V druhé polovině 19. století bylo obvyklé, že pánové zvolení za starosty setrvali ve svém zaměstnání nebo se dále věnovali své živnosti. Udělovaná odměna totiž nedosahovala výše dostatečné pro uživení. Ve Slavkově byla situace poněkud jiná, protože Jan Kolářek byl příkladem muže, který žil z odměn udělovaných za působení v samosprávě, a to jednak za úřad starosty a také předsedy okresního silničního výboru. Matěj Voděra, který byl dle sčítacího archu z roku 1869 notářským kancelistou, patrně očekával, že roční odměna 300 zl. za úřad starosty bude dostatečným příjmem. Když se mu naskytla možnost získat jiné zaměstnání (v advokátní kanceláři), z postu starosty odstoupil.

⁶⁶⁷ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 6. 2. 1879.

učitelem Josefem Mazánkem opět připomenuta otázka místního školství. Interpeloval kolegy, neboť chtěl vědět, jaké kroky byly podniknuty pro otevření další třídy měšťanské školy, která ve Slavkově začala fungovat v roce 1875. Zastupitelé se usnesli, aby byla od počátku školního roku otevřena následující třída a aby byly upraveny prostory pro další učebnu.⁶⁶⁸ Usnesení zastupitelů bylo údajně jednoznačné, a to „navzdor několika lidem nesvědomitým, kteří majíce dítky své škole odrostlé, a navzdor jiným, kteří nešetřili na své nyní odrostlé dítky nákladů velikých, davše je na studie do Brna“.⁶⁶⁹ V té době byly podniknuty neúspěšně kroky také ke zřízení dívčí měšťanské školy. Slavkované však alespoň pro chlapce získali v polovině sedmdesátých let vyšší úroveň školství, než měla v té době města srovnatelné velikosti. Sami si pak velmi cenili, že patří k první městům na Moravě, která mají měšťanku s českou vyučovací řečí.

Obecní zastupitelé se ve Slavkově druhé poloviny sedmdesátých let potýkali nadále s financemi, přestože tehdy došlo ke snížení dluhové zátěže města. Při revizi účtů v roce 1878 bylo konstatováno, že obecní hospodaření je řádné a mohlo by lehce dostát „veškerým povinnostem, kdyby je potřeby školství a chudoby [ve smyslu chudinské péče, pozn. aut.] tak netísnily“. Obce totiž ve sledovaném období byly povinny postarat se o své příslušníky, tedy držitele domovského práva v dané obci, kteří neměli dostatek prostředků ke své obživě a kterým je nemohli poskytnout jejich příbuzní. Další výdaje z obecní pokladny šly v této době například na opravy dláždění náměstí a na obnovu kaple sv. Urbana na kopci nad městem. Také obecní kasárna si vyžádala značné náklady, ačkoliv pro obec bylo jistě úlevou, že od počátku roku 1878 přešlo financování jejich věcných potřeb na stát.⁶⁷⁰

Zastupitelé si uvědomovali, že je nutné najít nové zdroje prostředků. Proto bylo navrženo, schváleno, ale také odvoláno zavedení poplatků ze psů.⁶⁷¹ Protože pozemkové vlastnictví bylo pro obec základním jměním, ve Slavkově došlo k přeměření obecních pozemků a jejich ohraničení.⁶⁷² Lze poznamenat, že záležitost pečlivé evidence obecních pozemků byla v dobových výchovných spisech považována za znak správně

⁶⁶⁸ Tamtéž, 15. 7. 1876.

⁶⁶⁹ Moravská orlice, 30. 7. 1876.

⁶⁷⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 9. 5. 1878, 15. 7. 1876, 12. 7. 1877, 9. 5. 1878, 10. 4. 1879.

⁶⁷¹ Dle příspěvatele Moravské orlice však nebyla motivem pro zavedení těchto poplatků snaha o navýšení příjmů obce, nýbrž tendence omezit pohyb psů ve Slavkově. K diskuzi o této věci údajně vedla novinová zpráva o zákazu vodit psy do kaváren a hostinců ve Vídni a v Praze. Moravská orlice, 27. 3. 1877.

⁶⁷² SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 12. 5. 1877, 12. 7. 1877, 20. 9. 1877, 5. 12. 1878.

fungující samosprávy.⁶⁷³ V obecním výboru Slavkova byl v druhé polovině sedmdesátých let také vyslán impulz k zavedení vážení obilí na městských trzích obecní váhou. O to samé se pokusili v Bučovicích o několik let dříve. Od roku 1866 totiž legislativa umožňovala obcím, aby zřizovaly veřejné váhy, jejichž vážní listky měly úřední platnost.⁶⁷⁴

Pokud jde o názorovou profilaci většiny členů slavkovského zastupitelstva ve druhé polovině sedmdesátých let, jistě podporovali politiky národní strany.⁶⁷⁵ Ti v rámci prosazování českého státoprávního programu udržovali věrné spojení s konzervativními velkostatkáři, přestože na stránkách Moravské orlice bylo vytýkáno Čěnkovi Maternovi, že při volbách do říšské rady podpořil Egberta hraběte Belcrediho místo oficiálního kandidáta národní strany Wolfganga Kusého.⁶⁷⁶ Snad byl slavkovskému starostovi bližší katolický politický směr, který hrabě reprezentoval. Ovšem v té době byla spolupráce staročeků a konzervativní šlechty natolik samozřejmá, že Maternovo počínání v říšských volbách Slavkovany patrně nijak neznepokojilo.

Slavkovské obecní volby proběhly v roce 1879 ještě před zmíněnými volbami říšskými. Proti jejich průběhu nebyly podány námitky a zastupitelé zvolili opět jednoznačně starostou Čěnka Maternu. Zbylí členové obecního představenstva, tedy čtyři radní, byli zvoleni do svých funkcí nově, polovina z nich byla také nováčky v zastupitelstvu.⁶⁷⁷

Nový obecní výbor se začal brzy po konstituování zabývat záležitostmi udržení vojenské posádky ve Slavkově. Již v předchozím roce bylo v tisku uvedeno: „*Kasárna slavkovská leží také docela prázdná a zůstanou snad na dlouhou dobu neupotřebena, tisíce kapitálu, které obec na stavbu kasáren vynaložila, leží mrtvy a bezúčelný.*“⁶⁷⁸ Obava z tohoto nepříznivého výhledu vedla zastupitele k tomu, aby sdělili velitelství

⁶⁷³ Srov. SCHWARZ, František: *Starosta Václav Dobrovský, reformátor obce nezdarovské*. Praha 1877.

⁶⁷⁴ Zákon č. 85/1866 ř. z. SOkA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 12. 7. 1877; tamtéž, f. AMBu, inv. č. 25, Protokoly zasedání obecního výboru 1870–1879, 31. 8. 1874, 13. 9. 1874, 1. 10. 1874.

⁶⁷⁵ Svědčí o tom např. slavkovská schůze Českého politického spolku v Brně či setkání voličů s poslanci Wolfgangen Kusým a Ctiborem Helceletem. Obě schůze byly uspořádány na slavkovské radnici a vstřícný postoj starosty k národním politikům se odrážel mj. v jeho výrocích zaznamenaných tiskem. Moravská orlice, 18. 6. 1878, 5. 12. 1878.

⁶⁷⁶ Tamtéž, 22. 7. 1879. K osobě Wolfganga Kusého a Egberta Belcrediho více v MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 82–86, 387–388.

⁶⁷⁷ SOkA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1879.

⁶⁷⁸ Moravská orlice, 29. 12. 1878.

své přání o setrvání vojska ve městě.⁶⁷⁹ Následujícího roku bylo v obecním výboru konstatováno, že kasárna jsou ve špatném stavu, ale do příjezdu vojska nemají být opravována. Při prohlídce provedené armádou byl shledán jejich špatný stav a nedostatečná prostornost, huláni se proto ve městě neubytovali. Obecní výbor vyčkával a vlastně nebylo rozhodnuto, co s kasárnami dále bude. Tato otázka se dostala na pořad jednání opět až v roce 1882, ale byla odročena k vyřešení novému obecnímu výboru.

K dalším úkolům, které řešili zastupitelé zvolení roku 1879, patřilo financování postupujícího dláždění náměstí a dalších, byť méně nákladných projektů pro zlepšení vzhledu města, jako byla například výsadba stromů. Potíže s financemi se projevily naplno v roce 1882, kdy zemský výbor vytkl slavkovské samosprávě nesprávné hospodaření. Důvodem byl záměr zastupitelů proinvestovat při opravě dláždění peníze získané prodejem obecních pozemků. To však zemský výbor nedovolil s ohledem na to, že kmenové jmění obce bylo za poslední dvě desetiletí značně (o několik tisíc zlatých) ztenčeno. Na tomto místě lze opakovat zjištění, že zdroje místních samospráv pro nutný a nebývalý rozvoj obcí byly ve druhé půli 19. století naprosto nedostatečné. Ostatně zastupitelé s náhledem zemského výboru nesouhlasili, podle svého výkladu totiž „*pouze napravili, co dříve bylo zanedbáno, když stavěli školu, dlažbu, zařídili osvětlení a jiné dobro pro veřejnost, z čehož tato zajisté více má, než z pouhého vědomí větší kasy*“.⁶⁸⁰

Koexistence dvou politických obcí v rámci Slavkova byla znovu připomenuta, když se zastupitelé křesťanské obce rozhodli vyčlenit několik domů z obvodu židovské obce. Důvodem bylo umožnění snazší „*policejní dohlídky*“ v jedné z městských ulic. Mezitím bylo představenstvo obce vyzváno politickými úřady, aby přistoupilo k dobrovolnému sjednocení křesťanské a židovské obce. To však zastupitelé odmítli provést, argumentovali zejména tím, že židovská obec nemá žádný majetek a obyvatelé stávající křesťanské obce by pak byli zatíženi přírážkami k daním. To byl zásadní důvod pro odmítnutí, protože zavedení přírážek patřilo dobově k jedné z největších obav poplatníků. Realizován byl tedy po povolení zemského výboru pouze původní záměr o přiřazení několika židovských domů ke křesťanské obci.⁶⁸¹

⁶⁷⁹ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 9. 8. 1879.

⁶⁸⁰ Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 29. 4. 1882.

⁶⁸¹ Tamtéž, 27. 12. 1880, 10. 2. 1881, 4. 3. 1882.

V roce 1880 došlo k rozšíření počtu čestných občanů města. Dle zastupitelů se ministr Alois Pražák zasloužil „o vlast“ a Alois Šrom byl jmenován čestným občanem jako „vůdce národní na Moravě“. Stejně pocty se dostalo do penze odcházejícímu okresnímu soudci a bývalému zastupiteli Johannu Rittmannovi s odůvodněním, že jeho „snahou bylo zájmy obce i jednotlivce podporovati vždy nestranně a spravedlivě“. Čestné občanství bylo uděleno také generálnímu inspektorovi Severní dráhy císaře Ferdinanda baronu Eichlerovi. Důvodem u něj bylo, že se měl přičinit, aby se císař na své cestě zastavil také na nedalekém nádraží v Křenovicích, kde se mohl přesvědčit „o neoblomné oddanosti a lásce obyvatelstva města [Slavkova]“.⁶⁸² Z uvedených jmen je jasné, že se ocenění dostalo nejen lidem spojeným s národně českou politikou. Rozhodnutí majority zastupitelů tedy zcela nepodléhala dobové nacionální rozpolcenosti.

Navzdory tomu, že většina zastupitelů podporovala národní konzervativně liberální politiku, nepodpořili petici adresovanou na říšskou radu, jež žádala opět konfesionální školu a zkrácení povinné docházky z osmi na šest let. K rozhodnutí zastupitelů možná přispěla řeč zastupitele a ředitele místní školy Josefa Mazánka, který obhajoval potřebu delšího vzdělávání.⁶⁸³ Dále své kolegy v obecním výboru ujistil, že není nutné opětovně „vyučování na základ náboženský stavěti, anžto se základu tohoto dosud neodchýlila“.⁶⁸⁴ Lze tedy říci, že v této rovině záleželo spíše na osobním zaměření učitelů než na skutečnosti jednoho desetiletí platnosti Hasnerova zákona. A v případě, že učitelé byli lidé vyrostlí v katolickém prostředí a identifikující se s církví, mnoho se dosud skutečně nezměnilo.⁶⁸⁵ Zároveň se ukazuje, že přestože před deseti lety byla reforma školství přijímána ve Slavkově se značnými rozpaky, praktická zkušenost s několika lety fungování školy na základě nové legislativy vedla zastupitele k jejímu střízlivějšímu hodnocení.

Další volby obecních reprezentací byly ve Slavkově uskutečněny za nevelkého zájmu voličů (15 % uplatněných hlasů) v roce 1882. Před samotnou volbou byly podány námitky proti sestavení voličských seznamů, ale k průběhu voleb žádné připomínky nebyly a ustavující schůze byla uspořádána bez průtahů. V tajné starostenské volbě

⁶⁸² Tamtéž, 1. 5. 1880, 26. 6. 1880.

⁶⁸³ Josef Mazánek byl později příznivcem kompromisního řešení, když na zemské konferenci učitelů v roce 1886 navrhol sedmiletou školní docházku a pokračovací kurzy do 15 let. Našinec, 12. 9. 1886.

⁶⁸⁴ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 20. 3. 1880.

⁶⁸⁵ U Josefa Mazánka lze předpokládat upřímnou katolickou víru už z toho důvodu, že jeho syn byl knězem.

zvítězil opět advokát Čeněk Materna, ale třetina zastupitelů vyjádřila podporu obchodníkovi Emerichu Valníčkovi. Ten byl následně jednoznačně znovu zvolen do funkce prvního radního.⁶⁸⁶ Již jako starostův náměstek však město po určitý čas vedl, neboť v roce 1883 dosavadní starosta rezignoval,⁶⁸⁷ což mělo nepochybně přímou souvislost s náhlým úmrtím jeho jedenáctiletého syna.⁶⁸⁸ Deputace složená z několika zastupitelů docílila toho, že se Čeněk Materna uvolil setrvat ve vedení obce, ale vymohl si půlroční dovolenou. V úřadu pak působil od konce roku 1883 do následujícího jara, kdy sdělil: „*zimního času téměř ustavičně churavím a léta použití musím, abych se poněkud zotavil, nejsem s to dále zastávat úřad starosty*“.⁶⁸⁹ Zastupitelé teď rezignaci přijali a vyjádřili odstupujícímu starostovi jednoznačnou podporu a uznání za vykonanou práci. Nový starosta překvapivě nebyl na období zhruba jednoho roku zvolen, město proto vedl po zbývajícím čase první radní Emerich Valníček.

Obecní výbor se na první běžné schůzi v roce 1882 usnesl na tom, že ubytování vojska ve městě přináší Slavkovu výhody a že je tedy správné konat vše pro to, aby armáda slavkovská kasárna využívala. To však tehdy nebylo dle sdělení vojska možné. Přesto byla v zastupitelstvu vyřčena myšlenka, že by měla být kasárna opravena. Když touto skutečností armáda podmínila ubytování asi stovky vojáků a ustájení odpovídajícího počtu koní ve Slavkově, obecní reprezentace rozhodly provést nezbytné opravy.⁶⁹⁰ A aby bylo docíleno ubytování příslibeného počtu dragounů, byl obcí koupen ještě jeden dům na náměstí. Financování této záležitosti se opět neobešlo bez bankovní půjčky.⁶⁹¹

Další budova, o které bylo jednáno, byla samotná radnice. Názory na její stav a nutnost opravy byly značně protichůdné. Konečné rozhodnutí, jak s radnicí naložit, pak bylo ponecháno příštímu zastupitelstvu. Není bez zajímavosti, že na opravu radnice, tedy budovy reprezentující obecní samosprávu, nebyli zastupitelé ochotni dát ani tolik prostředků jako na nákup nového domu pro kasárna.

---

⁶⁸⁶ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1882.

⁶⁸⁷ Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 19. 5. 1883.

⁶⁸⁸ Moravská orlice, 13. 5. 1883. Jednalo se o třetího zemřelého v Maternově rodině během relativně krátkého času: v roce 1876 zemřel ani ne dvouletý syn Václav, v roce 1878 manželka Kateřina a v roce 1883 jedenáctiletý syn Stanislav.

⁶⁸⁹ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety, rezignace z 4. 4. 1884.

⁶⁹⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 8. 5. 1884, 8. 7. 1882, 10. 8. 1882, 7. 4. 1883; 25. 7. 1883.

⁶⁹¹ Jednalo se o o koupi domu na náměstí čp. 87, který sousedil s tzv. prostředními kasárnami). Tamtéž, 26. 5. 1884, 9. 8. 1884.

V první polovině osmdesátých let 19. století se slavkovští zastupitelé opět bránili vnějším vlivům zasahujícím do chodu místního školství. Okresní školní rada vyzvala v roce 1883 obecní samosprávu Slavkova, aby se vyjádřila k úmyslu zrušit měšťanskou školu z důvod malého počtu žáků a kvůli tomu, že dosud nebyl otevřen osmý ročník. Zastupitelstvo na mimořádné schůzi vyjádřilo postoj, že „*majíc důležitost zdárnějšího vychování dítek na zřeteli, provždy horlivě dbalo o zdokonalení školství svého*“.⁶⁹² Výslovně byly připomenuty minulé zásluhy o školství, současná vydání na školu plynoucí z městské pokladny a vyslovena předpověď, že se návštěvnost měšťanky bezpochyby zvýší. To vše vedlo k rozhodnutí, aby tato škola ve Slavkově zůstala.⁶⁹³ Tak se i stalo a již ve školním roce 1884/1885 získala chlapecká měšťanka úplný počet ročníků.⁶⁹⁴

Několik dnů před dalšími obecními volbami byl v Moravské orlici otištěn příspěvek dopisovatele, který apeloval na slavkovské voliče: „*Občané, považte, že od volby této závisí naše blaho. Jak známo, půjde městem naším železnice. Máme odstrašující příklad na Rousínovu. Jak si stál dříve a jak nyní!*“⁶⁹⁵ [...] *A povinnost, aby průmysl a obchod v městě našem neklesl a my nepřišli na mizinu, nastává obecnímu zastupitelstvu, a proto mají v něm zasedat mužové vážní, promyšlení, přihlížející svědomitě ku zdaru a prospěchu obce a jejich zájmů.*“⁶⁹⁶

Volby se konaly v roce 1885 jen za mírně zvýšeného zájmu voličů,⁶⁹⁷ navzdory tomu jejich průběh asi nebyl docela klidný, o čemž svědčí podané protesty. Jedním ze stěžovatelů byl kněz na odpočinku Florian Deutsch, druhým pak dosavadní radní Ferdinand Krčmář a spolu s ním šest dalších voličů. Tvrdili, že průběh voleb byl nezákonný z toho důvodu, že voliči nehlasovali ústně, ale předávali volební komisi předem sepsané lístky se jmény kandidátů, a tak „*bylo mnoho voličů svedeno, že nehlasovali dle svého nejlepšího vědomí*“.⁶⁹⁸ Dále byly vzneseny námitky proti některým

⁶⁹² Tamtéž, 14. 7. 1883.

⁶⁹³ Tamtéž, 14. 7. 1883, 29. 12. 1883, 15. 3. 1884.

⁶⁹⁴ HANÁK, Josef: *60 let měšťanské školy chlapecké*. In: Památník, s. 35.

⁶⁹⁵ Vztah mnoha obyvatel Rousínova k železnici ozřejmuje kronikářský zápis: „*Rousínov svého času, dokud nebylo dráhy, býval městečkem kvetoucím a zámožným. Blahobyť tento byl následkem přirozené polohy osady. Zde totiž po říšské silnici byl neustálý proud a nepřetržitá frekvence povozníků s nákladem i cestujícími.*“ SOKA Vyškov, f. Archiv města Rousínova, bez inv. č., Obecní kronika 1876–1907, s. 285–286. Hospodářský pokles Rousínova spojený s úpadkem řady místních obchodů a zejména restauračních zařízení však nebyl zapříčiněn vystavěním železnice (na doplnění lze uvést, že nádraží nebylo vybudováno přímo v městečku, nýbrž v blízkých Slavíkovcích). Větší podíl na něm měl odliv kapitálu spojený s odchodem ekonomicky nejaktivnější skupiny židovského obyvatelstva. ČÁDA, F. – JANÁK, J. – HLADKÝ, S.: *Rousínov*, s. 88.

⁶⁹⁶ Moravská orlice, 7. 6. 1885.

⁶⁹⁷ Možnost volby využilo v roce 1885 18 % voličů, v předchozích volbách to bylo 15 % voličů.

volbám provedeným plnomocenstvím a byly uvedeny pochyby o aktivním volebním právu několika osob. Moravské místodržitelství námítky Ferdinanda Krčmáře a společníků odmítlo buď pro neopodstatněnost, nebo z toho důvodu, že skutečnosti, na které bylo poukázáno, nemohly ovlivnit výsledek voleb. Volení předložením lístku nebyla až na jeden případ prokázána. Samotné vyhotovení seznamů kandidátů nezákonné nebylo.⁶⁹⁸

Přestože stížnost Floriana Deutsche nebyla posuzována, protože ji stáhl a jeho druhá stížnost přišla příliš pozdě, není bez zajímavosti podívat se na postoj tohoto voliče. Sděloval z doslechu, že jeden z voličů nehlasoval ústně (ten tuto skutečnost přiznal a odůvodnil ji zapomenutými brýlemi). Co však Floriana Deutsche patrně tížilo více, byla předvolební agitace, která přispěla k volebnímu výsledku, se kterým nebyl spokojen. Nelíbila se mu jak skutečnost, že do obecního výboru nebyl zvolen žádný kněz, tak paradoxně především to, že mezi zvolenými zastupiteli chyběli židé. To zřejmě nebylo dáno nějakou zvláštní přízní k nim,⁶⁹⁹ nýbrž jeho postojem k liberálnímu volebnímu právu a lze se domnívat, že i k politice liberálů: *„Nynější volební zákon spravedlivě dává právo poplatníkům do obecního zastupitelstva voliti a volena býti, aby své obecní záležitosti sami ku prospěchu celé obce řídili a spravovali. Kdo mnoho platí, kdo mnoho ku prospěchu celé obce přispívá, má také míti vážné slovo. Slušno jest, aby ti jistí letos alespoň jednoho Israelitu v I. sboru do výboru byli navrhli, když oni tolik daně platí; nebyl žáden Israelita navržen, tím méně zvolen.“*⁷⁰⁰

⁶⁹⁸ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1885 (zejména oznámení okresního hejtmanství z 27. 8. 1885). Úřední spis obsahoval také jeden lístek se jmény osob. Patrně se jednalo o zmiňované předepsané lístky. Je zajímavé, že na nich byla také přeškrtnutá jména Ferdinanda Krčmáře a Jana Košvice, tedy dvou stěžovatelů. K vytváření těchto lístků obecní představenstvo uvedlo, že sestavený volební odbor měl za úkol „*vypracovati kandidátní listinu, odporučiti ji voličům a působiti, aby se sjednocení mezi voliči docílilo a hlasy se zbytečně nerozhazovaly, což se také docílilo*“. Tamtéž, doprovodný dopis obecního představenstva ke stížnostem z 20. 6. 1885.

⁶⁹⁹ Ve Slavkově však působil v 19. století kněz, jehož vztah k židům by spíše odpovídal postoji katolického duchovního druhé poloviny 20. století či počátku nového tisíciletí. Jednalo se o faráře Františka Jílka. Když v roce 1858 zemřel, doprovázela jeho rakev k hrobu údajně celá židovská obec. *„Byl knězem, jehož vroucí srdce tlouklo také pro jeho spoluobčany židovského vyznání. [...] Před [blíže neurčenými, pozn. aut.] komunálními volbami nominovali tolerantně smýšlející měšťané dva židy, aby byli zvoleni do rady městské obce. Mnozí měšťané však byli proti tomu s odůvodněním, že židé ukřižovali Spasitele. Jílek toto stanovisko na kazatelně odmítl a o tomto kázání bylo tehdy v židovských domech častokrát hovořeno. Text pro kázání vybral z Nového zákona, z 11. kapitoly listu Římanům, která přibližně říká »pád židů přinesl národům spásu«. Má být proto svatou povinností každého křesťana milovat kteréhokoli žida. Židům vděčí křesťanstvo za Spasitele, za velkolepé a podivuhodné dějiny, proroky a žalmy. Křesťané se mohou od židů mnoho dobrého naučit. Rodinnému životu, který je ve většině případů ryzí a vroucí; střízlivosti, energičnosti, rozumnosti a houževnaté vytrvalosti v obtížích zapříčiněných vírou.“* FLESCHE, H.: *Geschichte*, s. 113.

⁷⁰⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1885, dopis z 21. 7. 1885.

Volbu starosty vyhrál jednoznačně dosavadní radní Emerich Valníček, pouze jeden hlas obdržel po čase opět zvolený zastupitel Jan Koláček. Do představenstva byl dále zvolen dlouholetý radní František Řičánek, ostatní tři radní svou funkci zastávali nově. Přičemž František Sommer v roce 1887 na post radního rezignoval.⁷⁰¹

Čtvrtstoletí starosty Valníčka

V průběhu funkčního období započatého roku 1885 vrcholily přípravy na vybudování železnice vedoucí Slavkovem. K nelibosti obecních reprezentací však bylo konstatováno, že ředitelství státní dráhy nevyhovělo žádosti, aby bylo nádraží postaveno nedaleko náměstí. Ani po neúspěšném jednání ve Vídni neskouzli zastupitelé k nečinnosti. Jejich cílem bylo nádraží blízko středu města, nikoliv až na vyměřeném místě za cukrovarem.⁷⁰² Leč obec nebyla navzdory podané petici ministerstvu obchodu, vyslání delegace do Vídně a využití odborné technické i právnické pomoci úspěšná. Lze-li spoléhat na novinovou zprávu, důvodem bylo, že „*cukrovarník H. Redlich nabídl totiž pro nádraží pozemky u svého cukrovaru a nad to ještě 35 000 zl. bude-li nádraží na nich postaveno.*“⁷⁰³

Se stavbou železnice se dostala na pořad jednání opět otázka zajištění kvalitní vody pro obyvatele Slavkova. „*Při stavbě nádraží nového přišlo se na vodu velice dobrou k pití a vaření. Společnost státní dráhy jest snad ochotna svoliti k tomu, aby město čerpalo ze studně nádražní denně určitý počet hektolitrů vody. [...] Jest na čase, aby se ve věci té rozhodlo bez předsudku a s náležitým zřetelem k potřebě a zájmům zdravotním. Naříkáme, že klesáme, avšak nejsme s to, abychom se zmohli na výdaj, který by městské poměry zlepšil.*“⁷⁰⁴ Vedení města sice vstoupilo do jednání se správou železnice ohledně zavedení vody do města, ovšem po čase byla tato záležitost odložena, a to z finančních důvodů. Zastupitelé rozhodli přistoupit k budování vodovodu až poté, co bude opraveno dláždění města.⁷⁰⁵

Na její uskutečnění bylo již delší dobu naléháno ze strany zemského výboru i od státních úřadů. Volné prostředky na tuto opravu město nemělo, a tak bylo usneseno

⁷⁰¹ Tamtéž, protokol z 13. 9. 1885; tamtéž, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety, rezignace z 21. 12. 1887.

⁷⁰² Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 12. 11. 1885, 27. 3. 1886.

⁷⁰³ Našinec, 23. 5. 1886.

⁷⁰⁴ Moravská orlice, 15. 10. 1887.

⁷⁰⁵ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 20. 8. 1887, 9. 2. 1888.

využít peníze stržené za prodej pozemků (což nakonec nebylo povoleno zemským výborem, aby nedošlo ke zmenšení kmenového jmění obce). Zastupitelé dále rozhodli „značnou část kapitálu vypůjčiti, anžto na nynější bídné poměry obyvatelstva větších již příplatků uvalovati nelze“.⁷⁰⁶ Další výdaje spojené s budováním vodovodu asi byly pro zastupitele nepřijatelné a zavedení daňových přírážek nepředstavovalo kýženou eventualitu: „Ty přírážky, toť strašidlo“. U většiny zastupitelů tak nejspíš ohledně zajištění vody převládalo mínění: „kdo by dával na zlepšení něčeho peníze, co po tolik let bylo dobré“.⁷⁰⁷

Další starosti zastupitelům způsobila otázka místních kasáren. V roce 1885 začalo hrozit, že ubytování vojska ve Slavkově, jakkoliv bylo nestálé, úplně skončí. Představenstvu obce proto bylo uloženo, aby „o stavbě zemských kasáren potřebnou informaci zjednala a dle nabytých poučení se starala udržeti zdejší kasárně i na budoucí časy jich účelu.“⁷⁰⁸ Obecní starosta navrhl na radu poslance a člena zemského odboru pro stavbu jezdeckých kasáren Viktora Morawitze podat petici na zemský sněm ohledně zachování kasáren ve Slavkově, což bylo učiněno. Leč tyto pokusy nesplnily svůj účel a dragouni koncem osmdesátých let město nadobro opustili. Obecní výbor zvolený roku 1888 sice ještě učinil pokusy, aby armáda ve městě zůstala, ale nepomohla ani žádost o intervenci císaře. S ubytováním armádní jízdy ve Slavkově již nešlo vzhledem k dostavění zemských kasáren počítat a ani náhradní plán ubytovat ve městě zeměbranu se nerealizoval.⁷⁰⁹

Podle dochovaných pramenů nebyly komunální volby v roce 1888 komplikovány podáním jakýchkoliv stížností. V tajné volbě starosty získal dosavadní představený obce Emerich Valníček většinu hlasů, ale nezanedbatelnou podporu obdržel obchodník František Jokl. Tomu se však nepodařilo vůbec prosadit do představenstva, ve kterém zasedli všichni dosavadní radní.⁷¹⁰

Kromě již zmíněných snah o zachování slavkovských kasáren původnímu účelu byla v průběhu funkčního období provedena rozhodnutí ohledně dláždění veřejných komunikací ve městě. To si vyžádalo další náklady, které byly řešeny půjčkou. Patrně

⁷⁰⁶ Tamtéž, 14. 7. 1887; 9. 2. 1888.

⁷⁰⁷ Moravská orlice, 15. 10. 1887.

⁷⁰⁸ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 12. 11. 1885.

⁷⁰⁹ Tamtéž, 28. 1. 1886, 21. 2. 1889, 23. 3. 1889, 6. 6. 1889.

⁷¹⁰ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1888.

z důvodu, aby bylo pro město získáno výhodnější úročení, došlo ke konverzi všech starých dluhů do Hypoteční banky Markrabství moravského.⁷¹¹

Před vypršením tříletého mandátu obecních zastupitelů byly na počátku září 1891 vypsané další komunální volby. Starostou byl zvolen jednohlasně opět Emerich Valníček. Svou dosavadní pozici v představenstvu obhájili také tři dosavadní radní, jeden byl zvolen nově.⁷¹²

Hned na prvním řádném zasedání zastupitelů byl předložen záměr zlepšit zdravotní poměry ve městě. Toto úsilí pak prostupovalo celým tříletým funkčním obdobím. Okresní hejtmanství tehdy požádalo obecní reprezentace, aby věnovaly ve Slavkově pozornost zřízení kanalizace a zásobování obyvatel kvalitní pitnou vodou. Zastupitelé ale namítali, že stavba samotížné kanalizace není pro nízkou polohu města možná a že na ni obec nemá prostředky kvůli nákladům na provedené dláždění. Také konstatovali, že samospráva nechává veřejná prostranství dvakrát týdně uklízet, „*a tak čistotu zajisté aspoň takovou, jaká jest v jiných městech, udržuje*“. Ohledně dalšího požadavku zastupitelé usoudili, že ve Slavkově není o pitnou vodu nouze a studniční voda se dle sebejistého tvrzení zastupitelů „*již po mnoha set let bez ublížení na zdraví užívá*“.⁷¹³ Shledán však byl nedostatek měkké vody, na což poukazoval o něco dříve novinový dopisovatel: „*Celý Slavkov, který čítá 4 000 duší, musí chodit do potoka pro vodu na vaření, poněvadž v celém městečku žádné kašny aneb jiného nějakého pramene měkké vody není.*“⁷¹⁴ Zastupitelé tento nedostatek uznali a pověřili představenstvo města, aby jednalo s majitelem velkostatku hrabětem Kounicem ohledně opětovného otevření přívodu vody do kašny u kostela.⁷¹⁵ A hrabě této prosbě vyhověl.⁷¹⁶

Další výzva od politického úřadu, která se týkala zdravotních záležitostí, přišla počátkem podzimu 1892. Z důvodu nebezpečí cholery byli zastupitelé vyzváni mimo jiné opět k vybudování kanalizace. Ti to znovu odmítli, zato požadavku na vybudování městských jatek vyšli vstříc. Nová jatka pak byla vystavěna na náklad obce koncem

⁷¹¹ Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 17. 11. 1888, 21. 2. 1889, 6. 6. 1889. Hypoteční banka Markrabství moravského byla založena v roce 1876 a byla veřejným peněžním ústavem, který byl ustaven zemskou správou za účelem poskytování dlouhodobých úvěrů.

⁷¹² SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 39, Obecní volby roku 1891.

⁷¹³ Tamtéž, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 8. 10. 1891.

⁷¹⁴ Moravská orlice, 10. 3. 1891.

⁷¹⁵ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 8. 10. 1891.

⁷¹⁶ Tamtéž, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 65.

následujícího roku. Využito k tomu bylo peněžních prostředků z prodeje jednoho kasárenského domu.⁷¹⁷

Ne všechny podněty ke zlepšení zdravotních poměrů ve městě však přicházely zvenčí. Již v roce 1885 radní Josef Peza podal návrh, aby Slavkov vystoupil ze stávajícího zdravotního obvodu a aby byl sehnán vlastní lékař. Přestože žádosti o vyloučení ze zdravotního obvodu moravské místodržitelství nevyhovělo, působil od počátku roku 1892 ve Slavkově nový lékař.⁷¹⁸ Starosta proto s uspokojením po čase konstatoval, že došlo ke zlepšení zdravotní péče, „*když zastupitelstvo města pro odstranění nouze o pomoc lékařskou povolilo značnou podporu pro usazení se lékaře Dr. Eremiáše*“.⁷¹⁹

Počátek devadesátých let 19. století byl ve Slavkově spojen s technickou modernizací a dalším zlepšováním zdravotní péče. To vše znamenalo nová vydání, ačkoliv příjmy města se příliš nezvyšovaly. Dokonce docházelo k jejich výpadku, jako tomu bylo při ztrátě nájemného od armády. Ale již v roce 1892 navrhl starosta Emerich Valníček krýt značný schodek rozpočtu pro příští rok nikoliv přírážkami k přímým státním daním, nýbrž zavedením obecní dávky z prodeje alkoholu dobově nazývané pivní krejcar. To podporoval také radní Josef Peza, který připomněl, že obdobná dávka je již v rámci politického okresu vybírána v Bučovicích a ve Vyškově. Starosta Valníček k tomu ještě podotkl, že „*krejcar jest daň dobrovolná, daň spravedlivá, ku které placení nikdo donucován nebude* [na rozdíl od přírážek k přímým daním, pozn. aut.]“.⁷²⁰ Lékárník a člen obecního výboru Antonín Přikryl podmínil svou podporu pivnímu krejcaru zavedením obdobné dávky z „*pro zdraví a mrav škodlivé kořalky*“. Naopak jiný zastupitel a zároveň hostinský vyjádřil svůj názor, že by obecní výbor pivním krejcarem „*jen kletbu na se uvalil*“. Většinou hlasů však bylo usneseno požádat zemský výbor o povolení výběru této dávky ve městě.⁷²⁰ Ke schválení nadřízeným samosprávným orgánem došlo počátkem roku 1893.

Zastupitelé se poté rozhodli zavést poplatek pouze z prodaného piva, a to v rámci celého města, čímž mínili všechen špitálský a slavkovský katastr, jehož součástí byla také židovská politická obec. Ta se proti tomu důrazně ohradila, zastupitelé města

⁷¹⁷ Tamtéž, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 29. 9. 1892, 19. 11. 1892, 10. 6. 1893, 12. 8. 1893, 7. 9. 1893, 15. 2. 1894. Jednalo se o kasárna čp. 87. Přestože bylo usneseno nabídnout k prodeji i kasárna čp. 88, nestalo se tak. A tak byla tato budova společně s dřívějšími kasárnami čp. 38 využívána nadále pro účely obce.

⁷¹⁸ Tamtéž, 12. 11. 1885, 17. 10. 1891, 2. 4. 1892, 11. 2. 1893.

⁷¹⁹ Tamtéž, 27. 4. 1893.

⁷²⁰ Tamtéž, 10. 9. 1892.

však nechtěli ustoupit. Spor o oprávněnost vybírat dávku v celém katastru byl k nespokojenosti městských zastupitelů vyřízen ministerským rozhodnutím nepříznivě. Nehodlali se ale vzdát a pře skončila u správního soudu ve Vídni, který svým nálezem jejich stížnost odmítl. Rozhodnutí bylo odůvodněno tím, že židovská obec je obcí politickou, nikoliv pouze náboženskou. Protože se tento spor protáhl do roku 1895, vyjadřovali se k němu i zastupitelé zvolení v dalších volbách. Ti také vyjádřili své přesvědčení, že rozhodnutí správního soudu ohledně židovských obcí nejsou konzistentní, proto je vytvářena právní nejistota ohledně toho, zda jsou politickými či pouze náboženskými obcemi.⁷²¹

Ze sporu plyne, že pro zastupitele bylo nejpodstatnější hájení zájmů „vlastních“ vůči „cizím“, byť se jednalo o zavedení dávky, s níž zdaleka ne všichni členové obecního výboru souhlasili. Dělení společnosti na „my“ a „oni“ bylo přitom ve sledovaném období spojeno nejen s vymezováním se vůči židovské obci, ale také vůči Němcům.⁷²² Další z ministerských výnosů, který byl ve Slavkově vnímán jako křivda, rozhodl o přesunutí místa výběru mýtného na státní silnici. Na česky podanou žádost od „ryze českého a za to vůbec známého města“ bylo odpovězeno německy. To zastupitelé vnímali značně nelibě kvůli „nešetrnosti vůči národnosti československé“ a jako projev nedbání platné legislativy.⁷²³ Nacionalismus byl jednoduše příčinou reálných společenských konfliktů. Což se projevilo například také tehdy, když si zastupitel a advokát Jan Sedláček stěžoval na to, že žádost od ředitele cukrovaru Hermanna Redlicha byla podána obecnímu výboru německy, přestože bylo dříve usneseno, že slavkovskou samosprávou budou přijímány pouze česky psané žádosti.⁷²⁴

Ovšem dělítka nebyla v devadesátých letech položena pouze mezi Čechy a Němce, popřípadě mezi křesťany a židy. S postupující politickou diferenciací se také ve Slavkově projevilo postupné rozpadání dlouho jednotné národní politiky. Tehdy například zasedal v obecním výboru notář Václav Walter, který byl představitelem katolického politického proudu, jak je patrné z toho, že byl místopředsedou vyškovské katolicko-politické jednoty.⁷²⁵ Politickým vůdcem národní strany ve Slavkově byl v té

⁷²¹ Tamtéž, 11. 2. 1893, 28. 2. 1893, 22. 5. 1894, 11. 7. 1895.

⁷²² O protižidovských náladách ve Slavkově v 90. letech 19. století svědčí články pravidelně otiskované ve Vyškovských novinách pod názvem *Z rozhledny na sv. Urbaně*, byť se v nich odráží obecnější kritika takového dění, které dopisovatel vnímal za škodlivé pro české národní zájmy.

⁷²³ Jsou tím myšlena tzv. Stremayrova jazyková nařízení vydaná Taaffeho vládou, jež znamenala, že státní úřad byl povinen odpovědět na žádost v jazyce podání.

⁷²⁴ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 10. 9. 1892.

⁷²⁵ RÁJA, M.: *Katolický politický proud*, s. 365.

době advokát Jan Sedláček, který působil jako jednatel ve vedení Národního klubu.⁷²⁶ Tento klub měl působit na širší voličské vrstvy prostřednictvím veřejných schůzí. Hned druhá se měla uskutečnit v srpnu 1893 ve Slavkově. Ale nestalo se tak, protože ve městě zavládl neklid vyvolaný podporovateli stran lidové a sociálně demokratické, kteří do Slavkova přijeli. Moravská orlice uvedla, že očitý svědek „za to míti musel, že ve Slavkově místo ohlášené schůze »Národního klubu« odbývá se anarchistický meeting“, v Lidových novinách bylo o těchto událostech později psáno jako o „pověstném staročeském Waterloo“.⁷²⁷ Honorační politika staročeků se v devadesátých letech jednoduše dostávala do konfrontace s radikalizovaným politickým bojem, který se neomezoval pouze na útočnou publicistiku.⁷²⁸

Zmíněná schůze klubu byla připravována na závěr týdenní národopisné a průmyslové výstavy ve Slavkově. Důvody, které zamezily jejímu uskutečnění, byly pro předsedu výstavního výboru Sedláčka jistě nepříjemným překvapením. S průběhem samotné výstavy však mohl být spokojen, jak je zřejmé z kladných ohlasů uveřejněných v tisku.⁷²⁹ Slavkov se tehdy za podpory městské správy zapojil do dobového výstavního ruchu,⁷³⁰ který plošně zasáhl Čechy a Moravu.⁷³¹

Rok 1894 byl ve Slavkově opět volební a v Moravské orlici k tomu bylo uvedeno: „V létě budou obecní volby. Myslím, že vše zůstane při starém; nikomu se nechce vésti boj o osobnosti, proto lze věstiti účastenství skrovné a agitaci žádnou.“⁷³² V den jejich zahájení však bylo v tomtéž deníku otištěno: „Bez rekursu už to tentokrát nebude [...]. Měli jsme příležitost nahlédnout do volebních listin a do kandidátní listiny, ale mnoho se nám nelíbí, poněvadž jsou tam protěžovány osoby opětně takové, jaké tam byly, tak že nemáme lepšího k očekávání. [...] Bude-li se to ještě dlouho tak pěstovat,

⁷²⁶ Národní klub se stal v roce 1893 novou organizační základnou národní strany. Český politický spolek v Brně totiž od roku 1892 ovládali lidovci. Národní klub byl organizačním centrem stranických důvěrníků a volil výkonný výbor strany. MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 89.

⁷²⁷ Moravská orlice, 30. 8. 1893; Lidové noviny, 10. 6. 1894.

⁷²⁸ MALÍŘ, J.: *Od spolků*, s. 90.

⁷²⁹ Např. Moravská orlice, 22. 8. 1893, 23. 8. 1893, 29. 8. 1893.

⁷³⁰ Zastupitelé se usnesli převzít nad výstavou záštitu a uhradit z obecní pokladny případný finanční schodek. SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 12. 8. 1893.

⁷³¹ Klíčovým počinem v této souvislosti bylo uspořádání Jubilejní výstavy v Praze roku 1891, která byla ukázkou hospodářské síly emancipovaného českého národa. K tomu srov. např. HLAVAČKA, M.: *Jubilejní výstava 1891*. Praha 1991. Přehlídkou české lidové kultury pak byla Národopisná výstava československá v Praze konaná v roce 1895, již předcházelo sbírání materiálů a pořádání mnoha výstav v regionech. Ke slavkovské výstavě byla také vydána publikace *Upomínka na národopisnou výstavku ve Slavkově spojenou s výstavkou průmyslovou od 20. do 27. srpna 1893*. Slavkov 1893.

⁷³² Moravská orlice, 31. 5. 1894.

*budou v obecním výboře sami 80letí kmeti, jednání neschopní.*⁷³³ Navzdory tomuto mínění žádné námitky proti průběhu voleb nebyly podány a zájem voličů byl minimální (ze zjištěných údajů za sledované období vůbec nejnižší). Obměna obecního výboru však byla docela významná, protože na radnici zasedla téměř třetina nováčků a někteří z nich nepochybně patřili k představitelům politiky moravských mladočechů. Volba starosty žádnou změnu nepřinesla. Zvolen byl opět Emerich Valníček, a to aklamací na návrh člena obecního výboru a notáře Václava Waltera, který připomenul dosavadní práci starosty a vyjádřil své přesvědčení o „*bezvadném působení jeho*“.⁷³⁴

Členové zastupitelstva během tříletého období poměrně vzrušeně diskutovali o tom, jak pokrýt schodky rozpočtů. Koncem roku 1895 a počátkem roku následujícího nebyly přijaty návrhy na zavedení dávky z alkoholu, přestože byla ze strany židovské obce projevována ochota vybírat tutéž dávku, aby byly zajištěny v celém městě stejné obchodní podmínky. Výdaje slavkovské samosprávy proto musely být pokryty zavedením obecní přírážky ke státním přímým daní ve výši 40 %. Další návrh na zlepšení stavu obecních financí, který počítal se zřízením městské spořitelny, taktéž nebyl přijat.

Komunální volby v roce 1897 potvrdily ve vedení města dosavadní představenstvo. Ke změně došlo až v roce 1901, kdy na post radního rezignoval kožešník Alois Rohlena, který byl nahrazen krejčím Františkem Růžičkou. V průběhu funkčního období se vzdal členství v obecním výboru Vilém Valníček.⁷³⁵

Záležitosti, které musel nový obecní výbor řešit, se opět více dotýkaly místního školství. V roce 1898 bylo usneseno v rámci jubilejního roku, tedy v 50. roce vlády císaře Františka Josefa I., zrušit školní plat na slavkovské obecné škole. Toto rozhodnutí bylo jistě populární a v tomto roce k němu dospělo více obecních samospráv, ovšem zrušený školní plat musel být v příjmové složce obecních rozpočtů nějak kompenzován. Navíc rostoucí počet dětí navštěvujících školu vyžadoval zřízení paralelních tříd, což znamenalo další výdaje. Slavkovští zastupitelé tehdy připomněli svým kolegům ze židovské obce povinnost zajistit česky hovořícím dětem elementární vzdělávání v tomto jazyce. Protože však české škola v židovské obci nebyla zřízena, musela židovská samospráva přispívat městské obci paušálním platem za vzdělávání dětí svých občanů.

---

⁷³³ Tamtéž, 5. 9. 1894.

⁷³⁴ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1894.

⁷³⁵ Tamtéž, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 14. 12. 1895, 11. 3. 1896; tamtéž, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1897, tamtéž, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety, rezignace z 24. 3. 1901.

V jubilejním roce 1898 si Slavkované nepřipomněli pouze půlstoletí vlády císaře, ale také 100. výročí narození historika a politika Františka Palackého. Většina zastupitelů se účastnila oslav tohoto výročí v Brně, ale obecní výbor přijal návrh, aby byla uspořádána slavnost za účasti všech spolků také ve Slavkově. Zastupitel a úředník kontribučenské záložny Leopold Tiray navíc navrhl, aby bylo hlavní náměstí nazváno Palackého náměstím, což bylo taktéž schváleno.

Císařské výročí všeobecně bylo také jakousi pobídkou pro realizaci větších projektů. Příkladem je jubilejní měšťanská škola, která byla zřízena v Bučovicích. Část slavkovských zastupitelů chtěla v tomto roce postavit novou radnici a nazvat ji taktéž jubilejní. Což se však opět nestalo.⁷³⁶

Na jaře 1899 byly provedeny potřebné kroky k vybírání obecních dávek z prodaného piva a lihovin. A přestože otázka opětovného zrušení této dávky se do konce funkčního období zastupitelstva objevovala při projednávání každého obecního rozpočtu, zůstala zachována. Důvodem asi bylo, že většina zastupitelů souhlasila spíše s dávkami z alkoholu a 40% přírůžkou ke stáním daním, než s ukončením výběru dávky a navýšením přírůžek asi na 100 %.⁷³⁷

Návrh na zřízení městské spořitelny, který byl v předchozím obecním výboru neprůchodný, byl přijat taktéž na jaře 1899. Ale tento nápad, patrně inspirovaný příkladem jiných moravských měst, vyvolal ve městě rozruch. Obecnímu výboru byla předložena jedna žádost občanů o zřízení tohoto peněžního ústavu a druhá zcela opačná. Od usnesení zřídit městskou spořitelnu zrazoval své kolegy zastupitele Leopold Tiray, když mluvil o nevhodné konkurenci mezi novým a starým ústavem. Tím měl na mysli Spořitelnu slavkovskou, která byla zřízena v sedmdesátých letech při kontribučenské záložně.⁷³⁸ Soudce a zastupitel Josef Burjanek namítal, že úvahy Leopolda Tiraye jsou

⁷³⁶ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 5. 1. 1898, 31. 3. 1898, 1. 9. 1898, 22. 12. 1898, 16. 7. 1898, 30. 11. 1898.

⁷³⁷ Tamtéž, 13. 4. 1899, 16. 11. 1899, 29. 12. 1900; tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 5. 1. 1901, 27. 11. 1901.

⁷³⁸ Kontribučenské záložny vznikly z obilních sýpek, které se utvořily povinně koncem 18. století. Členové do nich ukládali obilí, které se dalo vypůjčit v čase nouze, přičemž bylo vráceno s odpovídajícím úrokem. Po roce 1848 došlo k prodeji tohoto obilí a zřízení peněžních ústavů, které poskytovaly svým podílníkům úvěr. Podílnictví ve fondech bylo podmíněno vlastnictvím pozemku dle josefinského katastru. Pokusy o reorganizaci roztroušených kontribučenských fondů na Moravě byly patrné od roku 1898. Narazily však na odpor kontribučenských zálož, a to často kvůli špatným zkušenostem s tehdejšími úvěrními ústavu. Moravská orlice, 17. 3. 1900. Spořitelny mohly na rozdíl od zálož přijímat vklady, jak o tom svědčí i stanovy Spořitelny slavkovské, dle kterých bylo hlavním účelem ústavu „*bezpečným schováním, užitečným spravováním a úrokováním i menších jemu svěřených obnášek, obzvláště u méně zámožných tříd lidu pracovitostí a spořivostí pomáhati*“. Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, f. Ministerium des Innern (1848–1918), sig. AT-OeStA/AVA Inneres MdI Allgemein A 717.12, Sparkasse Austerlitz.

ovlivněny tím, že jako úředník peněžního ústavu hájí zájmy svého chlebodáře, a vyjádřil své přesvědčení o možnosti úspěšného fungování obou institucí.

Těsná většina zastupitelů pak odhlasovala návrh na založení městské spořitelny. Proti tomuto rozhodnutí podal Leopold Tiray se společníky stížnost k zemskému výboru. To však nebránilo tomu, aby byly během krátké doby vypracovány stanovy spořitelny a předloženy v plném znění zastupitelům. V jednacím síni radnice se opět strhla debata s argumenty pro i proti tomuto ústavu. Ke slovu se dostal také zastupitel Josef Peza, který byl rozhodnut spořitelnu nezřizovat, a to z toho důvodu, že „*vhozeno jest touto otázkou semeno nesváru a nesvornosti*“. Vyjádřil proto své přesvědčení o prospěšnosti městské spořitelny, ale doporučil odložit její zřízení na dobu, kdy „*bude svorně pro ni hlasováno*“. Další člen obecního výboru, farář Václav Uhýrek podpořil úvahu na odročení do doby, kdy „*budou mysli pokornější*“. Zastupitelé tedy přijali dvojaké usnesení – předložené stanovy schválili, ale samotné zřízení spořitelny odložili.⁷³⁹

Pokud však někdy vládla svornost mezi zastupiteli a jejich cílem bylo dospět ke konsenzu, dělo se tak spíše v minulosti, nikoliv v budoucnu, jak si přál Josef Peza. Na přelomu století totiž propukl ve Slavkově ostrý zápas mezi dosavadním staročeským a katolickým vedením na straně jedné a širokým pokrokářským proudem na straně druhé. A zejména otázka městské spořitelny se stala jedním z ústředních sporných témat před dalšími volbami, jejichž průběh se protáhl na dva roky.

Lidové noviny byly platformou pro mladočeské pisatele, kteří volali po změně komunální správy ve Slavkově: „*Snad málo kdy rozčereňena byla hladina místních poměrů a různých záležitostí jako v uplynulých několika týdnech, a také ne bez příčiny. [...] V nedalekých Bučovicích zřízena dívčí měšťanská škola, mimo to uchází se Bučovice o školu realnou. Ve Vyškově mají již gymnasium a v samé blízkosti se nacházející Křenovice mají prý dostat školu hospodářskou a okresní rolnickou sýpku; u nás ve Slavkově máme radost z krásné dlažby, množství spolků, obecních dluhů, mizerné kanalizace, bídné pitné vody a – no snad více nic.*“ Článek hned přinášel čtenářům vlastní vysvětlení daného stavu, údajně zaviněného tím, že „*většina členů naší obecní správy, ruku v ruce s úředníky záložny kontribučenské a Slavkovské spořitelny, maří veškeré snahy k zlepšení místních poměrů, jsouce z větší části spřízněni a za druhé ponejvíce dlužníky těchto ústavů. Tato zpátečnická, netečná a v nejvyšším stupni*

⁷³⁹ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 9. 3. 1899, 13. 4. 1899, 27. 4. 1899, koncept dopisu zemskému výboru z 28. 3. 1899.

*sobecká strana, která schopna jest náš zubožený lid přivést až na kraj propasti a záhuby, neštítí se pražádné brutálnosti.*⁷⁴⁰ Brzy zazněla výzva liberálů ke změně: *„Jen jednou za tři leta naskytuje se příležitost střísti se těchto parazitů a odvaliti balvan, který na Slavkov zlosynnou rukou byl navalen a jej po dlouhá leta tíží.*⁷⁴¹

Na tyto úvahy reagoval přispěvatel Moravské orlice. Jeho článek přesvědčivě vyvracel sugestivní líčení lidoveckého dopisovatele, když namítl, že výtky odpovídají zcela tomu, co hlásají nově se etablující strany: *„Krátce řeknou, to jest bída, to jest nouze, to jest úpadek, tím způsobem to dále nejde a jíti nemůže, to zavinila dosavadní vedoucí strana, přidržte se nás, my vám slibujeme vše.*⁷⁴² Poté poukázal na to, že reálné problémy Slavkova (vzpomenut byl zánik občanské záložny, úpadek rolnického cukrovaru, absence nových průmyslových podniků) nemohla způsobit úzká skupina několika zastupitelů. Připojil také své přesvědčení, že prosperitu městu nová spořitelna nepřinese, a ohradil se proti kritice předvolební agitace: *„Nuže p. dopisovatel a strana jeho strana mají právo volby usilovně připravovati a vypravovati a jiný občan nemá žádného v té věci práva?!*⁷⁴³

Kromě zmínek o zanedbanosti Slavkova a neblahém vlivu úředníka spořitelny bylo dalším tématem pokrokářů údajně špatné radniční hospodaření.⁷⁴⁴ Zastánce stávající garnitury v tisku oponoval tím, že zadlužení obce si vyžádaly *„nevyhnutelné potřeby obecní“.*⁷⁴⁵ Dále projevil své mínění, že zavedení dávek z alkoholu bylo ohleduplnější vůči poplatníkům než přírážky. S tím však údajně nemohli být spokojeni ti, kteří platili ty daně, na které se přírážka nevztahovala (tzn. daň z příjmu). Nakonec bylo zmíněno, že pokrokáři požadují, aby nebyli poplatníci zatěžováni, kritizují pivní krejcar, ale na druhé straně vybízejí k dalším vydáním, *„tak na př., aby ještě po půlnoci, když oni jdou z pivečka, bylo město osvětleno, by nepřišli snad k nějakému úrazu“.*⁷⁴⁶

⁷⁴⁰ Lidové noviny, 2. 6. 1900.

⁷⁴¹ Tamtéž, 1. 8. 1900.

⁷⁴² Moravská orlice, 16. 9. 1900.

⁷⁴³ Tamtéž.

⁷⁴⁴ Lidové noviny, 12. 3. 1901.

⁷⁴⁵ Moravská orlice, 24. 3. 1901.

⁷⁴⁶ Moravská orlice, 24. 3. 1901. Zmínka o úrazu v nočním městě je nepochybně narážkou na skutečný spor. Soudní úředník Emil Stock při návratu z hostince za tmavé a deštivé noci narazil na překážku, kterou byla veřejná pumpa, a zlomil si nohu. Následně požádal slavkovskou křesťanskou obec o odškodnění, což zastupitelé odmítli. SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 18. 3. 1901. Pře se řešila soudně, přičemž došla až k nejvyššímu soudu, který žalobu proti slavkovskému starostovi zamítl. V odůvodnění tohoto rozsudku přetištěného v Lidových novinách (9. 2. 1902) stálo, že *„v malém městečku venkovském nemůže se žádati takového osvětlení náměstí, jako ve velkých městech se živým obchodem a pouličním ruchem, že též místní zvyk osvětlovati pouze v zimních měsících, vyjma noci měsíčné, a to jen až do 10. hodiny noční, každému a zejména také žalobci znám býti mohl, a poslednějšimu také skutečně znám byl.“*

Zmíněné události se odehrávaly v čase, kdy kvůli podaným reklamacím ohledně volebních listin stále nedošlo k vykonání voleb. Toto zdržení bylo kladeno za vinu vedení města, jemuž se údajně nechtělo opustit tak dlouho držené pozice.⁷⁴⁷ Tuto možnost výkladu nelze zcela odmítnout, jenže protesty proti sestavení volebních seznamů byly podávány z různých důvodů (samozřejmě vždy s motivem získat pro své podporovatele zařazení do vlivnější volební skupiny) a z různých stran, nejdříve však právě od slavkovských pokrokářů. A řešení těchto žádostí si vyžádalo určitý čas.⁷⁴⁸ Samotné volby se proto uskutečnily až koncem srpna 1901.⁷⁴⁹

O vzrušené atmosféře voleb svědčí jak novinové články, tak i vysoká volební účast, která byla přibližně 54%. Zásadní podíl na tom měla jednoznačně snaha obou ideových táborů získat co největší počet plných mocí od společníků obce pro vlastní kandidáty. Proto byla volební účast oproti minulým volbám ve třetím volebním sboru téměř pětinasobná, v ostatních sborech dvojnásobná.⁷⁵⁰

Také proti průběhu voleb byly podány protesty. Lidové noviny s ironií napsaly: „*Těžký porod prodělávají tentokrát naše obecní volby. Jaké to bývaly jindy časy: vše šlo bez hluku, svorně, přímo patriarchálně.*“⁷⁵¹ Všechny stížnosti byly odmítnuty až na jednu, která se týkala neprávne provedeného losování mezi kandidáty prvního sboru, kteří obdrželi shodný počet hlasů. Z toho důvodu bylo místodržitelstvím nařízeno provést doplňovací volbu dvou členů obecního výboru. Ta se uskutečnila v březnu 1902 a po ní byla provedena ustavující schůze zastupitelstva.⁷⁵² Dozvuky voleb však ještě zprostředkovávaly noviny. V lidoveckých bylo psáno s uspokojením o výhře mladočechů ve Slavkově.⁷⁵³ Staročeši vytýkali Josefu Pezovi, že přešel k pokrokářům, a tázali se (aniž by očekávali odpověď), proč lidovci volili za starostu Emericha Valníčka, „*jemuž v »Lidových Novinách« dříve dostalo se tak častého výprasku*“.⁷⁵⁴

Možná to byla přeci jen úcta k zasloužilému starostovi, který stál téměř dvě desetiletí v čele města, jež vedla k jeho opětovnému zvolení. Koalice pokrokářů přitom měla v obecním výboru těsnou většinu, takže mohla vybrat starostu ze svého středu. Nestalo se tak, zato všichni čtyři radní patřili k pokrokovému táboru.⁷⁵⁵

⁷⁴⁷ Lidové noviny, 12. 3. 1901, 25. 8. 1901.

⁷⁴⁸ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1902.

⁷⁴⁹ Lidové noviny, 20. 9. 1901.

⁷⁵⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby.

⁷⁵¹ Lidové noviny, 5. 11. 1902.

⁷⁵² SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1902.

⁷⁵³ Lidové noviny, 5. 3. 1902, 30. 4. 1902.

⁷⁵⁴ Moravská orlice, 2. 4. 1902.

⁷⁵⁵ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1902, protokol z 22. 3. 1902.

K předvolebním tématům lidovců patřilo zrušení dávky z alkoholu, k čemuž nový obecní výbor skutečně dospěl, a od roku 1903 byl její výběr ukončen. Ještě silněji pak byla akcentována myšlenka na zřízení městské spořitelny, a to navzdory tomu, že koncem roku 1899 začala fungovat Okresní záložna ve Slavkově.⁷⁵⁶ O tom, že měla být protiváhou Spořitelny slavkovské, svědčí, že jejím předsedou byl obchodník Antonín Stojar, jeden z vůdců místních lidovců. Právě tento muž v obecním výboru prohlásil, že usnesení o zřízení městské spořitelny padlo již před třemi lety a má se tedy bezodkladně uskutečnit.⁷⁵⁷

O dalších událostech se lze více dozvědět z tisku. Starostové venkovských obcí slavkovského okresu podali ministerstvu vnitra protest proti povolení městské spořitelny ve Slavkově. Za jejich žádost se postavil staročeský poslanec Otakar Pražák. Na to reagovaly Lidové noviny nevybíravými útoky cílenými na něj i na vyškovského okresního hejtmana Viléma Šťastného. Na jejich obranu se postavili oni venkovští starostové a také správa Spořitelny slavkovské. Ta připomněla, že navzdory obviňování Lidových novin, že se poslanec Pražák ujal „*klerikálních kšeftařů z kontribučenské spořitelny*“, jsou v jejím vedení lidé různého politického smýšlení, lidovce nevyjímaje. Moravská orlice pak přetiskla článek ze Spořitelního obzoru, orgánu Českých spořitel v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ve kterém bylo zrazováno od zakládání druhé české spořitelny v malém městě z důvodu nevhodné konkurence.⁷⁵⁸ Rozhodující slovo pak měly kompetentní úřady, které zřízení městské spořitelny ve Slavkově nepovolily.⁷⁵⁹

Z jednání obecního výboru je zřejmé, že hluboký příkop, který byl před volbami vykopán mezi pokrokáři a „*stranou konservativní*“ se při společném zasedání na radnici nepodařilo překlenout. Pochopitelně však někdy ke shodě docházelo napříč spektrem, například když byly podniknuty kroky k zefektivnění činnosti obecního výboru. Nový zastupitel z konzervativního tábora a úředník nemocenské pokladny František Jokl navrhl, aby zastupitelé tvořili stálé odbory. Ty měly vždy za účasti jednoho radního připravovat pro zastupitele podklady sloužící k usnesení obecního výboru.⁷⁶⁰ S návrhem ihned souhlasili lidovečtí zastupitelé, kteří vyslovili návrh na vytvoření ještě několika dalších odborů. Vzniklý systém – tvořený odbory stavebním, právním, finančním,

⁷⁵⁶ Moravská orlice, 26. 11. 1899.

⁷⁵⁷ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 18. 6. 1902.

⁷⁵⁸ Lidové noviny, 16. 10. 1903, 26. 2. 1904, 9. 3. 1904, 19. 8. 1904, 20. 6. 1905; Hlas, 8. 3. 1904; Moravská orlice, 9. 3. 1904, 10. 6. 1905, 18. 6. 1905, 21. 6. 1905, 27. 6. 1905.

⁷⁵⁹ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 4. 7. 1905.

⁷⁶⁰ Tamtéž, 12. 4. 1902.

hospodářským, chudinským a hřbitovním (po určitou dobu i zdravotním) – fungoval ve Slavkově až do konce sledovaného období. Jinak však dohoda mezi oběma tábory vázla a samotná jednání neprobíhala vůbec hladce.⁷⁶¹ Je to zřejmé i z toho, že od konce roku 1902 mnozí zastupitelé odmítali docházet k jednání na radnici a obecní výbor byl schopný usnášení pouze při opakovaném sezvání.⁷⁶²

„Schůze výboru nemohou se konávati, nebývá buď dostatečný počet, nebo pro hádky vážnější členové odejdou ze sezení.“⁷⁶³ Tak mimo jiné referoval v prosinci 1905 dopisovatel katolického Hlasu o situaci ve Slavkově, když dával do souvislosti pokrokářskou většinu na radnici s krvavými událostmi, které se několik dní před tím odehrály v místním cukrovaru.⁷⁶⁴ Podle líčení v knize Jiřího Pernesa⁷⁶⁵ po ukončení programu manifestace za všeobecné a rovné hlasovací právo uspořádal průvod městem – který se seskupil v několikatisícový dav a vtrhl do Redlichova cukrovaru – jeden z organizátorů tábora lidu a pokrokářský člen obecního výboru Ferdinand Schlesinger. V cukrovaru, kde se navzdory všeobecně vyhlášené stávce pracovalo, došlo k bezprostředním projevům nevole demonstrantů a k ničení zařízení. Ředitel závodu dal sice pokyn zastavit práci, ale rozzuřený dav tím neupokojil. Zasahující šestičlenná skupina četníků byla napadána tak hrubě, že na povel zahájila palbu, která způsobila smrt dvou účastníků nepokojů a vážně zranila několik dalších.⁷⁶⁶

Úvahy pisatele do Hlasu o vině členů místní samosprávy byly v Lidových novinách bez bližšího vysvětlení označeny za lživé.⁷⁶⁷ Přímou souvislost mezi pokrokářskými obecními reprezentacemi a událostmi v cukrovaru skutečně vyhledat nelze, tu by ostatně prokázalo vyšetřování a soudní líčení. Ale přispěvatel Hlasu považoval za problematickou již samotnou manifestační schůzi za všeobecné volební právo: „Hlavní vina padá na pořadatele a demagogické řečníky, kteří lid dovedou

⁷⁶¹ Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909; tamtéž, inv. č. 172, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916.

⁷⁶² Obecní řád v § 41 uváděl: „Aby výbor mohl usnešení činiti, potřebí, aby alespoň dvě třetiny údů byly pospolu. Výjimku z toho má místo, když údové výboru byli po druhé ku poradě o téže věci svoláni, a v dostatečném počtu se nesešli, a když nebylo lze dvou třetin údův ani povoláním náhradníků doplniti, kteříž při takovém druhém svolání vždy zároveň povolání býti mají. Aby v takovém případě výbor usněsti se mohl, dostačuje přítomnost nejméně polovice údů.“

⁷⁶³ Hlas, 1. 12. 1905.

⁷⁶⁴ Manifestace za všeobecné a rovné volební právo byly uspořádány na mnoha místech 28. listopadu 1905, tedy v den, kdy byla vyhlášena celorakouská generální stávka. Dle Lidových novin (zvláštní vydání z 29. 11. 1905) na Moravě „nejrozhodněji dopadl 28. listopad ve Slavkově“, výstižnější je patrně konstatování, že tam byl nejtragičtější.

⁷⁶⁵ Tato Pernesova kniha je psána jako literatura faktu, jež obsahuje i fiktivní pasáže.

⁷⁶⁶ PERNES, Jiří: *Nejen rudé prapory aneb Pravda o revolučním roce 1905 v českých zemích*. Brno 2005, s. 268–273.

⁷⁶⁷ Lidové noviny, 7. 12. 1905.

*rozeštvat, ale ne udržet.*⁷⁶⁸ Dle jeho soudu došlo k neprozíravému sblížení liberálů (kteří schůzi pořádali) se socialisty (jejichž nástrojem přechodu k novému společenskému uspořádání je revoluce), neboť „*ti, kteří nyní ničí majetek jedněch, mohou také po čase pustiti se do majetku svých nynějších vůdců*“.⁷⁶⁹

Zastupitele, kteří se setkávali na slavkovské radnici od roku 1902, však patrně nejvíce rozdělovala otázka zřízení místní dívčí měšťanky. Protože se však jednalo o poměrně dlouhodobou a komplikovanou záležitost, bude jí věnován prostor níže. Podstatně méně konfliktní potenciál měla v stejné době prosazovaná idea zřídit ve Slavkově okresní hejtmanství, ovšem i té bude také věnován prostor dále.

O neshodách zastupitelů ještě svědčí také několik podaných rezignací. Již pár měsíců po ustavení nového výboru to bylo podáno a později staženo vzdání se úřadu radního Vilémem Valníčkem. V roce 1905 rezignoval Leopold Tiray a těsně před novými volbami v roce 1906 podal demisi starosta Emerich Valníček.⁷⁷⁰

Funkční období obecního výboru zvoleného roku 1902 se kvůli průtahům s volbami prodloužilo na více než čtyři roky, během kterých bylo jednáno a rozhodováno o řadě záležitostí. Kromě již zmíněných šlo o zbourání věže nad poslední z hradebních bran, což poznamenalo tvářnost slavkovského náměstí. Zastupitel a místní farář Václav Uhýrek sice vyzval své kolegy, aby tato brána zůstala zachována jako stavební památka, své kolegy však nepřesvědčil.⁷⁷¹

Dále slavkovská samospráva přispěla bezplatným poskytnutím plochy pro výukové pole a pro stavbu budovy zimní hospodářské školy, a to na části pozemku bývalé zahrady, kterou město koupilo od velkostatku.⁷⁷² Zastupitelé také řešili otázku příprav pro vybudování kanalizace a vyslovili přání zavést do města telefonní spojení.

---

⁷⁶⁸ Hlas, 2. 12. 1905. Skutečností je, že slavkovské obecní představenstvo uspořádalo již koncem října 1905 veřejnou schůzi, která vytvořila ve městě vzrušenou atmosféru. Jedním z řečníků byl redaktor Lidových novin Vilém Votruba (později poslanec). Zde byla přijata rezoluce o setrvání na požadavku zřídit v Brně českou univerzitu a za zavedení všeobecného, přímého a tajného hlasování do všech zákonodárných sborů. Lidové noviny, 24. 10. 1905.

⁷⁶⁹ Hlas, 12. 12. 1905.

⁷⁷⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety, rezignace z 27. 8. 1902, odvolání rezignace z 8. 9. 1902; tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 2. 12. 1905, 8. 10. 1906.

⁷⁷¹ Tamtéž, 13. 2. 1904.

⁷⁷² Tamtéž, 12. 4. 1902, 15. 10. 1902, 28. 9. 1905. Výuka na hospodářské škole byla zahájena v roce 1904, od následujícího roku se již vyučovalo v nové budově (dnes Integrovaná střední škola Slavkov u Brna), na kterou zásadním způsobem finančně přispěla Spořitelna slavkovská. Škola byla udržována několik let okresním hospodářským spolkem, poté byla převzata do zemské správy. Při této škole byla zřízena drůbežárna, která byla taktéž převedena do správy země. HAVELKA, Miloš – ZLÁMAL, Vladislav (red.): *Vyškov. Město a okres*. Praha 1936. s. 64.

Přípravy na další komunální volby byly provedeny mimo jiné tím, že pokrokářská většina v obecním výboru odhlasovala v roce 1905 udělení čestného občanství lidoveckým poslancům Adolfu Stránskému, Václavu Šílenému, Václavu Perkovi a majiteli slavkovského velkostatku Václavu hraběti Kounicovi.⁷⁷³ V tomto roce však plánované volby neproběhly, protože protesty proti sestavení volebních listin vedly až k soudní dohře, ve které na jedné straně vystupovala slavkovská židovská obec a na druhé městská reklamační komise. Národní sociál Rudolf Kratochvíl podal se spolčníky stížnost, ve které požadoval, aby byli do voličských seznamů zařazeni také daňoví poplatníci z židovské obce, neboť ta podle jejich názoru nebyla politickou, ale pouze náboženskou obcí. K takové úvaze je patrně přivedlo usnesení vídeňského správního soudu, jež vyhovělo stížnosti proti ministerskému výnosu, který přiznával slavkovské židovské obci volební právo do silničního výboru.

Reklamační komise tvořená pokrokáři stížnost Rudolfa Kratochvíla a spolčníků přijala. Proti tomu se však ohradila židovská obec, kterou u správního soudu zastupoval advokát a zemský poslanec za německé pokrokáře Hugo Fux šlechtic z Volkwartu. Hájení slavkovské reklamační komise přijal advokát a říšský poslanec Vilém Veleba. Správní soud shledal rozhodnutí reklamační komise za nezákonné, neboť židovská obec ve Slavkově existovala již několik desetiletí jako politická.⁷⁷⁴ Je zřejmé, že zpochybnění samosprávnosti židovské obce a začlenění jejich obyvatel do voličských seznamů ve městě mělo pokrokářům pomoci s vítězstvím ve volbách. Jinak je jejich snažení o sloučení obou obcí, kterému se křesťanská obec již několikrát bránila, těžko vysvětlitelné.⁷⁷⁵ Na základě prostudovaných pramenů však nelze ozřejmit, jak konkrétně mělo zapsání židovských voličů do městských volebních seznamů pokrokářům pomoci.

Komunální volby se tedy konaly až na podzim 1906. Kvůli rezignaci starosty Valníčka měl jejich konečnou přípravu na starosti první radní Stojar. Patrně na jeho žádost a kvůli obavě, že „*nebudou volby tyto klidně odbyty*“, byl vyslán do Slavkova úředník okresního hejtmanství jako státní komisař.⁷⁷⁶ O neklidném průběhu samotných

⁷⁷³ SOkA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 19. 5. 1904, 18. 8. 1904, 8. 4. 1905, 8. 4. 1905, 28. 9. 1905.

⁷⁷⁴ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1906, reklamace z 27. 3. 1905, rozhodnutí z 10. 2. 1905, rozhodnutí z 5. 7. 1906.

⁷⁷⁵ Např. v roce 1887 byl ze strany státních úřadu předložen návrh na dobrovolné sloučení obou obcí. Po poradě s advokátem a významným poslancem národní strany Františkem Aloisem rytířem Šromem bylo zastupiteli usneseno přistoupit ke sloučení obcí až v případě, že to bude nařízeno zákonem. Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1889, 5. 3. 1887, 14. 7. 1887.

⁷⁷⁶ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1906.

voleb však prameny nesvědčí. Volební účast byla oproti minulým volbám nižší, ačkoliv v prvním sboru dosti značná. Na stránkách prostudovaných novinových titulů nedošlo k žádným „přestřelkám“ a obecní volby probíhaly z tohoto úhlu pohledu zcela ve stínu voleb zemských. Pouze příspěvatel Moravské orlice později napsal: „*Obecní volby u nás skončeny a dopadly tak, jak se očekávalo, totiž zvolení vesměs kandidáti kompromisní lidové a národní staroměstské strany. [...] Strana národně-sociální uplatnila se jen nepatrně*“.⁷⁷⁷ A v Hlasu bylo v roce 1909 napsáno: „*Před 3 lety dály se obecní volby v našem městě ve znamení kompromisu; obě strany měly po 15 zástupcích*“.⁷⁷⁸

Takový kompromis byl pro „*staroměstskou stranu*“ paradoxně nevýhodný, protože do ní patřil Emerich Valníček, který byl opět zvolen starostou (mimořádně byl nejstarší ze zastupitelů). Dle moravského obecního řádu však ten, kdo předsedal schůzi obecního výboru (obvykle tedy starosta), hlasoval až při rovnosti hlasů.⁷⁷⁹ Kompromisní rozdělení postů radních, ke kterému došlo na ustavující schůzi, bylo posléze změněno tím, že většina zastupitelů odhlasovala ustanovení pátého radního, přičemž tuto funkci obsadil člen pokrokařského tábora.⁷⁸⁰ Dle komentářů ve Vyškovských novinách, které byly v té době lidoveckým tiskem, však během času získal v obecním výboru většinu tábor označovaný jako klerikální. Možná tomu tak bylo od roku 1908, kdy rezignoval dlouholetý člen obecního výboru a energický zástupce zájmů obyvatel Špitálky Josef Peza. Následujícího roku podali rezignaci Ludvík Götz a Vilém Valníček. Valníčkovo vzdání se členství, které zdůvodňoval nemocí, však nebylo přijato.⁷⁸¹

Z novinových článků plyne, že důvod pro rezignaci slavkovského zastupitele mohl pramenit z osobních sporů. Vilém Valníček upozornil své kolegy, že v obecní cihelně chybí nějaké cihly. Ty byly následně hledány a nalezeny u radního Františka Jokla, o kterém patrně Vilém Valníček prohlásil, že cihly ukradl. To vedlo radního k podání žaloby pro urážku na cti. Z tisku není úplně zřejmé, jak pře skončila. Dle

⁷⁷⁷ Moravská orlice, 23. 10. 1906.

⁷⁷⁸ Hlas, 12. 12. 1909.

⁷⁷⁹ § 45 zněl: „*Aby usnešení bylo platno, potřebí nadpoloviční většiny hlasů přítomných údů výborových. Předsedící má hlasovati jen tehda, když jsou hlasové údů rozděleni, a rozhoduje v případnosti takové hlasem svým*...“

⁷⁸⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1906, protokol z 31. 10. 1906; tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 22. 11. 1906.

⁷⁸¹ Tamtéž, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety, rezignace z 27. 9. 1908; tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 4. 12. 1908; tamtéž, inv. č. 172, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 13. 12. 1909; tamtéž, inv. č. 641, kart. 48, Obecní funkcionáři, složení obecních komisí, odměny, diety.

lidoveckých novin měl být Vilém Valníček osvobozen, zato v Hlasu bylo později napsáno, že František Jokl je vystaven stálým útoků ve Vyškovských novinách, protože „*nechtěl se nechat vinit z krádeže a že s utrhačem na cti dal naložit podle zákona*“.⁷⁸² Vyškovské noviny o Vilému Valníčkovi psaly jako o tom, kdo „*stal se téměř mučedníkem za pokrokovou věc*“, a „jasno“ měly také v příčinách konce kauzy: „*Konečně každý upřímný Čech má o rakouském právnictví svůj úsudek*“.⁷⁸³

Zastupitelé zvolení v roce 1906 kromě dokončení budovy měšťanky, o jejíž výstavbě bylo rozhodnuto předchozím obecním výborem, rozhodli o další obecní stavbě, kterou byl chudobinec. O jeho zřízení bylo na návrh místního faráře a člena obecního výboru Václava Uhýrka jednáno již počátkem roku 1904, ale až čtyři roky poté se obecní výbor usnesl postavit ho na místě bývalé vojenské jízdárny, a to k 60. výročí vlády císaře. Vzhledem k tomu, že státní úřady vybídlly v této době slavkovské zastupitele k zařízení nouzové nemocnice, bylo rozhodnuto postavit společnou budovu pro chudobinec i nemocnici, jež byla dokončena v roce 1910.⁷⁸⁴

Po přelomu století je všeobecně patrný čilý stavební ruch ve Slavkově, který zapříčinil vznik nových ulic a vedl také k proměně středu města. V té době proto docházelo k častějšímu prodeji obecních pozemků, pro které stanovili zastupitelé podle lokalizace dvě paušální ceny. O něco levněji byla prodána stavební místa spolku Samostatnost, který pod vedením místního kaplana Františka Krchňáka usiloval o výstavbu dělnických domků.⁷⁸⁵

Se stavebnictvím souvisí také oprava kaple sv. Urbana, ke které v roce 1908 vybídl farář Václav Uhýrek. Dle Vyškovských novin se po vyslovení tohoto návrhu stala schůze neschopnou usnášení, protože několik členů výboru z jednání odešlo. Vyškovské noviny k tomu podle názoru pisatele dodávaly: „*K žádosti farářově podotýkáme, že mnohem výhodnější pro neutěšené finanční poměry města jest kapli sbořit. Opravy kaple pohltí každoročně větší obnosy peněz.*“⁷⁸⁶ Opravy kaple stojící na vrcholu kopce nad městem skutečně vyžadovala časté opravy, ale bylo nutné je provádět, jak připomněl dopisovatel Hlasu: „*Proti opravě Urbanské kaple ozývají se*

⁷⁸² Vyškovské noviny, 25. 6. 1909; Lidové noviny, 2. 8. 1909; Hlas, 25. 12. 1909.

⁷⁸³ Vyškovské noviny, 17. 12. 1909.

⁷⁸⁴ Tamtéž, 13. 2. 1904, 21. 4. 1904., 19. 5. 1904, 19. 6. 1908, 4. 12. 1908, 18. 3. 1908, 27. 8. 1909, 14. 10. 1910. Ve 20. letech 20. století byl chudobinský dům zvednut na patro a zároveň došlo k přístavbě. Dnes se jedná o starší budovu polikliniky.

⁷⁸⁵ Tamtéž, 20. 6. 1907, 3. 5. 1909; CHYTIL, A.: *Chytílův úplný adresář*, s. 1068.

⁷⁸⁶ Vyškovské noviny, 17. 4. 1908.

*stále hlasy našich lidovců, ač obec reversem se zavázala, že na věčné časy chce kapli tu v dobré stavu udržovati.*⁷⁸⁷

Po přelomu století se znovu zřetelně projeví spory zapříčiněné nedořešenými vztahy mezi koexistujícími katastrálními obcemi Slavkovem a Špitálkou. Rozpočet byl stále zpracováván pro každou zvlášť a také účetnictví bylo dvojí. Tomu měl být dle náhledu některých zastupitelů učiněn konec. Proto v létě 1903 navrhl zastupitel Josef Peza jako obyvatel Špitálky návrh, aby byla vytvořena smlouva, která přesně stanoví vztahy mezi Špitálkou a Slavkovem. Navzdory usnesení o této věci byl brzy schválen návrh Leopolda Tiraye o okamžitém sloučení účetnictví obou obcí. Odděleně měly být vedeny pouze inventáře kmenového jmění. Proti tomu podal Josef Peza se společníky stížnost k zemskému výboru, který ověřoval právní postavení Špitálky. Při schvalování rozpočtu na rok 1905 však bylo přes odpor Josefa Pezy usneseno ukončit praxi dvojího účtování. Zastupitelé ze Špitálky protestovali také proti rozpočtu pro rok 1907. Špitálští si stěžovali zemskému výboru, že do společného rozpočtu byly zahrnuty splátky půjčky na novou školní budovu, na které dle jejich názoru nemá Špitálka žádný podíl. Jejich rozhodnutí údajně ještě zesílilo to, že nemají mít podíl z výnosu nájmu ve staré školní budově, která byla pronajata poštovnímu úřadu, četnictvu a jednotlivým nájemníkům bytů.

Zemský výbor vyslal do Slavkova finančního revidenta, který jednak zjistil, že část původních výhrad vzali stěžovatelé zpět, jednak vysvětlil, že Špitálští mají podíl jak na staré, tak i na nové školní budově, protože se Slavkovem tvoří jednu školní obec a na školu musejí přispívat společně. Požadoval provést v rozpočtu jiné úpravy, k tomu ovšem starosta Valníček nechtěl přistoupit, protože by to znamenalo vypsát v obci daňové přírážky vyšší než 70 %. Vztah Slavkova a Špitálky byl nakonec vyřešen tím, že obecní výbor v roce 1908 schválil smlouvu, ve které byly stanoveny jejich vzájemné povinnosti. K definitivnímu spojení obou katastrálních obcí však došlo až v republikánské éře.⁷⁸⁸

⁷⁸⁷ Hlas, 6. 1. 1909. Dodnes stojící kaple sv. Urbana byla postavena na přelomu 50. a 60. let 19. století na základech dřívější, která byla počátkem 19. století zbořena. Nová kaple byla postavena zejména díky sbírce slavkovských občanů, jedním z jejích iniciátorů byl Jan Koláček. Obec měla nad touto kaplí patronát, čímž se zavázala do budoucna ji udržovat a opravovat. SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 817, kart. 91, Kaple sv. Urbana – znovupostavení kaple, opravy.

⁷⁸⁸ MZA, f. A 9 – Zemský výbor, inv. č. 2 909, kart. 553, Slavkov; SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 593, kart. 30, Katastrální obec Špitálka – správa jmění, placení příspěvku Slavkovu snaha o odloučení, konečné sloučení s městem; tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 29. 8. 1903, 28. 11. 1903, 28. 11. 1904, 9. 12. 1907, 19. 6. 1908.

„V politickém ohledu stojí proti sobě strany klerikální a pokroková s lidovou, jinak jsou zde strany konservativní, nár. sociální, soc. demokratická a německá. V zájmu města v hospodář. otázkách se strany shodnou.“⁷⁸⁹ Tak byly charakterizovány politické poměry ve Slavkově v pamětním spise, který byl vytištěn roku 1909 k příležitosti návštěvy města moravským místodržitelem. O tom, že politické štěpení dospělo k vytvoření staročeského a katolického bloku na straně jedné a pokrokářského na straně druhé, není pochyb. Sporná je však věta o shodě v hospodářských otázkách. Dokladem jsou nemalé spory ohledně dívčí měšťanky či kvůli opravě kaple sv. Urbana. Pokrokářští zastupitelé dále nejevili důvěru ve správnost hospodaření staročeských a katolických zastupitelů, proto požádali o provedení finanční revize zemským výborem. Došlo k ní v roce 1907 a měla dle Vyškovských novin nalézt velké nedostatky v hospodaření. List sliboval otištění celého revizního protokolu. Toho se však čtenáři nedočkali a v samotném obecním výboru byl výsledek revize bez jakéhokoliv vysvětlování vzat na vědomí s tím, že se představitelé města budou v budoucnu řídit danými doporučeními.⁷⁹⁰

Další stesky na špatné hospodaření obce se začaly objevovat v Lidových a zejména Vyškovských novinách před dalšími volbami. V obou lidoveckých (od roku 1909 lidovo-pokrokářských) z něj byli viněni zastupitelé katolického politického proudu. Zato v článcích otiskovaných v Hlasu bylo namítáno, že při těchto výpadech byla opomenuta skutečnost, že v letech 1902 až 1908 měli většinu ve výboru pokrokáři a že dosud obecní pokladnu spravuje lidovec Antonín Stojar.⁷⁹¹ Na základě protichůdných novinových článků nelze oprávněnost výtek posoudit, ale dochované prameny úřední proveniencí nesvědčí o tom, že by v hospodaření města došlo k zásadním chybám či dokonce podvodům. Spíše šlo o to, že nakládání s financemi bylo a je součástí politického rozhodování, a co jedni považují za správné, mohou druzí odmítat. Příkladem může být slavkovskými pokrokáři opakovaně vytýkané rozhodnutí většiny zastupitelů, aby obec přispívala na opatrovnu dětí, kterou zřídili slavkovské chudé školské sestry.⁷⁹²

⁷⁸⁹ Pamětní list za příčinou návštěvy J. E. pana místodržitele moravského barona JUDra K. Heinolda ve Slavkově. Slavkov 1909.

⁷⁹⁰ Vyškovské noviny, 12. 7. 1907; SOkA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 14. 11. 1907.

⁷⁹¹ Hlas, 13. 10. 1910.

⁷⁹² SOkA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 4. 9. 1908.

Vítězství pokrokářů

Předvolební kampaň pokrokářské koalice cílila jak na hospodářskou sféru, tak také na obviňování katolických kandidátů z neschopnosti, nepotismu, zpátečnictví a nekalých metod předvolební agitace.

V provoláních k voličům na stránkách Vyškovských novin bylo například napsáno: „Nuže, srazme se v šik, který bude nerozbornou zdí proti napadání klerikálních kohoutů a o který si budou lebky rozbíjet! Nelekáme se žádných obětí a těšíme se na soustavný boj na poli hospodářském proti klerikální mafii.“⁷⁹³ Dobová žurnalistika měla ostrý tón, ale dopisovatel Hlasu se snažil (přes poukazování na vady protivníků) stylizovat své postřehy mírněji a o událostech ve Slavkově psal: „Klidné jindy město, zmitáno jest vášněmi volebního zápasu. Není snad usedlejšího občana, jehož čest by nebyla ve »Vyškovských novinách« napadena [...]. V první řadě napadají místní duchovní způsobem člověka alkoholu oddaného. [...] Poněvadž však tužby všech předáků naší t. zv. svobodomyšlné strany nesou se k úřadu starostenskému, tedy jim nejvíce v cestě stojí dosavadní starosta.“⁷⁹⁴ Ten se stále hlásil k moravským staročechům a byl tak ve Slavkově jedním z mála ne-li samotným reprezentantem této strany. Její tiskový orgán – Moravská orlice – k politické situaci před volbami v roce 1910 otiskl pouze jeden (byť obsáhlý) článek. Rezonoval v něm nesouhlas s vyhocením předvolebního zápasu v českém městě: „Jenerální štáby vydávají svoje manifesty. Policajti to nalepí na starobylou zeď radnice a každému teď volno i nevolno, vybrat si partaj a její ideje. To znamená, že nadšení má všem vniknout i do palců u nohou. [...] Z Vyškova bombardují Slavkov ze škopka, z Brna zas z pluzóru doktorů Stránských. To znamená, že místní politika jest uznávána za záležitost vysoce důležitou, že tu konečně běží i o malý Sedan. [...] My, kteří se na tu žabomyšinu díváme prostě jen se zájmem národním, pravíme jednou pro vždy toto: Špína a kal tekly tu již přívalem.“⁷⁹⁵

Lze jen litovat toho, že nejsou v městském fondu dochovány prameny o přípravě slavkovských komunálních voleb, o kterých tak obsáhle referovaly noviny. Jistě však byly podány protesty proti sestavení volebních listin, protože konání voleb bylo vypsáno až na rok 1910. Vyškovské noviny před tím napsaly: „Asi za čtrnáct dní octne se naše bodré poplatnictvo před volebním osudím, aby dalo výrazu svému přání,

⁷⁹³ Vyškovské noviny, 17. 12. 1909.

⁷⁹⁴ Hlas, 25. 12. 1909.

⁷⁹⁵ Moravská orlice, 9. 4. 1910.

vyrvalo tím vedení města z rukou zpátečnických a odevzdalo je do rukou osvědčených, pokroku milovných.⁷⁹⁶

Dopisovatel Hlasu připomněl, že představitelé katolického politického tábora jsou nejen ve Slavkově označováni za odpůrce pokroku a zpátečníky, tázal se však, co to ve skutečnosti znamená, v čem vlastně spočívá jejich zpátečnictví. Na řečnickou otázku si odpověděl tím, že katoličtí zastupitelé nechtějí bránit v rozvoji města a že naopak usilují o výstavbu moderní infrastruktury: „Na prvním místě ve Slavkově je vodovod. Co se tu lidé v putnách nanosí vody! Jak draho přijde voda těm, kteří ji kupují.“⁷⁹⁷

Příležitostí pro setkání slavkovských příznivců křesťanské politiky byla schůze katolicko-politické jednoty, které předsedal slavkovský radní Theodor Košvic a na níž byl hlavním řečníkem Jan Šrámek.⁷⁹⁸ Ten hovořil o zemských financích, školských otázkách i o situaci na říšské radě a svůj projev ukončil připomenutím významu voleb do obecního výboru.⁷⁹⁹

Volby byly započaty před Velikonocemi roku 1910 a jako vždy je zahájil třetí sbor. Na zákonnost hlasování dohlížel komisař vyslaný okresním hejtmanstvím. Vyškovské noviny vzápětí otiskly článek nazvaný *Maďarské obecní volby ve Slavkově*, který zaplnil nejen titulní stranu týdeníku, ale i další listy. Uvedený titulek byl parafrází slov lidovo-pokrokového poslance a čestného občana města Karla Albrechta, který se voleb zúčastnil a sehrál při nich roli mluvčího tábora pokrokářů: „*Sotva že objevil se dole v radniční předsíni, obklopen byl pokrokovými voliči, kteří trpce si mu stěžovali*“.⁸⁰⁰ Karel Albrecht okamžitě osočil slavkovského starostu a současně předsedu volební komise Emericha Valníčka ze stranického jednání. A vzápětí odeslal moravskému místodržiteli telegrafem žádost o zastavení voleb. V ní uvedl, že při výskytu dvou plných mocí od jednoho voliče přijímá volební komise výhradně ty, které byly vystaveny na plnomocníky ze „*strany klerikální*“.⁸⁰⁰ Hlasování probíhající po několik

⁷⁹⁶ Vyškovské noviny, 5. 3. 1910.

⁷⁹⁷ Hlas, 13. 3. 1910.

⁷⁹⁸ Jan Šrámek (1870–1956) se narodil do rodiny domkaře Tomáše Šrámka. Po absolvování gymnázia v Kroměříži vystudoval teologii v Olomouci a posléze byl vysvěcen na kněze. Po působení ve farní správě začal vyučovat na teologickém učilišti v Brně křesťanskou sociologii, v tomto oboru se habilitoval a později získal profesuru. Jednalo se o jednu z nejvýznamnějších osobností politického katolicismu, zakladatele a předsedu křesťansko-sociální strany. Od roku 1906 byl zemským poslancem (v českém katastru všeobecné třídy za soudní okresy Vyškov, Slavkov, Bučovice a Zdounky) a od roku 1907 říšským poslancem. V československé éře byl předsedou lidové strany, několikrát se stal ministrem a v letech 1940–1945 byl premiérem exilové vlády. K Šrámkově osobě nejnověji: TRAPL, M. – KONEČNÝ, K. – MAREK, P.: *Politik*.

⁷⁹⁹ Hlas, 16. 3. 1910.

⁸⁰⁰ Vyškovské noviny, 19. 3. 1910.

dnů ve vzrušené a napjaté náladě se stávalo ještě více dramatickým, když po uzavření volební místnosti pořádali důvěrníci stran schůze voličů, na kterých bylo diskutováno o stávající situaci a o dalším postupu při získávání volebních hlasů.

Účast voličů při volbě třetího sboru byla mimořádně vysoká, a to byl také důvod, proč došlo k přerušení voleb. V původně vymezeném čase jednoduše nebylo proveditelné, aby ti voliči, kteří chtěli do voleb zasáhnout, mohli uplatnit své občanské právo. Pokračovat se mělo po Velikonocích, ale k tomu nedošlo, protože dosud vykonané volby byly místodržitelstvím zrušeny. Přestože podle sdělení okresního hejtmána skutečně volební komise v několika případech bez zákonného podkladu odmítla plné moci, volby byly zrušeny z jiného důvodu. Jednalo se o to, že náhradník obecního výboru Josef Kozlíček byl členem volební komise, což bylo považováno za nepřípustné.⁸⁰¹

Zrušení dosud provedené volby vedlo k další aktivizaci soupeřících stran. Pokrokářský tábor svolal do Slavkova na velikonoční pondělí „*protiklerikální schůzi*“, na které promluvil Jaroslav Stránský, syn předsedy lidovo-pokrokářů.⁸⁰² Proti zrušení voleb místodržitelstvím podali Josef Kozlíček a Emerich Valníček rekursy k ministerstvu vnitra. Lidovec Ferdinand Schlesinger podal k témuž ministerstvu stížnost na to, že moravské místodržitelství dopustilo, aby Kozlíčkova a Valníčkova stížnost došla k vyšší instanci. Ministerstvo všechny žádosti stěžovatelů odmítlo.

Okresní hejtmán před vykonáním nových voleb zpravil místodržitele, že proto aby předešel zaníceným volebním bojům a vyvaroval se majorizaci jedné ze stran, podnítil kompromisní jednání. První tři setkání však nevedla kvůli příkrým protikladům k žádnému výsledku. Až napočtvrté představitelé obou táborů na jednání za účasti hejtmána a ředitele cukrovaru dospěli k dohodě. Tuto úmluvu dojednali za pokrokáře notář Jan Sticha, lékař Albert Eremiáš a obchodník Antonín Stojar, opačnou stranu zastupoval úředník spořitelny Leopold Tiray, advokát Vilém Walter a farář Václav Uhýrek. Výsledek byl takový, že voliči katolického politického proudu neměli zasáhnout do voleb třetího sboru a naopak pokrokáři neměli hlasovat v prvním sboru. Bylo rozhodnuto také o počtu zastupitelů pro oba tábory ve druhém sboru, přičemž společným kandidátem měl být vrchní účetní cukrovaru Jakub Wagner, dle kronikáře „*tolerantní Němec*“.⁸⁰³ Radikálnější pokrokáři reprezentující třetí volební sbor – Vilém

⁸⁰¹ MZA, f. B 14 – Moravské místodržitelství, kart. 1149, čj. 78 935/1910.

⁸⁰² Lidové noviny, 27. 3. 1910.

⁸⁰³ MZA, f. B 14 – Moravské místodržitelství, kart. 1149, čj. 78 935/1910; SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 91.

Valníček a Ferdinand Schlesinger – s tím nebyli spokojeni a rozhořčení z dohody bylo patrné také z článků v Lidových novinách. Ovšem jak bylo dohodnuto, tak se i stalo a volby v létě 1910 proběhly klidně, přičemž pokrokaři získali zcela v intencích kompromisního ujednání většinu 16 zastupitelů.⁸⁰⁴ Byli to zejména členové a příznivci lidové strany pokrokové, ale také reprezentanti stran národně-sociální a agrární.

Ustavující schůze nového výboru byla uskutečněna v polovině července 1910. Dle kompromisního ujednání se starostou stal obchodník a lidovo-pokrokář Antonín Stojar a oba tábory získaly shodně tři radní. Jenže přidělení úkolů jednotlivým radním se stalo dalším kamenem úrazu.⁸⁰⁵ Představitelé „*strany konservativní*“ podali počátkem roku 1911 stížnost zemskému výboru. Chtěli dosáhnout zneplatnění dosud uskutečněných schůzí obecního výboru, kterých se neúčastnili, protože se cítili být podvedeni. Dle jejich stížnosti slíbil Antonín Stojar, že úřad policejního komisaře svěří radnímu Františkovi Růžičkovi z katolického politického tábora. Jenže jemu tato funkce přidělena nebyla. Z toho důvodu se katoličtí radní dohodli, že nepřijmou své funkce, dokud nebude splněna dohoda. Nesložili proto přísahu věrnosti císaři a usuzovali z toho, že tím pádem nedošlo k ustavení obecního představenstva.⁸⁰⁶

Moravská obecní legislativa nechávala přidělení úkolů jednotlivým radním na starostovi. Od radních požadovala slib věrnosti, zároveň stanovovala jejich minimální počet, a to dva. Pokrokářští radní byli tři a slib složili. Tím pádem nemohla mít stížnost takový účinek, jaký autoři očekávali. Bohužel neexistují prameny, které by umožnily ověřit, co zastupitelům katolického politického tábora skutečně Antonín Stojar slíbil a podáním ruky stvrdil. Dle Vyškovských novin byl příslib Františku Růžičkovi „bajkou“.⁸⁰⁷ Antonín Stojar tvrdil, že svému slovu dostal, neboť dal ruku na to, že komisařem nebude Ferdinand Schlesinger.⁸⁰⁸

Ačkoliv k usmíření obou stran nedošlo, stěžovatelé svou stížnost na starostu stáhli, protože se domnívali, že brzy dojde k novým volbám. Správní soud označil ministerské rozhodnutí o nezákonnosti Josefa Kozlíčka ve volební komisi za neodůvodněné. S odvoláním na tento nálezný Josef Kozlíček požadoval, aby místodržitelství nařídilo dokončit volby přerušené v březnu 1910. Místodržitelství proti platnosti nedokončených voleb již nic nenamítalo, ale sdělilo že jejich pokračování není

⁸⁰⁴ Lidové noviny, 22. 6. 1910, 29. 6. 1910, 1. 7. 1910, 6. 7. 1910.

⁸⁰⁵ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 179, Protokoly schůzí rady města 1907–1921, 31. 8. 1910.

⁸⁰⁶ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1910.

⁸⁰⁷ Vyškovské noviny, 2. 6. 1911.

⁸⁰⁸ MZA, f. A 9 – Zemský výbor, kart. 298, čj. 34 107/1911.

technicky možné. Důvodem bylo použití původních hlasovacích listin při volbách opakovaných v létě 1910. Ty byly nedostatečně čitelné a několik listů úplně chybělo a politické úřady je na vedení města požadovaly marně. Radní Theodor Košvic proto se spolencečníky zaslal na jaře 1912 moravskému místodržiteli *Memorandum o poměrech obecních v městě Slavkově*, ve kterém mimo jiné žádal rozpuštění obecního výboru a také, aby byli zjištěni a potrestáni ti, kdo odstranili listy z hlasovací listiny.⁸⁰⁹ K novým volbám však nedošlo a zastupitelé z katolického politického tábora již ke společnému jednání s pokrokaři neusedli. Vyškovské noviny o tom napsaly, že se usnesli „do výboru nepáchnout, a tak rozhoduje pokroková většina ve výboře sama“.⁸¹⁰

Co se týká praktické činnosti těch zastupitelů, kteří nevstoupili do pasivní rezistence, lze zmínit jejich záměr postupně vybudovat ve městě kanalizaci. Během volebního období bylo na několika místech položeno potrubí tak, aby mohlo být v budoucnu napojeno na plánované hlavní vedení.⁸¹¹ Staronovým cílem obecních reprezentací bylo zajistit pro obyvatele Slavkova dobrou pitnou vodu. V rámci přípravných prací byla zjišťována kvalita vody v devíti lokalitách, které se nacházely jak přímo ve Slavkově, tak především v blízkém okolí.⁸¹² Ovšem v této době opět k zařízení vodovodu nedošlo a Slavkovčané se jej dočkali až v meziválečném období.

Ne zcela novou, ale nyní prosazenou myšlenkou bylo vybudovat ve městě moderní osvětlení. Přestože již předchozí obecní představenstvo jednalo o možnosti zřízení elektrického světla za pomoci cukrovaru a těsně před vypršením funkčního období starého výboru bylo mezi radními hovořeno o rozpočtu na vedení proudu ve městě, konkrétní kroky v této věci byly podniknuty až v roce 1912.⁸¹³ Cesta k získání elektrického osvětlení byla dlouhá a trvala několik let. Podrobněji o tom bude zmínka níže.

Skutečnost, že na radnici nyní rozhodovali představitelé pokrokařského tábora se projevila také v určitých konfliktních situacích. Obě se týkaly obce a místní farnosti, respektive faráře, kterým byl Václav Uhýrek (mimochodem zastupitel, který se účastnil pasivní rezistence). Městská samospráva vybídla faráře, aby do dvou dnů přestal užívat obecní pozemek sousedící s farním polem. Ten s tímto jednáním nesouhlasil (obecní

⁸⁰⁹ Tamtéž, f. B 14 – Moravské místodržitelství, kart. 1149, čj. 78 935/1910.

⁸¹⁰ Vyškovské noviny, 2. 6. 1911.

⁸¹¹ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 24. 8. 1910; tamtéž, inv. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 85.

⁸¹² Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 15. 7. 1912.

⁸¹³ Tamtéž, inv. č. 179, Protokoly schůzí rady města 1907–1921, 15. 2. 1910, 28. 2. 1910; inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 5. 10. 1912.

pozemek byl patrně nutný pro vjetí na pole). Městská rada se ihned pustila do právního sporu a o pomoc požádala advokáta a lidovo-pokrokového poslance Jaroslava Budínského. Soud rozhodl o tom, že farnost může obecní pozemek užívat. Město bylo navíc vybidnuto, aby dotčenou mez farnosti prodalo, což však zastupitelé odmítli, a dokonce se usnesli na tom, že má být faráři zamezen přístup na dotčený pozemek.⁸¹⁴

Další spor se týkal hřbitova. Zastupitelé se rozhodli, že zruší tu část, která byla vyhrazena pro pohřbívání sebevrahů.⁸¹⁵ Dle článku ve Vyškovských novinách s tím farář Uhýrek nesouhlasil a usnesení zastupitelů považoval za nezákonné. Na jeho stížnost však okresní hejtmanství odpovědělo, že správa obecního hřbitova, kterým ten slavkovský byl, patří do samostatné působnosti obce a není možné do ní zasahovat ze strany politického úřadu.⁸¹⁶

Další spor, který obec vedla, se týkal školy. Tentokrát však nedošlo ke střetu s farou, nýbrž s židovskou obcí. Ta byla vyzvána, aby obci zaplatila dva roky neuhrazené příspěvky za děti z židovské obce, které navštěvovaly slavkovskou obecnou školu. Přes urgence však žádaný příspěvek do městské pokladny nedorazil. Až po upozornění, že by židovská obec měla v takovém případě zřídit vlastní školu s českým vyučovacím jazykem, k úhradě došlo.

Jako po celou sledovanou dobu se i nyní obecní samospráva potýkala s nedostatkem finančních zdrojů, proto došlo ke zvýšení daňových přírážek a k zavedení poplatků ze psů.⁸¹⁷

Poslední komunální volby před první světovou válkou se ve Slavkově konaly v roce 1913. Pokrokářské vedení města se na ně připravovalo s dostatečným předstihem. Už v květnu 1911 bylo jmenováno „*10 čestných měšťanů pro zabezpečení vlády na radnici úřadujícího představenstva*“.⁸¹⁸ Členové opozice se s tím nechtěli smířit a požádali zemský výbor o zrušení tohoto usnesení. Ve stížnosti argumentovali tím, že rozhodnutí politických úřadů o zrušení voleb ve třetím sboru bylo správním soudem shledáno nezákonným a že lze očekávat jejich restituování. Tím pádem by stávající výbor ztratil svou zákonnou podstatu. Zemský výbor však odpověděl, že dosud volby

⁸¹⁴ Tamtéž, 16. 2. 1911, 3. 7. 1911, 2. 10. 1911, 5. 10. 1912; Vyškovské noviny, 21. 7. 1911.

⁸¹⁵ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 13. 11. 1911.

⁸¹⁶ Vyškovské noviny, 27. 9. 1912.

⁸¹⁷ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 31. 7. 1911, 10. 12. 1910, 13. 11. 1911, 28. 11. 1912; MZA, f. A 9 – Zemský výbor, inv. č. 2 782, fasc. 526.

⁸¹⁸ Tamtéž, inv. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 83.

zrušeny nebyly a obecní výbor proto právem vede správu města.⁸¹⁹ A zemskému výboru podle obecní legislativy příslušelo pouze posouzení, zda ke jmenování čestných občanů došlo formálně zákonitou cestou. Hodnotit záslužnost té které osoby či účelovost rozhodnutí obecního výboru mu nenáleželo. V říjnu 1912 došlo ke jmenování „*dalších 13 čestných měšťanů pro zabezpečení voleb ve prospěch vládnoucí strany pokrokové*“.⁸²⁰ Jmenování tolika čestných občanů, zejména komunálních a zemských politiků lidovo-pokrokové strany tedy mělo jasný motiv.

Před samotnými komunálními volbami v roce 1913 byla podána stížnost Ferdinandem Schlesingerem proti sestavení volebních listin. Některé připomínky vzala reklamační komise v potaz, jiné byly odmítnuty.⁸²¹ Naplánovaný termín voleb to však nijak nezměnilo. Tehdy vyšel ve Vyškovských novinách článek, který hlásal, že všechny pokrokářské strany budou kráčet do voleb svorně, aby „*odstranění klerikálů z obecního zastupitelstva provedly*“. Zprávy o tom, že se členové a příznivci katolického politického proudu vůbec nezúčastní, považoval pisatel do Vyškovských novin za nepravděpodobné a oznamoval, že pokrokáři se vyhroceného volebního střetnutí neobávají.⁸²² V den zahájení voleb však Lidové noviny musely konstatovat: „*Klerikálové se dnešní volby nesúčastní.*“ Voliči katolického politického tábora k volbám nedorazili a důsledek toho byl zřejmý. Vyškovské noviny proto s uspokojením napsaly: „*Je tedy po nich, byli a nejsou více. Celá ta společnost vymetena z radnice.*“⁸²³

Starostou byl v tajné volbě téměř jednohlasně znovu zvolen Antonín Stojar. Lidové noviny otiskly přání směřované obecnímu výboru tvořenému zejména lidovo-pokrokáři: „*Na novém obecním zastupitelstvu je dostat Slavkov do první řady pokrokových a hospodářsky kvetoucích měst na Moravě. Klerikálové jsou odstraněni – bohda navždy!*“⁸²⁴

Dopisovatel Lidových novin ovšem neměl dobrý odhad na budoucí vývoj. Nový obecní výbor sice začal s velkým nasazením pracovat na zavedení elektrického proudu do města a pokročil také v záležitosti částečné kanalizace. Více však do vypuknutí

⁸¹⁹ Tamtéž, inv. č. 624, kart. 38, Čestní občané města – jmenování, stížnosti, odvolání proti usnesení obecního výboru z 11. 5. 1911, usnesení zemského výboru z 1. 5. 1912.

⁸²⁰ Tamtéž, inv. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 85.

⁸²¹ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1913.

⁸²² Vyškovské noviny, 14. 11. 1913, 10. 10. 1913.

⁸²³ Lidové noviny (malé vydání), 19. 11. 1913; Vyškovské noviny, 19. 12. 1913.

⁸²⁴ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1913; Lidové noviny, 23. 11. 1913.

světové války zastupitelé nestihli.⁸²⁵ První komunální volby v éře Československé republiky pak přinesly nejvíce hlasů národním socialistům.⁸²⁶ Lidovo-pokroková strana byla během války dobrovolně rozpuštěna a to stejné učinily v Čechách strany mladočeská, pokroková a státoprávně pokroková. Důvodem bylo jejich spojení v České státoprávní demokracii, která si dala za cíl vytvořit samostatný český stát (v roce 1919 strana přijala název Československá národní demokracie).⁸²⁷ Slavkovští národní demokraté po prvních republikánských obecních volbách zůstali v opozici. Před volbami jim nepomohlo ani spojení s bývalými rivaly, kteří byli členy nově vzniklé Československé strany lidové.⁸²⁸ Zde se ukazuje zajímavá terminologická změna. Zatímco moravští lidovci byli v čase monarchie klíčovým prvkem protikatolického politického bloku, lidová strana založená v roce 1919 jako reprezentantka politického katolicismu hájila postoje zcela opačné. Katolický politický proud pak prokázal svou životnost i po převratu, jak je zřejmé z volebních výsledků, kterých lidovci (nejen) ve Slavkově dosahovali. Ale zde je nutné skončit, protože tyto události se již odehrávaly mimo časový rámeček této práce.

7. Postřehy o vybraných projektech obecních reprezentací

Místní reprezentace Bučovic a Slavkova byly stejně jako jiné obecní samosprávy postaveny před úkoly, které vycházely z nejrůznějších nároků na modernizaci města. Šlo kupříkladu o zajištění školního vzdělávání, sociální péče, hygienických standardů, bezpečnosti či osvětlení. Během několika desetiletí bylo v uvedených rovinách vykonáno v obou maloměstech mnohé, ačkoliv výše předložený chronologický přehled svědčí nejen o úspěších ale i o prohrách. V posledních dvou desetiletích před válkou byly rozvinuty rozsáhlé obecní projekty, které očividně proměnily (nebo měly proměnit) život ve sledovaných lokalitách. A s nimi podrobněji seznamuje tato kapitola.

7.1 Škola pod záštitou samosprávy

Vztah elementárního školství a obecních výborů byl velmi těsný. Vznik hlavní školy ve Slavkově na počátku šedesátých let ukazuje, jak se samospráva chopila svých kompetencí a její představitelé rozvinuli svou vlastní školskou politiku. Nešlo tehdy

⁸²⁵ SOKA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916.

⁸²⁶ Tamtéž, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1919.

⁸²⁷ MAREK, P. a kol.: *Přehled*, s. 198.

⁸²⁸ SOKA Vyškov, f. AMSl, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1919.

výhradně o získání vyšší úrovně školství, ale také o jeho nacionalizaci. Výše bylo v případě Bučovic ukázáno, jak nárok na vzdělávání dláždil cestu k národnostním konfliktům. Mít vliv na výchovu a vzdělávání dětí, bezpochyby znamená působit na utváření myšlení mladých lidí. V širším rámci sledovaného období byla škola institucí, která ovlivňovala, jakou řeč bude žák preferovat v dalším životě. Nemuselo se totiž jednat o mateřský jazyk. Karel Fuhrich vzpomínal: *„Otec mínil, že by aspoň jedno z dětí mělo chodit do školy německé, jaksi z ohledu na naše nájemníky [v jejich domě byly prostory německého úřednického spolku a německé školy, pozn. aut.]. Los padl na mne, a já beze všeho do německé školy šel. První hodinu bylo čtení, což mně nebylo jaksi nezvyklé, protože otec mluvil s námi též německy. Matka však nakonec dosáhla „u otce, že jsem byl osvobozen od návštěvy německé školy a také jsem do ní více nešel“.*⁸²⁹

Ve sledované době je však kromě rozšiřování a zkvalitňování školského systému či nacionálních zápasů patrné, že škola měla být místem formování loajálních občanů. Ostatně zákony z konce šedesátých let přivedly školství pod správu státu. Ovšem materiální rovina zřizování a udržování škol byla nadále úkolem obcí. O nesouhlasu s touto skutečností bylo pojednáno v příkladě slavkovské školy. Ze sledování obou měst je pak zřejmé, kolik neklidu přinesla otázka budování nových či opravování stávajících školních budov, jednoduše kvůli tomu, že to bylo dosti nákladné.

Kromě klíčové role obcí pro fungování primárního vzdělávání mohly místní samosprávy ovlivňovat také střední školství. To představovalo důležitý mezistupeň mezi vyučováním všech dětí a vzděláváním velmi úzké skupiny mladých lidí. Jednalo se o důležitý klíč k sociálním vzestupu a významný prvek rozvoje vzdělanosti. Druhá polovina 19. století byla spojena s obrovským rozvojem středních škol v celé Evropě, habsburskou monarchií a české země nevyjímaje. Tehdy se gymnázia a nově vzniklé reálky začaly přetvářet v moderně koncipované vzdělávací ústavy. Souviselo to dobovými procesy, které ovlivňovaly tehdejší společnost. Jednalo se především o demografický růst a hospodářský rozvoj spojený s urbanizací a státní byrokratizací. Maturita na střední škole byla nejen vstupenkou k dalšímu vzdělávání a získání potřebné kvalifikace, ale přinášela zároveň společenskou prestiž. Vždyť v západní části

---

⁸²⁹ FUHRICH, K.: *Vzpomínky*, s. 3.

monarchie v roce 1910 podíl studentů středních škol v příslušné věkové skupině mládeže tvořil pouze 3 %.⁸³⁰

Slavkovští zastupitelé projevíli myšlenku získat pro své město reálnou školu, ale finanční náročnost je od tohoto záměru záhy odradila. Představitelé Bučovic byli v obdobném úsilí úspěšnější. Pozitivní roli v tom jistě sehrály okolnosti, které byly pro vytvoření české střední školy na přelomu století příznivější, a to díky „moravským smiřovačkám“. To ovšem zdaleka neznamená, že vše probíhalo hladce.

V jubilejním roce 50 let vlády císaře Františka Josefa I. představitelé bučovické samosprávy usilovali o zřízení měšťanské školy. Při jednání o této záležitosti se setkal předseda místní školní rady a bučovický lékař Rudolf Šebek se staročeským poslancem Otakarem baronem Pražákem, který jej přímo vybídl, aby se Bučovice ucházely o zřízení reálky. Rudolf Šebek byl nápadem svého přítele zaskočen, střední školu v tomto maloměstě si patrně dost dobře nedokázal představit. Odvážná myšlenka jej však nadchla a sdělil ji starostovi Josefu Rackovi. Ten byl překvapen velkolepostí celého plánu a především si uvědomoval finanční náročnost takové akce. Na nápad podat žádost o zřízení střední školy přistoupil s dovětkem, že pokud se bude ukázat, že přesahuje finanční možnosti Bučovic, ustoupí od ní. Přesvědčit starostu Racka, který byl ve městě skutečnou autoritou, bylo podle Šebkova názoru nejdůležitější.

Dále bylo nutné zapůsobit na veřejné mínění. K tomu byla využita koncem roku 1898 manifestační schůze za zřízení českých vysokých škol na Moravě (taková setkání tehdy pořádalo nejedno české město). Na ní bylo navrženo, aby bučovický obecní výbor podal žádost zemskému sněmu o zřízení reálky a vyzval místní občanskou záložnu, aby ze svých přebytků věnovala potřebné peníze na stavbu školní budovy. Obecní výbor v březnu 1899 schválil návrh na podání žádosti o zřízení reálky. Poslanec Pražák ji předložil zemskému sněmu, ale nebyla projednána.⁸³¹ Rudolf Šebek a Josef Racek se přesto nechtěli myšlenky na zřízení střední školy vzdát: „*však my nyní začneme pracovati, abychom opatřili sobě potřebné peníze na stavbu budovy, slovem budeme konati vše, aby ku příštému zasedání sněmovnímu byly veškeré předběžné přípravy vykonány a hotovy.*“⁸³²

⁸³⁰ KADLEC, Petr: *Studentstvo středních škol v českých zemích druhé poloviny 19. a počátku 20. století ve světle dat rakouské středoškolské statistiky*. In: ZÁŘICKÝ, A. – KADLEC, P. – ZÁVODNÁ, Michaela (eds.): *X. sjezd českých historiků, svazek IV*. Ostrava 2014 (v tisku).

⁸³¹ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 300–301.

⁸³² MZA, f. Otakar Pražák, kart. 9, Dr. Šebek Rudolf, 16. 5. 1899.

Zásadní událostí pro získání základního kapitálu se stala valná hromada bučovické občanské záložny konaná v červnu 1899. Josef Racek jako pokladník tohoto peněžního ústavu vznesl návrh, aby byl přebytek rezervního fondu věnován na stavbu reálky. Naopak vydavatel Bučovských novin Václav Valenta podněcoval členy záložny, aby odhlasovali rozdělení rezervního fondu mezi sebe. Na schůzi, již se zúčastnily stovky podílníků, propukla divoká diskuze, Josef Racek však rázně prosadil hlasování, kterým bylo rozhodnuto, že záložna věnuje 52 tisíc korun na stavbu školy a každoročně odvede část zisku na její údržbu.

V této fázi byli představitelé města přesvědčeni, že z jejich strany již nic nebrání sněmovnímu schválení. Poslanec Pražák ovšem vysvětlil, že je nezbytné usnesení obecního výboru o převzetí všech finančních závazků spojených se školní budovou, učebními pomůckami a s příspěvkem do zemského fondu na provoz reálky. Schválení takového usnesení však představovalo těžko překonatelný problém. Při jednání v říjnu 1899 dospěli zastupitelé pouze k usnesení, že pokud bude reálka sněmem povolena, budou v Bučovicích upraveny obecní dávky pro financování jejího fungování (město muselo odvádět paušální příspěvek na platy). Chyběla tedy příloha žádosti, ve které mělo stát, že obec na sebe bere všechny výše uvedené závazky. Za této situace se doktor Šebek rozhodl pro podvod, o kterém věděl ještě starosta Racek – sepsal falzum, podle něhož se zastupitelstvo zavázalo splnit veškeré podmínky. Neochotu většiny zastupitelů usnést se na finančních garancích tedy řešil dost nestandardně. Ke svému pozdějšímu přiznání na stránkách městské kroniky připojil přání, aby mu byl tento podvod prominut s ohledem na dobré úmysly. Moravský zemský výbor následně rozhodl, že obec může podstoupit finanční závazky spojené se zřízením reálky, a bylo přistoupeno k potřebným šetřením. Tehdy ale vyvstal problém s předložením neexistujícího protokolu, jenž měl uvádět, že se obec zavazuje splnit požadavky dané sněmem. Rudolfa Šebka tehdy napadlo schválit závazné usnesení „znovu“.⁸³³ To provedl nový obecní výbor zvolený v roce 1900, když k Šebkovu návrhu „*učinil usnešení, že trvá pevně na žádosti o zřízení zemské reálky, a [...] bere znova na se veškeré závazky zemským výborem požadované.*“⁸³⁴

Vzhledem k tomu, že reálka v Bučovicích měla být školou zemskou, hlasovali o jejím zřízení poslanci moravského sněmu. Zřízení české střední školy přitom představovalo citlivou záležitost posuzovanou v první řadě z národnostních pozic.

⁸³³ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 301–302.

⁸³⁴ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 9, Dr. Šebek Rudolf, 27. 7. 1900.

K jednání sněmu o zřízení českých vyšších zemských reálků v Příboru a také v Bučovicích došlo v červenci 1901, a přestože hlasování předcházelo vyřčení nesmlouvavých postojů od německých a českých poslanců, výrazná většina hlasujících návrh podpořila. Schválení reálky však v Bučovicích nebylo přijato s bezvýhradným nadšením. Mnozí občané se totiž obávali velkých nákladů, které zatíží finančně obec a samozřejmě i jejich vlastní kapsu. Jiní však považovali školu za velmi prospěšnou pro město a někteří také počítali s tím, že jejich děti na ní budou moci studovat ve srovnání s Brnem o poznání levněji.⁸³⁵ Podle vzpomínek Rudolfa Šebka i mezi zastupiteli byli odpůrci bučovické reálky, ovšem „*starosta Racek svou energickou rukou držel pevně otěže, čímž se stalo, že v seděních obecního výboru nikdo si netroufal proti reálce promluvit*“.⁸³⁶

Na základě usnesení zemského sněmu a obecního výboru byla na podzim 1901 uzavřena smlouva o založení a vydržování vyšší zemské reálky. Před vedením města stál nyní náročný úkol vystavět vhodnou budovu. Radní Šebek se tehdy opět obrátil na poslance Pražáka: „*jedná se nám velmi o to, aby budova příští reálky byla důstojná, aby, nepředčí-li je, aspoň se vyrovnala do výstavnosti a imposantního zevnějšku reálkám v poslední době postaveným. Jelikož starosta náš je v tom ohledu spořivý a opatrný nad míru potřebnou [...], bylo by velmi působivé, kdybychom starostu našeho nějakým způsobem k většímu vzletu v příčině stavby pohnouti mohli. Při jeho ctižádosti – ovšem míněno ve smyslu ušlechtilém – bylo by nejučinnějším, kdyby se mu mohla dáti perspektiva na možné vyznamenání po skončené stavbě.*“⁸³⁷ Jak konkrétně proběhlo „pohnutí“ starosty k „většímu vzletu“, není zřejmé. Výuka na reálce byla sice zahájena v září 1902 v provizorních prostorách v domě občanské záložny, ale již od příštího roku se vyučovalo v nové honosné budově.

Neobarokní projekt vypracovala stavební kancelář architekta Václava Wittnera z Olomouce. Rudolf Šebek vzpomínal na první pohled do plánů takto: „*Byli jsme překvapeni velkolepostí a rozsáhlostí budovy [...]. Očekávali jsme, ne bez obavy, rozpočet na budovu rozměrů tak značných, jaké v Bučovicích mimo knížecí zámek dosud není.*“⁸³⁸ Realizaci provedlo za jeden rok Wittnerovo stavitelství, přičemž náklady přesáhly 300 tisíc korun. Stavební místo bylo nalezeno v klidné lokalitě na pozemku zakoupeném mecenášem Johannem II. Liechtensteinem. Výuka v nových prostorách

⁸³⁵ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 303.

⁸³⁶ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 69.

⁸³⁷ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 9, Dr. Šebek Rudolf, 5. 10. 1901.

⁸³⁸ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 79.

začala hned po prázdninách, tedy v polovině září (dvouměsíční letní prázdniny až do konce monarchie začínaly na středních školách v půli července). K slavnostnímu předání školy však došlo za přítomnosti čestných hostů až koncem měsíce září po pontifikální bohoslužbě a požehnání budovy brněnským biskupem Františkem Saleským Bauerem.

Přítomnost střední školy měla pochopitelně vliv na změnu společenského klimatu ospalého maloměsta. Místní komunitu rozhojnili univerzitně vzdělaní pedagogové, kteří se začali zapojovat do veřejného dění i do činnosti místní samosprávy. Ředitelem byl jmenován Bohuš Kopecký, jehož úkolem bylo vybudovat ústav, který by odpovídal dobovým požadavkům a vytvořil si dobré jméno.⁸³⁹ V počátcích bylo obtížné přitáhnout schopné učitele a profesory do venkovského maloměsta. Jan Úlehla na to vzpomínal: „*Bučovice za málo žádoucí považovali nejen profesori, ale i veřejnost. Jan Herben vzpomínaje na své začátky prohlásil, že by byl psal do novin, i kdyby se byl stal profesorem v Třeboni nebo v Bučovicích. V takovém zapadlově! A přece, jak jsme byli v Bučovicích šťastní!*“⁸⁴⁰ Postupem času byl vytvořen stabilní pedagogický sbor. Z personálních výkazů je zřejmé, že se jednalo o středoškolské učitele své doby, kteří kromě vyučování považovali za nedílnou součást povolání také vlastní výzkum a publikování jeho výsledků.

Do města začali přicházet a přijíždět také studenti. Ve školním roce 1908/1909, kdy reálka dosáhla kompletního počtu sedmi ročníků, ji navštěvovalo 196 veřejných žáků. Podle hlavního katalogu reálky pocházelo 44 % chlapců přímo z Bučovic a z vesnic, které jsou dnes místními částmi tohoto města. Další studenti přicházeli z blízkého i vzdálenějšího okolí, v několika případech se jejich domov nacházel až v hraničních oblastech Moravy nebo v Čechách. Zpravidla však na bučovickou střední školu směřovali mladíci ze zdejšího venkovského regionu, jak potvrzují mimo jiné profese jejich otců, respektive živitelů. Z uvedeného počtu studentů pocházela největší část (téměř třetina) z rodin rolníků, jen o něco méně bylo synů řemeslníků, 7 % pocházelo z rodin hostinských a téměř 12 % z rodin středostavovské inteligence. Na chlapecké reálce studovalo také několik dívek, ty však školu navštěvovaly výhradně jako privatistky, které se výuky neúčastnily, pouze docházely na zkoušky.

---

⁸³⁹ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 303–304. K osobě prvního ředitele reálky a dramatickém ukončení jeho kariéry po vzniku Československa srov. SETINSKÝ, J.: *Případ ředitele Bohuslava Kopeckého*. In: Vyškovský sborník. Slavkov u Brna 1999, s. 104–118.

⁸⁴⁰ ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 6.

Výuka na reálkách zprostředkovávala poznatky zejména z přírodních věd a matematiky, zato klasické jazyky učební plán vůbec neobsahoval. Reálná škola v Bučovicích byla zamýšlena především jako ústav připravující budoucí studenty nedávno vzniklé brněnské české techniky. Maturita z reálky totiž umožňovala nástup na techniku nikoliv na univerzitu. Vázanost na vysokou školu se však projevila jako dosti omezující, což bylo patrné ze snížení oblíbenosti bučovické reálky.⁸⁴¹ Počet studentů se přitom do velké míry odvíjel od zájmu o konkrétní školu, protože téměř všichni uchazeči o středoškolské studium byli přijímáni, vždyť i úřední pokyny uváděly, že „odmrštění by mělo nastat jen při žákově notorické nevědomosti“.⁸⁴² Představitelé samosprávy si samozřejmě přáli, aby bučovickou školu navštěvovalo co nejvíce studentů. Už proto, že nákladná výstavba budovy neúměrně zatížila obecní rozpočet a zabrzдила další budování městské infrastruktury. Určitým zdrojem příjmů, byť nedostatečným, bylo školné (jež bylo navíc chudým studentům s dobrým prospěchem promíjeno). Obecní výbor vedený Františkem Vlachem se proto rozhodl zvýšit přitažlivost místního ústavu přeměnou na nový typ školy, kterým byla reálná gymnázia vzniklá roku 1908. Žádost obecního výboru byla schválena a od školního roku 1912/1913 byla reálka výnosem zemského výboru a následně i ministerstva kultury a vyučování přeměněna na reálné gymnázium. Studium bylo nově osmileté, učební program kombinoval předměty reálky a klasického gymnázia a absolventi se mohli rozhodnout pro technické i univerzitní studium.⁸⁴³

Výstavba budovy střední školy v Bučovicích poukázala především na finanční limity města a ne vždy přítomnou ochotu měšťanů k velkým investicím. Popis okolností stavby podobně nákladné měšťanky ve Slavkově přibližuje jiné těžkosti. Šlo o střet komunálních politiků katolického a liberálního směřování. Na počátku 20. století měla chlapecká měšťanka ve Slavkově za sebou řadu let uspokojujícího fungování. Stesky nad zrušením hlavní školy byly dávno zapomenuty a měšťanka sloužila mnoha chlapcům, kteří po absolvování obecné školy nenastoupili na nějakou střední školu. Vzdělávání na měšťankách mělo být vedeno „se zřetelem k praktickým potřebám životním, zejména stavu zemědělského, živnostenského, obchodního“.⁸⁴⁴ Obavy z toho, že by mohla být

---

⁸⁴¹ RŮŽIČKA, J.: *Pohledy do dějiny školy*. In: Gymnázium Bučovice 1902–2012. Bučovice 2012, s. 9.

⁸⁴² Citováno podle ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina: *Študenti a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*. Praha 2007, s. 36.

⁸⁴³ RŮŽIČKA, J.: *Pohledy*, s. 9–10.

⁸⁴⁴ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XXIV. díl, Staroženská – Šyl*. Praha 1906, s. 641.

slavkovská měšťanka uzavřena pro nedostatek žáků, které byly přítomné před dvěma desetiletími, na přelomu století už nikoho netrápily. Naopak prostory školní budovy obecné a měšťanské školy pomalu přestávaly stačit a členové místní školní rady přišli s návrhem na zřízení dívčí měšťanky.⁸⁴⁵ K prvnímu jednání obecního výboru o této věci došlo počátkem roku 1902. Zastupitelé proti zřízení této školy v zásadě nic nenamítali, ovšem místní farář a zastupitel Václav Uhýrek vyslovil své přesvědčení, že provozování nové školy by značně zatížilo obecní finance a také poškodilo školu chudých školských sester.⁸⁴⁶

Kongregace Chudých školských sester naší milé Paní vznikla v 19. století jako novodobé řeholní společenství, které se snažilo pružně zareagovat na potřeby tehdejší společnosti a cestu evangelizace spojilo se vzděláváním dívek. Chudé školské sestry přišly do monarchie z Německa v době tamějšího kulturního boje, který se mimo jiné projevil zákazem téměř všech řeholních společenstev v zemi. Tyto sestry v roce 1883 koupily ve Slavkově dům od Antona Přikryla, stavitele a někdejšího člena obecního výboru, který velmi stál o to, aby ve městě působily.⁸⁴⁷ Následujícího roku otevřely soukromou národní školu spojenou s penzionátem a školou ručních prací. Vyučovacím jazykem zde byla čeština, což podle přispěvatele Moravské orlice odpovídalo požadavku místní samosprávy a brněnského diecézního biskupa.⁸⁴⁸ Splnit tuto podmínku ale zpočátku znamenalo pro řeholnice, které se narodily v Prusku nebo v rakouském Slezsku, využívat tlumočnicki.⁸⁴⁹ Ovšem škola se utěšeně rozvíjela a na konci století ji navštěvovala asi stovka žákyň z různých společenských vrstev.⁸⁵⁰

Obecní výbor zvolený v roce 1902 s majoritou pokrokářů dospěl snadno k usnesení, že proti zřízení dívčí měšťanky nic nenamítá. Ovšem okresní školní rada navrhla dohodnout se s řeholnicemi, aby mohla všechna slavkovská děvčata prvních pět let vzdělávání strávit v kongregační škole. Tím pádem by ve stávající školní budově vznikl prostor pro žákyň měšťanky. Z protokolu o schůzi obecního výboru neplyne, jak konkrétně probíhalo společné jednání obecního představenstva, místní školní rady a zástupce chudých školských sester. Ovšem při zasedání zastupitelů prohlásil jeden

⁸⁴⁵ HANÁK, J.: *60 let*, s. 37–40.

⁸⁴⁶ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 20. 2. 1902.

⁸⁴⁷ JAKŠIČOVÁ, Dana: *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích 1851–1938 (1950)*. České Budějovice 2010. Disertační práce (Ph.D.). FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, s. 46–53, 245.

⁸⁴⁸ Moravská orlice, 9. 11. 1884.

⁸⁴⁹ JAKŠIČOVÁ, D.: *Dcery*, s. 246.

⁸⁵⁰ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 924, kart. 120, Soukromá klášterní škola 1898–1940, dopis z 23. 7. 1898.

z členů obecního výboru, aby dívky nebyly posílány „do kláštera“. S tímto návrhem nesouhlasil farář Uhýrek, „načež povstala ostrá debata, následkem které se většina pánů výboru vzdálila“, a schůze musela být skončena.⁸⁵¹

Nabídka kongregace na vyučování všech slavkovských dívek v soukromé škole byla obecním výborem odmítnuta. Názor zastávající kongregační školy faráře Uhýrka, že vzdělávání dívek právě v ní by bylo pro obec finančně výhodné, neboť by nemusela stavět novou školní budovu, zůstal osamocen. Zastupitelé v očekávání, že se brzy dočkají povolení zřídit dívčí měšťanku, debatovali na jaře 1904 o tom, jaká budova bude pro školu nejvhodnější. Před tím obdrželi obsáhlý spis vyhotovený učitelským sborem místní obecné a měšťanské školy. V něm bylo vyjádřeno mínění o stávající škole: „Celkový posudek náš vyznívá naprosto nepříznivě. Před 30–40 lety ovšem byla budova tato na svém místě a snad i chloubou Slavkova, leč dnes representuje se jí Slavkov za nejchudobnějšími vesničkami, které mají sice budovy malé, ale vyhovující požadavkům.“⁸⁵² Dále bylo dokládáno, že stav slavkovské školní budovy neodpovídá zákonným požadavkům. Veškerá uvedená čísla a výpočty měly přesvědčit, že budova není dostatečně prostorná, vzdušná a světlá. Učitelé proto dali pobídku k postavení nové budovy, a to právě v čase, kdy se uvažuje o zřízení dívčí měšťanky. Učitelé zároveň vyjádřili názor, že obavy z vysokých finančních nákladů na školy jsou příčinou toho, že rakouské školství celkově zaostává svou úrovní za okolními zeměmi. A přílišnou šetrnost považovali v domácím prostředí za příznačnou pro Čechy, zatímco Němci „vynasnažují se, pokud jen možno, zdokonaliti své školství, nešetříce nákladu“. Přesvědčení učitelů vystihovala věta: „Školy, toť kapitál, který nese nejvyšší úroky.“⁸⁵³ Možná, že také uvedený úsudek slavkovského učitelstva přiměl zastupitele k usnesení postavit budovu, která bude sloužit jak pro novou dívčí měšťanku, tak i pro žáky stávajících škol.⁸⁵⁴

Očekávané rozhodnutí ohledně dívčí měšťanky dorazilo od zemského výboru až v roce 1905, ale bylo záporné. V této situaci centrální ředitel velkostatku, obecní zastupitel a předseda místní školní rady František Novák navrhl zřídit dívčí měšťanku jako soukromou s tím, že bude učiněno v co nejkratší době vše potřebné pro její

⁸⁵¹ Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 15. 10. 1902, 25. 6. 1903, 29. 8. 1903.

⁸⁵² Tamtéž, inv. č. 831, kart. 93, Budova měšťanských a obecních škol – stavba, návrhy, plány, ofertní podmínky, ústřední topení, spis sboru obecné a měšťanské školy.

⁸⁵³ Tamtéž.

⁸⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 28. 11. 1903, 21. 4. 1904.

přeměněnu na školu veřejnou. Po „*delším uvažování, rokování a řečnění*“ zastánců rozdílných postojů (Václava Uhýrka a Ferdinanda Schlesingera) byl schválen Novákův návrh.⁸⁵⁵

Proti tomuto usnesení podalo několik zastupitelů z katolického politického tábora společně se třemi desítkami slavkovských daňových poplatníků žádost zemskému výboru, aby usnesení obecního výboru zrušil. Uváděli v ní mimo jiné, že usnesení bylo odhlasováno velmi těsně a že nová škola způsobí zvýšení daňových přírůžek. Zřízení soukromé měšťanky nepovažovali za žádoucí, neboť o ni údajně usilují lidé, „*kterým není klášterní škola po vůli*“. Navíc pochybovali o tom, že by vzdělávání slavkovských dívek nestačila pokrýt jedna měšťanka. Chudé školské sestry totiž po nezdaru jednání s městem požádaly zemskou školní radu o zřízení vlastní měšťanské školy, která měla být otevřena ve školním roce 1905/1906.⁸⁵⁶ Navzdory žádosti radniční opozice bylo koncem roku 1905 ve schůzi obecního výboru prohlášeno: „*Vzhledem ku potřebě dosažení vyššího vzdělání našich děv, zařídilo městské zastupitelstvo ve Slavkově dívčí měšťanskou školu.*“⁸⁵⁷

Proto bylo nutné postavit novou školní budovu. Její projekt v několika variantách vypracoval olomoucký architekt Václav Wittner. Zastupitelé si jeden z návrhů vybrali koncem roku 1905. Počátkem nového roku město vypsal výběrové řízení na stavbu, to však bylo zakrátko odvoláno. Důvodem bylo vyjádření přizvaného stavitele Antonína Tebicha z Brna, který v sezení obecního výboru vyjádřil své výhrady k Wittnerovým propočtům nákladů a ke krátkosti lhůty pro dokončení stavby. Zastupitelé se proto rozhodli, aby rozpočty prozkoumal další stavební odborník, kterým byl vybrán na Tebichův návrh jeho brněnský kolega Vladimír Fischer.⁸⁵⁸ O tom, že mezi zastupiteli byla přítomná pochybnost o korektním postupu Václava Wittnera svědčí to, že byla oslovena zastupitelstva Vyškova a Bučovic s dotazem, jak byla spokojena s olomouckým architektem při stavbě gymnázia a reálky. Odpovědi byly v obou případech pro Václava Wittnera velmi příznivé. Pro slavkovské zastupitele však asi bylo rozhodující, jakým způsobem stavitel Fischer původní plány přepracoval. Zejména tím, že byly „*facády změněny úplně vynecháním všech zbytečných vyzdívek a okras*“ a střechu upravena, „*aby se vyhnulo drahé krytině a docílilo ladného rozmanitého*

⁸⁵⁵ SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 22. 7. 1905.

⁸⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 831, kart. 93, Budova měšťanských a obecních škol – stavba, návrhy, plány, ofertní podmínky, ústřední topení, žádost z 2. 8. 1905.

⁸⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 2. 12. 1905.

⁸⁵⁸ Tamtéž, 2. 12. 1905, 1. 2. 1906, 26. 3. 1906; Lidové noviny, 27. 3. 1906.

obrysu“, byl Wittnerům rozpočet kalkulovaný na více než 280 tisíc snížen na přibližně čtvrt milionu korun.⁸⁵⁹

Ovšem ani snížení rozpočtové částky neuklidnilo představitele katolického politického tábora na radnici, kteří se vyslovili proti stavbě jako příliš nákladné a totéž učinil ředitel cukrovaru jako zástupce „*nejvyššího daňového poplatníka*“. Většina obecního výboru ale odhlasovala, aby byly schváleny plány a rozpočet od Vladimíra Fischera a aby si obec vypůjčila čtvrt milionu korun. K zemskému výboru vzápětí dorazily dvě žádosti o zrušení takového usnesení. Jednu podali zastupitelé katolického politického bloku spolu s více než stovkou daňových poplatníků, druhá byla podepsána zástupcem cukrovaru. V obou bylo uvedeno, že obecní reprezentace nevzala dostatečně v úvahu, jakým způsobem bude uhrazen finanční náklad stavby a zda bude obec schopna nést tak těžké finanční břemeno. Dále bylo vytýkáno, že dojde opět k navýšení daňových přírůžek, což může negativně poznamenat cukrovar, který „*platí velmi značnou daň a velmi značné obecní přírůžky, avšak pouze dnešního dne, a že snad zítra již tuto daň a tyto přírůžky platiti nebude*“ moci.⁸⁶⁰ Moravský zemský výbor však obě stížnosti zamítl. Vyjádřením opačného tábora byla petice sepsaná zastupiteli pokrokařského bloku, ke které byly připojeny podpisy více než stovky daňových poplatníků.⁸⁶¹

Stavebním místem pro školu byl pozemek, který obec dříve koupila od velkostatku a který se nacházel v těsném sousedství kostela. Realizace stavby byla zadána v květnu 1906 staviteli Antonínu Müllerovi z Brna. Některé řemeslnické práce měli vykonat místní živnostníci. V létě však stavba údajně kvůli žňovým pracím nepostupovala dostatečně rychlým tempem. Ke spokojenosti zastupitelů však jistě přispělo to, že v té době obdrželi rozhodnutí o tom, že se slavkovská měšťanka stala veřejnou školou.⁸⁶² Negativem naopak byla stávka zedníků pracujících na škole, kteří žádali vyšší plat i změnu pracovní doby. Přestože došlo k navýšení mezd, dvě desítky pracovníků odešly a na jejich místo museli být přijati jiní.⁸⁶³ Stavba pak úspěšně pokračovala a místní školní rada počátkem roku 1907 vzletně konstatovala, byť

---

⁸⁵⁹ SOkA Vyškov, inv. č. 831, kart. 93, Budova měšťanských a obecních škol – stavba, návrhy, plány, ofertní podmínky, korespondence z 26. 4. a 28. 4. 1906; dobré zdání z 29. 4. 1906. Z hlediska půdorysného uspořádání asi ke změnám nedošlo, neboť Václav Wittner později napsal: „*jsou to pouze kopie mých náčrtů*“. Tamtéž, dopis ze 14. 12. 1906.

⁸⁶⁰ Tamtéž, žádosti z 9. 5. 1906.

⁸⁶¹ Tamtéž, rozhodnutí zemského výboru z 21. 5. 1906, petice z 9. 5. 1906.

⁸⁶² Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 31. 5. 1906, 25. 8. 1906.

⁸⁶³ Moravská orlice, 2. 9. 1906.

poněkud předčasně, že „výbor města Slavkova postavil sobě stavbou nové budovy školní nehynoucí pomník“.⁸⁶⁴ Zároveň však žádala, aby byla budova doplněna o ústřední topení. To bylo další příčinou sporů mezi katolickým a pokrokářským táborem v obecním výboru.

Většina členů obecního výboru mínila, že odmítavé stanovisko k ústřednímu topení ze strany zastupitelů katolického bloku je zapříčiněno jejich apriornímu odporem k moderní škole. Přestože toto hodnocení bylo přehnané, „konservativní“ zastupitelé s ústředním topením opravdu nesouhlasili a jeho instalování nebylo schváleno.⁸⁶⁵ Navzdory zmíněným zápasům v obecním výboru byla počátkem školního roku 1908 nová škola slavnostně požehnána Antonínem Cyrilem Stojanem. Tento kněz a katolicko-národní poslanec byl gymnaziálním spolužákem ředitele školy Petra Tichavského.⁸⁶⁶ Veškeré školy ve Slavkově pak byly pod správou tohoto ředitele až do roku 1913, kdy došlo k jejich rozdělení na chlapecké a dívčí.⁸⁶⁷

Popis slavkovských událostí ukazuje, jak explozivním tématem mohla škola na počátku 20. století být. Představitelé pokrokářského bloku považovali zřízení dívčí měšťanky z obecních peněz za jediné řešení pro zajištění vzdělávání dívek ze Slavkova a okolí. Pro zastupitele katolického politického proudu to však nebylo kvůli přítomnosti kongregační školy nijak nezbytné. Jenže slavkovská škola chudých školských sester v té době nebyla v pozici, kterou měly mnohé církevní školy v minulosti, když byly nositelkami vzdělání v prostou, kde jiné školy nepůsobily. Přestože hlavní výtky pokrokářů ke kongregační škole pramenily z ideové rozdílnosti, pomáhali si nezřídka nacionální argumentací. Slavkovské řeholnice pro ně byly „prušácké jeptišky“ a jejich školu považovali za místo, kde se dívkám „pod rouškou víry odejme cit pro spolublížního, ubije smysl pro zájmy vlastního národa a vštípí láska i nadšení pro »vyšší kulturu« sousední říše“.⁸⁶⁸ Byť byly takové úvahy absurdní s přihlédnutím k důvodům, které přivedly chudé školské sestry z Německa do Slezska a na Moravu, články na čtenáře nepochybně působily. A v poválečné době dokonce národně socialistická majorita zastupitelů odhlasovala úplné zrušení kongregační školy ve Slavkově.⁸⁶⁹ Zřízení nebo zánik této vzdělávací instituce sice nepodléhaly rozhodnutí

⁸⁶⁴ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 831, kart. 93, Budova měšťanských a obecních škol – stavba, návrhy, plány, ofertní podmínky, dopis z 15. 2. 1907.

⁸⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 8. 2. 1907, 28. 2. 1907.

⁸⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 80.

⁸⁶⁷ HANÁK, J.: *60 let*, s. 39.

⁸⁶⁸ Lidové noviny, 19. 5. 1906.

⁸⁶⁹ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 128.

obecní samosprávy, proto takové usnesení zůstalo bez účinku, jedná se však o příkladnou ukázkou proticírkevních a nejspíš i protináboženských postojů, které se naplno projeví po vzniku republiky.

7.2 Neúspěšné snahy o posílení významu maloměst

Získat pro město nějakou instituci, která by byla financována ze zemských či státních zdrojů, bylo nepochybným zájmem obecních reprezentací. Slavkovští zastupitelé usilovali (byť neúspěšně), aby byl ve městě umístěn zemský ústav pro duševně nemocné a později pro hluchoněmé.⁸⁷⁰ V Bučovicích byli představitelé města úspěšnější v případě vyšší zemské reálky. Jiný příklad poskytuje dolnorakouský Eggenburg, kde vznikl zemský nápravný ústav pro mládež. Komplex budov tohoto zařízení tvořil městskou čtvrť, kde před válkou žila více než tisícovka dětí a kde pracovalo přes sto zaměstnanců.⁸⁷¹

Ve Slavkově i v Bučovicích byly provedeny také pokusy získat pro maloměsto nejen instituci, která příznivě ovlivní ekonomiku, ale přímo posílí význam sídla. Cesta k tomu byla spatřována ve zřízení okresního hejtmanství. Dalším motivem byla skutečnost, že vyškovský politický okres byl v Bučovicích a ve Slavkově považován za územně správní jednotku, která nerespektuje přirozené regiony. V roce 1865, kdy se jednalo na zemském sněmu o vládní předloze ohledně opětovného zřízení okresních politických úřadů, byla ze Slavkova zaslána sněmu petice požadující, aby byly soudní okresy Slavkov a Bučovice spojeny v jeden politický okres se sídlem ve Slavkově.⁸⁷² Představitelé Bučovic byli dotázáni, zda tuto petici podpoří. To však zastupitelé odmítli s tím, že má být sepsána vlastní žádost, aby se Bučovice staly sídlem okresního politického úřadu, který bude spravovat oblast bučovického, slavkovského a ždánického soudního okresu.⁸⁷³ Ani jedna iniciativa se však nezdařila a obě města spadala od roku 1868 pod vyškovské hejtmanství. Další a dlouhodobější úsilí o vznik vlastní politické správy bylo vyvíjeno na počátku 20. století.

V Bučovicích chtěl hejtmanství prosadit především činorodý člen obecního výboru, lékař Rudolf Šebek. Muž dříve „posedlý myšlenkou reálky“⁸⁷⁴ si vzal za své

⁸⁷⁰ Moravská orlice, 31. 3. 1876; SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 8. 3. 1890, 27. 9. 1890.

⁸⁷¹ ULSPERGER, Elisabeth: *Horn, Eggenburg, Retz – Kleinstädte an der Peripherie*. In: STEKL, H. (Hg.): *Kleinstadtbürgertum*, s. 29.

⁸⁷² SOkA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 664, kart. 56, Snahy o zřízení okresní politické správy ve městě.

⁸⁷³ Tamtéž, f. AMBu, inv. č. 24, Zasedání obecního zastupitelstva 1850–1869, 3. 12. 1865.

⁸⁷⁴ ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 3.

získat pro Bučovice okresní úřad. Svému příteli, poslanci Otakaru Pražákovi o tom v roce 1901 napsal: „*Na konec připojuji, že v městě našem se vyskytují hlasy, aby zde bylo zřízeno okresní hejtmanství.*“⁸⁷⁵ Znovu se o této možnosti mluvilo v Bučovicích roku 1903, kdy radní Šebek sdělil zastupitelům, že budou na Moravě zřízena nová hejtmanství rozdělením několika stávajících okresů. Upozornil na výhody, které by plynuly získáním takové instituce do Bučovic, a podotkl, že lze opět počítat s podporou poslance Pražáka. Obecní výbor se usnesl, aby byla co nejdříve podána kompetentním úřadům žádost s podotknutím, že město je ochotno poskytnout pro hejtmanství budovu, ve které v té době provizorně sídlila reálka.⁸⁷⁶ Za dané situace si Rudolf Šebek správně uvědomoval, že nedaleko stojí město, které bude taktéž usilovat o hejtmanství. Byl jím Slavkov.

Bučovické a slavkovské samosprávy, které dříve vyvinuly společně úsilí, když šlo o zavedení železnice do obou měst, se nyní staly otevřenými rivaly. Ovšem mezi obyvateli obou měst byla určitá předpojatost patrná i dříve. Josef Fuhrich vzpomínal na sedmdesátá léta 19. století takto: „*Slavkovští občané neměli také své sousedy z Bučovic v přílišné lásce [...]. Téměř po všech domech v Bučovské ulici ve Slavkově vyráběli po domácku škrob a sušili jej na ulici na vysokých stojanech. Vysychající škrob vydává velmi nepříjemný zápach. A proto, když lidé z Bučovic projížděli nebo procházeli Bučovskou ulicí ve Slavkově, ucpávali si nosy, kašlali, kýchali a zle hubovali na zápach i na Slavkováky, kterým neřekli jinak, nežli posměšně »škrobaři«! [...] Byla vedena mezi oběma městy tichá sice a nekrvavá, ale urputná vojna. [...] Tehdy však byli Slavkováci v této válce stále navrchu proti Bučovákům, a volávali na ně škodolibě: »Z Bučovic, po tem nic!«*“⁸⁷⁷

Členové slavkovského obecního představenstva jednali ve věci získání hejtmanství v roce 1903 na místodržitelství, o čemž se v Bučovicích dozvěděli od Otakara Pražáka.⁸⁷⁸ Starosta Emerich Valníček hledal pomoc u katolicko-národního poslance Antonína Cyrila Stojana. Ale na návrh zastupitele a centrálního ředitele velkostatků Františka Nováka se pokrokářská většina usnesla obrátit po podání žádosti na lidovecké poslance a osobně o věci jednat jak na místodržitelství, tak i ve Vídni. V následující schůzi zastupitelé rozhodli, že pro potřeby nového hejtmanství poskytnou

⁸⁷⁵ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 9, Dr. Šebek Rudolf 1898–1913, 1. 7. 1901.

⁸⁷⁶ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 29 Protokoly zasedání obecního výboru 1903–1908, 17. 3. 1903.

⁸⁷⁷ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 40.

⁸⁷⁸ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, f. 164.

potřebné prostory. Oslovili také představitele obcí v rámci okresu s požadavkem, aby podpořili slavkovskou žádost.⁸⁷⁹ Pak záležitost na několik let utichla.

Novým impulsem pro slavkovskou i bučovickou samosprávu byly kroky představitelů Rousínova, aby městečko vymanili z působnosti okresního soudu ve Slavkově a učinili z něj sídlo prvoinstančního soudu. Když se o tom dozvěděli slavkovští zastupitelé, ihned odhlasovali, aby byl proti takovým snahám podán protest. Zároveň obecnímu představenstvu uložili činit veškeré kroky nutné pro zřízení hejtmanství.⁸⁸⁰

O aktivitách Slavkovanů informoval Rudolfa Šebka starosta Rousínova a místní lékař Bohumil Vepřovský. Rousínovský starosta navrhl společný postup proti Slavkovu. Radní Šebek na to reagoval: „*Jak viděti, Slavkov nelení a tu nelze nám ruce složit v klín, chceme-li docílit, abychom zvítězili nad Slavkovem, a městu našemu zajistili primát. Jinak jest nebezpečí, že titul »škrobařů« přejde na nás.*“⁸⁸¹ Tak jako byl pro Bučovice hlavním zastáncem zřízení hejtmanství Rudolf Šebek, pro Slavkov jím byl František Novák. Ten byl v roce 1907 pověřen jednat o této věci společně se starostou Emerichem Valníčkem na místodržitelství.⁸⁸²

Přibližně ve stejném čase mluvil Rudolf Šebek mezi zastupiteli o svém mínění, že záležitost Bučovic je na dobré cestě. Pak věc téměř na rok umkla. Až počátkem roku 1908 byl starosta interpelován jedním ze zastupitelů ohledně průběhu jednání. Josef Racek přislíbil, že se bude informovat, jak záležitost postoupila.⁸⁸³ Tehdy radní Šebek napsal poslanci Pražákovi o tom, že v Bučovicích nenachází agilnější spolupracovníky: „*naši páni vedoucí si myslí bezpečně, že jim pečený holub přilítne sám do úst.*“⁸⁸⁴ Pro zastupitele si proto připravil podrobný plán dalšího postupu, který obsahoval rozdělení úkolů i návrh usnesení, že je obec ochotna nést veškeré hmotné oběti. Jenže Rudolf Šebek byl v průběhu schůze odvolán k pacientovi a jeho návrh nebyl vůbec projednáván. V nastalé situaci radní Šebek usoudil, že zastupitelé stávajícího obecního výboru nemají o věc opravdový zájem, a rozhodl se dál nic nepodnikat.⁸⁸⁵

⁸⁷⁹ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 22. 4. 1903, 25. 6. 1903.

⁸⁸⁰ Tamtéž, 8. 2. 1907.

⁸⁸¹ Tamtéž, AMBu, inv. č. 401, kart. 17, Volby do zemského sněmu 1878–1913, dopis z 21. 2. 1907.

⁸⁸² Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 28. 2. 1907.

⁸⁸³ Tamtéž, f. AMBu, inv. č. 29, Protokoly zasedání obecního výboru 1903–1908, 4. 3. 1907; tamtéž, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, f. 165; tamtéž, inv. č. 29, Protokoly zasedání obecního výboru 1903–1908, 20. 2. 1908.

⁸⁸⁴ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 9, Šebek Rudolf 1898–1913, 27. 2. 1908.

⁸⁸⁵ SOkA Vyškov, AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, f. 165–167; tamtéž, inv. č. 29, Protokoly zasedání obecního výboru 1903–1908, 22. 3. 1908; tamtéž, inv. č. 535, kart. 32, Telefon,

Ve Slavkově v roce 1907 podali zastupitelé opět žádost k místodržitelství o získání hejtmanství pro své město. Zároveň jednali s poslancem Antonínem Cyrilem Stojanem o podpoře této záležitosti a dotazovali se na možnost osobních jednání ve Vídni. Na počátku roku 1908 ve své žádosti k místodržitelství uvedli Slavkované ještě další důvody, které měly přimět kompetentní úřady k názoru, že „nejlepším sídlem nového hejtmanství může býti Slavkov.“ Především bylo dokládáno, že ve městě jsou nebo brzy budou k dispozici vhodné prostory jak pro samotný úřad, tak pro ubytování jeho personálu. Dále bylo zmíněno přesvědčení, že Slavkov je místem průmyslovějším a pro venkovany snadněji dostupným než Bučovice. Vyjádřeno bylo i mínění, že obyvatelé Slavkovska jsou „pokročilejší“ než lidé na Bučovicku.⁸⁸⁶ Kvůli jednání ohledně hejtmanství byl do Slavkova dokonce pozván moravský místodržitel. Představitelům města se také podařilo přimět samosprávy křesťanské a židovské obce v Rousínově k prohlášení, že proti hejtmanství ve Slavkově nic nenamítají za předpokladu, že jejich městečko zůstane podřízeno vyškovskému hejtmanství a že docílí zřízení okresního soudu v Rousínově.⁸⁸⁷

Přestože působení slavkovských představitelů bylo v porovnání s těmi bučovickými aktivnější a dlouhodobější, ani ve Slavkově okresní hejtmanství nebylo zřízeno. Před bučovickou samosprávou navíc vyvstaly problémy způsobené několika obcemi ze severní části soudního okresu, které žádaly o přičlenění k vyškovskému soudnímu okresu. Proti této iniciativě se bučovické představenstvo a silniční výbor ohradily v roce 1910 memorandem zasláným vládě. To mimo jiné zmiňovalo, že jimi zamýšlený politický okres by měly tvořit soudní okresy Bučovice, Slavkov a Ždánice.⁸⁸⁸ Z bučovického stanoviska tedy plyne nejen to, že odtržení několika vesnic bylo považováno za reálnou hrozbu (nakonec k němu nedošlo), ale také jak lidé z Bučovic vymezovali svůj region. Stejně jako Slavkované počítali s tím, že nový politický okres by měla tvořit jižní část stávajícího vyškovského okresu. Na rozdíl od nich však chtěli (stejně jako v šedesátých letech 19. století) připojit ještě Ždánicko, které podléhalo

---

telegraf 1880–1941, dopis z 23. 5. 1908 s Šebkovou reakcí z 24. 5. 1908.

⁸⁸⁶ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 20. 2. 1907, 20. 9. 1907; tamtéž, inv. č. 664, kart. 56, Snahy o zřízení okresní politické správy ve městě, žádost z 10. 1. 1908.

⁸⁸⁷ Tamtéž, inv. č. 171, Protokoly schůzí obecního výboru města 1901–1909, 4. 9. 1908; tamtéž, inv. č. 664, kart. 56, Snahy o zřízení okresní politické správy ve městě, prohlášení z 3. 9. 1909. V Rousínově sice nebyl zřízen okresní soud, ale již od roku 1905 zde fungovala pobočka slavkovského prvoinstančního soudu. Tamtéž, f. AMR, bez inv. č., Obecní kronika 1876–1907, s. 35–36.

⁸⁸⁸ SETINSKÝ, J.: *Snahy města Bučovic o zřízení politického okresu v letech 1903–1939*. In: 100 let, s. 82.

kyjovskému hejtmanství.⁸⁸⁹ Bylo to patrně přetrvávající chápání regionu určeného tím, že dřívější panství Bučovice a Ždánice měla společného majitele.

Také po vzniku Československa se v obou městech vynořily pokusy o získání okresní politické správy. Jedním z argumentů byla absence železničního spojení s Vyškovem, neboť „*jest cestování do Vyškova od nás z Bučovic pravým utrpením a litovati dlužno toho, kdo má tam u hejtmanství úředně co dělati.*“⁸⁹⁰ K probuzení dalšího snažení v Bučovicích patrně vedla novinová zpráva, která zmiňovala, že ve Slavkově může vzniknout nový okresní úřad.⁸⁹¹ Na počátku dvacátých let byla sepsána žádost adresovaná ministerstvu vnitra a československé vládě. Argumentace zde uvedená asi nebyla příliš odlišná od té, kterou používali představitelé Bučovic již před válkou. Tedy až na klišé, že před převratem rakouská vláda neměla smysl pro potřeby českých měst. Bučovice byly v očích autorů pamětního spisu centrem regionu se střední školou, rozvinutým průmyslem a agilním spolkovým životem. Dále bučovičtí představitelé prohlašovali, že město má dostatek kvalitní vody z knížecího vodovodu a je obklopeno zelení. Což z něj mělo dělat zdravé místo, které bylo již před válkou lákavé pro děti z Vídně, které sem přijížděly na prázdniny.⁸⁹² Pokud však neměly rakouské vlády dostatek vůle k takové změně územní správy, která by se dotkla Bučovic či Slavkova, vlády první a druhé republiky se v tom od nich nijak nelišily.⁸⁹³

7.3 Radnice jako viditelná reprezentace samosprávy

Z hlediska vnější reprezentace místních samospráv byly v každém městě dobře viditelným znakem radnice. Zcela přirozeně stály na náměstí, tedy v osobitém městském prostoru. Uzavřenost tohoto prostředí měla dvě roviny. Nebyla dána pouze

---

⁸⁸⁹ O vazbě na Ždánice svědčí také snahy bučovické samosprávy z roku 1912 o vytvoření železniční přípojky vedoucí do tohoto městečka. SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, f. 101.

⁸⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 376, kart. 11, Žádost o zřízení okresního hejtmanství v Bučovicích 1917–1921, pamětní spis z 28. 11. 1919.

⁸⁹¹ Tamtéž, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, f. 163.

⁸⁹² Tamtéž, inv. č. 376, kart. 11, Žádost o zřízení okresního hejtmanství v Bučovicích 1917–1921, pamětní spis z 20. 6. 1921.

⁸⁹³ Žádostí bylo v meziválečném období podáno několik, některé byly vydány tiskem. Srov. tamtéž, inv. č. 376, kart. 11, Žádost o zřízení okresního hejtmanství v Bučovicích 1917–1921; tamtéž, inv. č. 377, kart. 11, Žádost o připojení Bučovic k Hanácké župě 1919; tamtéž, inv. č. 378, kart. 11, Žádost o zřízení expozitury okresní politické správy vyškovské v Bučovicích 1928; tamtéž, inv. č. 379, kart. 11, Žádost o zřízení okresního úřadu a berní správy v Bučovicích 1938–1940; tamtéž, f. AMSI., inv. č. 664, kart. 56, Snahy o zřízení okresní politické správy ve městě, žádost ze 17. 3. 1937; *Memorandum města Slavkova u Brna a obcí soudního okresu slavkovského o zřízení okresního úřadu a berní správy ve Slavkově u Brna*. Slavkov u Brna 1939 (uloženo tamtéž). Sídly politické správy byly Bučovice a Slavkov v letech 1949–1960.

těsnou zástavbou, ale také určitou společenskou sevřeností zde žijících obyvatel. Na druhé straně bylo náměstí místem otevřeným široké veřejnosti jak v rámci běžného hospodářského života, tak při nejrůznějších oslavách.⁸⁹⁴

Radnice stejně jako konkrétní osobnosti starostů a popřípadě i dalších členů obecních výborů symbolizovaly svět městské samosprávnosti. Toho si byli vědomi také zastupitelé ve Slavkově a v Bučovicích, jak je zřejmé z obširných jednání o přestavbě či nové výstavbě radnic. Šlo jim tehdy jak o vytvoření reprezentativního vzhledu radničního domu, tak také získání nových prostor, které si postupem času samospráva žádala.

Slavkovská renesanční radnice byla postavena na konci 16. století a ještě po třech staletích sloužila svému původnímu účelu (a je tomu tak i dnes). Patrně však již na počátku sledovaného období nebyl její stav dobrý, jak se dá vyvodit z pozvání zastupitelů k jednání o stavbě radnice v roce 1853.⁸⁹⁵ Více pramenů, které se týkaly záležitostí přestavby či nové stavby, je ale dochováno až z počátku osmdesátých let 19. století. Tehdy zastupitelé konstatovali, že stávající radnice je sešlé a zdraví nevyhovující stavení. Po prohlédnutí připravených plánů přestavby většina členů výboru hlasovala pro částečnou opravu radnice. Důvodem byla především snaha vynaložit na opravu prostředky jen v takové výši, aby nemusely být zavedeny daňové přírážky, proti kterým se vyslovil také zástupce nejvyššího daňového poplatníka v podobě velkostatku. Na dalším zasedání se zastupitelé vyjadřovali k druhému plánu přestavby od brněnského stavitele Františka Příkryla s rozpočtem vypočítaným na osm tisíc zlatých. V obecním výboru však většinově zavládla nespokojenost s projektem, který kombinoval novou zdobnou fasádu v historizujícím stylu s původní střechou. Zastupitelé žádali, ať se na fasádě „zachová ráz z dob těch dávných“. A podali ještě několik návrhů na úpravu projektu, které měl stavitel Příkryl zpracovat.⁸⁹⁶

Projektant se však vyjádřil, že nemůže přání zastupitelů vyhovět, od svých plánů neustoupí a raději s prací pro město skončí. Byl totiž přesvědčen, že provést přestavbu podle návrhu obecního výboru by pro znamenalo „*potupu občanskou na sebe uvaliti*“. O „*starožitném stylu radnice*“, jak byl údajně označen rektorem brněnské techniky Augustem Prokopem, puristickým restaurátorem a architektem (mj. autorem projektu

⁸⁹⁴ ULSPERGER, E.: *Modell und Wirklichkeit – Zur kulturellen und politischen Praxis in Kleinstädten*. In: STEKL, H. (Hg.): *Kleinstadtbürgertum*, s. 44.

⁸⁹⁵ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 814, kart. 91, Městská radnice – jednání o stavbě nové budovy, opravy, plány, nový komín, bourání přístavby, návrh nového obecního domu, předvolání z 12. 4. 1853.

⁸⁹⁶ Tamtéž, program opravy z 19. 5. 1883.

Redlichovy vily ve Slavkově), napsal: „*tvrdím, že obraz nynější radnice vůbec žádný sloh není*“.⁸⁹⁷ Po přečtení Příkrylova vyjádření ke slavkovským požadavkům bylo v zasedání obecního výboru usneseno odložit opravu radnice na příští rok.

Ale do půl roku se o ní jednalo znovu. Těžko posoudit, zda to bylo v přímé souvislosti s tím, že se tehdy po několikaměsíční dovolené vrátil do úřadu starosta Čeněk Materna. Zastupitelé se tehdy usnesli, „*aby staré, již úplně zboru podobající se stavení rozbořeno, a vystavením nové budovy nahrazeno bylo*“. Návrhy na využití nové radnice byly tři. První, a nakonec těsnou většinou přijatý, počítal s tím, že v ní již nebude umístěn hostinec a místo něj se budou v přízemí nacházet obchody. Druhý návrh byl pro zachování lokálu a třetí zamýšlel využít celou budovu výhradně pro potřeby samosprávy. Realizace usnesení byla uložena obecnímu představenstvu a nově vytvořenému stavebnímu odboru.⁸⁹⁸

Věc však nebyla vůbec jednoduchá, protože plánované využití radničních prostor bylo některými občany považováno za sporné. Jeden přispěvatel Moravské orlice při zmínce o slavkovských oslavách otevření Národního divadla v Praze dodal, že městu chybí potřebný sál k podobným slavnostem, a pokračoval: „*V tomto ohledu těšili jsme se všichni naději, že řečenému nedostatku odpomoženo bude, až zastupitelstvo našeho města uzavře stavbu nové radnice. Skutečně také obecní výbor ve své schůzi dne 19. t. m. tuto stavbu uzavřel, ale slyšíme s politováním, že hostinec a velepotřebný sál nemá v nové budově býti umístěn.*“⁸⁹⁹ Jiný pisatel v tomtéž listu reagoval: „*Obecní výbor usnesl se po dlouholetém váhání a uvažování stavěti především radnici, to jest dům, jenž má býti k okrase města a jaký potřebuje obec – jakožto autonomní morální osoba. [...] Ostatně byl návrh, o kterém pan dopisovatel se zmiňuje, již jednou proskoumán a také plán předložen, avšak celé občanstvo se nad tím pozastavilo, že by tak byla jen hospoda v celém stavení a obecní záležitosti, že by se musely nepatrným koutem odbýti.*“⁹⁰⁰

Všichni Slavkované se nad stavbou radnice s hostincem ovšem pozastavovat nemohli, protože asi sedm desítek jich vyjádřilo jiný postoj v prohlášení podaném obecnímu výboru. Autoři petice požadovali, aby byl finanční náklad stavby pokud možno co nejmenší a zároveň uváděli: „*Podepsaní nikterak nepřejí sobě rozmnožování*

⁸⁹⁷ Tamtéž, dopis z 3. 6. 1883.

⁸⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1890, 14. 6. 1883, 10. 11. 1883.

⁸⁹⁹ Moravská orlice, 8. 12. 1883.

⁹⁰⁰ Tamtéž, 19. 12. 1883.

hostinců, avšak naproti tomu nesouhlasí s tím, aby od výnosného práva nálevu, kterého obec již po staletí užívala, upuštěno bylo“.⁹⁰¹ Na tomto místě lze poznamenat, že se obce ve sledované době vyjadřovaly k udělení nových hostinských živností a že ve Slavkově byla od roku 1874 po několik desetiletí praktikována zásada počet pohostinských zařízení nezvyšovat.⁹⁰² V Bučovicích nebylo takové usnesení uskutečněno a počet lokálů se zde navyšoval, což se mohlo setkat i s nesouhlasem. Tak tomu bylo alespoň v případě pisatele Moravské orlice, který o bučovických hospodách uvedl, že „*je jich tu beztoho až dost*“.⁹⁰³ Zasahování do chodu hostinců je pravděpodobně ukázkou dávného zájmu měšťanů o zachování pořádku ve své komunitě.

V závěru roku 1883 předložil stavitel Příkryl v sezení slavkovského obecního výboru náskry nové radnice spolu s přibližným rozpočtem ve výši 28 tisíc zlatých. Starosta Materna vybídl zastupitele, aby bylo schváleno postavit budovu podle těchto plánů, což se také stalo. Poté ještě odpůrci umístění hostince do radničního domu předpovídali, že po zavedení železnice do města „*valná většina hospod za své vezme*“ a tvrdili, že i venkovské obce „*při své pokročilosti krčmy v domech svých poradních ruší*“.⁹⁰⁴ Zástupce velkostatku sdělil, že odmítá, aby byly zavedeny daňové přírážky. Starosta Materna odpověděl, že s nimi není potřeba spěchat a že počítá s dlouhodobým úvěrem. Ostatně na tuto možnost se již dříve dotázal Františka Šroma, na kterého se obrátil nikoliv pouze jako na kolegu advokáta, ale především jako na zemského poslance se zkušenostmi přisedícího zemského výboru. Zastupitelé se pak usnesli vypůjčit na stavbu radnice 30 tisíc zlatých.

Proti tomuto usnesení obecního výboru podala více než stovka slavkovských občanů protest. Na prvním místě ho podepsal správce velkostatku a své jméno připojila asi desítka členů obecního výboru. Petice obsahovala výtku, že usnesení zastupitelů bylo přijato těsnou většinou, a její autoři se domáhali, aby o radnici rozhodlo hlasování daňových poplatníků. Závěr byl poměrně jasný: „*náklad na radnici nejvýš na 12 000 zl. ustanoven býti má, pak-li by ale znovu postavena býti měla, necht' se dle možnosti šetří všeho zdejšího občanstva vůbec a zájmů obce zvlášt', neboť zajisté bude pro obec*

⁹⁰¹ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 814, kart. 91, Městská radnice – jednání o stavbě nové budovy, opravy, plány, nový komín, bourání přístavby, návrh nového obecního domu, petice z prosince 1883.

⁹⁰² Tamtéž, inv. č. 167, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1868–1879, 9. 5. 1874; tamtéž, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 27. 4. 1893.

⁹⁰³ Moravská orlice, 2. 8. 1876.

⁹⁰⁴ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1890, 29. 12. 1883.

*výhodnější, když se zřídí hostinec řádný s prostranným sálem jak k zábavám, tak ku schůzím občanstva“.*⁹⁰⁵

Jednání obecního výboru na počátku roku 1884 žádné rozhodnutí nepřineslo. Na předložené petici bylo podepsáno tolik zastupitelů, že po jejich odchodu ze sálu pozbyl výbor schopnosti usnášení. Na dalším zasedání odhlasovali zastupitelé zastavení dosud učiněných kroků a rozhodli o pouhé výměně oken a opravě vnější omítky radnice.⁹⁰⁶ Starosta Materna napsal staviteli Příkrylovi, že zejména z důvodu protestů, které původně neočekával, „*sám navrhl, aby se další usnášení a provedení příštímu zastupitelstvu ponechalo*“.⁹⁰⁷ Brzy poté Čeněk Materna rezignoval na post slavkovského starosty, a to z důvodu nemoci. Lze pouze spekulovat, nakolik k jeho rozhodnutí přispělo to, že nebyl jako představený obce schopen přivést zastupitele ke konsensu ve věci vybudování nové radnice. Jeho nástupcem v čele města se stal Emerich Valníček, dosavadní první radní, odpůrce vysokých výdajů na novou radnici a stoupenec zachování radniční krčmy.

Další požadavky na adaptaci radničního domu pro potřeby občanstva zazněly znovu v roce 1892. Tyto hlasy však k opravě radnice nevedly a téhož roku bylo za účasti místních spolků oslaveno její 300leté trvání. Požadavek na takovou úpravu radnice, aby skýtala vhodné prostory českým spolkům, byl předložen ještě v roce 1894. Přestože k usnesení obecního výboru v této věci nedošlo, vypracoval místní stavitel Mucha plány na radniční budovu. O dalších záměrech na novou radnici svědčí nedatovaný rozpočet vypracovaný architektem Wittnerem. Možná byl připraven kvůli tomu, že se slavkovští zastupitelé usnesli koncem roku 1898 postavit jubilejní radnici. O potřebě nového obecního domu bylo hovořeno ještě v čase stavby měšťanky, kdy ji zmiňovali příslušníci katolického politického proudu. Ve stejné době postavila Spořitelna slavkovská na základě projektu Vladimíra Fischera svůj dům, jehož součástí byl také taneční sál. Snad to byl důvod, proč tužby po nové radnici se sálem skončily.⁹⁰⁸

⁹⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 814, kart. 91, Městská radnice – jednání o stavbě nové budovy, opravy, plány, nový komín, bourání přístavby, návrh nového obecního domu, dopis z 21. 11. 1883, petice podaná 6. 2. 1884.

⁹⁰⁶ Tamtéž, inv. č. 168, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1880–1890, 9. 2. 1884, 15. 3. 1884.

⁹⁰⁷ Tamtéž, inv. č. 814, kart. 91, Městská radnice – jednání o stavbě nové budovy, opravy, plány, nový komín, bourání přístavby, návrh nového obecního domu, dopis z 18. 3. 1884.

⁹⁰⁸ Tamtéž, inv. č. 169, Protokoly schůzí obecního výboru města a spojené obce Špitálky 1890–1900, 11. 6. 1892, 19. 11. 1892, 27. 4. 1893, 30. 11. 1898; tamtéž, inv. č. 814, kart. 91, Městská radnice – jednání o stavbě nové budovy, opravy, plány, nový komín, bourání přístavby, návrh nového obecního domu; tamtéž, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 24.

V Bučovicích se radnice nacházela po staletí v severní části náměstí,⁹⁰⁹ ale na počátku 20. století již potřebám samosprávy nedostačovala. Vedení města se proto v roce 1910 rozhodlo koupit od židovských podnikatelů Strakoschů dům na náměstí s textilní manufakturou v zadním traktu. Starosta Josef Racek byl tehdy pověřen, aby obstaral kupní obnos ve výši 48 tisíc korun. Ten byl zajištěn úvěrem u místní občanské záložny a nemovitost byla zakoupena. Zastupitelé se tehdy rozhodli, že dům projde přestavbou. Vlachova radniční garnitura se téměř okamžitě po svém zvolení v roce 1911 zabývala otázkou, jak naložit se zakoupenou nemovitostí.

S pomocí přizvaného stavebního odborníka byla vytvořena tři možná řešení. První počítalo s opravou domu na náměstí a přestavbou zadního traktu. Druhou eventualitou byla kompletní demolice obou částí a stavba nové budovy. Ve třetím návrhu se předpokládalo zboření zchátralé manufaktury, postavení nového domu na tomto místě a následná oprava Strakoschova domu. Z uvedených variant byla posléze obecním výborem zvolena ta poslední. Zastupitelé se museli také rozhodnout, zda postavit novou budovu jako jednopatrovou či dvoupatrovou. Nakonec zvítězila druhá varianta, pro kterou hlasovali členové obecního výboru, aby zvýšili výnosnost obecního domu. Ovšem někteří v tom viděli také příležitost pro zajištění nového bydlení.⁹¹⁰ Dopisovatel Vyškovských novin uvedl: „*Nechápeme, proč někteří páni stále pracují proti druhému poschodí. Jest přece v Bučovicích veliký nedostatek zdravých suchých bytů.*“⁹¹¹ Se zásadní otázkou financování stavby se zastupitelé vypořádali dlouhodobým úvěrem.⁹¹²

Na počátku roku 1913 notář a obecní zastupitel František Kroutil prohlásil, že „*bude nutno započítati se stavbou »Strakoschova domu«, aby tento, starým výborem koupený, úplně sešlý dům nebyl městu na ostudu a pro nové příchozí do města terčem vtipů*“.⁹¹³ Důvodem k rychlému přikročení ke stavbě však nebyl pouze nedobrý stav budovy, ale také požadavek eráru na zajištění nového místa pro poštovní úřad s telegrafní a telefonní stanicí. Pošta totiž spěchala s vystěhováním z již nevyhovujících prostor v hostinci stojícím na protilehlé straně náměstí.⁹¹⁴ Přístřeší poštovnímu úřadu tehdy nabídl také Josef Racek, který připravoval stavbu nového obchodního domu.

⁹⁰⁹ Dnes náměstí Svobody 31 (prodejna drogerie).

⁹¹⁰ RŮŽIČKA, J.: *Stavba obecního domu v Bučovicích. Kubismus na moravském venkově?* In: NOVOTNÝ, Michal (ed.): *Kubismus v české architektuře – Sto let poté.* Praha 2013, s. 90–92.

⁹¹¹ Vyškovské noviny, 21. 6. 1912.

⁹¹² SETINSKÝ, J.: *Z hospodaření*, s. 38.

⁹¹³ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 25. 2. 1913.

⁹¹⁴ Dnes náměstí Svobody 29.

Obava ze ztráty očekávaného nájemného vedla představitele města k provedení několika protiakcí. Jednak byl požádán o hájení zájmů města lidovo-pokrokový poslanec Arnold Janda, jednak starosta František Vlach vyzval staročeského poslance Otakara Pražáka, aby přestal podporovat žádost Josefa Racka. Zdá se, že hlavním motivem pro rychlé započetí stavby bylo očekávané nájemné od poštovního úřadu, ačkoliv jeho výše nebyla nijak závratná.

Představitelé města vstoupili v říjnu roku 1912 v jednání s architektem Karlem Welzlem, profesorem průmyslové školy v Brně, který byl nejdříve požádán o radu při vypsání veřejné soutěže na dodání projektu. Později mu byly předány k přezkoumání plány vyhotovené místním zednickým mistrem a členem obecního výboru Josefem Peterkou. Na počátku roku 1913 seznámil architekt Welzl bučovické zastupitele se svým názorem na zadání projektu. Doporučil výběr kvalitního projektanta a zároveň nabídl, že je ochoten tuto práci jako zkušený architekt převzít.⁹¹⁵ Ohledně plánů dodaných z Bučovic nelichotivě poznamenal: „*Na venkově jsou zvyklí páni zedničtí mistři dělat plánky bez ladu a skladu, kreslič jim fačádu odněkud okopíruje a o účelné rozdělení místností se málokdy starají. Takovéto plány ovšem nemají pak velké ceny, poněvadž při řádných plánech musí být každá maličkost uvážena a do nejmenších detailů propracována. O předložených plánech p. stavitele Peterky se pan architekt vyslovil ve smyslu negativním, poněvadž prý se jak fačádou, tak i účelností rozdělení nehodí.*“⁹¹⁶

Využití prostor v obecním domě se ukázalo být závažnou záležitostí. Přestože v Bučovicích nedošlo k takovým rozepřím jako ve Slavkově kvůli radniční restauraci, ani zde ohledně místností v obecním domě nepanovala úplná shoda. Bylo naplánováno umístění obchodů, místností pro poštovní, telegrafní a telefonní stanici, bytu strážníka a hasičského skladiště, obecní věznice, městské spořitelny, bytu úředníka spořitelny, místností městského úřadu, bytu poštmistra, jednacího sálu a několika dalších bytů. Ovšem Jan Chvojka, profesor reálky a zastupitel, si přál, aby byly v obecním domě vyčleněny prostory pro místnosti obecné a měšťanské školy, jejichž budova nebyla dostačující.⁹¹⁷ To však architekt Welzl odmítl, „*poněvadž by pak dvorek vypadal nanejvýš úzce a nevyhovoval předpisům školním, nařízením policejním a požadavkům hygienickým. Jinak jest tomu v Berlíně, jinak v Bučovicích. Tam lze umístiti školu*

⁹¹⁵ RŮŽIČKA, J.: *Stavba*, s. 92–93.

⁹¹⁶ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 44, Protokoly schůzí stavebního odboru 1912–1914, 5. 1. 1913.

⁹¹⁷ RŮŽIČKA, J.: *Stavba*, s. 93.

*kdekoliv, poněvadž na nějaký náklad 100 000 marek nepřijde, ale v Bučovicích je tomu naopak*⁹¹⁸.

Radní Emil Halla poukázal spolu se členem obecního výboru Gustavem Lázníčkou na „*vývin moderní hygieny*“ a žádal, aby „*všechny místnosti v novém domě byly zařízeny moderně, byty opatřeny vodovodem a vůbec vyhověno všem moderním požadavkům*.“⁹¹⁹ Na okraj je třeba poznamenat, že tehdy Bučovice neměly městský rozvod vody. Přesto obecní dům byl moderní budovou, která tekoucí vodou disponovala díky napojení na zámecký vodovod. O dobově luxusním zařizení bytů svědčí i to, že jejich součástí byly koupelny s vanami. Pro obecní dům byl také generován elektrický proud a samospráva získala licenci pořádat v radničním sále kinematografická představení.⁹²⁰

Ale vraťme se k počátku roku 1913, kdy architekt Karel Welzl přivedl na jednání s představiteli města svého kolegu z brněnské průmyslovky Jaroslava Syřiště. Mezi městem Bučovice a oběma projektanty pak byla uzavřena smlouva o vypracování plánu a rozpočtu nejen pro stavbu na místě staré manufaktury, ale také pro přední část směřující na náměstí. Architekti však v zadané lhůtě plány nedodali a ani v prodlouženém termínu nebylo Karlu Welzelovi možné kvůli nemoci práci dokončit. Samostatným autorem projektové dokumentace obecního domu se proto po dohodě stal Jaroslav Syřiště, který vytvořil v moravském prostoru ojedinělou kubistickou stavbu. Ovšem domněnka, že užití tohoto nového stylu bylo pro obecní dům symbolické, tedy, že mladší zastupitelé, příslušníci pokrokařského proudu, požadovali pro radnici nový styl, je přespříliš přímočará. Žádný z prostudovaných pramenů o tom nevypovídá.

Pokud však byli příslušníci obecního výboru spokojeni s vypracovaným projektem, velkou nelibost vyjadřovali s průběhem stavby, která se proti původním představám dosti protáhla. Na jaře 1913 bylo dílo zadáno veřejnou soutěží s rozpočtem 166 tisíc korun. Betonářské práce byly svěřeny specializované firmě, běžné zednické měli společně provést zaměstnanci kyjovského stavitele Poláška a místního mistra Peterky. Se stavbou obecního domu se však začalo příliš pozdě na to, aby byla dokončena do začátku listopadu 1913. Představa, že tak náročná stavba, jakou byl obecní dům, bude realizována během několika málo měsíců, se ukázala jako zcela iluzorní.⁹²¹ Krátce před původním termínem dokončení budovy bylo ve stavebním

⁹¹⁸ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 44, Protokoly schůzí stavebního odboru 1912–1914, 5. 1. 1913.

⁹¹⁹ Tamtéž, 8. 1. 1913.

⁹²⁰ Tamtéž, inv. č. 743, kart. 70, Kinematograf města 1914–1945.

⁹²¹ RŮŽIČKA, J.: *Stavba*, s. 93–95.

deníku uvedeno, že „práce na domě přes nádherné počasí nepokračují tak, jak by měly. Bylo to vytýkáno již vícekrát, ale pp. podnikatelé měli vždy výmluvy, jednou na betonáře, podruhé na počasí, potřetí zase na něco jiného. Ale nestranný pozorovatel, a takových je tady v Bučovicích spousta, soudí o věci jinak! Nemůžeme rozhodně připustit, aby město naše pomalým zpracováním ať toho, ať onoho ke škodě přijíti mělo!“⁹²² Nicméně práce na budově probíhaly ještě v příštím roce. Jednou z dalších příčin zdržení bylo rozhodnutí zastupitelů instalovat v budově elektrické vedení.

Konečný termín dokončení stavby byl stále odsouván, někteří členové obecního výboru však na předání budovy naléhali i z osobních důvodů, protože zde měli najít nové bydlení, případně zde hodlali otevřít svou kancelář či obchod. Na jaře 1914 provedl architekt Syřiště kolaudaci betonářských prací, protože však svou práci podle názoru zastupitelů neodvedl náležitým způsobem, bylo rozhodnuto, že stavbu zkolauduje jiný stavební odborník. Jaroslav Syřiště si tehdy alespoň vymínil, že bude přizván k dokončení projektu, tedy k dostavbě budovy obrácené do náměstí. Přestože v této době považoval tuto eventualitu za reálnou, dostavba obecního domu nikdy provedena nebyla a po válce byl Strakoschův dům pouze opraven.⁹²³

První zasedání obecního výboru v nové radnici proběhlo v červnu 1914 a proslov představeného obce nepostrádal vzletnost: „Starosta p. Frant. Vlach, zahájiv jednání s poukazem na dějinný význam dnešního zasedání v nové radniční budově, zmiňuje se o historii staré radnice, věnujíc vřelou vzpomínku oněm mužům, kteří tehda též poprvé za stolec v péči o blaho obce zasedli, a doufám, že i další práce v nové budově konati se budou ve prospěch obce, vlasti a národa.“⁹²⁴ K tomu je možné dodat, že kubistická radnice propojená se Strakoschovým domem ve stylu barokního klasicismu slouží bučovické samosprávě i dnes.

7.4 Technická modernizace města a obecní hospodářství

Během více než půlstoletí se obě sledovaná města proměnila a získala odlišnou tvářnost, přestože na ně procesy industrializace a urbanizace nedoléhaly tak naléhavě, jako na jiné lokality. Patrná je změna vnějšího vzhledu obou lokalit, která byla spoluovlivňována obecními reprezentacemi. Jednak v obou městech vznikly nové budovy financované obcemi, jednak představitelé města ovlivňovali novou výstavbu

⁹²² SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 45, Stavební deník stavby obecního domu 1913–1914, s. 88, 22. 10. 1913.

⁹²³ RŮŽIČKA, J.: *Stavba*, s. 97.

⁹²⁴ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 8. 6. 1914.

tím, že obecní úřad byl první instancí stavebního úřadu. Pochopitelně zanedbatelná není ani skutečnost, že zastupitelé se v rámci soukromé výstavby docela aktivně podíleli na dobovém stavebním ruchu. Přestože populační růst ani v jednom ze sledovaných měst nebyl nijak překotný, nové domy a veřejné budovy zaplňovaly dříve nezastavěný prostor. Také měnily vzhled náměstí a hlavních ulic, když zde vznikaly poschod'ové stavby, které nahrazovaly předchozí přízemní domy. Nové stavby odpovídaly dobovému vkusu, většinou proto měly historizující fasády, vzhled ovlivněný modernou byl méně častý.

Na půdě města ale nebyly stavěny pouze nové budovy. Vznikla zde také stavební díla, která přispívala k zlepšení dopravní a hygienické situace. Lze zmínit třeba nové cesty, které obepnuly městská centra. Podél nich pak byly stavěny domy, které utvářely celé ulice. Nebo byly středem starých ulic dlážděny nové vozovky. Míra zapojení obecních samospráv do výstavby komunikací byla různá. Slavkovská obec vkládala do dláždění obecních cest, chodníků a náměstí více prostředků než bučovická. Ani tak však nebyly slavkovské komunikace zcela v pořádku, o čemž svědčí výzvy státních úřadů k dalším investicím v tomto směru. S podstatně větší naléhavostí vybízelo okresní hejtmanství zastupitele Bučovic v roce 1908 k vydláždění vozovky Liechtensteinskou (dnes Legionářskou) ulicí, která byla podle hejtmána „*ve stavu zuboženém, životu nebezpečném a důstojnost města přímo zahanbujícím*“.⁹²⁵

Tyto výzvy přicházely z okresního hejtmanství zároveň s požadavkem na vybudování kanalizace. Přestože potřeba odvádět účelně odpadní vody byla bučovickou samosprávou považována za závažnou a došlo k vypracování kanalizačních plánů, dlouho převažovala nechuť zastupitelů přikročit ke stavbě v době, kdy bylo město zatíženo značným úvěrem kvůli stavbě reálky. K řešení neutěšené situace přikročila Vlachova radniční garnitura, když bylo na některých místech položeno před první světovou válkou kanalizační potrubí. Nadále však ve městě odpadní vody tekly odkrytými povrchovými strouhami. Obdobná situace byla i ve Slavkově. Tam zasílalo okresní hejtmanství své výzvy ke zřízení kanalizace již v osmdesátých a devadesátých letech 19. století. K částečnému vybudování stokové sítě došlo na počátku nového věku. Nicméně problematika kanalizačních staveb zaměstnávala obecní samosprávy obou měst zejména v meziválečném období. V této době vznikaly také vodovody, přestože o dodávce vody do měst bylo jednáno již před válkou. V Bučovicích se o vodovod

---

⁹²⁵ Tamtéž, inv. č. 591, kart. 40, Kanalizace, vodovod 1906–1942, dopis z 29. 7. 1908.

zasazovala pokrokářská radniční garnitura po roce 1911, zato ve Slavkově bylo zajištění kvalitní vody cílem opačně profilovaného politického tábora. Přesto až do války městské vodovody vybudovány nebyly a v Bučovicích existoval pouze knížecí a ve Slavkově hraběcí. Ve Slavkově byla navíc kvalitním zdrojem vody studna u železničního nádraží. Z ní pak vodu rozvážel po Slavkově a prodával člověk zvaný vodák.⁹²⁶

Je pochopitelné, že určité modernizační projekty byly realizovány v daném čase díky jejich iniciátorům a další obecní reprezentace již „pouze“ udržovaly tato zařízení či instituce v chodu. Jiné projekty byly prosazovány v obecních výborech až v posledních letech před válkou, protože dříve jejich provedení nebylo běžné ani ve velkých městech. Ukázkou je zařízení elektrického osvětlení města, které mívalo dobově i zřetelně symbolický náboj. Jak napsal Peter Urbanitsch: *„Zastánci jednotlivých modernizačních kroků je vítali nikoliv jen jako takřkajíc bezhodnotová rozřešení určitých technických problémů, nýbrž v nich viděli také projev všeobecné nikoliv pouze na techniku omezené pokrokovosti.“*⁹²⁷ K tomu rakouský historik doplnil příklad z Tyrolska, kde zavedení plynového osvětlení bylo jeho zastánci prezentováno jako vítězství „osvěcenského světla“ proti „katolické temnotě“. Světlo tedy pokrokáři představovali jako symbol nejen technické, nýbrž i myšlenkové změny.⁹²⁸ Přestože ve sledovaných maloměstech došlo před válkou k vítězství bloku pokrokářů, tato argumentace nijak nápadně užívána nebyla. Bučovická samospráva se však nepochybně postavila do čela významného elektrifikačního projektu.

V obecním výboru zvoleném roku 1911 byla oživena myšlenka na vybudování vodovodu a zcela nově se začalo uvažovat o elektrifikaci města. O tehdejších postojích k výstavbě městské infrastruktury svědčí slova zastupitele a notáře Františka Kroutila: *„vyhýbatí se řešení uvedených otázek není na dále možno, poněvadž všechny náležejí k potřebám moderního člověka a jsou tak zároveň životní otázkou našeho města, bez jichž rozřešení není žádného života.“*⁹²⁹

První elektrárny v českých zemích vznikaly v posledních desetiletích 19. století. Ve stejné době, ovšem s větší dynamikou probíhala elektrifikace v Německu. Tam se také prosadil trend stavět velké elektrárny, které zásobovaly zejména průmyslové

⁹²⁶ Tamtéž; tamtéž, f. AMSI, inv. č. 790, kart. 86, Odvádění vody z domů, kanalizace; tamtéž, inv. č. 794, kart. 86, Stavba městského vodovodu, hledání pramenů, vodovodní přípojky, poruchy.

⁹²⁷ URBANITSCH, P.: *Bürgerliche Eliten*, s. 58.

⁹²⁸ Tamtéž.

⁹²⁹ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 25. 2. 1913.

podniky, protože spotřeba elektřiny v domácnostech byla podstatně skromnější. U výstavby stály elektrotechnické společnosti, které se spojily se silnými bankovními domy.⁹³⁰ I v domácím prostředí byla energetika kvapně se rozvíjejícím oborem. Vývoj byl zpravidla tak rychlý, že jeho směřování stěží odhadovali odborníci natož pak představitelé samospráv. Navíc neexistoval žádný odborný orgán, který by zřizování elektráren koordinoval. Tím pádem docházelo ke vzniku drobných elektráren, které nebyly příliš hospodárné a dokonce ani dostatečně bezpečné.⁹³¹

Průlomem v dosavadní výstavbě elektráren na Moravě bylo vybudování velkoelektrárny v Oslavanech. Vídeňské banky tehdy zadaly firmě AEG-Union realizaci nové elektrárny v rosickém černouhelném revíru, která měla spalovat uhlí, které bylo méně kvalitní. Tak měla být vyráběna výhodně elektřina pro samotné doly i pro město Brno a případně i další obce. Bučovická samospráva rozhodla jednat o odběru proudu právě z této velkoelektrárny. Na schůzi obecního výboru se proto koncem roku 1912 dostavil zástupce společnosti AEG-Union, jenž promluvil o elektrifikaci v Německu, zmínil se o napojení Brněnska na velkoelektrárnu a kromě osvětlení hovořil o dalších možnostech využití elektřiny (k vaření a pohonu strojů). Jeho doporučením bylo vytvořit z největších obcí vyškovského politického okresu svaz, do jehož čela by se postavily právě Bučovice. K úspěšnému provedení měl přispět přizvaný technický odborník, kterým byl někdejší spolupracovník Františka Křížíka a tehdy již profesor české techniky v Brně Vladimír List.⁹³²

Slavkovské obecní představenstvo ve stejné době patrně zamýšlelo zřídit vlastní elektrárnu, protože se zajímalo o financování obecní elektrárny v Židenicích.⁹³³ Ovšem když koncem roku 1912 slavkovští zastupitelé odhlasovali usnesení o zřízení elektrického osvětlení ve městě, za eventualitu označili také napojení na oslavanskou elektrárnu.⁹³⁴

---

⁹³⁰ KLADIWA, P.: *Elektrifikace municipalit na Moravě a v Rakouském Slezsku do I. světové války*. In: TÝŽ – ZÁŘICKÝ, Aleš (ed.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740–1918*. Ostrava 2009, s. 342–343.

⁹³¹ ZŘÍDKAVESELÝ, František: *Počátky elektrifikace Moravy 1878–1919*. Brno 1978, s. 53 a 69.

⁹³² RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 309–310.

⁹³³ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 179, Protokoly schůzí rady města 1907–1921, 1. 8. 1912. Židenice byly velkou vesnicí (největší na Moravě) na předměstí Brna, která byla výrazně zasažena industrializací a dynamicky rostla. Vlastní elektrárna zde byla zprovozněna v roce 1911. BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: *Historický místopis*, s. 74; Encyklopedie dějin města Brna. Události. Uvedení do provozu židenické elektrárny. [online]. © 2010 [citováno 4. 7. 2014]. Dostupné z WWW: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=2816.

⁹³⁴ SOKA Vyškov, f. AMSI, inv. č. 172, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1906, 5. 10. 1912, 28. 11. 1912

Zástupci měst a vesnic vyškovského okresu se sešli na přelomu let 1912 a 1913 několikrát v místě železniční křižovatky, kterou v regionu představovala vesnice Křenovice. Při jednání v nádražní restauraci, kterého se účastnili mimo jiné představitelé Bučovic a Slavkova, doporučil Vladimír List vytvoření svazu obcí podle německého vzoru pro umožnění plošného elektrifikování. Proto byl vytvořen přípravný výbor, který měl koordinovat společný postup obcí při vyjednání co nejlepších podmínek pro odběr elektřiny z Oslavan. Vladimír List nepodněcoval nacionální vášně a jeho prioritou byla co nejnižší cena proudu. Protože však společnost AEG-Union byla pobočkou německého elektrárenského gigantu, stala se otázka elektrifikace v důsledku rozšířené politiky hospodářského nacionalismu předmětem sporů. Svazek obcí požadoval, aby práce na vybudování rozvodné sítě vedoucí z elektrárny byly zadány českým podnikům. Požadavek účasti takových firem však nebyl pro českou žurnalistiku dostačující.⁹³⁵ Advokát a bučovický radní Emil Halla proto zastupitelům oznámil, že akce „*se společností »Union« se následkem nepříznivých útoků některých časopisů protahovala* [přeškrtnuto: „se stanoviska nacionálního úplně ztroskotala“, pozn. aut.], *po delších úvahách usneseno zřídit elektrárnu vlastní, za kterýmžto účelem prof. List vybědl obec ku vymožení koncese pro tuto elektrárnu.*“⁹³⁶ Přestože zastupitelé Slavkova váhali s členstvím v elektrárenském svazku obcí a své zástupce raději vyslali na prohlídku elektrárny do Židenic, na podnět z Bučovic posléze k připravovanému Středomoravskému elektrárenskému svazu přistoupili.⁹³⁷

Přípravný výbor Středomoravského elektrárenského svazu pracoval již od jara 1913 na realizaci elektrárny, která měla zásobovat obce ze soudních okresů Brno-venkov, Bučovice, Židlochovice, Hustopeče, Ždánice, Klobouky, Hodonín, Slavkov, Kyjov, Uherské Hradiště, Strážnice, Uherský Ostroh a Vyškov. Do čela přípravného výboru byl postaven bučovický starosta František Vlach. Místopředsedou se stal starosta Králova Pole Jenko Havliš, jednateli byli Vladimír List a Emil Halla. Obrátili se na zemský výbor s žádostí o přímou spoluúčast země. Nemělo se tedy jednat pouze o poskytnutí zemské subvence, jak bývalo běžné. Moravské samosprávě proto byla nabídnuta možnost rozhodování i podílu na zisku. Podnik s názvem Moravská elektrárna měl vzniknout s nákladem převyšujícím sedm a půl milionu korun v Dubňanech na Hodonínsku, kde se nacházela ložiska hnědého uhlí.

⁹³⁵ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 309–310.

⁹³⁶ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 30. 4. 1913.

⁹³⁷ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 172, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 17. 4. 1913, 30. 7. 1913.

Bučovický starosta Vlach požádal v průběhu roku o koncesi na akciovou společnost zřizující a provozující Moravskou elektrárnu v Dubňanech. Ta byla sice udělena, ale poté se záležitost zkomplikovala a Emil Halla na konci roku 1913 oznámil zastupitelům, že je nutné vyčkat nejdříve na rozhodnutí zemského sněmu, který právě jednal o novém projektu, kterým byla plošná elektrifikace Moravy.⁹³⁸ Na jaře 1914 zemský výbor dospěl k rozhodnutí finanční účast na dubňanské elektrárně prozatím odložit. Proto bylo elektrárenským svazem usneseno realizovat elektrárnu v Dubňanech ještě téhož roku prostřednictvím akciové společnosti bez zemské účasti. Moravské místodržitelství udělilo na základě ministerského nařízení předběžné povolení ke zřízení této akciové společnosti.⁹³⁹ Velkolepý projekt však přerušila světová válka. Moravská elektrárna nebyla vybudována a nedošlo ani k realizaci plánu plošné elektrifikace země. Do Bučovic byl proto elektrický proud přiveden až po válce z oslavanské elektrárny, a to již na základě plánu soustavné elektrifikace Československa.⁹⁴⁰ Elektrické žárovky se ve městě rozsvítily poprvé večer 17. listopadu 1920, což dle kronikáře „*způsobilo radostný ruch v občanstvu.*“⁹⁴¹

Ve Slavkově došlo k zavedení proudu dříve. Nový obecní výbor zvolený roku 1913 uložil představenstvu, aby jednalo v Židenicích ohledně zařízení elektrického osvětlení pro město. Slavkovský lékař a radní Albert Eremiáš navrhl oslovit obce ležící v ose Židenice – Slavkov, aby se přidaly ke společné výstavbě elektrické sítě z židenické elektrárny do Slavkova. Po zjištění, že proud vyráběný v Židenicích zcela postačí pro osvětlení několika obcí, rozhodli slavkovští zastupitelé jít touto cestou zajištění elektřiny a schválili vypůjčit pro tento účel 150 tisíc korun. Na jaře 1914 byl vyhotoven a Vladimírem Listem do Slavkova zaslán návrh smlouvy o dodávce elektrické energie z Židenic. Ze slavkovských připomínek plyne, že zastupitelé nadále výhledově počítali s odběrem proudu z velkoelektrárny v Dubňanech. Ovšem vybudování elektrické sítě pro svazek obcí Slavkov, Blažovice a Holubice s osadou Kruh se ukázalo jako schůdné a rychlejší řešení pro zajištění elektřiny, která byla ve městě k dispozici již koncem roku 1914.⁹⁴² Zároveň je však dobré dodat, že židenická

⁹³⁸ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 310–311.

⁹³⁹ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 636, kart. 58, Připojení k Středomoravskému elektrárenskému svazu 1912 – 1914, dopis z 2. 4. 1914, povolení z 30. 4. 1904.

⁹⁴⁰ RŮŽIČKA, J.: *Obecní samospráva*, s. 310–311.

⁹⁴¹ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 13.

⁹⁴² Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 172, Protokoly schůzí obecního výboru města 1909–1916, 18. 12. 1913, 19. 1. 1914, 28. 3. 1914, 6. 4. 1914, 7. 5. 1914, 16. 6. 1914, 16. 11. 1914; tamtéž, inv. č. 865, kart. 102, Elektrifikace města, zavádění a rozšiřování elektrické sítě.

elektrárna měla nízkou rentabilitu a byla příkladem relativně malého elektrárenského zařízení s krátkou životností.⁹⁴³

Elektrická energie, která v Bučovicích a ve Slavkově měla sloužit téměř výhradně k osvětlování, byla jistě považována za prospěšnou. Na druhé straně však nebyla pro zdravý a bezpečný život ve městě nezbytná. V těchto ohledech bylo důležitější vybudování kanalizace a vodovodu, což se ani v jednom z měst ve sledované době nepodařilo. Přesto se obě samosprávy pustili do elektrifikačních projektů s velkým nasazením, což patrně svědčí o dobovém nadšení pro technickou pokrokovost.

* * *

Během více než půlstoletí fungování moderní samosprávy se obě sledovaná maloměsta stala realizátory mnoha prospěšných činností v technické, sociální a vzdělávací oblasti. Nejen běžný chod obce ale zejména velké stavební počiny však nebylo možné zvládnout bez odpovídajícího financování. Výstižně tuto skutečnost zhodnotil Lukáš Fasora: *„Význam ekonomických otázek pro fungování obecní samosprávy snad ani nelze přecenit. Právě tato témata představovala v pravém slova smyslu denní chléb zastupitelů, právě ekonomické mantinely zásadním způsobem určovaly směr komunální politiky. Ať byla v čele radnice jakákoliv politická síla či uskupení, musela v krátké době akceptovat tyto mantinely a v tomto smyslu svoje politické vize a prohlášení kultivovat ve směru politického realismu a pragmatismu.“*⁹⁴⁴

Nicméně v celém sledovaném období lze vysledovat rozdílné přístupy v nakládání s obecním majetkem. Ve druhé polovině 19. století nejen v Bučovicích a ve Slavkově platilo, že získat peněžní prostředky na potřebná obecní vydání bylo velmi problematické. K tomu velmi příhodně Jiří Setinský poznamenal: *„Jistě, zabezpečení obecních výdajů bylo, je a nepochybně bude problémem stále, ale námi sledované období je v tomto ohledu dosti specifické. Stát tehdy totiž – na rozdíl od doby po I. světové válce a současnosti – nepřerozděloval obcím v rámci rozpočtového určení žádnou část svých daňových příjmů a obecní samosprávy proto byly při plnění úkolů, které jim stát ukládal zákonem, odkázány pouze na tři zdroje – příjmy z obecního majetku, přirážky ke státem vybíraným přímým daním a obecní dávky.“*⁹⁴⁵ Zatímco však potřeby měst neustále narůstaly, výnosy z obecního majetku zůstávaly na přibližně

⁹⁴³ FASORA, L.: *Svobodný občan*, s. 219.

⁹⁴⁴ Tamtéž, s. 160.

⁹⁴⁵ SETINSKÝ, J.: *Zavedení činžovního haléře v Bučovicích*. In: Vyškovský sborník VI. Slavkov u Brna 2008, s. 191–192.

stejně výši, obecní reprezentace proto měly „v tomto ohledu na řešení problémů současnosti a blízké budoucnosti k dispozici finanční prostředky minulosti“.⁹⁴⁶

Navzdory torzovité dochovanosti rozpočtů Bučovic a Slavkova lze nahlédnout na vývoj finančních zdrojů a vydání obou měst. Rozpočtové přebytky či vyrovnané rozpočty bylo možné zjistit v prvních desetiletích sledovaného období. Tehdy příjmy do obecní pokladny přinášely zejména pronájmy obecních polí a nemovitostí. Nezanedbatelný přínos nesl také prodej trávy a hnoje. Ovšem již v šedesátých letech, kdy byly rozpočty vyrovnané, došlo v Bučovicích k zavedení přírážek k přímým státním daním. Šlo o přírážky na chudinský fond a také byla zavedena školní přírážka. Ve Slavkově byl počátek šedesátých let spojen s velkým vydáním na stavbu hlavní školy. To si vyžádalo vzetí úvěru a vytvoření rozpočtu, ve kterém musely být příjmy doplněny daňovými přírážkami. Později však byly sestavovány rozpočty bez schodku.

V Bučovicích byly od poloviny sedmdesátých let vypisovány 10% přírážky. Na počátku následujícího desetiletí došlo ke skokovému nárůstu na 50 %, což bylo způsobeno nákupem bývalé továrny a její adaptací pro potřeby školy. Pak se přírážky snížily, nikdy však v Bučovicích nepoklesly pod 30 %. Ve Slavkově zastupitelé v sedmdesátých letech považovali za potřebné vyhnout se přírážkám a raději si potřebné peníze půjčovali.

Přelom století byl v obou městech spojen s velkými zásahy do struktury obecních rozpočtů, které se projeví zásadním navýšením daňových přírážek. V Bučovicích to bylo evidentně dáno výstavbou budovy vyšší zemské reálky. Přírážky na rok 1904, kdy se již vyučovalo v nové budově, byly vypsány na 80 %, což znamenalo meziroční navýšení o 23 %. V následujícím rozpočtu se přírážky vyšplhaly na 115 % a na této úrovni se udržely do roku 1913. Tehdy došlo k poslednímu předválečnému nárůstu, když byly vybírány ve výši 120 %.

Ve Slavkově byl zaznamenán výrazný meziroční nárůst v letech 1895 a 1896, a to z 23 na 40 %. Je překvapivé, že výstavba budovy obecních a měšťanských škol v první dekádě 20. století se neprojevila zřetelněji v růstu přírážek. Roku 1908, v čase dostavby školy, sice daňové přírážky nově dosáhly 80 %, ale meziroční nárůst nepřesáhl 10 %. Do začátku války pak výše přírážek kolísala a v závěru sledovaného období dosáhla 90 %.⁹⁴⁷ Procentuální hodnota přírážek ve Slavkově tedy byla nižší než

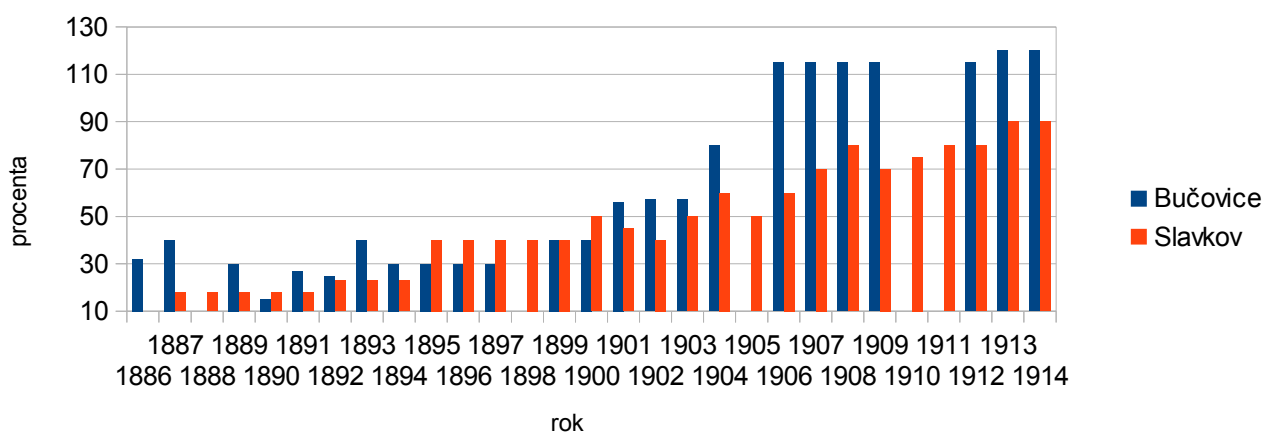
---

⁹⁴⁶ Tamtéž, s. 192.

⁹⁴⁷ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 477, kart. 25, Hlavní obecní rozpočet 1865–1930; tamtéž, f. AMSI, inv. č. 727, kart. 67, Obecní přírážky 1865–1944 (mezerovitě).

v Bučovicích. Přestože v obou městech v rámci dobových poměrů nedosáhly přírážky dramatické výše, i tak byly natolik vysoké, že vyžadovaly vyšší schválení.⁹⁴⁸

Graf 7: Procentuální hodnota obecních přírážek k přímým státním daním v Bučovicích a ve Slavkově (1886–1914)⁹⁴⁹

Pokud představitelé obce zjistili při sestavování rozpočtu, že výdajová stránka převyšuje příjmovou, vypočítali, kolika procentní přírážka ke státním daním nastalý schodek vyrovná. Zemská obecní legislativa na vzrůstající výdaje odpověděla zvýšením limitů relativní hodnoty přírážek, o které mohly rozhodnout sami obce. Od roku 1864 musely být přírážky k přímým daním nad 10 % schváleny zemským výborem. Od roku 1883 mohly obecní samosprávy samostatně rozhodnout o zavedení přírážky do 15 %, vyšší hodnoty schvaloval do 25 % zemský výbor a nad tuto hranici byl nutný souhlas místodržitelství. Ale obecní přírážky vyšší než 80 % bylo možné zavést do roku 1888 pouze prostřednictvím zemského zákona. V roce 1898 došlo k poslední zákonné úpravě, která se týkala obecních přírážek. Od této doby mohly obce samostatně rozhodnout o přírážkách k všeobecné dani z příjmu do výše 24 % a u ostatních daní do 18 %. Vyšší přírážky opět schvaloval zemský výbor, a pokud přesáhly 40 % a 30 %, musela obec získat souhlas místodržitelství.⁹⁵⁰

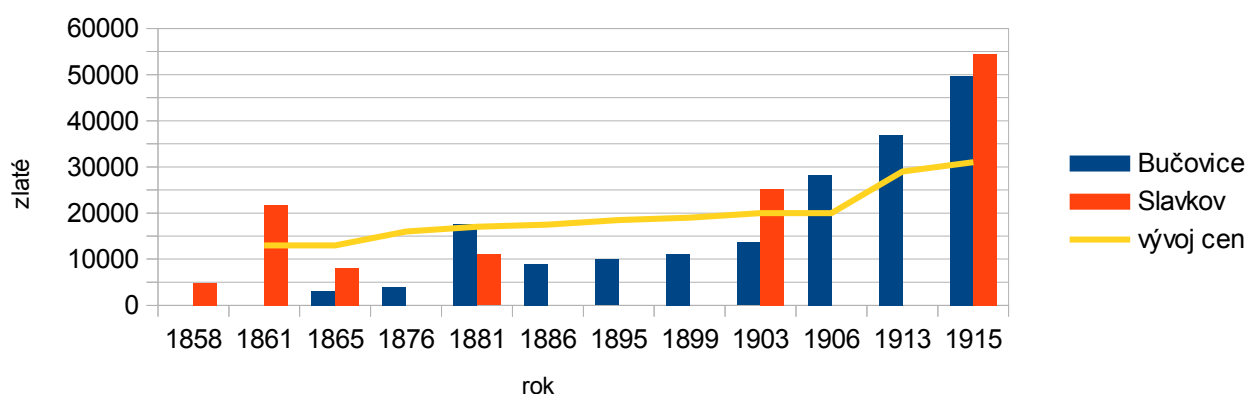
⁹⁴⁸ Pro srovnání lze uvést, že v roce 1906 uvalilo na Moravě přírážky k přímým daním 2 979 obcí a jen 100 obcí ještě přírážky nepotřebovalo. Nejvíce obcí (přesně 1 159) vypsalo přírážku mezi 51 a 100 %, 284 obcí vybíralo 101–200 %. Nejvyšší přírážka byla vybírána v nejmenované obci ve výši 1 409 %. KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 102.

⁹⁴⁹ SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 477, kart. 25, Hlavní obecní rozpočet 1865–1930; tamtéž, f. AMSI, inv. č. 727, kart. 67, Obecní přírážky 1865–1944 (mezerovitě).

⁹⁵⁰ KLADIWA, P.: *Lesk*, s. 95–96.

Z událostí představených v předchozích kapitolách i z dosavadní literatury však plyne, že spíše než nutnost vyššího schválení byli limitujícím faktorem pro vypisování daňových přírážek místní poplatníci. Otázka zvyšování přírážek proto byla nejen ve sledovaných maloměstech vznětlivým tématem. Lze připomenout, že důvodem pro nepostavení nové slavkovské radnice byla právě neochota mnoha obyvatel (včetně zastupitelů) k tomu, aby byly náklady na ni kryty přírážkami. V Bučovicích, kde byla postavena reálka a došlo k značnému navýšení přírážek, byly další projekty jednoduše odkládány. Protože však část obyvatel požadovala technickou modernizaci města a zpravidla mladší a vzdělanější představitelé pokrokářského bloku slibovali, že k ní přikročí, dosáhli mimo jiné také z tohoto důvodu vítězství.

Graf 8: Výdajová stránka městských rozpočtů v Bučovicích a ve Slavkově (1858–1915)⁹⁵¹

Díky dochovaným rozpočtům je možné nahlédnout také na absolutní hodnoty obecních příjmů a výdání. V roce 1865 se jednalo asi o osm tisíc zlatých výdajů ve Slavkově, v Bučovicích to byly přibližně tři tisíce zlatých. Při pomnutí inflace a počítání se zlatými a jejich ekvivalentem v korunách se ukazuje, že od poloviny šedesátých let do druhého roku světové války, tedy za padesát let, došlo v Bučovicích k nárůstu příjmů na 854 %, ale výdaje vzrostly na 1 640 %. V případě Slavkova se jednalo ve rovnatelném časovém období o nárůst na 186 % u příjmů a 678 % u výdajů.⁹⁵² Obrovské navýšení výdajové stránky rozpočtů je tedy očividné, jak ukazuje

⁹⁵¹ Tamtéž. Křivka vývoje cen je vlastní úpravou cenového vývoje vytvořeného Karlem Maierem, který do výpočtu zahrnul ceny základních potřeb v podobě brambor, masa, piva, uhlí a nájemného. Korunové hodnoty jsou převedeny na zlaté. MAIER, K.: *Hospodaření*, příložený CD-ROM: Metodika provedených analýz, s. 9–10.

⁹⁵² SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 477, kart. 25, Hlavní obecní rozpočet 1865–1930; tamtéž, f. AMSI, inv. č. 719, kart. 65, Obecní rozpočty 1851–1930.

Graf 8. V obou městech je patrná výrazná akcelerace výdajů v posledním desetiletí sledovaného období, kdy došlo k náročným investičním počínům. Na tom, že výdaje před válkou byly obrovské, nemění nic ani zohlednění vývoje cen základních potřeb, které vyjadřuje pokles hodnoty peněz.

Příjmy bylo možné navyšovat nejen zaváděním a úpravou obecních daňových přírážek, ale také výběrem obecních dávek. K tomu ze sledovaných lokalit přistoupily dříve Bučovice, které byly méně lidnaté, měly menší počet obecních nemovitostí a nižší absolutní hodnotu obecních příjmů. V roce 1889 zde byla zavedena dávka z piva a lihovin a vybírány byly také poplatky z neuvázaných psů. V souvislosti se stavbou reálky byla obci povolena zvýšená dávka z alkoholu i přírážka k potravní dani z vína a také dávka zvaná činžovní halěř. Ta však tehdy vybírána nebyla. Zastupitelé Slavkova o obecní dávce z alkoholu jednali a k jejímu zavedení dospěli v roce 1892. Ovšem při pokusu o zavedení takzvaného pivního krejcaru došlo k vleklému sporu se židovskou obcí, a přestože nakonec vybírána byla, dobová předvolební argumentace ukazuje, že se jednalo o dávku kontroverzní. Vybírána proto byla jen po krátkou dobu na přelomu století. Poplatky ze psů byly zavedeny ve Slavkově až roku 1911.

Obecní výbor zvolený v roce 1911 v Bučovicích se pokusil zavést již dříve povolenou dávku z užívaných obytných prostor zvanou činžovní halěř. Tehdy byl tento poplatek „v různých projevech prezentován jako nový finanční zdroj, jehož zavedení bude mít na obecní rozpočet takřka zázračné účinky“.⁹⁵³ Důvodem zavedení byla zejména snaha dále nezvyšovat obecních přírážky. Schválení této dávky, které bylo pozdrženo také nepříliš pečlivým přístupem na zemském výboru, Bučovice získaly v roce 1915 a činžovní halěř vybíraly od následujícího roku. Ovšem v době války tato dávka „zázračné účinky“ na obecní rozpočet neměla.⁹⁵⁴

Zejména v případě Slavkova je patrné, že představitelé obce raději přistoupili k financování nějakého projektu za pomoci úvěru, než aby zvýšili přírážky k daním. Na konci sledovaného období byly velké úvěry čerpány v kombinaci se zaváděním vysoké výše obecních přírážek. Opravdu obrovské bankovní půjčky potřebovala bučovická samospráva pro stavbu reálky a obecního domu, ve Slavkově si půjčili velké sumy na stavbu měšťanky a vybudování elektrické sítě. Všechny zmíněné úvěry byly čerpány po přelomu století. Tehdy měly obce tu výhodu, že kromě zvýšení počtu bank došlo i k tomu, že úvěry poskytovaly také zemské veřejnoprávní ústavy, které se zaměřovaly

⁹⁵³ SETINSKÝ, J.: *Zavedení*, s. 191

⁹⁵⁴ Tamtéž, s. 198–205.

na komunální půjčky. Ale ani taková výpůjčka nemusela být bez potíží poskytnuta. Například po dostavbě reálky v Bučovicích se ukázalo, že původní úvěr na 240 tisíc korun nedostačuje, proto bylo žádáno o další. Jednalo se o půjčku ze zemského úvěrního ústavu a starosta Racek psal poslanci Pražákovi: „*Prosím snažně, račte tak laskav býti a se přičiníti by konečně naše žádaná pujčka 60.000 Kor sněmem povolena byla, já již skutečně nevim kudy kam na vše strany platit a není čem*“.⁹⁵⁵ Vlachova samospráva poznala jiná rizika úvěru poskytnutého Zemědělskou bankou Markrabství moravského. Představitelé Bučovic získali pro financování obecního domu v roce 1913 úvěr ve výši 190 tisíc korun, jenže nebyl poskytnut v hotovosti, ale v dluhopisech. Vzhledem k nepříznivé situaci na peněžním trhu však město za tyto dluhopisy získalo pouze 140 tisíc korun, umořovat ale muselo půjčku v původní výši.⁹⁵⁶

Také přímo na půdě obou maloměst působily peněžní ústavy a jednalo se pro samosprávy o důležité instituce, přestože nebyly vlastněny obcí. Zejména v počátcích sledovaného období byly kontribučenské záložny v obou městech a zejména občanská záložna v Bučovicích důležitými poskytovateli úvěrů drobným živnostníkům. Poskytovala je sice i občanská záložna ve Slavkově, ta však brzy dospěla k úpadku. V případě Bučovic se ukazuje, že občanská záložna byla také důležitým činitelem v rámci politiky českého hospodářského nacionalismu. Ostatně to byl zřejmě důvod, proč proti ní vystupoval úředník liechtensteinské účtárny a někdejší zastupitel a nejspíš německý liberál August Nikisch.⁹⁵⁷ Později na domácí peněžní ústavy neútočili pouze nacionální rivalové, ale výtky zaznívaly také z českého tábora, který byl již zřetelně diferencován. Na vedení bučovické občanské záložny dorážel také prostřednictvím svých novin Václav Valenta, na slavkovskou spořitelnu pak celý blok pokrokářů. Důvodem výhrad byl zejména velký vliv, který pánové rozhodující o financích měli. To jejich protivníky rozčilovalo a nelíbila se jim ani personální propojenost radnic a místních peněžních institucí, která byla opravdu značná. V obou městech také padly návrhy na zřízení městských spořitel, které dobově představovaly všeobecně novou oblast ekonomické angažovanosti měst.⁹⁵⁸

Ve Slavkově narazil podnět k založení městské spořitelny v roce 1899 na výhrady představitelů Spořitelny slavkovské, která byla zřízena při kontribučenské záložně. Hlavním důvodem pro její nezřízení však bylo odmítnutí žádosti města

⁹⁵⁵ MZA, f. Otakar Pražák, kart. 8, Racek Josef, 12. 1. 1906.

⁹⁵⁶ SETINSKÝ, J.: *Zavedení*, s. 192–193.

⁹⁵⁷ Moravská orlice, 13. 10. 1882.

⁹⁵⁸ MAIER, K.: *Hospodaření*, s. 63.

kompetentními úřady. V Bučovicích zazněl návrh na zřízení městské spořitelny v roce 1905, ale tato záležitost nebyla dále rozvíjena. Je otázkou, zda tomu tak bylo kvůli obavě starosty Racka a jeho náměstka Budíka, kteří působili ve vedení občanské záložny (jeden jak pokladník, druhý jako předseda), že jejich ústavu vznikne konkurence (byť záložna byla zaměřena na poskytování půjček a spořitelna na přijímání vkladů).

Zato bučovická samospráva v čele se starostou Vlachem začala myšlenku na městskou spořitelnu realizovat brzy po příchodu na radnici. Zastupitelé se usnesli ručit za všechny závazky spořitelny a obec poskytla peníze na garanční fond. Záměrem členů obecního výboru jistě bylo získat nové zdroje pro financování plánovaných či již realizovaných projektů. Spořitelny totiž všeobecně sloužily městům k získávání rychlých úvěrů a zároveň jim mohly poskytovat dary na prospěšné účely. Městská spořitelna v Bučovicích zahájila svou činnost v roce 1913. V čele této instituce, která měla své sídlo v budově obecního domu, stálo 21členné představenstvo složené většinou z obecních zastupitelů.⁹⁵⁹ K čemuž lze poznamenat, že personální propojenost vedení městských spořitel a představitelů města byla dobově všeobecně rozšířená.⁹⁶⁰

7.5 Obecní reprezentace ve veřejném prostoru

Stejně jako k městu patřila neodmyslitelně specifická zástavba s centrálním náměstím, ve druhé polovině 19. století muselo obsahovat také parky. Oba prostory pak sloužily jak v rámci soukromé, tak i veřejné sféry života měšťanů. V parcích lidé nenacházeli pouze stromy či květiny, ale také upravené cestičky, podél kterých stály lavičky a altány určené k odpočinku či občerstvení. Také maloměsta se tak snažila o „zdomácnění přírody“.⁹⁶¹ V Bučovicích a ve Slavkově vznikly v druhé polovině 19. století parky zpravidla díky zalesnění okolních svahů, které zarámovaly městský prostor. A přímo v ulicích byly vysazovány stromové aleje.

Josef Fuhrich na Bučovice z časů svého dětství sice vzpomínal tak, že „na procházku“ chodili pouze příslušníci středostavovské inteligence, ovšem takový způsob trávení volného času patřil k životu širších společenských vrstev. Obyvatelé Bučovic vyraželi na přelomu století na vycházky a za odpočinkem na zalesněnou Kalvárii, na

⁹⁵⁹ SETINSKÝ, J.: *Hospodářství*, s. 81–87.

⁹⁶⁰ Dále k tématu obecních spořitel srov. FASORA, L.: *Městské spořitelny v teorii a praxi obecní samosprávy ve druhé polovině 19. století*. In: KUBŮ, E. – ŠOUŠA, J. (ed.): *Finanční elity*, s. 268–285; KAFKOVÁ, R. – KLADIWA, P.: *Pět moravských obecních spořitel před první světovou válkou*. In: *Tamtéž*, s. 286–306.

⁹⁶¹ ULSPERGER, E.: *Modell*, s. 48.

kopec Úlehla či do někdejší městské střelnice v Hájku. Dobová reklama uváděla: „*Již z dálky překrásný milounek »Hájek« kyne Vám svou stinnou zelení. A lidí celý roj ve viru skočné hudby plesá, tančí i výská a nalézá ve rmutném žití chvíli blaženou. Vše, co hrdlo ráčí, skýtá »Hájek« naše oblíbené místečko výletní takřka v městě samém. Nejvýhodnější místo pro výlety všechny zcela vkusně upravené. Dvě kuželny, každou neděli a čtvrtek (mimo jiné dny) zvláštní dostavenička s kapelami osvědčenými.*“⁹⁶² Ve Slavkově se mnohé slavnosti odehrávaly v kaštanové aleji za kostelem, případně lidé vyráželi na kopec sv. Urbana, a to nejen při pouti do kaple zasvěcené patronovi vinařů.

Měšťané v 19. století, o těch, kteří působili v obecní samosprávě, to platí obzvláště, se neprojevovali pouze jako individua. Byli to zároveň lidé, jež se podíleli na rozvoji dobových spolkových aktivit. Ostatně vytváření asociativních skupin šlo ruku v ruce s formováním občanské společnosti, jak je patrné z množství jejich aktivit. Vždyť většina novinových zpráv o sledovaných maloměstech, které byly otištěny ve využitých brněnských denících, se týkala právě činnosti spolků. Lidé do nich vstupovali na základě dobrovolnosti zpravidla s úmyslem nějak ovlivňovat společenské, kulturní či ekonomické skutečnosti ve městě. Zároveň se tím začleňovali do systému společenských vztahů a příslušnost ke spolku jim dávala možnost sebeidentifikace. Pocit příslušnosti mohl být vázán dobově nejen na velkou skupinu, kterou nepochybně byl moderní národ, ale také na konkrétněji vymezené spolky, družstva či stolové společnosti. A účast na spolkovém životě nebyla pouze příležitostí k tomu, aby se členové věnovali výhradně hlavní činnosti spolku. Důležitou funkcí spolků bylo také vytváření příznivého prostředí pro diskuzi.⁹⁶³ Spolky také nabízely příležitost být stále vidět na veřejnosti.⁹⁶⁴ To bylo pro budoucí i stávající komunální politiky velmi důležité.

V Bučovicích a ve Slavkově se podobně jako jinde intenzivně rozvíjel spolkový život od šedesátých let 19. století. Přestože mezi lety 1852 a 1867 existoval systém koncesí, kdy bylo nezbytné zvláštní povolení ke vzniku spolku, již v první polovině šedesátých let v Bučovicích vznikl pěvecký spolek Hvězda a dále zde působily čtenářský spolek a občanská záložna. Rovněž ve Slavkově v té době začal fungovat čtenářský a pěvecký spolek a vznikla zde i občanská záložna (která však neměla dlouhého trvání). Není mým cílem uvádět zde dlouhý seznam všech spolků působících během několika desetiletí v obou městech. Stačí zdůraznit, že obyvatelé obou měst se

⁹⁶² Raketa, 31. 12. 1910.

⁹⁶³ PELC, Martin – ŠOPÁK, Pavel – ŠÚSTKOVÁ, Hana: *Opava – Videň. Měšťanská kultura 19. století mezi periférií a centrem*. Opava 2011, s. 52–53.

⁹⁶⁴ URBANITSCH, P.: *Die Gemeindevertretungen*, s. 2249.

do spolkové činnosti zapojili velmi brzy a že se zde postupně vytvořila spolková paleta srovnatelná se situací v jiných městech. Ani zde nechyběli ochotničtí divadelníci, hasiči, Sokolové a působily zde mnohé další spolky. V roce 1880 bylo v Moravské orlici ve vztahu k situaci ve Slavkově otištěno: „*Málo kdy uplyne čtrnáct dní, bychom neměli veřejné pobavy. Jest to jedna z chvalných stránek města našeho, v němž zakotvil se čilý ruch společenský pilným působením spolkův zdejších, i jest přáteli, aby na dále potrval.*“⁹⁶⁵ K tomu lze dodat, že přestože spolková činnost byla ve sledovaném období nebývale rozvinutá, docházelo také k zanikání spolků.

Spolky byly od šedesátých let vázány na národní hnutí a komentáře o spolkovém dění v obou městech poukazovaly na národnostní dělítku položená mezi Čechy a Němce. Zdá se však, že proti vzniku společných čtenářských či pěveckých spolků nevystupovali ani tak měšťané Bučovic a Slavkova, jako spíše „národní buditelé“ zvnějšku městských komunit nebo ti, kteří se do nich nově začlenili. Ostatně ve slavkovské besedě se debatovalo v šedesátých letech jak česky, tak i německy a v pěveckém spolku tehdy zaznívaly písně v obou jazycích. Předsedou bučovické pěvecké Hvězdy byl úředník August Nikisch, který se vyprofiloval jako německý liberál.⁹⁶⁶

O skutečném rozdělení obyvatel města podle národnostního klíče v dalších desetiletích však zřetelně svědčí přítomnost vlastních německých spolků a posílení nacionálního charakteru českých spolků. Ale ani národní společnost v obou maloměstech nemohla být po celou dobu soudržná. Ideová a politická diference skýtaly možnost utvořit nové spolky lidmi, kteří sdíleli poněkud odlišné postoje a zájmy. Původně celonárodní sportovní organizace Sokol, která v počátečním období nevystupovala nijak protikatolicky (například si nechávala žehnat spolkové prapory), se koncem 19. století plně ztotožňovala s husitskou symbolikou a projevovala despekt k církvi. Ostatně pánové z pokrokářského proudu, o kterém byla řeč v obou sledovaných městech, byli do velké míry spojeni právě se Sokolem. Není proto překvapením, že i ve sledovaných městech katolickou odezvou na pozměněný charakter Sokola byl v předválečném období vznik jednot Orla. Katolíci ve Slavkově také vytvořili vlastní pěveckou jednotu (1885), která měla velký význam pro hudební život v tomto městě. Zastánci křesťansko-sociálního hnutí zase stáli v Bučovicích u zrodu jednoty katolických tovaryšů (1890), kterou podporoval kníže Johann II. Liechtenstein.

⁹⁶⁵ Moravská orlice, 11. 2. 1880.

⁹⁶⁶ Tamtéž, 20. 5. 1863, 12. 9. 1867, 13. 10. 1882.

O silné pozici katolických tovaryšů ve městě svědčí velký spolkový dům postavený před první světovou válkou.⁹⁶⁷

První spolkové budovy ve městě všeobecně umožňovaly soustředit veřejný život na jedno místo. Pro Bučovice to po většinu času byl dům občanské záložny. Ve Slavkově získaly spolky vlastní budovy až krátce před válkou. To se týkalo jak Sokola, tak i katolických spolků. Zásadní význam pro spolkový a všeobecně společenský život měly také hostince. Ve „svých“ lokálech nebo alespoň u jednotlivých stolů se scházeli lidé sobě blízcí. Tak tomu samozřejmě bylo nejen ve druhé polovině 19. století. Tehdy však vznikaly stolové společnosti, které měly oficiální podobu spolku. Ve Slavkově se ve veřejném životě výrazně projevovала společnost Erbovních pánů a dam od Fontány.⁹⁶⁸ V Bučovicích byl příkladem stolové společnosti klub Noha. U obou platilo, že se členové nescházeli v daném hostinci či mimo něj výhradně k debatám, zpěvu, hraní karet a v případě Nohy kvůli turistice.⁹⁶⁹ Propagovaným účelem českých stolových společností (a to platilo nejen v Bučovicích a ve Slavkově) bylo také pořádání sbírek pro Ústřední matici školskou, která měla podporovat vznik a fungování menšinových českojazyčných škol. U zmíněných stolových společností je také zřejmý důraz na komičnost, jak je patrné z jejich recesistických rituálů či vydávání zábavných silvestrovských novin. Nepochybné pak je, že osobní kontakty, které byly při setkávání navázány, usnadňovaly průnik do obecní samosprávy.

Lidé po staletí žili dny všedními i svátečními. Nejinak tomu bylo ve druhé polovině 19. století, kdy měšťanům času věnovaného odpočinku, zábavě a slavení přibývalo. Spolu s větším množstvím volna se měnil také způsob jeho trávení. Liturgický kalendář určující po staletí dny křesťanských svátků a slavností byl samozřejmě platný také v 19. století, ale stále více se prosazovaly světské festivity. Následující odstavce mají tuto proměnu rámcově ilustrovat, a to s pomocí dobových reportáží či osobních vzpomínek. Pro zprostředkování části atmosféry starých časů jsem se zde rozhodl dát větší prostor citovaným pasážím.

Slavnost Těla a Krve Páně, lidově nazývaná Boží Tělo, nebyla nikdy významnějším církevním svátkem než Velikonoce či Vánoce, protože však po

---

⁹⁶⁷ Dnes Katolický dům, Slavkovská 94.

⁹⁶⁸ Nejen k této stolové společnosti srov. KRŠKOVÁ, Kateřina: *Jazykově české stolové společnosti a zábavní spolky na Moravě a jejich místo v kulturním a společenském životě elit v „dlouhém“ 19. století*. Olomouc 2013. Diplomová práce (Mgr.). FF Univerzity Palackého v Olomouci.

⁹⁶⁹ Pamětník na členy Nohy vzpomínal: „Někteří pěstovali více hospodské sedánky, někteří vycházky.“ ÚLEHLA, J.: *Bučovice*, s. 21.

bohoslužbě následoval eucharistický průvod městem, stalo se její slavení ve veřejném prostoru nepřehlédnutelným. Josef Fuhrich k tomu napsal: *„Za největší svátek církevní pokládali lidé v B[učovicích] Boží tělo. [...] Všude se uklízelo a čistilo. Chodníky kolem domů byly čistě zamety, a náměstí bývalo tak vysmýčeno a vykrášleno, že to budilo podiv. Časně z rána byly tu postaveny tři oltáře ve vratech domů zámožných obchodníků. Čtvrtý oltář skvěl se před kašnou na zámeckém nádvoří. [...] Za veselého hlaholu zvonů vycházel předlouhý církevní průvod z kostela. Zahajovali jej chlapci a děvčata ve svátečních šatech. Za nimi hrdě si vykračovaly půvabné družičky v bílých šatičkách. [...] Největší pozornost poutal na sebe žlutý, vysoký baldachýn, který opatrně nesli čtyři nejváženější měšťané. [...] Pod baldachýnem vážně kráčel v ornátě, bohatě zlatem vyšívaném, pan děkan s lesknoucí se monstrancí v ruce. [...] Za baldachýnem bylo lze spatřiti starostu města s radními, přednostu okresního soudu a berního úřadu s úředníky, zástupce vrchnosti a četníky ve svátečních uniformách. [...] Dobrovolný spolek hasičů s ozdobenými stříkačkami a spolek vysloužilců s praporem doplňovaly zevní lesk průvodu. Za honorací valil se teprve nepřehledný zástup zbožných žen a mužů. Pro chlapce bylo nejvyšším bodem slavnosti, když zahřměly z hory Kalvárie po obřadech u každého oltáře hromové salvy hmoždířů.“*⁹⁷⁰

Zmíněná přítomnost představitelů samosprávy i státní správy v průvodu byla po dlouhou dobu jistě neodmyslitelná. Přestože nejsou pro Bučovice a Slavkov k dispozici odpovídající prameny, dá se předpokládat, že se jich přestaly účastnit až předválečné obecní reprezentace. Pro pokrokářský proud na slavkovské radnici, který se vymezoval také vůči působení katolické církve na veřejnosti, je to více než pravděpodobné. Ovšem ani bučovičtí pokrokáři, kteří k protikatolické rétorice tak často nesahali, neměli stejně jako jejich sousedé zájem, aby byli ve veřejném prostoru spojováni s katolickou církví či s jejími duchovními. To je patrné z rozhodnutí obecních výborů obou měst z roku 1912, kdy bylo v protikladu k dosavadní tradici usneseno, že při příjezdu brněnského biskupa do Bučovic a do Slavkova nebudou stavěny slavobrány a zastupitelé se nezúčastní korporativně uvítání nejvyšší církevní autority diecéze.⁹⁷¹ A například v zápise o ustavující schůzi slavkovského obecního výboru z roku 1913 není zmínka o tom, že by zastupitelé dříve než usedli k jednacímu stolu na radnici, společně

⁹⁷⁰ FURYCH, J.: *Jaro*, s. 287–289.

⁹⁷¹ Moravská orlice, 20. 7. 1912; SOkA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 31, Protokoly zasedání obecního výboru 1911/10–1915/1, 1. 4. 1912.

navštívili farní kostel, kde bývala tradičně sloužena pro nové členy obecního výboru mše svatá.⁹⁷²

Slavnosti vypovídaly také něco o postoji měšťanské společnosti ke světským autoritám, na prvním místě tedy k panovníkovi, přičemž ve sledovaném období je možné hovořit přímo o císařském kultu. Slaveny byly pravidelně jak panovníkovy narozeniny, tak i různé události, které se dotýkaly jeho života. Například v roce 1879 to byla oslava stříbrné svatby, kdy byly po celé říši slouženy slavné bohoslužby, představitelé samospráv zasílali císaři své pozdravy a vysazovali stromy nesoucí jména císařských manželů.⁹⁷³ Nejinak tomu bylo ve Slavkově. „*Již v neděli 20. dubna dávali ochotníci naši slavnostní představení za velikého účastenství obecnstva. V předvečer slavnostního dne 23. dubna počal však neobyčejný ruch. Když objevily se na každém téměř domě [...] četné slovanské prapory a ač bylo v obecním zastupitelstvu usnešeno dle přání dobrotivého zeměpána obrátiti peníze místo na osvětlení potřebné k účelům dobročinným, což se i v značné míře uskutečnilo, stál za chvíli Slavkov ozářen světlem z mnoha set oken. Vojenští vysloužilci vyslali hudbu s mnohými krásnými lampiony, davy lidu vlnily se ulicemi. Na blízkém kopci »Urbanu« vzplály barevné ohňostroje a rakety. Teprve pozdě v noci, když byl p. Krpata poslední ohňostroj na náměstí vypálil a hudba po hymně císařské a naší národní odešla, počaly zástupy řídnouti. [...] Ve čtvrtek ráno probudil se každý záhy zvuky hudby našich vysloužilců. O deváté hodině byl chrám Páně přeplněn obecnstvem domácím i okolním, veškeré úřady jak obecní, tak i císařské a hraběcí, četnictvo a stráž finanční byly shromážděny, a tu přihrnul se velikánský zástup dítek školních ze Slavkova, Hodějic a Němčan se svými učiteli. Po ukončení služeb Božích vystoupil pan starosta obce dr. Materna a ze stupňů chrámových nesl krásnou řeč, kteráž myslmi všech pohnula. Na to vsazeny byly kolem kostela stromy císařské, kteréž tvořiti budou stromořadí.*“⁹⁷⁴

Přestože obyvatelům Bučovic a Slavkova nebylo dopřáno, aby císař zavítal přímo do jejich měst, mohli se zúčastnit jeho návštěvy v roce 1880. „*Po celých 14 dnů těšilo se obyvatelstvo města Slavkova a okolí z radostné zprávy, že J. Veličenstvo zavítá na Moravu a že nám bude popřáno patřiti ve vznešenou tvář Jeho. [...] Sestaven k témuž účelu zvláštní slavnostní výbor za předsednictví pana purkmistra dra. Čenka Materny, a nešetřeno výloh, aby den 10. června velikým národním svátkem býti mohl.*

⁹⁷² Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 631, kart. 40, Obecní volby roku 1913, 4. 12. 1913.

⁹⁷³ RAK, J.: *Zachovej nám, Hospodine. Češi v Rakouském císařství 1804–1918*. Praha 2013, s. 205–208.

⁹⁷⁴ Moravská orlice, 11. 5. 1879.

Obecní zastupitelstvo povolilo k tomuto vlasteneckému účelu potřebnou sumu peněz na zaopatření praporů a dekorací rozličných, k čemuž přispěla též jednosvorně též obec židovská a pak pan továrník Redlich částkou 40 zl.

A vskutku vydařila se tato naše slavnost po přání našem. Již o dvou hodinách odpoledne roznesla se po městě zabezpečená pak veřejně prohlášená zpráva, že Jeho Veličenstvo ráčilo svoliti, že na nádraží Slavkovském [tzn. v Křenovicích, pozn. aut.] téměř po 15 minut se pozdrží. Nyní nastal neobyčejný ruch sváteční. Spolek veteránů zahájil slavnostní průvod ku blízkým Křenovicím, zpěvácký spolek, čtenářský spolek, spolek divadelních ochotníků, učitelská jednota, veškeré spolky se svými prapory i mládež školní s hojnými vlajkami – sestavili se v šik za městem ku společnému pochodu. Za tím již přibylo zastupitelstvo města Slavkova, vel. duchovenstvo ze Slavkova a okolí, c. k. úřednictvo ze Slavkova a Bučovic, úřednictvo velkostatku i cukrovaru na přechetných povozích na nádraží Křenovické, jež plnilo se davem lidu z venkovských obcí v malebném kroji národním.[...]

Středistěm okras byly dvě tabule nad sebou, z nichž jedna byla znakem městským (spojený znak Koruny české), druhá veliká obsahovala nápis lapidární: »Město Slavkov vítá s nejvřelejší oddaností František Josefa I. Svého nejmilostivějšího císaře a krále, zaručitele rovnoprávnosti národní.« [...]

Nekonečné a téměř ohromující volání »Sláva« uvítalo Jeho Veličenstvo, nejmilostivějšího panovníka, jenž uprostřed nádraží sestoupiti ráčil se svým průvodem. Mezi tím na dané znamení umlkly i ostatní hudebnické sbory veteránův Slavkovských a Koberžických a střelba, a nastalo hluboké ticho. Jeho Veličenstvo byl patrně radostně dojat, a na rtech pozoroval každý utěšený úsměv Jeho vysoké spokojenosti nad oddaností tak upřímnou a srdečnou.⁹⁷⁵

Císař se nejdříve obrátil ve své řeči na starostu Slavkova Čeňka Maternu, pak pohovořil krátce se slavkovským farářem, státními úředníky, učiteli a se správcem cukrovaru. Dívky předaly císaři připravené kytice a krátká zastávka skončila: „Za hřmotu děl, hmoždířův, spojených hudeb intonujících hudbu národní, nekonečného volání »Sláva« odjížděl vznešený panovník náš k Brnu, a nevýslovně potěšen a nadšen ubíral se celý zástup znenáhla a ve všem pořádku domů.⁹⁷⁶

Popsané setkání s císařem odpovídalo zavedeným pravidlům, kdy po příjezdu na nádraží uvítal monarchu starosta, panovník poté krátce promluvil s těmi, kdo mu byli

⁹⁷⁵ Tamtéž, 15. 6. 1880.

⁹⁷⁶ Tamtéž.

představení. Pokud jde o předložené líčení, obsahovalo mnohá stereotypní výrazová schémata. Neodmyslitelnou součástí zpráv o císařské návštěvě bylo referování o dojetí panovníka či o jeho radosti způsobené oddaností občanů i tím, že dané místo navštívil. Obvyklé bylo v novinách také připomenutí (či přání) národnostní nestrannosti panovníka či domněnka o jeho zvláštních sympatiích k národu. Je patrné, že vztah českých obyvatel byl po dlouhou dobu k panovníkovi skutečně loajální, a to i v časech, kdy poměr národní politiky k vídeňským vládám byl silně protikladný. Účast na setkání s císařem pak byla spontánní ať už kvůli skutečné popularitě Františka Josefa I. nebo také proto, že taková událost skýtala zajímavou podívanou.⁹⁷⁷

Nejen významné dny spojené s hlavou státu a jeho příbuzných, ale také ty, které se vázaly k představenému obce, mohly být náležitě oslaveny. *„Večer dne 4. dubna [před svátkem sv. Vincence Ferrerského, pozn. aut.] stalo se město naše jevištěm neočekávané, ryze občanské slavnosti, kteráž za všeobecného souhlasu uspořádána byla našimi ochotníky, u příležitosti jmenin osvědčeného našeho starosty pana JUDr. Čěnka [neboli Vincence, pozn. aut.] Materny. Před obydlím jeho, kdež přecetné obecnstvo se shromáždilo, rozžaty o 9. hodině četné ohňostroje a ohně bengálské, kteréž osvětlovaly střídavě v různých barvách celé náměstí. [...] Když byl pak pan starosta s okna vřelými slovy měšťanstvu za projevenou k němu pozornost a lásku poděkoval, slibiv všemožně o blaho města se přičiniti, rozešli se účastníci za volání »Sláva panu starostovi!«⁹⁷⁸*

Počátek 20. století ve Slavkově je ukázkou toho, že navzdory vnější podobnosti slavení, ke kterému patřily průvody, hudební produkce, noční osvětlení a salvy vypálené na blízkých návrších, některé festivity měšťanskou společnost spojovaly a jiné rozdělovaly. Když v roce 1902 požádalo několik spolků slavkovský obecní výbor o převzetí záštity nad červencovou slavností Jana Husa, pokrokářská většina zastupitelů vyšla jejich prosbě vstříc. Husovy oslavy, které již předchozího roku uspořádala místní jednota Sokola, pak byly ve Slavkově každoročně opakovány. V roce 1908 o této události Vyškovské noviny napsaly: *„V pravdě důstojnou a krásnou slavností byla v neděli 6. července slavnost Husova. O 4. hod. odp. seřadil se průvod před radnicí a odebral se na vyletiště. V čele průvodu šli zástupcové městské rady, úředníci, hosté, mezi nimiž p. dr. F. X. Hodáč, učitelé a studentstvo, dále hasiči, děvčata v národních krojích a konec tvořila organizace nár. soc. z Bučovic a Slavkova. V čele nesený*

⁹⁷⁷ RAK, J.: *Zachovej nám, Hospodine*, s. 226–255.

⁹⁷⁸ Moravská orlice, 6. 4. 1880.

standardy s hesly, hlavy M. J. Husa a prapor. Na výletišti uvítal přítomné náměstek starosty p. A. Stojar a dále slavnostní řeči se ujal p. dr. Hodáč ml. Po slavnostní řeči nastal malý odpočinek a průvod se zas za zvuku hudby odebral na náměstí Palackého, kdež byly zapěny tři sloky »Hranice vzplála«. Večer pak pořádala »Včela« a studující města Slavkova akademii, před kterouž byl vypálen ohňostroj na náměstí, bengálský oheň, dále osvětleny v oknech na radnici, v záložně a sále obrazy Mistra Jana Husa na hranici; v témž okamžiku vzplanula hranice na blízkém kopci Urbaně.⁹⁷⁹

O této oslavě podával obdobnou zprávu také dopisovatel Lidových novin, který ještě doplnil svůj odhad o účasti pěti tisíc lidí. V katolickém Hlasu byla na základě došlých dopisů otištěna odezva na tento článek: „Účastníků nebylo ani 1 000, na tož 5 000. Divně se vyjímalo, že v průvodě mladíků (dle »Lid. Novin« nár. socialistů ze Slavkova a Bučovic) kráčeli: centrální ředitel panství hraběte Kaunice Fr. Novák, c. k. notář J. Sticha, někteří páni z výboru, mezi dorostem Sokola i školáci [...]. Za průvodem šlo učitelstvo (až na některé), v průvodě asi samým se nelíbilo. Byli to také »katolíci«, ale nesli katol. církev urážející heslo: *Nechceme papeže, my můžeme být spaseni i bez papeže. Řečník mluvil o svobodě přesvědčení – a páni mají všichni svobodu, ať vystoupí z katolické církve, když nechtějí papeže, který je hlavou této církve.*⁹⁸⁰ Ať již byla účast na Husově slavnosti jakkoliv velká, ukazuje se, že před první světovou válkou byly v moravském maloměstě zřetelně rozšířeny protikatolické postoje vycházející ze ztotožnění se značné části veřejnosti s představou husitů jako svých předků a názorových předchůdců. Tito lidé se však v této době ještě nerozešli s katolickou církví natolik, aby se to projevilo jejich formálním výstupem z ní.

„Důvod proč Palackého pojetí husitské doby jako vrcholu českých dějin vyvolalo nadšenou masovou odezvu, je evidentní. Odpovídalo představě obrozeného, či přesněji moderního českého národa o sobě samém a o svém místě ve světě a v dějinách.“⁹⁸¹ Český hovořící obyvatel Moravy se ztotožnil s myšlenkou, že jsou součástí českého národa, později než obyvatel Čech. Přijetí husitského mýtu bylo také pozdější. Ještě v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století byl v českém národním vědomí sledovaných maloměst silně zastoupen katolický prvek, jak je zřejmé ze symbolů Velehradu a postav sv. Cyrila a Metoděje, případně z podílu kněží na národním hnutí (ve Slavkově je možné připomenout Františka Poimona). Jenže české národní hnutí

⁹⁷⁹ Vyškovské noviny, 10. 7. 1908.

⁹⁸⁰ Hlas, 12. 7. 1908.

⁹⁸¹ ČORNEJ, Petr: *Zrození husitského mýtu: problém optiky*. In: ŘEPA, M. (ed.): 19. století, s. 89.

přijalo i husitské symboly a ty byly z Čech šířeny i na Moravu.⁹⁸² Ostatně není bez zajímavosti, že pánové jmenovaní v novinovém článku jako účastníci Husových oslav se narodili právě v Čechách.

Národní hnutí, které získalo proticírkevní osten, pochopitelně nenaplňovalo optimismem představitele katolického politického proudu a kněze. Jan Hus pro ně byl kacířem, jehož hereze byla při procesu v Kostnici prokázána.⁹⁸³ Ovšem i oni byli zasaženi „převyprávěním“ husitství v národním duchu. Když reagoval slavkovský katecheta František Kosík na stránkách Hlasu na další Husovu slavnost ve Slavkově, napsal, že tento kazatel „v ohledu národním a jako spisovatel zaslouží, aby by byl ctěn a oslavován“.⁹⁸⁴ Zároveň však odmítl protikatolický ráz oslav ve Slavkově, vybídl čtenáře, aby se seznámili také s vlastními Husovými spisy a konstatoval: „*Kdo tyto a ostatní dějepisné události posuzuje, kdo nedává se poučiti nějakým lživým letákem nebo protináboženským »Havličkem«, ten je-li jen poněkud nepředpojatý, soudí o věci jinak, než člověk předpojatý, který vážných spisů o věcech těchto nečetl.*“⁹⁸⁵ Jenže ona pobídka jít k pramenům nebyla asi pro mnohé nijak závažná, vždyť tehdy nešlo v první řadě o dějinné události spojené s husitstvím, ale o mýtotočrný potenciál, který zejména Palackého texty ve svých úvahových pasážích obsahovaly. Navíc obsáhlé historické studie žily svým vlastním životem, lidé je vykládali zjednodušeně podle svých schopností či záměrů, což se projevilo mimo jiné v dobové publicistice.⁹⁸⁶ A to i ve sledovaném regionu, což je možné přiblížit.

Vyškovské noviny byly příkladem snadno dostupného periodika na Vyškovsku, které v zájmu politického zápasu pracovalo s historickými událostmi podle svých zájmů a potřeb tak, aby posílilo na počátku 20. století moravské mladočechy, kteří nastoupili

⁹⁸² ŘEPA, M.: *Sekularizace českého národního hnutí na Moravě*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (ed.): *Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914*. Brno 2007, s. 69–72.

⁹⁸³ Naopak ti, kteří pohlíželi na Jana Husa s obdivem, jeho soudce odsuzovali. K lepšímu porozumění kostnických událostí přispěl až pozdější historický výzkum. Právní historik Jiří Kejř napsal: „*Bylo již opětovně prokázáno, že koncil neměl zájem na Husově odsouzení a že by byl vítal jeho odvolání.*“ Dále uvedl: „*Nelze však zapomínat, že naprosto převažující většinu obžalob podávali Husovi čeští odpůrci a že důvěrou v jejich tvrzení soudcové koncili dospěli ke svému rozhodnutí. [...] Ale stejně tak není možné zapřít, že Hus sám se dopustil závažných chyb, někdy se choval zcela netakticky a nejednou neporozuměl stavu, ve kterém se jeho pře nacházela. [...] Hus se dostal před soud kurie sám svým odvoláním proti rozhodnutí arcibiskupa Zbyňka o odevzdání a spálení knih, do beznadějněho postavení se přivedl porušením jakýchkoli procesních pravidel odvoláním ke Kristu a dovršil svou tragedii nepochopením, že do Kostnice jde na soud a ne ke scholastické disputaci.*“ A z právních pozic kauzu shrnul takto: „*Pozdější ověření několikrát prokázalo, že Hus se neprovinil vším, co mu bylo kladeno za vinu. Ale podle procesních pravidel byl soud povinen přijmout svědectví, jež mu byla podávána. Po procesuální stránce nebylo zjištěno žádné pochybení soudů.*“ KEJŘ, J.: *Husův proces*. Praha 2000, s. 164, 203, 205, 211.

⁹⁸⁴ Hlas, 21. 7. 1909.

⁹⁸⁵ Tamtéž.

⁹⁸⁶ ČORNEJ, P.: *Zrození*, s. 89.

trend dobově označovaný za antiklerikální. Kromě článků o současných událostech (např. Konečného aféra, poprava anarchisty Francisca Ferrera ve Španělsku, zpochybňování činnosti řeholnic ve Vyškově a Slavkově, karikování slavkovského faráře Václava Uhýrka, a to nejen kvůli jeho postojům, ale často kvůli fyziognomii) byly otiskovány příspěvky shrnující zejména období husitství a působení jezuitů v českých zemích do účelových hesel a zkratk.⁹⁸⁷ Protikatolické postoje autorů článků ve Vyškovských novinách byly zcela zřejmé, což se projevovalo také odkazováním na postoje Karla Havlíčka Borovského.

Při zmínce o dobovém tisku je možné uvést ještě před závěrem jeden postřeh. Komunální politika v Bučovicích i ve Slavkově odhaluje, že největší zápas byl veden mezi staročeským a katolickým politickým proudem na straně jedné a pokrokářským blokem na straně druhé. Každé z těchto uskupení mělo svá specifika, poněkud rozdílný postoj k českému nacionalismu, zcela zásadní však k moderním politickým ideologiím a náboženské víře. Platformou pro ideové střety byly samozřejmě noviny. Tiskové orgány jednotlivých stran přinášely prostřednictvím místních dopisovatelů odlišně podané zprávy o totožných událostech a poznání všech skutečných dějů je nemožné zvláště s časovým odstupem. Nicméně se ukazuje, že tiskové orgány lidovců – Lidové noviny a Vyškovské noviny – burcovaly od počátku 20. století proti katolíkům razantněji, než se dělo opačným směrem na stránkách brněnského Hlasu. Staročeská Moravská orlice stála stranou těchto střetů a přinášela zpravidla dosti spolehlivé zprávy. Lidovecké noviny častěji využívaly nacionálně upravenou historickou argumentaci, otiskovaly ochotněji neověřené či zkreslující zprávy a působily značně sugestivně. Tím ovšem dosáhly toho, k čemu noviny dobově sloužily, tedy zajištění vlastních politických pozic. Přestože nelze tvrdit, že výhradně tento tisk utvářel veřejné mínění, je pravděpodobné, že také on přispěl k politickému úspěchu pokrokářského bloku v obou městech v předválečném období. Tak se ukazuje, že ačkoliv se monarchie do značné míry identifikovala s katolickou církví,⁹⁸⁸ inspirátoři protikatolické politiky nebyli těmi, kdo příslovečně tahali za kratší konec lana. Na základě vylíčení protikatolických aktivit,

---

⁹⁸⁷ Obecněji o protijeziuitské propagandě v českých zemích v 19. a 20. století srov. kapitulu *Nebylo v nich citu, nebylo v nich lásky, nebylo v nich vůbec lidskosti (druhý život starého Tovařystva)* v ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovařystvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995, s. 216–234.

⁹⁸⁸ Tím není myšlena pouze deklarovaná katolická víra Habsburků, ale také skutečnost, že například u mnoha státních úředníků mohla být účast na nedělní bohoslužbě „předepsána“ zvyklostí. Srov. McLEOD, Hugh: *Sekularizace v západní Evropě (1848–1914)*. Brno 2008, s. 119–120. Například přednosta slavkovského okresního soudu Josef Burjanek byl deklarovaným bezvěrcem od roku 1919, tedy až v republikánské éře.

které se udály zejména ve Slavkově, i díky prostudovaným novinám, lze říci, že tyto tendence byly navzdory verbalizované defenzivnosti mnohdy jednoznačně ofenzivní.

Závěr

V úvodu jsem napsal, jak jsem svůj výzkum zaměřil a kterým otázkám se budu v disertační práci zabývat. Zvolený způsob spočíval v nahlížení na samosprávy Bučovic a Slavkova prostřednictvím jednání osob, které je tvořily. Prostředkem k tomu byla kombinace klasické historické metody, interpretativní prosopografie a komparativního přístupu. Cílem bylo zaměřit se na dosud ne zcela dobře zmapovaný prostor moravských maloměst druhé poloviny „dlouhého 19. století“. Po seznámení s dosavadním výzkumem tematiky občanské společnosti a obecních samospráv jsem se věnoval hospodářské, populační a funkční charakteristice sledovaných lokalit, aby byly patrné výchozí pozice pro jednání obecních reprezentací. Další z úvodních kapitol věnovaná dobové obecní legislativě ukázala, jak byl tvořen zákonný rámec pro komunální vedení, jak fungoval mechanismus voleb a jaké mantinely byly dány pro jednání obecních představitelů.

Jakkoliv je zřejmé, že nikoliv pouze možnost účasti na politickém životě je dostačující pro utvoření občanské společnosti, akt voleb byl znakem svobodného občana. Proto jsem zjišťoval podíl oprávněných voličů ztotožněných v této práci s kategorií občanských vrstev či měšťanstva druhé poloviny 19. století. Ve shodě s dosavadní literaturou jsem dospěl ke konstatování, že v obou zkoumaných lokalitách, které byly méně zasažené industrializací a nevykazovaly velký podíl nemajetného dělnictva (nesplňujícího daňový cenzus), byl podíl voličů dobově vysoký. Díky pramennému výzkumu jsem však byl nucen korigovat doposud nezpochybnovanou metodu výpočtu podílu oprávněných voličů. Komplikovaný volební systém byl totiž od šedesátých let 19. století založen především na daňové poplatnosti. Proto nebyly všechny volební hlasy totožné s voliči (volba právnických osob, výskyt „dělených hlasů“). A komunální voliči nemuseli být místními obyvateli. Zpravidla šlo o takzvané společníky obce, tedy majitele polností v katastru obce, kteří díky své daňové poplatnosti byli zařazeni do třetího volebního sboru.

To přispívá k objasnění malé volební účasti v tomto sboru po většinu času. Nemuselo jít (jak je běžně uváděno) o důsledek omezené možnosti ovlivnit svým hlasem v rámci nerovného hlasovacího práva dění v obci. Neúčast pravděpodobně

častěji pramenila z prostého nezájmu o dění v lokalitě, v níž daňový poplatník nežil. Ovšem vyhocené volební zápasy na počátku 20. století a v předvečer první světové války ukázaly význam volebních hlasů společníků obce, kteří nemohli volit přímo, ale pouze prostřednictvím plných mocí. Exponenti jednotlivých volebních bloků si dobře uvědomovali, jaké možnosti jim taková plná moc sepsaná na vlastní jméno poskytuje. Za takových okolností se mohlo stát, že volební „účasť“ ve třetím sboru byla značná či dokonce vyšší než ve zbylých sborech, jako tomu bylo v roce 1911 v Bučovicích.

Samosprávy obou obcí již od počátku měly ze sociálního a profesního hlediska docela pestrou skladbu. A časem se stávala ještě složitější. Početní převaha živnostníků (tzn. rolníků, řemeslníků, obchodníků a hostinských), tedy starých středních vrstev či starého měšťanstva mezi zastupiteli, však nebyla nikdy překonána. I když na profesní či věkovou skladbu zastupitelů mohly mít vliv politické zvraty. Proto je zjevná ztráta dosavadních pozic starých středních vrstev, ke které došlo v důsledku převratu na bučovické radnici v roce 1911. Nápadný byl tehdy nárůst podílu úředníků a učitelů mezi bučovickými zastupiteli. Zástupci těchto profesních skupin byli zvoleni ve větším počtu také v posledních třech předválečných komunálních volbách ve Slavkově. Zásadnější proměna sociální skladby zastupitelů v obou městech se tedy dostavila až ve 20. století. Je však nutno poznamenat, že jiná zřetelná změna se odehrála v sedmdesátých letech 19. století, kdy z bučovických obecních výborů na delší dobu zmizeli podnikatelé a ve Slavkově se mezi zastupitele zařadili poprvé učitelé.

Analýza profesního složení obecní výborů ukázala, jak skladba zastupitelů korelovala se strukturou obyvatel, respektive voličů. Je pochopitelné, že zvláště zastoupení vzdělanostního měšťanstva bylo poněkud nadproporční, což bylo dáno větší prestiží těchto osob. Ukázalo se také, že řemeslníci, kteří vykonávali ve městě rozšířený obor, byli v obecních reprezentacích zastoupeni častěji.

Dále jsem se věnoval prostorové i mezigenerační sociální mobilitě zastupitelů. Přestože mnozí živnostníci žili na jednom místě a nepronikli mimo živnostenské sféry, jejich způsob života se mohl zřetelně lišit od žití jejich rodičů a prarodičů. U vzdělanostního měšťanstva byl při pohledu na profesi otců častěji zaznamenán sociální vzestup a zřejmá byla i častá prostorová mobilita.

Díky zacílení pohledu na více než tři stovky osob, které tvořily samosprávy obou obcí, je patrné, že zejména mezi starousedlíky existovalo mnoho rodinných vazeb. Dokladem toho je třeba skutečnost, že pět starostů, kteří stáli v čele Bučovic v letech

1861 až 1911, pocházeli ze dvou rodin. Ovšem ani lidé do města přistěhovalí nestáli mimo tyto struktury, přičemž obvyklým nástrojem pro začlenění byly sňatky s dcerami místních měšťanů. Zároveň však nelze tvrdit, že příbuznost zajišťovala názorovou shodu zastupitelů či nutně vedla k nějakému protěžování.⁹⁸⁹

Přetrvávající vědomí staré měšťanské pospolitosti se projevovalo do konce 19. století při vymezování se proti nově přichozím obyvatelům v obou maloměstech a snad také v několikrát projeveném stesku po „zlatých časech“ před zavedením obecního zřízení, kterým města ztratila svou dosavadní svébytnost, jež je odlišovala od vesnic.

Šestá kapitola navzdory své rozsáhlosti a popisnosti neměla být pouhým chronologickým sledem událostí. Snažil jsem předložit vysvětlující líčení s poukázáním na ideovou a politickou orientaci obecních reprezentací a na jejich praktickou činnost. Tím jsem chtěl odhalit mnohé ze života obou maloměstských komunit. Ukázalo se tak například, že přestože Slavkov i Bučovice byly docela nepočetnými sídly, jednalo se o města, která neměla jednotnou a jasnou strukturu. V rámci obou sledovaných obcí vlastně existovaly vždy dvě místní společnosti, se kterými bylo možné se identifikovat. V Bučovicích se jednalo o křesťany a židy, ve Slavkově o obyvatele Špitálky a vlastního Slavkova.

Je zřejmé, že obyvatelstvo obou měst se časem proměňovalo. V rámci sledovaného období šlo o prohlubování homogenizace v rovině jazykové či národnostní a naopak o fragmentaci ve sféře ekonomické a politické. Vyprofilování soupeřících stranických směrů na konci 19. století je patrné nejen díky tomu, že máme k dispozici podstatně více pramenů v porovnání se starším obdobím. Přestože národ byl v druhé polovině 19. století bezpochyby dominantním objektem politického zájmu, národnostní zápasy v obou městech měly menší závažnost, než spory ideové, které probíhaly v rámci české společnosti v posledních desetiletích před válkou. Na rozdíl od některých jiných měst na Moravě a v Čechách nedošlo v Bučovicích a ve Slavkově k česko-německému zápasu o radnici a vícenárodností složení obecních výborů zde bylo přítomné jak na počátku, tak i na konci sledovaného období. Nacionální neshody pak probleskly například při řešení školských otázek nebo při sporu o používání jazyka při chodu samospráv či ve veřejném prostoru.

⁹⁸⁹ Příkladem, který se netýká zcela prostředí komunální politiky, může být slavkovský zastupitel Josef Kozlíček. Tento představitel politického katolicismu byl švagrem Rudolfa Malíka, politika agrární strany (od roku 1913 zemského i říšského poslance) a reprezentanta dobového „antiklerikalismu“. Více k Rudolfu Malíkovi v MALÍŘ, J. a kol.: *Biografický slovník*, s. 407–409.

O tomto potýkání svědčí především novinové články. Což nepřekvapí, neboť noviny byly důležitým nástrojem pro utváření národní společnosti, jež využívali politici i jiné národní elity. Přispívalo k tomu také to, že různé společenské konflikty byly interpretovány jako národnostní spory. Zkušenost z obou sledovaných měst však ukazuje, že staročeští představitelé samosprávy, kteří nikdy nacionální rétoriku neopouštěli, přistupovali k lidem jiné národnosti většinou docela pragmaticky. Také radikálněji národnostně profilovaní lidovo-pokrokaři snesli před válkou v obecních výborech spíše Němce než představitele staročechů a katolických stran.

Nic z výše uvedeného však nemůže být vnímáno tak, že v prostoru sledovaných měst nehrál nacionalismus zásadní význam. Národ totiž naplňoval představu určitého společenství, se kterým bylo možné se identifikovat. Přitažlivost k němu pak většinou byla silnější, než jiné kolektivní identity. Viditelným příkladem v obou obcích je ztráta vědomí moravského zemského patriotismu, ke které došlo ve druhé polovině předminulého století. Rozvíjení národní kultury souviselo také s přijetím českého historického příběhu, který obsahoval hodnotové soudy o určitých dějinných obdobích. Proto lze nejspíš bez námitek souhlasit s tím, že knihy Františka Palackého vtiskly do vědomí české liberální společnosti koncepci dějin protestantského rázu.⁹⁹⁰

Mimo jiné široké přijetí tohoto národního dějinného konceptu v konečném důsledku přispívalo k vytěšňování katolické církve ze středu společenského dění, k odcírkevnění společnosti, její dechristianizaci a sekularizaci. Je evidentní, že v průběhu sledovaného období došlo ke snížení významu náboženství, veřejného vlivu církve a ke změnám ve vzorcích individuální náboženské víry a praxe. Ovšem sekularizaci nevnímám jako společenskou změnu, kterou modernizační procesy způsobují nevyhnutelně a automaticky.⁹⁹¹ Také zde šlo o konání konkrétních osob, jak bylo ukázáno na příkladu Husových oslav ve Slavkově či na profilaci Vyškovských novin.

Situace na počátku 20. století byla zřetelně jiná než před půlstoletím. Katoličtí kněží již vesměs nebyli vnímáni jako klíčové osoby působící v procesu formování moderního národa. Jinak byl profilován také český politický tábor. Pokud bylo po

---

⁹⁹⁰ Například jeden slavkovský dopisovatel Lidových novin s ironií uváděl, že knihovna nově založeného katolického spolku ve městě jistě nebude obsahovat Palackého Dějiny národa, protože je napsal protestant. Lidové noviny, 19. 2. 1899.

⁹⁹¹ Více k sekularizační tezi, její revizi a průběhu sekularizace v českém prostředí v 19. století s využitím sociologického konceptu path dependence (tzn. jednou nastoupené cesty) v HORÁK, Jiří: *Aliance „trůnu a oltáře“ jako významný faktor procesu sekularizace a případ českých zemí 19. století*. Olomouc 2014. Disertační práce (Ph.D.). FF Univerzity Palackého v Olomouci.

určitou dobu obvyklé, že národní politika byla ovlivňována ideou konzervatismu, nebyla vzdána katolické církvi a vymezovala se vůči německým liberálům (kteří byli ztotožňováni z pruskými protestanty), na konci 19. století to již všeobecně neplatilo. Představitelé české liberální politiky tehdy naopak vytýkali příslušníkům katolického politického proudu, k nimž patřila řada kněží, nedostatečné nasazení pro národ a vytýkali jim jejich zdůrazňování univerzality církve. Při tom se národ pro mnohé stával nejvyšší hodnotou a vyhrocený nacionalismus měl pseudonáboženský charakter. Svědčí o tom například i to, že národovci zachovávali náboženských jazyk⁹⁹² – peněžní sbírky na národní účely byly „pokládány na oltář vlasti“ a národ hledal své „mučedníky“. O tom, že část sledovaných zastupitelů již nepociťovala silně svou příslušnost k církvi,⁹⁹³ byť se jednalo o katolíky, svědčí jejich zapojení do pokrokařských protikatolických bloků na konci 19. století.

V obou městech se právě v tomto čase projeví spory v komunální politice ve zvláště vyhrocené podobě. Kdysi silný či vůbec nejmocnější proud staročeské politiky na Moravě ztratil svou dominanci. Konzervativně a katolicky orientovaní zastupitelé se tehdy zejména ve Slavkově opřeli o politický katolicismus. Proti spolenectví staročechů a katolíků se však utvořila (nejen v obou městech) koalice všech ostatních českých stran, která před válkou obě radnice ovládla. Základem tohoto uskupení byli lidovci (od roku 1909 lidovo-pokrokaři), ke kterým se přidali také agráři, národních sociálové i sociální demokraté. Dobově se toto uskupení pojmenovávalo jako antiklerikální či pokrokové, já jsem je označil za protikatolické.⁹⁹⁴

Neshody mezi zastupiteli z těchto dvou bloků byly ve Slavkově tak vyhrocené, že od roku 1902 katoličtí komunální politici na zasedání obecního výborů střídavě nedocházeli a voleb v roce 1913 se vůbec neúčastnili. V Bučovicích nebyly třenice v samotném zastupitelstvu tak zásadní, protože staročeské vedení mělo dlouho značnou převahu a naopak po vítězství pokrokařů na radnici tam zasedali pouze oni sami. Nápadné je, že v argumentaci pokrokařů v Bučovicích nezaznívala ani tak protikatolická rétorika, jako spíše volání po technickém pokroku ve městě.

⁹⁹² K tomu srov. McLEOD, H.: *Sekularizace*, s. 20–21.

⁹⁹³ V německém prostředí se takový odstup od církve jakožto instituce a od církevního života vyjadřoval termínem *Unkirchlichkeit*. Tamtéž, s. 118.

⁹⁹⁴ Zajímavý je postřeh politologa Stanislava Balíka, který pokrokařský proud nazval předobrazem československé Národní fronty. Na přelomu 19. a 20. století se všichni spojili proti politickému katolicismu, na konci druhé světové války se jednalo o spojení všech proti pravici. Srov. BALÍK, Stanislav: *Střet katolických a pokrokařských stran*. In: TÝŽ: *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*. Brno 2013, s. 27–46.

Pro obě sledované obce platí, že v předvečer první světové války zmizeli z radnic starostové, kteří zde působili čtvrt století. Bučovický Josef Racek vykonával svůj úřad v letech 1886 až 1911, slavkovský Emerich Valníček od roku 1885 do roku 1910. Pro oba platilo, že se jednalo o tamější rodáky a obchodníky. Navzdory své příslušnosti ke staročechům stanuli v čele samosprávy v době, kdy se začala jednota národní strany drolit. Nemuselo to však být zcela ojedinělé, jak ukazuje příklad z nedalekého Rousínova, kde byl staročeským starostou stolař Jan Osolsobě. Ten se dostal do čela obce v roce 1883 a setrval na tomto postu až do své smrti v roce 1909. Na rozdíl od svých kolegů – dlouholetých starostů a čínorodých živnostníků – zemřel dříve, než politika pokrokářů zapříčinila jeho politický pád. Jeho nástupcem se stal lékař Bohumil Vepřovský, který městské kronice svěřil svůj pohled na předchozího starostu (možná že i bučovičtí a slavkovští pokrokáři měli obdobný názor na své protivníky): „*Byl zkušený světa, snaživý a vychován po způsobu našich otců, v úctě před vládou a v pokoře před církví.*“⁹⁹⁵ To bylo pro značnou část zastupitelů mladší generace nepřijatelné.

Pokud mluvím o generaci, mám na mysli skupinu osob, která si díky dobovým prožitkům utvářela vlastní vidění světa a vymezovala se vůči generaci předchozí. Generační proměna nejen z hlediska věku, ale především kvůli odlišnému pohledu na svět, je zcela patrná v posledních předválečných volbách v Bučovicích. Proto byl rok 1911 ve městě tak přelomový. Ve Slavkově nebyli všichni mladší a vzdělanější komunální politici nadšeni pokrokářskou politikou a pokrokem jakožto vírou v dosažitelnost úplného štěstí již na tomto světě. Někteří byli osloveni vizí politického katolicismu, tedy představou přeměny společnosti v duchu křesťanských hodnot ve světě, který však nebude kvůli lidské hříšnosti nikdy dokonalý. Působení dvou skupin s tak rozdílnými postoji způsobilo, že soupeření katolíků a pokrokářů trvalo celé desetiletí. K dobově často užívanému slovu pokrok lze na okraj dodat, že zaznívalo z úst politiků napříč politickým spektrem. Jakoby si lidé neuvědomovali, že jej nelze vnímat výhradně pozitivně. Pokrok totiž vždy existuje ve vztahu k určitému cíli, někdy je proto prospěšný, jindy špatný, jak zřetelně ukázalo masové zabíjení v první světové válce, které bylo umožněno pokrokem zbrojní výroby.

Do zápasů o radnice se přidávali a ochotu ke střetům se staroměst'anskou a staročeskou komunální politikou projevovali ve značné míře lidé nově přichozí. Jak

---

⁹⁹⁵ SOKA Vyškov, f. Archiv města Rousínov, bez inv. č., Obecní kronika 1876–1907, s. 275.

později napsal slavkovský kronikář: „*Počínajíc rokem 1885 po řadu let držely obecní vládu na radnici osobnosti, jichž zásadou bylo nezatěžovati poplatnictvo zvyšováním obecních přírážek k přímým daním. Na členství v obecním výboru činili si nárok přednostní starousedlí měšťané. Členové obecního výboru žili pospolu v přátelské shodě. I ostatní občané bez rozdílu stavu a povolání žili vedle sebe v pokoji a svornosti. Jevilo se to v návštěvách hostinců, na veřejných zábavách a slavnostech. S novými lidmi nastěhovaly se do Slavkova také nové myšlenky a pokrokové názory a požadavky. [...]* Nastalo třídění duchů.“⁹⁹⁶

Samotný akt voleb v obou městech nebyl spojen pouze s občanským uvědoměním (vysoká volební účast byla zaznamenána pouze při vyhrocených volbách, jinak se pohybovala mezi 10 a 20 %). Od osmdesátých let se voliči přeli o výklad volební legislativy, docházelo ke sporům ohledně složení volebních a reklamačních komisí, byly podávány protesty na průběh voleb. Na počátku 20. století zastupitelé ukázali, jak umějí využít dobové legislativy pro získání voličů (šlo o hromadné jmenování pokrokářů v obou městech za čestné občany). A jak naznačil rok 1910 ve Slavkově, konání voleb nemuselo být „občanským svátkem“, ale spíše všeobecným zmatkem. „Škola demokracie“, jak je často obecní samospráva druhé poloviny 19. století označována, byla proto mimo jiné místem narušujícím dosavadní měšťanskou soudržnost. Lidé se totiž neučili výhradně správě věcí veřejných, ale také tomu, jak „udělat volby“ tak, aby byli v politickém souboji úspěšní.

Pokud jde o praktickou činnost obecních reprezentací, vykonali zastupitelé během více než půlstoletí mnohé pro zlepšení života svých spoluobčanů a značně proměnili tvářnost obou lokalit. Ty se během sledované doby rozvíjely do úplné městskosti, byť některé znaky venkova mohly přetrvávat. Nemám tím na mysli pouze absenci určitých prvků technické infrastruktury. Pro zajímavost lze zmínit takové jevy z pozdního 19. století, jako byla pobíhající drůbež po náměstí či stáda dobytka hnaná obecním pastýřem ulicemi měst.⁹⁹⁷

Při pohledu na veškeré realizované obecní projekty je zřejmé, že ve sledovaném maloměstském prostředí bylo snad nejvýrazněji ceněno vzdělání. Staročeská a staroměšťanská samospráva Slavkova vybuodovala hlavní školu, obdobně orientovaná obecní reprezentace Bučovic opatřila obecné škole novou budovu a dosáhla svého snu

⁹⁹⁶ Tamtéž, f. AMSI, inv. č. 166, Pamětní kniha města 1922–1937, s. 53.

⁹⁹⁷ Proti oběma skutečnostem však zastupitelé vystupovali, takže docházelo k zákazům či alespoň regulaci takového počínání.

o střední škole ve městě. Budovu nové měšťanky ve Slavkově prosadil pokrokařský blok. Z toho plyne, že žádný politický směr neměl svébytnou praktickou politiku. Ačkoliv lze oprávněně namítnout, že zřízení reálky v Bučovicích bylo součástí politické programu staročechů, respektive snah Otakara Pražáka, který jako poslanec považoval zakládání nových českých škol za svou prioritu. Ideové kořeny praktického konání lze vypočítat také ve snaze slavkovského politického proudu o výstavbu dělnických domků, což byla iniciativa lídra křesťansko-sociální strany Jana Šrámka.⁹⁹⁸

Pokrokaři ve Slavkově více verbalizovali svou snahu budovat moderní technickou infrastrukturu, ačkoliv ani jejich protivníci se řešení těchto otázek nebránili (příkladem byla jejich snaha o vybudování vodovodu). V Bučovicích byla v tomto ohledu situace na počátku 20. století taková, že staročeské vedení dospělo k závěru, že po postavení reálky musí budování vodovodu, kanalizace a dalších projektů nějakou dobu počkat. Cestu k jejich realizaci spojovali neodmyslitelně se zvýšením daňových přírůstků, což byla nežádoucí eventualita. Vítězní pokrokaři se v roce 1911 pustili do nových projektů s větší odvahou. Tito zastupitelé disponující často vyšším formálním vzděláním a větším rozhledem vykonali mnohé, přestože se jim kvůli vypuknutí světové války nepodařilo všechny zamýšlené plány dokončit (kromě úspěchů jako bylo postavení moderního obecního domu či založení městské spořitelny se setkali s neúspěchem při pokusu o elektrifikaci).

Je těžké zodpovědět otázku, kde členové obecních výborů nacházeli inspiraci pro rozvojové myšlenky. Ukazuje se však, že v celém sledovaném období se zajímavými nápady přicházeli samotní zastupitelé. Jindy byly iniciátory technické modernizace státní úřady. Příkladem je realizace obecních jatek ve Slavkově, budování částečné kanalizace v Bučovicích či dláždění vozovek v obou městech.

Pokud jde o prosazování rozsáhlejších projektů, ukázalo se, že obecní reprezentace obou měst byly schopny spolupráce. Bylo tomu tak například v šedesátých letech, když usilovali bučovičtí a slavkovští zastupitelé o železnici a částečně i před první světovou válkou, kdy měla být vybudována velkoelektrárna v Dubňanech. Pokud však obce hájily své partikulární zájmy, byly neústupnými rivaly, jako tomu bylo při snaze (v obou případech neúspěšné) o získání okresního hejtmantví.

Pro úspěšnou realizaci různých nápadů byla důležitá kromě financí (které vlastně po celou dobu chyběly), také vazba na vyšší samosprávnou rovinu a státní

---

⁹⁹⁸ TRAPL, M. – KONEČNÝ, K. – MAREK, P.: *Politik*, s. 132.

úřady. Možná i proto politický vývoj na obou radnicích odpovídal všeobecným politickým proměnám v rámci Moravy. Snad byli místní představitelé politických stran schopni přesvědčit voliče, že právě oni mají odpovídající konexe, které při vedení města využijí. Lékař a radní Rudolf Šebek patrně věděl, jak se věci mají, když napsal, že pro zastupitele je nezbytná potřeba „širšího rozhledu ve věcech veřejných, známostí a styků s vlivnými osobami, s poslanci, s úřady státními a zemskými, také jakési obratnosti a sběhlosti v jednání s nimi, jisté míry společenské rutiny, slovem jistého stupně *intelligence* a duševní průpravy“.⁹⁹⁹ Na druhé straně obecní samospráva bývala odrazovým můstkem pro vyšší samosprávné funkce. Také několik bučovických a slavkovských zastupitelů kandidovalo do moravského sněmu (u jiných byla alespoň zvažována nominace). Ovšem nikdo z nich do zemské samosprávy zvolen nebyl.

Z popsaných událostí plyne také to, že v čele obou měst stáli sebevědomí lidé, kteří neváhali jít při hájení zájmů obce i do sporu se státními úřady. Zároveň se ukázalo, jak konfliktním prostředím byla komunální politika a že spory na maloměstě mohly být vyhroceny ve velmi osobních pozicích (příkladem je soudní spor zastupitelů ve Slavkově či žaloba podaná na celý obecní výbor v Bučovicích). Na druhé straně je zřejmé, že po většinu sledovaného období plynul čas v obou městech celkem poklidně. Společnost žila běžnými starostmi i veřejným děním, které zahrnovalo silně rozvinutý spolkový život, dobové slavnosti i místní politický život. Dobové struktury monarchie a dlouhý čas míru umožnily rozvoj občanské i národní společnosti, hospodářský růst a navzdory všem zmíněným konfliktům takový způsob života, na který lidé po hrůzách světové války vzpomínali jako na *belle époque*.

Pohled na malé komunity ukázal, že proces modernizace je zasáhl se všemi pozitivy i negativy, které s sebou nesl. A byly to právě konkrétní skutky jednotlivců, které působily v dobových procesech industrializace, urbanizace, byrokratizace, politizace a sekularizace. Nejsem proto přesvědčen, že proces modernizace probíhal jednosměrně od aktivních a progresivních center k periferním lokalitám. Vždy záleželo na konkrétních lidech a nemuselo přitom vždy jít o nové tváře a progresivní politiky. Zřetelně byly ukázány také limity technické modernizace maloměst, které byly častěji rázu materiálního než mentálního.

Zároveň se projevilo, že jakkoliv je každá lokalita svébytná, má smysl srovnávat život ve městech obdobné velikosti a významu, neboť se tak objeví řada

---

⁹⁹⁹ SOKA Vyškov, f. AMBu, inv. č. 9, Pamětní kniha města Bučovic 1887–1939, fol. 167.

společných charakteristik a podobností v chodu obecních samospráv. Navzdory tomu nelze říci, že by Bučovice a Slavkov byly nějakým „ideálním typem“ maloměst druhé poloviny 19. století. Ovšem hledat takové maloměsto je patrně nemožné. Každá lokalita byla specifická už při zohlednění historických předpokladů, národnostní skladby či působení individualit. Pro tuto práci jsem zvolil dvě lokality, na kterých jsem ukázal uplatnění zavedených metodologických postupů s využitím pestrého souboru pramenů, které byly nezřídka náročné na interpretaci. Tak jsem zprostředkoval pohled do života obecních samospráv dvou moravských maloměst a jejich aktivních členů. To znamená osob, které spoluutvářely obraz svých lokalit a které se podílely na formování občanské společnosti, kterou dnes lidé považují takřka za samozřejmou.

Seznam pramenů a literatury

Netištěné prameny

Diecézní archiv Biskupství brněnského

fond: Biskupská konzistoř

Národní archiv

fond: Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích

Moravský zemský archiv v Brně

fondy: A 9 – Zemský výbor; B 14 – Moravské místodržitelství; C 136 – Krajský soud Brno; E67 – Sběrka matrik; G 61 – JUDr. Otakar Pražák

Muzeum Vyškovska, Muzeum Bučovice

*Jednací řád obecního zastupitelstva městyse Bučovic dle usnešení výboru obecního z dne 11. září 1864; opis vzpomínek pořízený roku 1931 – KELLNER, Rudolf: *Popis Bučovic*.*

Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv

fond: Ministerium des Innern (1848–1918)

Římskokatolická farnost Bučovice

Protocollum domesticum parochie Butschovicensis (od 1872)

Státní oblastní archiv v Praze

fond: Sběrka matrik a průvodní listinný materiál – Středočeský kraj

Státní oblastní archiv v Třeboni

fond: Sběrka matrik Jihočeského kraje

Státní oblastní archiv v Zámruku

fond: Sběrka matrik Východočeského kraje

Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna

fondy: Archiv města Bučovice; Archiv města Rousínov; Archiv města Slavkov u Brna; Okresní soud Bučovice; Okresní úřad Bučovice; Okresní úřad Slavkov; Okresní úřad Vyškov; Školy na Bučovicku

Zemský archiv v Opavě

fond: Sběrka matrik Severomoravského kraje

Dobový tisk

Bučovské cepy (roč. 1, 1896, Muzeum Vyškovska, Muzeum Bučovice)
Bučovské noviny (roč. 1–6, 1895–1900, Vědecká knihovna v Olomouci)
Hlas (roč. 51–62, 1899–1910)
Lidové noviny (roč. 1–22, 1893–1914)
Moravská orlice (roč. 1–52, 1863–1914)
Moravské listy (roč. 5, 1893)
Národní očista (roč. 1–3, 1912–1914, Vědecká knihovna v Olomouci)
Raketa (roč. 1, 1910, Muzeum Vyškovska, Muzeum Bučovice)
Vyškovské noviny (roč. 1–23, 1892–1914)
Žihadlo (roč. 1, 1911, Muzeum Vyškovska, Muzeum Bučovice)

Paměti

FUHRICH, Karel: *Vzpomínky starého lékárníka*. Olomouc 1948. (strojopis, Vědecká knihovna v Olomouci)
FURYCH, Josef: *Jaro života*. Praha 1930.
FURYCH, Josef: *Zlatá Praha*. Praha 1932.
CHODĚRA, Václav: *Vzpomínky divadelního ředitele Václava Choděry*. Slavkov u Brna 1931.
SUCHAN, Karel: *Kronika Suchanovy rodiny 1850–1999*. (strojopis, Gymnázium a Obchodní akademie Bučovice)
ÚLEHLA, Jan: *Bučovice*. (strojopis, Gymnázium a Obchodní akademie Bučovice)
VALENTA, Václav: *Jubileum mé 60ti leté duševní práce a činnosti 1874–1934. Z paměti ubitého*, sv. 2. Bučovice 1934.
VALENTA, Václav: *Moje dětství. Z paměti ubitého*, sv. 1. Olomouc 1923.

Tištěné prameny

Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849. Wien 1850.
Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates, mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen. Wien 1851.
Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. I. díl. Praha 2006.
CHYTIL, Alois: *Chytilův úplný adresář Moravy*. Brno 1911.
Lexikon obcí pro Moravu. Wien 1906.
Memorandum města Slavkova u Brna a obcí soudního okresu slavkovského o zřízení okresního úřadu a berní správy ve Slavkově u Brna. Slavkov u Brna 1939. (Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna)
Obecní řád pro markrabství Moravské ze dne 15. března 1864, z. z. č. 4, se všemi do měsíce prosince 1891 vyhlášenými měnicími a doplňujícími zákony a nařízeními s připojeným říšským obecním zákonem ze dne 5. března 1862, ř. z. č. 18, po té řád o volení v obcích

pro markrabství Moravské a zákon domovský ze dne 3. prosince 1863, z. z. č. 105, se dřívějšími domovského práva se týkajícími předpisy, a sice: konskripčním patentem z roku 1804, prozatímním obecním zákonem z roku 1849 a obecním zákonem z roku 1859, jež na základě nálezů c. k. správního soudního dvoru, c. k. ministerstva vnitra, říšského soudu a nejvyššího soudního dvoru vysvětlil Villibald Galusek. Brno 1892.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. IV. díl, Bianchi-Giovini – Bžunda. Praha 1891.

Ottův slovník naučný, Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XVII. díl, Median – Navarrete. Praha 1901.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XVIII. díl, Navary – Oživnutí. Praha 1902.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XXIII. díl, Schlossar – Starowolski. Praha 1905.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XXIV. díl, Staroženské – Šyl. Praha 1906.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XXVII. díl, Vůz – Žižkowski. Praha 1908.

Pamětní list za příčinou návštěvy J. E. pana místodržitele moravského barona JUDra K. Heinolda ve Slavkově. Slavkov 1909. (Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna)

Prušáci ve Slavkově. In: Šedesát let (1869–1929). Památník Sokola ve Slavkově u Brna. Slavkov u Brna 1929.

Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Ländern. Wien 1873.

SCHWARZ, František: Starosta Václav Dobrovský, reformátor obce nezdarovské. Praha 1877.

UČÍK, Ladislav: Poradce při volbách obecních výborů v zemích Koruny české. Příruční knížka pro každého, o samosprávu dbalého občana i starostu obce. Praha 1900.

Internetové zdroje

Český statistický úřad. Obyvatelstvo – roční časové řady. Pohyb obyvatelstva v českých zemích 1785–2011 [online]. © 2013 [citováno 13. 2. 2013]. Dostupné z WWW (v xls): http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu.

Encyklopedie dějin města Brna. Osobnosti. JUDr. Josef Illner. [online]. © 2014 [citováno 15. 3. 2014]. Dostupné z WWW: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5348.

Encyklopedie dějin města Brna. Události. Uvedení do provozu židenické elektrárny. [online]. © 2010 [citováno 4. 7. 2014]. Dostupné z WWW: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_udalosti&load=2816.

Literatura

- BÁCSKAI, Vera (Hg.): *Bürgertum und bürgerliche Entwicklung in Mittel- und Osteuropa*. Budapest 1986.
- BALAJKA, Vladimír: *Představitelé obecních samospráv a jejich účast na spolkovém životě v Kyjově 1850–1914*. Brno 2006. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- BALÍK, Stanislav: *Střet katolických a pokrokových stran*. In: BALÍK, Stanislav: *Většinový systém pro sněmovní volby? České zkušenosti a debaty*. Brno 2013, s. 27–46.
- BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, svazek X*. Ostrava 1986.
- BERGHOFF, Hartmut – MÖLLER, Roland: *Wirtschaftsbürger in Bremen und Bristol 1870–1914. Ein Beitrag zur komparativen Unternehmerforschung*. In: PUHLE, Hans-Jürgen (Hg.): *Bürger in der Gesellschaft der Neuzeit. Wirtschaft – Politik – Kultur*. Göttingen 1991, s. 156–177.
- BLÁHA, Arnošt Inocenc: *Město. Sociologická studie*. Praha 1914.
- BRAKENSIEK, Stefan: *Stagnation? Die Kleinstädtische Gesellschaft im frühen 19. Jahrhundert. Kurhessische und westfälische Beispiele*. In: ZIMMERMANN, Clemens (Hg.): *Kleinstadt in der Moderne*. Ostfildern 2003, s. 53–70.
- BRANDT, Harm-Hinrich: *Verwaltung als Verfassung – Verwaltung und Verfassung? Zum historischen Ort des „Neoabsolutismus“ in der Geschichte Österreichs*. *Moderní dějiny* 19, 2/2011, s. 219–231.
- BRNOVJÁK, Jiří – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.): *Šlechtic podnikatelem – podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18.–19. století*. Ostrava 2008.
- BRUCKMÜLLER, Ernst – DÖCKER, Ulrike – STEKL, Hannes – URBANITSCH, Peter (Hgg.): *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*. Wien – Köln 1990.
- BRUCKMÜLLER, Ernst: *Herkunft und Selbstverständnis bürgerlicher Gruppierungen in der Habsburgermonarchie. Eine Einführung*. In: BRUCKMÜLLER, Ernst – DÖCKER, Ulrike – STEKL, Hannes – URBANITSCH, Peter (Hg.): *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*. Wien – Köln 1990, s. 13–20.
- CROSSICK, Geoffrey – HAUPT, Heinz-Gerhard: *Die Kleinbürger. Ein europäische Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts*. München 1998.
- ČÁDA, František – JANÁK, Jan – HLADKÝ, Stanislav: *Rousínov – dějiny a socialistická přítomnost*. Brno 1982.
- ČEČ, Dragica: *Zakaj je Postojna hotela postati mesto? Zgodovina za vse. Vse za zgodovino* 8, 1/2001, s. 36–51.
- ČOPÍK, Jan: *Proměny a kontinuita české komunální politiky. Územní samospráva v nové době (1850–2010). Díl I – do roku 1945*. Praha 2014.
- ČORNEJ, Petr: *Zrození husitského mýtu: problém optiky*. In: ŘEPA, M. (ed.): *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*. Praha 2008, s. 86–103.
- ČORNEJOVÁ, Ivana: *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995.

- ČOUPEK, Lukáš: *Správa a samospráva poddanských vsí Uherskohradištska před zavedením obecního zřízení*. Brno 2010. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- DAVID, Josef: *Komunální elity v Pacově v letech 1848–1918*. České Budějovice 2012. Diplomová práce (Mgr.). FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.
- DĚDICOVÁ, Pavla: *Měšťanská elita v Táboře 1848–1938*. České Budějovice 2011. Diplomová práce (Mgr.). FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.
- DOLÁKOVÁ, Šárka: *Obecní samospráva a občanské elity v Novém Městě na Moravě ve druhé polovině 19. století*. Brno 2013. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- d'ELVERT, Christian: *Zur Geschichte des Gemeindewesens in Mähren und Oester.-Schlesien*. Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der kais. königl. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1865, s. 41–46, 85–88, 94–98.
- FASORA, Lukáš: *Co zůstalo z liberálního konceptu obecní samosprávy 19. století?* In: ŘEPA, Milan (ed.): *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*. Praha 2008, s. 257–266.
- FASORA, Lukáš: *Dělník a měšťan. Vývoj jejich vzájemných vztahů na příkladu šesti moravských měst 1870–1914*. Brno 2010.
- FASORA, L.: *Městské spořitelny v teorii a praxi obecní samosprávy ve druhé polovině 19. století*. In: KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří (ed.): *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Praha 2008, s. 268–285.
- FASORA, Lukáš: *Občanské elity a obecní samospráva*. *Historica Olomucensia* 37 – 2010. Sborník prací historických XXV, s. 11–16.
- FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006.
- FASORA, Lukáš – KLADIWA, Pavel: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850–1918*. Koncept a dílčí výsledky výzkumu. *Český časopis historický* 102, 4/2004, s. 796–827.
- FASORA, Lukáš: *Představitel obecní samosprávy*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 124–139.
- FASORA, Lukáš: *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*. Brno 2007.
- FIALA, Petr: *Sociální struktura českého sněmovního zastoupení na Moravě zvoleného v zemských volbách roku 1902*. *Časopis Matice moravské* 111, 2/1992, s. 273–290.
- FLESCHE, Heinrich: *Geschichte der Juden in Austerlitz*. In: GOLD, Hugo (Hg.): *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn 1929, s. 111–116.
- FRIEDRICH, Margret – URBANITSCH, P. (Hgg.): *Von Bürgern und ihren Frauen. Bürgertum in der Habsburgermonarchie V*. Wien – Köln – Weimar 1996.

- FRICK, Florin: *Gustav Ritter von Neumann, ein Architekt des Späthistorismus*. In: Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein 92. Vaduz 1994, s. 293–362.
- GALL, Lothar: *Stadt und Bürgertum im Übergang von der traditionellen zur modernen Gesellschaft*. In: GALL, Lothar (Hg.): *Stadt und Bürgertum im Übergang von der traditionellen zur modernen Gesellschaft*. München 1993, s. 1–12.
- GALL, Lothar: *Stadt und Bürgertum im 19. Jahrhundert. Ein Problemaufriss*. In: GALL Lothar (Hg.): *Stadt und Bürgertum im 19. Jahrhundert*. München 1990, s. 1–18.
- GELLNER, Ernest: *Podminky svobody. Občanská společnost a její rivalové*. Brno 1997.
- GEORGIEV, Jiří: *A' do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*. Praha 2011.
- GOLD, Hugo: *Geschichte der Juden in Butschowitz*. In: GOLD, Hugo (Hg.): *Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart*. Brünn 1929, s. 173–176.
- HAAS, Hanns – STEKL, Hannes (Hgg.): *Bürgerliche Selbstdarstellung. Städtebau, Architektur, Denkmäler. Bürgertum in der Habsburgermonarchie IV*. Wien – Köln – Weimar 1996.
- HÁJEK, Jan: *Podnikatelstvo, ekonomické elity, podnikání jako socioekonomický fenomén. Otevřené otázky i aktuální desiderata naší ekonomicko-sociálně orientované historiografie*. In: HLAVAČKA, Milan – ŘEPA, Milan: *X. sjezd českých historiků. Ostrava 14.–16. 9. 2011. Svazek II*. Ostrava – Praha – Brno 2013, s. 71–82.
- HANÁK, Josef: *60 let měšťanské školy chlapecké*. In: Památník slavkovských měšťanských škol. Slavkov u Brna 1934, s. 33–41.
- HAVELKA, Miloš – ZLÁMAL, Vladislav (red.): *Vyškov. Město a okres*. Praha 1936.
- HEISS, Hans – STEKL, Hannes: *Bürgertum und gesellschaftliche Modernisierung in Österreichs Kleinstädten 1850–1914*. In: ZIMMERMANN, Clemens (Hg.): *Kleinstadt in der Moderne*. Ostfildern 2003, s. 87–118.
- HETTLING, Manfred: *Stadtgeschichtliche Forschungen an der Universität Bielefeld. Der Sonderforschungsbereich „Sozialgeschichte des neuzeitlichen Bürgertums im internationalen Vergleich“*. Informationen zur modernen Stadtgeschichte, 1/1990, s. 8–13.
- HITZER, Bettina – WELSKOPP, Thomas (Hgg.): *Die Bielefelder Sozialgeschichte. Klassische Texte zu einem geschichtswissenschaftlichen Programm und seinen Kontroversen*. Bielefeld 2010.
- HLAVAČKA, Milan: *Historicko-sociální parametry občanské společnosti aneb Jak se v českých zemích změnili měšťané v občany?* In: *Formování občanské společnosti ve Slaném a na Slánsku na přelomu 19. a 20. století*. Slaný 2012, s. 9–27.
- HLAVAČKA, Milan: *Jubilejní výstava 1891*. Praha 1991.
- HLAVAČKA, Milan: *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862–1913*. Praha 2006.
- HLAVAČKA, Milan – ŘEPA, Milan: *X. sjezd českých historiků. Ostrava 14.–16. 9. 2011. Svazek II*. Ostrava – Praha – Brno 2013.

- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005.
- HOFF, Jadwiga: *Mieszkańcy małych miast Galicji Wschodniej w okresie autonomicznym*. Rzeszów 2005.
- HOFFMANN, Robert (Hg.): *Bürger zwischen Tradition und Modernität. Bürgertum in der Habsburgermonarchie VI*. Wien – Köln – Weimar 1997.
- HOFMANN, Gustav: *Vrchnostenská správa poddanských měst a městeček v jihozápadních Čechách v letech 1750–1850*. In: Poddanská města v systému patrimoniální správy. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.–13. září 1995. Ústí nad Orlicí 1996, s. 45–52.
- HORÁK, Jiří: *Aliance „trůnu a oltáře“ jako významný faktor procesu sekularizace a případ českých zemí 19. století*. Olomouc 2014. Disertační práce (Ph.D.). FF Univerzity Palackého v Olomouci.
- HORSKÁ, Pavla: *Klasická industriální urbanizace v českých zemích (1830–1930)*. In: JUROK, Jiří (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Ostrava – Nový Jičín 2002, s. 195–204.
- HOZJAN, Andrej: *Maribor v prvih dveh desetiletjih po pridobitvi škofije. Podoba mestnega razvoja in previbalstva, pomen prenosa škofijskega sedeža in primerjave mesta z drugimi spodnještajerskimi mesti*. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije* 10, 2010, s. 357–398.
- HROCH, Miroslav: *Das Bürgertum in den nationalen Bewegungen des 19. Jahrhunderts. Ein europäischer Vergleich*. In: KOCKA, Jürgen – FREVERT, Ute (Hgg.): *Bürgertum im 19. Jahrhundert. Deutschland im europäischen Vergleich*, Bd. 3. München 1988., s. 337–359.
- HUNČOVÁ, Magdalena: *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Praha 2010.
- CHAROUZ, Jindřich Zdeněk: *Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807–1950*. Brno 2007.
- CHYLÍK, Jindřich: *Přehled dějin moravského průmyslu. Díl I. Do polovice XVIII. století*. Brno 1948.
- IGGERS, Georg G.: *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*. Praha 2002.
- JAKŠIČOVÁ, Dana: *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích 1851–1938 (1950)*. České Budějovice 2010. Disertační práce (Ph.D.). FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.
- JANÁK, Jan: *Hospodářský rozmach Moravy. Vlastivěda Moravská. Země a lid 7. Dějiny Moravy 3/1*. Brno 1999.
- JANÁK, Jan: *Podíl bučovických židovských podnikatelů na vytváření vlnářského průmyslu na Moravě (do počátku 40. let 19. století)*. In: 100 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–1993. Vyškov 1993, s. 61–79.

- JIRÁK, Matouš: *Jubilejní památníky knížete Jana II. z Liechtenštejna*. In: Vyškovský sborník VIII. Slavkov u Brna 2011, s. 95–211.
- JORDÁN, František: *Příjezd prvního vlaku do Bučovic*. *Vlastivědný věstník moravský* XIX, 2/1967, s. 242–244.
- KABELKOVÁ, Markéta: *Z historie slavkovského vinohradnictví*. In: Vyškovský sborník III. Slavkov u Brna 2002, s. 73–99.
- KACZYNSKA, Elzbieta: *Bürgertum und städtische Eliten. Kongreßpolen, Rußland und Deutschland im Vergleich*. In: KOCKA, Jürgen – FREVERT, Ute (Hg.): *Bürgertum im 19. Jahrhundert. Deutschland im europäischen Vergleich*, Bd. 3. München 1988, s. 466–488.
- KADLEC, Petr: *Studentstvo středních škol v českých zemích druhé poloviny 19. a počátku 20. století ve světle dat rakouské středoškolské statistiky*. In: ZÁŘICKÝ, Aleš – KADLEC, Petr – ZÁVODNÁ, Michaela (ed.): *X. sjezd českých historiků, svazek IV*. Ostrava 2014 (v tisku).
- KAFKOVÁ, Renata – KLADIWA, Pavel: *Pět moravských obecních spořitelů před první světovou válkou*. In: KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří (ed.): *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Praha 2008, s. 286–306.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *Konzervativní sociální zdroje supraetnického rakušanství a předlitavského supranacionalismu*. In: KÁRNÍK, Zdeněk (ed.): *K novověkým sociálním dějinám českých zemí II. Z dob rakouských a předlitavských 1848–1918*. Praha 1998.
- KÁRNÍKOVÁ, Ludmila: *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*. Praha 1965.
- KEJŘ, Jiří: *Husův proces*. Praha 2000.
- KEJŘ, Jiří: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998.
- KLABOUC, Jiří: *Die Gemeindeselbsverwaltung in Österreich 1848–1918*, Wien 1968.
- KLADIWA, Pavel: *Elektrifikace municipalit na Moravě a v Rakouském Slezsku do I. světové války*. In: KLADIWA, Pavel – ZÁŘICKÝ, Aleš (ed.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740–1918*. Ostrava 2009, s. 342–358.
- KLADIWA, Pavel: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. I. díl, Vývoj legislativy*. Ostrava 2007.
- KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ, Andrea – KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. II. díl, 1. sv., Muži z radnice*. Ostrava 2008.
- KLADIWA, Pavel – POKLUDOVÁ, Andrea – KAFKOVÁ, Renata: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914. II. díl, 2. sv., Finance a infrastruktura*. Ostrava 2009.
- KLADIWA, Pavel: *Obecní výbor Moravské Ostravy 1850–1914. Komunální samospráva průmyslového města a její představitelé*. Ostrava 2004.
- KLADIWA, Pavel : *Stav bádání k problematice formování a vývoje občanské společnosti v 19. (18.) století. Srovnání frankfurtského, bielefeldského a vídeňského projektu na téma Bürgertum*. Slezský sborník 100, 2/2002, s. 124–143.

- KOCKA, Jürgen – MÜLLER-LUCKNER, Elisabeth (Hgg.): *Arbeiter und Bürger im 19. Jahrhundert. Varianten ihres Verhältnisses im europäischen Vergleich*. München 1986.
- KOCKA, Jürgen: *Bürger und Bürgerlichkeit im 19. Jahrhundert*. Göttingen 1987.
- KOCKA, Jürgen: *Bürgertum und bürgerliche Gesellschaft im 19. Jahrhundert. Europäische Entwicklungen und deutsche Eigenarten*. In: KOCKA, Jürgen – FREVERT, Ute (Hgg.): *Bürgertum im 19. Jahrhundert. Deutschland im europäischen Vergleich*, Bd. 3. München 1988.
- KOCKA, Jürgen: *Sozialgeschichte. Begriff – Entwicklung – Probleme*. Göttingen 1977.
- KOŘALKA, Jiří: *Stav výzkumu formování občanské společnosti v městech českých zemí*. In: JUROK, Jiří (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Ostrava 2001, s. 297–310.
- KRAMOLIŠ, Čeněk: *Bučovský okres. Vlastivěda moravská. Místopis Moravy 9*. Brno 1900.
- KRATOCHVÍL, Augustin: *Dějiny Bučovic za prvních Lichtenštejnů*. Bučovice 1922.
- KRATOCHVÍL, Augustin: *Dějiny Bučovic do smrti Františka Josefa z Lichtenštejnů (1781)*. Bučovice 1922.
- KRATOCHVÍL, Augustin: *Dějiny Bučovic do zrušení poddanství*. Bučovice 1926.
- KRATOCHVÍL, Augustin: *Dějiny Bučovic od roku 1848*. Bučovice 1927.
- KRÁLÍČKOVÁ, Simona: *Obecní samospráva a občanské elity v Poličce v letech 1850–1914*. Brno 2010. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- KREJČÍŘ, Antonín: *Z dějin naší žakovské knihovny*. In: *Památník slavkovských měšťanských škol*. Slavkov u Brna 1934, s. 29–32.
- KRŠKOVÁ, Kateřina: *Jazykové české stolové společnosti a zábavní spolky na Moravě a jejich místo v kulturním a společenském životě elit v „dlouhém“ 19. století*. Olomouc 2013. Diplomová práce (Mgr.). FF Univerzity Palackého v Olomouci.
- KUBŮ, Eduard – ŠOUŠA, Jiří (ed.): *Finanční elity v českých zemích (Československu) 19. a 20. století*. Praha 2008.
- KÜHSCHELM, Oliver: *Bad Vöslau und seine Bürger 1850–1914*. Bad Vöslau 1996.
- LANGEWIESCHE, Dieter: *Kommentar*. In: GALL, Lothar (Hg.): *Stadt und Bürgertum im Übergang von der traditionellen zur modernen Gesellschaft*. München 1993, s. 229–236.
- LATZKA, Jan: *Obecní samospráva a občanské elity na příkladu malého města Žďáru 1864–1912*. Brno 2008. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- LÁZNIČKA, Zdeněk: *Moravská města. Anthropogeografická studie*. Brno 1948.
- LENDEROVÁ, Milena – BEZECNÝ, Zdeněk – KUBEŠ, Jiří (ed.): *Proměny elit v moderní době*. České Budějovice 2003.
- LIČMAN, Alois: *Slavkovský okres. Vlastivěda moravská. Místopis Moravy 57*. Brno 1921.
- LIŠKOVÁ, Marie: *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách 1861–1913*. Praha 1994.
- LOEWENSTEIN, Bedřich: *Projekt moderny. O duchu občanské společnosti a civilizace*. Praha 1995.

- LUNDGREEN, Peter (Hg.): *Sozial- und Kulturgeschichte des Bürgertums. Eine Bilanz des Bielefelder Sonderforschungsbereich (1986–1997)*. Göttingen 2000.
- MACENAUER, Josef: *Samospráva obecní. Příruční kniha pro starosty a zastupitele obecní na Moravě*. Brno 1899.
- MACKOVÁ, Marie: *Obecní samosprávy v kontextu českého regionálního bádání*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006.
- MACKOVÁ, Marie: *Úřednictvo venkovských okresů v Čechách (1850–1914). Se zřetelem k okresům východních Čech*. Ústí nad Orlicí 2001.
- MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*. Opava 2002.
- MAIER, Karel: *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850–1938*. Praha 2005.
- MALÍŘ, Jiří a kol.: *Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918*. Brno 2012.
- MALÍŘ, Jiří: *Nacionalizace obecní samosprávy a limity demokratizace komunální politiky před rokem 1914 na příkladu Moravy*. In: PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav (ed.): *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848–1948*. Documenta Pragensia XIV. Praha 1997, s. 73–93.
- MALÍŘ, Jiří: *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914*. Brno 1996.
- MALÍŘ, Jiří: *Politické strany na Moravě v období habsburské monarchie (Pokus o srovnání systému českých a německých stran na Moravě)*. In: *Politické strany a spolky na jižní Moravě*. XXII. Mikulovské sympozium 7.–8. října 1992. Mikulov 1993, s. 11–34.
- MAREK, Jaroslav: *Městská síť na Moravě v 15. a 16. století. Studie o moravské společnosti v době jagellonské I*. Časopis Matice moravské 90, 2/1971, s. 281–303.
- MAREK, Pavel: *K moravským smiřovačkám z let 1898–1905*. Časopis Matice moravské 111, 1/1992, s. 75–91.
- MAREK, Pavel a kol.: *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Olomouc 2000.
- MARKEL, Martin: *Dějiny Jaroslavic*. Kyjov 2006.
- MARKEL, Martin: *Mezi centrem a periferií – občanské elity ve Znojmě a okolí*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006, s. 316–326.
- MARKEL, Martin: *Moderní historie Jaroslavic I. Příběh procesu modernizace*. In: *Ročenka Státního okresního archivu ve Znojmě 2000*. Znojmo 2001, s. 39–69.
- MARKEL, Martin: *Svoboda a demokracie v regionu rakouského impéria. Politika jihomoravských Němců v letech 1848–1919*. Brno 2010.
- MATLAS, Pavel: *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17.–18. století*. Praha 2011.
- McLEOD, Hugh: *Sekularizace v západní Evropě (1848–1914)*. Brno 2008.

- MERGEL, Thomas: *Die Bürgertumsforschung nach 15 Jahren. Für Hans-Ulrich Wehler zum 70. Geburtstag*. Archiv für Sozialgeschichte 41, 2001, s. 515–538.
- MEZNÍK, Jaroslav: *Problém rozlišování měst, městeček a vesnic v 13.–15. století*. In: JUROK, Jiří (ed.): *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci*. Ostrava – Nový Jičín 2002, s. 17–22.
- MICHALČÍK, Miloslav: *Bučovice – mé rodné město*. Bučovice 2012.
- MICHALČÍK, Miloslav: *Bučovice – město plné lidí*. Bučovice 2014.
- MILLER, Jaroslav: *Raně novověké město: eroze komunity?* Lidé města 11, 3/2009, s. 419–439.
- MÖLLER, Frank: *Bürgerliche Herrschaft in Augsburg 1790–1880*. München 1998.
- MÜLLER, Karel. B.: *Koncept občanské společnosti – vymezení pojmu a dilemata*. In: *Občanský sektor. Studie a souvislosti*. Praha 2002, s. 40–56.
- NEKUDA, Vladimír (red.): *Vyškovsko. Vlastivěda moravská*. Vyškov 1965.
- NODL, Martin: *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*. Brno 2007.
- NOLTE, Paul: *Gemeindebürgertum und Liberalismus in Baden 1800–1850. Tradition, Radikalismus, Republik*. Göttingen 1994.
- Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 5*. Wien 1971.
- PÁL, Judit: *Städtegeschichte und die Forschung der bürgerlichen Eliten in der ungarischen Geschichtsschreibung*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří, MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno 2006, s. 84–93.
- PÁSZTOROVÁ, Žaneta: *Lokální elity v obecní samosprávě*. Nechanice 1890–1918. Pardubice 2012. Diplomová práce (Mgr.). FF Univerzity Pardubice.
- PELC, Martin – ŠOPÁK, Pavel – ŠÚSTKOVÁ, Hana: *Opava – Vídeň. Měšťanská kultura 19. století mezi periferií a centrem*. Opava 2011.
- PERNES, Jiří: *Nejen rudé prapory aneb Pravda o revolučním roce 1905 v českých zemích*. Brno 2005.
- PERNES, Jiří – SÁČEK, Karel – KROPÁČKOVÁ, Lubomíra: *Slavkov u Brna/Austerlitz – město nejen se slavnou minulostí*. Slavkov u Brna 2007.
- PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav (ed.): *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848–1948. Documenta Pragensia XIV*. Praha 1997.
- PEŠEK, J.: *Městská správa mezi „Honorationes“ a „Leistungsverwaltung“ kolem roku 1900 ve střední Evropě*. In: FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří (ed.): *Osm set let pražské samosprávy. Documenta Pragensia XXI*. Praha 2002, s. 141–148.
- PEŠEK, J.: *Od aglomerace k velkoměstu. Praha a středoevropské metropole 1850–1920*. Praha 2009.
- PODANÝ, Richard – JANÁK, Jan: *Dělnické hnutí na Vyškovsku do roku 1918*. Brno 1964.
- POKLUDOVÁ, Andrea: *Obecní rada Opavy 1850–1912. Komunální samospráva zemského hlavního města a její reprezentanti*. Opava 2007.
- RAK, Jiří: *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*. Jinočany 1994.
- RAK, Jiří: *Zachovej nám, Hospodine. Češi v Rakouském císařství 1804–1918*. Praha 2013.

- RÁJA, Martin: *Advokáti a společnost na Moravě 1869–1914*. Brno 2011. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- RÁJA, Martin: *JUDr. Ctibor Helcelet mezi konzervatismem a liberalismem*. Brno 2003. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- RÁJA, Martin: *Katolický politický proud na Vyškovsku 1890–1914*. In: MAREK, Pavel: Jan Šrámek, kněz, státník, politik. Olomouc 2004, s. 363–378.
- REICHEL, Eduard: *Johann II. Fürst von u. zu Liechtenstein. Sein Leben und Wirken*. Eisgrub 1932.
- RŮŽIČKA, Jan: *Komunální elity a obecní samospráva v éře dvou starostů (1886–1914)*. Olomouc 2009. Diplomová práce (Mgr.). FF Univerzity Palackého v Olomouci.
- RŮŽIČKA, Jan: *Obecní samospráva Bučovic a její proměna v letech 1886–1914*, Časopis Matice moravské 129, 2/2010, s. 291–313.
- RŮŽIČKA, Jan: *Pohledy do dějiny školy*. In: Gymnázium Bučovice 1902–2012. Bučovice 2012, s. 5–16.
- RŮŽIČKA, Jan: *Stavba obecního domu v Bučovicích. Kubismus na moravském venkově?* In: NOVOTNÝ, Michal (ed.): *Kubismus v české architektuře – Sto let poté*. Praha 2013, s. 89–100.
- RŮŽIČKOVÁ, Michaela: *Slavkovský zámek v období správy JUDr. Václava Kounice*. In: MALÍŘ, Jiří – RÁJA, Martin: *JUDr. Václav Kounic a jeho doba*. Brno 2009, s. 147–155.
- ŘEPA, Milan: *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního hnutí na Moravě v 19. století*. Brno 2001.
- ŘEPA, Milan: *Sekularizace českého národního hnutí na Moravě*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914*. Brno 2007, s. 67–75.
- ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina: *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*. Praha 2007.
- SETINSKÝ, Jiří: *Bučovice v prvním desetiletí po obnově konstitučního zřízení*. In: *Vyškovský sborník II*. Slavkov u Brna 2001, s. 133–150.
- SETINSKÝ, Jiří: *Hospodaření městské samosprávy v Bučovicích a městská spořitelna*. In: *Ad musealem laborem*. PhDr. Slavomíru Brodesserovi k šedesátým pátým narozeninám. Brno 2005, s. 81–87.
- SETINSKÝ, Jiří: *Jak se Bučovice nestaly průmyslovým centrem*. In: ČAPKA, František – SLABOTÍNSKÝ, Radek – STÖHLOVÁ, Pavla (ed.): *Průmysl, technika a exaktní vědy na Moravě a ve Slezsku. Vybrané kapitoly z 19. a 20. století*. Brno 2014, s. 88–94.
- SETINSKÝ, Jiří: *Případ ředitele Bohuslava Kopeckého*. In: *Vyškovský sborník*. Slavkov u Brna 1999, s. 104–118.
- SETINSKÝ, Jiří: *Z dějin bučovických židů a jejich soužití s křesťany*. In: *Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*, XXVI. Mikulovské sympozium 24.–25. října 2000. Mikulov 2003, s. 181–187.

- SETINSKÝ, Jiří: *Snahy města Bučovic o zřízení politického okresu v letech 1903–1939*. In: 100 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–1993. Vyškov 1993, s. 81–88.
- SETINSKÝ, Jiří: *Z hospodaření obecních samospráv na Bučovicku na konci 19. a začátku 20. století*. In: 110 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–2003. Vyškov 2003, s. 33–46.
- SETINSKÝ, Jiří: *Zavedení činžovního haléře v Bučovicích*. In: Vyškovský sborník VI. Slavkov u Brna 2008, s. 191–207.
- SEVERA, Jan: *Trásničky z doby dvou generací*. In: Šedesát let (1869–1929). Památník Sokola ve Slavkově u Brna. Slavkov u Brna 1929, s. 9–16.
- SCHMUHL, Hans-Walter: *Bürgerliche Eliten in städtischen Repräsentativorganen. Nürnberg und Braunschweig im 19. Jahrhundert*. In: PUHLE, Hans-Jürgen (Hg.): *Bürger in der Gesellschaft der Neuzeit. Wirtschaft – Politik – Kultur*. Göttingen 1991, s. 178–198.
- SCHMUHL, Hans-Walter: *Die Herren der Stadt. Bürgerliche Eliten und städtische Selbstverwaltung in Nürnberg und Braunschweig vom 18. Jahrhundert bis 1918*. Gießen 1998.
- SLAVÍK, František Augustin: *Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce. Dějepisně-statistický pohled*. Telč 1891.
- SLAVÍK, František Augustin: *Počet obyvatel větších obcí na Moravě a ve Slezsku r. 1772 a 1893*. Časopis Matice moravské 18, 1894, s. 54–60.
- SMOLOVÁ, Věra: *Rada Starého Města pražského v letech 1650–1715*. In: Pražský sborník historický XXIV. Praha 1991, s. 5–35.
- SMUTNÝ, Bohumír: *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948. Encyklopedie podnikatelů a jejich rodin*. Brno 2012.
- SMUTNÝ, Bohumír: *Zemská tovární oprávnění (privilegia)*. In: MYŠKA, Milan – ZÁŘICKÝ, Aleš a kol.: *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku 2*. Ostrava 2010, s. 26–36.
- Sokol Bučovice 1892–1992. Almanach*. Bučovice 1992.
- SPĚVÁK, Přemysl: *Občanské elity Hodonína a jejich spolkový život 1861–1914*. Brno 2011. Diplomová práce (Mgr.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- STEKL, Hannes (Hg.): *Bürgerliche Familien. Lebenswege im 19. und 20. Jahrhundert. Bürgertum in der Habsburgermonarchie VIII*. Wien – Köln – Weimar 2000.
- STEKL, Hannes – URBANITSCH, Peter – BRUCKMÜLLER, Ernst – HEISS, Hans (Hg.): *„Durch Arbeit, Besitz, Wissen und Gerechtigkeit“*. *Bürgertum in der Habsburgermonarchie II*. Wien – Köln – Weimar 1992.
- STEKL, Hannes – URBANITSCH, Peter (Hgg.): *Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862–1914. Bürgertum in der Habsburgermonarchie IX*. Wien – Köln – Weimar 2000.
- STEKL, Hannes (Hg.): *Kleinstadtbürgertum in Niederösterreich. Horn, Eggenburg und Retz um 1900*. Wien 1994.

- STEKL, Hannes: *Stadtbürgertum im Umbruch – Politik und Gesellschaft in Retz am Beginn des 20. Jahrhunderts*. In: STEKL, Hannes (Hg.): *Kleinstadtbürgertum in Niederösterreich. Horn, Eggenburg und Retz um 1900*. Wien 1994, s. 85–116.
- STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka: *Domovské právo a obecní samospráva*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006, s. 138–145.
- ŠAUROVÁ, Dagmar: *Příspěvky k dějinám města Slavkova u Brna*. Vlastivědný věstník moravský XVII, 2/1965, s. 237–255.
- ŠEBÁNEK, Jindřich: *Textilní podniky moravských Kouniců. Z dějin industrialisace na Moravě na počátku stol. 18*. Časopis Matice moravské 55, 1931, s. 95–168.
- ŠIMA, Karel: „*Naši velcí mužové“ a my. Národní reprezentace mezi občanskou společností 19. století a dneška*. In: ŘEPA, Milan (ed.): *19. století v nás. Modely, instituce a reprezentace, které přetrvaly*. Praha 2008, s. 193–200.
- ŠLESINGER, Václav: *Z bojů o pokrokovou Moravu 1890–1918*. Brno 1947.
- ŠMERDA, Milan: *K sociálnímu profilu národů habsburské monarchie před r. 1848*. Slovanské historické studie XIII, 1982.
- ŠTAIF, Jiří: *Ideální konstrukce obce v českých výchovných spisech 19. století. Komunální elity jako nositelé obecného dobra*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006, s. 117–130.
- ŠTAIF, Jiří (ed.): *Moderní podnikatelské elity. Metody a perspektivy bádání*. Praha 2007.
- ŠTAIF, Jiří: *Počátky občanské společnosti, revoluce 1848–1849 a české země (koncepty, historiografie a výzkum)*. In: KÁRNÍK, Zdeněk (ed.): *K novověkým sociálním dějinám českých zemí II. Z dob rakouských a předlitavských (1848–1918)*. Praha 1998, s. 11–47.
- ŠTARHA, Ivan: *Hrdelní soudy na Vyškovsku*. In: *Vyškovský sborník II*. Slavkov u Brna 2001, s. 86–95.
- ŠTARHA, Ivan: *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*. In: *Poddanská města v systému patrimoniální správy. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.–13. září 1995*. Ústí nad Orlicí 1996, s. 53–62.
- TIHELKA, Karel: *Bučovické domy vzniklé před třicetiletou válkou a jejich majitelé*. Brno 1968.
- TRAPL, Miloš – KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel: *Politik dobré vůle. Život a dílo msgr Jana Šrámka*. Praha 2013.
- ULSPERGER, Elisabeth: *Horn, Eggenburg, Retz – Kleinstädte an der Peripherie*. In: STEKL, Hannes (Hg.): *Kleinstadtbürgertum in Niederösterreich. Horn, Eggenburg und Retz um 1900*. s. 15–39.
- ULSPERGER, Elisabeth: *Modell und Wirklichkeit – Zur kulturellen und politischen Praxis in Kleinstädten*. In: STEKL, Hannes (Hg.): *Kleinstadtbürgertum in Niederösterreich. Horn, Eggenburg und Retz um 1900*, s. 41–84.
- Upomínka na národopisnou výstavku ve Slavkově spojenou s výstavkou průmyslovou od 20. do 27. srpna 1893*. Slavkov 1893.

- URBANITSCH, Peter: *Bürgerliche Eliten, Modernisierung und Wertewandel in Klein- und Mittelstädten Cisleithaniens 1848–1918*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*. Brno 2006, s. 49–65.
- URBANITSCH, Peter: *Die Gemeindevertretungen in Cisleithanien*. In: RUMPLER, Helmut – URBANITSCH, Peter: *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Verfassung und Parlamentarismus*, Bd. VII/2. Wien 2000.
- URBANITSCH, Peter: *Die politischen Judengemeinden in Mähren nach 1848*. In: *Moravští Židé v rakousko-uherské monarchii (1780–1918)*, XXVI. Mikulovské sympozium 24.–25. října 2000. Mikulov 2003, s. 39–53.
- URBANITSCH, Peter: *Zentralmacht und regionale Selbstverwaltung im 19. Jahrhundert*. In: *Ústřední moc a regionální samospráva*. XXIII. Mikulovské sympozium 5.–7. října 1993. Mikulov 1994, s. 85–105.
- VAJDOVÁ, Zdenka: *Politická kultura lokálních politických elit. Srovnání českého a východoněmeckého města*. Praha 1997.
- VELEK, Luboš: *Aristokrat demokratem: Václav hrabě Kounic a česká politika 1883 až 1897*. In: MALÍŘ, Jiří – RÁJA, Martin: *JUDr. Václav Kounic a jeho doba*. Brno 2009, s. 59–90.
- VELEK, Luboš: *Mandát za uzenku. Volební nátlak a podvody v české politické kultuře 19. století*. *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue* 28, 5/2006, s. 33–37.
- VESELÁ, Zdenka: *Vývoj české školy a učitelského vzdělávání*. Brno 1992.
- VIKTOŘÍK, Michael: *Veřejné angažmá sladovníků (malzfabrikantů) na půdě Olomouce*. *Historica Olomucensia* 37 – 2010. Sborník prací historických XXV, s. 69–76.
- VYSKOČIL, Aleš: *C. k. úředník ve zlatém věku jistoty*. Praha 2009.
- VYSKOČIL, Aleš: *Moravský státní úředník a vrcholné Rakousko-Uhersko*. Brno 2007. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- VYSKOČIL, Aleš: *Slovník představitelů politické správy na Moravě v letech 1850–1918*. Praha 2011.
- WEBER, Max: *Autorita, etika a společnost. Pohled sociologa do dějin*. Praha 1997.
- WOLNY, Gregor: *Die Markgraffschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert von Gregor Wolny, II. Band, Brünnner kreis I., II. Abteilung*. Brünn 1836.
- ZAPLETAL, Jan: *Lokální elity a politicko-ekonomické poměry ve slováckých městech na přelomu 19. a 20. století*. Brno 2011. Disertační práce (Ph.D.). FF Masarykovy univerzity v Brně.
- ZÁŘICKÝ, Aleš: *Velkopodnikatel. Příklad Heinricha hraběte Larisch-Mönnicha, Josefa Zwierziny a Wilhelma Gutmanna*. In: FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (ed.): *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 28–46.
- ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Názvy slavkovských ulic a náměstí v minulosti a dnes*. In: *Vyškovský sborník IV. Slavkov u Brna 2004*, s. 163–180.

- ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Obecní správa města Slavkova v letech 1849–1918*. In: Vyškovský sborník VI. Slavkov u Brna 2008, s. 107–135.
- ZEMÁNKOVÁ, Michaela: *Jan Kolářek a jeho aktivity ve veřejném životě města Slavkova v druhé polovině 19. století*. In: Vyškovský sborník VIII. Slavkov u Brna 2011, s. 213–226.
- ZIMMERMANN, Clemens: *Die Kleinstadt in der Moderne*. In: ZIMMERMANN, Clemens (Hg.): *Kleinstadt in der Moderne*. Ostfildern 2003, s. 9–27.
- ZŘÍDKAVESELÝ, František: *Počátky elektrifikace Moravy 1878–1919*. Brno 1978.
- ŽUPANIČ, Jan: *Židovská šlechta podunajské monarchie. Mezi Davidovou hvězdou a křížem*. Praha 2012.
- 75 let nábytkářského závodu v Bučovicích*. Bučovice 1969.

Resumé

Municipal Representation of Bučovice and Slavkov (1850–1914)

The dissertation thesis deals with constituting and functioning of municipal authorities in two south-Moravian towns – Bučovice and Slavkov (Austerlitz). Using historic, comparative and prosopographic methods the author traces people who became municipal politicians and thus influenced in a significant way, lives in both the towns. Observing those localities with concentration on municipal representations can show the practical shape of creating a modern society. The process of transition from the society of the Estates to the civic one was, without any doubt, one of the crucial changes which took part in the 19th century. The municipal authorities (having existed in Austria since 1850) were the significant component of civil society forming, which was the reason for an earlier research done by German and Austrian historians many years ago. It is important to say that the topic did not attract the attention of Czech social historians until the beginning of the new millennium. Nevertheless, the situation in small stagnant towns was, up to these days, marginalized, which was the reason why it has become the subject matter of this work.

With the knowledge of residential typology, economic and population characteristics of Bučovice and Slavkov, as well as contemporary legislative framework, it was proceeded to the research gist which includes several topics. Looking for the extensiveness of electoral right and for burgesses' concern in municipal political life belonged, undoubtedly, among the key tasks. The most important one was, nevertheless, the analysis of social and occupational composition of municipal representations, then watching political fights and wide spectrum of municipal authorities' activities (economic life, educational system, efforts to strengthen the town importance, visual representation and festivals).

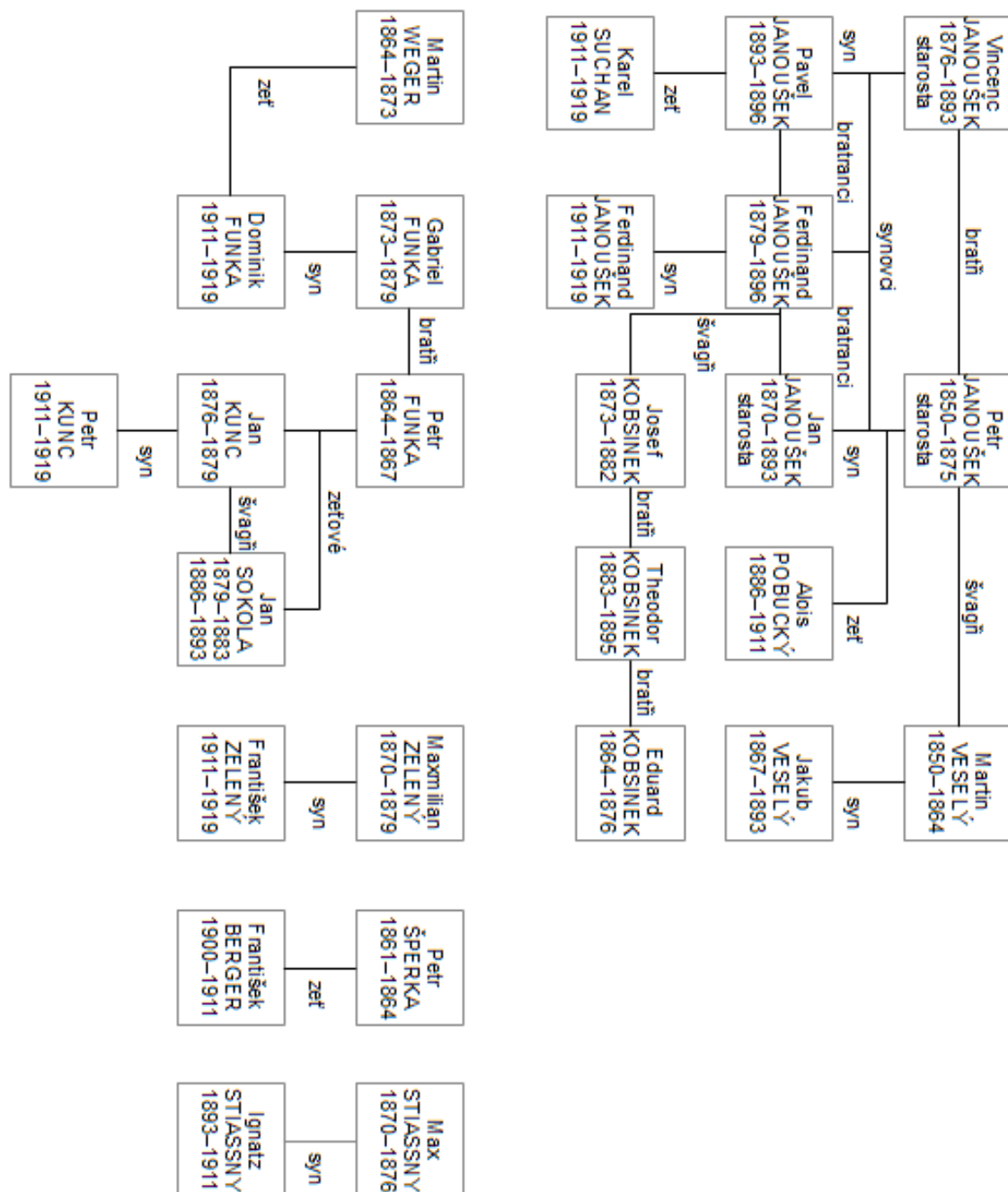
Probing into two small-town-settings shows the specifics of these places. Although both the towns had similar national, economic and population character, they were, in the second half of the 19th century, developed in quite a different way. It was revealed that the facts as historic premise, industrialization and urbanization were not the only important factors influencing the life of a town. In the modernization process those were concrete personalities who played the key role, as we can see we follow the activities of the personalities in the two towns. It is important to mention that those significant individuals need not always have been new faces and progressive politicians.

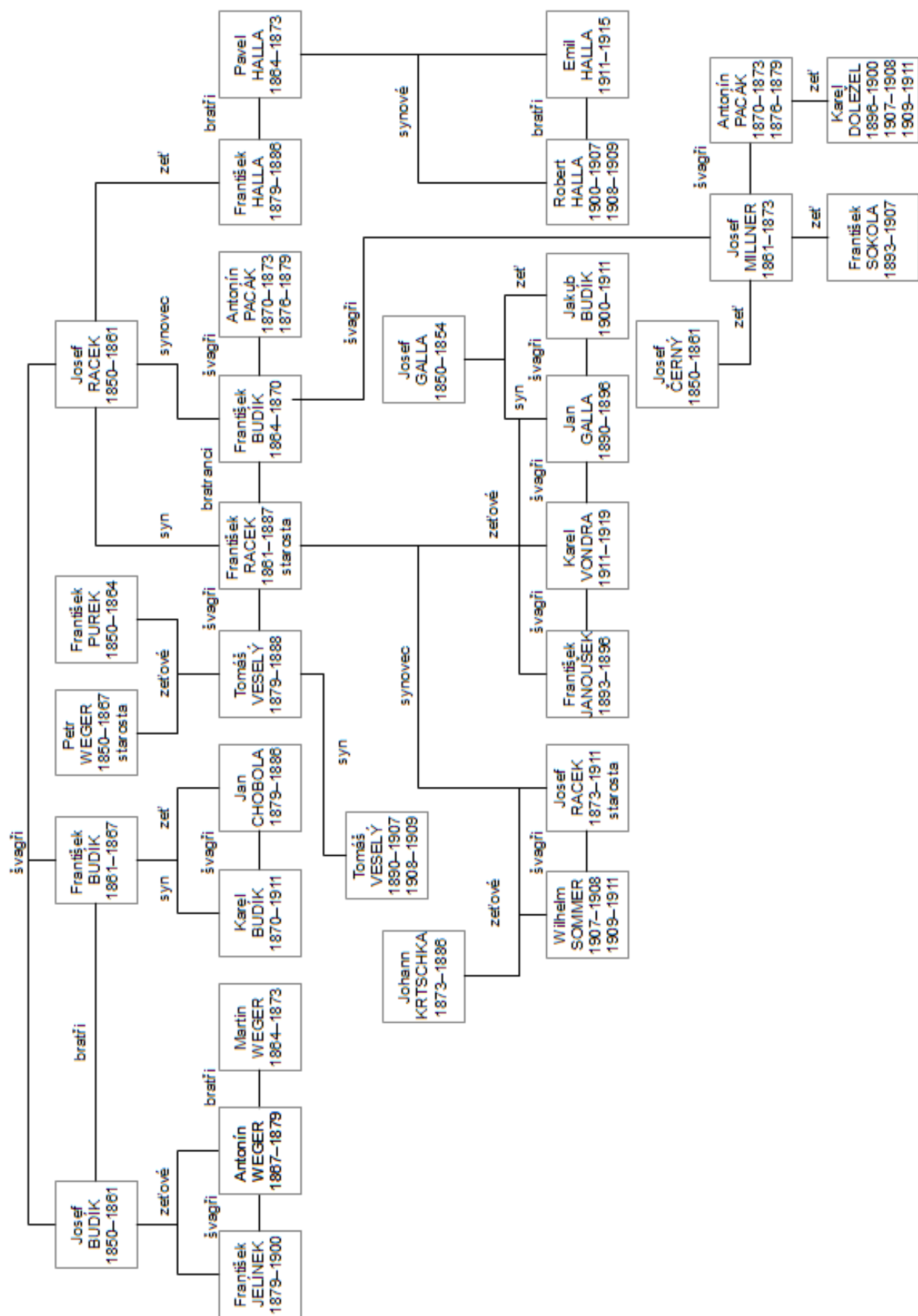
Furthermore, the autor of the thesis does not forget to refer to technical modernization's limits, the reasons of which were often financial. It is also obvious that municipal authorities, although originally meant as a property management authorities, became the field for political fighting which was, in the period fevore the first world war, really dramatic.

Přílohy

Příloha 1

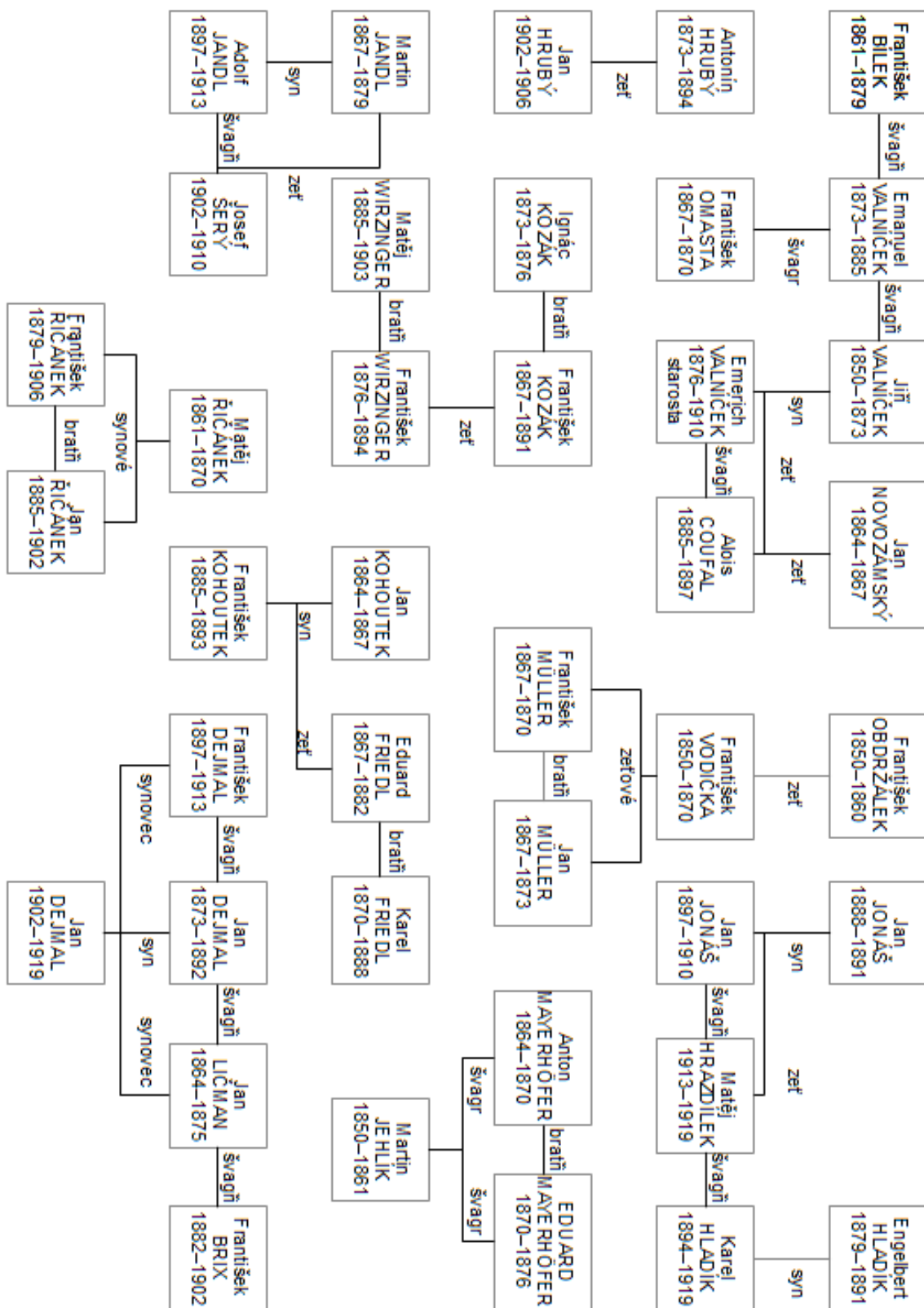
Schéma zjištěných příbuzenských vazeb mezi členy obecních výborů ustavených v letech 1850–1911 v Bučovicích

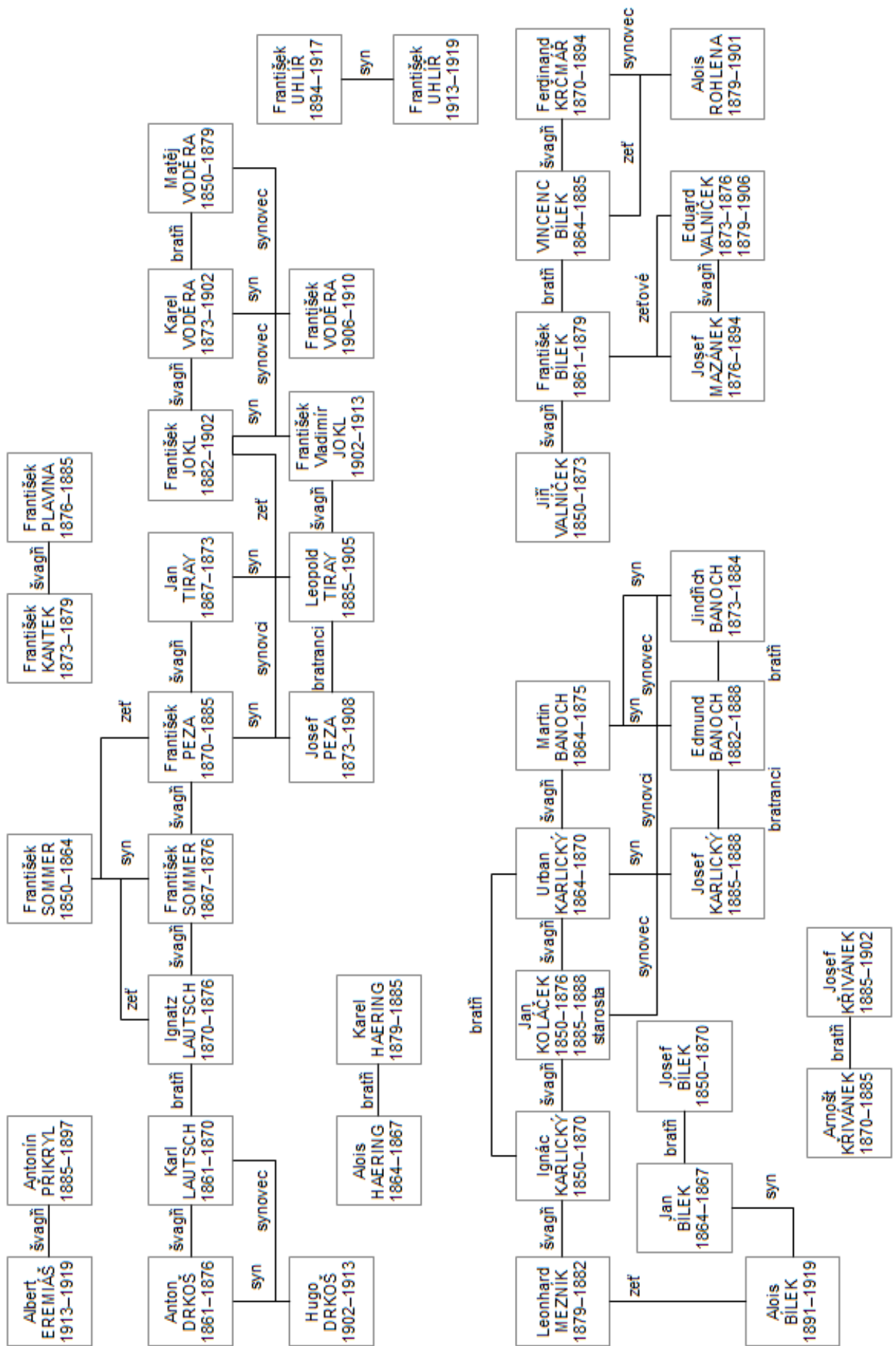

Příloha 2

Schéma zjištěných příbuzenských vazeb mezi členy obecních výborů ustavených v letech 1850–1913 ve Slavkově

Příloha 3

Soubor údajů o členech obecních výborů ustavených v letech 1850–1911

v Bučovicích*

Ferdinand Baudisch

profese: soudní adjunkt (1857), okresní představený (1867–1868), soudce okresního soudu (od 1868)

zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873

datum, místo narození: 18. 1. 1826, Radowenz (dnes Radvanice, okr. Trutnov)

otec: Anton Baudisch

manželka, rok a místo narození: Anna, 1848, Haluzice

daňová poplatnost: 7 zl. 35 kr. (1867)

obcovací řeč: němčina

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

František Bauer

profese: domkař a krejčí (1880), krejčovský mistr (1900)

zvolení do OV: 1886

datum, místo narození: 20. 1. 1840, Nemuchovice (dnes Nemochovice, okr. Vyškov)

otec: Martin Bauer, šafář

manželka, rok a místo narození: Maria, 1852, Bučovice

otec manželky: František Šťastný, sedlák

sociální mobilita dětí: Ladislav – sluha u berního úřadu v Bučovicích

daňová poplatnost: 23 zl. (1883), 18 K (1906)

adresa: čp. 276 (1880), Trávnícká 23 (1900)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1880), 1 služka v polním hospodářství, 1 učeň (1900)

poznámka: v Bučovicích od roku 1851

---

* Jména a příjmení měla v pramenech kolísavou podobu, uváděna je nejčastější či taková, která odpovídala formě vlastního podpisu. U osob z nezjištěnou obcovací řečí je psána podoba v obou zemských jazycích. Zaznamenán je také akademický titul v dobové formě, šlechtický predikát a označení katolických kněží (reverendus dominus – důstojný pán).

Údaje o datu a místě narození (respektive) úmrtí zastupitelů vycházejí z matrik či náhrobních pomníků. Pokud je uveden pouze rok, byl tento údaj uveden ve sčítacím operátu. Pokud je místo narození a úmrtí shodné, je napsáno pouze jednou, a to na konci. Místopisné údaje jsou u neokresních měst (vyjma Bučovic) doplněny o informaci o dnešním okrese.

Údaje o otcích zastupitelů pocházejí z matrik, údaje o manželkách zpravidla ze sčítacích operátů, informace o jejich otcích pak z matrik.

Výše daňové poplatnosti byla zaznamenána ve volebních seznamech. Jedná se o výši daně odvedené ve městě v předešlém roce.

Údaj o dobové adrese vychází ze sčítacího operátu. Dobové a současné názvy bučovických ulic:

Dvorská – Sovětská; Školní – Komenského; Náměstí – náměstí Svobody i Jiráskova a Smetanova; Hájek – Hájecká; Hrádek – náměstí Vítězství, Husova – Nádražní; Kramářova – Smetanova; Liechtensteinská, Legionářů – Legionářská; Mlýnská – Mírová; Slavkovská, Tyršova – Slavkovská; Trávnícká – Trávnícká i Čsl. armády; Školní – Komenské náměstí; Úvozní, Palackého – Součkova; Vyškovská, Denisova – Vyškovská; Zahradní – Zahradní; Zámecká, Havlíčkova – Zámecká; Ztracená – Ztracená; Ždánská – Ždánská i Nádražní.

Údaje o osobách, které netvořily rodiny, ale byly součástí domácnosti, pocházejí ze sčítacích operátů. To stejné platí o informacích o hospodářských zvířatech.

Údaj o náboženské víře je uveden pouze u těch, kdo nebyli katoličtí křesťané. Údaj o obcovací řeči je uveden pouze tehdy, pokud se nejednalo o češtinu.

Letopočty v závorkách uvádějí rok zaznamenaného jevu.

Nezjištěný údaj není uveden, případně je místo něj zapsán otazník. Nespolehlivé údaje jsou doplněny otazníkem.

Josef Beránek

profese: domkař a mlynářský tovaryš (1880), hoteliér a rolník (1900)
zvolení do OV: 1893, 1896, 1900, 1907
datum, místo narození a úmrtí: 4. 4. 1854, Buchlovice (okr. Uherské Hradiště) – 5. 3. 1929, Bučovice
otec: Jan Beránek, podruh
manželka, rok a místo narození: Vilemína, 1860, Křtiny (okr. Blansko)
otec manželky: Jan Vaněk, čtvrtláník a perníkář
sociální mobilita dětí: Jaroslav – student reálky (1900)
daňová poplatnost: 137 zl. (1895), 157 K (1906), 146 K (1910)
adresa: Školní 214 (1900), Hájek 482 (asi od 1913)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 číšník, 3 osobní služby, 1 chůva (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1878, radní (1910–1911)

František Berger

profese: sedlářský mistr a rolník (1900)
zvolení do OV: 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 1. 5. 1862, Bučovice
otec: Edmund Berger, sluha při berním úřadě v Bučovicích
manželka, rok a místo narození: Augustina, 1866, Bučovice
otec manželky: Petr Šperka, měšťan
daňová poplatnost: 9 K (1906), 10 K (1910)
adresa: Slavkovská 37 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni (1900)

František Bílek

zvolení do OV: 1861

Dr. Max/Maxmilian Bondy

profese: ředitel továrny Davida Druckera (1900)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození a úmrtí: 25. 2. 1855, Kolín – 12. 9. 1927, Bučovice
otec: Bernard Bondy, obchodník
manželka, rok a místo narození: Selma, 1862, Koryčany (okr. Kroměříž)
otec manželky: Rosenfeld
náboženská víra: Ž
sociální mobilita dětí: Paul – tovární úředník (1914), Heinrich – inženýr, Hans – právník
daňová poplatnost: 108 K (1906), 120 K (1910)
obcovací řeč: němčina
adresa: Nádražní 368 (1900), Husova 405 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 osobní služka (1900)

František Budík

profese: gruntovník a stolař
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 18. 5. 1806 – 2. 11. 1868, Bučovice
otec: Filip Budík, čtvrtláník, kolář a rychtář
manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1809, Bučovice
otec manželky: Jakub Kratochvíla, čtvrtláník a bednář
sociální mobilita dětí: Jakob – vrchní účetní rada, Karel – obchodník
adresa: Náměstí 184 (1806), Slavkovská 86 (1857)
poznámka: bratr Václav byl lékařem, starostou Strážnice a zemským poslancem (1870–1871)

František Budík

profese: tkadlec (1854), držitel hospodářství (1869)
zvolení do OV: 1864, 1867
datum, místo narození: 4. 2. 1816, Bučovice
otec: Jiří Budík, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1834, Bučovice
otec manželky: Václav Müllner, pokrývač
daňová poplatnost: 21 zl. 65 kr. (1879)
adresa: Slavkovská 41
uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

František Budík

profese: ranhojič a chirurg
členství v OV: 1883
datum, místo narození: 24. 11. 1848, Bučovice
otec: Petr Budík, čtvrtláník
adresa: Liechtensteinská 180 (1848, 1880)
uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880)
poznámka: předseda spolku Hvězda, v roce 1880 svobodný, odstěhoval se do Vrbátek (okr. Prostějov)

Jakub Budík

profese: tkadlec (1878), obchodník se střížním zbožím a rolník (1900)
zvolení do OV: 1900, 1903, 1907
datum, místo narození a úmrtí: 25. 7. 1846 – 1. 5. 1933, Bučovice
otec: Jan Budík, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1851, Bučovice
otec manželky: Josef Galla, bednář
daňová poplatnost: 47 zl. (1895), 105 K (1906), 112 K (1910)
adresa: Slavkovská 46 (1846), Liechtensteinská 139 (1880), Slavkovská 39 (1900)
uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná (1880), 0 (1900)
poznámka: jednatel spolku Hvězda, jednatel občanské záložny

Josef Budík

profese: bednář (1827)
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 8. 3. 1802, Bučovice
otec: Filip Budík, čtvrtláník, kolář a rychtář
manželka, rok a místo narození: 1. Františka, 1806, 2. Maria, 1807
otec manželky: 1. Jakub Kratochvíla, bednář a čtvrtláník
sociální mobilita dětí:
adresa: Náměstí 184 (1802, 1857)
poznámka: dříve purkmistr, bratr Václav byl lékařem, starostou Strážnice a zemským poslancem (1870–1871)

Karel Budík

profese: obchodník se dřevem (1869, 1880), majitel polního hospodářství, obchodu se dřevem a stolař (1900)
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876, 1879, 1883, 1886, 1890, 1893, 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 16. 1. 1840, Bučovice
otec: František Budík, stolař
manželka, rok a místo narození: Jana/Johana, 1850, Bučovice
otec manželky: František Jelínek, tkadlec a měšťan

sociální mobilita dětí: František – námořní důstojník, Gabriel – student univerzity (1900), Karel – radní za agrární stranu (1919–1923)
daňová poplatnost: 104 zl. (1883), 145 zl. (1895), 220 K (1906)
hospodářská zvířata: 4 koně, 6 krav, 4 prasata, 14 včelích úlů (1880); 4 koně, 6 krav, 1 býk, 5 prasat, 30 slepic, 2 husy, 2 kachny (1900)
adresa: Slavkovská 89 (1840), Slavkovská 87
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 2 stolařští tovaryši (1869), 0 (1900)
poznámka: radní (1879–1911), náčelník spolku dobrovolných hasičů, předseda občanské záložny

R. D. Karel Čech

profese: katolický kněz (od 1833), farář (v Bučovicích od 1864), děkan
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876, 1879, 1883 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 2. 11. 1807, Prokopsdorf/Prokopov (okr. Znojmo) – 2. 2. 1886, Bučovice
otec: Karl Czech, soused
hospodářská zvířata: 2 koně, 8 krav, 6 prasat
adresa: Mlýnská 203 (fára)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 hospodyně, 1 kuchařka, 1 pacholek, 2 děvečky (1880)

Anton/Antonín Čermák

profese: okresní soudce (v Bučovicích od 1881)
zvolení do OV: 1883 (1885 rezignoval)
datum, místo narození: 8. 5. 1844, Moravské Budějovice (okr. Třebíč)
otec: Wenzl Czermak, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Marie, 1851, Pöltenberg/Hradiště sv. Hippolyta (dnes část Znojma)
otec manželky: Martin Weidner, nadučitel
adresa: Náměstí 29
obcovací řeč: ?
poznámka: přišel z Tišnova

Jan Černý

profese: bednář (1842), hostinský (1869), rolník (1880)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873, 1876
datum, místo narození a úmrtí: 16. 6. 1816, Bučovice – 17. 9. 1888, Bučovice
otec: Václav Černý, čtvrtláník a bednář
manželka, rok a místo narození: Marie, 1822, Bučovice
otec manželky: Josef Peringer, čtvrtláník
adresa: Liechtensteinská 133 (1816, 1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 kuchařka (1869), 0 (1880)
poznámka: radní (1873–1876), předseda kostelního konkurenčního výboru

Josef Černý

profese: bednář (1821)
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 3. 3. 1798, Bučovice
otec: Karel Černý, bednář a čtvrtláník, inv. č. 12 430, fol. 168
manželka, rok a místo narození: Antonie, Bučovice
otec manželky: Václav Pospíšil, čtvrtláník a měšťan
adresa: Mlýnská 194
poznámka: dříve purkmistr

Karel Doležel

profese: stolař (1900)
zvolení do OV: 1896, 1907
datum, místo narození: 23. 10. 1863, Bučovice
otec: František Doležel, krejčí
manželka, rok a místo narození: Kristina, 1866, Bučovice
otec manželky: Antonín Pacák, domkař
sociální mobilita dětí: Jan – zvěrolékař
daňová poplatnost: 9 K (1906)
hospodářská zvířata: 3 krávy, 16 slepic (1900)
adresa: Vyškovská 115 (1880); Zámecká 255 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni (1900)
poznámka: místopředseda občanské záložny

Jan Doupovec

profese: zednický mistr
zvolení do OV: 1907
datum, místo narození: 1. 7. 1857, Milonice (okr. Vyškov)
otec: Karel Doupovec, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1862, Milonice (okr. Vyškov)
sociální mobilita dětí: Jan – soudní úředník
daňová poplatnost: 103 K (1906), 179 K (1910)
adresa: Liechtensteinská 134 (1911); Hrádek 498 (1921)
poznámka: v Bučovicích od 1903

František Duchoň

profese: obuvník (1900), rolník (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 23. 1. 1869, Bučovice
otec: František Duchoň, obuvník
manželka, rok a místo narození: Julie, 1878, Nevojice (okr. Vyškov)
daňová poplatnost: 8 K (1906), 26 K (1910)
adresa: Slavkovská 35 (1880); Trávnícká 319 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

František/Franz Feiler

profese: krejčí (1869), obchodník střížním zbožím (1870)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873
datum, místo narození: 21. 11. 1824, Bučovice
otec: Filip Feiler, krejčí
manželka, rok a místo narození: Karolina, 1821, Bučovice
otec manželky: Pavel Sokola, bednář
daňová poplatnost: 32 zl. 32 kr. (1870)
adresa: Slavkovská 37 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Josef Fuhrich

profese: hostinský (1869, 1880), rolník a hostinský (1900)
zvolení do OV: 1883, 1886, 1890, 1896, 1900, 1903, 1907 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 30. 8. 1834, Petersdorf (dnes Petrovice, okr. Bruntál) – 10. 1. 1910, Bučovice
otec: Josef Fuhrich, podruh
manželka, rok a místo narození: 1. Karolina, 1841, Bučovice, 2. Marie Magdalena, 1831, Bučovice

otec manželky: 1. František Racek, bednář, hostinský, 2. Pavel Sokola, bednář
sociální mobilita dětí: Tomáš – úředník, Josef – advokát a spisovatel, Karel – lékárník
daňová poplatnost: 240 zl. (1883), 187 zl. (1895), 406 K (1906)
obcovací řeč: němčina
hospodářská zvířata: 2 koně, 1 kráva (1880)
adresa: Náměstí 214 (1880), Náměstí 215 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1900)
poznámka: radní (1883–1886, 1896–1910), předseda rolnického společenstva

Gabriel Funka

profese: obchodník kůžemi (1880)
zvolení do OV: 1873, 1876
datum, místo narození a úmrtí: 24. 3. 1826 – 12. 4. 1909, Bučovice
otec: Jakub Funka, obuvník a domkář
manželka, rok a místo narození: Kateřina 1840, Bučovice
otec manželky: Václav Kukačka, tkadlec
sociální mobilita dětí: František – student v Brně (1865)
hospodářská zvířata: 2 prasata, 1 kráva (1880)
adresa: Vyškovská 116 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880)

Dominik Funka

profese: majitel výkroje kůže a obuvník (1900), obuvník (1912)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 19. 7. 1868, Bučovice
otec: Gabriel Funka, obchodník kůžemi
manželka, rok a místo narození: Jindřiška, 1873, Bučovice
otec manželky: Martin Weger, tkadlec
daňová poplatnost: 27 K (1910)
adresa: Vyškovská 116 (1880), Úvozní 283 (1900), Kramářova 46 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni (1900)
poznámka: 1927–1929 zastupitel za živnostensko-obchodnickou stranu

Petr Funka

profese: obuvník (1857)
zvolení do OV: 1864
datum, místo narození: 26. 6. 1821, Bučovice
otec: Jakub Funka, domkář a obuvník
manželka, rok a místo narození: Antonia, 1816, Bučovice
otec manželky: Josef Novotný, bednář
adresa: čp. 53 (1842), čp. 264 (1857)

Jan Galla/Gála

profese: rolník
zvolení do OV: 1890, 1893
datum, místo narození: 20. 8. 1842, Bučovice
otec: Josef Galla/Gála, rolník a bednář
manželka, rok a místo narození: Františka, 1859, Bučovice
otec manželky: František Racek, stolař
sociální mobilita dětí: Maria – učitelka
daňová poplatnost: 31 zl. (1883), 62 K (1906)
hospodářská zvířata: 3 koně, 4 krávy, 2 prasata, 15 slepic, 2 husy (1900)
adresa: Slavkovská 38
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880), 0 (1900)

poznámka: syn Jan zastupitel za živnostensko-obchodnickou stranu (1927–1929)

Josef Galla

profese: bednář (1854)

zvolení do OV: 1850 (+)

datum, místo narození a úmrtí: 10. 1. 1809 – 26. 4. 1854, Bučovice

otec: Tomáš Galla, čtvrtláník

manželka, rok a místo narození: 1. Josefa, 1808, Bučovice, 2. Františka, Marefy (dnes část Bučovic)

otec manželky: 1. Václav Veselý, čtvrtláník a řezník, 2. Anton Voňka, mlynář

adresa: Slavkovská 39

František Ladislav Gartner

profese: ředitel obecné a měšťanské dívčí školy (1911)

zvolení do OV: 1911 (+)

datum, místo narození: 17. 8. 1861, Dačice (okr. Jindřichův Hradec) – 6. 7. 1916, Bučovice

otec: Antonín Gartner, obuvník

manželka, rok a místo narození: Marie, 1871, Telč (okr. Jihlava)

sociální mobilita dětí: Vlasta – učitelka

daňová poplatnost: 48 K (1910)

adresa: Školní 211 (1910)

poznámka: v Bučovicích od 1910, předseda spolku Hvězda

Jan Geisler

profese: rolník (1911)

zvolení do OV: 1911

datum, místo narození: 1. 6. 1871, Nové Hvězdlice (okr. Vyškov)

otec: František Geisler, nádeník

manželka, rok a místo narození: Antonie, 1882, Marefy (dnes část Bučovic)

daňová poplatnost: 13 K (1911)

hospodářská zvířata: 2 krávy, 3 slepice, 1 husa (1900)

adresa: Trávnícká 320 (1900)

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

poznámka: v Bučovicích od roku 1876

Franz Geyer

profese: správce velkostatku (1880)

zvolení do OV: 1876

datum, místo narození: 2. 1. 1815, Wilfersdorf, Dolní Rakousy (dnes Rakousko)

otec: Franz Geyer, vrchnostenský úředník

manželka, rok a místo narození: Josefine, 1829, Wilfersdorf, Dolní Rakousy (dnes Rakousko)

daňová poplatnost: 41 zl. (1879)

obcovací řeč: němčina

adresa: Náměstí 1 (zámek)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880)

Karl Grohmann

profese: liechtensteinský účetní (1880)

zvolení do OV: 1883, 1886, 1890, 1893, 1896

datum, místo narození: 23. 1. 1831, Gross Wisternitz (dnes Velká Bystrice, okr. Olomouc)

otec: Franz Grohmann, učitel

manželka, rok a místo narození: 1. Maria, Gross Wisternitz (dnes Velká Bystřice, okr. Olomouc), 2. Anna, 1852, Waltersdorf (dnes Žleb, část Hanušovic, okr. Šumperk)
otec manželky: 1. Bernard Pratschke, mlynář, 2. Josef Taibl, výměnkář
daňová poplatnost: 32 zl. (1883), 87 zl. (1895)
obcovací řeč: němčina
adresa: Náměstí 1 (zámek)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná (1880)
poznámka: v Bučovicích od roku 1863, radní (1893–1900)

JUDr. Richard Halík

profese: advokát (1900)
zvolení do OV: 1900 (1901 se odstěhoval)
datum, místo narození: 15. 10. 1863, Německý Brod (dnes Havlíčkův Brod)
otec: Josef Halík, papírník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1863, Německý Brod (dnes Havlíčkův Brod)
adresa: Školní 210 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 osobní služka (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1896, roku 1901 se vrátil se do Havlíčkova Brodu (tam předsedou turistického klubu a dopisovatelem časopisu Turista)

František Halla

profese: kolář (1869, 1880)
zvolení do OV: 1879, 1883
datum, místo narození: 21. 11. 1829, Bučovice
otec: Mathias Halla, třičtvrtěláník
manželka, rok a místo narození: Vincencia, 1831, Bučovice
otec manželky: Josef Racek, bednář a čtvrtláník
daňová poplatnost: 30 zl. 48 kr. (1879)
adresa: čp. 137 (1855), Slavkovská 36 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni, 2 služky (1869), 1 učeň, 1 služka (1880)

JUDr. Emil Halla

profese: advokát (1900)
zvolení do OV: 1911 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 20. 5. 1866, Bučovice – 3. 7. 1915, Brno
otec: Pavel Halla, obchodník a měšťan
daňová poplatnost: 252 K (1906), 376 K (1910)
adresa: Náměstí 29 (1900), Náměstí 28 (1911)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 praktikanti v obchodě, 2 služky v polním hospodářství, 1 osobní služka (1900, tehdy žil v domácnosti spolu s matkou a bratrem)
poznámka: radní (1911–1915), jednatel přípravného výboru Středomoravského elektrárenského svazu, jednatel hospodářského družstva pro Bučovský okres, byl svobodný

Pavel Halla

profese: obchodník smíšeným zbožím (1869, 1880)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870
datum, místo narození a úmrtí: 28. 1. 1834 – 16. 11. 1896, Bučovice
otec: Mathias Halla, třičtvrtěláník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1841, Mořice (okr. Kroměříž)
otec manželky: František Kužma, majitel palírny
sociální mobilita dětí: Emil – advokát
adresa: čp. 137 (1864), Náměstí 29 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 služka v polním hospodářství, 1

pomocník, 1 učeň, 1 pacholek (1869), 2 učni, 1 pacholek, 1 kuchařka, 2 děvečky (1880)

Robert Halla

profese: rolník (1900), obchodník smíšeným zbožím (1914)
zvolení do OV: 1900, 1903
datum, místo narození: 3. 6. 1875, Bučovice
otec: Pavel Halla, obchodník a měšťan
manželka, rok a místo narození: Marie, 1883, Rajhrad (okr. Brno-venkov)
otec manželky: František Bundálek, obchodník
daňová poplatnost: 155 K (1910)
adresa: Náměstí 29
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 praktikanti v obchodě, 2 služky v polním hospodářství, 1 osobní služka (1900, tehdy žil v domácnosti spolu s matkou a bratrem)

R. D. Petr Hellebrand

profese: katolický kněz (od 1851), farář (v Bučovicích od 1886)
zvolení do OV: 1886 (+)
datum, místo narození: 20. 8. 1826, Neplachowitz (dnes Neplachovice, okr. Opava) – 24. 4. 1889, Bučovice
otec: Johann Hellebrand, podruh
adresa: Mlýnská 203 (fara)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 kuchařka, 1 pacholek, 2 služebné (1880)

Hermann Hirschl

profese: majitel továrny na spřádání vlny (1869)
zvolení do OV: 1873
rok, místo narození: 1817, Pest, Uhry (dnes Budapešť, Maďarsko)
manželka, rok a místo narození: Johanna/Juli, 1814, Bučovice
otec manželky: Hosche/Hože
náboženská víra: Ž
adresa: Liechtensteinská 98 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1869)

František Homola

profese: kolář (1880, 1900)
zvolení do OV: 1907
datum, místo narození: 1. 12. 1850, Bučovice
otec: Anton Homola, kolář
manželka, rok a místo narození: Veronika, 1860, Čerčín (dnes Černčín, část Bučovic)
otec manželky: Josef Vičar, domkař
sociální mobilita dětí: František – student průmyslovky (1900), Leopold – ředitel pobočky pojišťovny, Karel – prokurista úvěrního ústavu
daňová poplatnost: 18 K (1910)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 3 prasata, 10 slepic, 1 husa (1900)
adresa: Hrádek 221
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník (1900)
poznámka: syn Antonín radním za lidovou stranu (1919–1931)

Mikuláš Hošek

profese: stolař (1900)
zvolení do OV: 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 23. 11. 1854, Nevojice (okr. Vyškov) – 22. 12. 1934, Bučovice
otec: Josef Hošek, půlláník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1862, Nevojice

otec manželky: Josef Pukl, púlláník
daňová poplatnosť: 52 K (1910)
adresa: Mlýnská 194 (1900)
uční, zaměstnanci a služební personál: 2 uční (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1888, zakladatel a předseda úvěrního družstva živnostníků, později asi člen živnostensko-obchodnické strany

Markus Hosche/Hože

profese: ranhojič
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 26. 9. 1813, Bučovice
otec: Aron Hosche
náboženská víra: Ž
obcovací řeč: němčina
adresa: čp. 212 (1857), čp. 44/45 žid.
poznámka: byl svobodný

František Hradečný

profese: řezník (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 25. 11. 1876, Kunkovice (okr. Kroměříž)
manželka, rok a místo narození: 1. Marie, 2. Cecilie, 1865, Uhřice (okr. Vyškov)
daňová poplatnosť: 28 K (1906), 25 K (1910), s manželkou 223 K (1910)
adresa: Liechtensteinská 98 (1911)
uční, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň, 1 dělník, 1 osobní služka (1921)
poznámka: v Bučovicích od roku 1901

Jakub Hromádka

profese: tkalcovský tovaryš (1869), domkař a tkalcovský pomocník (1880), rolník (1900)
zvolení do OV: 1879, 1890, 1893, 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 29. 4. 1843, Bučovice
otec: František Hromádka, obuvník, nádeník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1845, Bučovice
otec manželky: František Burian, tkadlec
daňová poplatnosť: 5 zl. (1883), 10 zl. (1895), 14 K (1906)
adresa: Slavkovská 65 (1857, 1880), Slavkovská 73 (1900)
uční, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880; 1900)

Karel Hübl

profese: obuvník (1846)
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 30. 10. 1819, Bučovice
otec: Johann Hübl, obuvník
manželka, rok a místo narození: Sofia, 1819, Lomnice (okr. Brno-venkov)
otec manželky: Markus Gottlieb, obchodník
obcovací řeč: ?
adresa: čp. 111 (1846)

Jan Chobola

profese: řezník (1869)
zvolení do OV: 1879, 1883
datum, místo narození: 15. 10. 1831, Bučovice
otec: Karel Chobola, čtvrtláník a řezník

manželka, rok a místo narození: Terezie, 1837, Bučovice
otec manželky: František Budík, stolař
adresa: Slavkovská 85 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 tovaryš, 1 učeň (1869), 1 služebná, 1 pacholek, 1 řeznický pomocník
hospodářská zvířata: 2 koně, 8 krav (1880)

Jan Chvojka

profese: profesor reálky (od 1912 reálného gymnázia)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 21. 6. 1879, Mělice (dnes část Přelouče, okr. Pardubice)
otec: František Chvojka, rolník
manželka, rok a místo narození: Marie
daňová poplatnost: 40 K (1910)
adresa: Hrádek 144 (1909)
poznámka: v Bučovicích od roku 1906, předseda místního odboru Národní jednoty pro jihozápadní Moravu, neúspěšně kandidoval do zemského sněmu za agrárníky

JUDr. Josef Illner

profese: advokát
zvolení do OV: 1879, 1883 (1885 se odstěhoval)
datum, místo narození: 27. 8. 1839 Čáslav (okr. Kutná Hora) – 6. 2. 1894 Brno
otec: Josef Illner, úředník
manželka, rok a místo narození: Žofie, 1852, Brno
otec manželky: Jan Rudiš/Rudisch, truhlářský továrník
daňová poplatnost: 160 zl. (1883)
adresa: Náměstí 183 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služebné (1880)
poznámka: v Bučovicích asi od roku 1876, předseda spolku Hvězda, hudební kritik a skladatel, organizátor českého hudebního života v Brně, významný hasičský činovník

Josef Janhuba

profese: tkalcovský pomocník (1880), domácí tkalcovský dělník (1900)
zvolení do OV: 1907
datum, místo narození: 31. 1. 1855, Bučovice
otec: František Janhuba, tesařský tovaryš
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1858, Bučovice
otec manželky: Václav Slaný, tkadlec
daňová poplatnost: 5 K (1910)
adresa: čp. 234 (1857, 1880), Dvorská 160 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1900)

Ferdinand Janoušek

profese: čtvrtláník (1880), rolník (1900)
zvolení do OV: 1879, 1886, 1890, 1893, 1896
datum, místo narození: 30. 5. 1844, Bučovice
otec: František Janoušek, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Karolina, 1848, Bučovice
otec manželky: Antonín Hála, čtvrtláník
daňová poplatnost: 20 zl. (1883)
hospodářská zvířata: 2 koně, 3 krávy, 2 prasata, 14 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 51
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1900)

Ferdinand Janoušek

profese: rolník (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 9. 4. 1870, Bučovice
otec: Ferdinand Janoušek, rolník
manželka, rok a místo narození: Magdalena, 18. 2. 1868, Vicomělice (dnes Vícemilice, část Bučovic)
otec manželky: František Kalous, púlláník
daňová poplatnost: s manželkou 73 K (1910)
adresa: Slavkovská 51
poznámka: radní (1911–1919), starosta za agrární stranu (1919–1927)

František Janoušek

profese: rolník (1900)
zvolení do OV: 1893
datum, místo narození: 4. 10. 1859, Šardičky (dnes část Kojátek, okr. Vyškov)
otec: nemanželský syn
manželka, rok a místo narození: Anežka, 1864, Bučovice
otec manželky: František Racek, stolař
daňová poplatnost: 44 zl. (1895), 79 K (1906)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 1 prase, 15 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 45 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 chůva (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1888

Jan Janoušek

profese: hostinský (1872), čtvrtláník a hostinský (1880)
zvolení do OV: 1870, 1876, 1879, 1883, 1886, 1890
datum, místo narození: 15. 5. 1842 – 12. 6. 1897, Bučovice
otec: Petr Janoušek, rolník
manželka, rok a místo narození: Františka, 31. 8. 1845, Radoškov (dnes část Příbyslavic, okr. Brno-venkov)
otec manželky: Jan Homoláč, svobodný sedlák (dvořák)
daňová poplatnost: 88 zl. (1895)
hospodářská zvířata: 2 prasata (1880)
adresa: Slavkovská 32
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 děvečka, 2 služební, 1 kuchařka (1880),
poznámka: starosta (1879–1884), předseda spolku Hvězda

Pavel Janoušek

profese: kupec (1880), obchodník smíšením zbožím a rolník (1900)
zvolení do OV: 1893
datum, místo narození: 18. 6. 1856 – 7. 7. 1907, Bučovice
otec: Vincenc/Čeněk Janoušek, měšťan a rolník
manželka, rok a místo narození: Johanna, 1866, Letošov (dnes část Nesovic, okr. Vyškov)
daňová poplatnost: 360 K (1906)
hospodářská zvířata: 2 koně, 4 krávy, 3 prasata, 15 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 95
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1880), 2 příručí v obchodě, 1 pacholek, 1 osobní služka (1900)
poznámka: radní (1893–1896)

Petr Janoušek

profese: gruntovník (1857), rolník (1869)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867, 1870, 1873 (+)
datum, místo narození: 18. 10. 1812 – 14. 3. 1875, Bučovice
otec: Pavel Janoušek, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1818, Bučovice
otec manželky: Tomáš Fiala, pekař
adresa: Náměstí 32 (1857), Slavkovská 94 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)
poznámka: starosta (1861–1875)

Vincenc/Čeněk Janoušek

profese: rolník
zvolení do OV: 1876, 1883, 1886, 1890
datum, místo narození: 20. 1. 1827, Bučovice
otec: Pavel Janoušek, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1818, Slavkov (dnes Slavkov u Brna)
otec manželky: Josef Andrla, tesařský polír
sociální mobilita dětí: Pavel – obchodník
daňová poplatnost: 91 zl. (1883)
hospodářská zvířata: 7 krav (1880)
adresa: Slavkovská 95
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 děvečka, 1 pomocník (1900)
poznámka: starosta (1884–1886), radní (1876–1879, 1886–1893)

František Jelínek

profese: truhlář, stolař (1869, 1880)
zvolení do OV: 1879, 1883, 1886, 1890, 1893, 1896
datum, místo narození: 21. 9. 1829, Bučovice
otec: Štěpán Jelínek, stolař
manželka, rok a místo narození: 1. Františka, Bučovice, 2. Antonia, 1842, Bučovice
otec manželky: 1. Josef Budík, půlláník, 2. ?, bednář
sociální mobilita dětí: Marie – učitelka
daňová poplatnost: 31 zl. (1883), 53 zl. (1895)
adresa: Zámecká 3 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná, 1 učedník, 2 tovaryši (1880)
poznámka: radní (1879–1883, 1893–1900)

Josef Jelínek

profese: tkadlec (1854)
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 26. 8. 1815, Bučovice
otec: František Jelínek, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Anna, 1817, Bučovice
otec manželky: Josef Racek, bednář, matka Josefa, roz. Budík
daňová poplatnost: 36 zl. 98 kr. (1867)
adresa: Slavkovská 35 (1857)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník, 1 služka (1857)

Josef Jellinek

profese: výrobce kořalky (1880), obchodník a výrobce kořalky ve velkém i malém (1900)
zvolení do OV: 1883, 1886, 1890, 1893, 1896, 1900
datum, místo narození: 22. 12. 1851, Bučovice

otec: Judas Jellinek, obchodník
manželka, rok a místo narození: Terezie, 1860, Loštice (okr. Šumperk)
náboženská víra: žid
daňová poplatnost: 278 K (1906), 375 K (1910)
obcovací řeč: čeština?
adresa: Krátká 47 žid. (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 osobní (1900), 1 prodavačka, 1 služka (1910)

Juda Jellinek

profese: obchodník
zvolení do OV: 1876
náboženská víra: žid

N. Jellinek

zvolení do OV: 1861

František John

profese: zámečnický a rolník (1900)
zvolení do OV: 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 19. 4. 1858, Kunovice (okr. Uherské Hradiště)
otec: Ignác John, zaměstnanec ve sladovně velkostatku nebo mlatec (Tennenstecher)
manželka, rok a místo narození: Filomena, 1858, Vicomělice (dnes Vícemilice, část Bučovic)
otec manželky: Mikuláš Adámek, půlláník
daňová poplatnost: 11 K (1906), 17 K (1910)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 5 prasat, 10 slepic, 2 husy (1900)
adresa: Mlýnská 247 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1881

František Kalina

profese: zámečnický (1900, 1911)
zvolení do OV: 1911 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 23. 1. 1859, Pavlovice (dnes Bohdalice-Pavlovice, okr. Vyškov) – 10. 10. 1911, Bučovice
otec: Petr Kalina, sluha při velkostatku
manželka, rok a místo narození: Anežka, 1871, Bučovice
otec manželky: František Sokola, perníkář
sociální mobilita dětí: František – četnický strážmistr
daňová poplatnost: 29 K (1906), 13 K (1910)
hospodářská zvířata: 1 kráva, 10 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 350
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1891

Eduard Kobsinek

profese: malíř (1869)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873
datum, místo narození: 5. 5. 1829, Bučovice
otec: Petr Kobsinek, zedník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1838, Kojátky
otec manželky: Jan Šubrt, čtvrláník
adresa: Náměstí 28 (1829), Slavkovská 80 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

Josef Kobsinek

profese: kupec (1869, 1880)
zvolení do OV: 1873, 1876, 1879
datum, místo narození: 16. 5. 1836, Bučovice
otec: Petr Kobsinek, zedník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1838, Bučovice
otec manželky: František Janoušek, čtvrtláník
adresa: Slavkovská 185 (1836), Náměstí 28 (1857, 1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 praktikant v obchodě, 2 služky, 1 nádenice (1869), 0 (1880)

Theodor/Bohdan Kobsinek

profese: kupec (1880)
zvolení do OV: 1883, 1886, 1890, 1893 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 26. 4. 1840 – 18. 5. 1895, Bučovice
otec: Petr Kobsinek, zedník
manželka, rok a místo narození: Rosalie, 1848, Tištín (okr. Prostějov)
otec manželky: Karel Hausner, mlynář
daňová poplatnost: 112 zl. (1883)
adresa: Náměstí 28 (1857), Liechtensteinská 178 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni, 2 služebné (1880)

Jan Kocián

profese: postřihač (1900)
zvolení do OV: 1896, 1907
datum, místo narození: 11. 5. 1856, Slavkov (dnes Slavkov u Brna, okr. Vyškov)
otec: František Kocián, postřihač
manželka, rok a místo narození: Marie, 1861, Luleč (okr. Vyškov)
otec manželky: Isidor Hudec, domkář
sociální mobilita dětí: Jan – úředník
daňová poplatnost: 54 zl. (1895), 100 K (1906)
adresa: Slavkovská 75
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1881, předseda všeobecného konzumního spolku pro Bučovice a okolí

Baruch Königsgarten

profese: majitel palírný
zvolení do OV: 1850, 1870
datum, místo narození a úmrtí: 30. 11. 1808, Bučovice – 19. 3. 1894, Brno
otec: Josua/Josue Königsgarten
manželka, rok a místo narození: Charlotte/Lotty, 1808
otec manželky: Sommer
náboženská víra: žid
sociální mobilita dětí: Ignatz – podnikatel ve strojírenství
obcovací řeč: němčina?
adresa: Náměstí 215 (1833, 1857), Náměstí 214 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 3 služky (1857), 1 služka (1869)

Bohuš/Bohuslav Kopecký

profese: ředitel zemské reálky (od 1912 reálného gymnázia)
zvolení do OV: 1903, 1907
datum, místo narození: 3. 2. 1854, Poličany (dnes Bílé Poličany, okr. Trutnov)
otec: Josef Kopecký, sládek

daňová poplatnost: 181 K (1910)
adresa: Legionářská 180 (1910)

Leopold Kratochvíl

profese: tkalcovský dělník (1900)
zvolení do OV: 1896, 1900, 1903
datum, místo narození a úmrtí: 14. 11. 1841 – 19. 3. 1909, Bučovice
otec: Petr Kratochvíl – tkadlec
manželka, rok a místo narození: Johana, 1843, Bučovice
otec manželky: Matouš Hinšt
sociální mobilita dětí: Rudolf – holič, slavkovský zastupitel, Augustin – katolický kněz, vlastivědný spisovatel
daňová poplatnost: s manželkou 2 zl. (1883)
hospodářská zvířata: 1 koza, 1 prase, 9 slepic, 1 husa (1900)
adresa: čp. 315 (1880), Vyškovská 123 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1900)

JUDr. František Kroutil

profese: notář
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození a úmrtí: 31. 7. 1877, Valašské Meziříčí – 27. 9. 1936, Vyškov
otec: Jan Kroutil, středoškolský profesor
manželka, rok a místo narození: Marie, 1879, Nadějkov (okr. Tábor)
otec manželky: František Duchoň, krejčí
sociální mobilita dětí: František – advokát, generální tajemník Československého olympijského výboru, člen Mezinárodního olympijského výboru
daňová poplatnost: 223 K (1910)
adresa: Jiráskova 502 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1921)
poznámka: v Bučovicích od roku 1905, čestný občan od roku 1932, předseda městské spořitelny

Johann Krtschka

profese: kupec (1869, 1880)
zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1883
datum, místo narození: 30. 5. 1830, Bučovice
otec: Anton Krtschka, obchodník a čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Augusta, 1834, Koryčany (okr. Kroměříž)
otec manželky: Georg Bauer, úředník
sociální mobilita dětí: Bertha – manželka obchodník a starosty Josefa Racka, Selma – manželka úředníka Wilhelma Sommera
obcovací řeč: němčina
daňová poplatnost: 169 zl. 19 kr. (1883)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1880)
adresa: Náměstí 30 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 3 učni, 1 služka (1869), 1 služka, 1 učeň (1880)
poznámka: radní (1881–1886)

František Křížanovský

profese: krejčí (1869, 1880)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1883, 1886, 1890 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 7. 10. 1815 – 10. 1. 1892, Bučovice
otec: Josef Křížanovský, domkař
manželka, rok a místo narození: Nepomucena, 1813, Slavkov (dnes Slavkov u Brna)

otec manželky: Josef Valášek, postřihač
daňová poplatnost: 7 zl. 1 kr. (1867), 2 zl. (1883)
adresa: Hrádek 145
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 krejčovský tovaryš (1869), 0 (1880)
poznámka: radní (1864–1892)

Johann Kuhn

profese: majitel vlnářské továrny (1869)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870
datum, místo narození a úmrtí: 1830? – 13. 10. 1897, Bučovice
náboženská víra: žid
daňová poplatnost: 36 zl. 60 kr. (1867)
adresa: Slavkovská 91 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 pacholek (1869)

Jan Kunc

profese: obchodník kůžemi (1880)
zvolení do OV: 1876
datum, místo narození: 9. 3. 1840, Kožušice (okr. Vyškov)
otec: Josef Kunc, hostinský
manželka, rok a místo narození: Maria, 1842, Bučovice
otec manželky: Petr Funka, obuvník
sociální mobilita dětí: Petr – rolník
daňová poplatnost: 20 zl. 83 kr. (1879)
adresa: čp. 264 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

Petr Kunc

profese: rolník (1900, 1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 21. 5. 1867, Bučovice
otec: Jan Kunc, truhlář (1867), obchodník kůžemi (1880)
manželka, rok a místo narození: Františka, 1871, Brňany (dnes část Vyškova)
otec manželky: Jiří Janoušek, čtvrtláník
daňová poplatnost: 19 K (1910), s manželkou 51 K (1910)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 2 slepice (1900)
adresa: čp. 264 (1880), Zámecká 347 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

Jan Lamser

profese: tkalcovský faktor (1880)
zvolení do OV: 1883
datum, místo narození: 7. 5. 1841, Litovel (okr. Olomouc)
otec: František Lamser, bednář
manželka, rok a místo narození: Emilie, 1842, Bučovice
otec manželky: Jiří Pacák, bednář
sociální mobilita dětí: Eduard – ředitel soudní kanceláře, Viktor – rolník
daňová poplatnost: 50 zl. 36 kr. (1883)
hospodářská zvířata: 2 krávy (1869)
adresa: Slavkovská 52 (1869, 1883)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869), 0 (1880)

Viktor/Vítězslav Lamser

profese: rolník (1900)

zvolení do OV: 1903, 1907
datum, místo narození a úmrtí: 8. 12. 1868 – 10. 11. 1951, Bučovice
otec: Jan Lamser, tkadlec (1868), tkalcovský faktor (1880)
manželka, rok a místo narození: Antonie, 1871, Bučovice
otec manželky: Jan Sokola, obuvník
daňová poplatnost: 70 K (1906)
hospodářská zvířata: 2 koně, 1 býk, 4 krávy, 4 prasata, 14 slepic, 3 husy (1900)
adresa: Slavkovská 52 (1880), Slavkovská 47 (od 1887)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství, 1 chůva (1900)
poznámka: zastupitel za agrární stranu (1919–1923), předseda hospodářského družstva pro Bučovský okres

Hermann/Heřman Lang

profese: tkalcovský faktor (1900), tkalcovský faktor a majitel továrního tkalcovství (1911), majitel továrního tkalcovství a obchodu střížním zbožím (1921)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 10. 9. 1864, Bučovice – 1942?, Treblinka (dnes Polsko)
otec: Simon Lang, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Mathilde, 1868, Kyjov
náboženská víra: žid
daňová poplatnost: 13 zl. (1895), 246 K (1910), 523 K (1912)
obcovací řeč: čeština (1900)
adresa: Liechtensteinská 134 (1900), Legionářská 139 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 osobní služka (1900)

Johann Langer

profese: stavební adjunkt velkostatku (1853), stavitel (1869)
zvolení do OV: 1876, 1879
datum, místo narození: 26. 6. 1820, Lanškroun (okr. Ústí nad Orlicí)
otec: Rupert Langer, mydlář
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1824, Lanškroun (okr. Ústí nad Orlicí)
otec manželky: Kaspar Lindenberg, jehlář
obcovací řeč: němčina?
adresa: Slavkovská 82 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 pacholek (1869)
poznámka: radní (1879–1881)

František Langer

profese: kominík (1911)
zvolení do OV: 1907, 1911
datum, místo narození a úmrtí: 27. 11. 1870, Bučovice – 14. 1. 1933, Brno
otec: Antonín Langer, kominík
manželka, rok a místo narození: Františka, 1873, Bučovice
otec manželky: Petr Krejčířík, krejčí
sociální mobilita dětí: František – železniční úředník, Ludmila – úřednice
daňová poplatnost: 44 K (1910)
adresa: čp. 12 (1880), Havlíčkova 378 (1911)
poznámka: radní (od 1911), zastupitel za volební skupinu invalidů (1919–1923), místopředseda úvěrního družstva živnostníků, pokladník hospodářského družstva pro Bučovský okres, spoluzakladatel bučovického Sokola a muzejního spolku

Anton Lawatsch

profese: krejčí (1869)
zvolení do OV: 1850, 1864

rok, místo narození: 1811, Bučovice
otec: Václav Lawatsch, krejčí
manželka, rok a místo narození: Maria, 1820, Snovídky
otec manželky: Václav Pořízek, hostinský
adresa: Vyškovská 108
obcovací řeč: ?
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 tovaryš (1869)
hospodářská zvířata: 2 kozy (1869)

Gustav Lázníčka

profese: okresní soudce (v Bučovicích od 1909)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 16. 3. 1880, Královo Pole (dnes část Brna)
otec: František Lázníčka, obuvník
manželka, rok a místo narození: Bedřiška, 1886, Držovice (okr. Prostějov)
otec manželky: František Bohanes, obchodník
sociální mobilita dětí: Zdeněk – geograf, vysokoškolský učitel, pracovník akademie věd, Jarmila – herečka, divadelní pedagožka
daňová poplatnost: 15 K (1910)
adresa: Vyškovská 485 (od 1911)
poznámka: předseda spolku Hvězda, roku 1919 přeložen do Brna

Ignác/Hynek Lepil

profese: kolář a rolník (1900)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 1. 8. 1861, Marefy (dnes část Bučovic) – 22. 2. 1933, Bučovice
otec: Tomáš Lepil, kolář
manželka, rok a místo narození: Anna, 1884, Bedřichov (okr. Blansko)
otec manželky: Jan Alesey, rolník
daňová poplatnost: 31 K (1906), 25 K (1910)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 2 prasata, 7 slepic, (1900)
adresa: Liechtensteinská 174 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň, 1 pomocník, 1 osobní služka (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1894

Johann II. kníže Liechtenstein

profese: šlechtický velkostatkář
zvolení do OV: 1864, 1867, 1873, 1876, 1879, 1896, 1903, 1907
datum, místo narození: 5. 10. 1840, Eisgrub/Lednice (okr. Břeclav) – 11. 2. 1929, Valtice (okr. Břeclav)
otec: Alois II. kníže Liechtenstein
daňová poplatnost: 3 631 K (1906), 4 571 K (1910)
adresa: v Bučovicích nebydlel
poznámka: čestný občan Bučovic, byl svobodný, v OV zastupován v letech 1886–1896 Vincencem Süffertem, 1896–1907 Wilhelmem Sommerem, 1907–1911 Theobaldem Winterem

Maximilian Löwy

profese: berní asistent (1864)
zvolení do OV: 1864
datum narození: 20. 12. 1825
obcovací řeč: němčina?
adresa: Náměstí 31 (od 1865)

R. D. Bartoloměj Martinů

profese: katolický kněz, farář (v Bučovicích od 1889)
zvolení do OV: 1890, 1893 (1894 se odstěhoval)
datum, místo narození a úmrtí: 11. 8. 1846, Studnice (dnes část Telče, okr. Jihlava) – 9. 9. 1911, Moravská Nová Ves
otec: Josef Martinů, třičtvrtěláník
adresa: Mlýnská 203 (fara)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 kuchařka, 1 pacholek, 2 služebné (1880)

Johann Miliczek

profese: okresní představený (1863–1868)
zvolení do OV: 1864, 1867 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 1802, ? – 1. 3. 1868, Bučovice
adresa: Náměstí 183
poznámka: čestný občan Bučovic

Josef Millner/Müllner

profese: gruntovník (1864), pokrývač (1869)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867, 1870
datum, místo narození: 12. 9. 1824, Bučovice
otec: Václav Müllner, pokrývač
manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1824, Bučovice
otec manželky: Josef Černý, bednář
adresa: Slavkovská 76 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 služka v polním hospodářství (1869)
poznámka: radní (1861–1870)

Josef Musil

profese: řezník, uzenář, rolník a hostinský (1900)
zvolení do OV: 1903
datum, místo narození a úmrtí: 21. 1. 1854, Bedřichov (okr. Blansko) – 3. 9. 190, Bučovice
otec: Bedřich Musil, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Zuzana, 1859, Mateóc, Uhry (dnes Matejovce, část Popradu, Slovensko)
otec manželky: Jan Gercinger, domkař
sociální mobilita dětí: Vilém – účetní, Marie – úřednice, Čeněk – úředník
daňová poplatnost: 102 zl. (1895)
adresa: Slavkovská 32
učni, zaměstnanci a služební personál: 5 učňů, 4 pomocníci, 2 pacholci, 2 osobní služky, 1 chůva (1900)
hospodářská zvířata: 4 koně, 2 krávy, 2 prasata (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1887

R. D. Wenzl/Václav Musil

profese: katolický kněz (od 1819), farář (v Bučovicích od 1835)
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 5. 8. 1792, Ořechov (okr. Žďár nad Sázavou) – 29. 2. 1864, Bučovice
otec: Jakob Musil, rolník
adresa: čp. 203 (fara)
poznámka: majitel několika domů v Bučovicích

Ladislav Navrátil

profese: berní oficiál (1900), správce berního úřadu (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození a úmrtí: 15. 6. 1867, Bystřice nad Pernštýnem (dnes Bystřice nad Pernštejnem, okr. Žďár nad Sázavou) – 24. 2. 1927, Bučovice
otec: Vincenc Navrátil, učitel
manželka, rok a místo narození: Pavla, 1872, Nedvědice (okr. Brno-venkov)
otec manželky: Florian Koptavý, kancelista okresního úřadu
daňová poplatnost: 44 K (1910)
adresa: Slavkovská 93 (1900), Havlíčkova 452 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900), 1 posluhovačka (1921)
poznámka: v Bučovicích od roku 1900, manželka byla poštovní úřednicí

August Nikisch

profese: nadúčetní liechtensteinské účtárny (1869, 1880)
zvolení do OV: 1867, 1870
datum, místo narození: 26. 4. 1821, Nový Jičín
otec: Benjamin Nikisch, brusič
sociální mobilita dětí: Arthur – hudebník, dirigent
adresa: Náměstí 1 (zámek)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
obcovací řeč: němčina
poznámka: předseda spolku Hvězda

Josef Novák

profese: rolník (1900, 1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 23. 7. 1868, Kojátky (okr. Vyškov)
otec: Josef Novák, půlláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1871, Kozlany (okr. Vyškov)
daňová poplatnost: 18 K (1910), s manželkou 153 K (1910)
hospodářská zvířata: 4 krávy, 3 prasata, 23 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 91 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 1 chůva (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1870

František/Franz Obhlídal

profese: kovář (1869, 1880)
zvolení do OV: 1883
datum, místo narození: 24. 7. 1838, Bohdalice (okr. Vyškov)
otec: Anton Obhlídal, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Barbara, 1844, Bučovice
otec manželky: Jan Vaněk, kovář
daňová poplatnost: 33 zl. 14. kr. (1883)
hospodářská zvířata: 2 koně, 2 krávy, 2 prasata (1880)
adresa: Mlýnská 205 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869), 2 učni, 1 služebná, 1 pomocník (1880)

Ferdinand Ohnoutka

profese: domácí tkalcovský dělník (1900)
zvolení do OV: 1893, 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 31. 5. 1852, Bučovice
otec: Karel Ohnoutka, bednář
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1851, Ždánice (okr. Hodonín)
otec manželky: Martin Vytopil, kloboučník

daňová poplatnost: 9 K (1906), 10 K (1910)
adresa: Hrádek 149 (1880), Zahradní 288 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1900)

Jan Ohnoutka

profese: rolník, dělník? (1911)
zvolení do OV: 1911

Raimund Ohnoutka

profese: tkadlec (1880)
zvolení do OV: 1879
datum, místo narození a úmrtí: 3. 9. 1849 – 23. 5. 1907, Bučovice
otec: Karel Ohnoutka, bednář
manželka, rok a místo narození: Magdalena, 1849, Uhřice (okr. Vyškov)
otec manželky: Stanislav Hrubý, celoláník
daňová poplatnost: 4 zl. 9 kr. (1879)
adresa: Hrádek 149 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1880)

Bartoloměj Otisk

profese: obchodník
zvolení do OV: 1907
datum, místo narození: 14. 8. 1873, Líšeň (dnes část Brna)
otec: Martin Otisk, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Marie, ?
daňová poplatnost: 282 K (1906)
adresa: Náměstí 30
poznámka: v Bučovicích v letech 1902–1913

Antonín Pacák

profese: tkadlec (1869)
členství v OV: 1870, 1876
rok, místo narození: 1830, Bučovice
otec: Antonín Pacák, řezník a půlláník
manželka, rok a místo narození: Johana, 1828, Bučovice
otec manželky: Jiří Budík, čtvrtláník
adresa: Zámecká 256 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Gothard Pacák

profese: rolník
zvolení do OV: 1886
datum, místo narození: 5. 5. 1859, Bučovice
otec: Jan Pacák, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1865, Bučovice
otec manželky: Klement Budík, půlláník
daňová poplatnost: 64 zl. (1883), 87 zl. (1895)
adresa: Liechtensteinská 172 (1880), Zahradní 107 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 osobní služka (1900)

Josef Pacák

profese: čtvrláník a stolařský pomocník (1880), rolník (1900)
zvolení do OV: 1890, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 5. 3. 1861, Bučovice

otec: Jan Pacák, bednář
manželka, rok a místo narození: Marie, 1871, Letošov (dnes část Nesovic, okr. Vyškov)
otec manželky: Karel Zbořil, mlynář
daňová poplatnost: 32 zl. (1883), 68 K (1906)
adresa: Slavkovská 40 (1857, 1880, 1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1900)
poznámka: radní (1907–1908, 1909–1911), pokladník všeobecného konzumního spolku pro Bučovice a okolí

Josef Palatin

profese: obchodník smíšeným zbožím (1900)
zvolení do OV: 1907
datum, místo narození: 20. 2. 1874, Bučovice
otec: Ignát Palatin, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Jana, 1880, Ždánice (okr. Hodonín)
otec manželky: Eduard Šubert, cihlář
sociální mobilita dětí: Josef – středoškolský profesor
daňová poplatnost: 92 K (1906)
adresa: Dvorská 168 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

Jan Pazderka

profese: soudní adjunkt (1880)
zvolení do OV: 1886
datum, místo narození: 22. 6. 1851, Ivanovice (dnes Ivanovice na Hané, okr. Vyškov)
otec: František Pazderka, obuvník
daňová poplatnost: 20 zl. (1883)
adresa: Slavkovská 92 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880)
poznámka: neúspěšně kandidoval do zemského sněmu (1896)

Faustin Pešera

profese: majitel čtvrtlánu a diurnista okresního soudu (1880), rolník a notářský sollicitátor (1900)
zvolení do OV: 1883, 1890, 1896, 1900, 1903
datum, místo narození: 31. 1. 1846, Letošov (dnes část Nesovic, okr. Vyškov)
otec: František Pešera, hostinský
manželka, rok a místo narození: Terezie, 1853, Velké Lovčice (dnes Lovčice, okr. Hodonín)
otec manželky: František Brázda, hostinský
sociální mobilita dětí: František – lékárník, Václav – notář
daňová poplatnost: 28 zl. (1883), 72 K (1906)
hospodářská zvířata: 2 koně, 3 krávy, 1 koza, 1 prase, 20 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 77
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 děvečka (1880), 1 pacholek, 1 služka v polním hospodářství (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1846, radní (1896–1907, 1908–1909)

František Pešera

profese: gruntovník (1857), majitel domu (1880)
zvolení do OV: 1876
datum, místo narození: 10. 8. 1818, Bučovice
otec: Ondřej Pešera, čtvrtláník a obuvník

manželka, rok a místo narození: Františka, 1817, Bučovice
otec manželky: Václav Jelínek, měšťan
sociální mobilita dětí: Faustin – rolník a úředník
daňová poplatnost: 30 zl. 34 kr. (1879)
adresa: Slavkovská 77 (1857), Liechtensteinská 135 (1879)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880)
poznámka: radní (1878–1879)

Jan Peška

profese: krejčí (1880), obchodník oděvy a krejčí (1896), krejčí a rolník (1900)
zvolení do OV: 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 21. 2. 1858, Bučovice
otec: František Peška, krejčí
manželka, rok a místo narození: Josefa, 19. 3. 1857, Lišky (dnes část Bučovic)
otec manželky: Antonín Koláček, mlynář
daňová poplatnost: 12 zl. (1895)
adresa: Slavkovská 39 (1880), Zahradní 385 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník, 1 učeň (1900)
poznámka: radní (1907–1908, 1909–1911), předseda živnostenského společenstva

Josef Peterka

profese: stavitel (1911), stavitel, majitel cihelny a betonárny (1921)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 15. 2. 1878, Bučovice
otec: Josef Peterka, zedník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1892, Marefy
otec manželky: František Michálek, půlláník
daňová poplatnost: 23 K (1906), 202 K (1910)
adresa: Liechtensteinská 171
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 děvečka (1880), 0 (1900), 1 služka (1921)

Alois Pobucký

profese: nadučitel obecné školy (od 1883)
zvolení do OV: 1886, 1890, 1893, 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození a úmrtí: 8. 9. 1852, Velké Jestřebí (dnes Jestřebí, okr. Šumperk) – 27. 2. 1929, Bučovice
otec: Johann Pobucky, domkář
manželka, rok a místo narození: Filomena, 1857, Bučovice
otec manželky: Petr Janoušek, rolník
sociální mobilita dětí: Ema – učitelka, Vladimír – finanční úředník
daňová poplatnost: 11 zl. (1883), 48 K (1910)
adresa: Slavkovská 94 (1880), Školní 213 (1900), Legionářská 171 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 děvečka (1880), 1 služka (1900, 1921)
poznámka: v Bučovicích od roku 1874, jednatel spolku dobrovolných hasičů

Petr Polouček

profese: výběrčí u pojišťovací společnosti (1900), jednatel (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození a úmrtí: 26. 6. 1871 – 17. 7. 1929, Bučovice
otec: nemanželský syn
manželka, rok a místo narození: Marie, 1876, Bučovice
otec manželky: Petr Krejčířík, krejčí
sociální mobilita dětí: Anna – úřednice, Ladislav – středoškolský profesor, ředitel gymnázia

daňová poplatnost: 20 K (1906), 7 K (1910)
hospodářská zvířata: 2 prasata, 8 slepic (1900)
adresa: čp. 75 (1898); Polní 53 (1900); Legionářů 135 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)
poznámka: zastupitel za národní demokracii (1927–1929), vedoucí spolku divadelních ochotníků

František Příkryl

profese: liechtensteinský oficiál (1880), liechtensteinský účetní rada ve výslužbě (1914)
zvolení do OV: 1893, 1896, 1900
datum, místo narození: 31. 3. 1835, Olomouc
manželka, rok a místo narození: Karolina, 1844, Kounice (okr. Kutná Hora × Nymburk)
daňová poplatnost: 36 zl. (1883), 64 zl. (1895), 160 K (1910)
adresa: Náměstí 1 (zámek)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná (1880)
poznámka: v Bučovicích od roku 1879, čestný občan Bučovic od roku 1914

František Purek

profese: perníkář
zvolení do OV: 1850, 1864
datum, místo narození: 9. 10. 1812, Kyjov
otec: Josef Purek, kloboučník
manželka, rok a místo narození: Terezia, 1819, Uničov (okr. Olomouc)
otec manželky: Josef Schindler, perníkář
adresa: Slavkovská 42 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 tovaryš (1869)

František Racek

profese: stolař (1869), stolař a rolník (1880)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1883, 1886 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 12. 9. 1819 – 22. 10. 1887, Bučovice
otec: Josef Racek, bednář
manželka, rok a místo narození: Agnes/Anežka, 1827, Bučovice
otec manželky: Václav Veselý, řezník
daňová poplatnost: 46 zl. (1883)
hospodářská zvířata: 4 krávy, 1 prase (1880)
adresa: Slavkovská 45
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869), 1 děvečka (1880)
poznámka: starosta (1875–1879), radní (1861–1875)

MUDr. František Racek

profese: lékař
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873, 1876 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 3. 4. 1833, Brankovice – 12. 10. 1878, Bučovice
otec: Karel Racek, mlynář
manželka, rok a místo narození: Wilhelmina, 1839, Bučovice
otec manželky: Karl Olbrich, ranhojič
adresa: Slavkovská 93 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1869)
poznámka: radní (1870–1878), v Bučovicích asi od počátku 50. let, starosta občanské záložny, předseda spolku Hvězda, neúspěšně kandidoval do zemského sněmu (1873)

Josef Racek

profese: bednář a čtvrtláník

zvolení do OV: 1850
datum, místo narození a úmrtí: 21. 1. 1782 – 19. 3. 1861, Bučovice
otec: František Racek, čtvrláník a bednář
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1787, Bučovice
otec manželky: Filip Budík, kolář a purkmistr
adresa: Slavkovská 80
poznámka: dříve purkmistr

Josef Racek

profese: kupec (1880), obchodník smíšeným zbožím a trafikant (1900)
členství v OV: 1873, 1876, 1879, 1883, 1886, 1890, 1893, 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 16. 3. 1846 – 18. 9. 1918, Bučovice
otec: Josef Racek, čtvrláník
manželka, rok a místo narození: Berta, 1856, Bučovice
otec manželky: Johann Krtschka, kupec
sociální mobilita dětí: Josef – bankovní úředník, obchodník
daňová poplatnost: 234 zl. (1883), 779 K (1906), 542 K (1910)
adresa: Náměstí 184
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni, 1 služebná (1880), 1 učeň, 1 obchodní příručí, 1 osobní služka (1900)
poznámka: starosta (1886–1911), předseda čtenářského spolku, předseda živnostenského společenstva, předseda dobrovolných hasičů, zakládající člen spolku divadelních ochotníků, pokladník občanské záložny

Tomáš Racek

profese: rolník
zvolení do OV: 1861
datum, místo narození: 10. 12. 1798, Bučovice
otec: František Racek, bednář a čtvrláník
manželka, rok a místo narození: 1. Johana, 1792, Marefy. 2. Františka, 1816, Marefy
otec manželky: 1. Donát Voňka, mlynář, 2. Antonín Voňka, půlláník
daňová poplatnost: 40 zl. 93 kr. (1867)
adresa: Slavkovská 38 (1869)

Jan Res

profese: pomocník v továrním tkalcovství a rolník (1900), obecní kancelista (od 1913), obecní tajemník (1921)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 6. 11. 1867, Ruprechtov (okr. Vyškov) – 16. 10. 1931, Bučovice
otec: Jan Res, domkář
manželka, rok a místo narození: Valburga/Barbora, 1869, Ježkovice (okr. Vyškov)
otec manželky: Fabian Květinský, tkadlec
konfese: ŘK
sociální mobilita dětí: Valburga – úřednice
daňová poplatnost: 7 K (1910)
adresa: Trávnícká 394 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

Václav Rosůlek

profese: rolník (1911)
zvolení do OV: 1907, 1911
datum a místo narození: 16. 9. 1866, Bučovice
otec: Vincenc/Čeněk Rosůlek, obuvník (1866), rolník (1880)
manželka, rok a místo narození: Marie, 1869, Věteřov, (okr. Hodonín)

otec manželky: František Šťastný, rolník
sociální mobilita dětí: nevlastní syn Jan – veterinář
daňová poplatnost: 83 K (1910)
hospodářská zvířata: 1 býk, 2 voli, 3 krávy, 1 koza, 2 prasata, 18 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 46 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900), 1 služební (1921)

JUDr. Cyprián Rozkošný

profese: soudní adjunkt (1900)
zvolení do OV: 1900
datum, místo narození: 8. 10. 1867, Kanovsko (okr. Přerov)
otec: Antonín Rozkošný, rolník
manželka, rok a místo narození: Zdenka, 1872, Roštín (okr. Kroměříž)
otec manželky: Ludvík Pazdírek, nadučitel
daňová poplatnost: 130 zl. (1895)
adresa: Úvozní 254 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 osobní služka (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1898, čestný občan od roku 1914, prezident krajského soudu

Jiří Sekerka

profese: gruntovník (1857), rolník (1869)
zvolení do OV: 1861, 1873
datum, místo narození: 7. 4. 1822, Marefy (dnes část Bučovic)
otec: Jan Sekerka, celoláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1813, Ivanovice (dnes Ivanovice na Hané, okr. Vyškov)
otec manželky: Antonín Macalík, punčochář
adresa: Liechtensteinská 177 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství (1869)

Abraham Schüller

profese: vlnářský továrník
zvolení do OV: 1861
datum, místo narození: 27. 1. 1810, Bučovice
otec: Josue/Josua Schüller
manželka, rok a místo narození: 1. Anna, Bučovice, 2. Babetta, 1856, Brno
otec manželky: 1. Israel Popper, 2. ?
náboženská víra: žid
sociální mobilita dětí: Jonas – lékař, Adolf – podnikatel, Sigmund – podnikatel, Hermann – podnikatel, obchodník – Jakob
daňová poplatnost: 73 zl. 50 kr. (1867)
adresa: Mlýnská 191 (1867)

František Sokola

profese: rolník
zvolení do OV: 1893, 1896, 1900, 1903
datum, místo narození: 26. 1. 1851, Bučovice
otec: Lukáš Sokola, tkadlec (1851), čtvrtláník (1880)
manželka, rok a místo narození: Augustina/Augusta, 1859, Bučovice
otec manželky: Josef Millner, pokrývač
sociální mobilita dětí: Anna – studentka Vesny v Brně (1900)
daňová poplatnost: 33 zl. (1895), 44 K (1906)
hospodářská zvířata: 5 krav, 2 prasata, 22 slepic (1900)

adresa: Liechtensteinská 170 (1880), Slavkovská 76 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900)

Jan Sokola

profese: obuvník (1880), obuvník, obchodník kůžemi a rolník (1900)
zvolení do OV: 1879, 1886, 1890
otec: Jan Sokola, obuvník
datum, místo narození: 1. 3. 1845 – 2. 8. 1908, Bučovice
manželka, rok a místo narození: Anežka, 1849, Bučovice
otec manželky: Petr Funka, obuvník
sociální mobilita dětí: Jan – student univerzity (1900)
daňová poplatnost: 48 zl. (1895), s manželkou 131 zl. (1895)
adresa: Vyškovská 281 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník, 1 učeň, 1 služebná (1880), 2 pomocníci, 2 učni (1900)

Wilhelm Sommer

profese: správce velkostatku (od 1899), vrchní liechtensteinský účetní (1911), liechtensteinský rada a vrchní knihvedoucí na odpočinku (1921)
zvolení do OV: 1907
datum, místo narození: 25. 1. 1848, Reichenberg/Liberec
otec: Johann Sommer, krajský inženýr
manželka, rok a místo narození: Anselma, 1858, Bučovice
otec manželky: Johann Krtschka, kupec
sociální mobilita dětí: Quido – advokát
daňová poplatnost: 184 K (1906), 369 K (1910)
obcovací řeč: ve sčítacím operátu uvedena čeština, nepochybně však němčina
adresa: Náměstí 1 (1921)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocnice v domácnosti (1921)
poznámka: v Bučovicích od roku 1896, člen německé místní školní rady

Gustav Sperling

profese: úředník – okresní gruntovní (1869)
zvolení do OV: 1873
datum, místo narození: 5. 1. 1819, Kyjov
otec: Ignatz Sperling, nákladník tabáku
manželka, rok a místo narození: Emilie, 1835, Bučovice
otec manželky: František Obdržálek, učitel
adresa: Úvozní 254 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

David Spitzer

profese: tkalcovský továrník (1857)
zvolení do OV: 1850, 1861
datum, místo narození: 11. 4. 1812, Bučovice – 12. 11. 1895, Wien (Vídeň, Rakousko)
otec: Jakob Spitzer, obchodník kůžemi
manželka, rok a místo narození: Theresia, 1812
otec manželky: Popper
náboženská víra: žid
adresa: čp. 211 a 213 (1857)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1857)
poznámka: radní (od 1850), představený židovské náboženské obce (1851–1854)

Josef Spurný

profese: hodinář?
zvolení do OV: 1867
daňová poplatnost: 2 zl. 62 kr.? (1867)
adresa: Slavkovská 37? (1867)

Max Stiassny

profese: sladovník (1869), nájemce pivovaru, majitel nálevu vína (1880)
zvolení do OV: 1870, 1873
datum, místo narození: 19/24. 7. 1831 – 7. 1. 1911, Bučovice
otec: Salomon Stiassny
manželka, rok a místo narození: Eva, 1837, Jarošov (dnes část Uherského Hradiště)
otec manželky: Rosenfeld
náboženská víra: žid
obcovací řeč: němčina
hospodářská zvířata: 2 koně, 1 kráva (1869), 5 koní, 8 krav (1880)
adresa: Mlýnská 200 a čp. 258 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 pacholek, 1 nádeník (1869), 2 služky (1880)
poznámka: představený židovské náboženské obce (1872–1875)

Ignatz Stiassny

profese: sladovník a rolník (1900)
zvolení do OV: 1893, 1896, 1900, 1903, 1907
datum, místo narození: 26. 4. 1861 – 22. 7. 1937, Bučovice
otec: Max Stiassny, sladovník
manželka, rok a místo narození: Leontina, 1878, Zvonovice (okr. Vyškov)
náboženská víra: žid
obcovací řeč: němčina
daňová poplatnost: 432 zl. (1895), 315 K (1906)
hospodářská zvířata: 2 koně, 1 býk, 14 krav, 4 volí, 85 slepic (1900)
adresa: Mlýnská 200 (1880), Ždánská 208/209 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 3 osobní služky (1900)
poznámka: zastupitel za židovskou volební skupinu (1923–1927), představený židovské náboženské obce od roku 1897)

Fridolin Stietina

profese: ranhojič (1856)
zvolení do OV: 1850 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 1807, ? – 12. 11. 1856, Bučovice
otec: Franz Stietina, ranhojič
manželka, rok a místo narození: 1. Anna, 2. Marie, 1823, Auspitz (dnes Hustopeče, okr. Břeclav)
otec manželky: 1. Johann Bräuner, měšťan, 2. Franz Kania, měšťan
obcovací řeč: ?
adresa: Slavkovská 82
poznámka: dříve purkmistr, radní (od 1850)

R. D. Jan Straka

profese: katolický kněz (od 1872), farář (od 1894), děkan
zvolení do OV: 1896, 1900, 1903, 1907 (+)
datum, místo narození: 4. 6. 1846, Obyčtov (okr. Nové Město na Moravě) – 7. 8. 1909, Bučovice
otec: Matouš Straka, půlláník

adresa: Mlýnská 203 (fara)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 hospodyně, 2 služky (1900)

Rudolf/Wolf Strakosch

profese: továrník (1857)

zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867

datum, místo narození: 16. 7. 1815, Bučovice

otec: Löbel Strakosch

manželka, rok a místo narození: Paulina, 1819, Bučovice

otec manželky: Salomon Strakosch, vlnářský továrník

náboženská víra: žid

sociální mobilita dětí: Isidor – továrník, brněnský zastupitel

daňová poplatnost: 350 zl. 32 kr. (1867)

adresa: čp. 12 (1815), čp. 130 (1857)

Karel Suchan

profese: profesor zemské reálky (od 1912 reálného gymnázia), ředitel reálného gymnázia (1921)

zvolení do OV: 1911

datum, místo narození: 25. 12. 1882, Nová Říše (okr. Jihlava)

otec: Ignác Suchan, krejčí

manželka, rok a místo narození: 1. Marie, 1887, Bučovice; 2. Emílie, Hrušová (okr. Ústí nad Orlicí)

otec manželky: 1. Pavel Janoušek, obchodník; 2. Josef Severa, obchodník

konfese: ŘK

sociální mobilita dětí: Karel – právník, pracovník ministerstva

daňová poplatnost: 54 K (1910)

adresa: Palackého 500 (1921)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1921)

poznámka: v Bučovicích od roku 1907 (přišel ze Žižkova), manželka Emílie byla poštovní úřednicí, v prvorepublikovém období členem národní demokracie

Vinzenz Süffert

profese: správce velkostatku

zvolení do OV: 1886, 1890, 1893

Jan Svoboda

profese: tkadlec (1869)

zvolení do OV: 1864, 1876, 1879

datum, místo narození: 27. 1. 1819, Bučovice

otec: Josef Svoboda, tkadlec

manželka, rok a místo narození: Antonia, 1824

otec manželky: Mathias Glaser, sklenář

adresa: Hrádek 152 (1869)

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Jiří Šafářik

profese: puškař (1852)

zvolení do OV: 1850

datum, místo narození: 22. 4. 1809, Šardičky (dnes část Kojátek, okr. Vyškov)

otec: Matouš Šafářik, půlláník

manželka, rok a místo narození: Katharina, 1813, Šlapanice (okr. Brno-venkov)

otec manželky: Antonín Ondra, řezník

adresa: Dvorská 189

poznámka: radní (od 1850)

Karel Šašina

profese: pekař (1841), hostinský (1869), rolník (1880)

zvolení do OV: 1883

datum, místo narození a úmrtí: 2. 1. 1820, Ždánice (okr. Hodonín) – 12. 1. 1892, Bučovice

otec: Antonín Šašina, púlláník

manželka, rok a místo narození: 1. Františka, 1822, Bučovice; 2. Antonia, 1827, Lišky (dnes část Bučovic)

otec manželky: 1. Josef Zgol, zahradník, 2. Leopold Koláček, mlynář

daňová poplatnost: 35 zl. 4 kr. (1883)

adresa: Slavkovská 90

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869), 1 pomocník (1880)

poznámka: švagr slavkovského starosty Jana Koláčka

MUDr. Rudolf Šebek

profese: lékař

zvolení do OV: 1893, 1900, 1903, 1907

datum, místo narození: 28. 2. 1861, Brno

otec: Jan Šebek, kontrolor zemské zastavárny

manželka, rok a místo narození: Emilie, 5. 9. 1862, Brno

otec manželky: Václav Hořálek, učitel

sociální mobilita dětí: Rudolf – drážní inženýr

daňová poplatnost: 27 zl. (1895); 107 K (1906)

adresa: Náměstí 184 (1900), Kramářova 432 (1921)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900, 1921)

poznámka: v Bučovicích od roku 1885, radní (1900–1911), předseda spolku Hvězda

Petr Šperka

profese: stolař

zvolení do OV: 1861

datum, místo narození: 3. 10. 1807, Vicomělice (dnes Vícemilice, část Bučovic)

otec: Martin Šperka, mlynář

manželka, rok a místo narození: Antonie, 1808

otec manželky: nemanželská dcera

sociální mobilita dětí: František – učitel

daňová poplatnost: 29 zl. 43 kr. (1867)

adresa: Slavkovská 79

František/Franz Šťastný

profese: sedlák (1869), sedlák a rolník (1900)

zvolení do OV: 1861, 1864, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1883, 1886, 1890, 1893, 1896

datum, místo narození: 2. 4. 1826, Bučovice

otec: Jan Šťastný, sedlák

manželka, rok a místo narození: 1. Agatha/Háta, 1825, Lišky (dnes část Bučovic), 2. Marie, Bučovice

otec manželky: 1. Leopold Koláček, mlynář, 2. ?

hospodářská zvířata: 5 krav, 1 býk, 2 prasata, 25 slepic (1900)

adresa: Trávnícká 22

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství, 1 sedlářský učeň (1869), 1 služební, 1 stolařský učeň (1880), 1 služka v polním hospodářství (1900)

poznámka: radní (1876–1878), švagr slavkovského starosty Jana Koláčka

František Šťastný

profese: rolník (1900)
zvolení do OV: 1903
datum, místo narození: 2. 12. 1857, Bučovice
otec: Matěj Šťastný, krejčí
manželka, rok a místo narození: Marie, 1869, Věteřov (okr. Hodonín)
otec manželky: Mořic Koutný, hostinský
daňová poplatnost: s manželkou 75 zl. (1895)
hospodářská zvířata: 5 krav, 1 prase, 16 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 36 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

Josef Šťastný

profese: rolník a sedlář (1900)
zvolení do OV: 1896, 1900, 1903
datum, místo narození: 21. 2. 1854, Bučovice
otec: František Šťastný, sedlář a rolník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1860, Ždánice (okr. Hodonín)
otec manželky: František Hikl, čtvrtláník
sociální mobilita dětí: Josef – student gymnázia (1900)
daňová poplatnost: 32 zl. (1895)
hospodářská zvířata: 5 krav, 1 prase (1900)
adresa: Slavkovská 41 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství (1900)

Antonín Šubert

profese: tkadlec (1880)
zvolení do OV: 1886, 1890, 1893
datum, místo narození: 6. 1. 1846, Bučovice
otec: Jan Šubert, cihlář
manželka, rok a místo narození: Anežka, 1862, Bučovice
otec manželky: Josef Rosůlek, obuvník
daňová poplatnost: 6 zl. (1895)
adresa: Dvorská 219 (1880), Slavkovská 80 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880)

Eduard Šubert

profese: knížecí cihlář a rolník (1900)
zvolení do OV: 1900, 1903, 1907 (+)
datum, místo narození: 13. 10. 1854 – 12. 12. 1909, Bučovice
otec: Jan Šubert, cihlář
manželka, rok a místo narození: Ernestina, 1854, Ždánice (okr. Hodonín)
otec manželky: Bernard Stehlik, poklasný
daňová poplatnost: 22 zl. (1895)
adresa: Dvorská 219
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 1 nádenice v cihelně, 1 osobní služka (1900)

Antonín Tihelka

profese: podsedník a tkalcovský pomocník (1880), domácí tkalcovský dělník (1900)
zvolení do OV: 1879, 1886, 1890, 1893, 1896, 1900, 1903
datum, místo narození: 23. 12. 1842, Bučovice
otec: Jakob Tihelka, tkadlec a domkař
manželka, rok a místo narození: Marie, 1852, Plumlov (okr. Prostějov)

otec manželky: Karel Šubert, šafář a podsedník
daňová poplatnost: 16 K (1906)
adresa: Liechtensteinská 169
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná (1880), 0 (1900)
poznámka: radní (1900–1907, 1908–1909)

František Vašina

profese: rolník
zvolení do OV: 1893 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 22. 9. 1841, Lhota (okr. Nový Jičín) – 1896, Bučovice
otec: Josef Vašina, rolník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1851, Popůvky (okr. Přerov)
otec manželky: František Moučka, mlynář
sociální mobilita dětí: Bohumil – student obchodní školy (1900)
adresa: Liechtensteinská 97 (1880), Slavkovská 332 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 1 služebná (1880), 0 (1900)

František Veselý

profese: obuvník (1869)
zvolení do OV: 1879
datum, místo narození: 28. 4. 1830, Kojátky (okr. Vyškov)
otec: František Veselý, hostinský
manželka, rok a místo narození: Veronika, 1830, Bučovice
otec manželky: Alois Rivola, obuvník
daňová poplatnost: 11 zl. 70 kr. (1883)
hospodářská zvířata: 2 kozy (1869)
adresa: Zahradní 103
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Jakub Veselý

profese: řezník (1880), rolník (1900)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1883, 1886, 1890
datum, místo narození: 12. 7. 1838, Bučovice
otec: Martin Veselý, řezník
manželka, rok a místo narození: Amalie, 1837, Letošov (dnes část Nesovic, okr. Vyškov)
otec manželky: Karel Zbořil, mlynář
konfese: ŘK
sociální mobilita dětí: Gabriel – studující (1880)
daňová poplatnost: 44 zl. (1883), s manželkou 23 zl. (1895)
hospodářská zvířata: 1 kráva, 2 kozy, 20 slepic (1900)
adresa: Slavkovská 88
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná (1880), 0 (1900)
poznámka: radní (1886–1893), předseda české místní školní rady

Martin Veselý

profese: řezník (1837)
zvolení do OV: 1850, 1861
datum, místo narození: 1809/1810, Bučovice
otec: Martin Veselý, řezník
manželka, rok a místo narození: 1. Kateřina, 1807, 2. Františka, 1825
otec manželky: 1. Tomáš Fiala, pekař, 2. ?
adresa: Slavkovská 88

Tomáš Veselý

profese: čtvrtláník a řezník (1880)
zvolení do OV: 1879, 1886 (+)
datum, místo narození: 14. 12. 1832 – 23. 2. 1888, Bučovice
otec: Václav Veselý, řezník a čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: 1. Josefa, 1838, Bučovice, 2. Maria, 1845, Bučovice
otec manželky: 1. Peter Weger – tkadlec, rolník, 2. František Purek – čtvrtláník a perníkář
sociální mobilita dětí: Ferdinand – praktikant u berního úřadu (1880)
daňová poplatnost: 75 zl. (1883)
adresa: Slavkovská 83 (1857, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služebná (1880)

Tomáš Veselý

profese: řezník, uzenář a rolník (1900)
zvolení do OV: 1890, 1900, 1903
datum, místo narození: 23. 10. 1858, Bučovice
otec: Tomáš Veselý, čtvrtláník a řezník
manželka, rok a místo narození: 1. Johana, 1861, Bučovice; 2. Maria, 1863, Bučovice
otec manželky: 1. František Jelínek, mlynář; 2. Antonín Pacák – obchodník
daňová poplatnost: 97 K (1906)
adresa: Slavkovská 35 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň, 1 řeznický pomocník, 1 služka v polním hospodářství, 1 osobní služka (1900)

MgPh. František Vlach

profese: lékárník
zvolení do OV: 1900, 1903, 1911
datum, místo narození a úmrtí: 2. 12. 1852, Vyškov – 29. 11. 1935, Bučovice
otec: Karel Vlach, měšťan a kožešník
manželka, rok a místo narození: Albína/Běla, 1867, Vyškov
otec manželky: Petr Souček, měšťan
sociální mobilita dětí: Miloš – lékárník, starosta města za národní demokracii (od 1929), Ctibor – drážní úředník
daňová poplatnost: 70 zl. (1895), 326 K (1906), 360 (1910)
adresa: Liechtensteinská 97
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 zaměstnanec v lékárně, 1 osobní služka (1900), 1 služka (1921)
poznámka: v Bučovicích od roku 1886, starosta (1911–1919), zastupitel za národní demokracii (1919–1923), jeden z místních zakladatelů Sokola, muzejního spolku, plovárenského spolku, cyklista, člen stolové společnosti Noha

Karel Vondra

profese: sedlář (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození a úmrtí: 24. 10. 1868, Žarošice (okr. Hodonín) – 3. 1. 1935, Bučovice
otec: Jan Vondra, liechtensteinský služebník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1869, Bučovice
otec manželky: František Racek, stolař
daňová poplatnost: 8 K (1910), s manželkou 19 K (1906)
adresa: Trávnícká 21
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)
poznámka: radní, zastupitel za živnostensko-obchodnickou stranu (1923–1927),

pokladník městské spořitelny

Karel Vranovský

profese: přednosta železniční stanice (1911)
zvolení do OV: 1911 (1912 se odstěhoval)
datum, místo narození: 13. 9. 1870, Pardubice
otec: Antonín Vranovský, vozmistr na dráze
manželka, rok a místo narození: Olga, 17. 9. 1877, Polička
otec manželky: Jan Štefka, učitel
daňová poplatnost: 24 K (1910)
adresa: Nádražní 342 (železniční stanice)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900)
poznámka: v Bučovicích od roku 1907

Antonín Weger

profese: tkadlec (1869)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873, 1876
datum, místo narození: 13. 12. 1827, Bučovice
otec: Josef Weger, domkář a tkadlec
manželka, rok a místo narození: Anna, 1836, Bučovice
otec manželky: Josef Budík, půlláník, bednář
daňová poplatnost: 4 zl. 18 kr. (1879)
adresa: Úvozní 125 (1869)

Martin Weger

profese: tkadlec (1869)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870
datum, místo narození: 8. 11. 1832, Bučovice
otec: Josef Weger, domkář a tkadlec
manželka, rok a místo narození: Antonia, 1834, Bučovice
otec manželky: Matouš Racek, bednář
adresa: čp. 303
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 učeň (1869)

Petr Weger

profese: tkadlec (1838), gruntovník (1857), rolník (1880)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864
datum, místo narození: 1. 8. 1809, Bučovice
otec: Martin Weger, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Maria, 1817, Vicomělice (dnes Vícemilice, část Bučovic)
otec manželky: František Tiefenbacher, dozorce (Schaffner)
sociální mobilita dětí: Petr – divadelní zpěvák, Leopold – student hospodářské školy (1880)
daňová poplatnost: 22 zl. 64 kr. (1883)
adresa: Liechtensteinská 136
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka
poznámka: starosta (1850–1861), dříve purkmistr

Ignatz/Hynek Werner

profese: správce velkostatku
členství v OV: 1864
datum, místo narození: 31. 7. 1796
manželka, rok a místo narození: Sidonia, 1808

obcovací řeč: ?
adresa: Náměstí 1 (zámek)

Theobald Winter

profese: vedoucí liechtensteinský účetní (1893), správce velkostatku (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 1849?
obcovací řeč: němčina
daňová poplatnost: 143 K (1910)
adresa: Náměstí 1 (zámek)
poznámka: v Bučovicích od 1905, radní, předseda německé místní školní rady

Wolf Wltzek/Wiltschek

profese: majitel parního mlýna (1869)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867, 1870
datum, místo narození a úmrtí: 7. 10. 1830, Bučovice – 5. 8. 1898, Marienbad/Mariánské Lázně
otec: Jakob Wiltschek
manželka, rok a místo narození: Fanny, 1826/1829, Bučovice
otec manželky: Wltzek
náboženská víra: žid
adresa: Liechtensteinská 98 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 pacholek (1869)
poznámka: radní (1861–1871), představený židovské náboženské obce (kolem 1860)

František Zelený

profese: pekař (1911)
zvolení do OV: 1911
datum, místo narození: 29. 4. 1874, Bučovice
otec: Maxmilian Zelený, pekař
adresa: Náměstí 181
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 pomocníci v obchodě a pekařství, 1 služka v obchodě a pekařství (1900)
poznámka: radní

Maxmilian Zelený

profese: pekař (1869)
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876
datum, místo narození: 2. 7. 1833, Bučovice
otec: František Zelený, pekař
manželka, rok a místo narození: Johanna, 1836, Bučovice
otec manželky: Gabriel Sokola, bednář
sociální mobilita dětí: Jan – učitel
daňová poplatnost: 22 zl. 10 kr. (1879)
adresa: Náměstí 181
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 tovaryš, 1 učeň, 2 služky (1869)

František Zlámal

profese: obchodník střížním zbožím (1869)
zvolení do OV: 1873
datum, místo narození: 20. 8. 1824, Bučovice
otec: František Zlámal, krejčí
manželka, rok a místo narození: Františka, 1832/3, 2. Nepomucena, 1839
adresa: Zahradní 109 (1869, 1880)

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1880)

Eduard Zukal

profese: tkadlec (1900), obchodník (1911)

zvolení do OV: 1911

datum, místo narození: 12. 8. 1865, Rostání (dnes Rozstání, okr. Prostějov)

otec: František Zukal, obchodník

manželka, rok a místo narození: Alžběta, 1866, Uhřice (okr. Vyškov)

otec manželky: Jan Obořil, domkář

sociální mobilita dětí: Josef – radní za živnostenskou stranu (1923–1927)

daňová poplatnost: 32 K (1906), 58 K (1910)

adresa: Ztracená 293 (1900), Tyršova 84 (1921)

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

poznámka: v Bučovicích od 1890

Příloha 4

Soubor údajů o členech obecních výborů ustavených v letech 1850–1913 ve Slavkově*

Leopold Baláč

profese: šebrobař (1869, 1880)

zvolení do OV: 1870

datum, místo narození: 1. 11. 1822, Velešovice (okr. Vyškov) -

otec: Franz Baláč, hostinský

manželka, rok a místo narození: 1. Johana, 1824, 2. Jenovéfa, 1838, Slavkov

daňová poplatnost, volební sbor: 2 zl. 47 kr., III. (1870)

hospodářská zvířata: 2 prasata (1869), 0 (1880, 1890)

adresa: Špitálka 35 (1857), Bučovská 166 (1869, 1880)

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1890)

Edmund Banoch/Baňoch

profese: hostinský (1869), hostinský a obchodník (1880)

zvolení do OV: 1882, 1885

datum, místo narození: 8. 9. 1838, Slavkov

otec: Martin Banoch, krejčí

manželka, rok a místo narození: Maria, 1849, Štípa (okr. Zlín)

sociální mobilita dětí: Robert – strážník finanční stráže (1890)

daňová poplatnost, volební sbor: 15 zl. 36 kr. (1870), 24 zl. 26 kr., III. (1888)

hospodářská zvířata: 2 prasata (1869), 0 (1890)

adresa: Bučovská 141 (1869, 1890), Náměstí 66 (1880)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869, 1890)

Jindřich Banoch/Baňoch

profese: úředník kontribučenské záložny (1869, 1880)

zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1882 (+)

datum, místo narození a úmrtí: 30. 5. 1841 – 12. 12. 1884, Slavkov

otec: Martin Banoch, krejčí

---

* Jména a příjmení měla v pramenech kolísavou podobu, uváděna je nejčastější či taková, která odpovídala formě vlastního podpisu. U osob z nezjištěnou obcovací řečí je psána podoba v obou zemských jazycích. Zaznamenán je také akademický titul v dobové formě, šlechtický predikát a označení katolických kněží (reverendus dominus – důstojný pán).

Údaje o datu a místě narození (respektive) úmrtí zastupitelů vycházejí z matrik či náhrobních pomníků. Pokud je uveden pouze rok, byl tento údaj uveden ve sčítacím operátu. Pokud je místo narození a úmrtí shodné, je napsáno pouze jednou, a to na konci. Místopisné údaje jsou u neokresních měst (vyjma Slavkova a Špitálky) doplněny o informaci o dnešním okrese.

Údaje o otcích zastupitelů pocházejí z matrik, údaje o manželkách zpravidla ze sčítacích operátů, informace o jejich otcích pak z matrik.

Výše daňové poplatnosti byla zaznamenána ve volebních seznamech. Jedná se o výši daně odvedené ve městě v předešlém roce.

Údaj o dobové adrese vychází ze sčítacího operátu. Dobové a současné názvy slavkovských ulic:

Bučovská – Bučovická; Brněnská – Brněnská; Fügnerova – Fügnerova; Náměstí – Palackého náměstí; Rousínovská – Tyršova; Špitálská – Špitálská, Záborská – Za Branou.

Údaje o osobách, které netvořily rodiny, ale byly součástí domácnosti, pocházejí ze sčítacích operátů. To stejné platí o informacích o hospodářských zvířatech.

Údaj o náboženské víře je uveden pouze u těch, kdo nebyli katoličtí křesťané. Údaj o obcovací řeči je uveden pouze tehdy, pokud se nejednalo o češtinu.

Letopočty v závorkách uvádějí rok zaznamenaného jevu.

Nezjištěný údaj není uveden, případně je místo něj zapsán otazník. Nespolehlivé údaje jsou doplněny otazníkem.

manželka, rok a místo narození: Aloisie, 1844, Slavkov
daňová poplatnost, volební sbor: 12 zl. 7 kr., III. (1873)
hospodářská zvířata: 0 (1869), 2 prasata (1880)
adresa: Panská 14 (1869), Náměstí 1 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869), 2 služky (1880)

Martin Banoch/Baňoch

profese: řemeslník (1857), nájemce hostince (1869)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873 (1875 rezignoval)
datum, místo narození a úmrtí: 20. 10. 1802, Špitálka (dnes Slavkov u Brna) – 15. 4. 1880, Slavkov
otec: Libor Banoch, tesař
manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1818, Slavkov
sociální mobilita dětí: Edmund – hostinský, Jindřich – úředník
daňová poplatnost, volební sbor: 18 zl. 52 kr., II. (1864), 17 zl. 14 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Náměstí 1 (1857, 1869), čp. 111 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
poznámka: radní

Alois Bílek

profese: krejčí (1890, 1900, 1910)
zvolení do OV: 1891, 1894, 1897, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození: 15. 12. 1855, Slavkov
otec: Jan Bílek, kožešník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1860, Slavkov
otec manželky: Leonhard Mezník, měšťan
sociální mobilita dětí: Eugen – úředník, Ladislav – student (1910)
hospodářská zvířata: 1 prase (1900), 0 (1910)
adresa: Panská 8 (1890), Brněnská 114 (1893, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1900), 0 (1910)
poznámka: jednatel spolku pro zřízení památníku bitvy u Slavkova

František Bílek

profese: rolník (1869, 1880)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867, 1870, 1873, 1876
datum, místo narození a úmrtí: 7. 3. 1807 – 29. 1. 1896, Slavkov
otec: Franz Bílek, měšťan
manželka, rok a místo narození: 1. Viktoria, 1808, Slavkov, 2. Anna, 1811, Slavkov
otec manželky: 1. ?, 2. Pavel Zhořel, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 35 zl. 8 kr., II. (1864), 26 zl. 85 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Náměstí 82 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1880)

Jan Bílek

profese: kožešník (1837), řemeslník (1857)
zvolení do OV: 1864
datum, místo narození: 9. 5. 1800, Slavkov
otec: Karl Bílek, kožešník
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1811
otec manželky: Josef Plaček, měšťan, pekař
daňová poplatnost a volební sbor: 14 zl. 34 kr., II. (1864)
adresa: čp. 85 (1857)

obcovací řeč: ?

Josef Bílek

profese: řemeslník (1857), kožešník (1869)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867
datum, místo narození: 15. 2. 1807, Slavkov
otec: Karl Bílek, kožešník
manželka, rok a místo narození: Nepomucena, 1817/1818, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 33 zl. 64 kr., II. sbor (1864)
hospodářská zvířata: 4 krávy, 5 prasat (1869)
adresa: čp. 11 (1857)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

Vincenc/Čeněk Bílek

profese: škrobař (1869, 1880)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1882
datum, místo narození: 1. 10. 1814 – 27. 11. 1898, Slavkov
otec: Franz Bílek, měšťan
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1829/30, Slavkov
otec manželky: Matouš/Matěj Krčmář, půlláník
daňová poplatnost: 10 zl. 71 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1869), 1 koza (1880)
adresa: čp. 47 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0(1869, 1880)

Antonín Blahutka

profese: škrobař (1880, 1890), rolník a škrobař (1900), rolník (1910)
zvolení do OV: 1894, 1902, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození: 10. 2. 1853, Slavkov
otec: Josef Blahutka, měšťan
manželka, rok a místo narození: Františka, 1863, Bučovice
otec manželky: Václav Macenauer, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 33 zl. 38 kr. (1897), 63 K 12 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 3 prasata (1890), 6 krav, 2 kozy, 16 prasat (1910)
adresa: Bučovská 158 (1890, 1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890, 1900)

Karel Božek

profese: poštovní (1890, 1900)
zvolení do OV: 1891
datum, místo narození: 6. 10. 1849, Kostelec (dnes Kostelec na Hané, okr. Prostějov) – 1. 6. 1904, Slavkov
otec: Pavel Božek, půlláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1859, Biskupice (okr. Prostějov)
sociální mobilita dětí: Karel – právník
daňová poplatnost a volební sbor: 82 zl. 19 kr., I. sbor (1888), 79 K 60 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 3 koně (1890), 2 koně, 2 prasata (1900)
adresa: Palackého náměstí 124
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890), 1 kočí, 1 služka (1900)

František Brix

profese: obchodník (1880, 1890, 1900)
zvolení do OV: 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897 (+)
datum, místo narození: 31. 8. 1851 – 14. 12. 1902, Slavkov

otec: František Brix, perníkář
manželka, rok a místo narození: Hedvika, 1856, Křenovice (okr. Vyškov)
otec manželky: Gottwald
daňová poplatnost a volební sbor: 156 zl. 8 kr., I. (1888), 147 zl. (1897)
hospodářská zvířata: 0 (1890)
adresa: Palackého náměstí 67
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník v obchodě, 2 učni, 2 služky (1880), 1 služka, 2 učni (1890), 1 služka, 1 učeň (1900)
poznámka: radním (1885–1902)

Josef Burjanek

profese: okresní soudce (od 1891), rada zemského soudu a přednosta okresního soudu (od 1897)
zvolení do OV: 1894, 1897, 1902, 1906
datum, místo narození: 26. 5. 1849, Kuchelna (dnes Chuchelna, okr. Semily) – 8. 12. 1922, Slavkov
otec: Josef Burjanek, sedlák
manželka, rok a místo narození: 1. Marie, ?, Praha; 2. Amálie, 1856, Praha
otec manželky: 1. ?, 2. Tomáš Sika, měšťan
náboženská víra: do 1919 katolík
sociální mobilita dětí: Josef – učitel, Vlasta – učitelka
daňová poplatnost: 119 K (1905), 142 K (1913)
adresa: Panská 12 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900)

Josef Cigna

profese: poštovní (1910), vrchní poštovní (od 1911)
zvolení do OV: 1910
datum, místo narození: 5. 3. 1854, Kojetín (okr. Přerov)
otec: Josef Cigna, řemeslník
manželka, rok a místo narození: Amalia, 1860, Nový Rousínov (dnes Rousínov, okr. Vyškov)
otec manželky: František Špatinka, mlynář
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Panská 10 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1904

Alois Coufal

profese: hostinský (1880, 1890)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894
datum, místo narození: 2. 11. 1850, Plumlov (okr. Prostějov)
otec: Martin Coufal, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Barbora, 1849, Slavkov
otec manželky: Jan Novozámský, měšťan
sociální mobilita dětí:
daňová poplatnost: 54 zl. 95 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1890)
adresa: Bučovská 183 (1880), Bučovská 146 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880), 1 služka (1890)

JUDr. Karel Čermák

profese: advokát
zvolení do OV: 1888 (1889 se odstěhoval)

datum, místo narození: 9. 2. 1855, Malá Kvíče (dnes Kvíček, část Slaného, okr. Kladno)
otec: Josef Čermák, mlynář
poznámka: ve Slavkově od 1886, předseda hasičského výboru vyškovského politického okresu, 1889 odešel do Břeclavi, neúspěšně kandidoval do zemského sněmu (1896)

František Dejmal

profese: hostinský (1898), rolník a cihlář (1900, 1910)
zvolení do OV: 1894, 1897, 1902, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození: 1. 12. 1854 – 30. 4. 1923, Slavkov
otec: Franz Dejmal
manželka, rok a místo narození: Františka, 1849, Slavkov
otec manželky: Josef Dejmal, půlláník
hospodářská zvířata: 3 koně, 6 krav, 3 prasata (1900), 2 koně, 7 krav, 3 prasata (1910)
adresa: Špitálka 35 (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1900), 1 pacholek, 2 děvečky (1910)
poznámka: radní

Jan Dejmal

profese: rolník (1880, 1890)
zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891 (+)
datum, místo narození: 19. 12. 1845, Špitálka – 3. 12. 1892, Slavkov
otec: Josef Dejmal, půlláník
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1851, Prace (okr. Vyškov)
otec manželky: Josef Ličman, rolník
daňová poplatnost a volební sbor: 52 zl. 11 kr., I. (1873), 141 zl. (1888), 103 zl. 19 kr. (1897), 311 K 28 h, I. (1906)
hospodářská zvířata: 4 koně, 8 krav, 7 prasat (1890)
adresa: Špitálská 40 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 2 služky v polním hospodářství (1890)

Jan Dejmal

profese: obchodník plodinami (1910)
zvolení do OV: 1902, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození: 31. 10. 1874, Slavkov
otec: Jan Dejmal, rolník
manželka, rok a místo narození: Vojtěška, 1874, Těšany (okr. Brno-venkov)
otec manželky: Josef Karažia, celoláník
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Špitálská 49 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)

Jan Doležal

profese: mydlář (1880, 1890)
zvolení do OV: 1867, 1873, 1876, 1879, 1882
datum, místo narození: 1. 12. 1828, Modřice (okr. Brno-venkov)
otec: Jakob Doležal, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: 1. Kateřina, 1830, Modřice, 2. Josefa, 1861, Hrušky
daňová poplatnost a volební sbor: 19 zl. 18 kr., II. (1873), 29 zl. 71 kr., II. (1888)
hospodářská zvířata: 1 prase (1880), 4 prasata (1890)
adresa: čp. 254 (1880, 1890), Jílkova 372 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890)
poznámka: ve Slavkově od 1858, radní

Anton Drkoš

profese: hrnčír (1869, 1880)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867, 1870, 1873
datum, místo narození: 3. 1. 1823, Slavkov
otec: Petr Drkoš, hrnčír
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1824/25, Želetice (okr. Hodonín)
daňová poplatnost a volební sbor: 17 zl. 59 kr., II. (1864), 10 zl. 21 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Panská 18 (1857, 1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Hugo Drkoš

profese: hrnčír (1890), kamnář (1900, 1910)
zvolení do OV: 1902, 1906, 1910
datum, místo narození: 19. 3. 1863, Slavkov
otec: Anton Drkoš, hrnčír
manželka, rok a místo narození: Anna, 1868, Slavkov
otec manželky: Homola
sociální mobilita dětí: Jan – tovární úředník
daňová poplatnost a volební sbor: 14 K 56 h, III. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1890, 1900, 1910)
adresa: Panská 18 (1890, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1890), 2 tovaryši, 1 učeň (1900), 1 tovaryš, 1 učeň (1910)

Josef Dudek

profese: hostinský (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 8. 6. 1866, Koryčany (okr. Kroměříž)
otec: nemanželský syn
manželka, rok a místo narození: 1. Amálie, Střílky (okr. Kroměříž), 2. Augustina
hospodářská zvířata: 2 prasata (1910)
adresa: Špitálská 44 (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1903

MUDr. Albert Eremiáš

profese: lékař
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 7. 3. 1863, Ždánice (okr. Hodonín) – 26. 8. 1923, Slavkov u Brna
otec: Adalbert Eremiáš, učitel
manželka, rok a místo narození: Marie, 1876, Hrušky (okr. Vyškov)
otec manželky: Josef Hausner, majitel pivovaru
daňová poplatnost a volební sbor: 263 K 98 h (1905), 248 K 40 h, I. sbor (1913)
adresa: Palackého náměstí 71 (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1900), 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1892, radní

Ignaz Farnik

profese: okresní představený (1861)
zvolení do OV: 1861 (+)
datum, místo narození: 1811, ? – 16. 4. 1863, Slavkov
daňová poplatnost: 12 zl. 60 kr. (1861)
adresa: čp. 62?

obcovací řeč: ?
poznámka: ve Slavkově od 1859

Ludvík Fiala

profese: učitel na měšťance (1910), ředitel chlapecké obecné a měšťanské školy (1913)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 18. 12. 1862, Ivanovice (dnes Ivanovice na Hané, okr. Vyškov)
otec: Ludvík Fiala, kolář
manželka, rok a místo narození: Františka, 1862, Dědice (dnes část Vyškova)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Panská 15 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1906

František Flura

profese: zámečník (1869, 1880, 1890), rolník a zámečník (1900)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894, 1897
datum, místo narození: 23. 2. 1827, Bošovice (okr. Vyškov)
otec: Adalbert Frulla, učitel
manželka, rok a místo narození: 1. Cecilia, 1817, Němčany (okr. Vyškov), Kateřina, 1858, Slavkov
daňová poplatnost: 31 zl. 54 kr., II. (1888), 35 zl. 40 kr. (1897)
hospodářská zvířata: 0 (1890), 2 kozy, 1 prase (1900)
adresa: Široká ulice 49
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1900), 1 učeň (1890)

Eduard Friedl

profese: obchodník sukrem (1880)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873, 1876, 1879
datum, místo narození: 1. 9. 1824, Špitálka
otec: Franz Friedl, soukeník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1831
daňová poplatnost: 19 zl. 86 kr. (1870)
adresa: Náměstí 74 (1880)

Karel Friedl

profese: kožešník (1869, 1880, 1890)
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876, 1879, 1885
datum, místo narození: 21. 9. 1827, Špitálka
otec: Franz Friedl, soukeník
manželka, rok a místo narození: Terezie, 1831, Slavkov
sociální mobilita dětí: František – student (1869)
daňová poplatnost a volební sbor: 29 zl. 66 kr., II. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869, 1890)
adresa: Náměstí 87 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1890)

Josef Ganzwohl

profese: soukeník (1857)
zvolení do OV: 1850, 1861
datum, místo narození: 1790?, ? – 28. 10. 1865, Slavkov
manželka, rok a místo narození: Františka, 1784
otec manželky: Hála
sociální mobilita dětí: Josef – notář, zemský poslanec

adresa: čp. 133 (1857)
učni, zaměstnanci a služební personál:
obcovací řeč: ?

Johann Gläser

profese: představený okresního soudu (do 1855), okresní představený (od 1855)
zvolení do OV: 1850 (1859 se odstěhoval do Valašských Klobouk)
datum, místo narození: 28. 8. 1802, Velká Bystřice (okr. Olomouc)
otec: Johann Gläser
adresa: čp. 62 (1857)
obcovací řeč: němčina
poznámka: ve Slavkově do 1859, roku 1857 již byl vdovec

Ludvík Götz

profese: zedník (1880, 1890), skladník v cukrovaru (1910)
zvolení do OV: 1894, 1897, 1902, 1906 (1909 rezignoval)
datum, místo narození: 11. 10. 1849, Slavkov
otec: Jakob Götz, zedník
manželka, rok a místo narození: Julie, 1853, Brno
daňová poplatnost a volební sbor: 76 zl. 90 kr., II. (1888), 157 K 85 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 4 krávy, 1 koza, 2 prasata (1890), 3 kozy, 1 prase (1910)
adresa: Špitálská 41
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890, 1910)

Alois Haering

profese: řemeslník (1857)
zvolení do OV: 1864
datum, místo narození: 27. 12. 1829, Slavkov
otec: Franz Haering, řezník
manželka, rok a místo narození: Eva, 1833
daňová poplatnost a volební sbor: 52 zl. 46 kr., I. (1864)
adresa: čp. 72 (1857)
obcovací řeč: ?

Karel Haering

profese: hostinský (1869)
zvolení do OV: 1879, 1882
datum, místo narození: 26. 1. 1836, Slavkov
otec: Franz Haering
manželka, rok a místo narození: 1. Maria, 1849, Podolí (okr. Brno-venkov), 2. Marie, 1850, Damborice (okr. Hodonín), 3. Barbora, 1866, Slavkov
sociální mobilita dětí: Anna – studentka (1890)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Náměstí 75 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869), 1 chůva, 1 služka v obchodě, 1 služka v polním hospodářství (1880), 2 pomocníci, 2 učni (1890)
obcovací řeč: ?

Šimon Hanák

profese: obuvník (1910)
zvolení do OV: 1902, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození: 27. 10. 1863, Slavkov
otec: Jiří Hanák, bednář
manželka, rok a místo narození: Marie, 1867, Slavkov

sociální mobilita dětí: Miloslav – student
daňová poplatnost a volební sbor: 88 K 51 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Panská 17 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 tovaryši (1910)

Engelbert Hladík

profese: sedlář a řemenář (1869, 1880, 1890)
zvolení do OV: 1879, 1882, 1885, 1888
datum, místo narození a úmrtí: 6. 11. 1818, Nový Hrad v katastru Olomučan (okr. Blansko) – 1899, Slavkov
otec: Josef Hladík, mladší myslivec (Jungjäger)
manželka, rok a místo narození: Aloisie, 1825, Slavkov
otec manželky: František Valníček, měšťan
daňová poplatnost: 51 z. 26 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 0 (1869, 1890)
adresa: Panská 61 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 3 učni (1869), 0 (1880), 2 pomocníci, 2 učni (1890)

Karel Hladík

profese: krejčí (1890), obchodník sukнем a krejčí (1910)
zvolení do OV: 1894, 1897, 1902, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození: 14. 1. 1862 – 26. 12. 1926, Slavkov
otec: Engelbert Hladík, sedlář
manželka, rok a místo narození: Nepomucena, 1868, Slavkov
otec manželky: Jan Hrazdílek, cajkář
daňová poplatnost a volební sbor: 16 zl. 89 kr., III. (1897), 50 K 22 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1890)
adresa: Brněnská 120 (1890), Palackého náměstí 88 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni (1890), 1 pomocník, 2 učni (1910)
poznámka: radní (během první světové války ve funkci úřadujícího radního)

Ferdinand Holl

profese: lékárník (1857), lékárník a poštovník (1869), poštovník (1880)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1882 (+)
datum, místo narození: 2. 7. 1811, Uherské Hradiště – 23. 8. 1883, Slavkov
otec: Franz Holl, magistrátní úředník
daňová poplatnost a volební sbor: 56 zl. 96 kr., I. (1864), 54 zl. 81 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 3 krávy, 6 prasat (1869)
adresa: Náměstí 124 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 lékárenští asistenti, 2 pacholci, 2 služky (1869), 1 služka, 1 sluha na poště (1880)
obcovací řeč: němčina

Václav Homola

profese: gruntovník (1857), škrobař (1869)
zvolení do OV: 1882
datum, místo narození: 11. 8. 1823, Špitálka – 23. 6. 1870, Slavkov
otec: Josef Homola, čtvrláník
manželka, rok a místo narození: Maria, 1829, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 7 zl. 89 kr., III. (1870)
adresa: Bučovská 139 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

Ignác Honzik

profese: zámečník (1890, 1900)
zvolení do OV: 1894, 1897, 1902, 1906
datum, místo narození: 31. 7. 1852, Slavkov
otec: Martin Honzik, stolař
manželka, rok a místo narození: Marie, 1869, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 37 K 37 h, III. (1906)
hospodářská zvířata: 2 krávy (1869), 1 kráva (1890)
adresa: Záborská 275 (1869, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890), 1 chůva (1900)

Antonín Hrazdilek

profese: obuvník (1910)
zvolení do OV: 1910, 1913
datum, místo narození: 2. 4. 1864, Hodějice (okr. Vyškov)
otec: František Hrazdilek
manželka, rok a místo narození: Veronika, 1862, Heršpice (okr. Vyškov)
otec manželky: František Audy, měšťan
sociální mobilita dětí: Marie – advokátní úřednice
hospodářská zvířata: 3 kozy, 1 prase (1910)
adresa: Bučovská 179 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1883

Jindřich Hrazdilek

profese: řezník a rolník (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 7. 7. 1871, Slavkov
otec: Konrád Hrazdilek, měšťan
manželka, rok a místo narození: Antonie, 1872, Holubice (okr. Vyškov)
hospodářská zvířata: 2 prasata (1900), 1 kůň, 1 kráva (1910)
adresa: Hradební 282 (1900), Palackého náměstí 124 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 tovaryši, 2 učeň (1900), 1 pomocník (1910)
poznámka: v prvorepublikovém období člen obchodnicko-živnostenské strany

Matěj Hrazdilek

profese: sedlák (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 1. 2. 1867, Slavkov
otec: Jan Hrazdilek, cajkář
manželka, rok a místo narození: Aloisie, 13. 6. 1871, Slavkov
otec manželky: Jan Jonáš, kolář
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Záborská 255 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)

Antonín Hrubý

profese: obchodník (1869, 1880, 1890)
zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1882, 1888, 1891
datum, místo narození: 13. 1. 1830, Slavkov
otec: Jan Hrubý, obchodník moukou
manželka, rok a místo narození: Julie, 1831, Schönberg/Šumperk
sociální mobilita dětí: Eduard – student (1880)

daňová poplatnost a volební sbor: 72 zl. 52 kr., II. (1888)
hospodářská zvířata: 0 (1869), 4 krávy (1880), 0 (1890)
adresa: Panská 20 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1880)

Jan Hrubý

profese: rolník a trafikant (1900)
zvolení do OV: 1902
datum, místo narození: 24. 6. 1861, Slavkov
otec: Antonín Hrubý, obchodník
manželka, rok a místo narození: Julie, 1867, Slavkov
hospodářská zvířata: 3 prasata (1890)
adresa: Panská 19 (1890, 1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 chůva (1890, 1900)

Adolf Jandl

profese: rolník (1890, 1900), rolník a obchodník rebarborou (1910)
zvolení do OV: 1897, 1902, 1906, 1910
datum, místo narození: 2. 5. 1863, Slavkov
otec: Martin Jandl, škrobař
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1880, Slavkov
otec manželky: Horáček
daňová poplatnost a volební sbor: 35 zl. 66 kr. (1897), 106 K 49 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 2 koně, 3 krávy, 3 prasata (1890), 3 koně, 6 krav, 10 prasat (1900), 2 koně, 12 krav, 22 prasat (1910)
adresa: Bučovská 159 (1890, 1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 pacholek (1890, 1910), 1 služka, 1 chůva, 1 pacholek (1900)

Martin Jandl

profese: škrobař (1869)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1876 (+)
datum, místo narození: 23. 10. 1823, – 11. 1. 1879, Slavkov
otec: Anton Jandl, cajkář
manželka, rok a místo narození: Alžběta, 1824, Slavkov
otec manželky: Anton Neusser, měšťan
sociální mobilita dětí: Jindřich – student (1869)
hospodářská zvířata: 6 krav (1869)
adresa: Bučovská 159 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1869)

Martin Jehlík

profese: soukeník
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 1807?
otec: Martin Jehlík, nádeník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1817?
otec manželky: Anton Mayerhöfer, soukeník
obcovací řeč: ?

R. D. Julius Jiřík

profese: katolický kněz (od 1857), farář (ve Slavkově od 1872), konsistorní rada
zvolení do OV: 1876, 1888 (+)
datum, místo narození: 1835, Brno – 18. 10. 1888, Slavkov

daňová poplatnost: 46 zl. 56 kr. (1861), 51 z. 9 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 6 krav, 2 prasata (1880)
adresa: Náměstí 2 (fara)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 hospodyně, 1 služka v domácnosti, 1 služka v polním hospodářství (1880)

František Jokl

profese: obchodník (1885), rolník a obchodník (1890), soukromník – poživatel výměny (1900)
zvolení do OV: 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897
datum, místo narození: 25. 3. 1834 – 22. 3. 1907, Slavkov
otec: Peregrin Jokl, mydlář
manželka, rok a místo narození: Terezie, 1842, Slavkov?
otec manželky: Jan Materna
daňová poplatnost a volební sbor: 130 zl. 88 kr., I. (1888)
hospodářská zvířata: 2 koně, 8 krav, 2 prasata (1890)
adresa: Panská 14 (1890, 1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 2 služby (1890)
poznámka: radní (1891–1902)

František Vladimír Jokl

profese: rolník a obchodník (1900), tajemník okresní nemocenské záložny (1910)
zvolení do OV: 1902, 1906, 1910
datum, místo narození a úmrtí: 1. 4. 1863, Kutscherau/Kučerov (okr. Vyškov) – 1921, Slavkov
otec: František Jokl, obchodník
manželka, rok a místo narození: Gabriela, 1864, Bohdalice (okr. Vyškov)
otec manželky: Josef Syrový
daňová poplatnost a volební sbor: s manželkou 181 K 79 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 2 koně, 10 krav, 8 prasat (1900), 3 prasata (1910)
adresa: Panská 14 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 chůva, 1 domácí služka, 1 služka v polním hospodářství, 1 pacholek (1900), 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1882

Jan Jonáš

profese: kolář (1880, 1890), poživatel důchodu (1900)
zvolení do OV: 1888
datum, místo narození: 4. 4. 1825, Kamenička (dnes část Kamenice, okr. Jihlava) – 5. 1. 1902, Slavkov
otec: Jiří Jonáš, celoláník
manželka, rok a místo narození: 1. ?, 2. Marie, 1847, Slavkov?
otec manželky: 1 ?, 2. František Viktorin, podruh
daňová poplatnost a volební sbor: 8 zl. 30 kr., III. (1888), 18 K 20 h, III. (1906)
hospodářská zvířata: 1 koza (1880), 1 kráva (1890), 0 (1900)
adresa: Hradební 223 (1880, 1890, 1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1880), 1 pomocník (1890), 0 (1900)

Jan Jonáš

profese: kolář (1900)
zvolení do OV: 1897, 1902, 1906 (+)
datum, místo narození: 20. 10. 1860 – 11. 1. 1910, Slavkov
otec: Jan Jonáš, kolář
manželka, rok a místo narození: Františka, 1868, Slavkov

otec manželky: Ferdinand Knobloch, hostinský
hospodářská zvířata: 0 (1900)
adresa: Zábranská 414 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 dělníci, 1 učeň (1900)

Karl Kalcher

profese: obchodník (1857)
zvolení do OV: 1850, 1861
datum, místo narození: 1807, ?
adresa: čp. 121 (1857)
obcovací řeč: němčina

František Kantek

profese: škrobař (1869), rolník (1880)
zvolení do OV: 1873, 1876
datum, místo narození: 12. 9. 1832, Slavkov
otec: Ignác Kantek, soukeník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1845, Slavíkovice (dnes část Rousínova, okr. Vyškov)
sociální mobilita dětí: Eduard – student (1880)
daňová poplatnost a volební sbor: 72 zl. 52 kr., II. (1888)
hospodářská zvířata: 6 krav, 2 prasata (1890)
adresa: Rousínovská 136 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869, 1880), 0 (1890)

MUDr. Jan Karafiát

profese: lékař
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867, 1870
datum, místo narození: 17. 10. 1806, Ingrowitz/Jimramov (okr. Žďár nad Sázavou) – 17. 8. 1873, Slavkov
otec: Jan Karafiát, podsedník
manželka, rok a místo narození: Elise, 1823, Uhry
náboženská víra: reformovaný evangelík
daňová poplatnost: 7 zl. 57 kr. (1864)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Panská 9 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
obcovací řeč: ?
poznámka: manželka industriální učitelkou

Ignác Karlický

profese: rolník (1857, 1869, 1880)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867
datum, místo narození: 20. 2. 1811 – 18. 10. 1884, Slavkov
otec: Václav Karlický, měšťan
manželka, rok a místo narození: 1. Kateřina, 1819, Slavkov, 2. Veronika, 1826, Slavkov
otec manželky: 1. Mathias Lautsch, měšťan, 2. Adam Mezník, měšťan
sociální mobilita dětí: nevlastní syn Karel Materna – student
daňová poplatnost a volební sbor: 14 zl. 97 kr., II. (1864), 10 zl. 20 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 2 koně, 4 krávy, 1 prase (1869), 2 koně, 5 krav, 2 prasata (1880)
adresa: čp. 206 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 1 služka v polním hospodářství (1880)

Josef Karlický

profese: knihař (1869, 1890)
zvolení do OV: 1885
datum, místo narození: 22. 2. 1829, Slavkov
otec: Urban Karlický, knihař
manželka, rok a místo narození: Františka, 1832, Slavkov
otec manželky: Peregrin Obdržálek, měšťan
sociální mobilita dětí: Arnold – učitel, Otmar – student (1869)
daňová poplatnost: 13 zl. 4 kr., III. sbor (1888)
adresa: čp. 66 (1869), Špitálka čp. 42 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník, 1 služka (1890)

Urban Karlický

profese: knihař (1828), škrobař (1869)
zvolení do OV: 1864, 1867
datum, místo narození: 25. 5. 1802, Slavkov
otec: Václav Karlický, provazník
manželka, rok a místo narození: Viktoria, 1803, Slavkov
otec manželky: Libor Banoch, tesař
daňová poplatnost: 9 zl. 10 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 2 prasata (1869)
adresa: Brněnská 97 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)
obcovací řeč: ?

František Kohoutek

profese: hospodářský úředník (1882), obchodník sukrem (1890)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891 (1893 rezignoval)
datum, místo narození: 24. 8. 1849, Slavkov
otec: Jan Kohoutek, půlláník
manželka, rok a místo narození: Rudolfina, 1857, Slavkov
otec manželky: Eduard Friedl, soukeník
daňová poplatnost a volební sbor: 37 zl. 44 kr., II., s manželkou 35 zl. 63 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 0 (1890)
adresa: Náměstí 68 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890)
poznámka: radní (1885–1887)

Jan Kohoutek

profese: gruntovník (1857), rolník (1869)
zvolení do OV: 1864
datum, místo narození: 25. 12. 1813, Špitálka
otec: Franz Kohutek, půlláník na Špitálce
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1829, Buchlovice
otec manželky: Reichl
hospodářská zvířata: 4 krávy, 5 prasat (1869)
adresa: Špitálská 6 (1857, 1869)
obcovací řeč: ?

Jan Koláček

profese: nájemce mlýna (1840), obecní výběrčí daně a okresní cementovník (1869),
předseda okresní silničního fondu (1880, 1890)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867, 1870, 1873, 1885
datum, místo narození: 16. 12. 1814, samota zvaná Lišky spadající k vesnici Marefy

(dnes část Bučovic) – 13. 11. 1894, Slavkov
otec: Leopold Koláček, mlynář
manželka, rok a místo narození: Klára, 1817, Slavkov
otec manželky: Václav Karlický, měšťan
sociální mobilita dětí: František – fyzik, profesor na pražské univerzitě a brněnské technice
daňová poplatnost: 2 zl. 90 kr. (1864, 1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869, 1880, 1890)
adresa: čp. 112
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1880, 1890)
poznámka: starosta (1861–1876), čestný občan Slavkova

Stanislav Kopřiva

profese: pekař (1890)
zvolení do OV: 1888
datum, místo narození: 13. 2. 1850, Bohdalice (okr. Vyškov)
otec: Jakub Kopřiva, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Vincencia, 1855, Slavkov
otec manželky: Josef Hanák, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 27 zl. 31 kr., II., s manželkou 50 zl. 93 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 2 prasata (1890)
adresa: Brněnská 121 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 3 učni (1890)

Theodor Košvic

profese: cukrář a voskař (1900, 1910)
zvolení do OV: 1906, 1910
datum, místo narození: 25. 10. 1869, Slavkov
otec: Jan Košvic, perníkář
manželka, rok a místo narození: Metodějka, 1886, Osyčany?
daňová poplatnost a volební sbor: 54 K 89 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 1 prase (1900), 0 (1910)
adresa: Palackého náměstí 73
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 tovaryš (1900), 1 chůva (1910)
poznámka: do OV vstoupil jako náhradník již roku 1902, radní, neúspěšný kandidát do zemského sněmu za katolicko-národní stranu (1907)

Albrecht Vincenc hrabě Kounic

profese: šlechtický velkostatkář
zvolení do OV: 1864
datum, místo narození a úmrtí: 28. 6. 1829 – 24. 1. 1897, Praha
otec: Michael hrabě Kounic
manželka, rok a místo narození: Alžběta
otec manželky: Leopold Felix Thun-Hohenstein
daňová poplatnost: 2 251 zl. 24 kr. (1864), 2251 zl. 24 kr. (1870)
adresa: ve Slavkově bydlel střídavě na zámku
poznámka: zemský a říšský poslanec, čestný občan Slavkova

František Kozák

profese: obchodník (1855), rolník (1880), škrobař (1890)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873, 1876, 1879, 1882, 1885, 1888
datum, místo narození: 12. 9. 1833, Slavkov
otec: Ignác Kozák, měšťan
manželka, rok a místo narození: Rosalia, 1835, Slavkov

otec manželky: Josef Hanák, bednář
daňová poplatnost a volební sbor: 20 zl. 84 kr., II. (1870), 20 zl. 27 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 4 krávy, 2 prasata (1880), 2 krávy, 4 prasata (1890)
adresa: čp. 152 (1857), čp. 157 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890)

Ignác Kozák

profese: škrobař (1869, 1880)
zvolení do OV: 1873
datum, místo narození a úmrtí: 2. 7. 1828 – 17. 3. 1901, Slavkov
otec: Ignác Kozák, měšťan
manželka, rok a místo narození: Františka, 1829
otec manželky: Jan Burian, měšťan
daňová poplatnost: 15 zl. 55 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 4 prasata (1869), 0 (1880)
adresa: Bučovská 156 (1869), Bučovská 358 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880)

Josef Kozlíček

profese: obchodník (1910)
zvolení do OV: 1910
datum, místo narození: 28. 3. 1878, Německé Knínice (dnes Veverské Knínice, okr. Brno-venkov)
otec: Antonín Kozlíček, rolník
manželka, rok a místo narození: Aurelie, 1878, Žarošice (okr. Hodonín)
otec manželky: Antonín Malík, hostinský a rolník
daňová poplatnost a volební sbor: 92 K 99 h, II. (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Palackého náměstí 83 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň, 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1902, starosta (1931–1932, 1934) za lidovou stranu, jeho švagrem byl Rudolf Malík, agrárník, zemský poslanec

Jan Kratochvíl

profese: obchodník (1869)
zvolení do OV: 1870
datum, místo narození: 26. 5. 1831, Křenovice (okr. Vyškov)
otec: Petr Kratochvíl, kovář
manželka, rok a místo narození: Maria, 1840, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 50 zl. 71 kr. (1870), 47 zl. 85 kr., II. (1888)
hospodářská zvířata: 2 koně, 5 krav (1890)
adresa: Panská 15 (1869, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Rudolf Kratochvíl

profese: holič (1910)
zvolení do OV: 1910, 1913
datum, místo narození: 16. 4. 1873, Bučovice
otec: Leopold Kratochvíl, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Marie, 1876, Bučovice
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Brněnská 118 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1897, národní sociál, bratr byl katolický kněz a vlastivědný

spisovatel Augustin Kratochvíl

Ferdinand Krčmář

profese: krejčí (1869), rolník (1880, 1890)
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876, 1879, 1882, 1888, 1891
datum, místo narození: 20. 1. 1825, Špitálka
otec: Matouš/Matěj Krčmář, půlláník
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1831, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 10 zl. 23 kr., III. (1870)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1869), 2 kozy (1890)
adresa: čp. 26 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869, 1880, 1890)

R. D. František Krchňák

profese: katolický kněz (od 1902), kooperátor (ve Slavkově od 1903)
zvolení do OV: 1910
datum, místo narození: 21. 8. 1878, Světlá (okr. Blansko) – 23. 3. 1939
otec: Alois Krchňák, podsedník
adresa: Palackého náměstí 2 (fara)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0

Arnošt/Ernest Křivánek

profese: rolník (1869, 1880)
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876, 1879, 1882
datum, místo narození: 13. 12. 1819, Slavkov
otec: Matouš Křivánek, cajkář
manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1822, Slavkov
sociální mobilita dětí: František – tovární úředník
daňová poplatnost a volební sbor: 15 zl. 59 kr., II. (1870)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 1 koza, 5 prasat (1869), 4 krávy (1880)
adresa: Bučovská 137 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869), 0 (1880)

Josef Křivánek

profese: rolník (1880, 1890, 1900)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894, 1897
datum, místo narození: 18. 3. 1830, Slavkov
otec: Matouš Křivánek, cajkář
manželka, rok a místo narození: Julie, 1835, Slavkov
otec manželky: František Bílek, kožešník
daňová poplatnost a volební sbor: 33 zl. 16 kr., II. (1888), 35 zl. 10 kr. (1897)
hospodářská zvířata: 3 krávy, 1 prase (1890), 1 kráva, 1 koza (1900)
adresa: Široká 41
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880, 1890, 1900)

Raimund Křížek

profese: lesní adjunkt (1857), notářský kancelista (1880)
zvolení do OV: 1861
datum, místo narození: 5. 9. 1825, Křižanovice (okr. Vyškov)
otec: Martin Křížek, revírník
manželka, rok a místo narození: Beata, 1828
otec manželky: Jakub Kolbábek
daňová poplatnost a volební sbor: 26 zl. 96 kr., II. (1864)
adresa: Bučovská 142 (1866), Náměstí 125 (1880)

Martin Kyjovský

profese: obuvník (1900)
zvolení do OV: 1906, 1910
datum, místo narození: 27. 10. 1850, Slavkov
otec: Dominik Kyjovský, domkař
manželka, rok a místo narození: 1. Filipine, 1856, Velešovice (okr. Vyškov), 2. Marie, 1863, Slavkov
otec manželky: 1. ?, 2. Augustin Homola, podruh
daňová poplatnost a volební sbor: 21 K 4 h, s manželkou 48 K 63 h, III. (1906)
hospodářská zvířata: 5 krav, 6 prasat (1900), 6 krav, 1 kozy, 3 prasata (1910)
adresa: čp. 221 (1880), Špitálka 13 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 učni (1900), 0 (1910)

PhMr. Eduard Látal

profese: lékárník (1900, 1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 15. 3. 1868, Vyškov
otec: Viktor Látal, hodinář
manželka, rok a místo narození: Jindřiška, 1874, Drnovice (okr. Blansko)
otec manželky: Josef Mareš, sládek
daňová poplatnost a volební sbor: 276 K, I. sbor (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1900)
adresa: Palackého náměstí 68 (1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900)
poznámka: ve Slavkově od 1896

Ignatz Lautsch/Lauč

profese: kožešník (1858), rolník (1869)
zvolení do OV: 1870, 1873 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 13. 7. 1812 – 20. 1. 1876, Slavkov
otec: Mathias Lautsch, měšťan, kožešník
manželka, rok a místo narození: 1. Karolina, 1824, Slavkov, 2. Maria, 1830, Slavkov
otec manželky: 1. František Sommer, měšťan, bednář, 2. Ernest Novozámský, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 9 zl. 67 kr. (1870), 14 zl. 79 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 1 prase (1869)
adresa: Bučovská 195 (1869)
obcovací řeč: ?

Karl Lautsch/Lauč

profese: kožešník (1829), rolník (1869)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867
datum, místo narození: 31. 10. 1799, Slavkov
otec: Mathias Lautsch, měšťan, kožešník
manželka, rok a místo narození: 1. Nepomucena, 1806, 2. Barbara, 1822, Slavkov
otec manželky: 1. Petr Drkoš, hrnčíř, 2. František Hanák, měšťan
sociální mobilita dětí: chovanec Albín Netoušek – učitel
daňová poplatnost a volební sbor: 35 zl. 88 kr., II. (1864), 43 zl. 88 kr. (1870)
adresa: Bučovská 197 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)
obcovací řeč: ?

Jan Ličman/Litschmann

profese: obchodník (1857, 1869)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870 (+)
datum, místo narození: 1831? – 28. 3. 1873, Slavkov
otec: Josef Ličman, měšťan
manželka, rok a místo narození: Maria 1836/38
otec manželky: František Brix, perníkář
sociální mobilita dětí: Alois – katolický kněz, vlastivědný spisovatel
daňová poplatnost: 43 zl. 80 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Náměstí 67 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
obcovací řeč: ?

František Lejsek

profese: sklenář (1910), sklenář a obchodník (1913)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 7. 9. 1872, Ústí nad Orlicí
otec: Emanuel Lejsek, krejčí
manželka, rok a místo narození: Milada, 1879, Vyškov
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Palackého náměstí 72 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od 1900

Karel Macenauer

profese: škrobař (1869, 1880)
zvolení do OV: 1879
datum, místo narození: 25. 2. 1842, Slavkov
otec: Jan Matzenauer, stolař
manželka, rok a místo narození: Františka, 1845, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 2 zl. 62 kr., III. (1876)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 6 prasat (1869), 0 (1880)
adresa: Bučovská 152 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869), 1 služka při výrobě škrobu (1880)

Vilém Marek

profese: rolník a advokátní kancelista (1890), advokátní kancelista (1900)
zvolení do OV: 1897
datum, místo narození: 23. 5. 1848, Slavkov
otec: František Marek, cajkář
manželka, rok a místo narození: Rosalie, 1854, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: s manželkou 43 zl. 75 kr. (1897), s manželkou 77 K 81 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 3 krávy (1890), 2 krávy, 1 prase (1900), 1 kráva (1910)
adresa: Bučovská 184 (1880, 1890, 1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880), 1 služka (1890), 0 (1900)
poznámka: pracoval v kanceláři Viléma Waltera

JUDr. Čeněk/Vincenc Materna

profese: advokát (1880)
zvolení do OV: 1876, 1879, 1882 (1884 rezignoval)
datum, místo narození a úmrtí: 31. 3. 1829 – 26. 1. 1894, Slavkov
otec: Václav Materna, mlynář

manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1836, Vyškov
otec manželky: Josef Štěnička, nákladník tabáku a kupec
daňová poplatnost: 172 zl. (1888)
adresa: Náměstí 70 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880)
poznámka: starosta (1876–1884)

Anton Mayerhöfer

profese: krejčí
zvolení do OV: 1864, 1867
datum, místo narození a úmrtí: 7. 7. 1822, Slavkov – 1892, Brno
otec: Anton Mayerhöfer, soukeník
daňová poplatnost a volební sbor: 8 zl. 56 kr., III. (1864)
adresa: čp. 37 (1857)
obcovací řeč: němčina?
poznámka: brněnský zastupitel (1871–1875)

Eduard Mayerhöfer

profese: soukeník, obchodník (1869)
zvolení do OV: 1870, 1873
datum, místo narození: 13. 10. 1826, Slavkov
otec: Anton Mayerhöfer, soukeník
manželka, rok a místo narození: Antonia, 1829, Slavkov
daňová poplatnost: 10 zl. 9 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 3 kozy, 1 prase (1869), 0 (1880)
adresa: čp. 40 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1880)
obcovací řeč: ?

Josef Mazánek

profese: ředitel obecné a měšťanské školy
zvolení do OV: 1876, 1879, 1885, 1888, 1891
datum, místo narození a úmrtí: 1. 1. 1827, Cidlina (dnes část Železnice, okr. Jičín) – 26. 6. 1895, Gnadersdorf/Hnanice (okr. Znojmo)
otec: Josef Mazánek, baráčník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1840, Slavkov
otec manželky: František Bílek, kožešník
sociální mobilita dětí: Josef – katolický kněz
adresa: Náměstí 3 (škola)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890)
poznámka: čestný občan Slavkova (od 1893)

Eduard Medek

profese: mlynář (1890, 1900, 1910)
zvolení do OV: 1891, 1894, 1897, 1902, 1913 pokrokář
datum, místo narození: 15. 4. 1860, Tišnov
otec: Tomáš Medek, mlynář
manželka, rok a místo narození: Matylda, 1854
sociální mobilita dětí: Eduard – lékař
daňová poplatnost a volební sbor: 168 zl. (1897), 190 K 16 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 3 kozy, 4 prasata (1890), 2 koně, 2 krávy, 3 prasata (1900)
adresa: čp. 342 (mlýn)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 pomocníci, 2 topiči, 1 služka (1890), 2 pomocníci, 1 kočí, 1 služka (1900), 1 služka, 2 pomocníci, 1 kočí (1910)

poznámka: ve Slavkově od 1888, v prvorepublikovém období národní demokrat

Leonhard Mezník

profese: cajkář (1869), rolník (1880, 1890)
zvolení do OV: 1879
datum, místo narození: 27. 10. 1827, Slavkov
otec: Adam Mezník, cajkář
manželka, rok a místo narození: Agnes/Anežka, 1827, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 7 zl. 89 kr., III. (1870), 9 zl. 3 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 2 krávy (1880), 1 prase (1890)
adresa: čp. 205 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1880, 1890)

František Mlčoch

profese: berní adjunkt (1900), berní oficiál (1913)
zvolení do OV: 1913 (1914 rezignoval)
datum, místo narození: 24. 10. 1879, Kunštát (okr. Blansko)
otec: František Mlčoch, diurnista okresního soudu
manželka, rok a místo narození: Evženie, 1880, Slavkov
otec manželky: Albert Nohel, diurnista okresního soudu
hospodářská zvířata: 0 (1900, 1910)
adresa: Panská 16 (1900), Panská 63 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900), 1 služka (1910)

František/Franz Müller

profese: postříhač (1869)
zvolení do OV: 1867
datum, místo narození: 1. 11. 1829, Slavkov
otec: Franz Müller, postříhač
manželka, rok a místo narození: Františka, 1836
otec manželky: František Vodička, hostinský, řezník
daňová poplatnost a volební sbor: 18 zl. 96 kr., II. (1864), 9 zl. 79 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 3 prasata (1869)
adresa: čp. 34 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)
obcovací řeč: ?

Jan Müller

profese: škrobař (1869, 1880)
zvolení do OV: 1867, 1870
datum, místo narození a úmrtí: 6. 12. 1827 – 5. 1. 1907, Slavkov
otec: František Müller, postříhač
manželka, rok a místo narození: Mariana, 1840, Slavkov
otec manželky: František Vodička, hostinský, řezník
daňová poplatnost: 16 zl. 40 kr. (1864)
hospodářská zvířata: 3 krávy, 5 prasat (1869), 2 krávy, 4 prasata (1880)
adresa: Panská 10 (1869, 1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1869), 1 služka při výrobě škrobu (1880)
poznámka:

František Novák

profese: inspektor velkostatku (1900), centrální ředitel velkostatků hraběte Kounice (od 1906)
zvolení do OV: 1902, 1906, 1910, 1913

datum, místo narození a úmrtí: 2. 2. 1865, Mutějovice (okr. Rakovník) – 13. 1. 1921, Slavkov
manželka, rok a místo narození: Marie, 1865
sociální mobilita dětí: 0
daňová poplatnost a volební sbor: 124 K, II. (1906), 233 K 54 h, I. (1913)
adresa: Palackého náměstí 89 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900, 1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1897, císařský rada, předseda čtenářského spolku, předseda místní školní rady, čestný občan Slavkova

František Novotný

profese: kominík (1880, 1890, 1900)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894, 1897
datum, místo narození: 27. 5. 1848, Sokolnice (okr. Brno-venkov)
otec: Augustin Novotný, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Josefa, 17. 3. 1849, Silničná (část Žarošic, okr. Hodonín)
sociální mobilita dětí: František – student (1890)
daňová poplatnost a volební sbor: 44 zl. 38 kr., II. (1888), 34 zl. 66 kr. (1897), 100 K 29 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 1 koza, 3 prasata (1880), 1 kůň, 4 krávy, 7 prasat (1890)
adresa: Bučovská 190 (1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství (1880), 1 služka, 1 pacholek, 1 pomocník (1890)

Jan Novozámský

profese: škrobař (1869)
zvolení do OV: 1864
datum, místo narození: 5. 1. 1819, Slavkov
otec: Jan Novozámský, soukeník
manželka, rok a místo narození: Maria, 1819, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 57 zl. 97 kr., I. (1864), 55 zl. 24 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 2 koně, 3 krávy, 3 prasata (1869), 2 koně, 6 krav, 4 prasata (1880), 0 (1890)
adresa: Bučovská 150 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pacholek, 2 služby (1869), 0 (1890)

František Obdržálek

profese: gruntovník (1857)
zvolení do OV: 1850 (+)
datum, místo narození: 1786, ? – 31. 12. 1860, Slavkov
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1811
adresa: čp. 5 (1857)
obcovací řeč: ?

Raimund Obdržálek

profese: hostinský (1869), hostinský a obchodník (1880), hostinský (1900)
zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897
datum, místo narození a úmrtí: 26. 1. 1841 – 3. 6. 1924, Slavkov
otec: Peregrin Obdržálek, měšťan
manželka, rok a místo narození: Sofie/Žofie, 1842, Slavkov
sociální mobilita dětí: Miloslav – student (1880)
daňová poplatnost a volební sbor: 76 zl. 64 kr., II. (1888), 110 zl. 98 kr. (1897)
hospodářská zvířata: 4 krávy, 4 prasata (1869), 1 kůň (1900)

adresa: Brněnská 99 (1869, 1880, 1900)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství (1880),
1 domácí služka, 1 sklepnice (1900)

František Omasta

profese: gruntovník (1857), tkadlec (1869)
zvolení do OV: 1867 (+)
datum, místo narození: 3. 10. 1818, Špitálka – 30. 4. 1870, Slavkov
otec: Lorenc Omasta, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Wilhelmine/Viléma, 1824/26, Koryčany (okr. Kroměříž)
daňová poplatnost: 12 zl. 6 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 1 koza (1869)
adresa: Špitálská 10 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
obcovací řeč: ?

Vincenc Ondráček

profese: gruntovník (1857), rolník (1869)
zvolení do OV: 1870, 1873
rok, místo narození: 1807?, Slavkov?
manželka, rok a místo narození: Rosalia, 1809/1811, Šumice (dnes Viničné Šumice, okr. Brno-venkov)
daňová poplatnost a volební sbor: 21 zl. 69 kr. (1864), 23 zl. 5 kr., II. (1870)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1869)
adresa: Špitálská 32 (1857, 1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)

Petr Pánek/Panek

profese: mydlář (1838) výměnkář (1869)
zvolení do OV: 1850
datum, místo narození: 24. 5. 1809, Slavkov
otec: Sigmund Panek, měšťan
manželka, rok a místo narození: Marie, 1816
otec manželky: Arnošt Karlický, měšťan
sociální mobilita dětí: Petr – písař u okresního soudu
adresa: čp. 22 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
obcovací řeč: ?

Ferdinand Petrovič

profese: stolař (1869) rolník (1880)
zvolení do OV: 1870
datum, místo narození a úmrtí: 15. 1. 1809, Zeile/Cejl (dnes část Brna) – 24. 6. 1891, Slavkov
otec: Wenzl Petrowitz, obuvník
manželka, rok a místo narození: 1. Karin, 1815. 2. Maria, 1814/1815, Slavkov, 3. Maria, 1850, Tučapy (okr. Vyškov)
daňová poplatnost: 20 zl. 10 kr. (1870), 31 zl. 34 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 2 koně, 5 krav, 2 prasata (1869), 1 kůň, 2 krávy, 1 prase (1880), 1 kráva (1890)
adresa: Bučovská 177 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 pacholek, 1 učeň (1869), 0 (1890)

František Peza

profese: cajkář (1837), rolník (1869, 1880)
zvolení do OV: 1870, 1873, 1876, 1879, 1882
datum, místo narození a úmrtí: 19. 8. 1810, Špitálka – 14. 1. 1892, Slavkov
otec: Josef Peza, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: 1. Františka, 1818, Slavkov, 2. Maria, 1817, Slavkov
otec manželky: 1. František Sommer, bednář, 2. Vincenc Tiray, měšťan
sociální mobilita dětí: Theodor – hospodářský úředník
daňová poplatnost a volební sbor: 21 zl. 12 kr., II. (1870)
hospodářská zvířata: 3 krávy (1869)
adresa: Špitálská 31 (rodina Pezova v tomto domě žila od roku 1750)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

Jan Peza

profese: škrobař (1869)
zvolení do OV: 1850, 1864
datum, místo narození: 24. 6. 1803 – 5. 7. 1881, Slavkov
otec: Josef Peza, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Maria, 1813, Slavkov
sociální mobilita dětí: Jan – student (1869)
hospodářská zvířata: 1 kůň, 1 kráva, 1 koza, 1 prase (1869)
adresa: čp. 203 (1869)

Josef Peza

profese: obchodník (1869), rolník a prodejce tabáku (1890, 1900)
zvolení do OV: 1873, 1876, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1902, 1906 (1908 rezignoval)
datum, místo narození a úmrtí: 5. 2. 1844, Špitálka – 16. 4. 1909, Slavkov
otec: František Peza, měšťan
manželka, rok a místo narození: Cecílie, 1851/1853, Hodějice (okr. Vyškov)
daňová poplatnost a volební sbor: kupec 15 zl. 75 kr., II. (1873), 23 zl. 6 kr., III. (1888), 40 zl. 19 kr. (1897), 142 K 39 h (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1869), 6 krav, 2 prasata (1890)
adresa: Brněnská 118 (1869), Špitálská 32 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869), 2 služky v polním hospodářství (1890)
poznámka: radní (1885–1894), předseda odboru Národní jednoty pro jihozápadní Moravu

František Plavina

profese: stolař (1869), škrobař (1880, 1890)
zvolení do OV: 1876, 1879, 1882
datum, místo narození: 29. 11. 1829, Nové Hvězdlice (okr. Vyškov)
otec: Michael Plavina, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Amálie, 1837, Slavkov
otec manželky: Ignác Kantek, měšťan
sociální mobilita dětí: František – student (1880)
daňová poplatnost a volební sbor: 10 zl. 78 kr. (1870), 13 zl. 20 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 2 prasata (1890)
adresa: Bučovská 142 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869, 1880), 0 (1890)

R. D. František Poimon

profese: katolický kněz (od 1841), katecheta a prozatímní ředitel hlavní školy (od 1863)
zvolení do OV: 1864

datum, místo narození a úmrtí: 29. 1. 1817 – 1. 6. 1902, Polná (okr. Jihlava)
otec: Petr Poimon, tkadlec
adresa: Náměstí 3 (škola)
poznámka: spisovatel a předkladatel náboženské literatury, autor monografie o Polné, redaktor brněnského Hlasu

František Pokorný

profese: výrobce sodové vody a obchodník (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 17. 10. 1863 Křižanovice (okr. Vyškov)
otec: Martin Pokorný, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1876, Milonice (okr. Vyškov)
hospodářská zvířata: 3 koně, 6 krav, 2 prasata (1910)
adresa: Špitálská 7 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)

František Prokeš

profese: vaříč cukru (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 14. 2. 1874, Vrbátky (okr. Prostějov)
otec: František Prokeš, vaříč cukru
manželka, rok a místo narození: Františka, 1878
náboženská víra: do 1923 katolík
daňová poplatnost a volební sbor: 23 K 52 h, III. (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Bučovská 180 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)
poznámka: jednatel místní hasičské jednoty, starosta za národně socialistickou stranu (1920–1924, 1934–1938)

Pavel Příbyl

profese: provazník, obchodník (1869), obchodník (1880), hostinský (1890)
zvolení do OV: 1876, 1879, 1882, 1888
datum, místo narození: 8. 8. 1830, Slavkov
otec: Jan Příbyl, domkář
manželka, rok a místo narození: Anna, 1829, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 23 zl. 98 kr., II. (1876), 29 zl. 5 kr., II. (1888)
hospodářská zvířata: 0 (1869), 2 krávy (1880), 0 (1890)
adresa: čp. 281 (1869, 1880), Náměstí 79 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869), 1 služka v obchodě, 1 služka v polním hospodářství (1880), 0 (1890)

Anton Příkryl

profese: stavitel
zvolení do OV: 1850, 1864, 1867
datum, místo narození: 4. 5. 1814, Slavkov
otec: Johann Příkryl, lékárník
manželka, rok a místo narození: 1. Anna, 832; 2. Maria, 1834, Wien/Vídeň (dnes Rakousko)
otec manželky: Vincenc Goll, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 54 zl. 73 kr., I. (1864)
hospodářská zvířata: 0 (1869, 1890)
adresa: Rousínovská 129 (1869), čp. 367 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1869), 1 služka (1890)

obcovací řeč: němčina

poznámka: podle jeho projektu postavena hlavní škola čp. 3, prodal dům čp. 129 chudým školským sestrám

PhMr. Antonín Příkryl

profese: lékárník (1890)

zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894

datum, místo narození: 22. 5. 1849, Ždánice (okr. Hodonín) – 27. 11. 1904, München/Mnichov (Německo)

otec: Bartoloměj Příkryl, půlláník

manželka, rok a místo narození: 1. Marie, 1861, Třebíč, 2. Josefa, Hrušky (okr. Vyškov)

otec manželky: 1. ?, 2. Josef Hausner, majitel pivovaru

hospodářská zvířata: 1 kráva (1890)

adresa: Náměstí 125 (1890)

uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 lékárník 2 praktikanti (1890)

poznámka: předseda místní školní rady, starosta sokolské jednoty, činný v ústřední česko-moravské hasičské jednotě, po odchodu do Brna působil v občanské besedě

Čeněk/Vincenc Putna

profese: soudce okresního soudu (1880), představený okresního soudu (1890)

zvolení do OV: 1882, 1885, 1888

datum, místo narození: 20. 3. 1841, Blažovice (okr. Brno-venkov)

otec: Pavel Putna, půlláník

manželka, rok a místo narození: Maria, 1844, Boskovice (okr. Blansko)

hospodářská zvířata: 0 (1890)

adresa: Náměstí 65 (1880, 1890)

uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880, 1890)

poznámka: ve Slavkově od 1880, roku 1891 přeložen do Jihlavy

Johann Rittmann

profese: okresní představený, okresní soudce (od 1868)

zvolení do OV: 1864

rok, místo narození: 1812, ?

manželka, rok a místo narození: Amalie

daňová poplatnost: 10 zl. 50 kr. (1864)

adresa: Náměstí 65 (1869)

uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869)

obcovací řeč: ?

poznámka: ve Slavkově v letech 1863–1880, kdy odešel do penze

Alois Rohlena

profese: kožešník a rolník (1880, 1890, 1900)

zvolení do OV: 1879, 1882, 1885, 1891, 1894, 1897 (1901 rezignoval)

datum, místo narození: 25. 5. 1843, Brumov (okr. Brno-venkov)

otec: Jan Rohlena, učitel

manželka, rok a místo narození: Anežka, 1844/1845, Slavkov

otec manželky: Vincenc Bílek, měšťan

sociální mobilita dětí: Marie – učitelka

daňová poplatnost a volební sbor: 13 z. 26 kr., III. (1888), 17 z. 52 kr. III. sbor (1897)

adresa: Panská 12 (1890, 1900)

uční, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880, 1890, 1900)

poznámka: radní (1894–1901)

František Růžička

profese: krejčí (1869, 1880, 1900), rolník (1910)
zvolení do OV: 1891, 1894, 1897, 1902, 1906, 1910
datum, místo narození: 18. 11. 1843 – 4. 5. 1921, Slavkov
otec: František Růžička, podruh
manželka, rok a místo narození: Františka, 1842, Litomyšl
daňová poplatnost a volební sbor: 27 zl. 77 kr., II. (1888), 18 zl. 62 kr., III. (1897), 14 K 56 h, s manželkou 30 K 34 h, III. (1906)
hospodářská zvířata: 6 prasat (1900), 2 prasata (1910)
adresa: Panská 62 (1869), Panská 12 (1880), Panská 57 (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869, 1910)
poznámka: radní, předseda místní školní rady

Václav Růžička

profese: hospodář na velkostatku (1869), podsedník (1880)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891
datum, místo narození: 6. 9. 1820, Lukov (okr. Třebíč)
otec: František Růžička, dráb
manželka, rok a místo narození: 1, Anna, 2. Maria, 1827/1828, Slavkov
sociální mobilita dětí: Ludvík – obchodní účetní
daňová poplatnost a volební sbor: 22 zl. 86 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 3 krávy, 2 prasata (1880), 3 krávy, 1 prase (1890)
adresa: Špitálská 61 (1857, 1869), Špitálská 16 (1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890)

František Řičánek

profese: škrobař (1880), rolník a škrobař (1890), rolník (1900, 1910)
zvolení do OV: 1879, 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1902
datum, místo narození: 19. 9. 1847 – 13. 4. 1914, Slavkov
otec: Matěj Řičánek, měšťan
manželka, rok a místo narození: Jana, 1855, Židlochovice (okr. Brno-venkov)
otec manželky: Jan Šuman
sociální mobilita dětí: Jan – strojník, Richard – učitel
daňová poplatnost a volební sbor: 64 zl. 64 kr. (1888), s manželkou 100 K 35 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 5 krav, 4 prasata (1880), 1 kůň, 6 krav, 2 prasata (1890), 5 krav, 8 prasat (1900), 5 krav, 3 prasata (1910)
adresa: Bučovská 186 (v tomto domě rodina Řičánkova od roku 1802)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň, 1 škrobař, 2 služky (1880), 2 služky v polním hospodářství (1890), 1 služka (1900, 1910)
poznámka: radní (1879–1902)

Jan Řičánek

profese: kožešník (1880, 1890, 1900)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894, 1897
datum, místo narození: 27. 1. 1846, Slavkov
otec: Matěj Řičánek, měšťan
manželka, rok a místo narození: 1. Eleonora, 1847, ?, 2. Eva, 1859, Dražovice (okr. Vyškov)
sociální mobilita dětí: Stanislav – student medicíny (1910)
daňová poplatnost a volební sbor: 12 zl. 93 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 4 prasata (1880), 3 krávy (1890), 5 krav (1910)
adresa: Bučovská 178 (1880, 1890), Pastýřská 203 (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v polním hospodářství (1880), 0 (1890)

Matěj Řičánek

profese: řemeslník (1857)
zvolení do OV: 1861, 1864, 1867
datum, místo narození a úmrtí: 21. 2. 1818, – 28. 9. 1871, Slavkov
otec: Tomáš Řičánek, měšťan
manželka, rok a místo narození: Anna, 1826, Špitálka
otec manželky: Jan Janeček, čtvrtláník
daňová poplatnost a volební sbor: 40 zl. 69 kr., II. (1864), 49 zl. 49 kr., II. (1870)
adresa: čp. 180 (1864)
obcovací řeč: ?

JUDr. Jan Sedláček

profese: advokát
zvolení do OV: 1891
datum, místo narození: 13. 4. 1855, Dubany (dnes část Vrbátek, okr. Prostějov) – 10. 12. 1919,
Uherské Hradiště
otec: Matouš Sedláček, půlláník
manželka, rok a místo narození: Amalie, 1. 3. 1864, Böhmisch Leipa/Česká Lípa
otec manželky: František Kaňák, právník
sociální mobilita dětí: Jaromír František Sedláček – profesor a děkan brněnské právnické fakulty
daňová poplatnost: 129 zl. (1891)
hospodářská zvířata: 0 (1890)
adresa: čp. 109 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1890)
poznámka: ve Slavkově od roku 1885, předseda místní školní rady, předseda čtenářského spolku, jednatel Národního klubu, v roce 1895 přesídlil do Uherského Hradiště, neúspěšně kandidoval do zemského sněmu

Ferdinand Schlesinger

profese: obchodník smíšeným zbožím (1900, 1910)
zvolení do OV: 1902, 1910, 1913
datum, místo narození: 4. 5. 1874, Slavkov
otec: Jan Schlesinger, kupec
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1875, Slavkov
daňová poplatnost a volební sbor: 94 K 89 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 1 kůň, 1 koza, 3 prasata (1900), 2 koně, 6 krav, 4 kozy, 5 prasat (1910)
adresa: Brněnská 97 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900), 1 učeň (1910)

Jakob Schlesinger

profese: gruntovník (1857, 1869), rolník (1880)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870
datum, místo narození: 26. 4. 1811, Špitálka
otec: Martin Schlesinger, půlláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1816, ?
otec manželky: v oddaných jsem je nenašel, hledat podle data narození dětí
sociální mobilita dětí: Leopold – pisář
daňová poplatnost: 13 zl. 8 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1869, 1880)
adresa: Špitálská 29 (1857, 1869, 1880)

František/Franz Sommer

profese: panský bednář na zámku Nový Světlov (1815), rolník (1869)
zvolení do OV: 1850, 1861
datum, místo narození: 1791/1793, ? – 18. 3. 1881, Slavkov
manželka, rok a místo narození: Františka 1795
otec manželky: Ferdinand Schulz, bednář
adresa: Náměstí 1 (1831), Panská 55 (1881)
obcovací řeč: ?

František Sommer

profese: diurnista u okresního úřadu (1860), soukromý jednatel (1869), výpomocný učitel (1875)
zvolení do OV: 1867, 1870, 1873
datum, místo narození a úmrtí: 14. 12. 1831 – 25. 4. 1894, Slavkov
otec: Franz Sommer, bednář
manželka, rok a místo narození: Aloisia, 1838, Slavkov
otec manželky: Isidor Pokorný, měšťan
sociální mobilita dětí: Marie – učitelka ručních prací
daňová poplatnost a volební sbor: 28 zl. 40 kr., II. (1864), 39 zl. 4 kr. (1870), 25 zl. 50 kr. (1888)
hospodářská zvířata: 0 (1890)
adresa: Panská 55 (1869, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890)
poznámka: radní

Karl Spatschil

profese: kožešník (1869)
zvolení do OV: 1861, 1867, 1870, 1873, 1876, 1879 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 29. 10. 1808 – 1. 10. 1880, Slavkov
otec: Matthäus Spatschil, měšťan
manželka, rok a místo narození: Rosalia, 1813
sociální mobilita dětí: František – poštovní úředník
daňová poplatnost: 57 zl. 90 kr., I. sbor (1864), 56 zl. 97 kr. (1870)
adresa: Náměstí 83 (rodina Spatschilova žila v tomto domě od roku 1792)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1869)
obcovací řeč: ?

JUDr. Jan Sticha

profese: notář
zvolení do OV: 1906, 1913
datum, místo narození a úmrtí: 26. 4. 1852, Novosedly (dnes Novosedly nad Nežárkou, okr. Jindřichův Hradec) – 1928, Slavkov u Brna
otec: František Štíčka vulgo Bíček, sedlák (jednotář)
manželka, rok a místo narození: Augusta, 1866, Židlochovice (okr. Brno-venkov)
sociální mobilita dětí: Gustav – zvěrolékař, Jan – lékárník
daňová poplatnost a volební sbor: 371 K 70 h, I. sbor (1906), 352 K, I. sbor (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Zahradní 108 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900), 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1898, předseda čtenářského spolku, neúspěšně kandidoval za lidovce do zemského sněmu (1906), podle něj pojmenováno náměstí ve Slavkově (1919)

Antonín Stojar

profese: obchodník moukou (1890), obchodník smíšeným zbožím (1910)
zvolení do OV: 1894, 1902, 1906, 1910, 1913
datum, místo narození a úmrtí: 13. 6. 1862, Moravské Prusy (okr. Vyškov) – 20. 8. 1953, Slavkov
otec: František Stojar, nájemce mlýna
manželka, rok a místo narození: Marie, 1866, Slavkov
otec manželky: Amand Pokorný, sklenář
sociální mobilita dětí: František – likvidátor v pojišťovně, Bohuslav – inženýr
daňová poplatnost a volební sbor: 49 zl. 66 kr., II. (1888), 280 K 12 h, I. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Panská 4 (1890, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890)
poznámka: ve Slavkově od roku 1882, starosta (1910–1916, 1918–1919), radní (1902–1910), v prvorepublikovém období národní demokrat

Matěj/Matouš Stoppel/Štopl

profese: mlynářský tovaryš (1851), měšťan (1863), obchodník a rolník (1869), rolník (1880)
zvolení do OV: 1864, 1867, 1870, 1873, 1876
datum, místo narození: 28. 8. 1826, Němčany (okr. Vyškov)
otec: Franz Stoppel, měšťan
manželka, rok a místo narození: Karolina, 1828, Velešovice (okr. Vyškov)
otec manželky: Laurenc Homola
sociální mobilita dětí: Leopold – písař u okresního soudu, Josef – student (1880)
daňová poplatnost a volební sbor: 50 zl. 64 kr., I. (1864), 64 zl. 7 kr., I. (1870)
hospodářská zvířata: 1 kráva (1869), 4 krávy, 7 prasat (1880)
adresa: čp. 113 (1869), Špitálská 13 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky (1869), 1 služka (1880)

Eduard Svěrák

profese: notář (1864)
zvolení do OV: 1864
daňová poplatnost a volební sbor: 40 zl., II. (1864)
adresa: čp. 72 (1864)
obcovací řeč: ?

Josef Šerý

profese: varhaník (1880), varhaník a ředitel kůru (1890), učitel hudby a ředitel kůru (1900), ředitel kůru a majitel hudební školy (1910)
zvolení do OV: 1902, 1906
datum, místo narození a úmrtí: 1. 10. 1849, Valašské Klobouky (okr. Zlín) – 4. 9. 1921, Slavkov
otec: František Šerý, soukeník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1855, Slavkov
otec manželky: Martin Jandl, škrobař
daňová poplatnost a volební sbor: 130 K 6 h, II. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1900, 1910)
adresa: Náměstí 66 (1880), Brněnská 122 (1890, 1900), Fügnerova 122 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900, 1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1879, obdržel papežské vyznamenání Pro Ecclesia et Pontifice (1909), bratr František Šerý byl katolickým knězem

Jindřich/Heinrich Škarda/Skarda

profese: ranhojič, magistr chirurgie
zvolení do OV: 1870, 1873
rok, místo narození a úmrtí: 1815, Petrovice (okr. Blansko × Třebíč × Znojmo) – 21. 1. 1890, Slavkov
otec: Franz Skarda, učitel
manželka, rok a místo narození: Anežka, 1824, Slavkov
otec manželky: Peregrin Obdržálek, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 19 zl. 40 kr., II. (1864), 18 zl. 93 kr. (1870)
adresa: čp. 119 (1880)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1869), 1 služka v polním hospodářství (1880)
obcovací řeč: čeština?

Alois Šmehlík

profese: solicitátor
zvolení do OV: 1906
datum, místo narození: 20. 8. 1842, Zelená Hora (okr. Vyškov)
otec: Josef Šmehlík, hostinský
manželka, rok a místo narození: 1. ?, 2. Anna, 1861, Slavkov
otec manželky: 1. ?, 2. Matěj Hovorka, řezník
daňová poplatnost: 23 K 67 h (1906)

František Šmerda

zvolení do OV: 1894

František Šumpík

profese: krejčí (1880, 1890)
zvolení do OV: 1876, 1879, 1882, 1885, 1891
datum, místo narození: 5. 9. 1836, Slavkov
otec: Karel Šumpík, krejčí
manželka, rok a místo narození: Tekla, 13. 9. 1838, Slavkov
sociální mobilita dětí: Gustav – student (1880)
daňová poplatnost a volební sbor: 21 zl. 10 kr., III. (1888)
hospodářská zvířata: 1 prase (1890)
adresa: Brněnská 115 (1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890)

Petr Tichavský

profese: ředitel obecné a měšťanské škol (od 1894)
zvolení do OV: 1906, 1910, 1913
datum, místo narození a úmrtí: 25. 4. 1851, Frenštát (dnes Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín) – 30. 8. 1924, Slavkov u Brna
otec: Petr Tichavský, měšťan, tkadlec
manželka, rok a místo narození: Apolonie, 1864, Račice (okr. Vyškov)
sociální mobilita dětí: Vojtěch – učitel, Valerie – studentka učitelského ústavu (1910)
daňová poplatnost: 68 K (1906), 98 K (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1890, 1910)
adresa: Špitálská 7 (1890), Palackého náměstí 3 (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890, 1900, 1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1884, čestný občan

Jan Tiray

profese: pekař (1869)

zvolení do OV: 1867, 1870
datum, místo narození: 10. 10. 1815, Slavkov
otec: Vincenc Tiray, měšťan
manželka, rok a místo narození: Maria, 1829
daňová poplatnost a volební sbor: 27 zl. 2 kr., II. (1864), 53 zl. 87 kr. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869)
adresa: Brněnská 127 (1869)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 učeň (1869)
obcovací řeč: ?

Leopold Tiray

profese: účetní kontribučenské záložny (1900), ředitel Spořitelny slavkovské (1910)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1902 (1905 rezignoval), 1906, 1910
datum, místo narození: 18. 10. 1853, Slavkov
otec: Jan Tiray, pekař
manželka, rok a místo narození: Terezie, 1867, Kučerov (okr. Vyškov)
otec manželky: František Jokl, obchodník
daňová poplatnost a volební sbor: 22 zl. 95 kr., III. (1888), 28 zl. 78 kr. (1897), 109 K 2 h, II. sbor (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Panská ulice 15 (1900), Palackého náměstí 87 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1900, 1910)

Josef Tureček

profese: rolník (1910)
zvolení do OV: 1910
datum, místo narození: 19. 2. 1866 – 5. 12. 1950, Slavkov
otec: František Tureček, obchodník
manželka, rok a místo narození: 1. Antonie, 1871, Letonice (okr. Vyškov), 2. Amalie, 1878, Přerov
otec manželky: 1. Antonín Kachlík, rolník, 2. František Janalík, zřízenec na dráze
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Bučovská 177 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)

František Uhlíř

profese: pekař (1890, 1900), obchodník smíšeným zbožím (1910)
zvolení do OV: 1894, 1897, 1902, 1906, 1910, 1913 (+)
datum, místo narození a úmrtí: 22. 2. 1854, Habry (okr. Havlíčkův Brod) – 22. 12. 1917, Slavkov
otec: Josef Uhlíř, pekař
manželka, rok a místo narození: Josefa, 1853, Skurhov (okr. Havlíčkův Brod)
otec manželky: František Paulu, krejčí
daňová poplatnost a volební sbor: 35 zl. 98 kr., II. (1888), 264 K 95 h, I. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1890), 6 prasat (1900)
adresa: Panská 58 (1890), Palackého náměstí 67 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka, 1 pekařský pomocník, 2 učni (1890), 2 tovaryši, 1 učeň (1900), 2 příručí v obchodě (1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1882, radní

František Uhlíř

profese: účetní okresní záložny (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 19. 12. 1883, Slavkov – 17. 5. 1926, Moravská Ostrava

(dnes Ostrava)

otec: František Uhlíř, pekař

manželka, rok a místo narození: Žofie, Kralice (dnes Kralice na Hané, okr. Prostějov)

hospodářská zvířata: 0 (1910)

adresa: Panská 58 (1910)

poznámka: později ředitel Národního divadla moravskoslezského, manželka byla učitelkou

R. D. Václav Uhýrek

profese: katolický kněz (od 1883), kooperátor (1885–1888, 1889–1891),

farář (1894–1941), děkan (1911–1941)

zvolení do OV: 1897, 1902, 1906, 1910

datum, místo narození a úmrtí: 24. 9. 1856, Nechvalín (okr. Hodonín) – 3. 12. 1941, Slavkov

otec: Tomáš Uhýrek, čtvrtláník

daňová poplatnost: 36 K (1906), 44 K (1913)

hospodářská zvířata: 3 koně, 9 krav, 5 prasat (1910)

adresa: Palackého náměstí 2 (fara)

učni, zaměstnanci a služební personál: 2 služky, 1 hospodyně, 1 pacholek (1910)

Eduard Valníček

profese: kožešník (1869, 1880, 1890), rolník (1900)

zvolení do OV: 1873, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1902

datum, místo narození: 27. 9. 1834, Slavkov

otec: Jiří Valníček, stolař

manželka, rok a místo narození: Františka, 1837, Slavkov

otec manželky: František Bílek, měšťan

sociální mobilita dětí: Eduard – student (1880)

daňová poplatnost a volební sbor: 8 zl. 67 kr., III. (1870), 46 zl. 63 kr., II. (1888)

hospodářská zvířata: 1 kráva, 1 koza (1869), 2 prasata (1880), 3 krávy (1890), 2 krávy, 1 prase (1900)

adresa: Bučovská 178 (1869), Náměstí 82 (1880), Palackého náměstí 82 (1900, 1910)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1880, 1890), 0 (1900)

Emanuel Valníček

profese: zámečnický (1869, 1880)

zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1882

datum, místo narození: 21. 3. 1827, Slavkov

otec: František Valníček, stolař

manželka, rok a místo narození: Maria, 1830, Slavkov?

otec manželky: Lorenc Omasta, čtvrtláník

daňová poplatnost a volební sbor: 20 zl. 95 kr., II. (1870), 29 zl. 71 kr., II. (1888)

adresa: Náměstí 86 (1869, 1880)

učni, zaměstnanci a služební personál: 2 zámečnickí pomocníci (1869)

Emerich Valníček

profese: obchodník (1869, 1880, 1890, 1900, 1910)

zvolení do OV: 1876, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1902, 1906

datum, místo narození a úmrtí: 30. 10. 1841 – 24. 5. 1914, Slavkov

otec: Jiří Valníček, rolník

manželka, rok a místo narození: Antonie, 1858, Slavkov

otec manželky: Jan Novozámský, měšťan

sociální mobilita dětí: Jaroslav – právník

daňová poplatnost a volební sbor: 84 zl. 14 kr., I. (1888), 74 zl. 76 kr. (1897),

163 K, II. (1906)

hospodářská zvířata: 0 (1890), 1 prase (1900), 1 koza, 1 prase (1910)

adresa: Panská 6 (1869), Náměstí 69 (1880), Palackého náměstí 69 (1900, 1910)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1890, 1900, 1910)

poznámka: starosta (1885–1906, 1906–1910), pojmenována po něm ulice ve Slavkově (1926–1948), čestný občan Slavkova

Jiří Valníček

profese: rolník (1869)

zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867, 1870

datum, místo narození: 11. 4. 1801, Slavkov

otec: Ondřej Valníček, měšťan

manželka, rok a místo narození: Františka, 1805, Slavkov

otec manželky: Pavel Zhořel, měšťan

daňová poplatnost a volební sbor: 36 zl. 52 kr., II. (1864), 24 zl. 66 kr. (1870)

adresa: Náměstí 69 (1869)

obcovací řeč: ?

Vilém Valníček

profese: zámečnický a obchodník uhlím (1890), zámečnický (1900, 1910)

členství v OV: 1897 (1901 rezignoval), 1902, 1906 (1909 rezignoval), 1910, 1913

datum, místo narození: 7. 5. 1856, Slavkov

otec: Emanuel Valníček, měšťan

manželka, rok a místo narození: Eleonora, 1859, ?

sociální mobilita dětí: Františka – úřednice

daňová poplatnost a volební sbor: 20 zl. 80 kr., III. (1888), 48 K 27 h, III. (1906)

hospodářská zvířata: 0 (1890, 1900, 1910)

adresa: Brněnská 102 (1890, 1910)

učni, zaměstnanci a služební personál: 1 učeň (1890), 0 (1900, 1910)

poznámka: radní, předseda řemeslnického společenstva, náčelník hasičské jednoty a župní starosta hasičů

František Voděra

profese: rolník (1910)

zvolení do OV: 1906

datum, místo narození: 7. 10. 1864, Slavkov

otec: Karel Voděra, čtvrtláník

manželka, rok a místo narození: Františka, 1883, Lesonice (okr. Třebíč × Znojmo)

otec manželky: František Neubauer, kolář

daňová poplatnost a volební sbor: 49 K 37 h, III. (1906)

hospodářská zvířata: 4 krávy, 2 prasata (1910)

adresa: Špitálská 12 (1880, 1890, 1910)

učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)

Karel Voděra

profese: rolník (1869, 1880, 1890)

zvolení do OV: 1873, 1876, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891, 1894, 1897

datum, místo narození: 23. 1. 1830, Špitálka

otec: Matěj Voděra, čtvrtláník

manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1832, Kroužek (dnes část Rousínova, okr. Vyškov)

otec manželky: Jan Mazel, výměnkář

daňová poplatnost a volební sbor: 15 zl. 7 kr. (1870), 32 zl. 56 kr. (1888), 56 K 94 h, II. (1906)

hospodářská zvířata: 1 kůň, 3 krávy (1880), 2 koně, 3 krávy, 4 prasata (1890)
adresa: Špitálská 12 (1857, 1869, 1880, 1890)

Matěj Voděra

profese: čtvrtláník (1849), notářský kancelista (1869), úředník advokátní kanceláře (1880)
zvolení do OV: 1850, 1864, 1867, 1870, 1876
datum, místo narození: 12. 2. 1822, Špitálka
otec: Matěj Voděra, čtvrtláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1828 (soudní rozluka)
otec manželky: Peregrin Jokl, mydlář
sociální mobilita dětí: František – student (1869)
daňová poplatnost a volební sbor: 2 zl. 6 kr., III. (1870)
hospodářská zvířata: 0 (1869, 1890)
adresa: Panská 56 (1869, 1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 hospodyně (1869, 1890)
obcovací řeč: ?

František Vodička

profese: hostinský
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864, 1867
datum, místo narození: 14. 1. 1810, Slavkov
otec: Václav Vodička, měšťan
manželka, rok a místo narození: Kateřina, 1814, Slavkov
otec manželky: František Obdržálek, měšťan
obcovací řeč: ?

Jiří Vodička

profese: obchodník (1857)
zvolení do OV: 1850, 1861, 1864 (+)
datum, místo narození: 18. 4. 1802 – 14. 9. 1866, Slavkov
otec: Filip Vodička
manželka, rok a místo narození: Emilie, 1816, Kroměříž
otec manželky: Franz Krimmer, sládek
sociální mobilita dětí: Vilém – stavební rada
daňová poplatnost a volební sbor: 136 zl. 63 kr., I. (1864)
adresa: čp. 6 (1857, 1864)
obcovací řeč: ?

Metoděj Vykoupil

profese: mědikovec (1910)
zvolení do OV: 1910, 1913
datum, místo narození a úmrtí: 6. 3. 1860, Šardičky (dnes část Kojátek, okr. Vyškov) – 1927, Slavkov u Brna
otec: Libor Vykoupil, púlláník
manželka, rok a místo narození: Anna, 1869, Adamov (okr. Blansko)
sociální mobilita dětí: Marie – advokátní úřednice
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Palackého náměstí 80 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1892

Jakob Wagner

profese: vrchní účetní cukrovaru (1910)

zvolení do OV: 1906, 1910, 1913
datum, místo narození a úmrtí: 21. 7. 1862, Brno – 8. 12. 1914, Slavkov
otec: Jakob Wagner, úřední sluha při místodržitelství
manželka, rok a místo narození: Josefina, 17. 3. 1865, Kvasice (okr. Kroměříž)
otec manželky: Alois Špirek, mlynář
daňová poplatnost a volební sbor: 377 K 80 h, I. sbor (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1910)
adresa: Fügnerova 109 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1910)
obcovací řeč: ve sčítacím archu čeština, nejspíš však němčina
poznámka: ve Slavkově od roku 1904, podle městské kroniky tolerantní Němec

JUDr. Václav Walter

profese: notář
zvolení do OV: 1888, 1894
datum, místo narození: 7. 8. 1828, Březina (okr. Mladá Boleslav)
otec: Josef Walter, chalupník
manželka, rok a místo narození: Magdalena, 1824, Prostějov
daňová poplatnost a volební sbor: 135 zl., I. (1888)
hospodářská zvířata: 0 (1890)
adresa: Brněnská 127 (1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1890)
poznámka: ve Slavkově od roku 1883, v roce 1897 ukončil praxi notáře

JUDr. Vilém Walter

profese: advokát (1900, 1910)
zvolení do OV: 1897, 1902, 1906, 1910
datum, místo narození: 25. 7. 1861, Prostějov
otec: Václav Walter, právník
manželka, rok a místo narození: Marie, 1882, Slavkov
otec manželky: Kocián
daňová poplatnost a volební sbor: 173 zl. (1897), 528 K 36 h, I. (1906), 885 K 27 h, I. (1913)
hospodářská zvířata: 0 (1900, 1910)
adresa: Palackého náměstí 70 (1900, 1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 0 (1900), 1 služka (1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1894, kdy zde otevřel advokátní kancelář

František Wirzinger

profese: stolař (1880, 1890)
zvolení do OV: 1876, 1879, 1882, 1885, 1888, 1891
datum, místo narození: 15. 10. 1836, Slavkov
otec: Matěj Wirzinger, stolař
manželka, rok a místo narození: Františka, 1856, Slavkov
otec manželky: František Kozák, měšťan
daňová poplatnost a volební sbor: 38 zl. 59 kr., II. (1888)
hospodářská zvířata: 1 koza, 2 prasata (1890)
adresa: čp. 44 (1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 tovaryš, 1 služka v polním hospodářství (1880), 1 pomocník, 1 služka, 1 učeň (1890)

Matěj Wirzinger

profese: řezník (1880, 1890, 1900)
zvolení do OV: 1885, 1888, 1891, 1894, 1897, 1902 (+)

datum, místo narození: 6. 5. 1845 – 23. 8. 1903, Slavkov
otec: Matěj Wirzinger, stolař
manželka, rok a místo narození: 1. ?; 2. Františka, 1857, Moravské Prusy (okr. Vyškov)
otec manželky: 1. ?, 2. František Hrubý, hraběcí revírník
sociální mobilita dětí: Ludvík – obchodní účetní
daňová poplatnost a volební sbor: 55 zl. 46 kr. (1888), 16 K 72 h, III. (1906)
hospodářská zvířata: 0 (1880), 1 kůň (1890)
adresa: čp. 227 (1880, 1890)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka v řeznictví (1880), 0 (1890),
1 služka (1900)

Adolf Zeman

profese: kolář (1910)
zvolení do OV: 1913
datum, místo narození: 8. 11. 1863, Nížkovice (okr. Vyškov)
otec: Matouš Zeman, půlláník
manželka, rok a místo narození: Františka, 1869, Nížkovice (okr. Vyškov)
hospodářská zvířata: 2 krávy, 1 prase (1910)
adresa: Nová 386 (1910)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 pomocník (1910)
poznámka: ve Slavkově od roku 1883

František Žváček

profese: ředitel zemské hospodářské školy
zvolení do OV: 1910
datum, místo narození: 16. 10. 1876, Lukavice (okr. Šumperk)
otec: František Žváček, rolník
manželka, rok a místo narození: Sofie/Žofie, 1880, Bílsko (okr. Olomouc)
otec manželky: Josef Knaibl, rolník
daňová poplatnost: 24 K (1913)
hospodářská zvířata: 1 prase (1910)
adresa: Rousinovská 479 (budova hospodářské školy)
učni, zaměstnanci a služební personál: 1 služka (1910)
poznámka: autor publikace *Zemský drůbežnický ústav ve Slavkově a jeho výsledky čtyřleté kontroly nosnosti*. Slavkov 1913.